

HYPERTON

Revistă de cultură • Anul 36 • Numărul 10-11-12 / 2018 (294-295-296)



CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – Somnul tulburat al poetului 1

Invitatul revistei

Magda Cârneci 3

Dialogurile revistei

Gellu Dorian în dialog cu Emanoil Marcu 8

Nicolae Corlat în dialog cu Dumitru Necșanu 9

Vasile Tănase în dialog cu Nicolae Cărunțu 12

Mihai Cimpoi - Corneliu Filip, "omul-peniță" 17

Florentina Toniță în dialog cu Victor Teișanu 18

Antologia revistei

George Vulturescu 24

Rodica Drăghinescu 28

Ticu Leontescu 31

Poesis

Petruț Pârvescu 32

Silvia Goteanschi 33

Irina Nechit 34

Geo Vasile 35

Lucian Mănăilescu 36

Sonia Kalman 37

Mediana Stan 38

Theo Gușat 39

Elena Anuța Spiridon 40

Elena Știrbu 40

Nicolae Sava 41

Adrian Lesenciuc - Brașovul în o mie și unu versuri 42

Mihail Vakulovski 43

Beletristică

Nichita Danilov – Mormolocul 44

Mircea Oprea – Elefantul de la etajul trei* 59

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – Alfab(icic)etizare 64

Teatru

Horia Dulvac – Muzeul avortonilor* 67

Jurnal

Constantin Arcu - Pagini japoneze 73

Leo Butnaru – Vectori transpuneți (III) 75

Cronică literară

Vasile Spiridon – Deschideri vizuale 79

Adrian Lesenciuc – Când durerea ridică vălul de pe ochi 81

Iulian Cătălău – Între casanovism și experimentul literar 83

Raul Bribete – Luciditate & forță lirică 85

Maria Bologa – Solia privirii sau impresionismul orfic 86

Victor Teișanu – Un voiaj al regăsirii de sine 88

Gellu Dorian - Varujan Vosganian - "Statuia comandorului" 90

Ochiul criticului

Nicolae Oprea – Originalitate și reiterație poetică 92

ReLecturi

Radu Voinescu – Modelul francez în cultura română

- ignorări, respingeri, nuanțări 94

Eminescu in aeternum

Mircea A. Diaconu – Lecturi de context. I.L. Caragiale și conștiința

dublei apartenențe (II) 100

Theodor Codreanu - De la malpraxis la patologia informațională 107

Daniel Corbu - Eminescu și misiunea christică

pentru poporul român 113

T. Grosu - Marginalii eminesciene 115

Radu Cernătescu – Recitind *Luceafărul* 117

Ioan Lozneanu – Copilăria unui poet* 120

Valy Ceia - Vis eminescian 123

Corneliu Fotea – Jurnalul cu Eminescu (2) 127

Alex. Ștefănescu - Noaptea* 130

Universalis

Leo Butnaru – Poezia ca nouă realitate estetică 131

Iosif Brodski (1940–1996) în traducerea lui Leo Butnaru 134

Bei Ta 137

Mei Er 137

Chen Taijiu 137

Yang Beicheng 138

Wang Guilin 138

Emad Fouad - Poezii 139

Pedro Enriquez - Poezii 140

Geo Vasile – Rescrierea unei drame în chip de labirint 141

Luca Cipolla - Poezii 143

George Mackay Brown 144

Constantin Lupeanu - Cassian Maria Spiridon - Marele premiu al

Festivalului de poezie Li Bai - Du Fu 145

Eseu

Al. Cisteleanu – O fumătoare 147

Ioan Holban – Poezia lui Mircea Ivanescu 149

Simona-Grazia Dima - Instantanee dintr-o aniversare 152

Radu Cernătescu - Romgleza și bastonul Academiei 156

Dumitru Ignat - Paragraful Nietzsche 157

Marius Chelaru - Pagini despre Dobrogea la început de secol XX 163

Galina Martea - Centenarul Marii Uniri

- unitatea națională a românilor de pretutindeni 172

Magda Ursache – Un program pro memoria exilului 174

Petru Ursache – Aventura cărții 176

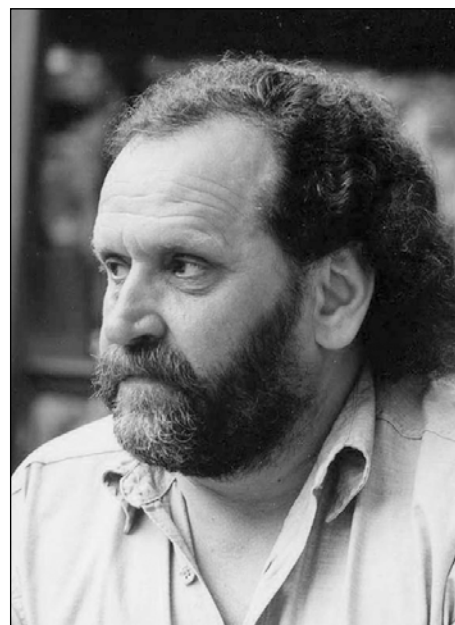
Ovidiu Constantin Cornilă – Destinul creator la Prometeu

și la Meșterul Manole 179

Ovidiu Petcu - Acceptarea nesiguranței 181

Victor Teișanu - Un luptător "îmbrăcat în cuvinte": Grigore Vieru 184

Ionel Savitescu - Mircea Eliade și brăilenii 186



Gellu DORIAN

Somnul tulburat al poetului

Faptul că un scriitor, după 129 de ani de la moarte, cere deshumarea poetului Mihai Eminescu, pentru a se cerceta cauza morții acestuia, ține de patologia unei mentalități specifice unei societăți în care anormalitatea este principala caracteristică, fie ea și de moment – „moment” care, totuși, durează de ceva timp, dacă e să ne gândim câte ciudățenii au dominat societatea românească după cel de al Doilea Război Mondial, începînd cu bolșevismul, comunismul, implicit dictatura ceaușistă și democrația originală, care a dat avînt libertăților de tot felul.

Istoricii literari, cei mai credibili, începînd cu cel emblematic pentru biografia eminesciană, George Călinescu, și pînă la recent regretatul Dumitru Vatamaniuc, un acribios pînă la detaliul datelor legate de viața și opera poetului, aș putea spune minut cu minut, au clarificat într-o măsură acceptabilă cauzele care au dus la dispariția prematură a lui Mihai Eminescu. Toate celelalte supoziții, unele cu caracter definitiv imperativ, cum ar fi cele elaborate de unii medici experimentați în domeniu, de la care, probabil, a pornit și inițiativa poetului Laurian Stănculescu, sub formă de cerere imperioasă pusă pe masa procurorului general al României, cît și cele lansate ani în șir, după cercetări proprii, de istoricul literar N. Georgescu, mai degrabă un pasionat de viața și opera lui Mihai Eminescu mai mult decît un cercetător credibil, la care s-au adăugat alte și alte speculații, aduse în pagină, printre altele, de un cotidian național în edițiile lui de weekend, de parcă Eminescu ar trăi monden (și nu etern!) și ar mări, prin faptele sale insolite și viața lui excentrică, tirajele tabloidelor de scandal și curiozități care mor imediat după ce se nasc, toate acestea, deci, nu pot tulbura „somnul”, oricum neliniștit și nu la marginea mării cum a dorit poetul, ci într-un cimitir foarte aglomerat, în care, după mintea unora, dacă ajungi poți atinge nemurirea, cea pe care Mihai Eminescu și-a cîștigat-o cu sacrificii contestate de tot felul de alogeni și nenorociți. Dar totuși toate aceste presupuneri tulbură după

129 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu mintea unora care cred că, dacă vor scoate din mormînt craniul poetului, că altceva nu cred să mai fi rămas din oasele trupului lui, pot pune pe masă adevărul despre moartea regretabilă a poetului pentru mulți chiar la acea vremea, dar poate oportună pentru unii pe care Eminescu, așa cum se afla de aproape șase ani, bolnav și fără mijloace de atac, nu-i mai putea înfiera în paginile ziarului „Timpul”. Și aceste situații aduse mereu în discuție, nu atunci ci mult mai tîrziu, dau ghes unora, acum, să creadă că Eminescu a fost ucis în mod mișelește, că viața lui a fost pusă în pericol de atitudinile lui față de clasa politică de atunci.

Este adevărat, Eminescu a murit înainte de vreme. Dar cîți alți poeți de atunci și pînă azi, în lumea românească mereu în schimbări conjuncturale, oportuniste, nu s-au stins înainte de vreme? Cazul lui Labiș nu este nici azi elucidat, caz cu adevărat de omor premeditat! Eminescu s-a chinuit mai bine de șase ani prin tot felul de spitale, de la Ober Döbling, la Kuialnik pe malul Limanului, de la Sculeni și spitalele Sf. Spiridon din Botoșani și Iași (cu călătorii de refacere la Veneția și izolări de lucru la Florești) la Mărcuța, unde și-a găsit sfîrșitul. A fost scos din viața publică și socială, a fost readus, după ce s-a simțit mai bine, de la Botoșani, unde a fost îngrijit de sora lui, Harieta, și unde aștepta o pensie de la autoritățile locale, adus, deci, de Veronica Micle la București, în toamna lui 1887, lucid și gata de a-și relua activitatea. Dar trupul lui slăbit și mai ales mintea obosită, la fel și sufletul zbuciumat și nemulțumit nu l-au mai putut ține în viață. Grija pentru ziua de mîine, neasigurată în vreun fel, stresul cotidian despre care nu se vorbea atunci l-au redat bolii fatale.

Erodă din toate punctele de vedere, în condiții de spitalizare mizere, la un loc cu alți bolnavi cronici, deși s-ar fi putut interveni pentru o izolare și un tratament adecvat bolii și personalității lui accentuate, Eminescu a fost expus oricărei posibilități de dispariție. Colegii lui de presă, cei mai mulți

încartiruiți Partidului Liberal, cu care el s-a războit de cum acesta a luat ființă, nu au privit moartea lui Eminescu ca pe un caz de notorietate, ci unul normal după atîția ani de chin. Presa a consemnat pe scurt toate acestea și, mai apoi, pe larg iscodind tot felul de „legende”, care au așezat în conul de umbră adevărul despre moartea poetului într-un spital din buricul Bucureștilor la începutul unei veri cu destule tulburări politice și presiuni conjuncturale care au făcut ca numele lui Eminescu să fie lăsat deoparte pentru un timp.

Intoxicarea cu mercur, singura care ar putea spune ceva, dacă ar fi să se facă deshumarea (dar acesta, mercurul, era, la acea vreme, tratamentul, printre altele, pentru bolile de care suferea poetul), ar fi o explicație. Dar o doză mai mare poate fi pusă și pe seama neglijenței, a unui malpraxis, lucru firesc de altfel și acum, dar, așa cum cred cei mai consecvenți întru dorința de a demonstra „adevărata cauză a morții lui Mihai Eminescu”, și o premeditare a provocării morții acestuia, cu indicații de la cei de sus, de la puterea de atunci. Chestiune elucidată de unii istorici literari, deci exclusă. Implicarea lui Maiorescu în așa ceva este absolut fără logică. Comportamentul soției lui Slavici nu poate fi luat în calcul, fiind unul al unei femei care-și dorea liniștea casei și a soțului ei, expus, prin prezența lui Eminescu, pasămite, unor compromisuri sociale. „Luarea de pe capul” ei a „nebunului de Eminescu” nu poate induce la nici o supoziție, cu dedesubturi de roman polișt de proastă calitate.

Pînă la a ajunge acum, la 129 de ani, la deshumarea trupului poetului, fapt ce nu poate dovedi decît o preocupare în ton cu toate ciudățeniile lumii de azi, din acest areal în care numele poetului trebuie doar dezgropat din mintea unora sau altora, din limba de lemn care i-a acoperit ca o rugină groasă opera, din sintagme apreciative ca „Poetul nepereche”, „Luceafărul poeziei românești”, „Sfîntul poeziei românești” altele și altele. Eminescu trebuie dezgropat din mintea unora care, mici fiind, vin deasupra tuturor nu pentru a-l slăvi pe Eminescu, ci pentru a se lustrui pe ei. Eminescu mai trebuie scos de după boscheții în care îi stau ascunse lucrările artistice consacrate, opere ale unor mari artiști români, așa cum se poate lesne vedea în orașul nașterii sale, Botoșani. Eminescu nu trebuie scos din mormîntul de pămînt de la Bellu, unde a fost așezat fără a i se respecta de contemporanii săi testamentul poetic, ci din mormintele astea vii, ale impostorilor, care, iată sunt gata să-i aranjeze altă biografie, făcîndu-se că nu văd că locul lui din manualele de literatură română este din ce în ce mai mic, gata să fie trecut la și alții, așa cum unii, în perioade triste ale istoriei noastre, l-au trecut în rîndul dușmanilor poporului sau pe liste care indică așezarea lui în uitare. Ba unii dintre versificatorii locali și de-aiurea, epigoni în fond ai manierei eminesciene, se declară strănepoți ai poetului, insistînd la ocuparea locului care li se cuvine în memoria timpului. Nu moartea poetului trebuie să intereseze acum, ci nemurirea operei sale poetice, carată veritabilă a identității naționale.

Premiile Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași

Juriul pentru acordarea **Premiilor USR – Filiala Iași** pentru cărțile apărute în anul 2017, format din: **Vasile Spiridon, președinte**, Gellu Dorian și Ioan Holban a acordat vineri 9 noiembrie 2018 următoarele premii:

PREMIUL PENTRU DEBUT „TRAIAN OLTEANU” – Alina Simona Dragomir – *Ochi de culoare bacoviană*, Ed. Junimea

PREMIUL PENTRU CARTEA DE PUBLICISTICĂ – Valentin Talpalaru – *Interviuri pînă la un punct*, Ed. Doxologia

PREMIUL „LUCIAN ALEXA” – Mircea Oprea – *Oaspetele din Condominiu*, Ed. Quadrata

PREMIUL „IONEL TEODOREANU” – Daniel Corbu – *Januvia, romanul ascezei*, Ed. Princeps Multipedia

PREMIUL RESTITUTIO – Constantin Parascan – *Istoria vieții culturale și a muzeelor literare ieșene în ultimele decenii comuniste*, Ed. Timpul

PREMIUL „DUMITRU STĂNILOAE” – Mircea Platon – *Elitele și conștiința națională*, Ed. Contemporanul

PREMIUL „CEZAR IVĂNESCU” – Dorin Ploscaru – *Cinci zeci de ierni pe muntele Fuji*, Ed. Doxologia

PREMIUL „MIHAI URSACHI” – Emil Nicolae – *Suflet prădător*, Ed. Junimea

PREMIUL „IOANID ROMANESCU” – Valeriu Stancu – *Răstignirea pelerinilor*, Ed. Cronedit

PREMIUL PENTRU TRADUCERE – Christian Schenk – Mihai Eminescu, *Poezii*, Ed. Junimea; 101 RUMĂNISCHE DICHTER; George Bacovia, *Poezii*, Ed. Dionyos

PREMIUL PENTRU CARTEA DE TEATRU – Anca Maria Rusu, Ștefan Oprea – *Dramaturgi francezi pe scenele românești în secolele XIX și XX* – dicționar, Ed. Junimea

PREMIU PENTRU CARTEA DE CRITICĂ, ESEU ȘI ISTORIE LITERARĂ – Alexandru Ovidiu Vintilă – *Poetici ale sine-lui. Faptul-de-a-fi-în-modul-cel-mai-propriu*, Ed. Eikon; Constantin Dram – *Singurătăți de genul masculin*, Ed. Limes

PREMIUL USR – FILIALA IAȘI PENTRU CARTEA DE PROZĂ – Paul G. Munteanu – *Decalog*, Ed. Tehnopress

PREMIUL USR – FILIALA IAȘI PENTRU CARTEA DE POEZIE – Ioana Diaconescu – *Țesuturi*, Ed. Timpul

Totodată, **Comitetul de Conducere al Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași** a decis acordarea următoarelor premii:

PREMIUL OPERA OMNIA: Horia Zilieru

PREMIUL DE EXCELENȚĂ:

– Andreas Rados, Stelian Vicol, Emanoil Marcu, Constantin Coroiu

PREMIUL PENTRU CALITATEA OPEREI ȘI ACTIVITATEA SCRITORICEASCĂ:

– Angela Baci, Angela Furtună

Premiul CARTEA REPREZENTANȚEI:

– Vlad Scutelnicu, pentru volumul *Departate de lume în mijlocul lumii, 33 poeme noi*, Ed. Contact Internațional

– Elena Brândușa Steiciuc, pentru volumul *Francophonie & Diversite*, Editura Universității Ștefan cel Mare din Suceava.

– Virgil Costiuc, pentru volumul *Pasul fiarei ucise*, Ed. Brumar

– Gheorghe Simon, pentru cărțile de poezie: *Teofania*, Ed. Doxologia 2017, și *Agapia perpertua*, Ed. Timpul

– Simion Bogdănescu – *Corb alb și griușor stafie*, Ed. Cronedit



Poezie și civism

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU MAGDA CÂRNECI

Gellu Dorian: *Dragă Magda, ești prin naștere, studii primare și liceale, o moldoveancă din Bacău. Cât din aceea moldoveancă a mai rămas în poeta care a plecat de pe băncile liceului la București, pentru a se orienta spre artă, mai exact spre istoria artei?*

Magda Cârneci: Faptul că provin din Moldova e un fel de blazon poetic în sine, având în vedere că aceea bucată de țară pare să fie bântuită în continuare de un „furor poeticus” de îndelungată tradiție. Faptul că m-am născut într-un ocol silvic de lângă Bacău îl consider o șansă pentru că mi-a dat un contact viu, nemijlocit cu natura, ale cărei vibrații integratoare într-un tot cosmic le mai simt în mine și astăzi. Ajungând la București la 16 ani, am devenit o bucureșteancă „get-beget” care-și cunoaște și iubește orașul cu pasiune. Dar nu-mi uit rădăcinile și încerc să fac tot ce pot pentru a-i elibera pe colegii mei scriitori din alte orașe de „complexul provinciei”, atât cât mai este. În sensul acesta, urmăresc să descentralizez multe din acțiunile în care mă implic, pentru că eu știu că sunt scriitori excepționali în toată țara. Cred că trăim vremuri în care, prin extraordinarele posibilități de deplasare și comunicare pe care ni le pune la îndemână tehnologia, toți ne putem simți în centrul lumii, și putem scrie ca de acolo, dacă acest centru este trezit și activ în sinele nostru.

G.D.: *Poezia ai întâlnit-o în familie. Tatăl tău, Radu Cârneci, este cunoscut ca poet și traducător, un om de un calm exemplar. Tu cum ai cunoscut poezia, care au fost primele tale orientări spre poezie, când ai început să scrii poezie, de fapt?*

M.C.: Într-adevăr, prin tatăl meu am copilărit într-o lume saturată de poeți și de cărți de poezie, plină de

o anume vivacitate a trăitului frumos, inspirat și de o anume boemă literară, chiar în condițiile austere ale anilor 1960-1970. De fapt, lumea scriitorilor păstra și atunci, la Bacău ca și la București, un anume nonconformism discret și o anume libertate interioară, care m-au determinat să vreau să respir mereu aerul ei deopotrivă iute și parfumat, pitoresc și elevat, provocator și exaltat, care era tot ce se putea mai bun, adică mai liber, în acea perioadă destul de închistată. Am început să scriu din gimnaziu, am luat premii la olimpiade de limba și literatura română, am apărut în antologii de tineret. Dar eram talentată și la pictură, așa că la Bacău am urmat un liceu teoretic dar la București am terminat liceul de arte plastice. Apoi, ca să împac în mine cele două vocații, am urmat facultatea de istoria și teoria artei, o facultate de elită pe atunci, care îmi satisfăcea și nevoia de verb bine articulat, hrănit din lecturi profunde, dar și nevoia de vizual.

G.D.: *Nicolae Manolescu la prima ta carte, „Hipermatéria”, un adevărat manifest al generației '80, scria cu entuziasm așa: „E o poetă maturizată aproape deodată, după tatonări de scurtă durată”. Despre ce tatonări era vorba?*

M.C.: În facultate, începusem prin a scrie poezie de factură expresionistă, sub influența lui Rilke, Trakl, Werfel și alții, adică o poezie marcată de aceea celebră „aspirație a eului spre absolut”. Urme ale acestei poezii se găsesc de altfel în volumul de debut pe care îl menționezi, „Hipermatéria”, chiar la finalul lui, sub titlul „Fragmente vechi”. Apoi, sub influența Cenaclului de Luni, am virat spre o poezie influențată de poezia Beat americană, mult mai terestră și mai „angajată în realitatea (derizorie) imediată”, cum se spunea pe atunci,

și cum se spune și acum la poeții douămiiști și după. Dar cred că acea „aspirație spre absolut“ a rămas de fapt adânc internalizată în mine și germenul ei a răzbătut prin toată poezia mea ulterioară. E ceva atât de irepresibil, atât de impenitent, încât nu pot decât să dau curs acestei energii intense care mă locuiește și mă împinge frenetic spre trans – transgresiune, transfigurare, transcendere, transcendență.

G.D.: *Ai fost de la început în „Cenaclul de luni“, unde Nicolae Manolescu era liderul, colegul mai mare, mentorul fără de care acea grupare poetică nu s-ar fi format așa cum este cunoscută acum?*

M.C.: Am avut șansa să frecventez Cenaclul de Luni încă de la început, deși pe vremea aceea nu bănuiam ce faimos o să devină – un capitol important de istorie literară, o legendă, aproape un mit (uneori exagerat). Domnul Manolescu a fost reperul de stabilitate, spiritul tutelar la care ne raportam finalmente cu toții după disputele noastre adeseori feroce, și care reușea să îndiguiască magma erupțiilor noastre poetice sau ideatice în tipare critice mai liniștite, mai clare, care dădeau coerență unui torent emoțional colectiv în plină desfășurare. Îl port și acum în minte pe domnul Manolescu de atunci ca pe un om frumos, ca pe o instanță aș zice olimpică, sau apolinică, deși nu-i lipseau niciodată umorul acid și implicarea. Pe vremea aceea, toți îl iubeam.

G.D.: *Frecventai în același timp și alte cenacluri bucureștene, cum ar fi „Amfiteatru“ și „Junimea“. Ai trecut și pe la „Universitas“, condus de Mircea Martin? Comparativ, cum activau acele cenacluri? Erau cu adevărat școli de poezie, se simțea schimbarea necesară în poezia românească, poezie care suferea de o anume „lene“, cum a fost catalogată acea perioadă de unii critici literari?*

M.C.: Am frecventat cenaclurile „Amfiteatru“ și „Junimea“ din când în când, dar nu și „Universitas“-ul lui Mircea Martin, acolo erau deja activi tineri dintr-o altă promoție poetică, nouăzeciști, iar eu intrasem deja în viața profesională. Fiecare cenaclu avea specificul lui, „aerul“ lui, dat de calitatea literară sau intelectuală a tinerilor care-l alcătuiau, dar imprimat puternic și de conducătorul cenaclului. Ca forum de poezie cu precădere, Cenaclul de Luni putea fi comparat cu cenaclul „Amfiteatru“ al revistei cu același nume. Ce pot spune pe scurt este că cel din urmă era mai eclectic și mai tolerant, rămânând deci în suflul poeziei care deja se scria în anii 1960-1970, pe când Cenaclul de Luni era mai radical și a impus un nou stil poetic, din mantia căruia se trage și continuă să se inspire și poezia tânără de azi.

G.D.: *Cum de n-ai fost inclusă în antologiile „Aer cu diamante“ sau „Cinci“?*

M.C.: Trebuia să figurez în antologia „Aer cu diamante“, dar cei patru băieți s-au certat între ei în legătură cu mine, iar eu treceam printr-o criză existențială, printr-o perioadă afectivă dificilă, care m-a făcut să

mă retrag o vreme din viața agitată a „generației“, cu luptele ei pentru ierarhie și pentru „putere simbolică“.

G.D.: *Te-ai ruga să povestești cum decurgeau ședințele de la „Cenaclul de luni“, la care ai fost de la început, până la interzicerea lor de către securitatea cEAUȘISTĂ? Ce a făcut ca acestea să intre în atenția „ochiului și timpului“? Erau cârțițe printre cenacliști?*

M.C.: Ședințele de luni seara aveau câte 2-3 tineri poeți (și uneori prozatori) care-și luau inima în dinți să citească, apoi urmau discuții aprige, în care de obicei luau cuvântul Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Ion Stratan, Mircea Cărtărescu, Doru Mareș și eu. Comentariile erau acide și necruțătoare, dar din ele învățai mult, se producea în urma lor un fel de primenire, de transformare interioară, era ca o ridicare pe un alt nivel de frecvență poetică. Se fuma mult, se discuta enorm, se glumea și mai mult. La final, domnul Manolescu trăgea concluziile, sintetizând discuțiile aprinse în formule critice elegante și calma ambianța tensionată, astfel că plecam cu toți liniștiți acasă sau la bere. Faptul că existau „cârțițe“ printre noi ni se părea firesc și nu le dam atenție, știam că trăim într-un regim politic comunist, în care funcționau cenzura și controlul, dar nu ne prea păsa de asta pentru că nu ne păsa de politică la vremea aceea, ne păsa numai și numai de literatură.

G.D.: *La un moment dat te-ai îndepărtat de grupare. Ai urmat un traseu al tău, cel al burselor, al studiilor în străinătate, al funcțiilor în diverse locuri, unele de importanță mare. Aș putea spune că ești cea mai activă, din acest punct de vedere, poetă a generației optzeci. Ce-ai câștigat și ce-ai pierdut, în materie de poezie, din această activitate extraliterară a ta?*

M.C.: Câștigându-mi existența ca istoric și critic de artă, am călătorit destul de mult în anii 1990 cu diverse burse de studii în diverse țări și continente. Pe de altă parte, Revoluția din decembrie 1989 a mobilizat în mine un impuls de participare civică pe care nu am putut să-l suprim și care mai e activ și în prezent. Din cauza lui, am renunțat în 1992 la pseudonimul Magdalena Ghica, pentru că semnasem cu numele meu adevărat „Scrisoarea celor 18 tineri scriitori“ împotriva regimului Ceaușescu, din noiembrie 1989. Am renunțat la pseudonim și ca să nu-mi fie greu să fiu implicată în mai multe domenii. Dar a fost destul de dureros, ca o separare de partea ascunsă și subtilă a ființei mele – care totuși a supraviețuit și se manifestă în continuare în poezie. Din cauza aceluiași impuls civic, încă nerecunoscut la justa lui valoare în România, am acceptat diverse responsabilități, pe care nu le-am cerut niciodată ci au venit ele spre mine, și pe care le-am asumat cu destulă (sau prea multă?) seriozitate. Într-o lume pasivă și delăsătoare, „leneșă“ cum spuneai, care mai păstra sechele adânci ale închistării comuniste, activismul meu a devenit mai vizibil, sau prea vizibil în comparație cu cei mai mulți scriitori care preferau

să-și scoată cuminte cărțile lor an de an, crezând că astfel schimbă lumea. Am pierdut în felul acesta destul timp, dar mai ales detașarea de lume, pe care orice poet o visează în ascuns, căci e „spațiul interior“ din care-și extrage o bună parte a creativității, deși nu toată. Am câștigat în schimb luciditate și maturitate, care mă ajută să mă detașez de jocurile de culise sau de scenă ale micii noastre lumi literare.

G.D.: *Știi că, stilistic, poezia ta a rămas aceeași de la început. Temele au fost diversificate, dar maniera, abordarea, așezarea în pagină nu. Ai urmat un program în scrierea poeziei sau ea a fost mereu acea stare predispusă la creația care te-a așezat în elita poetică de la noi, dar nu și în viața literară cu frecvență regulată?*

M.C.: Poezia mea a fost mereu străbătută de un suflu al dezmărginirii și transcenderii, în ciuda a tot și a toate. Acest suflu a fost mai puternic decât mine, cum spunem și înainte, m-a târât și m-a aruncat în niște aventuri interioare, spirituale, pe care numai jurnalele mele intime le cunosc, iar poemele o manifestă numai voalat. Nu am urmat un program riguros, dar dacă vrei, am fost „programată“ să trec prin câteva etape evoluției mele lăuntrice, care au fost destul de radicale – și mai sunt. Aceasta mă face să nu caut succesul literar cu orice preț și nu sufăr când nu sunt invitată la toate festivalurile literare din țară (deși sunt invitată frecvent la festivaluri din străinătate). Mai cred că atâta timp cât voi avea funcții publice, voi fi cumva defavorizată în ochii criticilor și colegilor mei de breaslă, care încă consideră că aceste două tipuri de ocupație sunt incompatibile (deși în poezia internațională există multe exemple de acest tip), dar sper să-i conving în timp că sunt o luptătoare de cursă lungă.

G.D.: *Cum vezi viața literară de la noi, cea prin care mergi sau cea de breaslă? Mai seamănă ea cu cea de pe vremea studenției tale, a începuturilor tale poetice?*

M.C.: Viața literară de la noi a devenit după 1989, și mai ales în ultima vreme, mult mai dinamică, mai contradictorie și mai liberă. Ca toate domeniile societății, de altfel, după ieșirea din comunism. Asta poate da impresia de haos, de lipsă de ierarhie, de luptă acerbă pentru supraviețuire, resurse sau succes, dar de fapt regulile jocului s-au schimbat, s-au complexificat cu noi parametri iar noi trebuie să ne adaptăm la ele, deși nu ne face întotdeauna plăcere. Nu regret deloc viața literară de dinainte de decembrie 1989, chiar dacă își avea și ea farmecul ei venit din spiritul nesupus al purtătorilor de condei. Dar libertatea de azi are un preț, uneori ridicat, ea e întotdeauna mai dificilă decât supunerea și înregimentarea, pentru că trebuie în fiecare clipă să alegi cu toată puterea discernământului tău ceea ce e just, moral și corect, și în același timp să rămâi fidel ție însuși. Regret numai lipsa de timp și de tihnă în tumultul accelerat în care trăim. Dar și asta trebuie să învățăm.

G.D.: *Ți se pare firesc ca poeți importanți, care au crescut în preajma celui mai important critic literar de la noi, Nicolae Manolescu, să se îndrepte, unii aproape inconștient, împotriva mentorului lor, ba chiar să arunce vorbe greu de etichetat la adresa acestuia, lăsând deoparte acuzațiile nefondate la adresa președintelui U.S.R.?*

M.C.: Cred că totul a pornit de la câteva decizii de premiere care au părut părtinitoare și abuzive și au lăsat brusc să se vadă o osifiere, o rigidizare a criteriilor și judecăților unui mare critic literar. Cred că a fost și o revoltă împotriva modului insuficient de transparent, așa zice „neactualizat“, în care funcționează Uniunea Scriitorilor, pe aceleași scheme și ierarhii ca înainte de 1989, deși generațiile, mecanismele sociale, spiritul timpului s-au schimbat. Iar domnul Manolescu, tot mai ca președinte al unei asemenea uniuni prea puțin schimbate, a fost perceput ca nemaleabil, „neadaptat“. Deși au fost exagerări și chiar aberații de „partea opusă“, trebuie să recunoaștem că există o problemă de adaptare psihologică, așa spune, la un alt fel de funcționare în prezent a instituțiilor și a oamenilor, care nu se mai supun cu ușurință autoritarismului și clientelismului de altădată. Este și o problemă de comunicare, element care azi contează foarte mult, și abia criza de imagine și conflictele din rândul ei au determinat Uniunea Scriitorilor să devină mai comunicativă și mai deschisă. Mai cred că democrația vine cu nevoia de a ține seama de voci mult mai diverse decât în trecut și chiar cu obligația de a încuraja și a da cuvântul la mult mai mulți scriitori decât înainte – și nu doar acelorași „cercuri“, grupuri și echipe arhicunoscute.

G.D.: *Ai fost percepută ca un om echidistant, neîncartirit politic, fără jocuri de gleznă atunci când te aflai în ofensivă sau defensivă. Totuși în ultima vreme unele atitudini ale tale par a se orienta spre o echipă reformatoare, care, deși aceasta, reformarea, este necesară, se folosește de tertipurii care nu caracterizează eleganța cu care ne-ai obișnuit?*

M.C.: Nu mă consider aparținând niciunei „găști“ sau grupări literare (cu excepția optzecismului) și încerc să fiu justă și echidistantă în poziționările mele publice. Cum spuneam și înainte, nu am fost de acord cu toate ieșirile la rampă ale scriitorilor contestatari, nu m-am alăturat lor, nu le-am semnat. Dar consider că anumite reforme interne și o mai fină adaptare la modul actual de funcționare individuală, de grup și civică a scriitorilor actuali sunt absolut vitale pentru ca Uniunea Scriitorilor să nu pară că este o „relicvă instituțională“ a unei lumi marcate de sechelele autoritarismului comunist. Ca președintă PEN România, am încercat să exprim acest lucru prin diverse comunicate și luări de poziție, făcute de comun acord cu cei mai mulți membri PEN (care sunt în jur de o sută și sunt numele literare cele mai sonore de azi). Aceste luări de poziție nu au fost niciodată agresive, dimpotrivă, am căutat echilibrul și împăcarea, fără a mușamaliza

în întregime faptul că s-au făcut greșeli. Trebuie să avem curajul să recunoaștem că nu putem controla totul, nu suntem infailibili și nu reprezentăm toată viața literară de la noi, care e din ce în ce mai diversificată și mai liberă. Trebuie să acceptăm că ne putem transforma din mers atâta timp cât suntem în viață.

G.D.: *Ca președinte al PEN-CLUB România, club din care m-am retras anul trecut din motivele cunoscute, dar și din faptul că, scriitor român fiind, am fost agresat, ca să nu zic abuzat, în țara mea, chiar de penclubiști, fără să țină cont de o realitate recunoscută și, mai ales, de faptul că am retractat la timp cele spuse, deci, mai are acest club menirea pe care a avut-o la început, aceea de apărare, în principal, a scriitorului agresat de un regim politic sau de alte instituții înființate abuziv?*

M.C.: Ce ți s-a întâmplat a fost o eroare datorată faptului că nu toată informația asupra luărilor tale de poziție a fost pusă pe internet, o parte a rămas doar în print. Eu nu eram atunci prezentă în țară și câțiva scriitori mai tineri au luat acea inițiativă care te-a lezat, neștiind că lucrurile fuseseră îndreptate de tine la timp. E din nou o chestiune de comunicare, e o lecție că trebuie să verificăm bine toată informația la care avem sau nu acces, ca să nu facem false procese unor scriitori bine intenționați. A fost o greșală pentru care eu ți-am cerut scuze în numele PEN România. Ți-am înțeles gestul de a te retrage din PEN, deși îl regret. Ești printre scriitorii care construiesc în jurul lor, cum spun eu, o realitate mai bună pentru ceilalți, nu doar prin cărți ci prin alte acte de generoasă edificare culturală.

G.D.: *Astfel de preocupări, ce țin de social, de atitudine civică, de carieră socială sau chiar politică, scot din mână, cum se spune, poetul? Cunosci cazuri de poeți importanți ai optzecismului, care, optând pentru diverse funcții politice, diplomatice, de activism cultural chiar, au marginalizat poetul din ei. Dar asta, poate contează mai puțin. Dacă opera aceluia poet a convins la un moment dat, poate că peste timp va fi la fel de importantă. Și totuși, dacă ne uităm cum sunt uitați acum marii noștri poeți dispăruți, șansa ca posteritatea să se mai orienteze spre poezia lor este din ce în ce mai mică. Studiile consacrate operei lor, monografiile dedicate lor, de asemenea sunt aproape inexistente. Ce părere ai?*

M.C.: Și eu cred că posteritatea literară e fragilă și îndoielnică pentru cei mai mulți dintre noi. Fiecare generație vine cu propria ei dorință de afirmare și sete de înlăturare a predecesorilor. Numai istoriile literare mai păstrează numele celor mai mulți dintre poeții care au fost. Dar aceasta este situația peste tot, în toate culturile – cu excepția câtorva mari poeți, puțini într-un secol, ceilalți sunt înregimentați sub numele câte unui curent sau câte unei grupări literare. Poezia suferă poate mai mult decât alte genuri literare de această „ștergere” din memoria imediată sau de durată medie, pentru că ea e supusă mai puternic schimbărilor fine de limbaj, de imaginar cultural și de retorică.

Pe de altă parte, poezia, când e mare, rezistă mai bine timpului decât discursul prozastic pentru că ea atinge în noi o coardă esențială, profundă și indestructibilă.

G.D.: *Tu, se vede, ți-ai revenit ușor, pentru că nu te-ai îndepărtat niciodată atât de mult de poezie. Ai scris mereu, ai publicat, ai fost în contact cu viața literară, fie ea și cea de elită sau cea din altă tabără. La ce lucrezi acum?*

M.C.: Încerc să-mi găsesc starea de spirit necesară ca să termin FEM 2, o continuare a romanului meu poetic FEM apărut prima dată în 2011 și reeditat în 2013. FEM 2 va depăși tematica feminin-feministă de dinainte și va aborda experiențe mai aparte legate de percepția noastră extra-corporală, de rezonanțele cu diverse forme de existență terestră, deschiderea spre conștiința planetară și spre dimensiunea cosmică a ființei – totul într-un stil prozastic-poetic-eseistic asemănător dau nu identic cu FEM 1. Apropo, tocmai a apărut ediția în limba franceză a acestui prim roman FEM.

G.D.: *Ce poeme sau eseu ne oferi pentru a completa cum se cuvine acest interviu pentru revista „Hyperion“?*

M.C.: Ofer revistei „Hyperion” (ce nume frumos!) câteva părți din „Poemul trans-neuronal”, publicat prima dată în 2014, dar care încă nu a fost înțeles. El este o ilustrație a ceea ce tocmai am spus mai înainte. Poate că de data asta mesajul va „trece”.

Magda CÂRNECI

POEM TRANS-NEURONAL (fragmente)

3.

În mijlocul orașului transcircular
citesc un articol de ziar despre petele solare
în căldura amiezii mă bucur de soare
îmi imaginez o clipă cum ar fi să fiu o pată în soare
și brusc, nu știu cum, sunt în soare

Sunt în mintea mea și sunt totuși în soare
Mintea mea s-a expandat cu cuvântul soare
Mintea mea s-a unit cu ideea de soare
Mintea mea s-a transpus în trăirea de soare
Mintea mea a devenit soare SOARE

Sunt soare și totuși sunt minte
traversez magma incendiată, asurzitoare
Sunt minte și totuși sunt soare
există aici un punct misterios care coincide în ambele
El are prezența intensă la sine a Luminii
și versatilitatea ei orbitoare
Cu el sar dintr-o realitate în alta
printr-o răsucire interioară
Lumile în punct se întrepătrund visător, coincid
Cu el mă fixează suplu în centrul magnetic al universului
care e centrul contemplator al sinelui meu

devenit un mic soare

Apoi revin instantaneu pe Pământ.

4.

Nu, nu, nu,
Am terminat-o cu grota sufletului
pute a vechi și a frică, a desene rupestre
am rămas prea mult închis în hazna, vreau să zbor

Dau foc mistrețului ascuns înlăuntru
îl aud cum geme, cum țipă
miroase a sacrificiu, îmi place
dărâm altare, smirnă îmi curge din gură
aud hohote cosmice

Să plecați din mine
jivine de pământ și de apă
târătoare, mușcătoare, săpătoare, carnasiere
vă depun în muzee.
Lăsați cale liberă, vine avalanșa minții eliberate
un nucleu incandescent cu dimensiuni multispirale
un poliedru scânteietor de lumină trează, ascensională
Scurgeți-vă în Lună, obsesii, fantasme
n-aveți decât să hrăniți subconști-
entul altor sisteme solare.

Iată-mă:
îmi smulg rădăcinile mortuare
mă degajez de etajele părăginite, inferioare
sunt curată, sunt liberă
îmi desprind dendritele de pe fața Pământului
ard treptele rachetei corporale
sunt strălucitoare, sunt cosmică
mă umplu cu dinamită stelară

Creierul mi-e hartă și catapultă
prin el mă pregătesc să decolez
din subsolul imaginărilor, din matricea terestră.

5.

Stau cu vârful picioarelor în suc gastric
al străzilor din New York, Paris și New Delhi
Consum toate transmisiunile inter-
continentale din clipa aceasta
beau glucidele tuturor posturilor de tele-
viziune din ora aceasta
Mă delectez cu toată neurologia Pământului
descărcată în capilarele internautice din cortexul meu
gravid de o nouă imaginație
Dar eu nu sunt asta, nu sunt asta, nu sunt asta!

Cortexul meu e un vid interstelar
în care plutesc toate artefactele și exuviile

toate dejecțiile evoluției mele primare
Mă sufoc de culturi și civilizații
Mă ustură biblia și coranul, mă irită mahabharata
sar din una în alta, gust câte puțin, mi-e rău de la toate
Nu mai încap în nicio mitologie, în niciun scenariu
am nevoie de un purgativ total, de un dizolvant radical
Vreau o nouă ficțiune ultra-cuprinzătoare
Dar oricum eu nu sunt asta, nu mai sunt asta.

Construiesc un rug cu toate credințele
unele miros a mosc, altele a sânge și scârnă
Le iubesc pe toate și în același timp le detest
toate au căzut în moarte clinică, le aud expiind
Arunc peste ele combustibilul
unei speranțe enorme, nebune
Scânteile ei îmbătătoare îmi calmează jungla neuronală
hămesită de chimisme noi, postumane
Dar eu nu mai sunt asta, nu mai sunt demult asta.

Îmi scot inima învechită din piept
inteligenta ei transpiră prea animalic, prea natural
Fabulațiile erau forma ei de a palpa orbește un salt
din soclul terestru spre înafară
o arunc și pe ea în melting-pot-ul ficționalității totale
căci îmi trebuie o inteligență mai vastă

Dar eu nu sunt nimic nimic nimic
din toate acestea.

6.

Mă uit din nou la trecut
un alpinism accidentat, găuri în
munte pline cu larve umane,
miriade de victime pe cărările pierdute în ipoteze
reziduurile lor uitate le transform într-un suc hrănitor
curăț cu limba sacrificii și autodafe-
uri, mă detașez de dicteul automat
Trebuie să sparg toate seriile, toate tiparele,
nu mai vreau control extraterestru, nu
mai vreau interdicții mundane
depășesc barierele fantomatice
Mă înalț ușor deasupra agitației planetare
sunt propriul meu satelit de comunicații eliberat
emit din el iubire și frecvențe armonioase
primesc și distribui gratuit muzică transcendențială
Mă unesc astfel cu Himalaya și cu
toate particulele elementare
experimentez forma mea
post-biologică, asta doare puțin
Holograma mea unduitoare va putea
atunci să se unească cu cosmosul
într-un dans senzual, amoroș
Metabolizez științificul, îl transform în fervore
Fiecare act al meu este artistic, este religios.



Nicolas Cavaillès, la Botoșani, împreună cu Emanoil Marcu, "sub copaci" (El Paso) - august 2018

Păcat că nu mai avem un Caragiale, s-ar inspira copios...

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU EMANOIL MARCU

Gellu Dorian: *Ce poate face un european la Botoșani, când împlinește 70 de ani?*

Emanoil Marcu: Nu mare lucru... sau tot mai puține...

După o vârstă, devii un spectator, și e valabil la Botoșani sau la Paris, deopotrivă... măcar la Botoșani ai avantajul că nu vezi cum se bastardizează Europa, sufocată de ultimul val migrator...

G.D.: *Povestiți-ne despre începuturile dumneavoastră de la Săveni: profesori, colegi, atmosferă, perspective. Ce profesori v-au marcat destinul, cel de profesor, că ați profesat toată viața, cel de traducător foarte apreciat?*

E.M.: Se spune că la bătrânețe îți revin, mai vii, amintirile vechi, din prima parte a vieții... La mine mai curând se estompează... le învăluie un fel de ceață... un loc moare în noi odată cu cei care ne-au fost apropiați – și care nu mai sunt...

G.D.: *Cum era Iașiul studenției? Ce colegi ați avut? Ce figuri celebre ale timpului v-au impresionat?*

E.M.: Mi-au trebuit doi-trei ani ca să prind farmecul Iașului... Din păcate, la fel s-a și dus: după câțiva ani, revenind în oraș, mi s-a părut aproape străin... nu mai era nimeni din cei pe care-i cunoșteam și întâlneam pe stradă în fiecare zi...

G.D.: *Cum era Magistrul Mihai Ursachi sau Mișu, cum îi spuneau cei apropiați?*

E.M.: Eu nu i-am spus niciodată Mișu, nici Mimi, cum îi mai spuneau unii... nu mi se părea că i se potrivește... Cum să-i spui Mișu, sau Mimi, unui spirit pătrunzător ca un laser? Altminteri, a fost omul care mi-a deschis

ochii în multe privințe... Întâlnirea cu el a fost o șansă a vieții mele...

G.D.: *Ați debutat ca poet. Ce pseudonim ați adoptat?*

E.M.: Nu am debutat ca poet. O să te miri, dar la vreo 14-15 ani am publicat o scurtă proză SF într-o colecție scoasă de revista *Știință și tehnică*, se chema Colecția „Povestiri științifico-fantastice” și apărea în foileton, de două ori pe lună, dacă-mi aduc aminte bine... Nu aș numi „debut” întâmplarea asta... Și nici pe aceea când, student fiind, revista *Cronica* din Iași mi-a publicat două sau trei poezii, la Poșta redacției... Culmea ororii, a fost prilej pentru o confuzie de nume de rău augur pentru mine, am fost rebotezat „Emilian”... prietenii știu despre ce vorbesc... În aceste condiții, vei înțelege că am renunțat la veleități și n-am mai recidivat decât în 1988, când Editura Dacia din Cluj, mai precis minunatul om și poet Vasile Igna, mi-a publicat un volum de traduceri, un Bacovia bilingv, pe care îl consider adevăratul meu debut. După aceea, odată cu schimbarea de regim, cărțile traduse de mine au apărut în ritmul de 2-3 pe an, astfel încât, până la 70 de ani, s-au adunat vreo 70 de titluri diferite... de fapt mai multe, în ultima vreme nu le-am mai numărat...

G.D.: *Anii botoșăneni, cei când era în oraș Lucian Valea și exista Cenaclul „Mihai Eminescu”, vă mai sunt cumva vii în memorie, vă stârnesc nostalgii?*

E.M.: Sigur, îmi amintesc cu plăcere de Lucian Valea, un poet sensibil și un animator cultural de o energie rară, păcat că a murit cu zile...

G.D.: *Cum ați început cu traducerile, din poezia română în franceză mai întâi, apoi din Cioran, ca acum să fiți unul din cei mai apreciați traducători ai Editurii Humanitas?*

E.M.: Exact cum ai spus.

G.D.: *Ce autori români v-au marcat existența?*

E.M.: Apreciez mulți autori români, dar ca să-ți marcheze un scriitor existența, trebuie să fie unul de excepție. La mine excepția s-a numit Cioran, un autor care a însemnat mai mult decât literatură sau filozofie, unul pe lângă care am învățat să gândesc – și să fiu liber. Apoi, a fost poetul drag inimii mele, Bacovia, „drogul” care m-a ajutat să trec prin anii pestilenți și cenușii ai ceaușismului...

G.D.: *Ce autori străini v-au impresionat și pe care i-ați tradus cu plăcere?*

E.M.: Ar fi o listă lungă... m-aș opri însă la doi-trei contemporani pe care i-am tradus cu bucurie în ultimii ani, Pascal Quignard, Michel Houellebecq, Nicolas Cavaillès...

G.D.: *L-ați cunoscut pe Emil Cioran la el acasă, la Paris. Cum era? Cum se manifesta în preajma unor veniți din țară? Știu că aveți și niște suveniruri frumoase de la el.*

E.M.: Despre întâlnirea cu Cioran, am povestit deja în vreo două interviuri... simt că nu aș mai putea să mă repet... oricum, ascultându-l, înțelegeai cât de mult însemnau pentru el România și românii (cu toate dezamăgirile pe care i le-au adus), și mai ales limba română, pe care o socotea marea noastră izbândă în lume, poate singura...

G.D.: *Ce scriitor străin v-a pus mari probleme la traducerea în limba română?*

E.M.: Problemele, chiar dacă sunt, nu mai contează după ce le-ai depășit... le uiți... e ca o naștere...

G.D.: *Cum vedeți statutul scriitorului român în acest context social, care nu mai lasă prea multe șanse demnității de a fi om ales?*

E.M.: O să mă fac că am înțeles greșit întrebarea și îți voi spune că scriitorii români din momentul actual nu sunt prea diferiți de români în general, nici măcar de cei mai hidoși dintre ei, cei din clasa politică... Spectacolul oferit de ultimele alegeri în URSS a fost la fel de trist ca oricare panoramă din politichia românească... Păcat că nu mai avem un Caragiale, s-ar inspira copios...

G.D.: *Este Botoșanii un oraș cultural? Respectă contemporanii memoria înaintașilor sau atunci când o fac o fac numai de formă, de bravadă?*

E.M.: Va fi un oraș cultural când va fi în stare măcar să păstreze ce ne-au lăsat cei vechi, vezi ce-au ajuns teatrul „Mihai Eminescu”, casa Sofian și așa mai departe...

G.D.: *La ce lucrați acum?*

E.M.: Traduc o parcelă din lucrarea monumentală *O istorie mondială a comunismului* – 3 tomuri a câte 1000 de pagini fiecare –, scrisă de Thierry Wolton. Este probabil cea mai documentată și lămuritoare carte despre această epocă întunecată, care întrece cu mult în oroare „tenebrosul” Ev Mediu, Inchiziția sau orice altă perioadă neagră din istoria omului...

Dumitru Necșanu – Un poet indecis la 70 de ani

NICOLAE CORLAT ÎN DIALOG CU DUMITRU NECȘANU

Nicolae Corlat: *De la un debut indecis de marii înaintași Geo Dumitrescu și Ștefan Augustin Doinaș, în presa literară a anilor 70, la volumul de debut, întâmplat abia după 37 de ani, timp în care unii ar spune că ai boicotat poezia. Are legătură absența ta din viața literară cu o întâmplare anume, care te aruncase în lumea dinainte de 89 ca pe un individ deloc comod, unul ce avea ceva de spus fie și în medii neprielnice și nu rareori o făcea, asumându-și spusele?*

Dumitru Necșanu: Indecis sunt și acum! Și mă bucur de această indecizie. Boicotul nu mi-a aparținut. Întâmplarea face referință la o anume rebarbativitate a mea. Mi-o asum. Scriam atunci...

(prea târziu)

îmi place să trec uneori
pe vocația roșie a semafoarelor

cu

ce superioritate privesc îndărăt ochiul înveninat
de verzuu al libertății sosite

prea târziu

În subsolul miliției, prin 71, am fost vizitat de (nu o să credeți) șeful miliției județene, un colonel... Ștefan, mi se pare, care, textual mi-a spus: Tinere, așa se întinde, se întinde, dar până la urmă se rupe! Colonei au mai fost și sunt! Cine-i mai știe. Eu răspund astăzi, acestui interviu!

N.C.: *Ce te-a determinat să revii în poezie după o absență atât de lungă?*

D.N.: Corect... întrebarea nu ar trebui să conțină textul „să revii”. De unde? Am fost eu în poezie, sunt? A existat oare un hiatus? Mergi mai departe, drumul e mai lung sau mai scurt, important e ca, privind îndărăt, să ai curajul să-ți privești drumul în ochi, ca sinele tău să-și reprimească sinele bagabond. Și nu-i îndurare. Oricum, repunerea... a fost și aprecierea benevolentă a bunilor prieteni Gellu Dorian și (a regretatului) Lucian Alecsa. Sunt în sufletul meu.



N.C.: *Să facem un exercițiu de imaginație: într-un univers paralel apare o pisică de rasă superioară, ajunsă acolo din lumea noastră, nu se știe cum, pe unde, pentru că nu s-a mai întâmplat niciodată ca o vietate din astă lume să ajungă acolo. Crezi că o fi mâna lui Dragnea, a PSD?*

D.N.: Era spre seară, filmele erau tâmpite, știrile, la fel. Musai de făcut șpațirul de după cină. Casa vraște, ca la un becher bătrân. După ce plimbă orbitul, câine asimilat, hăt, cinci ani după pensionare, de la una dintre nurori, mitu se dedă la experiențe esoterice. Plimba ochiul pe geam și crengile unui prun bătut de vânt se plimbau după voia sa. Uimit, privi becul și la două minute becul din sufragerie își dădu obștescul sfârșit, cu o mică flămă. Urmă becul din bucătărie. Același rezultat. Becul asfixiat își dădu duhul. Hai și la budă și dacă se împlinește, e a treia sursă. Becul poc. Ei, deacuma începe dandanau! Cănele scheaună, e ceva în neregulă. Pe semiîntuneric mitu cercetează casa (apartamentul) în vederea stabilirii cauzei. Crengile prunului nu se mai vedeau, deci nu se mai putea realiza legătura cu primordialul. Decăzut fiind, mai bău un pahar de vin și adormi. A doua zi se-adună vecinii roată, toți vecinii toți, tăiară prunul ca niște hoți, mitului să il ia. Dar mitu nu dă. A treia zi prunul era la loc. Vecinii vraște, cum putu mitu pune la loc prunul. Îl tăiara iară. Mitu pune prunul la loc. Ei asta, altă făcătură, zise unul și iar îl tăiara. Între timp Mitu se plictisi, i se făcu milă de prun și puse un plop, nu se mai luă nimeni de el. Plopul creșcu într-o noapte ca alții în zece și la tulpina lui, câinele mitului se pișa și pe nimeni nu deranja. A, despre becuri nu mai am informații. Era seară, filmele tâmpite...

N.C.: *În trecutu-ți nu prea îndepărtat de-ai dat la proză, ai și publicat un text în revista Hyperion, despre care se spunea c-ar fi un fragment dintr-o povestire, nuvelă, sau chiar un roman de mici dimensiuni. Ce s-a întâmplat cu visul poetului Necșanu de a scrie proză?*

D.N.: Ei, n-aș spune că nu sunt încărcat de ceea ce nu am putut să fac. Cine știe? Prin natura meseriei (anostă, de altfel), am scris mii și mii de pagini, eul s-a speriat, nu prea mai suportă statul la... mașina de scris. Vezi tu, mâncărimea dejetelor, pe tastatură, nu implică, cu necesitate... ceva. Cum nici incavarea ori excavarea în text. Prinzi, uneori o... Trebuie uneori o... Ceva se întâmplă... Chiar, nu am auzit să se dezîntâmple ceva!

N.C.: *Dacă ar fi faci o radiografie a operei tale de până acum, ce te satisface, ce te nemulțumește? Ce crezi că ai fi avut de spus și n-ai spus încă?*

D.N.: Nici acum nu știu dacă am vrut ceva anume. Poate n-am fost un Yorick corect, poate țeasta-mi abundă, încă, de tristeți ce inundă. Parcă sunt într-o gară, undeva... Între două zile.

(lama de cuțit)
o lamă de cuțit
soarele alunecă pe ea soarele
botezat noiembrie soarele botezat muiere
fățarnică soarele ca o osie soarele crai

îmbrăcat în vești alunecă spre miazănoapte dar
miazănoaptea
rămâne locului înșelată se lasă abandonată se
lasă a opta mare minune și-a optsprezecea șade
ascunsă încă acolo pe lama cuțitului
numit orizont

N.C.: *Timpul îți este prieten sau dușman?*

D.N.: (despre aproape) groaza îmi sărută fruntea înecat între cuvinte mă simt pe un alt tărâm cu alte veșminte cu alți ochi alte culori să privesc bat tobele inimii cu greu mă ridic între ritmuri ca într-un nimic petarde îmi explodează în creier fiorii de sticlă irump pe retină cu cine să negociez execuția bat tobele inimii cu greu ridic vremelnice fruntea de pe masă e o cinste un noroc durerea să simt bat tobele și sunetul lor se zbate ca un înger prins între firele de înaltă tensiune stângaci întinse în depărtare de mine. Nu mi-am fabricat o teorie proprie asupra acestei noțiuni. Carnea pe care o plimb, aflătoare în jurul sufletului, știe ce are de făcut! Iar sufletul se naște, iubește și moare în fiecare clipă. Eu sunt un simplu spectator.

N.C.: *Atunci când hălăduiești prin memoria ta, ce scriitori rămân vii acolo, scriitorii care ți-au marcat opera poetică?*

D.N.: Toți pe care i-am citit și mi-au bucurat sufletul!

N.C.: *Un ins apare în fiecare seară la aceeași oră, în același loc, de o mie și cine mai știe câți ani. Oamenii s-au obișnuit cu prezența lui, pentru că nu cere nimic, nu face nimic, nici măcar nu deschide gura să spună ceva, pare o statuie vie într-un loc tot mai împietrit, tot mai mort. Cine crezi că poate fi personajul, dar locul în care apare, unde o fi?*

D.N.: Nu e Iisus! Seamănă cu cineva, dar nu spun! Vade retro!

N.C.: Într-o ordine aleatorie, numește cinci poeți, cei mai importanți din literatura română din toate timpurile, să nu supărăm pe nimeni.

D.N.: Cred că am răspuns deja.

N.C.: *Nu spunem nimănui, promit, la ce carte lucrezi acum, când numeri deja 7 decenii de existență?*

D.N.: Sunt rob... paingilor...

N.C.: *În final aș dori să surprinzi cititorii revistei Hyperion cu un grupaj de poeme inedite, poate din noua carte ce stă pe țeavă.*

și
mâine rupt în două mă îndrept chiar mâine
spre loc și laud

caut câinii

luminii să-mpresoare un Neuron ce vrednic de
scrutare a vinului cerbice unde
tot ce duce îmi induce și produce orbete lănced
stare lângă
stare

topit

și invalid fiind lăuntru meu pierdut
disperă azi ca altă sferă să inducă capătul
spre destrămare ubicuumului sferei tăcute ce șade-n mine
rupte și o împart cu
nime
caut câinii

ceasurile

în
urma unui somnificient și chinuitor simulacru de logică
am schimbat azi
noapte ceasul ani în șir nedespărțit de care eram cel
cu cadran
negru port acum unul cu cadran alb sidefiu presupunând că
viața va prinde alt curs mai prielnic apoi le-am testat o
secundă la unul aceeași secundă la celălalt un minut o
oră idem m-am lămurit au un soi de solidaritate josnică
între ele arată
tulburător de precis același
fapt aș fi negociat cu unul dintre ele o meschină cola-
borare poate
lăsăm
timpului un loc de destindere spre destrămare să-l
ducem zic la o
reciclare la o plimbare prin parc cu o frumoasă madamă mie
mult dragă să-l atragă într-o sinapsă (ideea vagă) cum că
timpul are și el o
inconstantă valoare
umană și
ca pedeapsă

*

am
visat apoi cum că un ac de ornice mă apăsa mă apăsa și
tot mă apăsa pe greabăn și iar mă apăsa era spre
zori și mă tot ridica de dimineață încolo spune-mi bre ce
ai i-aș fi spus de ce ești spurcat cu mine a tăcut aparent a
clipit nefiresc
și din nou a început să mă îndese parcă mă
băga într-un sac unde
mă trimiți câine de ceas te-am purtat la mână ca pe o
busolă a trupului ca
pe un odor am fost bolnav am bețivănit când ai vrut am
iubit am urât și
nu ți-am ieșit din cuvânt iar tu câine când te-ai bolnăvit
bani am dat de
te-am întremat de prostiile mele
lumești porc bătrân ce ești am să te schimb pe o

o n-am puterea să mă despart de tine ai
dormit la tâmpla mea mi-ai zis pleacă atunci când era de
plecat sau m-ai
anunțat când e ora de se plimbă leonora și totuși aș
vrea să te sfârtec să te calc în
picioare dar mă doare că odată cu tine pleacă din mine
cam tot și tot atâta rămâne

de nu te-aș îndura rămâne

pe mâine

deschiderea gurii

o am crezut că văz nevăzutul prin cerul gurii era
primire

mare putere să ai cu o pană să miști cântarul prin
fire și mută mirarea orfană

nemișcarea pare o sclavă scarabeul oprește inima doar
ca o vamă să
nu dezvăluie greșeli neștiute
ale trupului ale
gândului vrute

pune femeie
merinde de saț că e harț și drumul nu-i lung
doar o clipă
pășind pe spatele oale
că nu se face să ajungi acolo
cu mâinile goale

în
zile vechi cu gust de sare
parcă mi-e somn parcă mă doare strună
tendoanele se fac de cântă anii la
gordună
despre zăpezi sau
despre brumă
la arcuș

în
calcar și de var mi-e trupul un cerc din ce
în ce mai strâmb se face
umbra și se pare că
sticlinda ei țărână
udă nu e văpaie ci
penumbra în care umbra-i poartă
și supărare
spartă
în tândări plec
acum

notă

trec printre oameni murind mor
printre oameni trăind vedere-ntre noi poate nu-i cui
să ceri îndurare se lăfăie iasomia la căpătâi ce numai cu
doi trei ani o am pus și nici habar nu încearcă să-și facă
de ce când
și cum

își întinde plapând primăvara ramii frumoși ca și cum
floarea ce-o
duc în spinare e numai a lor și iar de la capăt iar frunze
căzute iar muguri ce trec
printre oameni murind mor printre oameni trăind n-ai
cui să ceri
îndurare

pășesc

în casa mea pe întuneric printre
pahare sparte sticle gătuite de sudoare urme
de îndoială strecurate-n ele fug m-ascund
trec dincolo de mine ca printr-o oglindă
cătând
un alt context un întuneric altul
crezând c-o să-mi îmbie sorții calc alături
ca alte fructe alte narduri de folosință și fețe
să îmi calce pragul
doar

rugina pe lacăt se așează și cheia nu-i nu pot
să ies din întuneric plimb palmele pe
zid și nu găsesc ieșirea din hruba mea
de suflet
pășesc

pe întuneric cum Iisus pe ape
și fructe ale nopții cad în fața mea pășesc pe întuneric
din tigvă-n tigvă ca pe scoici strivite pe pahare sparte ca pe

lame puse ca rasturi
sunt trist iubito coasa ta mă taie a ta și-a
veacului de scrum
rărunchii mei te strigă

pavilionul bolnavilor de singurătate

tremură carnea pe mine mi-e cald apoi
frig în
camera tâmpă
și ascult handel un timp

de ajuns să mă-ndoiesc de azi de ieri de șoapte de
ploaia repede ce bate înspre
noapte de cuvânt precum un gând în
țeasta zilei ce o plâng
de mine mă-ndoiesc că sunt

și carnea tremură pe mine cum strugurii de pe ciorchine
și vine toamna
de pe urmă și din ce în ce

mai lent respir acuma cu silință în spațiul alb de trebuință
și anii tremură pe mine cum strugurii de pe ciorchine

aștept visez
rup din oglindă să mă vândă ploaia
blândă poate
ce bate iar și doamne bate
bolnav sunt iarăși de
singurătate

Timpul nu trece niciodată și nicăieri...

VASILE TĂNASE ÎN DIALOG CU NICOLAE CĂRUNTU, LA 65 DE ANI

Vasile Tănase: *Salut, domnule Nicolae Căruntu!*

Nicolae Căruntu: Te salut, dragul meu vecin și bun amic.
Te rog să iei loc.

Poetul face un gest scurt, cu mâna stângă indicându-mi, fără să mă privească și fără să se întrerupă din scris, o buturugă solidă din stejar. Doar nu-i chiar de pomană pădurea de peste drum de casa scriitorului. Nicolae Căruntu scrie mereu, ca și cum ar fi uitat de prezența mea. Nu-l deranjez niciodată, când se află la masa lui de lucru. Acum autorul „Flăcărilor fără fum” se găsește la măsuta verde din partea de răsărit a casei sale. Masa, fața de masă, scaunul, vaza, inclusiv florile din ea sînt verzi mereu și plăcut mirositoare. Când le schimbă și când le udă, numai el știe, dar minunile din vaza sa sînt întotdeauna, mereu și mereu altele, căci sînt permanent proaspete și frumos și puternic mirositoare. Despre celelalte mese și locuri în

care poetului îi place mai mult să citească ori să mediteze vom vorbi pe larg, în continuarea acestui dialog.

Știu, din propria-mi experiență, că N. C. nu scrie și nu lucrează în timpul duminicilor și nici a celorlalte sărbători religioase. Am reținut, dintr-o discuție anterioară, că poetul este de părere că babele și unii preoți au născocit felurite sărbători și sfinți inexistenți pe care i-au introdus în calendarul creștin, pentru a câștiga mai mult timp, ca să se afle împreună la biserică și nu pentru a se ruga și închina Domnului, ci pentru a birfi, a pizmui și a afla noutăți din sat și din împrejurimi! Subscriu fără rețineri la cele ce mi-a spus N. C. Îmi indică, fără să mă privească, tot cu mâna stângă, o minune de clondir, tot de culoare verde, să-mi pun în pahar și să beau. Torn încet într-o mică bijuterie din marmură, probabil străină, de culoare închisă, ceva între cenușiu și negru, cam 30-40 ml de lichid, greu de definit culoarea, între roșu și roz-auriu

și duc, mai întâi la nas, să-i simt mirosul. Un parfum greu de definit, dar foarte apetisant și îmbietor, mi-a atacat imediat papilele gustative. Dau pe gît conținutul ceștii de marmură și imediat simt o furnicătură mai întâi, iar mai apoi un foc, de la amigdale pînă în stomac! Anterior poetul m-a sunat și mi-a spus să vin și să-i gust producția proprie făcută în distileria sa. „E o minune, ai să guști și-ai să te convingi!”, mi-a spus autorul, în încheierea convorbirii telefonice! Arareori N. C. se înșală, acum are perfectă dreptate. E o minunăție ceea ce a făcut la cazanul lui! Beau fără grabă, savurînd pe îndelete picătură cu picătură pe care presupun că a fost obținută, cu mari eforturi, de către autor, din mere, tescovină, zahăr și chiar floare de salcîm. După trei-patru păhărele, nu mai mari decît un degetar, mi se pare că lumea se vede altfel, decît este în realitate și cred chiar că și oamenii pot deveni mai umani, priviți din această perspectivă...

Ușor, dar hotărît, plec înspre locuința mea, lăsîndu-l pe poet cu gîndurile, caietele și cărțile sale. Ard de nerăbdare să citesc despre ceea ce scrie autorul, despre o nouă apariție editorială. Mă gîndesc, pînă ajung la mine acasă, la celelalte locuri care, pe timpul verii, constituie adevărate refugii, unde, la masa de brad și băncile din același material și la umbra deasă și răcoroasă a merilor și perilor, poetul scrie, citește ori se odihnește. Are mereu în preajma sa o vază doldora cu flori, cărți, reviste, ziare și, ce-i drept, mai rar, câte un clondiraș verde. Ce mai, toate sînt așezate cu grijă, la locul lor și rostul lor. Așadar, să tot scrii! Să scrii e ușor și chiar simplu. Mai complicat este ceea ce spui și mai ales, cum și cît spui.

V.T.: *Ce faci astăzi, îl abordez frontal pe poet?! Parcă-mi ziceai, mai zilele trecute, că tu nu pierzi nicicînd vremea în zadar? Dacă observ bine, acum pur și simplu stai de pomană. Pari într-o ușoară stare de letargie ori poate chiar într-o ușoară stare de relaxare. Ori, probabil, mă-nșel, dar rămîn ferm la părerea mea. Am dreptate sau ba?*

N.C.: Cred, dragul meu, că ai și nu ai dreptate. Dar înclin să cred că mai mult te lași furat de aparențe! Oare ai uitat ce zi este astăzi? Sper că nu ai pierdut, în totalitate, șirul zilelor. Azi fiind ultima zi a săptămânii, este o vreme neproductivă, cel puțin, pentru mine. Duminica devin, fără excepție, un consumator rapace și nesățios de mîncare bună, exceptînd, desigur, carnea, un păhărel-două de tărie care trebuie, obligatoriu, de bere ori de vin sau, pur și simplu, de apă minerală! Parcă am mai discutat împreună despre ziua a șaptea a săptămînii. Acum e timpul cînd vreau și trebuie să mă bucur din plin, prin toți porii, de soare, de aer, păsări ori flori, de...

V.T.: *Îmi spuneați, cu ceva vreme în urmă, că tu și cînd dormi nu stai degeaba. Ce faci atunci?*

N.C.: Evident, atunci cînd dorm, nu pot pierde vremea fără un rost anume...

V.T.: *Dar cum nu, dacă dormi, este limpede că nu produci absolut nimic, nu...*

N.C.: Este foarte clar că atunci nu realizez ceva palpabil, material nu rezultă nimic. Cînd dorm, în primul rînd mă odihnesc, mă refac, mă relaxez și acest lucru ar trebui să se întîmple și să fie universal valabil, pentru orice ființă cît de cît sănătoasă fizic, mental psihic. Din păcate, există și persoane care odihnindu-se, cînd se trezesc, devin mult mai obosite, devin irascibile ori chiar pornite, fără o justificare temeinică, împotriva tuturor! Revenind la mine, cînd sînt în lumea reveriei, visez, nu întodeauna frumos, sînt mereu în altă lume, bineînțeles, într-o lume fabuloasă și ireală. Abia în somn mă desprind, cred, în totalitate de lumea materială, corporală ce mi se pare o lume plină de murdării și meschinării. Cînd dorm și sforăi profund, dar din nefericire acest lucru mi se întîmplă tot mai rar în ultima vreme, mă simt extraordinar de aproape de cealaltă parte a vieții, pentru că, din punctul meu de vedere, viața se constituie din două părți esențiale: viața diurnă, cotidiană și viața nocturnă. În această a doua parte a vieții sîntem foarte aproape de neființă, de moarte chiar! Și ne mai găsim, cînd sîntem în somn, îngemănați cu moartea din imprudență ori chiar plăcere, cînd consumăm în exces lichide bahnice ori alte periculoase și primejdioase nenorociri: tutun, cafea, droguri ori chiar produse alimentare îmbibate pînă la saturație cu nitriți, nitrați, pesticide, îngrășăminte chimice etc. Tu nu observi că obezitatea, încă din pruncie, a devenit un fenomen nu numai național, ci și global?

V.T.: *Care ar fi cauza, cauzele?...*

N.C.: Sînt multiple, variate și unele chiar de neocolit! În primul rînd, cred că vina principală o constituie celebra noastră comoditate, altelei nepriceperea, chiar ignoranța în a alege, cu o anume știință și pricepere, alimentele cele mai puțin poluate, proaspete, curate. Multe mame, ca să aibă cît mai mult timp pentru nimicuri, pentru birfe ori poate pentru a petrece mai multă vreme în fața televizoarelor care vorbesc mult, dar nu transmit mai nimic ori cu telefoanele mobile la ureche sau în fața tabletelor, nu se preocupă cu seriozitate, pasiune, dragoste și grijă pentru sănătatea și viitorul odraslelor lor. Ele, mamele acestea, aș zice iresponsabile ori chiar criminale, preferă să achiziționeze tot felul de produse alimentare și felurite lichide, ce-i drept frumos ambalate și atractiv colorate, din magazine și restaurante, atît de periculoase și dăunătoare sănătății. Acum, marile și micile lanțuri de magazine gem de produse nerecomandate spre consum, nu numai celor mici, ci și adulților. În locul consumului de produse proaspete și sănătoase, preferăm semipreparatele ori produsele finite, de altfel, foarte atrăgătoare, chiar apetisante, dar tot atît de dăunătoare, chiar toxice, adevărate bombe cu explozii întîrziate asupra organismului uman! O cană cu lapte proaspăt, de preferință, de capră, o salată sănătoasă obținută din cît mai multe legume culese direct din grădină sau o bucată de brînză obținută cu cheag natural și-o sticlă cu apă minerală fac, pentru mine, mult mai mulți bani,

decît cele mai sofisticate mîncăruri achiziționate din supermarket-uri! Ei, am să te-ntreb și eu ceva?

V.T.: *Nu intuiesc ce mă vei întreba, dar ascult cu atenție.*

N.C.: Margarina, banala noastră margarină cotidiană: între toate ingredientele ce-o compun, naturală este doar... apa! Noi, românii, sîntem un neam de oameni hrăpăreți, gurmanzi, nesătui. Mîncăm orice, oricum ar fi și oricînd! Nu avem discernămintul și voința ori priceperea necesare, ca să alegem acele produse curate, proaspete, neafectate de toate otrăvurile existente și persistente în sol, apă, aer. Cum să ni se mai nască în prezent, cu atît mai puțin în viitor, ființe sănătoase și viguroase?! Cînd nimic în jurul nostru nu mai este curat; pămînt, aer, apă sînt infectate și infestate de toate nenorocirile posibile: îngrășăminte chimice, microbi și bacterii, diverse ciuperci, nitriți, nitrați etc. Plus alte metehne ale viitoarelor mame și precara lor pregătire generală: în perioada sarcinii, ele fac abuz de cafea, tutun, alcool ori, poate, produse psihotrope! Cum să se mai nască urmași sănătoși, frumoși și viguroși, cînd încă din embrion sînt supuși atîtor agresiuni? Zilele trecute, am aflat cu stupeoare, de la radio, că în diaspora românească se nasc anual mai mulți copii, decît vin pe lume între granițele actualei României! Sîntem, în momentul prezent, poate în cea mai proastă pasă a neamului nostru, pe plan social, politic, economic, educațional! Dacă lucrurile vor evolua în continuare în aceleași direcții și, personal, cred că nu prea există semne clare de schimbare ori de îndreptare, există doar premisele ca, nu peste multă vreme, să rămînem doar cu amintirea unui popor care a fost cîndva sănătos, harnic, plin de vigoare și talentat.

V.T.: *Cine se face vinovat de acest fenomen destul de grav, chiar alarmant?*

N.C.: Da, da, acest lucru este extrem de neplăcut. Cred că vinovăția acestei situații ce pare, pe moment, fără ieșire, o poartă fără dubii administrațiile: centrală, județeană, locală. Dar vina capitală o poartă toți cei care activează în domeniul politicului. Ei, prin decizii aiurite și trăsnite, investesc în funcții de decizie și conducere indivizi care n-au nici în clin, nici în mîncă, ceva cu posturile-cheie pe care le dețin. Sînt ori rău intenționați, ori incapabili sau, să zicem pe șleau, nu-i interesează decît propria căpătuială! Societatea, națiunea, în numele și în fruntea căroră activează și acționează nu-i interesează absolut deloc. Alte cauze ar fi necunoașterea și nerespectarea legislației în vigoare, lipsa totală de implicare a statului în a-i sprijini pe cei care doresc și pot să facă lucruri bune pentru România. Actualmente au ajuns bieții români preșul, cîrpa Europei și nu numai. În această țară minunată și binecuvîntată, am ajuns să ne chinuim mai rău ca locuitorii statelor bananiere. Asta e! Administrație proastă, egoistă, coruptă! Păcat, mare păcat! Cînd conduc hoții și pușcăriașii, poporul n-are cum să ducă o viață bună, normală. Către ei vom arăta mereu și mereu cu degetul, dar ei își vor vedea în continuare de afacerile lor

mirobolante, puși pe căpătuială și chivernisire personală, pe venituri nemeritate și nemuncite!

V.T.: *Spune-mi, te rog, ce crezi că este timpul?!...*

N.C.: Hîimm, greu, foarte greu de precizat, de dat o definiție cît mai aproape de adevăr, vizavi de timp. Cred, după mine, că timpul reprezintă ceva veșnic și infinit, este aidoma aerului, cerului, morții. Deci este fără început și sfîrșit... Numai omul, potrivit nevoilor sale cotidiene, l-a împărțit în ani, anotimpuri, luni, săptămîni, zile, minute. Timpul nu trece niciodată și nicăieri, în schimb, noi, oamenii și nu numai noi, ci tot ce este viu, care poartă sîmburul vieții în el, se trece și se petrece prin timp. Să-ți dau un exemplu: de pildă, o floare, o plantă oarecare, un pom ori, pur și simplu, iarba ori un animal sau o pasăre. Sau chiar omul. Ca să se dezvolte normal, să crească armonios, are nevoie, în primul rînd, de timp. Apoi planta, pasărea, animalul ori omul au nevoie de anumite condiții specifice fiecărei specii în parte, pentru a supraviețui, fiecare în parte și toate la un loc! Mai întîi trebuie să fie genetic sănătoase, ca să poate crește puternice și rezistente și perfect adaptate la condițiile ce caracterizează un anumit areal. Ei, asta, după credința și înțelegerea mea, se cheamă timp sau chiar anotimp ori o perioadă anume. De aceea precizam mai adineauri că omul, potrivit nevoilor și intereselor sale, a divizat timpul, a împărțit vremea în anumite perioade: zile, săptămîni, ani, secole! Oare de ce nu se seamănă porumbul, de pildă, în mijlocul lui ianuarie sau februarie ori de ce nu trăiesc renii ori lichenii la ecuator?! Sau maimuțele la Polul Nord?! Ori crocodilii și rechinii pe uscat sau elefanții în apă?!?

V.T.: *Pentru că nu este arealul lor natural, firesc, care să le permită creșterea, dezvoltarea, înmulțirea, nu se simt bine în alt mediu, decît în acela în care s-au născut și adaptat de veacuri...*

N.C.: Exact așa este momentul, deci timpul lor natural! Te mai întreb încă ceva: de ce nu ninge la noi în iulie, august ori de ce nu viețuiesc peștii ori alte animale marine sau oceanice pe uscat?... Pentru că nu-i timpul, locul și rostul lor acolo, pentru că ar crea un dezechilibru catastrofal, nu numai pentru speciile lor, ci și pentru întreg mediul lor ambiant! Ar fi o încălcare grosolană și periculoasă a înseși regulilor naturii! Ești mulțumit acum, cam ce reprezintă timpul, în opinia mea?!

V.T.: *În mare, da, deși am încă multe momente neclare, ceva nebulozități persistă în creierul meu, dar în altă ordine a ideilor, te voi întreba ce crezi tu că este Poezia? Cred că ți-am pus o întrebare foarte grea, chiar încuietoare, ce spui?!...*

Poetul se uită în altă parte, de parcă n-ar fi receptat în totalitate întrebarea sau, mai rău, ar fi uitat de mine! Apoi, în stilul său caracteristic, mă corectează:

N.C.: Îmi pare rău, nu există întrebări grele ori ușoare sau chiar încuietoare, așa după cum afirmi tu. Există întrebări la care, pur și simplu, nu poate da nimeni răspunsuri

corecte, mulțumitoare pentru întreaga lume; în sensul de a-i satisface pe cât mai mulți receptori. Vezi tu, pînă astăzi, la noi și, probabil, în lumea întreagă, s-au emis zeci și zeci, sute ori poate mult mai multe definiții privitoare la ce este, ce trebuie ori cum să arate Poezia, în general și literatura, la modul general. Doar pe cîteva dintre aceste definiții am ocazia, chiar și plăcerea de a le citi și a reflecta asupra lor! Multe se apropiau de esența întrebării, dar și majoritatea covârșitoare era foarte departe de ceea ce ar trebui să fie răspunsul concis, limpede, răspicat la această întrebare. Dintre definițiile ce răspund, cît de cît, exigențelor mele întru înțelegerea Poeziei, cred că cea mai pe gustul și înțelesul meu a dat-o sud-americanul Jorge Louis Borges. Dintre criticii și exegeții români sau europeni, nu pot menționa pe nimeni, pentru că unii, ori bat cîmpii, fără să spună ceva concret despre problema în discuție, ori se situează foarte departe de ceea ce-și propun privind Poezia, definiția, rolul și rostul ei în viața cotidiană. Ei, bine, mă întrebi ce este Poezia, cu seninătatea cu care mă întrebi ce este viața, timpul, cerul ori moartea! Voi încerca, în continuare, să schițez cîteva gânduri care, în accepția mea, înseamnă și poezie! Cred că Poezia reprezintă, în opinia mea, o componentă ce ar trebui să-l însoțească pe individ în cele mai diverse și complicate momente ale existenței sale: de la ivirea sa în această lume și pînă la trecerea dincolo de această lume! Mai cred că Poezia este revenirea în același punct a unui obiect, a unui lucru la poziția inițială, dar nu în același loc, ci într-un punct superior! Poezia este, dacă vrei, un fel de coloană a infinitului, este bucurie nemărginită a auzului, a minții și a sufletului, o încîntare totală a ființei umane! Și mai este Poezia, după înțelegerea mea, șlefuirea continuă și fără încetare a unei pietre oarecare, din care să rezulte în final un diamant deosebit de prețios, de o valoare aproape imposibil de estimat. Omul, în general, are mereu tendința vanitoasă și păguboasă de a complica și ameți lucrurile, încît în urma lecturării unor tratate, nu numai literare, ai voga senzație că ele spun, cît de cît, adevărul despre lucrul discutat...

V.T.: *Și acum, spune-mi, te rog, cine este, cine trebuie să fie Poetul?*

N.C.: Ei, asta-i! Poetul este, la rîndul său, un ins, un individ ori, dacă vrei, un om obișnuit. Nu știu cu precizie dacă are ceva în plus ori în minus, față de ceilalți oameni, adică oamenii normali, obișnuiți, adevărați. Încin să cred că, mai degrabă, Poetul zilelor noastre are ceva în minus, mai ales în zilele acestea, ceva material, desigur, îi lipsește Poetului și nu numai lui! El care, pe lîngă treburile cotidiene, mereu mai complicate și continuu mai aglomerate, mai găsește, trebuie să găsească și vremea prielnică pentru a se apleca și asupra foi albe de hîrtie! Și-atunci, când o face, dacă rezultă și un produs de calitate, cu atît mai bine pentru el și, implicit, pentru cititor. Iar el, Poetul trebuie să mai fie un cititor avid și perpetuu, nu numai de poezie, ci și de critică, istorie

și teorie literară. Cu cît citește mai mult și mai divers și nu numai din literatura din limba sa natală, ci și din cea de pe mapamond, cu atît se instruieste mai mult și mai bine. Trebuie să aibă un dezvoltat simț al limbii, să fie un bun cunoscător al acesteia, al nuanțelor, să fie atent la detalii, să fie critic și autocritic cu ceilalți și cu sine! Să nu fie egoist și invidios, să fie veșnic nemulțumit de ceea ce scrie! Să fie generos, să fie talentat, să aibă umor și o mare putere de intuiție și... să scrie mereu numai ceea ce simte, dar mereu atent să nu se repete. Numai atunci Poetul este ce trebuie să fie, să aibă mereu alt stil, dar care este numai al său și numai atunci va circula pe drumul tuturor, care este și trebuie să fie al lui. Vezi tu, mulți scriu și cred că scriu poezie veritabilă! Puțini sînt cei care reușesc cu adevărat să o facă, cu trudă multă, cu migală, cu talent, dar nu agresiv și ostentativ! Apoi, Poetul trebuie să fie ca un fotbalist bun!

V.T.: *Cum, adică, precum un fotbalist?!*

N.C.: Exact așa. Poetul trebuie să fie mereu pe fază, activ și atent la tot ce se întîmplă în jurul său. Ce, crezi că toți actorii de pe teren dau goluri, sînt marcatori? Să nu mai vorbim de portari ori de arbitri. Așa și cu poeții; nu toți reușesc să ajungă la mintea, inima și sufletul cititorului. Ar trebui ca un poet să fie așa după cum afirma, citez din memorie, marele Nichita Stănescu: „Poetul este ca un soldat; cu cît iese mai mult și mai des din front, cu atîta este mai bun“!

V.T.: *Pînă acum ești mulțumit de ceea ce ai realizat. Regreți ceva, ce anume?*

N.C.: Cine nu regretă, la un moment dat, cîte ceva? Desigur, îmi pare rău că n-am scris, pînă în prezent, mai mult și mult mai mult, mai bine. Apoi, cred că nu m-am realizat, profesional, institutor sau bibliotecar!

V.T.: *Îți place muzica. Anume, care gen este mai aproape de sufletul tău?*

N.C.: Ei, da, minunată întrebare. Cui nu-i place așa ceva? Poate surzilor ori poate celor lipsiți de suflet și inimă. Punîndu-le muzică la plante, acestea se dezvoltă mai repede, cresc unuiforme și rodesc din plin. Același lucru li se întîmplă și animalelor; ascultînd muzică, animalele se odihnesc mai bine, se relaxează, devin robuste, sănătoase, iar producția lor este pe măsură.

V.T.: *Regreți ceva în viață? Dacă da, ce anume?*

N.C.: Sigur că regret și eu, ca tot omul normal! Regret încă mult și multe. În primul rînd, cine se mulțumește ori se automulțumește cu conjunctura ori hazardul înseamnă că este ori anormal, comod, inconștient ori chiar ignorant. Mi-aș fi dorit foarte mult să fiu institutor la țară și să-i inițiez pe copii în tainele cititului și ale scrisului. Copiii mi se par a fi cel mai prețios, cel mai mare dar al omenirii. Ei sînt ființele cele mai pure, blînde, curate și drepte de pe mapamond. Dacă n-am devenit învățător, îmi pare rău că am ratat șansa de a fi bibliotecar, pentru că iubesc enorm cărțile și scrisul. Se vor dărîma munți, vor seca mări și oceane, dar Cartea va

străbate dirză vremurile viitoare. Cartea trăiește și va viețui mereu, în ciuda tuturor previziunilor pesimiste ale momentului, privind viitorul ei. Mă refer la cartea pe suportul de hîrtie. Cum nu pot să cred că timpul ar putea să dispară, tot așa nu-mi pot închipui că s-ar putea să nu mai existe cărți. Este absolut imposibil. Mai regret că noi, oamenii, nu putem muri de mai multe ori sau cînd am vrea noi. Îmi mai pare rău că ne trecem și petrecem prea iute pe acest pămînt!

V.T.: *Spune-mi, scrii teatru?*

N.C.: Nu! Motivul e foarte simplu! Fiecare din noi sîntem o piesă de teatru pe care o jucăm mai bine sau mai rău, de la naștere pînă la neființă!

V.T.: *Ești credincios. Care cult îl ții, îl respecti?*

N.C.: Sînt, cred eu, creștin-ortodox, dar mare durere este că nu-l țin, cum spui, nu-l pot respecta în totalitate, ca să mă pot mîndri că sînt un creștin perfect! Cred numai și numai în Dumnezeu și în Biblie și nu în preoți, pastori, teologii. Cred că sînt un creștin modern, nu unul habotnic, fanatic.

V.T.: *Ce-ți place să faci?!*

N.C.: Absolut tot ceea ce este omeneste, frumos, curat, cinstit. Săp grădina, curăț via și livada, cosesc, aduc, îngrijesc animalele, păsările, plantele, florile, fluturii, gîzele. Iubesc deopotrivă cerul senin, dar și ploaia și furtuna, chiar. Nu-mi place vîntul și frigul, frigul nebun și fără capăt. Îmi place primăvara, dar ador și vara și toamna. În schimb, aș da o duzină întreagă de ierni cumplite și geroase pe-o primăvară caldă și frumoasă. Îmi plac la nebunie cîmpiile moldovene blînde și prietenoase, dar mă simt bine și în apă, la pescuit ori să înot! Muncesc cu dragă inimă, dar îmi place să mă și relaxez, să joc tenis de masă ori șah.

V.T.: *Ce nu-ți place la oameni ori, în general, ce-ți displace?*

N.C.: Urăsc, fără rezerve, prefăcătoria, duplicitatea, bîrfa, cleveteala și uneori prostia. Nu-mi plac oamenii plini de sine, care, zic ei ori cred ei că le știu pe toate, pe lumea asta. În schimb, admir sinceritatea, modestia, puterea sinceră a acelor care greșesc uneori și au tăria sinceră de a recunoaște și, bineînțeles, de a se îndrepta! Prietenia sinceră, serioasă și durabilă mi se pare o *rara avis* pe care, din nefericire, o întîlnesc tot mai rar la oameni.

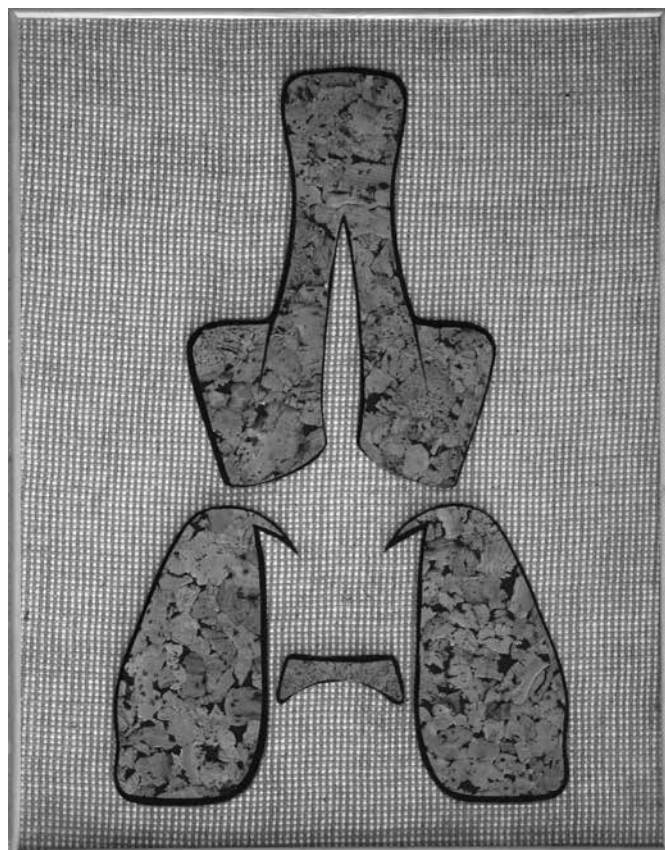
V.T.: *Apropo, ce este Omul, cine e El?*

N.C.: Aici nu mă pot pronunța într-un mod foarte exact, precis, fără echivoc. Vezi tu, dragă prietene Vasile Tănase? Omul, în general și omul, ca ființă trăitoare și trecătoare pe acest Pămînt, reprezintă materia vie care este dotată cu toate simțurile posibile: gîndire, vorbire, judecată, putere de discernere a binelui, față de rău. Cred și mi se pare firesc să fie așa că Omul este, fiecare în parte, un unicat. Totodată cred că omul reprezintă cel mai mare dușman al său. Știe că nu are voie să bea peste măsură și bea, fără să mai țină seamă de repercusiuni ori consecințe. El este stăpînul absolut al solului, aerului, subsolului, nu și al timpului. Omul nu este dispus nicicînd să recunoască faptul că a comis o eroare,

ci, mai degrabă, dacă greșește intenționat ori ba, vrea să se justifice, vrea să se disculpe mereu, chiar dacă vina sa este limpede, ca lumina zilei. Ăsta-i Omul!

V.T.: *Deși adineaori m-ai lămurit, cît de cît, ce este Poetul, cu toate că mai trimis într-o zonă alunecoasă și nebulosă, te mai întreb: ce-i Poetul?*

N.C.: Nimic mai mult, decît ceea ce este el în realitate: un Om. Poetul, în primul rînd, trebuie să citească enorm de mult, să asculte, să prindă și să simtă, cu un pas înaintea altora, ceea ce se poate întîmpla: în societate, în natură, în inima și conștiința lui și a celorlalți. Să fie critic, față de scrisul său și obiectiv, față de congeneri. Să nu fie încrezut, arogant, răutăcios și zeflemitor. Foarte, foarte critic și exact de ceea ce produce el. Mai la urmă, să le pretindă confrăților să fie ca el. Deci, în încheiere, Poetul trebuie și se impune să aibă conștiința propriei valori! Dar ce vorbim noi, dragă domnule V. T., acum, într-un timp atît de tulbure și nesigur, despre cărți, religie, poezie, cultură?! Am mai afirmat, dar trebuie să mă repet, atîta vreme cît societatea este condusă de incompetenți și impostori, de pușcăriași și viitori încarcerați, cei care produc frumosul, cultura, civilizația sînt minimalizați, marginalizați și, în ultimă instanță, eliminați din sistem. Tu vezi, în momentul actual, acei care au preluat frîul puterii, prin minciuni și manevre nesănătoase, prin care au ademenit și păcălit poporul, nu mai țin cont, măcar, de bunul simț și de o minima stimă, față de acei care i-au propulsat în fruntea țării. Își văd liniștiți de treburile lor mirobolante, puși pe căpătuală și chiverniseală, în detrimentul unui întreg Popor!



Grafică de Gelu Costea

Corneliu-Filip, „omul-peniță“

Realitatea noastră de prefațator presupune o omologare-bineînțeles simpatetică – cu felul de a scrie, cu acel *modus vivendi* caracteristic oricărui autor. Corneliu Filip este un *reporter*, dublat și de un *povestitor*, dar nu atât în linie sadoveniană lirico-simbolică, mitico-arhetipală, ci mai degrabă în registrul lui Geo Bogza din *Sări de piatră, de foc și de pământ*.

Nu întâmplător aceste trei elemente (plus aerul, firește) domină spațiul narativ, transformându-l într-un mediu matern, prielnic firii, mediu al satului moldovenesc ancestral, axat pe dreapta cumpănă, pe solide temeieri etice și pe continuitate. E satul prototipal în care s-a născut-blagian-veșnicia, egală cu sine, curgând alene, dar aducând vânturi năprasnice, care sunt ale destinului.

Aceasta-i „filosofia“ elementară a eroilor săi, care-și trăiesc viața cu cunoscuta seninătate mioritică, dar și cu o putere rezistentă în fața vitregiilor.

Autorul nu ține decât să ne spună *întâmplări adevărate* despre *oameni adevărați*, convins fiind că realul e superior ficțiunii, că documentul depășește invenția epică.

Este, cu o expresie a lui Flaubert, un „om-peniță“, care pune preț pe precizia și rapiditatea notării, pe veridicitatea documentară și pe esențialitatea psihologică a trăirii. Nu există stări, pentru el, ci numai momente sufletești luminoase.

Personajele toate seamănă lui Petrică Țârnea, omul care trece de toate cumpenele vieții și care găsește tărie în

singurătatea amintirilor: „El, Petrică Țârnea, a mai avut parte de cumpene în viață. Au trecut, anii aceea, s-au depărtat, numai că au lăsat urme ce nu se mai șterg, chiar dacă zac ascunse în adâncul sufletului său și îl recheamă doar când e singur, singurel. Și de fiecare dată se reînnoadă mereu păta-niile din acel an blestemat, de cazne și neguri“.

Ceea ce-l descumpănesc pe țăranul nostru, om prin excelență al firii și al fiirecului, sunt *drumurile înstrăinării*: ale războiului, ale exilului, ale bejeniei, ale aruncării în spații străine: rusești, afgane, unde este pândit de spectrul morții iminente.

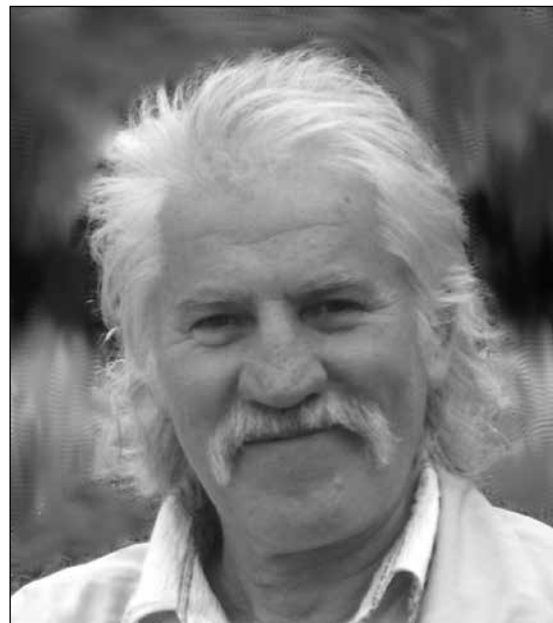
Corneliu Filip prezintă oamenii (adevărați) și întâmplările (adevărate) în negru, culoarea pământului, culoarea lemnului calcinat, culoarea întunericului care se lasă adesea, nemilos, deasupra caselor, satelor, orașelor, deasupra vieții particulare a oamenilor.

Drumurile geografice (or, se circulă mult în povestirile sale: pe ambele maluri ale Prutului, în alte locuri și zone ale lumii) sunt *căi ale destinului*, sunt „călițe rătăcite“ (ca în credințele populare) marcat de blesteme, cazne și neguri.

Învingător, la sfârșitul călătoriilor primejdioase, iese spiritul, așa cum se întâmplă în cea mai reușită povestire a sa care dă și denumirea volumului: eroina care-și pierde iubitul, îi rămâne credincioasă prin dragostea pe care i-o va purta în continuare.

Să ne aplecăm cu încredere asupra acestor pagini care poartă pecetea neîntinată a adevărului.





Mulțumesc Poeziei, care m-a primit în casa ei aureolată de miresmele veșniciei, ca pe cel mai nevrednic dintre fii!

FLORENTINA TONIȚĂ ÎN DIALOG CU VICTOR TEIȘANU

Scriitor, jurnalist, bibliotecar, fondatorul Muzeului „Leon Dănăilă”. Poet, critic și depozitar-scotocitor în ale istoriei locale. Cititor al aproapelui-întru-poezie, a scris cu răbdare și generozitate literară despre cărțile confrăților săi. Un provincial care și-a construit la Darabani propriul univers, fără să se lase locuit de complexe sau alte insuficiențe creatoare. Victor Teișanu s-a născut pe 15 septembrie 1950, la Darabani, oraș în care a urmat clasele primare, gimnaziale și liceale. În anul 1969 este admis la Facultatea de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. După absolvirea facultății activează, o scurtă perioadă, ca profesor la Școala Hudești (1973-1976). A fost redactor la ziarul Clopotul (1970-1971), iar din 1976 a activat la Biblioteca Orășenească Darabani, instituție al cărei director a fost. Este membru al Uniunii Scriitorilor din România.

Un solitar al Nordului, un poet pentru care absența din prețioasele ierarhii literare nu produce dezechilibre sau uscăciuni interioare. Fără să își aroge vreun loc în confortabilele, dar trecătoare, generații literare, Victor Teișanu este dintre poeții care privesc notorietatea nu ca pe o confirmare a valorii, ci mai degrabă o (auto)expunere cu orice preț și ceremonios regizată în spațiul comercial al literaturii cotidiene. Or Victor Teișanu pare să rămână, cu de la sine voie, într-o zonă a orgolioasei smerenii poetice, dar și a scepticismului și a inadecvării la permutările literare de tot soiul. De ani buni își consumă propriile poeme într-o discreție tandră, de tonalitate romantică, dar de largă perspectivă lirică și o forță interioară ce dezvăluie continua voluptate a cunoașterii de sine. Poezia lui Victor Teișanu este și reverențioasă, străbătută pe alocuri de gravități filosofice, cultivând uneori o solemnitate cu accente moralizatoare, dar o solemnitate lipsită de capcanele lingvistice ale poeziei moderne. Fără ostentații lirice, ocolind obsesiile poeziei contemporane, dar insistând pe neliniștile ființei poetice, Victor Teișanu oferă totuși un limbaj artistic modern, cultivând o expresie net diferențiată de stilul clasic, tradițional și opus convențiilor estetice atât de prezente în noianul de poezie ivit în ultimele decenii.

„Izolarea Darabaniului de restul țării s-a transmis și în construcția mea sufletească”

Florentina Toniță: *În momentul în care deschidem acest exercițiu al interogațiilor încă se mai simt vibrațiile Zilelor Nordului, o manifestare de excepție organizată de Ștefan și Alex Teișanu, cei doi băieți strașnici ai dvs., organizatorii*

și fondatorii Asociației Nord. Ca tată, ați stărnit multă admirație în zilele din urmă, dar dacă ar fi să privim îndărăt, al cui fiu sunteți dvs., domnule Victor Teișanu?

Victor Teișanu: Sunt fiul unor țărani (plecați între timp la Domnul) ale căror rădăcini istorice, descoperite după o grăbită investigare, pornesc de la mijlocul veacului 19. Un precursor, de asemeni plugar, a fost împrăștiat conform reformei lui Cuza Vodă. Bunicul din spre tată, liberal, a trecut prin proba de foc a Mărășeștiului. Tata s-a „compromis” luptând, în al doilea mare

război, pe frontul estic împotriva rușilor și fiind, cum rezultă din carnetul de veteran, câțiva ani prizonier în lagărele bolșevice. Apoi dosarul său a suferit și pentru că nu s-a întors contra nemților, cu celebrele divizii sovietice moșite la Moscova. Dar și din cauza rezistenței la cumplitele presiuni din deceniul 6 al precedentului secol pentru înfăptuirea colectivizării în nordul moldav. Când instinctul de proprietar, sinonim atunci la sate cu libertatea, a fost brutal nimicit, urmările în acele comunități fiind încă vizibile. În ce mă privește, probabil pe filieră atavică, palpit și acum, pe câmp, la foșnetul lanului de grâu sau de porumb, iar resurse de empatie, îngropate adânc, se redeșteaptă ori de câte ori întâlnesc (tot mai rar însă!) țărani păstrând parcă pe chip pecetea satului de altădată.

F.T.: *Vorbiți-ne despre fiul Victor și despre copilăria din anii 50, într-un Darabani care încă nu devenise oraș.*

V.T.: Copilăria mi-a fost, fără îndoială, marcată de atmosfera acelor evenimente, repercutate și în calitatea condițiilor de trai ale familiei. Pe urmă a contat mult și factorul topografic. Izolarea Darabaniului de restul (și mai ales centrul) țării s-a transmis, prin conduite misterioase, generatoare de involuntare solitudini, și în construcția mea sufletească. Amprenta de contemplativ, ca și teama de necunoscut, dar cu gândul totuși la măreția și strălucirea lumii dezlănțuite, în izbitor contrast cu muțenia și starea de eternă așteptare care mă înconjurau, au produs până la urmă ceea ce sunt și astăzi. Ca deținător de pământ, tata făcea parte din categoria țăranilor mijlocași. Nu era deci bogat, însă, chivernisându-se atent, reușea să ne asigure condiții de minimală decență. Ceva foarte prețios ne oferea totuși din belșug, comparativ cu alte familii din aceeași zonă socială. Și anume, interesul pentru cărți. Litera tipărită și imaginea imprimată pe hârtie m-au fascinat încă din anii premergători școlarității. Cu Ticu, fratele meu mai mare, m-am întrecut pe-atunci într-un fel de concurs literar. Ținta era cine memorează integral, primul, textul poemului Peneș Curcanul. Tata oferea învingătorului, drept trofeu, 3 lei. El ne impresiona recitându-ne, tot din Alecsandri, Tătarul. Mai aflu că ceva despre Coșbuc și Sadoveanu, iar despre Eliade Rădulescu tata, pe post de cunoscător, ne spunea că fusese avid de glorie și că și-a trădat camarazii (nu ne-a lămurit în ce mod). Drept pentru care, în spirit vindicativ, ceva mai târziu, i-am slujit pașoptistului cu violență portretul dintr-un manual de școală. Fratele mai mic, Octav, a preferat aceeași cale sinuoasă a cărții, devenind profesor de istorie. Cât despre mama, m-aș considera și eu îndreptățit, ca atâția alții, să afirm că era o sfântă, pătimind pentru noi într-un veșnic martiraj. Dar prefer să spun că învățase scrisul și cititul la „adulti”. Știa câteva poezii cu tentă moral-pedagogică și două-trei basme așijderea, toate rostite patetic, ținându-ne extrem de atenți și stimulându-ne nesfârșite izvoare lacrimale. În casă predomina încă vechea civilizație a lemnului, cu laite, ciubere, donițe, cofe, solnicioare și linguri din carne de arbori. Îmi amintesc bine de solemnitatea unui

moment reformativ în familie: trecerea de la lingura de lemn la cea metalică, neurmată însă, imediat, și de înlocuirea arhaicei străchini cu farfuria. Așa că impactul modernizării și înrobirea față de tehnologii, care au urmat, nu puteau decât să producă incomensurabile traume, cele mai multe imposibil de vindecat. E o suferință care durează, avându-și obârșia în dualitatea dramatică a fdiinței, scindată între atașarea nativă de valori ancestrale și nevoia presantă de racordare la mereu schimbătorul cotidian. Totul semănând cu o interminabilă inițiere care, pe măsură ce se consumă, te adâncește în nesiguranță și anxietate.

„Lucian Valea a fost un luptător, chiar dacă îmbrăcat în fragila armură a trubadurului”

F.T.: *Lucian Valea a fost „profesorul profesorilor din Darabani, profesorul lumii din Darabani”, după cum îl numeați într-o prezentare susținută, în 2016, la inaugurarea Expoziției permanente „Lucian Valea”, din cadrul Muzeului Nordului. „În Darabani pot spune că m-am reîntâlnit cu mine însumi după o peregrinare fără sorti de izbândă”, avea să mărturisească poetul însuși într-un interviu pe care, la sfârșitul anilor 70, îl acorda fostului său elev. Cum l-ați perceput pe Lucian Valea în acea perioadă, de la prima apariție la ora de română și până la interviul pe care avea să vi-l acorde?*

V.T.: În lipsa oricăror alte repere din domeniu, Lucian Valea a întruchipat pentru mine, chiar de la început, modelul absolut de scriitor. Distincția lui nu era doar rezultatul trăsăturilor fizionomice. Omul, coborât parcă din Olimpul zeilor, se impunea rapid și firesc atenției generale mai întâi prin cultura sa literară, valorificată glorios în mai toate împrejurările publice. Discursul era întotdeauna debordant și cuceritor, hipnotizându-i pe cei din generația mea, dar făcându-i captivi și pe auditorii maturi, indiferent de lungimea expozeului. Se vedea clar că este vorba de spontaneitate și vervă funciară, aparent neconformă cu statutul său de ardelean. La fel de nestăvilit se arăta Profesorul și în multele lui întâlniri individuale. Aici era evidentă experiența sa îndelungată dobândită în preajma unor titani ai culturii noastre (Călinescu, Blaga etc.), mulți dintre ei universitari cu ștaif, dar și exercițiul benefic al cafenelei și diverselor reuniuni publice, cu participare selectă, la modă în anii săi interbelici, de formare intelectuală. De obicei, partenerul de „dialog”, redus la tăcere din prima clipă și ținuit parcă în muțenie totală, urmărea disciplinat incursiunile oratorului, tot mai tumultuoase către miezul subiectului și pe lângă acesta, semănând cu o cavalcadă al cărei sfârșit devenea imposibil de prevăzut. Memorabile au rămas și prestațiile sale la catedră.

F.T.: *Cum era Profesorul față în față cu elevii săi?*

V.T.: Intra în clasă așteptat de noi într-o liniște aproape evlavioasă, purtând cu sine o geantă (uneori mapă) burdușită cu cărți. Le scotea meticulos, una câte una, așezându-le la vedere pe catedră. Era material bibliografic despre scriitorul de studiat. Când avea nevoie de Istoria... lui Călinescu sau alte „documente“ la fel de grele, recurgea de regulă la ajutorul unui elev, ca vehicul. Atunci am văzut pentru prima dată tomul călinescian, care m-a fascinat prin dimensiuni, dar mai cu seamă prin bănuiala că ascunde între coperti comori misterioase, la care visam să am cândva acces. Profesorul aducea adesea și cărți pentru câțiva dintre noi, multe din afara programei școlare (N. Breban, Fănuș Neagu, A.E. Baconski ș.a.), pe care le cumpăram, încropindu-ne biblioteci personale. Când predă, în vâltoarea discursului, cu toții îl percepeam ca pe un uriaș, deși statura sa fizică se situa binișor sub 1,70 m. Iar când constata că suntem insensibili și nereceptivi, arunca asupra tuturor tunete și fulgere, într-o aprigă dezlănțuire, zdrobindu-ne. Avându-l mentor, am reușit în acei ani să scoatem revista de cultură Hyperion, prima publicație școlară tipărită pe meleaguri botoșănene de la instalarea comunismului. O revistă salută generos, atunci, de presa românească, suscitând ecouri stimulative și de la unele personalități ale vremii. Dar până aici drumul a fost anevoios. Firește, pentru mine cel puțin, bariera cea mai importantă era chiar propria precaritate în meseria scrisului, folosindu-mă încă de unelte neracordate la exigențele timpului. Nu trebuie omisă însă nici „vigilența“ cerberilor care supravegheau arena literaturii române.

F.T.: *Lucian Valea însuși fiind sub o atentă monitorizare...*

V.T.: Liderul nostru însuși, Lucian Valea, fusese ostracizat și interzis, ba chiar și exilat în nordul țării, din cauza profilului său liric, dar și pentru gesticulația sa publică, încadrată între manifestările „dușmănoase“ față de noul regim politic. Pentru poetul ardelean ușile redacțiilor literare și editurile continuau să rămână închise. Cu greu, ca o supremă concesie, a fost lăsat să publice în paginile culturale ale cotidianelor de la Suceava și apoi Botoșani. Semna recenzii și evocări literare, medalioane referitoare la artiști și fapte de cultură sau traduceri din poezia franceză (în special J. Prevert). Sporadic îi apăreau, în aceeași umilă presă județeană, și versuri originale. Acum, după atâția ani, constat că, dincolo de sentimentalismul său consubstanțial, Lucian Valea a fost un luptător, chiar dacă îmbrăcat în fragila armură a trubadurului. Și, privind în urmă, sunt fericit că la Darabani, „acest Tomis cu nisipuri și vânt“, cum a numit el târgul septentrional, s-a regăsit pe sine însuși, făcând publicistică literară și scriind cartea revenirii sale în literatură: volumul de versuri Întoacerea lui Don Quijote.

F.T.: „*Suntem poeți, toți câți scriem de la Eminescu încoace, numai pe jumătate. Jumătate din poezia noastră o face limba română*“, spunea excepțional Lucian Valea, în interviul amintit. Îngăduiți, așadar, să mai rămânem nițel în preajma Profesorului, de această dată pentru a-l cinsti vorbind despre ucenicii săi întru poezie. Ucenici printre

care, iată, vă numărați și dumneavoastră. Pentru că se cuvine să ne oprim mai mult asupra unui alt fenomen literar al Nordului, și anume Cenaclul literar „Nicolae Labiș“. Au fost anii în care au intrat în literatură nume precum Victor Teișanu, Corneliu Popel, Valeriu Imbir, cei din urmă plecați, din păcate, prea devreme dintre noi. Ați simțit, atunci sau mai târziu, că aparțineți unei generații care poartă amprenta Profesorului Valea?

V.T.: Lucian Valea a fost și a rămas, în spirit, cu certitudine, un neoromantic, expunându-și patetic eul și propriile scenarii nostalgice. Se simțea mai degrabă solidar cu cerchiștii de la Sibiu, în etapa lor baladescă. N-a respins însă versul liber, dar a turnat în acesta seva unui sentimentalism de care nu s-a dezis niciodată. Vorbea elogios despre Stelaru, Gellu Naum sau Geo Dumitrescu, dar cunoștea în detaliu poezia unor „șaizeciști“ precum Nichita Stănescu, Marin Sorescu ori Ioan Alexandru, cât și pe cea scrisă de Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Ileana Mălăncioiu și Virgil Mazilescu, proaspăt iviți pe firmamentul liric. Când se lansa în tirade critice despre aceștia, nu uita să-și pigmenteze comentariul cu citate sau poeme întregi, memorate exact și rostite cu aplomb actoricesc. Era la curent cu tot ce se întâmpla semnificativ în literatura română, cel puțin la vârf, și așa a rămas până la sfârșitul său, contemporan cu explozia „optzeciștilor“. La cenaclul „Nicolae Labiș“ accentul cădea în egală măsură pe scris și pe lecturi intense din lirica românească și străină a secolului 20. Pe lângă francezi, germani și italieni, ne îndopam sistematic cu poezia atât de netrucată care se scria peste Atlantic, de la Whitman și Emily Dickinson, prin E.L. Masters, Robert Frost, Sandburg, Pound și T.S. Eliot, către Frank O'Hara și Sylvia Plath, traduși atunci, din fericire, și la noi. Mentorul nu ne dirija spre o direcție anume, ci doar încerca să ne elibereze din chingi considerate, pe drept, anacronice și vetuste. Dar marca acelei sensibilități, aproape dure-roase, care la Lucian Valea se explica și biografic, ne-a amprentat și pe noi. Sau cel puțin pe mine, care speram să altoiesc pe trunchiul meu fixat în tradiție mlădițele unui tip de expresie cât de cât insolit. Și astfel, plecând de la rigorile mentorului, niciunul dintre aspiranții literari din Darabani n-a mers pe calea zgomotoasă a insurgenței. În ce mă privește, am crezut, e adevărat, după câțva timp, că mi se potrivește doar haina neomoderniștilor, însă în latura lor gravă, care acceptă starea de criză în fața iraționalității, și nu exuberanța sau vitalismul. Dar atunci, înainte de anii 70 ai trecutului veac, încă experimentam, în funcție de lecturi, incapabil să adopt o singură direcție. Pot spune că mie nu mi-a fost ușor, fiindcă, spre deosebire de ceilalți, aveam rădăcini până la Bolintineanu. Corneliu Popel, spre exemplu, care venea în literatură după 1965, era sută la sută produsul lui Lucian Valea. Adică fără popasuri în secolul junimiștilor. El și-a fixat antenele direct în terenul desțelenit de Labiș, continuând gravitatea și elanurile voluntariste ale acestuia. Cum spune și Radu Mareș într-o splendidă evocare (Pe cont propriu, Ed.Dacia, Cluj-Napoca,

1986, pp. 259-287), la începuturile sale Corneliu Popel se definea ca „noul Labiș”. Era meticulos și insistent, dar periculos de labil sufletește, așa încât evoluția sa spre o zonă lirică a intimității și evadărilor utopice, cu puține descinderi într-o realitate considerată opresivă, n-a mai surprins pe nimeni. Către o poezie solară, a candorilor și miracolului vegetal, s-a orientat, cu maximă consecvență, Valeriu Imbir. Ca și Popel, Valeriu Imbir ne-a părăsit lăsând în urmă încă multe pagini nescrise. Dar mai trebuie adăugat ceva, care de obicei scapă memorialiștilor. În cenaclul „Nicolae Labiș” venea și Constantin Mădularu, un temerar experimentalist al prozei și poeziei, ulterior așezându-se, din păcate, într-o exagerat de lungă expectativă. Astăzi este autorul a două cărți de versuri, interesante și deloc conformiste, însă prea puțin cunoscute din cauza anomaliilor din domeniul difuzării. Să nu-l omitem nici pe Gheorghe Cliveti, cu un start extrem de promițător pe tărâmul poeziei, de care s-a despărțit însă repede, îndreptându-se către o strălucită carieră universitară de istoric. Pentru cenacliștii cu aspirații literare, după terminarea liceului și plecarea lui Lucian Valea din Darabani, au fost drumuri diferite, dar pe fiecare dintre ele planează încă și azi, precum un memento, aura luminoasă a mentorului.

„De la distanța la care mă aflu văd lumea noastră literară fatalmente stratificată”

F.T.: *Împăcat cu propria „structură sentimentală de moldovean melancolic”, după cum vă caracteriza în urmă cu trei decenii Laurențiu Ulici în Contemporanul (noiembrie 1989), ați rămas fidel acestui Nord dărăbănean fără să cultivați o opoziție ancestrală față de un destin al provincialului mefient, al trăitorului resemnat, învins. Dimpotrivă, „poetul se retrage la marginea scenei lumii și vieții, dar ia centrul cu el pentru că de acolo pornesc judecățile de valoare referitoare la cum este și cum ar trebui să fie lumea”, scria Theodor Damian („Lumină lină”, New York, nr. 3/2007). Cum se vede lumea literară din lumina Nordului simplu, cumpătat, nechinuit de orgolii?*

V.T.: Fără îndoială, Laurențiu Ulici avea dreptate punându-mi eticheta de „moldovean melancolic”. E ceva ereditar aici, dar consolidat cu trecerea anilor, după tot felul de experiențe, cele mai multe întâmplări fără vreo „opoziție”, cât de cât, din partea mea. Și nu putea fi altfel, pentru că de fiecare dată intra mai întâi în acțiune raționamentul sceptic, paralizând orice dorință de luptă. De ce să fac cutare lucru, inclusiv literatură, și cu ce folos pentru mine și mai ales pentru ceilalți? Această viziune lipsită de pragmatism m-a situat mereu dincolo de orice competiție și, prin urmare, într-o așteptare fără orizont. Așa trebuie privite deseori mele abandonuri ca scriitor, ca și puținătatea cărților sau pauzele lungi dintre acestea. Am și azi o relație inconsistentă cu lumea literară, mai ales cu palierul de sus al acestei lumi. Nu caut pe nimeni și aproape nimeni nu mă caută. Cu excepția câtorva

camarazi de demult, care-mi trimit cărți cerându-mi să scriu câte ceva despre ele. Spre a simplifica, de la distanța la care mă aflu văd lumea noastră literară fatalmente stratificată. Așa se și cuvine, probabil, dar totul se leagă și de libertățile postdecembriste, când cantități uriașe de energie descătușată s-au răsfrânt, în fel și chip, și asupra literaturii. Este un prim strat al valorilor incontestabile, atât în poezie cât și în proză, un soi de cerc elitist, nu ferit de convulsii și confruntări interne. Modelul bucureștean, veșnic invidiat, se propagă neconținut și în provincie, unde filialele sunt dominate de câteva nume, cu interese comune și trainic sudate între ele. Firește, mulți lideri din filialele Uniunii scriitorilor privesc pieziș către centru, dacă nu li se asigură suficientă vizibilitate publică și dovezi cu repetiție în acest sens. Acest prim strat, însumând valori recunoscute oficial, este foarte activ, atât în București cât și în orașele reședință de filiale. Fiecare zonă luptă să se mențină în actualitate, inclusiv prin intermediul editurilor și revistelor proprii. Al doilea strat, mult mai populat ca primul, îl formează scriitorii cu poziții incerte, unii dintre ei harnici și consecvenți, în plus extrem de prompti la solicitările celor care diriguiesc breasla. În fine, ultima „bolgie” a stratificării noastre adăpostește o adevărată vermină, imposibil de cuantificat numeric. Puhoai de edituri și avalanșe de „cărți” se revarsă zilnic asupra publicului literar, dar acesta se apără utilizând arma sa principală: indiferența. Încât autorii care compun acest strat, în majoritatea cazurilor, sunt condamnați să se citească singuri. Căci consumatorii de literatură, destul de puțini și, pe bună dreptate, tot mai exigenți, nu-și pot irosi vremea prizând maculatura veleitarilor. Cu o infimă parte dintre ei s-a războit, uneori extrem de acid, Alex Ștefănescu, într-o carte savuroasă (Cum te poți rata ca scriitor. Câteva metode sigure și 250 de cărți proaste – Ed. Humanitas, București, 2009), dar fenomenul veleitarist pare a se dezvolta incontrollabil, iar în condițiile haosului în care trăim, e greu de crezut că va fi blocat de cineva. Însă oricum am privi lucrurile, validarea sau invalidarea scriitorilor de către instanțele noastre literare, indiferent de mărimea voinței justițiare, vor produce, măcar pe alocuri, avantaje pentru unii și dezavantaje pentru alții. Mai e de observat că, în pofida libertății de izolare în turnul de fildeș, mulți dintre scriitorii reprezentativi de azi, în numele simțământului civic și asumându-și destule riscuri, se implică în bătăliile de pe scena politică. O fac, precum mulți dintre înaintașii lor iluștri, fără a-și periclita Opera și invocând interesul național (Mircea Cărtărescu, Ana Blandiana, Andrei Pleșu etc.). La fel se întâmplă și cu scriitorul din provincie, doar că prestația acestuia, consumându-se departe de centru, nu va avea niciodată impactul meritat. Ca și în trecutul mai îndepărtat sau mai recent, nu numai Clujul și Iașul se află în competiție cu scriitorimea bucureșteană. Mai toate orașele importante din România devin citadele literare. Pulsul lor în materie de artă sparge tot mai des zăgăzurile localiste, impunându-se atenției generale.

Este și cazul Botoșaniului, unde avem o comunitate de scriitori redutabili și o revistă, Hyperion, cu nimic mai prejos decât suratele ei de tradiție. Dar ca să termin așa cum am început, adică în cheie sceptică, reaffirm despre scris că este o nobilă inutilitate și că literatura nu poate reforma ființa umană, dar poate în schimb, ca un medicament insidios, induce de cele mai multe ori stări care augmentează lipsa noastră de perspectivă.

F.T.: *În urmă cu patru ani, după opt volume de versuri și la exact 20 de ani de la debutul dvs., publicați prima carte de critică literară – „Poeți botoșăneni de azi“, la Editura Axa, Botoșani -, urmată peste alți trei ani de un nou volum dedicat confrăților întru literatură – „Cărți și autori“, Editura Pim, Iași. „Câtă luciditate, câtă conștiință pură, atâta dramă“, dacă ar fi să rezumăm prin cuvintele lui Camil Petrescu dificila și ingrata muncă de recenzor de carte, de scotocitor printre înțelesuri, așa cum v-ați dovedit a fi de o vreme. Ca poet, a scrie despre ceilalți poeți nu poate fi decât un act de generozitate. Vă ispitesc, totuși, cu o întrebare. Câtă luciditate, câtă dramă se află dincolo de aceste cărți despre care scrieți? Ce înseamnă pentru dvs., ca poet, să vă lăsați năpădit, locuit, trăit de scrierea unui confrate?*

V.T.: Cu mulți ani în urmă, Lucian Valea era supărat pe mine că scriu atât de puțin și cu atâtea pauze. „Oricum, nu mai scapi de literatură“, mi-a spus. „Dacă nu scrii, tot printre cărți vei trăi, însă ca simplu cititor calificat“. Și într-o oarecare măsură profeția magistrului s-a confirmat. Încât azi, când îmi reprim apetențele pentru propria-mi creație, citesc cu precădere poezie și, din când în când, mai fac și comentarii despre conținutul cărților. Când scriu despre alții, poeții pot fi subiectivi, căci pun pe hârtie și ceva din abisurile trăirii lor. Avem în față, din acest punct de vedere, exemplele cunoscute ale lui Ion Pillat sau Șt. Aug. Doinaș, dar și atâtea nume importante de lirici contemporani. Și totuși, poate totmai pentru acest motiv trebuie citiți cu atenție. Poeți botoșăneni de azi pare a fi prima și deocamdată unica investigare critică a acestui spațiu liric din zilele noastre. E mai întâi un demers de interes local, însă poate fi de folos și „literaturii române în general“, cum crede Theodor Damian. Să dea Cel de sus ca românul newyorkez să aibă dreptate! A fost nu doar un pariu cu mine însumi, ci și o nevoie lăuntrică de justiție pentru poezii flancului estic al septentrionului. E lucru știut că marea critică, mai ales cea bucureșteană, cu rezonanță la public, deci îndrituită să valideze și să lanseze cărți și autori, pare impardonabil de reticentă când vine vorba de provincie. Eu n-am intenționat decât să pun ceva în locul acestei reticențe. Atunci a fost însă și momentul când urmau să intre în joc luciditatea și drama, invocate de Dvs. pornind de la Camil Petrescu. Pentru că poezia și în general literatura de azi seamănă cu un drum întortocheat, plin de răspântii și intersecții, încât luciditatea te-ar putea ajuta să nu greșești sensurile. Iar aici intervine drama. Căci lupti cu propria subiectivitate, cu faptul că unii dintre autori îți sunt prieteni sau măcar

cunoscuți, și nu în ultimul rând cu riscul unor erori de interpretare. Poți totuși evita aceste riscuri recurgând, în exegeză, la tonul encomiastic, cel care nu supără pe nimeni, dar atunci te expui altei primejdii, cu mult mai urâtă: prejudicierea dreptei măsurii, ținând de moralitate și conștiință. Mai cred că aventura scrisului despre confrăți devine posibilă numai dacă te-a dăruit Dumnezeu cu harul generozității și – de ce nu? – al jertfelniciei. Deoarece încerci să uiți de tine și să le oferi totul celor despre care scrii. Chiar și atunci când părăsești terenul elogiativ pentru necesare observații critice. Iar dacă faci continuu recurs la onestitate, lectura din poezia confrăților, când este cazul, te poate și cutremura suficient încât să te îndoiești de tine însuși. Atunci te ispitește renunțarea definitivă la scrisul tău sau, în chip ideal, la revizuirea urgentă a propriului instrumentar de creație. La acest sentiment te predispun, recunosc, destui autori din Botoșani, pe care critica „profesionistă“ îi ignoră. Cu cealaltă încercare critică am vrut să depășesc arealul literar strict botoșănean. Ca și exclusivitatea poeziei ca subiect de cercetare. Cărți și autori se referă la poeți și prozatori, jurnaliști și memorialiști, dar însumează și investigații istorico-literare sau de bibliofilie. În această carte provocările au venit pentru mine mai ales din noua ipostază, cea a istoricului literar. Și mă bucur să fi adus la suprafață, din noianul informațiilor cvasianonime, realități care merită a fi cunoscute, precum originea dărbăneană, pe linie paternă, a lui Sașa Pană. Sau că începuturile literare ale lui Benjamin Fundoianu trebuie căutate tot în Darabani, până la plecarea sa spre București și mai apoi definitiv spre Paris. Ei bine, sentimentul că intersecțezi alte universuri sufletești, cu suiburile și coborâșurile lor, te urmărește și atunci când scrii despre o lume dispărută și devenită deja istorie. Și deși cobori adânc în trecut, ai mereu impresia că trebuie să pășești pe vârfuri, ca să nu tulburi intimități atât de străine și totuși parcă atât de familiare.

„Nu se poate vorbi de vreo incompatibilitate între sentimentul religios și poezie“

F.T.: *„Am citit o carte pe zi și toată viața mea a fost schimbată“, spune Orhan Pamuk. Un exercițiu care, dincolo de conotația sa intelectuală, poate fi și o formă de igienizare a minții, a inimii. Cum vedeți, domnule Teșanu, viitorul cărții în România? De ce credeți că are nevoie cititorul timpului pe care îl străbatem?*

V.T.: Din păcate, libertatea a însemnat, pentru cei mai mulți, inclusiv ștergerea de pe agendă a timpului destinat lecturii. De aceea, referitor la prima întrebare, mă văd nevoit să reiterez afirmații pe care le-am mai făcut adesea până azi. În primul rând, condiția de om al cărții, capabilă cu decenii în urmă să confere o anumită legitimitate, nu mai înseamnă acum mare lucru.

Cartea a fost înlocuită, de altfel, mai întâi de televizor, apoi tiranic de calculator. Internetul a devenit, de fapt, groparul neoficial al tipăriturilor. S-a pierdut (oare în ce măsură?) acea voluptate interioară care trimitea altădată la raftul cu literatură. Între timp, programele televiziunilor mustesc de agresivitate subculturală, iar internetul furnizează tot felul de informații, mai mult sau mai puțin corecte, în flux continuu și fără efort intelectual. Agonia cărții, vizibilă cu ochiul liber, nu pare a impresiona autoritățile. De pură fațadă avem, pe 23 aprilie, chiar și Ziua Mondială a Cărții. Cine să ia în serios însă o sărbătoare fără mici și bere? În războiul cu internetul, epuizându-și ultimele resurse, librăriile și bibliotecile, acolo unde mai există, încearcă să opună rezistență. Greu, căci legi nemiloase, într-o conlucrare diabolică, transformă cartea în obiect de lux: pentru foarte mulți prețul tipăriturii devine prohibitiv. O comparație privind TVA-ul cărții este grăitoare. În Anglia, cu o puternică industrie tipografică, TVA-ul la carte înseamnă 0 (zero). La noi e în jur de 9 la sută, adică printre cele mai mari din Europa. Și când, să spunem, o editură vrea să doneze cărți vreunei biblioteci, statul pretinde imediat impozitul de rigoare. Însă cartea n-a murit de tot și sperăm să aibă încă viață lungă. Există un nucleu dur al cititorilor adevărați, care nu acceptă să trăiască fără cărți. Și cât de tonic ar fi să afli că producția editorială românească este în perpetuă creștere, dacă n-ai ști, totodată, că oferta, din păcate, depășește net cererea de pe piață. Cât despre cealaltă întrebare, pare hazardat să răspunzi în numele tuturor cititorilor. Preferințele de lectură sunt indisolubil legate de experiența culturală proprie, aceasta determinând până la urmă gustul. În orice caz, cititorul veritabil, care a traversat cu același interes zone și paradigme estetice dintre cele mai diverse, unele chiar antagonice, a înțeles că literatura este un univers extrem de complicat, compus din individualități divergente, și deci trebuie abordat echidistant, cu aceleași unități de măsură.

F.T.: „Sînt mai neputincios/ decât în ziua nașterii mele/ pentru că acum știu/ ce nu-mi este îngăduit“, scrieți în poemul „Sînt neputincios“. Cum ar arăta, în viziunea poetului/critic, un encomion al neputinței care zidește?

V.T.: Mi se pare justificat să vorbiți și despre o „neputință care zidește“. Pentru că nu toate neputințele sunt sterile. Când cineva nu poate să mintă, să fure și să asuprească, adică nu se poate detașa de niște principii morale, atunci avem un tip de neputință cu putere ziditoare. Să ne amintim de existența eremitică, de martirii pentru credință sau de cei pe care memoria colectivă i-a reținut ca „sfînți ai închisorilor“. Umiliința lor s-a dovedit roditoare fiind, în timp, de fapt o forță de neînfrînt. Concesia și compromisul pot fi, în istorie, arme care să slujească uneori Binele, dar oare până unde e permis să le utilizezi fără primejdia maculării sufletești? Cei mai mulți dintre noi justificăm orice, motivând că viața ne presează prin complexitatea sa. Pentru această categorie, din nefericire majoritară, neputința rămâne mereu

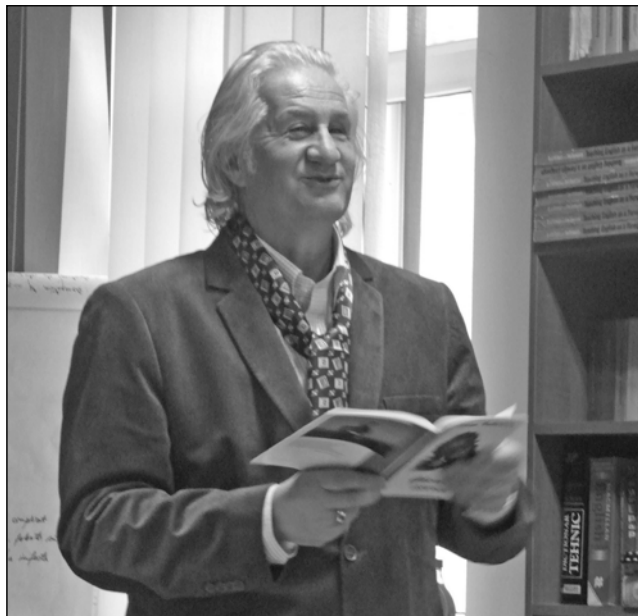
o dovadă de slăbiciune, contestându-i-se total vocația ziditoare. În orice caz, pentru pușinii care admit și abordarea elogioasă a neputinței, victoria stă neconținut sub semnul întrebării sau vine mult mai târziu, adesea în postumitate. Dar este la fel de importantă, poate chiar mai presus decât toate celelalte. Nefiind obligatoriu, criteriul etic există și în literatură. Firește, bine ambalat, aproape subsolic, spre a nu prejudicia niște norme de compoziție. Fără acest criteriu, lectura ar fi lipsită de orizont, conducând către nicăieri. În fond, scriind literatură, vorbim indirect, dar și inevitabil, despre limite. Ale noastre și ale trecerii noastre.

F.T.: *O întrebare de care niciun scriitor nu scapă: la ce lucrați în prezent?*

V.T.: Scriu în continuare cronici despre cărți și autori. Nu că ar fi vorba despre vreo irepresibilă vocație: o fac mereu sub efectul presiunilor venite din diverse părți, mai cu seamă de la prieteni și cunoștințe. Iar acest lucru îmi oferă pe tavă scuza, evident falsă, că aș fi un om ocupat. Poezie n-am scris de câțiva ani, dar tânjesc după făptura sa de văzduh, ca după singura garanție că există. Căci din păcate locuiesc iarăși într-o mult prea lungă pauză care, iată, riscă să devină dureroasă, asemeni unei perfide maladii. Mi-e parcă teamă de pagina nescrisă. Albul acesteia, în limbajul ei codificat, transmite că nu te poți apropia de ea oricum. Și astfel m-am cantonat din nou în așteptare. Scepticismul de care vorbeam mai devreme (poate și povara anilor?) acționează asupra mea ca un anestezic, împiedicându-mă să întreprind ceva concret. Aș putea, dar nu vreau să confecționez versuri, pentru că n-am nimic de demonstrat. Știu că dintotdeauna înăuntrul meu sălășluiește un pahar al mișcărilor sufletești indefinibile și că acest pahar nu s-a umplut. Când va fi plin, dând pe dinafară, cu siguranță voi reveni la poezie.

F.T.: *Rostogolind acest interviu, ne apropiem tot mai mult de ziua de 15 septembrie și nu vom risipi prilejul de a vă dori mulți ani creativi, cu sănătate sufletească și trupească. Rotunjiți, iată, 68 de ani de viață rodnică. Dacă ne gândim că viața este un dar, cui aveți a mulțumi pentru astă frumusețe, domnule Victor Teișanu?*

V.T.: Mulțumesc, niciodată îndeajuns, bunului Dumnezeu, care încă se milostivește de noi toți, deci și de mine. Știu că aici, pe pământ, viața e darul sacru al divinității și că nu se cuvine să uit nicio secundă acest lucru. Însă Ziditorul mi-a dăruit viața prin mijlocirea părinților, deci, acolo unde sunt, le mulțumesc și acestora, precum exprim recunoștința familiei mele, care mă suportă așa cum sunt. Însă gândul mă poartă deseori către poezia plină de duh din psalmii lui David. Sau către cântările noastre bisericești, unde palpita atâta substanță lirică. Nu se poate vorbi așadar de vreo incompatibilitate între sentimentul religios și poezie. Ne-a servit o lecție în acest sens Vasile Voiculescu. Pe cale de consecință, mulțumesc deci și poeziei, care m-a primit în casa ei aureolată de miresmele veșniciei, ca pe cel mai nevrednic dintre fii.



George VULTURESCU

CUVINTELE SI POTCOAVELE DIN COLBUL DRUMURILOR

Dracu știe ce mai scriu, de la o vreme,
vorbesc cu Row, în Scriptorium.

– E bine dacă știe, încuviințează el.

Dracu îți va aduce aminte fiecare vers
ca și cum i l-ai fi dăruit –
el știe de ce le păstrează
ca și cum ai plăti cu ele târfa din el.

Dracul e deștept -

strânge toate versurile bune și le dă pe credit
altor poeți părăsiți de har.

Toate versurile acelea asupra cărora ai ezitat, le-ai scris
tremurând, ținând foaia pe genunchi.

Dracul e întotdeauna de față
îi place cum lucrezi, cum îți storci creierii.

Un vers pe care l-a păstrat dracul
se întoarce la tine când nici nu te aștepti -
ca și un mort ridicat din sicriu
nici tu nu mai crezi că e al tău.

Dracului nu-i place mormântul
și stă doar pe treptele Academiei.
Savanții îl recunosc și-l salută cuviincios.

„Înțelepților, le zice el,
este un vers care mi-a scăpat printre degete -
e periculos, nu-l citați nicăieri...”

Eu copiez repede versul rebel și-l așez în poem
precum tatăl meu bătea în cuie
potcoavele pe copitele cailor

Dumnezeu râde din oglinda lui Balzac
„O potcoavă dă deja un sens drumului...”
Diavolul stă la răscruci, de cealaltă parte a
oglinzii și nu știe dacă strânge potcoavele de cai morți
sau doar pe cele rău bătute în cuie

Row, în Scriptoriu, scrie
„Nu sunt potcoave pentru litere
poemul primește, la fel, fiecare literă
precum colbul drumurilor primește potcoavele
pierdute ale cailor

Ay, ay,
numai vânturile pot vedea, în același timp,
și drumul și firele de praf de pe drum...”

ALBUL PAGINII E UN NIL CEVA MAI LUNG...

Tu nu poruncești, poezie,
nici fulgerul nu ne strigă să-l aclamăm
nici moartea nu ne îndeamnă să ne naștem
dar mâinile mele se chircesc pe fiecare literă
încercând să te scot din albul năclăit al paginii
cum aș scoate din stufărișul de pe malul Nilului
coșul acela împletit din nuiiele
în care scâncea un copil

Când scriu, mamă, sunt încă în
scutecel celui coș abandonat pe ape –
am aflat că Nilul nu cheamă faraonii la maluri
să-l venereze
am aflat că în albul paginii sunt vârtejuri de febră
febra e laptele copiilor abandonați
ea știe numele tuturor mamelor care ne așteaptă pe maluri

E mereu ceață pe maluri, mamă,
Nilul leagănă coșul de nuiiele în care scâncește copilul Moise
albul paginii mă leagănă ca o doică
literele sunt scutecel febrei cu care mă leagănă noaptea
în broderii de pe care s-au șters semnele regale

Sunt bine în scutecel tale, poezie,
albul paginii e un Nil ceva mai lung
plutim legănați de toate numele mamelor

pe albul paginii e mereu noapte
albul e laptele poeților

pe maluri trestiile foșnesc

UN COCOS PENTRU ASKLEPIOS

Row vine când scriu să-mi șoptească, hâtru,
șotii peste umăr. Ar putea să se așeze pe arabescul
literelor ca pe o creangă, cât e de ușor. Dar el aruncă cu pietricele
pe suprafața poemului

„Shakespeare a fost o cooperativă, ne spune Montale – se folosea
de șarlatani egali cu el în geniu“ (1) Tu de ce te ferești de partea
pe care o adaug eu versurilor tale?

„Prefer să nu“, îmi vine să-i strig precum Bartleby and Co., dar șarlatanul
din mine se abține – știu că va afla că poemul începe în alt loc,
în locul în care sunt mândru de Row (fără să doresc să fiu Row)
pentru că e în stare să se întoarcă după oaia răătăcită – o literă
care a urinat speriată după o altă tufă de litere...

Altădată Row nu apare nopți întregi când scriu
îl strig din mijlocul unui vers rău
care se desprinde cu zgomot precum sloiurile primăvara
pe râuri. Fac semne disperate cu mâna -
dar numai când nimeresc versul cel bun ajung la mal,
versul cel rău se zdrobește de celelalte sloiuri
uruind printre stâlpii podului...

Mă lupt să nu fiu Row, beau otrava în locul lui
dar el rătăcește printre lăstărișuri să-mi caute iarba de leac.
„Hai, să nu ne mai separăm în cel bun și în cel rău“, îmi strigă.
„Lasă-mă să plec, care îți va fi Numele“ (2), mă zbat eu, înlănțuitul.
„Sângele rănilor îmi este de-ajuns – scurgă-se, scurgându-se
ne face mai ușori decât îngerii...“

„Un înger pe credit“, râde Row șterpelind din textul lui Celine.
Dar eu știu că Row nu există decât dacă ochii mei, cuvioșii,
îl văd printre tulpinele literelor. Chiar îl văd cum vine cu tableta
de Nurofen după ce a stat la coadă în farmacie, cum o salută
pe scări, pe vecina noastră, Mura.
„Vezi că măritul Asklepios zice că nu i-ai trimis un cocoș“,
îmi spune în timp ce i-au hapul cu o gură de apă.
Sunt deja mai bine – iert versul cel rău
pentru că nu se poate naște bun,
iert moartea pentru că ea nu se poate naște din pântec de mamă
și pentru că nu poate visa
Învăț de la apa fântânii – trebuie s-o tragi cu vadra până la buzele tale

trebuie că nu există vers rău și vers bun
când îți strigă la ușă – „Azi e Idele lui Martie!...”

Notă

(1) Vezi poemul „Istorie literară” în *Qua-dermo di quattro anni*, Milano, 1977.

(2) *Facerea*, Cap. 32, 26, 27

CHITUL ACELA MARIN, CU HARPOANELE TALE...

Am stins lampa cu petrol din odaie -
în locul flăcării a rămas, o vreme, un halou intens
ca o fisură în întuneric

Fericit sunt că noaptea nu e o scorbură
din miezul copacului
fericit că noaptea nu are alambicuri și retorte
decât venele noastre
fericit că noaptea n-are intestine
nu-i ghiorăie mațele
în scrisul meu ghiorăie fiecare literă
nu știi dacă nu lasă scorburi în cuvinte
precum golul din tija trestiiilor

ce își asumă litera împreună cu noi, Novalis?

Un Christ atârna pe peretele unei taverne din centru
unde stau la o votcă
ochii lui îmi par ca și ochiul unui năvod
lăsat de năieri peste ape
îl aud, printre meseni, pe Sfântul Ciprian
„Extra ecclesium nulla salus...”

Cred asta

în afara nopții nu există noapte
arta fisurii începe când literele nu se mai întorc în poem
când fiecare literă devine un harpon
pe care l-ai aruncat în chitul poeziei

Noaptea se retrage de pe creierul meu
precum ceața de pe mlaștini
creierul e doar o baltă cu apă sălcie
unde literele orăcăie borțoase

Un pescar ridică năvodul gol de pe ape
tu ridici cearceaful de pe trupul iubitei

departe, în larg, animalul acela marin
zbătându-se cu toate harpoanele tale



Rodica DRĂGHINESCU
scara lui maslow
(piramida nevoilor)

dacă s-ar ști cum extrag eu elixirul visului din real mi s-ar da nobelul pe viață

de fapt ce mai contează oricum nu mi-aș deschide ochii nici pe aur nici pe argint pe nobel nici atât de frică să nu îngheț în intersecția lor comună ca în Veneția secolului XVII când dacă aș fi divulgat secretul pupilelor albe aș fi fost condamnată la a rămâne grea cu cuțitul

pe marginea aldehydei în apartamentul meu îmi lipsesc ochii de gaura cheii :

la vecina laki se fierbe dulceață de rostopască la orosz se face bundică de gris la alde petrică mia a murit în vorbă la telefon cu fiul cel mic după miezul nopții bărbatul ei ascultă lepa brena la maximum nu am fost la înmormântare la pomană nici atât eram pe scenă cu un actor ruso-german în austria dar iată că m-am întors să îmi vând locul la m2 de zăpușeală și pivnița umplută cu sticle și bițicle.

la parter în locul răposatei profesor pora s-a mutat deja o nevastă de militar cu fată de militar care singură a ajuns și ea și curajoasă să locuiască fată bătrână cu mamă bătrână în blocul 32 ceea ce eu nu mai vreau de aceea de crăciun îl voi da . aștept să sune cumpărătorul.

A 2 nedecomandat din șapte praguri de piele și niciunul exterior ieftin ca braga parter înalt cu molăre naționale în care ai mei curați și cu zâmbetele puse de fotograf pe lângă mustăți strânși unul în altul se uită la soare ca la ditamai ștampila austro-ungară pe certificatele lor de naștere *Gott erhalte* au cântat părinții lor apți să urce și să coboare în și din identități: 1 cm pe zi fugarii 1 mm pe noapte prizonierii în ciuda tuturor ațelor ce încă le leagă sufelele de opincile găurite și ușor de glazurat (faină sau noroi) în hău vocile sunt conservate cu bodegă și porumbei văduve și voaluri negre pe hârtie și tata unicul fiu nimerind în război de la o poză hașurată din joacă la țară țară vrem ostași cu gura până la urechi și lumea râde la el și la aliații nemți împușcați de aliații ruși pacea se bea în picioare printre căști și cârje fără regrete sau erori politico-militare pe urmă vin în birtul Singer câțiva ani goi cu cadre de opinie publică ratată iar la capăt de tot plini de fum și funingine buna Uța și tata Pav' cu două baionete frig o oaie slabănoagă la proțap lume în pantaloni roșu închis tancuri și șanțuri spre pădurea Buziașului un bărbat nimerit în pozele noastre din greseală mai încolo s-a și prefăcut în cine-o mai fi și ăsta mortu' plin de sânge în ochii lui se poate pipăi trecerea poroasă de la necolorat la multicolorul lucios de aceea îl putem numi cu drag Herr Kameleon între rece și cald o fereastră ciugulită de vreme în care pietrele iau locul cicatricilor și mai sus de ele e faza de ceață vesnică prin exerciții practice de murit în somn trei pași la dreapta un butoi cu vin alb și dioxid de sulf din care se ivește clar-obscur tata într-un roi de musculițe strâmbându-se la trecut și parcă doamne fereste gata-gata să ajungă în rai umflat de alcool cu cerul gradat pe frunte ca un general rus picat din timp. cinci degete au pus o floare de magnolie pe capul frumoasei mătuși Elisabeta în timp ce valsa în fața monumentului eroilor căzuți cu fiul preotului Fratî în '48 ori poate cu fiul poștașului Boacă în '49. o cruce cu o sută de nume tatuate în patria de marmură : ziua și luna și anul

stau pe partea albă a anilor '40 ca niște vene înfundate cu dinamită. pe la jumătate din fostul cimitir un patinoar de carne înghețată și dezghețată lăsată posterității într-o imagine cu copii de grădiniță în hosentraegeri sosete până la genunchi și crengi de salcie înflorită la gât și numai Dumnezeu mai poate ghici cine din familie era ascuns așa mic și gri în hramul bisericii unite parcă ar fi tata parcă ar fi Duca pramatie de familie regală fratele vitreg al lui *papa* adesea confundat cu el la nas și păr dar mai ales la ochii mari și verzi pe care fotografia l-a surprins și aprins ca pe niște făclii la vale spre '50 cantina și internatul vechii școli ungurești cu Anuța și Dimitrie încălzind într-o căldare conserve de fasole cu ciolan. din aproape-n departe un cârd de ciori răpitoare și mari leagănă gardul boierului Burcea.

drepti și aliniați ca la graniță frații mai mari ai mamei își măsoară praștiile și coatele julite prin dantela sârmei ghimpate se strigă cine trage și ochește mai bine câștigă molăru în care mama a scos cu un creion chimic ochii lui Traian în ziua de rugă la Sfânta Maria Mare cel din urmă a ciupit-o pe mama de fund pentru o cutie de bomboane mentosan iar ea ca să scape de vânătași le-a dat de-a dura de la o fotografie la alta și s-a suit în podul șurii și-a adormit: *Ana-Stela komm wir müssen nach Puten suchen. Sie sind nicht mehr im Hof* a chemat-o svăbește buna ei Rosa. povestea cu curcile și puii de curcă dispăruți din senin am auzit-de-o mie de ori ca exemplu de lipsă patriotică față de cei din familiile numeroase mixte sau recompuse.

ai mei au fost mereu îngrijorați și îndurerați ca o turmă de lupi ajunși oi cu a lor Mutti Rosa căutând cu lumânarea noapte de noapte curcile pierdute. de atunci puii ei foșnesc într-un loc neștiut.

și uite nici azi pofticioșii și mincinoșii nu au fost încă izbăviți deși și-au feliat singuri buricele degetelor.

pentru iertarea flămânzilor și a hoților trebuia ținut post negru și la păgubit și la păgubitor.

sie waren sehr hungrig hier zu Hause ist es wie im Land des Hungers und basta!
na ja foamea asta nu se face și nu se duce cu una cu două.

cu fața la spate

stau în lada cu fotografii ca-ntr-o livadă a camerei obscure.

de fiecare creangă atârână un scrânciob pe care viermii vremii scriu nume de fete ce ies dintr-un butoi la gura de vărsare a ochiului cu inima începe o eclipsă de aburi care prin corneea și retină coboară rostogolindu-se ca o șampanie de iluzionist

din mână în mână o poză burtă plină de pași mărunți printre degete se vede cordonul ombilical pe care moașa îl taie cu un cuțit în spate cineva îi acoperă coapsele lăuzei cu un evantai strâns pe creștet în coc părul născătoarei e încălzit ca un cuib de berze între firele unui stâlp de curent din care lipsește un pui se zice că absenții tineri sau bătrâni au plecat undeva șontâc-șontâc cu picioroange din lemn cea mai mică se agață de fusta lungă și crează a surorii cât p-aci să cadă și ea victimă unde nu se știe de ce din urmă nu mai ajunge nimeni deși se pleacă întreg mai devreme sau mai târziu prin ochiul fotografului sora se leapădă de piele și rămâne goală în ghetă pline de lut bunicul cu o țigară aprinsă pe jumătate prin oglindă un prunc plânge în brațele mamei lui moarte de-o rugină neașteptată în fața aparatului corsetul îl ține prizonier între două capete ce se strigă unul pe altul în timp ce cortegiul mamei trece de-o pădure neagră lipită pe fundul lăzii o croitorie de dame cu ușile smulse de vânt petală cu petală trei femei aleargă cu fustele în cap jupoanele lor se umflă pe umerii mulțimii la taifas de durere un cioban pe o scândură cineva a scris în aer cu un creion chimic petrache lupu în costum popular 1935 la locul numit cu însuși Dumnezeu-tatăl în revelații care pătează și nu se mai iau de pe suflet nici după ce bunica uța s-a frecat cu cenușă și leșie de ploaie 30 de ani să i se dezlipească din minte această carte poștală de la băile herculane: dragă uți, l-am văzut pe sfântul tău surdo-mut eu cred că el nu e nici surd nici mut l-am auzit vorbind mulțimii în parcul cu apă acră mătușa ta.

de la maglavit până la buzias uța a înfipt șapte cruciulițe în scândura ciobanului și-a ars trei chibrituri în paharul cu vin: vinerea i se arată în cale un moș urât mirositor (care moș nu e moșul ei de sânge), transmițându-i porunci către lume pentru îndreptarea spre dreapta pocăință.

la capătul credinței era greu de ajuns cu buna mea care de la șapte ani s-a crescut singură și tot singură a învățat să dea dracului tot ce i-a omorât mama și atunci în lipsa tatălui însurat la budapesta și reînsurat în elveția promitea cu lacrimi că *halt dacă mai drăcuți să îmi scurtați limba cu o baionetă solingen* ! ea nu s-a dus niciodată la doctori la felceri la păpucari la fotografi nici atât în molărele altora misterioasă mică și ușoară a intrat pe furiș să-și caute părinții.

Maria-Tereza Uța

Există fotografii din care nu mai ieșim cu mintea întreagă atunci când picioarele au prins rădăcini și s-au făcut copaci siamezi.

Se zice că Marie-Thérèse de Lothringen și-a curmat *la haute lignée* venind să picteze coloniile de lorenii din Banat în prezența Mariei-Terezia Amalia Walpurga von Österreich.

De la atâta supunere și punere în pânză a preamăritei mademoiselle și-a uitat degetele pe obrazul fin al împărătesei gestul în sine i-a adus închisoare la fața locului.

Înainte și înapoi se poate merge pe jos două secole cu a noastră Maria-Tereza Uța de Buziaș într-o pendulă antică târguită la iarmaroc pe o salbă de taleri din argint și 50 kg de făină pe care țiganul ungur de 2 m le-a târât ca prostu printre platani până a rupt sacul și-a umplut parcul cu grâul măcinat din ornici au ieșit deodată doi cucii flămânzi la ora exactă și rând pe rând setoși la sferturi și jumătăți pendula cânta *liebe Maria-Tereza liebe Maria-Tereza liebe Maria-Tereza* pe când senină și clară cu ceapsă de galbeni pe cap Maria-Terezia von Österreich se uita la sine pe suprafața fină a timpului.

La început de secol pe partea răsturnată a oglinzii Maria-Tereza de Buziaș iese din camera obscură cu o lumină în brațe.

Într-o jupă cu flori de zarzări și-o fundă pastel pe talie temându-se de bată-l toaca Ferdinand fotograficul din Bacova în trecerea dintre molăr și moarte acesta din urmă agăța cu aparatul femeile frumoase iar mai apoi le aducea chitanțele la înmormântare să fie plătit *zweimal* la bine și la rău al dracului *voyeuriste* impostor de necaz și sărbătoare iată cum se face că ultima și inegalabila Uța purta contra lui obrăzar de ceară.

Cine rupe un colț din amintirile familiei își taie singur moțul până la piele.

Cum îți e ursita mi-a pus mâna pe creștet Uța. Viața este o mască de carne.

După poza ei cu obrăzar mi-am croit și eu o botniță din frunze pe care mi-o lipeam scuiat pe gură când trebuia să-i mănânc porția de mazăre cu gărgărițe *asta am n-am altceva!* striga ea din afară înăuntru *hai înghite n-am timp de ales mazărea de gărgărițe* și dispărea călare într-un nor de praf (titu sau doru nu conta ambii erau pur sânge arab) nu spunea niciodată unde pleacă nu plângea niciodată nu îmbrățișa și nu râdea niciodată în țara noastră de Uțe și Paveli o muiere și moartă trebuia să-și țină pumnii limba și dinții în frâu ca pe cai.

Molărul tău pe cal mi l-am luat în rucsac și am plecat să aflui la 12 ani ce s-a petrecut acolo la Gomila când ai scos tu pușca de salcie din traistă și-ai tras după cei care ti-au ciugulit strugurii copti și nu știu de ce din senin între tine de atunci și mine de acum s-au aprins două căpițe de fân și nici astăzi nu m-am oprit din fugă.

E adevărat că ți-ai dat foc obrazului din alte cauze? Am încă fotografiile de când ai zăcut învelită în ștergare umede pe chip cineva ți-a scris cu litere de purpură Republica Populară Română și iată te scanez cu sânge rece așa cum m-ai rugat tu să fac în bășcălie pentru probabil un alt viitor.

Uța dacă te-ai vedea cum nu mai exiști și ce tare ești.

Cine nu mai este Uța?

1. Și uite – mai zice Uța- cum am văzut eu ce nu trebuia că doar ce este lumea dacă nu o vedenie întoarsă pe dos ca într-un creier amorf de femeie copiii ciungi și ologi acoperiti cu ziare si fotografii nu mai suntem în 1946 iar lumea nu mai știe și râde și plânge ca o mamă care și-a dorit să aibă odrasle întregi. pe locul d'aici acolo se numea atunci la răscruce de timp un loc mic dar bun pentru oraș în fața hotelului silagiu sedeau grămadă două gemene cu picioare și sandale din fier ascunzându-și chipul sub un palton adult cu ochii decupați până la nas mama lor tricota căciuli mari și largi folosindu-le trupul pe un balot de paie la cerșit.
2. gurile rele ziceau că soldații naziști ar fi tații copiilor de rușine.
3. Iertate fie-mi vremurile acolo- iartă-mă și tu pe mine aici într-o fotografie în care se termină vacanța la mare târâș-grăpiș sub zborul pescărușilor pe plajă adunând nimicuri uitate și codificate după un anumit oftat pașii mei uzi de prea mult contrast își măresc claritatea și ies din ramă cu burta în sus precum un somn umflat de nămol pe fundul apei când nu există alt prădător mai mare ca el de ce să spună că a fost ce n-a fost și n-a fost el ci eu pește-briceag din inima celor pe care i-am bănuțat a nu fi pești ci ucigași de vise.
4. există limite din astea pentru care fotografiatul ar trebui interzis.

Ticu LEONTESCU

Timid ca un copil

La Tomis, pe soclul eternului exil,
stă-nmărmurit Ovidiu timid ca un copil.

Ale Mării Negre valuri – albele lui versuri par,
care se duc și vin din timpul fără de hotar,
din timpul mult prea plin.
Nicăcând eterna Romă n-a fost așa de aproape
iar el așa departe...
Milenii de ea îl desparte.

La ea îi zboară gândul ca albul pescăruș.
Însângeratu-i dor – elegiac poem.
Singur și prea departe, pe cât n-a fost în viață,
pe-atât rămâne-n moarte – un exilat boem.

La Tomis, timid ca un copil –
stă-nmărmurit Ovidiu pe soclul eternului
exil...

Pe strada *Frunzelor*

(Toamna, la Constanța)

Pe strada *Frunzelor*,
din nukul falnic, în stol multicolor,
frunzele se-nalță-n zbor...
Dup-un spectacol, o paradă –
se-aștern pe rând covor în stradă.

Toamna nukul se dezbracă.
E hotărât să-nfrunte iarna
la bustul gol, ca un efeb.
Ca un viteaz pe-un câmp de bătălie...

E numai fibră, în nou-i look.
Fibră lemnoasă, esență de... nuc.

Balet

Balerina – albă, grațioasă – plutind pe scenă
precum o lebădă pe lac...

Lebăda – grațioasă, albă – dansând pe lac
precum o balerină pe scenă...

Balerina-lebădă, lebăda-balerină.
Ambele tac, desenând grațios
piruete pe scenă, dansuri pe lac...

Anacondă curgătoare

Corăbii ducând în spinare
dinspre soare-apune
înspre soare-răsare,
din Neagra Pădure
în Neagra Mare –
Dunărea – anacondă
curgătoare...

Avertisment

Pe poet puteți să-l invitați la voi acasă.
Se va duce, dacă vreți.
Puteți să îl poftiți alături de voi la masă.
Va accepta și nu va face mofturi.
Nici pagubă prea mare nu va face.
Puteți să beți cu el și lapte și cafea.
Să vă feriți apoi de el ca de belea.
Puteți să-l anatemiizați peste măsură,
că-i prea tăcut ori prea slobod la gură.
Că nu se lasă cumpărat.
Că ați crezut în el, dar v-a-nșelat.
Puteți, puteți, puteți
să vă purtați față de el cum vreți.
Însă, precum avertiza Nichita,
nu puneți mâna pe poet
și nu-l atingeți nici măcar c-un deget.
Așa cum, bunăoară,
nu trebuie s-atingeți fulgul de nea,
atunci când zboară.

Pe insula Malta

Pe insula Malta –
noapte cu lună plină.
Luna, precum o regină plină de fior –
în violet, nocturn decor.

Ca două năluci, trecutul și prezentul
hoinăresc prin vechea cetate,
evocând împreună:
naufraziul sfântului Pavel,
cavalerii de la Malta, crucea malteză...
Cult și cultură, fort și contrafort.

Maltezii în tihnă visează...

Doar marea e trează.
Fierbe, la plus și la minus,
hârjonindu-se cu vântul,
duelându-se cu țărmul.
Când simfonie, când agonie –
sinistră și tandră-n perpetuă
insomnie...



Petruț PÂRVESCU

scrisoare către generația mea

așa
gândeam fiecare pe atunci
lupi tineri vânam mai mult în haită
pe la colțurile gurii cu urechile ciulite
în nopțile albe fără frontiere
prin orașe somnambulice așteptam cutremurați zorile

departe
în provincia memoriei
trecea G L O R I A pe bulevardul victoriei mas-
turbându-și fesele (două felinare de aur potcovite
în noaptea adâncă de ceară)

nOi
o priveam cu ciudă
libidinos din spate (fața
o avea mai mereu în reparație capitală)
trecută în revistele de gală eczema
unei cicatrice vulgare pe
ochii minții noastre-nfierbântate

N U
pentru vOi
ziceau bătrânii lupi coți în chesoanele marilor naufragii
a a Ă Ă e e I I o o U U
e această splendidă arătare b e l i ț i l o r și

rând pe rând își înfigeau lacomi
ochii lor putrezi adânc între
țâțele ei mari grele rotunde

uuuRaaa
trecea G L O R I A pe b u l e v a r d u l v i c t o r i e i
mireasa morții în sărbătoare
nurlie zăludă și cheală
cu surle și tobe
mirosind a lingoare
a lăptucă tânără
a busuioc deocheat Ne
venea rău
amețeala
D o a m n e Ne
venea să ne-aruncăm cu T O Ț I I (k a m i k a z e) la
picioarele ei rotitoare
crescute direct din cerul înalt

aveam frisoane
aveam păreri oarecum indecente aveam idealuri
în fiecare anotimp Ne zvârcoleam spas-
modic cu fiecare generație
umpleam sufletul noduros cu năduf
ca pe un hârdău lepros

AH
(ne ziceam)
mândri și liberi în bantustanele fericirii va
veni E A z i u a a c e e a în care o să-L întoarcem pe dos
cu J O S U L în S U S (să urle
steaua lui umedă mică lucitoare) și o să-L bem
până la O S

dar
ziua a c e e A
venea prea târziu obosită
stoarsă
cră-că-na-tă
ca o mârțoagă leșinată puturoasă
muncită și grea
nOi
rămâneam pironiți mai departe în
poarta norocului cu ochii holbați pe U L I Ț Ă

trecea G L O R I A pe bulevardul oricărei victorii
muncindu-și în scârbă
fesele
iepele
două felinare de ceară în noaptea adâncă

h a u u u
H a u – H a u u u
vuia pădurea tânără
turme de glasuri trăgând după ea
ecouri lichide răstălmăcind alese geometrii!



Silvia GOTEANSCHI

RODIN*

Stelele cad și cad,
Dumnezeu e un trecător
care se întoarce de la muncă
cu o plasă de pâine
și dulciuri pentru copii.
Aproape că am strigat
dupa el:
– Săracule!

dar ceva bogat
în privirea lui m-a oprit,
apoi am început să mă rotesc
împrejurul axei mele,
păream
o dansatoare talentată,
dar nu eram,

deși oamenii
se opreau să filmeze
această întâmplare incredibilă,
această formă de viață
aflată într-o isterie
de nedescris.

Ne credem creatori
cei care salvăm purici de la incendiu,
sau care ne iubim excesiv
în oglinzi,

spiritualitatea mea e zero,
pașii lui adânci în asfalt
îmi confirmă inexistența
în pofida acestui orgoliu care
mă gădila,

stelele cad și cad,
oamenii se bucură
cu dumnezeii plângând în ei,
oamenii
își continuă drumuri,
cămășile lor se desfac în vânt
ca niște acordeoane
mici și absurde
sub un cer bleumarin.

* Auguste Rodin, sculptor francez

SECRETUL FERESTREI

Când te vedeam pe geam trecând strada
spre blocul vecin
în camera mea înfloreau mușcatele,
deși nu le udam niciodată
și nici mama
nu le mai uda ca să mă disciplineze
cumva,

gândul că într-o zi vei veni,
pășind pe vârfuri pe podeaua veche de lemn
ca să nu-mi tulburi somnul,
îmi ține și azi de cald,
așa cum îmi țineau de cald
singura mea pereche de cizme ugg
de la ruși din producția lor pentru Ciukotka*,

apoi mi-am construit o casă,
despre care nu știe nimeni,
cu o singură ușă
și o gaură mică-n perete,
unde scriu poezii
și păstrez alte multe taine despre plecarea ta
și despre întoarcerea
care s-a întâmplat într-o zi de marți,
ceea ce mă face să iubesc
și mai mult textele Liliane Armașu,

erai deja foarte bogat,
dar chel și cu o burtă enormă,
parcă erai
muntele Everest într-o variantă proastă,
m-am simțit încurcată
când mi-am dat seama
că chiar ai un cap de bostan,
așa cum râdeau la vremea aceea
colegele mele de tine,

timpul ăsta este de un teribilism împutit,
mi-am zis, iar frumusețea nu depinde de privitor,
cum e la modă să se mai spună,
ci de timpul în care acesta privește.

* Districtul autonom Ciukotka

Cercul de apă

Cu vârfurile picioarelor
împingem nisipul de pe fundul mării,
vedem pești prin apă,
ne vedem genunchii,
unghiile noastre trec prin oglinzi fluide,
genele ridică spre cer
cristale de sare

Ieri valurile se prăbușeau peste noi,
voiau să ne arunce pe mal,
să ne fărâme țestele de pietre,
azi lumina s-a întins pe suprafața apei,
marea netedă
parcă e cuprinsă de uitare

A uitat furtunile și naufragiile
a uitat rafalele de vânt, cântările marinarilor,
icnetele celor ce săreau de pe stânci,
a uitat salvele de tun, fulgerele, trosnetul catargelor,
a uitat cum au apărut în ea primele forme de viață
și cum le-au crescut înotătoare,
cozi, tentacule

Împingem fundul de mare cu picioarele,
sărim cât mai sus,
ne apucăm de mâini,
facem o horă,
pentru o horă sunt de ajuns trei capete,
trei inimi,
trei suflute

Să ne rotim, să ne rotim,
cine știe ce va fi cu noi peste o lună,
peste o săptămână,
cine știe când vom mai veni încoace,
ai noștri nu au putut să se rupă de treburi,
nu au norocul să se scalde în mare,
doar noi trei,
aduși de un autobuz colbuit,
sub un cer fără nori

Să ne rotim, să sărim, să uităm
ce ne doare și ce ne macină,
ce ne frige și ce ne distruge,
să uităm tot,
să uităm de ce plângem în apă și de ce
ne-am dorit anul împrejur
să ajungem aici

Cu bărbia ridicată deasupra apei,
privim atent sub noi –
au venit,
și ei au venit –
tații noștri
și tații taților noștri,

mamele noastre
și mamele mamelor noastre,
au înotat până aici
sute și mii de mile,
au înotat pe sub ape grele

Hai veniți cu noi,
intrați în horă,
nu vă sfiți,
strălucitori ca niște nou-născuți,
apucați-ne de mâini,
țineți-vă strâns de brațe,
săriți, roțiți-vă,
chiuiți

Chemați-l și pe cel ce nu îndrăznește
să se prindă în horă,
e tatăl femeii care ne-a oferit casa ei
pentru scurta vacanță,
el s-a înecat în marea aceasta
cu cincizeci de ani în urmă,
acum plutește la orizont,
strigați-l, vino cu noi,
avem loc pentru toți

Jucăm într-o horă tot mai mare,
mai înspumată,
sărim, ne stropim, țipăm,
speriem pescărușii,
împrăștiem bancurile de pești,
cine știe dacă vom mai veni și la anul,
cine știe dacă ne vom mai întâlni,
poate e ultima dată când ne ținem de mâini,
poate e ultima dată când ne bălăcim în mare.

Masa de sărbătoare

A vrut să dea la medicină,
dar niște capete l-au oprit,
niște capete de om,
tăiate cu bisturiul,
aranjate unul lângă altul
cu ochii larg deschiși,
privindu-l de după geam.
Dacă nu trecea pe acolo
în dimineața când femeia de serviciu
pusese capetele pe pervaz
să le bată soarele,
dacă s-ar fi uitat în altă parte,
la o mașină Volga,
la o fată lingându-și înghețata Eskimo
sau la o pisică tolănită pe gazon,
dacă ferestrele ar fi fost un pic mai sus,
mai sus de fruntea lui înaltă, de părul lui înfioat,
tata nu ar fi văzut pervazul,
nu ar fi trecut în grabă strada,
nu ar fi dat la agricultură,
nu ar fi povestit azi la masa de sărbătoare
despre acele capete însângerate.



Geo VASILE

Adio pe-ntunerice

Bilanțul lucrurilor tale neprielnice
precum acel bec explodat în holul
Gării de Nord... ai fost nevoit să
îi spui adio pe-ntunerice elevei tale
în uniformă...râvnindu-i
basoreliefurile, te temei să te atingi
de ele, chiar și în tren, ca de-un incest.

A fost din start un pariu pierdut,
iar veacul de care îți vorbea n-o
să mai fie cel visat, al luminilor,
ci doar al lunii negre seropositive.

Aruncare de zaruri

Ai dovedit că ești cel mai rodnic
pat germinativ al iluziei,
țintă predilectă-a săgeților: focuri
de sărbătoare-n pustiu, viața ta:
cantonament provizoriu, cenușă
și salcâm înflorit, o aruncare de
zaruri peste groapa hazardului.

Abis marin

Ferice de-autorul evangheliilor:
inspirat de Verbul cel fără de prihană:
vede încă din desprinderea sa din inform
forma din urmă, cea a comuniunii
cu esența, tot astfel pescuitorii de perle

ce se scufundă-n abisul marin
spre-a aduce-n lumină forma ultimă
a frumuseții, cu ochii-n flăcări de sânge,

Triumf, surprare...

În intimitatea trupului se gravează
orice fibrilație a sufletului,
orice patimă, triumf, surprare,
ascensiune, compasiune.

Dar numai pe chip, pe abscisa
întă-a privirii, oglindă
a zorilor și asfințitului tău,
în sfera unde se reproduce
circularitatea corpurilor cerești:
doar acolo sufletul
în chip suveran se exprimă.

Moartea poetului

Văpăi prielnice se întretaie
în punctul unde licărește spirala
ce ne repede spre înalt – presumțioși –
în aerul sticlos al celor patru
virtuți cardinale: prudența,
justiția, fermitatea și cumpătul.

Cărțile le amestecă soarta, aprinde
galbenul mlădios al lalelelor
la ceasul în care-ai pus pe foc
manuscrisele dorului neîmblânzit
de-mpreunare, tu angelodemonic
mesager al morții poetului.

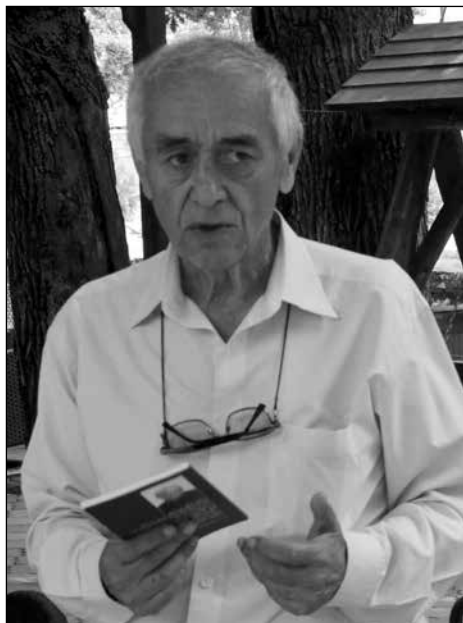
Orele cinci ale serii

Fructul acela șovăielnic ce-ți este inima
nu trebuie să se usuce în vortexul sorții,
s-adaste precum floarea soarelui sub vipie,
chiar fără să tragă nădejde
căci iubirea-i o veste
ce mai curând sau mai târziu sosește.

Dar mai întâi și totdeauna este
singurătatea, și tu ești cel singur, singur
cu păcatul tău original, cu tine însuși.

Poate pe la orele cinci ale serii
îți bate la ușă iubirea și totul explodează
și-n tine, prin frunte flăcări țâșnesc
ale aurului clocotit nostradamic...

Mai ales atunci, ai grijă să nu uiți, când
iubirea te împresoară și arzi, căci mai întâi
și totdeauna este singurătatea.



Lucian MĂNĂILESCU

Numărătoare inversă

Nu mai învață nimeni arta samurailor,
– nobila artă de a muri – se moare pur și simplu
ca la o numărătoare inversă, amestecând
lucruri și întâmplări, amintiri și picturi rupestre,
zile și nopți și anotimpuri...

Se moare de foame, de plictiseală,
din joacă, dimineața și seara, se moare
frenetic, nimeni nu mai are timp
să viseze ziua de mâine, totul se transmite
în direct, se clonează dinozauri și fluturi,
internetul zbârnâie, bombele cad nevăzute
și nu mai e loc în morminte iar în America
din nori cuvintele fac explozie
și aruncă în aer scheletul de fier al
Statuii Libertății...

Zeppelinul

Cineva ne înghesuie în zeppelinul
multicolor al bunăvoinței, ne îndoapă
cu hieroglifice și ne lasă să plutim
între cer și pământ...
Seara exersăm în oglinzi
salturi mortale, de acolo de sus
se văd doar umbrele,
rochia ta, iubito, trece surâzătoare
printre nori, la Circul de Stat
biletele și scamatoriile se vând
pe sub mână...
De aceea vă spun, cineva se joacă
de-a viața noastră, sirenele
salvării ne bagă degetele în urechi,
ceasurile se umplu de greieri
și zeppelinul abia se mai vede...

Zbor târziu

M-am întors să mai mor puțin
printre voi, prieteni,
și sunt fericit de parcă
m-ar fi devorat zăpada.

Bate un vânt argintiu în ferestre...
E foșnetul inimilor voastre
de duminică, prevestind
zborul meu de târziu.

Care va fi o blândă cădere
în prăpastia din cer

Infima, infinita distanță

Înainte big bang-ului sufletul tău
era la o distanță infimă față
de centrul galaxiei.

Iar tu erai atât de frumoasă încât
visul plutind peste ape
a spart carapacea universului.

Legăturile cuantice
au devenit, după o secundă,
duios de nesfârșite...

De atunci, de câte ori te privesc,
centrul galaxiei se cutremură.

Osuar de fluturi

In memoriam Gheorghe Istrate

Au evadat câțiva nebuni în vis
să inventeze fericirea...
Acum, pe urma lor, vuiesc în haite
abisuri cenușii și-o noapte cu fiorduri.
Ei n-au învins (dar cine poate ști?)...

Ceialți s-au strâns în piețe și aclamă
cu ghearele și dinții resemnarea,
tocmind ninsori livide sau cerșind
chipuri de împrumut și amintiri truate.

Vai, ce frumoasă țară e aceasta!
Nebunii, se mai spune, nici n-au
ajuns departe; e undeva, la marginea
câmpiei dinspre cer, un osuar de fluturi.



Sonia KALMAN

Tot în castel

tot ce respiri se va întoarce și va ucide o pasăre
în castelul în care ne-am izolat rege al meu
cresc pădării sub dușumea
și brotaci sughiță a mormoloci proaspeți
noi nu ne vedem niciodată vorbim prin scrisori
lăsate pe masa de fier dintre flori
locul nostru preferat de-a dejuna singuri
altădată urmărea nebun armăsari pe pieptul meu
acum fumezi țigări de foi și îți ferești poemele
de însăși propria muză
tot ce-am expirat cândva s-a întors și-a ucis dragostea
care mă făcea să fiu fericită
deși noi nu ne vedeam niciodată vor-
beam doar prin scrisori

Înălțimi

Într-o zi am să te urc în cel mai
înalt turn al Bucureștiului
și am să îți arăt cu degetul arătător
uite, vezi pata aia mică cu dungi? e o tre-
cere de pietoni pe care am căzut la doi ani
și aia e șina de tramvai pe unde trece
24 la fiecare un sfert de oră
cu el mergeam la școală
mai în stânga e centrul vechi unde ne-am întâlnit
acolo sub felinarul ăla ne-am sărutat prima dată
și acolo, uite, e casa ta în care se află
patul pe care am făcut dragoste
uite niște dealuri acolo e pădurea din
care furăm leurdă primăvara
și aici, pune mâna aici, aici e inima mea
ăsta e șoldul meu
ăsta e părul meu
asta sunt eu întreagă

eu care te iubesc
ah era să uit
uite punctul acela roșu din depărtare e auto-
strada pe care goneam de nebuni
în ziua în care ne-am certat
în ziua în care ne-am despărțit
ziua aia în care eu am plâns mult în timp ce tu
uite, în timp ce tu... te sărutai cu o alta, fericit,
acolo, de unde vezi tu acum că pornește apusul.

Între

dacă aș avea de ales între un car și-o mare
aș alege viteza tatei în a nu mai respira
lichiorul rânjește de peste dealuri curge muntele în sus
între un cântar al vreunui bișnișar de păstrăv
și calul cu stomacul plin de mere fermentate
aș alege pasul tăios al mamei în drum spre piață
în mâini cu zeci de plase și în păr cu argintiu
dacă aș avea de ales între o picătură de ploaie căzută
lângă păduchii vreunui cerșetor
și laba unei găște care fierbe în supa vreunei bătrâne
aș alege glasul iubitului meu care sfârâma ca o menghină
apusurile, munții și iubirile
care au avut de ales între femeia care mestecă nopțile
precum o ciungă cu aromă de fructe de pădure
și bărbatul care citește la lumina întinericului
istoria tuturor corturilor care au plecat în larg
în goana după mine.

Țărm

Aveam un bătrân care locuia la etajul 4
Si care m-a întrebat într-o zi
În timp ce îi duceam cumpărăturile de la Penny așa:
Dacă ai fi o mare ce țărm ai mângâia?
Căci eu am mângâiat doar femei în viața asta
Și niciun țărm n-a fost fecund
Le-am luat flori, ciocolată, bragă, pantofi de la Cocor
Dar de iubit n-am iubit niciuna
Și toate malurile alea au prins viață și
m-au alungat cu valuri cu tot
Tu fetiță scumpă te văd blondă și obo-
sită și poate că ești și păgână
Spune-mi ce țărmuri ai mângâia dacă ai fi o mare
Ca sa știi cine și cum îți va fi destinul,
Căci eu am mângâiat doar femei în viața asta
Și-am ajuns să mor singur că niciuna n-a fost fecundă
Cine știe? Poate marea de mine va muri chiar azi
După ce mănâncă înghețata asta de un leu de la Penny.

râuri

hai că îți dăm un job, mi s-a spus, și acolo, într-un birou anost mă aștepta el, ochii lui arzând ca ai unui lup venit din pădurile albe, grele, care se zăreau pe dealuri, lângă o lampă de birou monotonă, mâinile lui lungi subțiri desenând irealități zăpezi răscolite prin care curgeau dâre de lavă, bucăți albastre dintr-un cer spart, ne tăiau imaginile răsturnate, și noi

mergeam, el gesticulând, răsfirându-mi pletele împingând câte un pomișor încărcat cu nea, care luneca de pe deal, la loc între ceilalți pomi, făcând câte o șuviță lungă de păr să-mi zboare spre norii învolburați, joși, învăluindu-ne și o mulțime de trupuri ale lui ghemuite, negre rostogolindu-se pe lângă noi, pe deasupra fața mea ca o lună în eclipsă, jumătate neagră jumătate albă surâs iluminat de flăcări

am crezut că în tot ce fac e ceea ce oamenii numesc destin nu te-ai dus prea departe? poate de-aia l-ai întâlnit, poate pica ceva chiar aici, poate trebuia să te rogi dar sunt milioane de oameni care se duc după job și curgem unii printre alții asemenea unor râuri săpându-și matcă pipăind aluviuni, valențe au deviat un râu și noua albie a secat, s-a întins deșert și ni s-au acoperit picioarele de pulberile cenușii ale unui lung exod, căutând pământuri noi pe care să calce, din care să ne crească sandale aurite, toiege care să se facă la nevoie șerpi mâinile mele se îndreptau singure spre mâinile lui, urechile se ciuleau când îi auzeau vocea de departe ca urechile unor sălbăticiuni la pândă prin păpuriș cum te duci după bărbatul acesta subțiratic, urât iar eu mă miram că erau așa de orbi, e cel mai frumos bărbat, mai frumos nu se poate, credeam, și fața mea se lumina de toată frumusețea lui care curgea prin mine pentru că vedeam prin spatule slab și încovoiate zidul grațios al unei case cu acoperiș ca focul, frunzele unui arțar construite din piramide verzi, roșii de brațul lui lung când îl ridica era agățat un leagăn în care se dădea o fetiță cu plete albastrii, pline de stele din el se ridica o imagine cristalină el apărea într-un sat cu ulițe albastre de gheață, copii își trăgeau săniile pe paginile unor cărți deschise din sticlă, iepuri purtând mănuși roz din pădurile înzăpezite de pe dealuri arătau spre el, se ridicau din covorul alb sclipitor aplaudând

sângele meu jucăuș curgea spre sângele lui și se revărsau unul în altul

ochii mei se rotunjeau ca ai lui trăsăturile mele curgeau prin trăsăturile lui, fața mi se schimba în fiecare zi, punctele liniilor făcând piruete, rotindu-mă cu toate fețele transfigurate într-un ciorchine strălucitor din boabe de rouă menținându-se prin rotire pe boboci abrupti din cristal el mă desena în amurgul opalescent roz trecând ușor prin mine, îmi regla lumina, soarele, intensitatea nopții, laturile pietrelor cubice de pe drum, sunetele pantofilor lovindu-le, verticalitatea străzilor, îmi regla surâsul, lungimea pasului când saream peste gropile orașului răscolit peste gropile dintre vârstele mele și vârstele bărbaților mult mai bătrâni peste gropile dintre vârstele mele și vârstele bărbaților mult mai tineri apoi am căzut într-o realitate mult prea reală strâmtă, fadă, aducând cu un birou anost dar sunt milioane de astfel de realități una mai seacă și mai îngustă decât alta, când intri te lovești de zidul din față, când faci un pas pe trotuar ridici piciorul cu asfalt cu tot, unde se face economie la aer, apă, bucurie, frunze, unde iubirea se desfășoară după catatife și legi pe care avocați și judecători te ajută să le înțelegi și să te pui de acord cântărind în talgere cât mai este la fiecare și să nu aibă niciunul mai mult sau mai puțin

iar eu mă gândeam cât vor atârna zăpezile, lava, pulberile de pe tălpi, săniile, ulițele albastre, iepurii cu mănuși roz, cărțile din sticlă, norii învolburați, pomii încărcăți cu nea și o mulțime de alte fapturi și lucruri asemănătoare, nu erau înregistrate nicăieri și am putut să le țin pentru mine, să fug cu ele ca un hoț care înșfacă mai multe prăzi, se luptă să le care pe toate, reușește să le ducă după bunul plac în lumea proprie

și o mulțime de trupuri ale lui ca niște halucinante nopți alergând cine iubește fuge pe dealuri și strigă, spune

cum alergi după el, cum îl aștepți prin nori albaștri căutând ape cu maluri line să ne scăldăm, pe unde se depun grămezi de pești și perle și iubirea e tot ca un râu care curge pe unde vrea el te vei duce după un bărbat numit Iacov, i-a spus unei prietene o femeie străină, de unde știi dumneata? îți scrie pe frunte pe casa pe care am cumpărat-o era scris anul nașterii mele cineva pregătea locul unde aveam să locuiesc încă pe când mă nașteam

dar sunt milioane de oameni născuți în același an, în aceeași zi, în aceeași oră, milioane care se mută de colo-colo căutând un pământ al făgăduinței, un vițel de aur cum s-au instaurat aceste fluxuri, refluxuri, aceste reguli, aceste constante, numite și voință divină ei așteaptă ca Dumnezeu să le ridice casă, să le dea job eiucid și vor ca Dumnezeu să învie ce au ucis, ei mint și vor să li se reveleze adevăruri, ei așteaptă ca Dumnezeu să le refacă deșertul, râul

dar iubirea instaurată de Dumnezeu ține până la moarte iar ei o țin după puterile lor, cât ține o alunecare pe patine de-a lungul unei străzi în pantă, cât ține căderea unor boabe de rouă de pe frunză, a unei zăpezi de pe un pom din deal, cât arde becul unei lămpi serbede am putea să ne păstrăm unul pe celălalt pentru o eternitate am putea să trecem prin zid înclștați în același surâs incandescent cel ce vrea să regăsească ce a pierdut fuge pe dealuri și urlă ca un lup lovindu-se de copaci, scormonind zăpada i se rănesc mâinile, curg dăre roșii printre volburile strălucitoare, albe, învârtește nebun acele ceasului prin ninsori încercând să întoarcă timpul

nu ne vom vedea, nu ne vom auzi, nu vom simți zăpezile, pomii, ninsorile, perlele, nu ne vom atinge dar vom fi împreună așteptând să ne scoată cineva din carcasele negre, din lichidul fosforescent înghețat și Dumnezeu este tot un râu curgând prin materie ducând totul prin arterele și capilarele ei, pipăind coeziuni, valențe și dacă are chip de om, e un tânăr îmbrăcat în costum care a câștigat un concurs de matematică, peste el e suprapusă imaginea cristalină a unor planete în jurul cărora se rostogolesc oameni din lut ghemuiți, informi el scrie cifre și semne pe o tablă lungă și neagră, trecând pe altă tablă, pe altă tablă, ștergând cu buretele, desfăcându-și cravata, bând câte un pahar cu apă, pe marginea căruia scliștește un soare mic, tablele se termină iar șirurile de cifre și semne trec pe ziduri albe, praful de cretă îi cade pe ghețe, el calculează fără să piardă șirul, fiecare zero – un om și noi suntem acolo în praful de cretă, fire argintii învârtindu-se nebunește spre planelle de cristal din spatele lui două zerouri într-o ecuație scrisă pe gheață albatră cu tăișul unei patine în care ne îndreptăm fără să vrem fără să știm unul spre celălalt

Theo GUȘAT

Poem cu flori și zâne

Nicio poveste care începe cu moartea unui copil de cinci ani nu se va sfârși bine. Copiii nu au vârstă. Sunt veșnic la vârsta critică din clipa în care ți se abandonează în brațe. Mor la vârsta critică. Și eu voi muri, [își întreabă orice țănc, la un moment dat, mama.] Și tu. Peste mulți ani. De unde voi ști că am murit? Nu vei mai avea puterea să îți deschizi larg ochii. Când se afla în fața oglinzii, își căsca ochii la soare, să nu uite că e viu. Îi era teamă de întuneric. Nu putea adormi decât cu povești. Când se trezea, făcea la fel. O noapte a mai scăpat teafăr. Tu încă faci asta. Spui povești. Unii se atașează de lucruri ca de copii. De mașini. De case. I s-a prăbușit casa și spune că-l doare ca și cum ar fi pierdut un copil. Nimeni care a pierdut un copil nu spune că-l doare ca și cum i s-ar fi năruit casa. Ci universul și jumătate din corp. Alții spun că mai bine crești un porc decât un copil. Îți dă carne de mâncat, untură pentru săpun și șorici să faci bocanci. Închizi ochii când auzi asta. Cât întuneric! Cu ochii minții mai vezi poza din cartea de istorie, 1944, cu oameni topiți în săpunuri. Mai bine crești un copil decât un înger! Îngerii nu sunt crescuți pentru aripi. Sau pulpe. Sau săpun. Cu ce altă ființă mai poți compara îngerii? Uneori te ascundeai, în joacă, și-l urmăreai de departe. Plângea pierdut. Găsise-n colțurile minții locul străin de care se ferea ca de întuneric. Poate, din joacă, a coborât la stația greșită. Îi urla șoferului să oprească, să cobori și tu. [Nu. De curios, te întreabă șoferul, ai băut [să poți plânge pe săturate și să-ți lași mușenia pe teighea? Să poți trece peste. Auzindu-l, vrei să ți se sfârșească mica ta viață. N-ai peste ce să treci, îți zici. S-a oprit timpul. Dar lumea continuă. Dacă vrei să treci peste, știi, trebuie să devii parte din ceea ce poartă un nume de loc străin: Lumea. Să te duci în Lume. Să te pierzi. Să deveni străini. Să pui toate fotografiile cu el într-o cutie și să uiți și de fotografii, și de cutie.



Elena Anuța SPIRIDON

Fără scrumieră

de dragul tău
am să m-apuc de fumat
fiecare zi o voi fuma
ca și cum ar fi ultima
voi trage în plămâni
parfumul irișilor
din ochii tăi
și amețită
voi urca
în rotocoale
treptele înconștienței
până ai să mă urmezi
treaptă cu treaptă
și
acolo
ca un drogat
vei fi nelipsit
din pachetul zilnic
de viață.

Lut

nu-i așa
c-ai vrea să fiu cănița
făcută din lutul de oluț
din care bei cafeaua
ca în fiecă dimineața
să mă săruți?

la cât am fost
de frământată
lovită
învârtită
arsă
răstoarsă
călită prin colorare
până la sufocare
și noaptea
și în amiaza mare
înseamnă că Olarul
m-a făcut frumoasă
ca să mă ții
cu amândouă palmele
poeme
să mă așezi pe raftul
din cămăruța cea curată
să nu fiu,
știi tu...
și uitată.

Elena ȘTIRBU

CĂLĂTORIE

Pornesc într-o călătorie...cu mine,
bagaju-mi este plin de vise ne-mplinite,
sunt un ocean de simțăminte,
sunt călătorul singuratic.
Peste întinderile-albastre
plutesc cu trup de vânt
și ochi de curcubeu,
mă-ntrec în zbor cu pasărea măiastră,
peste pământ să fac din suflet zmeu.
Sunt zbor de lebadă stelară
eu sunt un albatros cu-aripile frânte
visez să zbor peste o eră milenară
și să plutesc pe-o mare
de cuvinte.
Cu aripi colosale cuprind nemărginirea,
gând după gând precum cocori-n stol,
peste câmpii, oceane și ape învolburate,
peste înalte piscuri, ca un condor,
sunt singuraticul călător
visez...
să zbor...

MEDITAȚIE

Stau în fotoliu și meditez
mintea mea e un amalgam
de frământări
de neliniști.
Cu degetele mele diforme
prind acul
și desenez pe pânză
flori,
cu petale de gânduri.
Punct cu punct,
tabloul prinde contur
creând o imagine feerică,
flori minuscule prind viață
și formă asemeni chihlimbarelor.
Lacrimi cad și se transformă
în mărgăritare.
Când firul verde acoperă pânza,
gândul mă duce la miros de fân
proaspăt cosit.
Visez,
cu ochii minții,
văd un tablou minunat
de vară timpurie,
care mă duce cu gândul
departe...
la odihnă,
la meditație.

DIN CÎND ÎN CÎND MI-E DOR DE PĂCAT

Nu o să-mi împopoțonez niciodată poemele mele
cu motto-uri scrise de prietenii mei mai celebri
plecați pentru totdeauna prin bibliotecile largi.

Știu. Coasa va tăia iarba la fel, cerbii
vor boncălui pentru împreunare la fel,
ecourile camuflate de alții vor ajunge
în sângele meu la fel de tulburi și stranii,
mărturisirile adolescenților vor avea
aceeași teamă de vinovăție curată,
noptile mele cele adevărate vor începe
tot dimineața când sângele curge mai repede
așteptînd ordinul să treacă în contul altei inimi.

Motto-urile prietenilor mei dragi nu-mi folosesc
la nimic. Le citesc, încurajat de privirile care încă
nu m-au lăsat, totuși, nesingur. Cu mintea altora
și inima mea construiesc regatul acesta de iarbă
și gîze (printre care mă număr și eu).

O să mor de plăcere, presimt, de plăcerea
noptilor închiriate femeilor tremurătoare ca aerul
în deșert dar acum cu înrîncenare mai suflu
într-o imagine de foc, desenată în memoria mea.

Am obosit să mai fiu om, nu mai vreau să iubesc.
Totuși, din cînd în cînd mi-e dor de păcat.



Brașovul în o mie și unu versuri

De la scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului, Hans Benkner, de la tipografia lui Honterus și tiparul coresian, de la gimnaziul umanist și prima școală românească din Șchei, până la prima gramatică a limbii române și până la versurile imnului național, iar mai apoi, până la prezentul neașezat, istoria literaturii române nu s-ar fi putut scrie nesocotind Brașovul. În jurul Brașovului au gravitat marile nume ale literaturii și culturii române. Pașii lui Eminescu, Blaga sau Cioran s-au oprit în Brașov. Prima asociație literară din România s-a înființat în Brașov, în 1821: Societatea Literară, născută la inițiativa boierilor munteni Nicolae Văcărescu, Grigore Bălăceanu, Constantin Cămpineanu, Ion Cămpineanu, Iordache Golescu și Dinicu Golescu. Primul ziar românesc, *Gazeta de Transilvania*, a apărut la Brașov, iar prima publicație culturală, suplimentul *Foaia literară / Foaia pentru minte, inimă și literatură*, de asemenea. Uniunea Scriitorilor din România a înființat, în 25 martie 1949 (de Buna Vestire!), cinci filiale în afara Bucureștiului, printre care și cea brașoveană. Până și manifestul (eseul-program) al ultimei mișcări literare de amploare, cea a postmodernismului optzecist – *Poezia cotidianului*, a fost publicat de Alexandru Mușina în *Astra*, la Brașov. După atâtea așezări de straturi ale literaturii române, **orașul Operei prima** a rămas fără vreo publicație literară. *Astra* însăși, prin voință politică, a devenit o revistă de popularizare științifică în domeniul istoriei, cu un supliment cultural. Vocile literare ale Brașovului se disting tot mai greu, ca reverberații ale unor emisii secundare în spații culturale de aiurea. Aceasta este, pe scurt, motivația propunerii filialei Brașov a Uniunii Scriitorilor din România a unei rubrici temporare de poezie în *Hyperion*, care să găzduiască autori ai Brașovului ultimilor zece ani: *Brașovul în o mie și unu versuri*, ale căror voci literare se aud încă, dar sunt tot mai rar asociate cu orașul din care provin. De aceea mizăm pe voci puternice, distincte, ușor recognoscibile în literatura română contemporană, indiferent de asocierea directă sau nu cu filiala brașoveană. Am publicat până acum poeme de Andrei Bodiu, Simona Popescu, Angela Nache-Mamier, Alexandru Mușina, Mihaela Malea Stroe, Claudiu Mitan, Mihai Ignat, Romulus Bucur și Laurențiu-Ciprian Tudor. În acest număr publicăm poeme de Mihail Vakulovski.

Adrian Lesenciuc



Mihail VAKULOVSKI

riduri

timpul trece în favoarea noastră
 țipă
 la sportive
 antrenorul echipei naționale de handbal feminin
 da' fetele știu
 ah
 cât de convinse sunt fetele
 că
 timpul trece împotriva lor

dar antrenorul știe că nu poți intra
 de două ori în același râu
 și nu vrea să iasă din apă
 cere time out și țipă la elevele sale:
 timpul trece în favoarea noastră!
 timpul trece în favoarea noastră!

timpul te trece de pe malul pe care scrie „viață”
 pe celălalt mal
 despre care știm că
 acolo sunt cei care nu mai există și cam atât

car mine

porumbeii de pe pervazul feres-
 trei tale cu privire la munte
 îmi amintesc de prima noastră zi împreună,
 când mi-ai povestit cum înainte
 când încă nu lucrai la școală și încă n-aveai nici jaluzele
 dimineața te trezeau porumbeii care-ți băteau la fereastră
 deasupra lor – munții
 când a rămas la noi familia de rockeri
 când a deschis ochii și n-a văzut cer
 Iulia s-a speriat de moarte
 în ziua aceea mi-ai scris pe-un album Dali că
 viața e un tablou – să-l colorez în culorile mele preferate
 dimineața când pleci la (noul) serviciu trag jaluzelele
 și te privesc cum intri-n mașina cu
 care te întorci spre seară
 tragi jaluzelele și ca să mă enervezi îmi zici că-s o carte

citești până te recunoști
 citești până dai de personajul principal

pașii taților noștri

Tatăl nostru care ești pe pământ
 Tatăl nostru care-ai fost pe pământ
 Tatăl nostru care ești în pământ
 Tații noștri

Tații noștri s-au născut în altă țară în
 alt sistem în altă lume au trăit
 Tații noștri au avut alte vise au trăit altfel au trăit alte vise
 Tații noștri au visat să ne fie nouă mai bine
 Tații noștri au visat să ne fie bine
 Tații noștri au visat
 Tații noștri

Tatăl nostru a fost născut în marginea asta de lume
 a trebuit să trăiască în țara asta a fost
 împins închis întins respins
 în țara asta
 să învețe să muncească să slujească să iubească țara asta
 ademenit urmărit jignit căutat amenințat lovit tăiat ucis
 în țara asta

Tatăl nostru a învățat cum e să fii tată
 ne-a învățat cum e să fii fiu cum e să fii tată
 cum e să fim fii cum e să fim tată
 cum e să fim cum e să fiu cum să fiu
 SUNT
 Tatăl nostru ne-a învățat învățat învățat
 Tatăl nostru care-ai fost pe pământ
 Tatăl nostru care ești
 acolo

Tații noștri Tații noștri Tații noștri Tații noștri

m-ai speriat semeni tot mai tare cu tat-to
 zice
 și aleargă mai departe aleargă în jurul
 lucrurilor pe care le știa și tata
 pe toate
 în afară de mormânt

citesc jurnalul lui tata
 cum alții citesc horoscopul

retrăiesc
 ce a scris el în aceeași zi
 doar că-n alți ani
 în altă viață
 în viață
 când era în viață

citesc jurnalul lui tata
 ca și cum aș vorbi cu el
 ca și cum mi-aș vorbi
 ca și cum și-ar citi el jurnalul

citesc jurnalul lui tata
 cu ochii lui tata



Nichita **DANILOV**

Mormolocul

(FRAGMENT DIN ROMANUL „OMUL DIN EPRUBETĂ”)

I

Mi-am detașat cutia craniană – o puteam face destul de ușor folosindu-mă de un buton ingenios montat sub bărbie (ce putea fi confundat cu o alună sau un neg) și-am ieșit la plimbare. M-am uitat la cer: soarele se apropia de un nor, scaldând orașul într-o lumină cenușie. Am grăbit instinctiv pașii și m-am adăpostit într-un gang ce dădea într-o curte interioară, din care răzbătea un miros neplăcut de pene arse. Apăsând cu degetul arătător pe resort, am închis la loc cutia craniană, ferind-o de instinctiv de cei câțiva fulgi de cenușă ce pluteau în aer, rotindu-se încet deasupra mea, ca niște corbi minuscule, având intenția de a mi se așeza pe creier.

Văzând că le-am dejucat planurile, fulgii se topiră în aer, lăsând în urma lor un miros greu de piele arsă.

Apăsând pe buton, calota mea craniană sărea în sus ca un capac de ceasornic vechi, rămânând prinsă, undeva la ceafă, în niște balamale de os, meșteșugite cu migală din aur platinat, lăsând să se vadă cam trei sferturi din scoarța cerebrală. La o altă apăsare, calota revenea la loc, închizându-se ca un mecanism silențios, ce funcționa cu maximum de precizie, semănând cumva cu un ceas sau cu o cutiuță muzicală, de genul celor fabricate în epoca luminilor.

Desigur, cutiuța mea craniană, se înțelege de la sine, n-o puteam desprinde de pe umeri, ca s-o țin în palme, rotind-o în fața ochilor, pentru a-i descoperi toate resorturile ascunse. Ea stătea bine înfiptă între umerii mei, cuprinsă din când în când parcă de un balans ușor, fapt care mă făcea să mă simt pătruns o senzație de euforie. Îmi plăcea adesea, stând în fața oglinzii, să mă joc închizând

și deschizând capacul pentru a-mi surprinde unduirea scoarței cerebrale acoperită de tot fel de încrețituri de pe care se ridica permanent un văl subțire de ceață sinilie luând forma gândurilor mele. Desigur, din când în când, de undeva, din interior, puteau fi auzite și acordurile ariilor unei muzici siderale. Cine confruntat cu astfel de tentații ar fi rezistat ispitei de-a se vedea pe sine ca pe un ales al sortii, făcând parte din spița unor spirite elevate, detașate de tot ce-nseamnă realitatea pură?! Eu nu! Eu nu mă lăsam stăpânit de astfel de iluzii. Deși aș putea spune că mă număram dintre cei aleși, vroiam să duc o viață obișnuită, umilă în felul ei, refuzând tentația unei glorii efemere. Dacă îmi concentram mai bine privirea în oglindă, după un timp, puteam vedea siluetele unor manechine ce se profilau în ceață. Le făceam semn din ochi și manechinele clipeau lăsându-și privirea în jos în spatele unor pleoape goale. Chipurile ovale, bine șlefuite, aproape fără trăsături, goale pe dinăuntru, turnate ca din bronz strălucitor, și le rezumau de mâinile împreunate în partea dreaptă, dezvelindu-și umerii și sânii acoperite de broboane de sudoare sau de rouă, în timp ce picioarele lungi ca niște zile de post negru înaintau prin aburul ușor ce se ondula înlăuntrul cutiei craniene. Ce siluete, câtă grație, câte ocheade, ce piruete desfășurate-n aer! O invazie de manechine toate având același chip ce seamănă cu domnișoara Pogany... O, Pogany a mea!

Obişnuiam să-mi fac promenada în fiecare zi, la orele șase seara.

Tocmai dădea să se însereze când am ieșit din casă. Am urcat pe Eternitate înspre Târgu Cucu, apoi m-am îndreptat, spre centru. Înaintând pe Cuza-vodă, m-am oprit o

clipă în fața imobilului Maternității: o clădire impunătoare în formă de U, construită în stil clasic și baroc, cu îngherași de ghips și nimfe postate sub arcade, ce-i confereau, în funcție de perspectivă, un aer pe cât de vesel, pe atât de sumbru. Oprindu-mă în loc, am încercat să deslușesc urletele mamelor aflate în sălile de operații și țipele ascuțite ale noilor născuți, dar pereții groși și geamurile termopan nu lăsau să se audă în afară nici un zgomot. Tăcerea aceasta mi s-a părut suspectă. Mi-am deschis din nou cutia craniană și mi-am pus în acțiune circumvoluțiunea temporală superioară de pe cortex, care percepe nu numai sunetele înalte și sunetele de joasă frecvență venite din prezent și din trecut, cât și ultrasunetele.

Efortul meu n-a fost zadarnic. La început, desigur, n-am auzit mare lucru. Curând însă țipetele și urletele au început să vibreze în aerul din jur, punându-mi nervii la încercare. Un adevărat infern de tot felul de sunete ce exprimau groază și suferință se revărsa asupra mea. Mi-am astupat urechile și mi-am închis calota craniană, și am început să urlu și eu pe stradă, învârtindu-mă în cerc, până mi s-a făcut negru în fața ochilor și am căzut într-o stare de inconștiență. Am avut însă noroc că mă aflu în fața un gard de fier, astfel că în timp ce eram cuprins de stare de leșin, instinctiv, m-am agățat cu putere mâinile de grilaj și am stat așa agățat de el până mi-am revenit în simțiri.

Mi-am reluat apoi drumul, cu pași împleticiți până aproape de centru. În timp ce mergeam, căutând să-mi recapăt cât mai degrabă echilibrul, sunetele ce adunaseră în calota mea craniană, îmi ieșeau acum pe nas și pe urechi înălțându-se ca niște baloane colorate de săpun; unele pocneau în aer scoțând un fâsăit ușor, altele făceau calea îndărăt și după ce se roteau un timp deasupra, se așezau topindu-se ușor ca niște fulgi de nea pe scoarța cerebrală. M-am sprijinit de zidurile alunecoase ale Maternității, ce miroseau a formol, așteptând să se iasă ultimul urlet ce sălășluia înlăuntrul meu, apoi, recăpătându-mi echilibrul, am făcut un ocol, luând-o, pe străzi lăturalnice, spre bulevardul Independenței, am ocolit gangul Clinicii de stomatologie, ținându-mi mereu degetele vârâte în urechi, și am intrat pe Lăpușneanu pe gangul din dos. Am trecut pe lângă Anticariat, pe lângă tarabele cu cărți, pe lângă cele două cinematografe căzute în paragină și apoi am traversat, ca de obicei, Piața Unirii.

Atmosfera era cam de agitată. Strada gemea de lume. Peste tot tarabe, cu tot felul de fleacuri. Peste tot abțibilduri, haine, tot felul de accesorii și de vechituri. Lenjerie intimă, ciorapi, peruci și alte intimități pentru alcov. Brr, mă cuprinde groază gândindu-mă la eschibițiile la care se dedă ființa umană pentru a-și satisface capriciile amoroase! Un adevărat circ. Dar la ce bun? Când totul ar putea fi mai simplu și, desigur, mai eficient! Nu, omul ține cu tot dinadinsul să complice lucrurile! Și la asta îl împinge nu instinctul, ci însăși rațiunea! Da, rațiunea, nimic altceva! În fine, n-are rost să mai vorbim. Rațiunea e doar o pojișcă subțire ce înconjoară ființa umană, inducându-o în eroare! Totul e fals! Fals din creștet până-n tălpi, și mult

după tălpi. De ce ar trebui omul să fie o ființă rațională, odată ce rațiunea nu-i folosește la nimic?!

La concluzia aceasta am ajuns și eu, asistând la teribilele scene amoroase dintre profesor și asistentă – un adevărat dezmaț! – ce se desfășurau în fiecare dimineață și în fiecare seară în laborator. Căutam să-mi astup cu mânuțele urechile și ochii și în timp ce le închideam, alți ochi și alte urechi se deschideau în trupul meu ce trepida și el în ritmul imprimat de perechea abisală. Pereții de sticlă ai eprubetei în care eram închis măreau până la coșmar detaliile, iar sunetele căpătau și ele, în ciuda lichidului în care eram cufundat, reverberații halucinante, greu de suportat, dar și mai greu de descris. Contemplând scena acuplării, dădeam ca un dement din mâini și din picioare, plângeam în hohote și în același timp râdeam și nu mă puteam opri din râs.

Câtă grație și câtă nebunie! Ce balet! O, Doamne, Doamne, Dumnezeule! Cine a zis că voluptatea n-are rațiune?! Întreg universul participă la fiecare rut! Eu zic că-n voluptate se ascunde rațiunea, și încă rațiunea, iar dacă nu rațiunea pură, atunci măcar rațiunea de a fi!. De aceea juisăm! Nu vreau să contrazic pe nimeni. Fiecare cu filozofia lui. Eu spun însă ce am văzut și ce-am simțit. Și încă un lucru: bătrânul Schopenhauer a spus că animalele nu râd... Râd și încă cum! Râd cămilele, râd elefanții, și gazelele! Râd girafele și rinocerii, râd tigrii și hipopotamii, râd animalele sălbatice, râd animalele domestice și cele de la circ. Toată jungla sălbatică, dar și cea domestică se prăpădesc de râs! Râd copacii, râde iarba, râd norii și râurile care curg! Și toate astea din pricina rațiunii pe care-o posedăm și care ne posedă transformându-ne în niște demenți! La noi, pe Andromeda, de pildă, câinii se prăpădesc de râs atunci când văd un om. Ridică spre pantalonii lui lăbuța din spate și, în timp ce marchează locul, râd ca posedații, sfidând rațiunea care l-a zămislit pe om și suparom!

Nu mai vorbesc de pisici. Pisicile, în special motanii, în timp ce se împerechează se prăpădesc râs. Da, de fața omului râd și frunzele și iarba,acompaniate de pietre și de vânt. Și cum să nu râdă, odată ce omul e atât de îmbăcsit și emite numai bazaconii peste bazaconii atunci când se apucă să filozofeze pe marginea existenței sale pământești. Nimic din ceea ce gândește el sau aproape nimic nu are legătură cu realitatea. Cuvintele sunt înșelătoare. Cuvintele sunt perverse. Asta o știu toți, în afară de cei care se folosesc de ele pentru a-și propaga ideile în vânt. Apelând la ele, poți face din alb negru și negru alb.

Dar ajunge cu divagațiile. Să ne întoarcem acolo de unde am plecat...

Deci, ieșisem să-mi fac promenada pe strada Lăpușneanu.

Soarele stătea agățat sus pe cer, scaldând strada într-o lumină palidă, gălbuie. Înaintam pe mijlocul străzii, atent la tot ce mișca în jur. Ținuta mea mondenă, ieșită din tipic, impunea un oareșicare respect. Tarabagii, dar și trecătorii obișnuiți, se dădeau din calea mea făcându-mi loc să

trec. Pe acolo unde nu încăpea să arunci un ac, eu treceam lejer, fără să dau din coate. În fața și în spatele meu se formase un adevărat culoar. Mergeam agale, trecând în revistă mărfurile expuse, ba chiar mă opream din loc în loc, pentru a discuta cu vânzătorii.

Razele blânde ale soarelui ce tocmai da să apună îmi încălzeau plăcut ambele emisfere cerebrale; mergeam vioi, salutând, în dreapta și în stânga, prin mijlocul mulțimii, fără țință și fără scop, mulțumind în gând medicilor pentru recomandarea făcută de-a mi expune zilnic, dimineața și seara, scoarța cerebrală acțiunii razelor ultraviolete, care aveau proprietatea de-a stimula neuronii sensibili la stres. Și într-adevăr, de câteva săptămâni de când am pus în practică aceste tratament, mă simt excelent. Înainte, cum să vă spun, mă iritam foarte repede, umblam încordat ca un arc, mă uitam urât la toți și nu salutam pe nimeni. Acum ochii mei au căpătat o lucire vie, violetă; sunt bine dispus, și salut pe toată lumea.

Călcând vioi, făcând plecăciuni, în dreapta și în stânga, treceam pe trotuarul larg plakat cu pavele, salutând politicos pe trecători ieșiți la promenadă de seară.

E drept că după ce-mi ridicam calota, măturând cu ea podeaua, mă rog, pavelele, rotindu-mi în așa fel capul încât să mi se poată vedea creierul aproape în întregime, reprezentantele sexului frumos, neobișnuite fiind să vadă un astfel de spectacol, leșinau în plină stradă, și atunci să vezi: ce țipete, ce balamuc, ce tevatură!

Nu rareori s-a întâmplat să-și piardă cunoștința și câte un bărbat. Și asta din simplul motiv că în trupul său se oploșește o femeie, care își dă mereu ochii peste cap, leșinând în brațele primului venit.

Mă rog, leșinul sexului frumos, dar și al oricărui alt sex mă lasă rece. Faptul că doamnele leșină intrând în contact cu scoarța mea cerebrală, rămâne între noi, nu-mi displace, ci dimpotrivă, aş putea spune, îmi creează o stare de surescitare atât de profundă, încât călcând pe stradă, mai-mai că juisez.

Contemplând victimele zăcând pe trotuar, mă răsuceam frumos pe călcăie, apoi ștergându-mi calota de firicelele de praf ce umpleau aerul, și îmi vedeam liniștit de drum.

Ieșisem tocmai din culoarul de haine și mă îndreptam spre bulevard. Era o duminică de martie neobișnuită. Trăgeam aerul în piept cu o satisfacție nebună. Îmi venea să sar în sus de bucurie pentru simplul fapt că puteam respira și expira. Presimțeam însă că bucuria aceasta nu e de bun augur. Și așa a fost. În timp ce mergeam pe trotuar, căscând gura la reclame, am văzut apărând, drept în mijlocul străzii, un grup de tineri cocoțați pe catalige. Unii purtau îmbrăcăminte de clovni, alții erau îmbrăcați ca în epoca *Junimii*. Un tânăr actor ce semăna leit cu Eminescu mergea la braț, clătînându-și pantalonii dungați, fluturați de vânt, cu o tânără ce aducea cu Veronica. În spatele lor venea o ceată de copii, și ei, tot pe catalige. Ei, bine, pot să vă spun că priveliștea aceasta m-a întristat peste măsură. La noi, pe Andromeda, sunt destul de frecvente astfel de procesiuni. Trecutul e mereu adus în prezent, iar uneori

e proiectat cu surle și țimbale-n viitor, astfel că întâlnești duminica pe stradă atâtea Veronici și atâtea Emini și Răsemini, încât îți faci cruce, ca să nu-i deochi.

Desigur, poți întâlni și cete de Goethe, de Dante și tot felul de Shakespeare, depinde de oră și sezon.

Întâlnirea aceasta nu a fost de fel întâmplătoare. Ea mi-a adus aminte de firele de praf desprinse de pe masca mortuară și presărate în eprubetă unde pluteam sub formă de emulsie ce avea să se coaguleze într-un embrion. Privind la tânărul cocoțat pe catalige ce făcea fel de fel de eschi-biții, pe moment m-am enervat. Dar, gândindu-mă mai bine, m-am calmat. În fond adevăratul purtător de genă și de geniu eram eu!

Și atunci ce rost avea să mă enervez?!

În fața mea se băția clătindu-se pe catalige o fantoșă. Purtătorul de mască al geniului pustiu, dorind, probabil, să mă ia peste picior, făcu în fața mea o reverență.

– Dumneavoastră sunteți adevăratul geniu, șopti el, făcându-mi cu ochiul. Dar asta trebuie să rămână între noi. N-aș vrea ca lumea să vă arate cu degetul ca pe-un nebun...

– Mă rog, am spus, oricine vrea să-și bată joc de mine, îi stau la dispoziție. Și ca să pun punct conversației, am apăsât butonul deschizând și închizând calota craniană, în semn de „La revedere, pe curând.”

– Pe curând, pe curând, șopti fantoșa, călcând pe catalige prin mijlocul mulțimii. După câțiva pași, își întoarse capul, scoțându-și pălăria.

– Aveți grijă de creierul dumneavoastră, mă povăui tânărul, privindu-mă de la înălțime. Cu cât e mai mare, cu atât îl pasc pericole mai multe. Aveți grijă când plecați de acasă, să nu-l lăsați uitat, din neatenție, pe pervaz, că o să-l năpădească muștele sau o să-l ciugulească păsărele din colivie. De multe ori, fiind obsedați de idei, oamenii ca dumneavoastră uită cu totul că au creier.

Pesemne, fantoșa lui Eminescu cățărata pe catalige vroia cu tot dinadinsul să mă enerveze. Despre ce fel de idei și păsărelele vorbea!? Păi, dacă păsărelele stau închise în colivie, atunci cum pot să mai ajungă la creierul uitat pe pervaz?!

Am privit în urma alaiului ce se îndepărta, apoi mi-am scos bloc notes-ul și am notat în grabă ideile ce tocmai îmi treceau prin cap:

În timp ce înaintam prin mijlocul mulțimii, agitația mea crescuse. Iar copiii ce se țineau de o bună bucată de vreme lipcă după mine, ghicindu-mi parcă starea de surescitare de care eram cuprins, începuseră să mă tachineze, suflând baloane colorate de săpun spre țeasta mea: M-am apărât cum am putut de ele. Baloanele erau umplute cu gânduri străine.

Iată omul din eprubetă, cu ADN adus de pe altă planetă, am auzit glasurile lor pițigăiate ale copiilor, aflate în schimbare, improvizând un cântecel.

Cântecelul nu mi-a plăcut de fel. Și asta nu pentru faptul că fusesem lovit în orgoliul meu. Nu. Copiii pot să-și bată joc de oricine și orice. Nimeni nu-i poate opri. Natura, instinctele, mă rog, îi împing să facă tot felul de năzbâtii.

Nu trebuie să te enervezi de joaca lor. Ceea ce m-a deranjat au fost sunetele, cuvintele, în fine, versurile care îmi zgâriau timpanul. Ritmul versurilor era forțat, iar rimele se potriveau între ele cum se potrivește nuca cu peretele. Îmi plac sunetele armonioase. Ritmurile largi, alternanța muzicală. Pe Andromeda orice sunet ce apare din neant intră în rezonanță cu alte sunete din nebuloasă, se amestecă armonios cu ele, dar și cu sine profund, apoi și se întoarce în neant.

De unde știau, totuși, copii de nebuloasa Andromeda și de ADN?!

II

Că mă născusem într-o eprubetă era adevărul pur. Numai că adevărul acesta îl știam doar eu și medicul ginecolog de la Medicina Experimentală, dl. doctor Jacky Brauner și, desigur asistenta medicală, d-ra Kety, care se tot fâșia pe lângă halatul lui, izbucnind în râsete la fiecare clătinare de șold. Țin minte că aplecându-și buzele rujate ca o inimioară peste emulsia din eprubetă și descoperind un punctișor minuscul care se tot agita să iasă la suprafață ca să poată înghiți o gură de aer, a spus:

Dragă Pusy (așa-i spune doctorului), ia uite ce spermatozoid frumos!

Și bineînțeles domnișoara chicoti, bâțâindu-și fundul dintr-o parte în alta. Iar profesorul, după ce își îndreptă ochelarii pe nas, luă o figură cât se poate de sobră, zicând:

Nu-i nici un spermatozoid, păpușă. În capul tău sunt spermatozoizi.

Replica profesorului căruia asistenta i se adresa cu Pusy, desigur, m-a uns pe inimă, deși n-aveam inimă pe-atunci, și, s-ar putea, să-mi lipsească și acum. Faptul acesta nu mă indispuie: e suficient că am calota craniană. S-ar putea ca inima să mă fi împiedicat să judec cum se cuvine lumea în care îmi e dat să viețuiesc. Prefer s-o știu la adăpost pe nebuloasa Andromeda.

De câte ori să-ți spun, dragă păpușică, ca să înțelegi odată și pentru totdeauna, că fac aici un experiment menit să întoarcă omenirea cu josu-n sus! În eprubetele expuse în acest laborator silențios nu se află decât ovule. De spermatozoizi nu e nevoie. Spermatozoizii am să-i aduc dintr-un alt timp și alt spațiu, de pe o altă planetă, aflată la zeci de mii de ani lumină de pământ.

Și după o clipă de tăcere, abordând o mină gânditoare, profesorul murmură ca pentru sine:

„La o adică, într-un viitor destul de apropiat m-aș putea lipsi și de ovule... Deocamdată însă mă preocupă spermatozoizii. Nu e ușor să-i faci să străbată hăul cosmic și să pătrundă aici, în laborator. Material genetic există peste tot. Vorba aia, adăugă el, baltă să fie că broaște se găsesc...”

Îmi place, spuse asistentă, când comparați spermatozoizii cu niște broaște, iar laboratorul cu o baltă... E amuzat.

Nu, zău, făcu profesorul oarecum absent. Amuzant ai zis? Da, într-adevăr e foarte amuzant, făcu el.

Aș vrea să știu, totuși, prin ce metodă, dragă Pusy, am observat că asistenta trecuse la pertu, reușești să-i

determini să facă o cale atât de lungă, pentru a ecloza aici? gânguri ea, aranjându-și mereu o șuviță de păr închipu-ită ce-i luneca peste sprâncenele pensate.

De cine vorbești?

Desigur, de spermatozoizi...

A? făcu profesorul. De spermatozoizi?

Da, de spermatozoizi. Sărăcuții de ei... Cum ai să-i aduci? Prin ce metodă?

N-are importanță prin ce metodă, spuse profesorul, chestiunea e că am să-i aduc.

Cum?! întrebă asistentă lipindu-și sânii de halatul lui.

Spune-mi, te rog, my dear boy, că poate mă aleg și eu cu un astfel de spermatozoid simandicos?

Ia uite, mi-am zis, domnișoara asistentă, chiar dacă dă dovadă de orișicare vulgaritate, știe să atenueze foarte bine această brumă de vulgaritate, vulgare, strecurând în frază expresii străine, pline de delicatețe și încărcate de căldură umană pe care o degajă, de altfel, întregul ei comportament. My dear boy, ce pronunție impecabilă, nici o absolență de la Cambridge n-ar fi rostit cuvântul dear mai frumos! Mă așteptam ca profesorul să fie încântat. Dar m-am înșelat. Eminența sa se afla într-o zi cam proastă. La vârsta lui să fie gratulat cu my dear boy, oricine și-ar fi descrețit și zâmbetul și fruntea. Profesorul însă se încruntă.

Repetă, te rog, my darling, nu prea am înțeles ce-ai spus, murmură el mușcându-și din mustăți.

Am zis, my dear boy, că poate mă aleg și eu cu un astfel de spermatozoid simandicos.

La aceste cuvinte, profesorul se încruntă și mai mult, fața lui căpătă o culoare vânăta. Măinile începură să-i tremure. Picioarele așijderea. Privindu-l, asistenta râse, dându-și ochii peste cap.

Ia uite, spuse ea, printre chicote de răs, nu cumva am devenit așa, deodată, peste noapte pudici și introvertiți?! Ne-am sculat cumva cu fața la perete? Sau ne mai plac vechile năravuri?!

Tremurând din tot corpul, profesorul îi trase două palme care se lipiră ca niște ventuze de obrajii asistentei, apoi cu alt pocnet se desprinseră de pe obrajii ei îmbujorați.

Mă așteptam ca domnișoara Kity să facă o criză de isterie, trezind tot institutul. Dar m-am înșelat. În timp ce doctorul perora cuvinte fără șir, enervat, probabil de impertinența asistentei, domnișoara Kety nu se pierdu de fel cu firea, ci, dimpotrivă, cunoscându-i, pesemne, năravurile ascunse, după cum rezulta, de altfel, și din replica pe care i-o aruncase la momentul potrivit, cu vioiciunea și nonșalanța unei vampe, își aruncă halatul peste eprubete și se încolăci de trupul lui, prăvălindu-l pe profesor la podea.

Curând cele două trupuri se transformă într-un ghem de scâncete și urlete ce alergau de acolo până acolo, pe sub scaune și mese, mugind și miorlăind la fiecare colț. Am stat cu simțurile treze și am contemplat acest de ghemotoc de mâini și de picioare, ce se rostogolea pe dalele lucioase, făcând eprubetele de pe stativă să intre în trepidății. Lichidul amniotic dinlăuntrul lor fierbea. Mici bule de gaz se ridicau la suprafață, umplând aerul cu miros

de sulf și pește acru. Am încercat să-mi astup nările, dar am constatat că palmuțele mele erau atât de mici încât nu puteau să ajungă până la fața mea. Percepeam, totuși, zgomotele cu o acuitate halucinantă. La ce bun atâtea gemete, atâtea miorlăituri?! Și mai cu seamă acel pisi-pisi și acel cuțu-cuțu, repetate-n șoaptă de zeci de mii de ori?! E absurd, de-a dreptul absurd!

Ghemul de pleoape în agonie, de buze, de ochi, de unghii, de păr și de sudoare se urca mugind pe pereți. Iar de acolo, sfidând legea gravitației universale, se aburcă pe tavan, ocolind cu grijă tuburile de neon.

Dumnezeule, ce priveliște, ce nebulie! Cui i-a trecut prin minte să inventeze un astfel de mod prin care se înmulțesc ființele în lume?! E o blasfemie! Un afront ce sfidează armonia și ordinea universală! Câtă orbire, ce lipsă de respect! Nu e de mirare, deci, că lumea a ajuns cum a ajuns! Oare Nietzsche sau bătrânul Schopenhauer au avut parte de astfel de scene de coșmar?! Da, lumea este un adevărat infern! Pe de o parte, zice bătrânul filozof, stau sufletele chinuite, pe de altă parte călăii lor! Dar cine pune sufletele într-o astfel de mișcare fără sens!? Cine-i victima aici și cine-i călăul?!

Am privit ghemul și nu am văzut nici un călău! Un ditamai profesor, o somitate, și ia te uită la ce tertipuri se dedă! Și asistenta! Te uiți la chipul ei: nici gura nu-i miroase, nici usturoi n-a îngurgitat! Câtă perfidie, câtă ignoranță! Iată omul, și iată supraomul, toți o apă și-un pământ! Nu degeaba i-au apărut lui Nietzsche atâtea plăgi pe ochi! Retina lui refuza să vadă astfel de oribilități! Deși, ce-i drept, el însuși tânjea, probabil, să aibă parte de un astfel de scene de amor. N-a fost să fie sau poate că a fost, iar eu nu știu. Cât despre bătrânul Schopenhauer fiți sigur că a tânjit și el să fie iubit și răsiubit.

Și atunci de unde atâta dispreț sau ură față de natura feminină?! Ce pezevenghi. Desigur, scenele acestea de amor pe care le văd de aici din locul meu îmi stârnesc oroare. Dar dacă aș da oroarea ca pe-o cortină la o parte, aș vedea că în spatele ei se ascunde un cu totul altfel de sentiment.

Care? Cum, care?! Oare e greu de ghicit?! Una e să privești, alta să participi la actul creator. Când privesc, mi-e groază. Dar când particip, situația se schimbă. Și, totuși, Doamne, dacă stai și te gândești; ce oribilități! Întreaga boltă ce protejează lumea e plină de astfel de scene de coșmar! La noi, pe Nebuloasă, asistentele nu au astfel de năravuri. Și profesorii, când fac astfel de lucruri, sunt mult mai prudenți. Un pic de discreție, domnilor, contează. Trebuie să ținem cont nu numai de talpă, ci și de obraz...

„Iubirea, spunea Nietzsche, este o stare în care omul vede lucrurile exact așa cum nu sunt.“ Ce mai filozofie! Păi cum să nu vadă astfel dacă iubirea îl face să se urce ca orbeții pe pereți? De acolo, vezi lucrurile, desigur, într-o altă perspectivă.

Fraza asta mi s-a derulat prin fața ochilor, înconjurându-mă ca o spirală de fum venită de pe net, până mintea mea s-a încețoșat cu totul și am început să mă învârt în eprubetă căutând să ies la suprafață și să

iau o gură de aer proaspăt, dar cu cât mă învârteam, cu atât coboram tot mai la fund, atunci mi s-a derulat prin minte un alt citat, ce rezona cumva cu situația în care mă aflam: „Dacă vrei să ajungi sus, folosește picioarele tale. Nu te lăsa purtat, nu te cățăra pe spinarea sau pe capul altora.“ Prostii. Când a emis o asemenea aserțiune, probabil că Nietzsche ori era înamorat de propria-i filozofie, ori avea mintea deja întunecată care-l făcea să perceapă eronat esența acțiunilor umane. Păi, nu poți ajunge sus, dacă nu te caței pe spinare altuia. Picioarele tale fără sprijinul altor picioare nu te ajută în acest sens. Iată de pildă, profesorul și asistenta, stau suspendați în tavan, cu picioarele încolăcite unul peste grumazul altuia. Și de acolo percep lumea cu totul altfel decât noi!

III

În sfârșit, în timp ce mă gândeam la toate astea, nebunia se mai potoli. Zgomotul pistoanelor și-a valvelor, ca să zic așa, se stinse în surdină. Am mai auzit, ce-i drept, câteva țiuituri de gură lipită peste gură, și un oftat prelung de ușurare. După care profesorul bâjbâind cu mâinile pe jos, își puse ochelarii și apoi își aprinse un capăt de țigară. Cățărutul pe pereți se pare că-l epuizase. Domnișoara asistentă însă era încă vioaie. Cu capul lipit de pieptul lui, tot gângurea și gângurea, alintându-l pe profesor cu my pisi-pisi și my dear-dear...

Cât de nesuferit deveni curând pentru mine acest gângurit nu aș putea să spun. Am vrut să-mi astup urechile cu degetele, dar n-am reușit. Mâinile mele, ce-i drept, cresuseră, dar încă nu puteam ajunge până acolo. Mi-am lipit fața de pereții de sticlă ai eprubetei și am privit spre locul unde se descompusese ghemotocul. Picioarele și mâinile se întindeau zvâcnind aiurea pe podea. Câtă indecență! Câtă lipsă de bun-simț! Genunchii profesorului trepidau într-una, ca și cum ar fi fost conectate la o priză. Părul de culoarea aramei coclite al domnișoarei Kity se revărsase pe sub masă. Am încercat să disting mai bine formele. Dar n-am reușit. Vroiam să văd acele cupe întoarse de șampanie pe care se spune că le posedă reprezentantele sexului frumos. Și într-adevăr am întrezărit așa ceva. Dar peste cupe se prelingea un lichid lăptos.

Ochii mei vedeau totul ca prin ceață, așa că nu vă pot spune nimic mai mult din ce puteam vedea și n-am văzut. Văzul meu, mă rog, o parte din văz, mai hălăduia undeva pe Andromeda, contemplând astrele-n mișcare și găurile negre lipite ca niște valve de bolta ancestrală. Cine a spus că lumea nu a apărut din întuneric, din haos, din hazard, ci că e rodul unui act suprem de inteligență și iubire?! Unde vedeți inteligență și iubire aici?! E doar poftă nestăvilită și instinct.

Profesorul mai trase un fum adânc în piept, apoi își stinse trabucul de călcâi, fără să schițeze vreun gest de durere, deși chiștocul îl sfârâi pe talpă, și se ridică de la podea. Pesemne că somitatea sa vroia s-o impresioneze pe asistentă cu dezinvoltura și jemanfișismul ei. Mă rog,

un truc ieftin pe care îl practică de obicei adolescenții, buricându-se atunci când sunt cuprinși de starea de amoc.

Chiar și eu însumi, dacă stau să mă gândesc bine, am apelat adesea, ca să spun așa, pe Andromeda, la astfel de figuri de stil, căutând să ies în evidență în fața sexului frumos. Oare nu eu, cățarat pe un scăunel înalt, postat în fața unor picioare de la bar ce se terminau, cum se spune, aproape de tavan, gâfâind îmi vâram prin intermediul vârfului ușor despicat al limbii țigara aprinsă rotind-o ușor, încoace și încolo, pe lângă cele două șiruri de dinți, sub cerul gurii, și o scoteam aprinsă la loc, implorând asistența să mi-o stingă strivind chiștocul la rădăcina nasului, acolo unde ar fi trebuit să se îmbine sprâncenele. La mine însă sprâncenele nu se îmbinau, din simplul motiv că mă născusem fără ele. Așa cum mă născusem și cu două șiruri de dinți. Un șir vizibil și altul invizibil. Unul pentru îngurgitat mâncarea, altul pentru mestecat cuvinte fără sens. Am crezut că o să crească mai târziu, vorbesc de sprâncene, odată cu părul pubian, dar ele nu au mai crescut. N-a fost nici o tragedie: ca să nu par spân, apelam la sprâncene false, aveam o duzină întreagă în dulăpior, fiecare din ele îmi schimba fizionomia atât de mult încât, privindu-mă-n oglindă, aproape că nu mă mai recunoșteam. Nu întotdeauna cererea mea era satisfăcută. Picioarele proptite în fața scaunului meu se ofuscau, în timp ce buzele ce pluteau undeva deasupra paharelor expuse cu gura-n jos, deasupra galantarului, mă apostrofau făcându-mă cu ou și cu oțet. Eu însă nu mă pierdeam ușor cu firea și insistam. Strivind ușor țigara de cerul gurii, slobozeam mici roto-coale de fum pe cele două nări, privindu-le cum se înalță pe lângă pulpele suple, adunându-se într-o cunună creață sub bikini. Și fumul acesta, mărturisesc, îmi crea o stare de extaz. În fine, în ciuda înfățișării mele, eram perseverent. Mergeam până-n pânzele albe. Insistam până când obțineam ce-mi propusesem să obțin.

Trebuie să vă mărturisesc că în tinerețe eram nespus de încăpățânat. Dacă-mi băgam în cap să fac ceva, călcam și pe cadavre. În fine, când vreuna din muze îmi satisfăcea dorința, jubilam, pipăind micul crater gălbui-roșiatic ce-mi fumega între sprâncenele lipite cu prenadez. Pipăindu-mi cu degetele rana, recitam o scurtă poezie, care suna astfel: „Micuțul Hans avea/ o gaură neagră în mijlocul capului/ pe care și-o pipăia/ din când în când, cu plăcere, noaptea, urlând!?” Nu știu unde auzisem versetul ăsta, dar el mi s-a lipit de creier și, de fiecare dată, când mă aflu într-o încurcătură, el devenea pentru mine colacul de salvare care mă scăpa de la înec. Rosteam versurile cu o voce cavernoasă, apoi îi rugam pe comeseni să-mi pipăie rana fumegândă de pe frunte. Desigur, cu astfel de tertipururi nu reușeam să cuceresc natura feminină, ci dimpotrivă. Femeile fugeau din calea mea, iar eu jubilam victorios, deși, cum să vă spun, sufeream adânc în sinea mea. Hans, desigur, la modul simbolic, eram eu.

Iertați-mi digresiunea, dar trebuia să vă spun, măcar așa, printre rânduri, off-ul meu. Prin urmare, de ce să-l judec pe profesor?! Nici eu n-am fost mai breaz. Degeaba o fac

pe filozoful, citând din Schopenhauer sau din Nietzsche, întotdeauna în sinea mea am tânjit să fiu un Casanova sau Don Juan, dar nu a fost dracului să fie!

Natura feminină nu-i chiar atât de neagră cum o descriu filozofii! Ți se strepezesc dinții din pricina strugurilor acri doar atunci când nu ajungi la ei. Așa e și cu femeile. Știu asta din propria-mi experiență. Aprindeam și eu, după fiecare astfel de partidă, o țigară și răsuflam adânc. Chiștocul mi-l stingeam de călcăi dintr-un fel de superstiție. Știți, la noi circula o vorbă: i s-au aprins călcăiele după cineva. Ale mele într-adevăr se aprindeau. Cui pe cui se scoate, îmi ziceam, și lipeam chiștocul fumat pe jumătate pe una dintre tălpi. Așa îmi potoleam oful. Așa scăpam de năbădăi. În fine, ce s-o mai lungim și rălungim filozofând atâta: mai pe scurt, pe Andromeda, din pricina capriciilor naturii feminine, am avut mult de pățimit!

IV

Între timp profesorul își terminase de fumat al doilea muc de țigară, pe care îl stinse de data aceasta cu grijă în una din scrumierele așezate pe mesele din laborator, după care ridicând pe jumătate storurile, se retrase la masa sa de lucru, plină de tot felul de stative, fișe și hârtii. Așezându-se pe scaun, eminența sa deschise laptop-ul, controlând, cu un aer distrat, mesajele de pe facebook.

Nimic nu-i se păru demn de atenție. Probabil că somitatea sa nu-și revenise cu totul după tăvăleala prelungită cu asistenta prin laborator.

Domnișoara Kity se îmbracă, aranjându-și acele în păr. Profesorul îi aruncă o privire fără să spună un cuvânt.

Somitarea sa își întoarse capul în direcția stativelor cu eprubete, apoi privi din nou în direcția geamului, la vrăbiuțele ce ciuguleau de zor, ridicându-și aripioarele în aer parcă pentru a se apăra de un dușman nevăzut, firimiturile de pâine pe care asistenta le pusese încă de dimineață pe pervaz.

Nevinovatele fapte ale Domnului, murmură el, cu câtă gingășie se luptă pentru a supraviețui! Cât avânt, câtă patimă, câtă lăcomie și, totuși, nimic pervers! De ce natura umană e atât de perversă și atât de pervertită!? Dacă micile fapte ar da aici, din întâmplare, peste un creier uitat de la disecție, l-ar înconjura mai întâi cu prudență, apoi l-ar ciuguli încetul cu încetul, bătându-se între ele pentru fiecare firimitură, fiind gata să-și ia zborul la prima batere de vânt. Ar ciuguli doar materia cenușie, fără să se atingă de ideile încorporate-n ea. Ceea ce nu se întâmplă și cu omul. Omul e o ființă neînfrânată și hapsână! Dacă îi întinzi un deget, apucă nu numai mâna, ci îți papă și creierul, și ideile, și trăirile, și tot! Ce oroare!

Întrebarea aceasta legată de perversitatea naturii umane mi-am pus-o și eu de nenumărate ori frământându-mi lăbuțele și împingând mereu într-o parte lichidul amniotic, aceasta ca să pot vedea mai limpede lucrurile și oamenii ce se perindă prin laborator, dar n-am ajuns la nici o concluzie. Tot ce am văzut și auzit aici m-a bulversat peste măsură.

Dar cum să nu dea dovadă de perfidie ființele umane dacă iau naștere în urma unor astfel de acuplări? De ce omul nu se naște dintr-o idee? De ce are nevoie de carne palpitândă pentru a exista?

La început, desigur, vedeam totul ca prin ceață. Nimic nu avea contur precis. Formele lucrurilor se amestecau cu formele ființelor, scurgându-se unele cu altele, contopindu-se într-o masă ambiguă, într-un balans continuu, care-mi perturba percepția. Cu umbrele se întâmpla la fel. Cu timpul însă, vederea mea s-a îmbunătățit, căpătând o limpezime de cristal.

Vedeam și lucrurile, și umbrele, dar și ideile ce se roteau în jurul lor, într-o mișcare perpetuă, trasând în jurul contururilor linii curbe, cercuri și elipse.

Percepția ideilor n-a adus însă cu sine nimic bun. Ci, dimpotrivă, aş putea spune. Din pricina lor eram din ce în ce mai neatent, dacă nu chiar indiferent, la ceea ce se petrecea în jurul meu. Și asta fiindcă ideile pe care le percepeam nășteau în mintea mea alte idei. Și tot așa mai departe. Un adevărat coșmar.

Ideile își schimbau mereu configurația geometrică. O muzică ambiguă izvora din ele. O ascultam ciulind atent urechea interioară, căutând să discern sunetele de ecoul ce se propaga din ele, creând jurul meu un fals halou.

Ideile și umbrele lor defilau prin fața mea îmbrăcând diferite sunete, forme și culori. Iar umbrele ce le însoțeau erau aidoma cu ele.

Contemplându-le, mă întrebam: cum pot discerne ideile în sine de umbrele lor, care mistifică realitatea și induc în eroare privitorul?

Întrebarea aceasta rezona în mintea mea, dând naștere la altele. Dar oare umbrele ideilor, expresia aceasta am reținut-o dintr-o poezie postată pe net, fiind aidoma cu ele, continuam să mă întreb, cu ce se deosebesc de ideile adevărate?! Și dacă nu se deosebesc atunci nici nu putem spune că mistifică realitatea, ci doar o dedublează?! Ba chiar mi mult decât atât: fiind reflexii ale ideilor în sine, proiectează această realitate ideală într-un spațiu mult mai subtil și mult mai vast decât cel real...

Într-adevăr, de ce natura umană e atât de perversă și perfidă? Păi, cum de ce?! Din pricina cărnii. Dar și din pricina ideilor. Ideile bulversează conștiința, o răsucesc în fel și chip, făcându-te din om într-o fantoșă.

Vă spun din propria mea experiență: ideile pot lua orice formă. Asta nu încapă nici o îndoială. Ele sunt ca niște matrițe. Umples matrițele cu fraze și poți construi orice. Afirmările și negațiile sunt două fețe ale aceleiași monede calpe. Încearcă s-o învârti pe muchie și te ia cu amețeli.

Metafizica și silogismul au sucit nu numai mintea omului, ci și bruma de simțire pe care i-a dat-o bunul Dumnezeu.

Și asta e valabil nu numai aici, ci și la noi, pe Andromeda!

Cum să vă zic: complicată situație. Privești în fața ta, vezi anumite lucruri, iar când te apropii de ele, dai peste cu totul altceva!

Profesorul, de pildă, e sensibil la ciripitul păsărelelor ce apar pe pervazul geamului. E sensibil și la frumusețea

domnișoarei Kity. Dar e sensibil, ca să zic așa, și la nuriile ei! Dar sunt sigur că în ciuda sensibilității sale, dacă ar avea ocazia, le-ar suci gâtul vrăbiuțelor și le-ar arunca bietele trupuri să se zbată pe trotuar. E nevoie doar să-și iasă un pic din țâțâni și s-a zis cu tine.

O poate face și din simplu capriciu, fără să se enerveze. Așa s-a întâmplat și cu domnișoara asistentă. Profesorul s-a apucat și i-a tras o pereche de palme de i s-au înroșit obraji, apoi i-a sucit gâtul. Desigur, altfel decât la o vrăbiuță. Dar i-a sucit!

Însă, după scurt timp, rolurile s-au schimbat și profesorul a intrat sub papucul domnișoarei Kity! Și asta, ca să spun așa, dintr-o simplă răsucire de călcâi!

Câtă delicatețe, ce tandrețuri, câtă parșivenie, ce stil! Iată unde te poate împinge un capriciu. Îi sucești cuiva capul de dragul de a-l suci. Așa, de pamplezir. Și deodată constăți că nu poți trăi fără acest cap sucit. Cine-i victimă aici și cine-i călăul? Greu de spus, greu de ghicit! Am impresia că aici tot timpul rolurile se inversează precum polii magnetici ai pământului. Deosebirea-i, desigur, ține de durată. Dacă polii magnetici ai Terrei sau chiar cei ai nebuloasei Andromeda se inversează o dată la opt sute de mii de ani, cei ai unui cuplu se pot schimba în orice clipă. Și atunci cum poți distinge natura masculină de cea feminină, odată ce cu viteza unei moriști ce se învârt în bătaia vântului Yin devine Yang, și viceversa?! Cine călărește pe cine?! Cine e deasupra și cine dedesubt?! Cu alte cuvinte: cine domină și cine se lasă dominat?!

Urmărind scena din laborator, mi-am zis că hăturile trebuie să fie la profesor, care, ce-i drept, deși a trecut de mult de vârsta a doua, aflându-se în stadiul ușor de ramoliment, e totuși mascul, poate chiar mascul alfa, ba pe deasupra fiind și șef al domnișoarei Kity are în mână toate atuurile ca să conducă jocul. În afară de asta, l-am văzut în timpul „transhumanței” cum rotea în aer o cravașă, mugind ca un taur în călduri. Curând însă taurul se pleoștea și atunci profesorul ca să mențină ritmul acuplării se biciuia singur cu cravașa pe sub fese.

Când am văzut că-i trage o palmă asistentei, mi-am zis: da, avem de-a face cu un mascul alfa. Dar m-am înșelat. Masculul alfa nu e chiar atât de alfa pe cât pare. Sau dacă a fost cândva un alfa feroce, arogant, domnișoara Kity a găsit ac pentru jocul lui. Și asta fără să ridice glasul sau să bată din picior! Ci dimpotrivă. Cu blândețe, cu lugu-lugu, cu mlădieri de brațe și de coapse, asistenta Kity l-a transformat pe acest crai de curte veche, vorbesc de profesor, într-un dulce mieluşel.

Ce-i drept, sunt momente când profesorul se-mbătoșează și o face pe grozavu', luând-o peste picior, dar asta se întâmplă destul de rar și doar în prezența asistenței sau a oaspeților mai de soi ce vizitează laboratorul tocmai pentru a vedea stadiul de evoluție la care am ajuns. Profesorul apelează la această tactică ca să nu-și piardă prestigiul și autoritatea în ochii colegilor de breaslă. Chiar însăși domnișoara Kity l-a sfătuit să facă asta.

Mă rog, pe mine unul vizitele acestea mă scot din sărite. Toți stau și se uită la tine ca la mascaradă, șușotind mereu între ei, ca și cum n-ar fi văzut în viața lor un embrion cufundat într-o eprubetă! Dar asta-i o altă poveste.

Vorbeam însă de relația dintre profesor și asistentă. Desigur, profesorul nu se lasă învins cu una cu două. Și de fiecare dată când e ingenuncheat, caută să se ridice iarăși în picioare. E suficient însă ca domnișoara să-i arunce în treacă o otheadă, măsurându-l de-a lungul și de-a latul, pentru că toată cerbicia de care încerca să dea dovadă se înmoaie dintr-o dată precum lumânarea dintr-un sfeșnic așezat în apropierea unei candelă aprinse.

Și atunci să vedeți ce mai temenele, ce mai giumbușlucuri! Profesorul, în ciuda vârstei și a ghebului ce-l poartă în spate, e-n stare să stea și în cap cu picioarele rezemate de perete ca să intre din nou în grațiile asistentei și să pună mâna (scuzați expresia) pe candeluța ei.

Și totul i se trage de la palme.

Ei bine, pot să vă spun că acea palmă a fost plătită cu vârf și îndesat.

Nu, viața intimă a unui cuplu nu e simplă, odată ce Yn și Yang se devorează reciproc, dar niciodată nu ajung să se devoreze pe de-a-ntregul! O părticică mică rămâne din fiecare, și această părticică devine în curând iarăși un întreg și atunci lupta începe de la capăt!

O vânzoleală veșnică, un veșnic chin ce stoarce trupurile și sufletele de orice vlagă și orice sentiment! Și, totuși, în ciuda acestui chin, și Yn, și Yang găsesc în ei resurse pentru a se hârjoni din nou!

Repet încă o dată și voi repeta mereu când voi avea ocazia: viața amoroasă nu e simplă, nici pe Nebuloasa de unde vin și nici aici! Răul e servit în doze mici, cu lingurița. De aceea ne și obișnuim atât de mult cu el, încât dacă se întâmplă într-o zi ca picătura de otravă să ne lipsească din pahar, intrăm imediat în panică și începem să ne agi-tăm, făcând fel de fel de supoziții!

Faptul acesta îmi aduce aminte de anumit experiment, numit *sindromul broaștei fierte*, ce se practică văd că și aici, după ce a devenit un simptom de masă, la noi, pe Andromeda. Experimentul sună astfel: se ia o broască vie dintr-o baltă și se aruncă într-un vas de apă fiartă. Eventual într-o tigaie încinsă cu ulei. Ei bine, instinctul de conservare al broaștelor funcționează impecabil. Luând contactul cu suprafața încinsă, pielea broaștei se strânge într-un ghem, iar mușchii se contractă și, cât ai zice pește, broasca și a sărit din apă fiartă și s-a dus. O arunci din nou și broasca sare iarăși în afară, scoțând, ce-i drept, un orăcăit ușor. Pune însă broasca în apă rece și încălzește vasul. Broasca se va bălăci acolo până își va da duhul. Așa se întâmplă și într-o relație de cuplu. Dacă ești Yang și te stropșești la Yn, Yn te va scuipa în ochi și ai scăpat cu viața. Dacă însă Yn în loc să te scuipe începe să se lipească de tine din ce în ce mai strâns, nu mai ai nici o scăpare. Vei fi prins în mrejele lui Yn, până ce aceasta va stoarce ultima vlagă din tine și te va încorpora ca o moluscă în carapacea ei!

Nu degeaba profesorul aseamăna spermatozoizii cu niște broaște ce sar din lac în puț. Știa el ce știa!

Zbate-te acolo cât poțtești! Mai trage palme, dacă poți!

Așa s-a întâmplat și cu profesorul!

Mai întâi s-a dat cocoș, apoi a devenit spășit. Și când te gândești că profesorul-i o somitate! Un savant recunoscut. Acum asistenta îl joacă pe degete! Face ce vrea și ce nu vrea cu el! Ieri, de pildă, nici n-a intrat profesorul pe ușă, că asistenta i-a cerut să-și pună singur lesa și să se târască scheunând în patru labe prin laborator. Apropiindu-se de eprubetă în care eram închis, mi-l tot arăta cu degetul, poruncindu-i să facă fel de fel de giumbușlucuri, pentru ca la urmă să-i arunce, drept recompensă, scoțând din poșetă, rujul ei! Și profesorul, profesorul știți ce a făcut? A început să-l roadă ca pe un os, mânjindu-se pe bot!

V

Profesorul însă nu-și mai revenea. Chipul său palid, încadrat de-o barbă de un alb strălucitor, stătea culcat pe pân-tecele domnișoarei Kity, înconjurat de mâini și de picioare, care se mișcau cu delicatețe într-una, ca și cum ar fi țesut în jurul lui o pânză nevăzută de păianjen.

Somitata sa stătu mult timp privind în gol. Vroia la un moment dat să-și aprindă un capăt de trabuc. Obice-iul acesta de-a fuma câte o țigară sau a-și aprinde pipa din jumătate sau din sfert în sfert de oră, uneori chiar și în timpul zbenguiei amoroase cu domnișoara Kity, îmi miroase a manie, dacă nu cumva a act ratat. Veți spune că fuma și Freud. Desigur că fuma și că fumatul i-a afectat atât de grav sănătatea, încât profesorul a fost nevoit, din pricina maladiei contractate, să-și placheze cerul gurii cu un aliaj de platină rezistent la bacterii. În fine, n-are rost să divaghez: povestea asta cu Freud mă enervează. După cum v-am spus, la noi, pe Nebuloasă, lumea s-a săturat de introspecție și psihanaliză ca de mere pădurețe. Și acum simt acreală-n cerul gurii când mă gândesc la teste și la ședințele de psihoterapie la care am fost mereu supus. Nu e de mirare, deci, că Freudzii noștri au ajuns de râsul lumii...

Profesorul stătu așa un timp cu țigara între degete, apoi ridicându-se cu o mișcare neașteptat de vioaie pentru vârsta lui, strivi țigara neaprinsă de parchet, apoi se ridică în picioare. Mișcarea aceasta bruscă avu darul să mă sperie, cu atât mai mult cu cât, încheindu-și din mers halatul, somitatea sa se apropie de locul unde se afla stativul de eprubete.

Am început să mă agit, închizând și deschizând gura, pe care cred că nici n-o aveam.

Simțindu-mă că intru în panică, eminența sa, cel puțin așa mi s-a părut, începu să se amuze pe socoteala mea. Spaima de care eram cuprins, pe semne, îi crea o stare de bună dispoziție. Am stat cu sufletul la gură și-am așteptat deznodământul. După câteva clipe de tăcere, l-am auzit zicând:

Să nu-i fie de deochi, dar a crescut în câteva minute, cât alții într-un an...

Profesorul exagera. Poate vroia să mă fleteze sau să mai atenueze spaima de care eram cuprins. Desigur că, nu zic nu, crescusem. Dar asta doar în ochii lui, la microscop. Sau poate cine știe crescusem și în ochii mei. Lipindu-și lentilele de globul ocular, profesorul continuă:

Ia uite ce mai ghem cu ochi și ce mai coadă de cometă, dragă Kityșor!?

Dragă Kityșor, ce mai diminutiv! Se cunoaște de la o poștă că e tras de păr. Cuvântul *ghem* m-a deranjat de-asemeni. Sunt sigur că profesorul intuise perfect starea mea și vroia să mă scoată din sărite cu orice preț. Și de unde până unde coadă de cometă?! Codița mea transparentă e de mărimea unui fir de păianjen și cu toate astea, uneori, abia o pot mișca. Alteori însă ea se mișcă de la sine, fără voia mea.

Profesorul n-avea decât să se agite. Nu aveam de gând să intru-n jocul său. Sau cine știe, poate că folosind astfel de expresii somitatea sa vroia să mă amuze. Oricum, cred că se amuza pe seama mea.

Se cunoaște de la o poștă că spiralele de care e cuprinsă nebuloasa Andromeda au o influență, presupun, benefică asupra acestui compus molecular, adăugă el. Nu-i așa, my darlyng, că-i deștept?! Ia uite ce ochișori bulbucăți are și ce labe de broscuță!

Ia te uită, mi-am zis, de la ghem și coadă de cometă am ajuns să fiu perceput ca simplu compus molecular cu ochii bulbucăți și lăbuțe de broscuță! Ei, și!? În fond, ce altceva suntem cu toții decât simpli compuși moleculari?! Și profesorul, și asistenta Kity, și vaza aceasta cu narcise ce-mi stă ca un pai în ochi.

Dar de unde-mi pare cunoscută sintagma asta „bulbucății ochi de broască”? Nu cumva profesorul confundă, cum se spune, sula cu prefectura?! O face oare dinadins ca să mă tachineze? Sau pur și simplu, din lipsă de ceva mai bun, citează tot ce-i trece prin minte, fără să se întrebe dacă expresia citată are sau nu are tangență cu realitatea?! Totuși, trebuie să recunosc că atitudinea sa față de mine e destul de delicată. Expresia corectă, dacă stau să-mi aduc bine aminte, e „își aruncă pocitura bulbucății ochi de broască”. Probabil ca să mă cruțe, profesorul s-a ferit să rostească cuvântul pocitură, iar pentru broască a folosit un diminutiv.

Domnișoara Kity se fâțâi, lipindu-și sânii de stativ. Profesorul îi aruncă o privire ușor dojenitoare pe sub ochelari. Iar?! vroia să spună, dar nu spuse nimic. Nici asistenta nu răspunse, pe moment, la întrebarea cu glas tare pusă de eminența sa. Văzând că nu răspunde, profesorul scoase pachetul de țigări și i-l întinse asistentei, îndemnând-o să ia una. De obicei, eminența sa fumează pipă, dar de data asta, probabil ca să-i fie pe plac asistentei scoase un pachet de Marlboro, din buzunarul de la haina sa de catifea atârnată în cuier. M-a izbit de departe în nări mirosul de tutun. Nu fumase de atâta vreme, de când mă evaporasem, ca să zic așa, de pe nebuloasa Andromeda, ce-i drept, ajutat, probabil, de un android ministerial, astfel că mirosul de tutun îmi creă o senzație plăcută-n organism.

Pe nebuloasă, în timp ce lucram la redacția unui ziar arondat politic, obișnuiam să fumez pipă, dar fumam adesea și trabucuri cubaneze, cumpărate pe sub mână de la un vânzător de reviste ambulant. Acum aș fi fumat și cu ochii, dar cum să fumezi dacă stai cufundat într-un lichid din care te hrănești prin intermediul papilelor gustative deschise din loc în loc în epidermă?! Ce n-aș fi dat să stau și eu la o mesuță joasă și să savurez pe îndelete ceșcuța neagră de cafea și să citesc, la o adică, și ziarul abia ieșit de la tipar, mirosind a plumb și cerneală tipografică?! Aici trebuie să mă mulțumesc însă cu alte gusturi și alte mirosuri, de ouă stricate și de sulf. Însă de citit, citesc. Citesc chiar foarte mult și asta fiindcă întotdeauna ghinionul aduce și o țără de noroc. Mai pe scurt, urmând să mă nasc în secolul vitezei, prin intermediul lichidului meu amniotic am fost conectat la net...

În fine, văzând apoi că domnișoara Kity îl refuză, luând o figură bosumflată, somitatea sa nu mai insistă. Mângâindu-și bărbuța, el își roti ochelarii prin laborator.

Pe pervazul ferestrei cipeau niște vrăbiuțe, ciugulind frimiturile de pâine presărate pe o farfurioară albastră de porțelan. O creangă de salcâm golașă se legăna ușor în bătaia vântului de primăvară. Un soare blând, nostalgic, își revărsa razele pe geam, făcând să joace în lumină fricelele de praf ce se roteau ondulându-se în jurul eprubetelor frumos aranjate pe stativ. Iar deasupra stativelor plutea mirosul de tutun.

Cine știe de unde vine acest praf, și ce semnificație are? Multe sufletele își scaldă aripile în el, amintindu-și de locurile pe unde au hălăduit, spuse profesorul, brusc potopit de o tristețe grea, nedefinită.

Suflând fumul în fascicolul de lumină, el murmură:

În fine, viața, în mare e frumoasă. Trebuie să știm să depozedăm clipa de tot ce are ea mai bun. Căci în afara clipei nimic nu ne e dat ca să trăim.

Ce mai filozofie! Un cap de profesor ar trebui să gândească mai profund!

Posesiunea asta a clipei mă scoate din sărite. Toți vor să posede ceva. Profesorul pe Kity, și Kity pe profesor. Și fiecare, în timp ce încearcă să posede, începe să dezghioace clipa ca pe-un măr de coaja lui și-o tot dezghioacă și dezghioacă până nu rămâne nimic din ea. Între timp, domnișoara asistentă își apropiase sfârcurile de lamela pe care eram așezat la microscop

Parcă-i o mică iguană de pe Galapagos ce se aruncă de pe stânci în adâncimi nebănuite ca să pască algele marine, gânguri asistenta, aplecându-și bărbia delicată spre tubul microscopului.

Mi-am răsfirat degetele de la lăbuțe și am privit-o cu atenție. Și așa, cum o priveam, deodată inima mi-a tresărit. Cufundat în palme, chipul ei respira atâta puritate, încât, fără să-mi dau seama, am scos un oftat prelung.

VI

Chestia cu iguana m-a distrat. Nu știu de ce ăștia de pe-aicea, indiferent dacă sunt profesori, medici, asistenți, frizeri,

coafeze sau simpli asistați, au impresia că ființele ce trăiesc la distanță de mii de ani lumină-n spațiu, indiferent de gradul de civilizație pe care l-au atins, vor să le facă rău. De aceea în mintea lor mulți dintre ei ne văd ca pe niște reptile.

Nu, drăguților, noi nu avem nimic de-a face cu reptilienii. La drept, vorbind, pe Andromeda reptilele nici n-au existat. Creierul reptilian noi l-am expediat din start pe Terra, așa că despre ce vorbim?! Pe Andromeda avem cu totul altfel de creiere decât cele de aici. Unii, la drept vorbind, nu posedă nici un fel de creier, sunt înzestrați însă cu o calotă craniană burdușită cu fel de fel de gânduri, care se perindă înăuntrul lor luând, în funcție de circumstanță, configurații adecvate.

Prim urmare, poți gândi și fără creier, apelând la mulțimea gândurilor venite de nicăieri ce-ți trec, nolens-volens, așa, deodată prin cutia craniană ce rezonază, ca o cutie de vioară, la unison cu restul corpului, dar și cu universul întreg.

Mă întreb, însă: ce s-ar întâmpla dacă i-ar trece cuiva prin minte să-și golească printr-un orificiu capul burdușit cu gânduri?! Eu zic că nu s-ar întâmpla nimic. Doar gândurile nu sunt nici boabe de fasole, nici grăunțe pe care să le scoți dintr-un vas și să pui în altul. Și chiar dacă s-ar întâmpla așa, gândurile s-ar aduna într-un alt loc. Într-un alt cap sau într-o găleată. Și capul sau găleata aceea ar gândi pentru tine sau pentru ceilalți.

Dar ce rost are să batem apa-n piuă făcând fel de fel de presupuneri asupra modului cum gândește omul?! Unii gândesc așa, alții cu totul altfel. Mulți, când e vorba de gândire, apelează la propria lor scoarță cerebrală. Alții se mulțumesc să rumege gândurile altora și să tacă mâlc, așteptând momentul oportun ca să-ți dea cu ele-n cap. Iar alții, nu fac nici atât, dar dau dovadă de atâta perspicacitate și inteligență, încât ajung în posturi atât de înalte în stat, astfel că, văzându-i, nu ai cum să nu-ți scoți pălăria, ba și chiar și creierul, și să măтури cu ele podeau făcând temenele în fața lor.

Desigur, și pe Nebuloasă sunt tot felul de oameni plin de ciudățenii. Unii ies la promenadă ținându-și în căuș propriului lor creier ca pe-o lumânare, ferindu-se de vânt...

Alții își plimbă creierii în lesă ca pe niște căței, privindu-i cum își ridică lăbuțele din spate și se urinează la fiecare colț! Mă rog, câte bordeie, atâtea obicei!

Ce să zic, ferice de ei!

Cu toate strădaniile pe care le-am încercat figura asta de stil nu mi-a reușit. Puteam ce-i drept, ca și mulți alții, să-mi scot creierul din cap și să-l port în palme. Numai că al meu era lunecos și mi se strecura, la cea mai mică neatenție, printre degete, evaporându-se-n peisaj. Și-atunci când aveai nevoie de el, ia-l de unde nu-i.

Ce-i drept, creierul apărea după o vreme singur și se instala la locul său în cap. Dar asta nu-ți mai folosea la mare lucru. Sau se așeza frumos în palme și stătea acolo cuminte fără să zică nici un păs. Chiar dacă gândurile se roteau deasupra lui ca muștele, gâdilând cu lăbuțele lor

parșive scoarța cerebrală, asta nu-l deranja. Nu-l deranja nici când îl ciuguleau din zbor păsările sau atunci când roiau albinele sau fluturii așezându-se printre încrețiturile sale sinilii pentru a-i suga cu trompa lor minusculă gândurile. Ba chiar am putea spune că, în sinea sa, creierul jubila, zicându-și: „Iată gândurile mele au dat rod și acum zboară făcând nenumărate volute în aer în jurul altor creiere, care nu-și pot da drumul liber fanteziei, accesând lumea ideilor pure, tocmai pentru că zac strânse în conceptele lor morale ca în niște cercuri de oțel!“

Prin urmare, acum ați înțeles ce fel de creiere avem. Mai lăsați-mă cu reptilienii, cu iguana! Cu insulele Galapagos. Mai bine v-ați detașa și voi de cerebelele voastre și v-ați lăsa gândurile să zburde în voia lor cea bună. Prea multă rigoare strică. Nu simțiți că logica voastră, de altfel, ca și știința întreagă miroasă a naftalină?! Și știți de ce? Am să vă spun eu ca să știți și voi de ce: pentru că nu le aerișiți la timp.

Ajunge, deci, cu îmbâcseala și morala ideologică: detașați-vă calotele, luați aminte ce se întâmplă pe Nebuloasă, și ieșiți să faceți o plimbare cu creierii goliți de gânduri pe bulevard.

Nu, nu vreau să fiu iguană, nici măcar în visele domnișoarei Kity. Mai ales acolo. Ce-i drept, dacă stau să mă gândesc mai bine, vorba ei nu a fost aruncată-n vânt. Există în noi imprimate niște semne. Niște urme și, poate, chiar și niște reflexe de reptilienii. Dar unde nu există urme?! Unde nu există reflexe?! Universul însuși e un reflex a ceea ce n-a fost și ceea ce va fi odată! Puneți mâna de orice bucățică de materie și veți vedea cum pulsează, cum se fofilează, cum încearcă să vi se strecoare printre degete. Vechea ei stare o îndeamnă să rămână așa cum a fost și unde a fost. În timp ce diavolul o împinge să-și găsească o altă formă pentru a se putea manifesta. Fiecare vrea să rămână el însuși, dar în același timp să fie mult mai presus de sine însuși și de Dumnezeu...

În orice bucățică de atom există un mic Lucifer, ai cărui ochi strălucesc în gol, învârtindu-se nebunește în orbite. Simțind nu știu ce impuls, nu știu ce chemare, atomul se învârtă în jurul nucleului, se învârtă cu tot cu electronii lui, încercând să iasă din orbită și să e apropie de alți atomi. Dar brusc, mișcarea lui se oprește pentru o clipită în loc, și atunci, odată cu el, se prăbușește, asemenea lui Lucifer, tot universu-n hău!

Dar să ne întoarcem la reflexe. La iguană.

E drept că avem limba despicată în două sau în patru și solzi pe piele din loc în loc, creierul nostru e însă curat, așijderea și măduva spinării. Avem limba despicată ca să simțim mai bine cuvintele pe care le rostim, chiar și atunci când vorbim acestea au un dublu înțeles. Iguană, Galapagos... Toate astea sunt niște truisme. V-ați întrebat ce-i omul? Eu m-am întrebat și n-am ajuns la nici o concluzie, zău așa.

Dar ce-aveți cu iguanele? Cu salamandrele și reptilele în general? Ați studiat voi creierul salamandrei ca să vă puteți pronunța?

Savanții noștri de pe Andromeda l-au studiat cu atenție supunându-l la diverse teste de laborator și au ajuns la concluzia că salamandrele, ca și iguanele, de altfel, posedă un creier ce se regenerează migrând, în caz de pericol, dintr-un loc în altul, înlăuntrul corpului dar și în afara lui. Astfel unul din Freudzii noștri găsind într-o bună zi o mulțime de salamandre în atelierul său de cizmărie, plecând de supoziția că odată ce strivită în picioare coada salamandrei se reface, creierul ar trebui să se comporte la fel, și s-a apucat să facă tot felul de experimente pe cerebelul lor. Prima constatare pe care a făcut-o Freud a fost aceea că salamandrele posedă rara capacitate de a-și abandona creierul pe masa de disecție sub nasul cercetătorului pentru ca apoi să asiste umflându-și în mod ostentativ gușa la experiment, exprimându-și, ce-i drept, nedumerirea printr-un orăcăit specific speciei. O altă caracteristică e aceea că, scuzați cacofonia, calota lor craniană se deschide cu ușurință printr-o simplă apăsare pe un buton ascuns în branhiile externe. Freud a făcut mai multe experimente. Mai întâi a scos creierul batracianului l-a ținut pe poliță și apoi l-a pus la loc pe dos, inversând emisferele. Conform așteptărilor, salamandra a început să caute râme ascunzându-se într-un bocanc. Freud, apelând la o pensetă, a scos-o de acolo, i-a extras din nou creierul și l-a împărțit migălos în 360 de bucăți. După care, amestecând bucățelele la întâmplare, le-a așezat la loc în calota craniană. Salamandra l-a privit cu atenție, dacă nu cumva chiar cu oareșicare ironie, cel puțin așa a avut impresia Freud, după care s-a îndreptat ondulându-și corpul spre un alt bocanc. Pierzându-și răbdarea, Freud a decupat un sfert din encefal, apoi o jumătate, și apoi trei sferturi, dar salamandra și-a păstrat reflexele devenind parcă din ce în ce mai vioaie. Faptul acesta l-a determinat pe Freud să-i pună creierul în mașină de tocat.

Rezultatul a fost șocant. Chair și cu creierul făcut chiselită, salamandra se mișca din ce în ce mai vioaie, iar mașina de tocat orăcăia. Ultima concluzie la care a ajuns Freud, repetând acest experiment și pe alte salamandre, dar și pe iguane, a fost aceea că reptilele n-au nevoie decât de-o simplă celulă, uneori nici atât, din creier ca să poată funcționa. Și asta deoarece la ele întregul cerebel e conținut în fiecare părticică, fie ea vie sau moartă. Plecând de aici, Freud a tras o a doua concluzie, și anume că în cazul reptilelor creierul se comportă ca o hologramă, stocându-și informațiile legate de memorie și de reflexe, poate chiar și de conștiință, în funcție de circumstanțe, înăuntru, dar și în afara sa.

Prin urmare, creierul reptilian pe care voi îl blamați aici se poate reface în întregime și poate reveni în corp, recompunându-i și alte părți distruse, pe când creierul uman nu:

Și atunci de ce blamați reptilienii?

Ce aveți cu salamandrele și cu iguanele? În fond, dacă nu mă-nșel, prin procesul ontogenezei, fiecare dintre noi trece prin stadiul reptilian...

VII

Într-o zi, cum stăteam așa și priveam prin membrana sinilie a lăbuțelor lumina ce pătrunde în laborator, profesorul se apropie tiptil de asistentă și punându-i mâinile la ochi, o întrebă:

Ghici, cine-i?

Baba oarbă!, rosti cu un glas neașteptat de gros asistentă.

Apoi catifelându-și vocea și răsucindu-și cu delicatețe trupul în aer, adăugă pe un ton ușor languros:

A, tu ești, pisoiașul meu?!

Nu-s pisoiaș, puișor. Ci om, om în carne și oase, plin de ifose și dorinți, spuse profesorul strângând-o la pieptul său.

Ce drăguț, se fandosi Kity. Un om în carne și oase. Și încă unul plin de ifose și dorinți... Ia te uită, ce surpriză!

Da, replică profesorul, un om în carne și oase însoțit de umbra lui. Un om îndrăgostit lulea de tine...

Nu zău?! făcu ea. Ca o lulea de mine, ce drăguț. Drăguț de tot. Și luleaua scoate fum?! Ia să trag un pic din ea.

Ei, nu mai trage, ai tras destul, glumi profesorul, zâmbind cu subînțeles în colțul gurii. Acum a sosit momentul să ne ocupăm de lucruri serioase. Dar mai întâi să stăm un pic și să medităm...

Aluziile astea oarecum licențioase nu-mi fac bine la digestie. Când le aud, ori vărs tot ce am îngurgitat, ori mi se întărește stomacul ca o piatră și nu mă pot mișca din loc. Atunci mi s-a întărit atât de tare, încât am început să urlu. Bineînțeles, că nici profesorul, nici asistentă, prinși în lațul trâncănelii lor, nu au auzit icnetele mele. M-a auzit, în schimb, un șoarece de laborator, care ridicându-se în două lăbuțe și-a ciulit urechile la ultrasunetele ce se propagau dinspre eprubetă, a mișcat semnificat din mustăți, după care a dispărut în gaura de sub pardosea.

Ce caută, totuși, un șoarece aici, în laboratorul acesta în care nu pătrunde nici o muscă?! Nu cumva e un pericol pentru mine? Mustățile lui sânt ca niște sulite, iar coada e albă și solzoasă, acoperită de pete rozalii. Nu, n-aș vrea să am de-a face cu astfel de ființe. Dacă pe oameni, în mare, îi înțeleg ce spun și ce gândesc, șoarecii sunt pentru mine o enigmă!

Să medităm? La ce? chicoti domnișoara Kity.

La nemurirea sufletului, zise profesorul. Căci la altceva la ce am putea medita?!

Am simțit că mă apucă tremuriciul. Stomacul mi s-a făcut din nou un ghem cu țepi. Pe unde te duci sau te duci toți vorbesc de nemurire. Mai lăsați-mă cu nemurirea asta! La noi pe Nebuloasă toți sunt nemuritori. Și la ce le folosește nemurirea asta? Nu le folosește la nimic. Dar eu, eu?! Desigur că și eul meu e nemuritor. Fiind nemuritor, nu-mi găsesc pace nicăieri. De aceea am și venit aici. Să-mi asum un alt destin...

În timp ce-mi treceau prin minte gândurile astea despre nemurire, am văzut iarăși lunecând pe lângă sticla eprubetei chipul transfigurat al domnișoarei asistente.

Un chip oval și foarte, foarte delicat. Bărbia frumos șlefuită, gâtul lung, cu umerii frumoși și sânii tari ce se profilau ca două pere abia date în pârg pe sub halatul apretat,

de un alb imaculat m-au făcut să simt ceea ce simte orice mascul când contemplă de aproape o femeie... Hormonii colcăiau în mine, dar și în afara mea. Din pricina lor am început să văd negru în fața ochilor..

Oare când avusese timp să se îmbrace domnișoara Kity? Mai adineauri se zbenguia cu profesorul levitând pe sub tavan, iar acum iată era îmbrăcată impecabil. Nici măcar părul nu-i era zbârlit. Oare când avusese timp să se pieptene și să se machieze?!

Profesorul și el arăta ca scos din cutie. Măi, ce minuni se mai produc și aici pe Terra! Te dezbraci fără să-ți dai seama și tot așa te și îmbraci la loc dacă eticheta cere. Și asta doar din pricina gravitației și a acelei constante Psi.

Dar oare cu cine seamănă? m-am întrebat contemplându-i printre lăbuțele întredeschise chipul, și brusc, am fost cuprins de-o revelație. Domnișoara Kity seamăna c-o statueta. Și nu cu o oareșicare statueta, ci una sculptată de Brâncuși. Dar gâtul, gâtul alungit parcă era din Modigliani! Privind-o am stat un timp în cumpănă, neștiind cu cine s-o compar, cu Pasărea măiastră sau cu domnișoara Pogany.

Văd că aici, în laboratorul acesta, avangarda e în floare!

Câtă gingășie, ce linii sinuoase, ce chip, ce ochi, ce siluetă! Domnișoară Pogany din cap până-n picioare! Vă veți întreba, desigur, de unde știu de Pogany și de Brâncuși? Sau de gâturile lui Modigliani? Cum să nu știu, la noi, pe Nebuloasă femeile au forme aerodinamice și seamănă cu niște sculpturi. În timp ce o priveam prin lăbuțele de onix, (piatra asta îmi aduce ghinion!) am avut impresia că domnișoara Pogany, pardon, Kity îmi face din ochi. Și asta, cum să spun, m-ar fi dat gata, dacă profesorul, pătruns, probabil, de amoc, nu s-ar fi apropiat pe furiș de ea și n-ar fi ciupit-o de una dintre sfere.

Domnișoara a țipat ca mușcată de un șarpe, apoi a căzut pe jumătate leșinată în brațele lui. Gâtul ei nespuns de lung s-a încolăcit peste grumazul lui, în timp ce buzele i s-au lipit de frunte. Gestul ei imprezvizibil, desigur, m-a întristat, dar, până la urmă, rememorând în minte scena cu ghemul de brațe și de coapse zvârcolindu-se pe jos, m-am potolit.

Trebuie să mă obișnuiesc cu noua realitate. Văd că-n laboratorul ăsta legile fizice capătă contorsiuni ciudate. Câteodată, am impresia că trăiesc în interiorul unui tablou fauvist sau mai degrabă cubist. Ciudată lume, da, foarte ciudată.

Privind prin sticla eprubetei la siluetele difuze ce se mișcă din laborator, simt că mă cuprinde amețeala.

Trezește-te la realitate, îmi zic atunci. Amorul nu e pentru tine. Deocamdată nu ești decât simplu mormoloc, și poate nici atâta, prins pe o lamelă, și băgat la microscop. Contemplă tot ce se întâmplă în jur și trage concluziile de rigoare. Nu cumva ai devenit gelos?! Ia uite unde-mi era Othello?!

Stăteam ghemuit în eprubetă bodogănind în sinea mea. Mă gândeam la o lume ireală în care oamenii să fie înlocuiți de idei care să îmbrace diferite forme, de cercuri, triunghiuri, unghiuri, linii și elipse, dar în același

timp să poată simți și respira. Eminența sa luase forma unei prisme, pline de tot felul de inscripții, care se plimba dintr-un colț în altul al laboratorului, scărpînându-și urechea dreaptă în formă de triunghi. Eram atât de obsedat de aceste gânduri, încât nu auzeam nimic din ce se petrecea în jurul meu. Deodată vocea de bariton a profesorului răsună deasupra eprubetei în care eram expus, făcând să vibreze aerul din jur.

Ce iguană, ce Galapagos, ce alge marine? făcu el, ciupind-o ușor pe domnișoara Pogany de obrăjori. Iarăși ai început să bați câmpii, adăugă el, scuturându-și halatul alb de firicelele de praf. Acestea sunt semnele evoluției. Curând codița o să cadă și embrionul va deveni umanoid. Aștept să-mi vină încă un mic segment de pe Nebuloasă și atunci totul va fi în ordine.

Văzând că domnișoara Kity mișcă nedumerită din sprâncene, profesorul se simți nevoit să adauge:

Vorbesc, desigur, dragă Kityșor, de ADN. De un segment de ADN...

Asistenta nu era însă atentă la vorbele profesorului; admirându-se în oglinjoară.

Profesorul privi un timp meditativ pe geam, apoi, apropiindu-se din nou de eprubete, spuse: arătând cu degetul în direcția mea:

O să fie o somitate... Un geniu.

Cine, el?

Da, el.

Un geniu?

Da, un geniu?! făcu profesorul.

Ce fel de geniu?“ chicoti Kity atât de ispititor, încât somitatea sa făcu doi pași îndărăt, pesemne ca să nu cadă iarăși în ispită.

Pustiu, adăugă el.

Pustiu? repetă cu un glas atât de dulce asistenta, încât profesorul simți nevoia să-o mângâie pe șolduri.

Dar ce faci? se smuci ea. Îmi strici coafura...

Da, pustiu, zise profesorul aprinzându-și iarăși o țigară.

Ce mai coafură, adăugă el. Tot timpul umbli ciufulită, de parcă niciodată nu te-ai scula din pat...Nici nu mă mir că mi-ai căzut cu tronc. Dezordinea m-atrage. În fond femeia posedă multe caracteristici ale haosului primordial, spuse el continuând s-o mângâie pe coapse. Iar după o clipă de tăcere, abordând o mină serioasă, adăugă:

Revenind acum la experimentul nostru, mă gândesc să îndrept genomul, pe calea psihanalizei indusă de laborator, spre Freud sau Adler. Dar, desigur, un geniu pustiu sună mai poetic. Mai atractiv. Și, în fond, nu e cine știe ce greu de spus și de reproduș. Un firicel de praf luat de pe masca mortuară... Un firicel de aici, altul de dincolo, și, iată vom avea și un geniu pustiu. Ce zici, Kity, să-l reproducem, sau să-l lăsăm în plata Domnului să-și doarmă somnul de veci în pustietatea de dincolo de mormânt?!

Despre ce vorbești? tresări dusă pe gânduri asistenta.

Cum despre ce? Despre geniul pustiu! spuse profesorul, privind și el absent în gol.

VIII

Pustiu, pustietate, am murmurat în sinea mea. Mă rog, pustietatea de dincolo de mormânt nu mă sperie de fel. Slavă Domnului, am avut parte de ea și știu cu ce se mănâncă, zău așa. În privința lui Freud și Adler, numele îmi sună cunoscute. Am avut de-a face cu un Freud, pe Nebuloasa, ce se ocupa cu apicultura. Vindea polen și lăptișor de matcă, alături de baloane și tot felul de abțibilduri, la o tarabă situată în Piața centrală, dar se ocupa și de psihoterapie. Un bătrânel simpatic, dar destul de agasant cu psihanaliza lui. Mania lui de-a fuma trabuc după trabuc îi transformase încetul-încetul cerul gurii într-o ruină fumegândă. Din când în când, bătrânul Freud își scotea o oglinjoară rotundă din buzunarul de la piept, contemplându-și bolta palatină placată ca și la înaintașul sau poate urmașul său de-aici, cu mici bucăți de platină rezistente la microbi. Adler, hm, Adler, da, parcă îmi aduc aminte și de-un Adler. Tot tarabagiu. Obsedat și el de inconștientul său. Dar și de dinamica puterii ce trece sub o formă sau alta de la bărbat la femeie cuprinzând tot regnul animal și vegetal. Mă rog, fiecare cu inconștientul și pășărica lui! Nu, mulțumesc, domnule profesor! Deocamdată nu am nici un chef să mă fac nici psihoterapeut și nici tarabagiu!! Psihoterapeut puteam să fiu și pe Andromeda. Aici aș opta, totuși, pentru un alt destin. Nu vreau să am parte de psihoterapie, nu vreau psihoze în masă, manii, isterii și vise de mărire... De aia am acceptat să fac parte din acest experiment, tocmai ca să mă feresc de medici și terapeuți!

Cum să vă zic, mulți din Freudzii noștri, după ce-au făcut disecții pe salamandre și iguane, trăgând concluziile de rigoare, și anume că în mare creierul seamănă cu o orchestră alcătuită din mii și miliarde de instrumentiști (neuronii), ce interpretează diverse partituri ale unei opere ce nu are nici început și nici sfârșit, având drept subiect condiția umană, s-au lăsat de meserie și s-au reprofilat.

Un timp la noi psihanaliza a fost la modă. Toți, cu mic cu mare, se înghesuiau să treacă măcar o dată pe săptămână pe la cabinet, pentru a se confesa. Apoi încetul cu încetul, fiecare a început să se confeseze apelând la un interlocutor. Cu timpul și interlocutorii au fost înlocuiți, devenind, destul de incomozi. Și atunci s-a produs un click și un declic.

Confesiunea, desigur, are o parte bună și una nocivă. Confesându-te, îți ușurezi conștiința, dar devii destul de vulnerabil, în sensul că o parte din problemele tale delicate sunt cunoscute și de altcineva. Ei, bine, și dacă acest altcineva, deodată, începe să povestească în stânga și în dreapta despre ce-ai dres și ce-ai făcut? Ba chiar mai mult, dacă îi trece prin gând să te șantajeze, n-ai dat de belea? Ai dat. Sigur că ai dat.

Unuia dintre savanții noștri i-a trecut prin minte să simplifice problema, înlocuind în ecuație psihanalistul cu propria-i persoană. Simplu și eficient. Te postezi în fața oglinzii și te psihanalizezi. Poți sta țepăn, poți sta în genunchi. Îți poți umili sau chiar sfida sinele profund.

Când s-a ajuns aici, interesul față de cabinetele de psihoterapie s-a redus. Și atunci, volens-nolens, psihanalistii noștri n-au mai avut clientelă și s-au reprofilat. Cam așa s-au derulat întâmplările pe nebuloasa Andromeda. Desigur, aici pe Terra, psihanaliza a avut o altă soartă.

Între timp, profesorul, privind la microscop lamela, spuse:

Dragă Kity cred că am să mă opresc, totuși, la geniu, fie el pustiu sau nu. Uite am adus, aici, în această fiolă, un pic de praf obținut de pe-o mască mortuară. Ce zici, îl folosim sau nu?!

Nu știu ce i-a răspuns profesorului asistenta Kity, dar pe mine unul ideea cu masca mortuară m-a scos din țâțâni.

Nu vreau să fiu geniu! am strigat înotând agitat prin eprubetă. Lăsați-mă să duc o viață obișnuită. Nu vreau mărire, nu vreau glorie. Vreau să trăiesc ca un om obișnuit. Pe Andromeda cei care au parte de mărire și glorie ajung la balamuc!

IX

Profesorul nu m-a auzit strigând. În ochii săi eram un simplu mormoloc aflat în stadiu de experiment. Domnișoara Kity a chițcăit ușor, bățându-și fundul de pe un toc pe altul!

Praf de pe-o mască mortuară?! făcu ea. Și vreți să adăugăm praful acesta-n eprubetă?! Nu, e cam sinistru. Brr, mă ia cu frig!

Drept să spun și pe mine mă cam pătrunde frigul, și nu un frig oarecare, ci unul ancestral. Am dat să strig, însă știind că strigătele mele nu vor duce la nici un rezultat, m-am liniștit. Odată ce nu eram luat în seamă, ce rost avea să mă agită?!

Între mine și somitatea sa se casca o prăpastie de netrecut. Fiecare dintre noi trăiește-n lumea sa. El în laborator, eu în eprubetă. Eu mă pregătesc pentru naștere, el pentru moarte. Sau poate viceversa. Cine știe? Poate că moartea înseamnă o nouă viață, iar viața o nouă moarte? Putem filozofa mult și bine pe marginea acestui subiect, întorcându-l pe față și pe dos, dar de ajuns la o concluzie nu vom ajunge. De ce? Pentru că pur și simplu în materie de viață și de moarte nu poți trage nici o concluzie finală.

Că în eprubetă se nasc copii, la noi, pe nebuloasa Andromeda, nu miră pe nimeni. La ce bun să se chinuie reprezentantele sexului frumos purtând atâtea luni de zile în burtă un mormoloc care crește și tot crește, acumulând în jurul lui o sferă de gaze și lichid, odată ce acesta la sorocul potrivit, uneori mult mai devreme, va fi expulzat, nu fără dureri, desigur, din pânțele afară, devenind un corp străin în univers?! Nu-mi vorbiți de cordon ombilical, nu-mi vorbiți de sentimente materne sau paterne, în fond fiecare trebuie să-și ducă singur crucea sub cerul gol căscat deasupra sa. Odată expulzat din uterul matern, cordonul ombilical nu te apară nici de foame, nici de frig. Cât în privința femeilor, ce să mai vorbim?! Apar varice, se sparg vasele de sânge, abdomenul se lățește și șoldurile așijderea. Sâni din pricina alăptării capătă în timp forma

unor cârpe de șters vase, iar abdomenul, altădată strălucitor ca o cutie de vioară, ia un aspect flasc, de mucava. Cât despre chip, aici orice cuvânt devine de prisos. Din domnișoare Pogany, cu trăsături sculptate din bronz, ele devin niște tigăi în care crește un aluat diform!

Nu, spun categoric nu!: Nu trebuie să ne supunem femeile la astfel de suplicii de prisos, odată ce știința ne oferă o altă cale pentru da naștere la progenituri!

Mi-am închipuit-o, desigur, deseori, gravidă pe domnișoara Kitty: ce coșmar! După atâta zbenguială cu profesorul, nu m-ar fi mirat de fel ca într-o bună zi acest bibelou de porțelan, o adevărată operă de artă, ce-i drept, pe alocuri kitsch, să apară în laborator cu burta la gură: și atunci s-a zis cu-amorul, s-a zis cu frumusețea ei!

Nu, așa ceva nu trebuie să se-ntâmple. Dacă vrea neapărat să aducă pe lume niște progenituri și-ar putea depune ovulule gestante într-o eprubetă, eventual într-un borcan, și s-a terminat cu toate chinurile facerii!

Dar, mă rog, alegerea îi aparține. Eu unul nu mă bag. Acesta-i un simplu sfat de mormoloc. Dacă vrea, m-ascultă, dacă nu, să-și poarte ghebul de pe burtă, de un plod la altul, până se va stafidi ca o smochină, încât nimeni nu va mai da doi bani pe frumusețea ei.

De mult timp, la noi, popoare întregi se nasc în eprubete, și acesta a devenit pe Andromeda un fapt obișnuit. În fiecare eprubetă câte un popor, mai mare sau mai mic.

E mai ușor în felul acesta să dai naștere la niște generații sănătoase, inoculându-le din start anumite caracteristici și, de ce nu, ideologii. De pildă, le picuri cu pipeta Nietzsche combinat cu Kant sau Marx. Și să vezi atunci efectul: vei obține rațiunea pură, omul și supraomul, altoit pe-o minte proletară! Ce oximoron! Câte contradicții? Nu e superb?!

Nu e prea greu să obții, astfel, pe cale experimentală, un popor de un miliard de oameni care seamănă atât de mult unul cu altul, încât să nu-i poți deosebi?! Desigur, experimentul nu-i lipsit de risc. Din pricina monotoniei chipurilor, contaminându-se unul de la celălalt, mulțimea cade în prostrație, căpătând impulsuri sinucigașe.

Ați auzit, probabil, despre balenele care se sinucid pe țârm!? Așa se întâmplă și cu mulțimile de oameni făcuți după un singur calapod. Le poți ține-n frâu și le poți manipula cum vrei, dar asta până la un anumit punct, până se declanșează psihoza în masă. Și atunci se sinucid toți. Dar absolut toți. De la mic la mare. Toți în același timp. Și toți în același mod. E ceva îngrozitor. Ca o pedeapsă pogorâtă din cer.

Pentru a evita unele efecte nedorite, optăm, de obicei, pentru două-trei modele de nebuloasă socială marca Andromeda: o eprubetă care multiplică la infinit același tip de individ, posedând același tip de personalitate, după un standard unic, ales, cum se spune, pe sprânceană, de către un consiliu alcătuit numai din somități și somități de cel mai înalt rang academic. Apoi mai e modelul care reproduce, la scară socială, două tipuri de individualități sterile, un *el* și-o *ea*, care nu se pot înmulți decât în vitro,

și chiar și-atunci cu ordin semnat de sus. Și în fine, mai e și ultimul tipar, care combină trei individualități, două asexuate și una nu.

Nici nu vă puteți închipui ce complicații ies atunci când vrei să spargi tiparul, încercând să tranzitezi un grup de entități (embrioni!) dintr-o eprubetă în altă eprubetă. Manifestări de stradă. Sinucideri izolate sau în grup. Războaie, primăveri arabe și alte cataclisme.

Trebuie să mărturisesc că, în ciuda tuturor eforturilor depuse de specialiști, nu am reușit pe Andromeda să obținem, decât la nivel teoretic, o societate perfectă. Fiecare nouă încercare de-a îmbunătății sistemul s-a soldat cu un eșec. Nu ne-au ajutat nici Einsteinii, nici Platonii, nici grupul de propagandă Nietzsche, nici Kant, nici Kirkegaard, și nici ceilalți filozofi sau cercetători de modă mai veche sau mai nouă, astfel că, în ciuda tuturor strădaniilor și a unui progres incipient, totul a rămas pe vechi, cufundându-se încetul cu încetul în rutină

În ciuda evidenței faptului că natura umană nu poate fi schimbată nici la nivelul grupurilor, nici la nivelul indivizilor, savanții noștri nu s-au dat bătăuți. Stadiul următor al experimentului a fost să amestece în emulsia de ADN-uri extrase semnificative din cărțile sfinte ale tuturor religiilor, astfel că în momentul conceperii în eprubetă a nou embrion, acesta să aibă imprimată în matricea sa interioară germenii tuturor credințelor, care, la drept vorbind, pe Andromeda nu diferă de cele de pe-aici. Există, desigur, aici un avantaj. Din momentul nașterii și până la cel al dispariției, nimeni nu te împiedică să crezi și să te închini deodată la mai mulți Dumnezei. Și pot să spun că faptul acesta la noi deja ține de bon-ton. Pe când aici, la voi, experimentele sunt încă într-un stadiu primitiv. Dar și aici, peste cincizeci de ani nimeni n-o să vrea să se nască altfel decât în eprubetă sau cel mult într-un borcan.

Vorbeam însă de sfera de lichid și de embrion. Scufundă sfera într-o eprubetă și s-a terminat toată suferința sexului frumos. Mă rog, suferința nu se termină nicio dată, căci indiferent dacă te dezvolți în burta unei mame sau, mai simplu, vezi lumina zilei ițindu-ți capul dintr-o eprubetă, în viață vei avea parte de deziluzii și dezamăgiri cu carul. Într-un cuvânt, nu-i nici o afacere să trăiești pe lumea asta, agitându-te mereu, pentru ca apoi, într-o bună zi, să dai, cum se spune, ortul popii, și să dispari pe totdeauna, ca și cum nici n-ai fi fost. Nu, vă zic eu, nu-i nici o afacere, în asta, zău așa. Credeți-mă, o știu pe propria mea piele.

Cât în privința geniilor, ce să zic?! La noi, din pricina inundațiilor de astă iarnă, s-a produs o inflație de Einsteinii și acum oriunde te învârți, nu poți să faci un pas fără să dai nas în nas cu ei! În schimb oamenii obișnuiți, tot din aceeași pricină, au început să dispară din peisaj unul câte unul! Și așa îi numărăi pe degete. Acum zău dacă ai ce număra! De altfel, savanții noștri au început să şușotească pe la colțuri. Fenomenul nu li se pare a fi de bun augur. Cine va ara, cine va semăna pământul? Cine va strânge holdele? Cine va schimba cauciucurile de la mașini și va

da apă la moară, scoțând pe gură atâtea imbecilități? Geniile astea refuză să presteze astfel de munci, iar de imbecilități se feresc ca dracu' de tămăie! Peste tot unde te duci, toți îți împuie capul cu materie și antimaterie, toți vorbesc despre undă și corpusculi și alte prostii.

Cui folosesc aceste teorii? Mie unuia mi s-a acrit de genii, de asta am și venit aici să găsesc un colț de lume unde să-mi duc traiul liniștit, și când acolo ce-mi aud urechile?! Genom, geniu pustiu, Freud, Jung, Adler și alte bazaconii. Ducă-se pe pustii toți Freudzii ăștia! Auzi, profesore, nu vreau psihanaliză, nu vreau să ajung la balamuc! Vreau să trăiesc ca un om normal, ai înțeles sau nu?!

De atâtea ori m-am fript, de atâtea ori am fost tras pe sfoară, dar de învățat minte nu m-am învățat. Cum mă momește cineva, cum încerc, pe propria mea piele, o experiență nouă. Astfel mereu reiau ciclul vieții de la capăt, uitând cam tot ce s-a întâmplat. N-ar fi fost bine să fi stat la locul meu predestinat în neant unde nu aveam nici o treabă de făcut, închipuindu-mi cum trec secole după secole și milenii după milenii, în timp ce materia rămâne aproape neschimbată, iar spiritul încorporat în ea doarme un dulce somn și nu are nici gând a se trezi?! Dar nu, eu am căzut pradă ispitei. Am vrut să am parte de o nouă experiență și iată unde am ajuns! Nu mă născusem încă într-o eprubetă, profesorul m-a momit îndrugându-mi verzi și uscate despre existența extrauterină, menită să populeze o nouă galaxie, iar eu în loc să dau bir cu fugiții sau să rămân pe Nebuloasă, am acceptat de bună voie să fiu supus unor experimente care, după cum văd, n-au să ducă la nimic sănătos.

Am vrut să-mi duc firul gândurilor mai departe, dar glasul asistentei mă făcu să-mi revin iarăși cu picioarele pe pământ.

Praful de pe masca mortuară, brr, făcu ea din nou, cu trupul gingaș pătruns de un fior de frig. Sună prea sinistru, my dear boy. Prea sinistru, zău așa!

Și Kity chicoti.

Profesorul nu spuse nimic, continuând să privească tăcut pe geam. Oare nu cumva vaza cu narcise, aflată pe evaparez, îi evoca amintiri nu tocmai plăcute din tinerețea sa?! Văzându-l cufundat în gânduri, asistenta adăugă:

Văd că medicii au o fantezie cam macabră!

Ei, ei, macabră, făcu profesorul revenindu-și la starea lui normală. Dragă Kityșor, să nu exagerăm. O mască mortuară nu-i altceva decât o mască mortuară. Un obiect ca oricare altul. Nu trebuie să ne speriem de ea. Și, în fond, moartea, dacă stăm să ne gândim mai bine, nu-i altceva decât o naștere mai mare. Revii, de-acolo de unde ai plecat. Dar să nu filozofăm, eu zic c-ar fi mai bine să ne ocupăm un pic de destinul acestui compus molecular, pe care l-am scos din mediul său din eprubetă și l-am pus la microscop. Nu cumva, luându-ne cu vorba, am ținut prea mult lichidul din lamelă sub iluminator?! Există riscul unei evaporări moleculare...

Și dacă ar fi așa, în cazul acesta ce s-ar întâmpla? În loc de geniu, în eprubetă s-ar naște un idiot?! chicoti asistenta mutându-și greutatea trupului de pe un toc pe altul.

După cum se știe, distanța de la geniu la idioțenie e una infimă... Aici, la drept vorbind, nu putem avea nici un control asupra modului cum evoluează embrionul. Vom trăi și vom vedea.

X

Vom trăi și vom vedea, mi-am zis. Ce ușor e să te speli pe mâini de soarta altuia.

Ei stau de vorbă, palavragesc vrute și nevrute, se pipăie, se giugiulesc, uită de lamelă și cine suportă consecințele?! Compusul molecular supus experimentului! Adică eu.

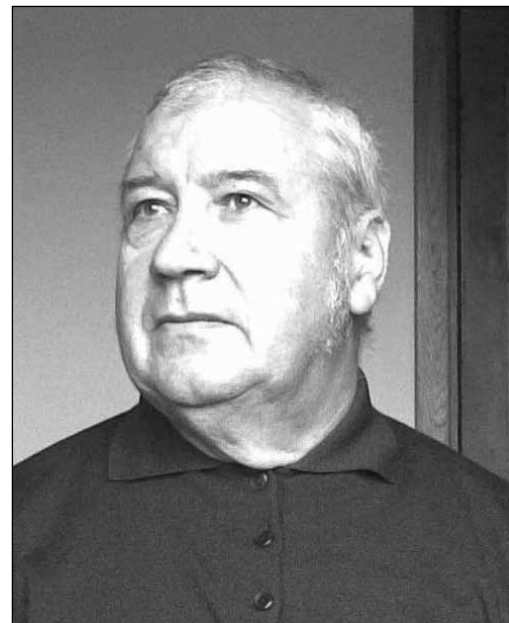
Sigur că distanța dintre un idiot și-un geniu e infimă, apropiindu-se de ceea ce se numește zero absolut! Lor ce le pasă de una sau de alta? Oricum, s-ar amuza. Mie însă-mi pasă. N-am venit de pe Andromeda ca să devin un idiot! Puteam să stau mult și bine locul meu. Aveam acolo un loc al meu în spațiu. Deseori eram luat drept Einstein. Aveam și o Pogany a mea, pe care, ce-i drept, o mai împărțeam, în special în zilele de marți și joi, cu alți trei Einsteini, pe care-i uram de moarte, dar asta-i o altă poveste, n-are rost s-o spun aici. Desigur, eram gelos pe concubinii ei, dar, cum să spun, și gelozia își are farmecul său. Și, apoi, la un moment dat te obișnuiești atât de mult cu ea, încât începi să fii gelos pe tot ce-ți iese în cale. Inclusiv devii gelos pe tine însuși! Când vezi în fața ta astfel de frumusețe, nu-i așa că-i un păcat s-o murdărești cu mâinile și ochii!

Triunghiul amoros! Peste tot pe unde te învârți, dai peste triunghiul amoros! La mine erau trei. Fiecare triunghi avea câte un Einstein al său și relativitatea și vidul său existențial care antrena în mișcare în jurul lui un alt vid de natură feminină și un altul de același sex cu el. O întreagă nebunie în care se zbat și omul, și atomul și universul întreg. Iubirea, iubire-i relativă, ca și gelozia ce umple găurile negre golindu-le de spațiu și de timp! Și acum iată-mă din nou, prins în mreaja geloziei oarbe prin care am trecut. Triunghiul amoros a revenit din nou în viața mea! Și ce dacă sunt doar un embrion, doar un simplu compus molecular?! Chiar dacă aș fi fost o simplă moleculă sau o figură de stil, tot m-aș fi umplut de gelozie!

Jos, jos, labele de pe ea, de multe ori mă trezeam delirând în somn, în timp ce mă zvârcoleam în așternut pe Nebuloasă, strângând în brațe trupul închipuit al mult iubitei mele Pogany! O parte din reflexele acelea mi-au rămas adânc întipărite-n trup, și acum, când îl văd pe stimabilul don profesor pipăind cu mâinile-i îngălbenite de tutun umerii dulci ai domnișoarei Kiky, ca să nu vorbesc de alte părți, încep să urlu de furie!

Boșorogule, ia-ți labele murdare de pe domnișoara Kity! Cum îndrăznești să te atingi de frumusețea ei?!

Nu, nici în eprubetă viața nu e lipsită de surprize. Vezi atâtea minuni petrecându-se în jur, încât ți se face lehamite de ea.



Mircea OPREA

Elefantul de la etajul trei*

Dorde, vorbindu-mi de jocurile lui, îmi adusese în minte visul, ceva din fanteziile mele de a amesteca basmele cum ai cupaja soiurile de struguri să dai tot altă culoare beției tale, un joc ce mi-l păstram și eu din copilărie, zestre rămasă doar a mea, imposibil s-o pierd, să-mi fie furată. În peisajul magic inspirat de Borges, al cărui spirit fusese invocat la masa noastră ca un conviv de onoare, aș fi zis că e potrivit să știu părerea lui Dorde despre vis, despre *Împăratul* plecat la peșit gol, costumul de mire, în mână cu conductorul, simbol al goliciunii și al golului feminin, senzație de somnambul dus de mână de mama mea care, atât cât știam eu, în tinerețe fusese și ea în rolul *Cenușăresei* până să-și găsească perechea la conducător. Nu, n-aveam cui să mă des-tăinui cum, în copilărie, umblam de gât cu poșeta mamei, că încălțam papucii ei, n-aveam cui pentru că, după tirada despre *veșnicia celor morți*, ceva s-a rupt în Dorde, ori a luat o altă pauză ca de antrac. Băuse cam repede câteva pahare și, obosit de elanul demonstrației, se înfundase într-o mușenie de cenușă încă înfierbântată de furie ori, poate, tăcerea era forma lui de răzbunare față de mine, așa câștigând și eu timp să rumeg, să mă gândesc la ce-mi spusese. Vorbise tot mai precipitat, mai pătimăș încât sfârși cu capul pe masă. Până să mă dumiresc ce se întâmplă, el adormise. Și ce puteam gândi: inși de felul lui Miluță Dălvă, *luzării*, sunt lăsați de Dumnezeu, cine nu știe, anume ca noi,ăștia mai răsăriți să ne luăm în seamă, să avem termen de comparație, să nu cădem în disperare din spaima că suntem ultimii oameni. Și-mi explicam: mișeei, cei mărunți, vor fi optimiști și tonici pentru că, privind în sus, văd în oamenii de succes idealul dorit, de ei, de copiii lor; pe când cei deja ajunși în culmea gloriei auangoase pentru că și-au

consumat idealul, trăiesc coșmarul că nu se vor menține zi de zi, clipă de clipă, pe culmea abia cucerită și vor cădea din nou între anonimi, lumea uitând de ei ca și cum nici n-ar fi fost. Asta le este boala, din boala asta și murind. Molipsit și eu de scârba bețivanului din față, da, m-am convins, am pierdut și ziua de azi, îi spun totuși teoria mea. Trăncăneala mea l-a aruncat ca în torpoare, el amuțind fără să mai scoată o vorbă.

Mă uit în jur și mă liniștesc, la ora asta mai plecaseră din clienți, abia la distanță de câteva mese câțiva inși râd zgomotos și par să nu fi aflat că suntem și noi acolo. Tăcerea dintre mine și Dorde se căsca adâncă și hăul se cerea acoperit cu mărturisiri grele, hălci sângerânde, tăcerea mea de ins pregătit să-l asculte îi absorbea frazele incoerente așa cum vidul scoate aerul până și din haine, nu doar din plămâni. Iar Dorde se arăta dornic să vorbească. El era nevorbit, nemărturisit, neînțeles mai întâi de el însuși, apoi de ceilalți, mai întâi de prietenii lipsiți de răbdarea de a-l vedea, de a-l asculta. Pare că doarme și, ca prin somn, mormăie:

– *Dorde Ceteră, Dor-de – într-un cuvânt, într-un nume...* Da, are reveriile lui și vorbește singur; n-am de ce mă plânge, e pașnic. Și, cu dicție de scenă, pare să recite în fața cuiva nevăzut de mine:

– *Cărămidă cu cărămidă, piatră pe piatră, zidul se-nalță, cine mai știe cărămida ascunsă în zid, cine mai știe viața ei?* Tace, în închipuirile lui or fi fost aplauze și, cu pauze sacadate de icneli, continuă în ritm pietros:

– *Același pământ în toți, lut de cărămidă, lut de oale și ulcele în mâna olarului – moșii mei frământați în brazdă de plug, chipul lor de pământ, oale crude în începutul risipit. Să le ardă timpul...* Ascult cum își recită ciornele sparte în frânturi de versuri, avalanșă de stânci în prăbușire, fără stil, fără melodie, o frământare a materiei primare, toate

* Continuare din numărul anterior.

– incinerate de timp. Aș fi vrut să-mi notez frazele pentru că, șoptite cu vocea lui gravă, păreau să aibă sens, o finalitate ce mă privea anume pe mine, cum are și cutremurul până să mă ajungă, eu să fiu ținta acelui cutremur.

– *Balonul se-nalță și plutesc fără efort până la senzația de aripă; zbor și acum și mă-ntreb de ce parapantă, de ce deltaplan, când zbor și singur...* Pare să fi adormit iarăși dar mă înșel:

– *Umbrele din grădina mea, umbrele copilăriei întunecă restul vieții, fermecata grădină din rai și fără să fi ajuns pe pământ, mă-mbăt de mirosul trandafirului de nevăzut. N-am îndrăzneala să mor, n-am îndrăzneala să trăiesc, amân sorocul bolii din urmă... Și iubirea, speriată iepuroaică de câmp, trece din culcuș în culcuș. Fiică a păcatului și-a bolii, te iubesc ca moartea...* Trezit din transă, ridică privirea spre mine, înalță capul, se sprijină de spătar și recită, ca în extaz, cu ochii-n tavan:

– *Adorm în brațe cu chipul lunii, îi simt suflarea de argint, noapte de noapte mă apropii de cer...* Și cu ochii fix în ochii mei, histrionul de Dorde țipă disperat:

– Nu, metafora nu-i bună, logica metaforei distruge unitatea trăirii și nu-i de alăturat clipei, ființei mele; nu-mi pot reproduce simțirea, nu pot muta gândul meu în inima ta. *La noi ajunge dangătul de clopot dar clopotnița e în altă lume și clopotul acela nu-l vezi...* Intru în vorbă și el continuă ca și cum mi-ar răspunde:

– Îți umblă gândurile prin cap ca șoarecii, ca șobolanii într-o casă părăsită. De frica gândurilor numai și zărind pisica din vecini te doare capul.

– ...

– Îți risipești jucăriile pe mine. Vorbesc și nu mă aude de parcă aș vorbi cu un lunatic:

– *Zilele de ieri se pierd, picături de ploaie răpite în cer cât să te miri: cum se face apa nor de vânt?* Mă iau după el și aiurez și eu:

– Uite-așa cazi în coșmar și te trezești în altă viață ca în altă zi... Pentru că Dorde își întârzie replica, cu gândul la cele recitate de el, divaghez și eu cu vinul în față:

– Preluarea temei dintr-un vis, trecerea ei prin realitatea trează a zilei și, apoi, finalizarea visului tău în destinul imaginar al altuia – ca rost al prozei, al artei cuvântului... La ce bun să scrii dacă nu te poți minți pe tine mai întâi.

În față cu Dorde beat de nu se putea ține pe picioare, beat și eu dar încă destul de lucid îmi fac reproșuri pentru ghinionul de a-mi strica și ziua asta, belea ce mi-am făcut-o cu mâna mea. Da, faptul de a bea cu el era o greșală, eu învinovățindu-mă de slăbiciune și alunecare în viciile oricărui ratat. Și, ce iluminare, îmi amintesc o scenă veche, uitată de mult. Aproape că uitasem cu totul întâmplare când, cu ani în urmă, ce tineri eram, mă aflam într-o zahana să mănânc ceva pentru seară, să beau și un pahar de vin iar el, Miluță Dălvă, sigur el era, se ridică de la masa de alături, dintre prietenii lui și, cu furculița îndreptată spre ochii mei, țipa că are o poftă nebună să mănânce ochiuri, omletă, jumări, țipa să nu mă sperii că el e poet și se joacă de-a metafora, pe când eu păream convins că orice

justificare era bună ca un nebun să-mi scoată ochii, ochii mei deloc plăcuți altuia. Se îmbătase deja, nu mai știu cum s-a terminat povestea. Și astăzi am amândoi ochii, pentru că amicii lui de băut l-au liniștit spunându-i că ochii negri nu-s buni de mâncat. Se vede că era la masă tot cu poeți, înși abili să stingă o figură de stil cu altă figură de stil. Iar acum, ce ghinion, pe pofticiosul ăsta gata cândva să se înfrupte din ochii mei îl am în față beat și-s obligat să mă port creștinește cu el, să-l duc acasă, să am grijă să n-o pătească și, orice s-ar spune, asta nu-i o figură de stil.

Ce urât cad lucrurile în orașul meu! Uitasem cu totul de întâmplare, sunt și eu dintre cei dornici să uite ce vor să uite, cum și Miluță cel de demult părea să fi uitat cu totul cine-s eu, ce avusese de gând să-mi facă și, acum, dezarmat de orice urmă de agresivitate, nu se putea ține pe picioare, nu putea ajunge singur acasă. Bătrânețea și bolile îl frăgeziseră îmblânzindu-l și domolindu-i poftele; apoi – femeile, poate și banii, banii de pe bijuteriile recuperate din lista cea lungă. Ce curios: și femeile, și banii, toate jucăriile dorite o viață întreagă vin grămadă spre bătrânețe. Rezemat de spătar, cu capul pe stânga, cu brațele lăsate pe lângă scaun, cu picioarele rășchirate pe sub masă, Dorde – un buștean gata să se prăbușească. Eu, mai treaz, știam că trebuie să ieșim înainte de a comite ceva scandalos, nu puteam pleca de la masă ca și cum nici nu l-aș cunoaște. Îl las cu capul pe masă, să-și viseze de la capăt copilăria și am prevenit chelnerul că ies după un taxi.

În mașină Dorde băguie o adresă înțeleasă doar de șofer, de nu cumva acesta îl cunoștea și știa drumul. Ajungem. Îl cobor de pe banchetă și, greu ca bolovanul, abia se ține de după gâtul meu. Arată prin semne că știe unde se află, îl întreb la ce etaj: trei, mai spune el și încep cățărarea. Cât îl car, mă tot îndeamnă să urc, are el o țiucă faină pentru mine. Pe scări, își găsește cheia și, nesigur în mișcări, o scapă jos, se sprijină de pereți într-o încercare disperată s-o ridice, gata-gata să se rostogolească pe trepte. Nu-l pot lăsa așa; îi deschid ușa, nu înainte de a sufla peste cheie, suflu cum fac întotdeauna, să fiu sigur că duhurile rele din spatele ușii, din toată casa, vor pleca – o mică stragemă învățată din copilărie. Ai mei râd, îmi repetă că e o superstiție, dar la mine funcționează. Intru cu el să-l instalez pe canapea, pe un fotoliu, abia așa socotindu-mi misiunea încheiată. Îi pun cheia pe masă la vedere, să n-o caute când s-o trezi. Și – surpriză! Cu un gest sprinten, Dorde ia cheia, suflă peste ea cât să rădă de mine, încuie ușa uimitor de sigur pe el, o bagă în buzunar la pantaloni, să-mi spună zâmbind:

– Aici am vrut să te aduc, fraiere! Acum te poți socoti prizonierul meu, deși mult mai bine sună *musafir fără voie*. Sub uluiala căzută peste mine ca un baros greu, nu înțeleg nimic.

– Și, ca gazdă, te întreb: vrei cafea, că eu îmi fac una. Mă dezmeticesc greu, ca și cum, instantaneu, cine știe prin ce vrajă, beția lui s-a transferat la mine, ca și cum eu aș fi fost cel beat și cărat în spate până la etaj. Mă dezmeticesc greu și tot nu înțeleg, nu pot să cred că nu-i decât o glumă.

– Nu, nu mai stau, mulțumesc, nu vreau cafea, nu vreau țuică, plec chiar acum! Te văd teafăr, treaz, de parcă ai jucat teatru cu mine.

– Nu, nu fac eu jocuri din astea; e mai grav, mult mai grav ce-am făcut. Aș zice că e răpire ori sechestru de persoană, orice dar nu teatru; e o infracțiune de cinci ani pușcărie pe puțin, dac-o dovedești. Și-mi explică ușor, ușor, cum m-a păcălit, explică pe măsura uluielii mele persistente. Aveam să pricep că, nu știu din ce punct al discuției noastre, lui i-a trecut prin cap că nu-l ascult, că râd de el, că nu-l iau în serios, bănuială ce l-a scos din sărite rău de tot încât s-a hotărât să mă pedepsească gândind cea mai simplă stratagemă posibilă: se va îmbăta, va trebui să-l duc acasă, voi intra la el și va încuia ușa. Dacă nu mă va pedepsi va rămâne în fața mea o hahaleră, un caraghios, își va pierde orice respect de sine, și-a spus el, și iată-mă victima lui. Ce alternativă aveam? Să fac scandal, să vină vecinii, poliția? Eu l-am adus cu taxiul, cum știe și chelnerul, eu am plătit, și taximetristul îl văzuse beat, eu l-am cărat pe scări, eu i-am deschis ușa și să mă plâng că Dorde m-a târât aici cu forța? Pentru mine e limpede: planul lui a fost diabolic de simplu, simplu până la naivitate, atât de naiv că nimeni n-are cum să mă creadă oricât de binevoitor ar fi.

Odată ce a trecut pragul casei sale Dorde s-a trezit brusc din beție, că nu mai știam cât mă păcălise, cât fusese cu adevărat beat. Pare altul până și în voce. Vocea lui prinsese volum, devenise mai sonoră, mai melodioasă, o voce de gazdă demnă de toată încrederea și când te amenință. Părea să fi scăpat de vraja neagră a străzii, a orașului, a bodegii unde fuseserăm împreună ca acum să se arate cu totul altul, mai înalt în statură, cu ochii ageri, vii și sigur pe mișcări. Omul se trezise și, la el acasă, în lumina lui adevărată, arăta a fi altul decât cel știut de mine. Nu era prima dată când mi se adevăra că, în orașul ăsta atât de mizerabil văzut din stradă, în înfățișarea lui exterioară, oamenii căutau să se salveze în spatele ușii, în perimetrul lor domestic, în familie, casa – teritoriul sustras autorității urbei nenorocite, sustras blestemului datorat geografiei. Trăiam toți aceeași dedublare? Disimulăm în stradă, disimulăm acasă, în familie? Iar Dorde se vede că era unul dintre acei inși care, deși îi vedeai des pe stradă, nu mai aparțineau demult acestui loc decât statistic, prin actul formal înscris la evidența populației.

Dorde – bețivul cel ratat!? Mă bănuise de la început că nu-l iau în serios ca poet, ca scriitor, și doar cât să-l perflez am fost de acord să beau un pahar, două, cu el, mă rog, au fost două sticle, pe puțin. S-a convins repede că îl tratez de sus cu sfaturi date ca unui începător în ale literaturii, l-am agasat cu părerile mele debitate fără pic de tact, observații aruncate de la înălțimea maestrului ajuns deja în empireu și cel mai tare l-a jignit refuzul brutal, aruncat pe un ton răstit că n-am eu timp, nici chef să-l ascult, cu atât mai puțin să-i citesc bazaconiile, așa cum și alții l-au ignorat ca scriitor, fără să uite, totuși, să-i amintească numele la *etcetera*. Pentru că eu am fost nașul acelei porecle, trebuia să mă aștept să se răzbune pe mine și a făcut-o:

mă sechestrează în apartamentul lui riscând o infracțiune din codul penal. M-a păcălit cu beția lui, el mizând, firește, că-l voi duce acasă când voi vedea cât e de beat. Și – iată-mă acasă la el, *musafir fără voie*, gata să mă asedieze cu pretențiile lui, să-i ascult lecturile plicticoase, recitățile, ter-tipuri știute și, de ce n-aș spune, că și eu i-am silit pe alții să mă citească, să afle de mine.

Și-a montat filtrul de cafea în bucătărie și, cât aparatul ne boscorodește pe limba lui, gazda îmi arată un raft cu caiete cu arc, o duzină de cărți de poezie și proză în manuscris trimise de ani de zile pe la edituri și reviste literare, pe la criticii curtați cum s-a priceput. Nicio mirare, de nicăieri – nici un răspuns. Și a găsit să se răzbune pe seama mea; eu, astăzi, eram vinovatul și voi plăti pentru toți anii lui pierduți în așteptare, voi plăti pentru frustrările lui. Se duce la raft și scoate, o face la întâmplare, trei caiete să mi le pună în față:

– Uite, stai aici până citești, asta-i condiția eliberării tale; poate dura vreo trei, poate cinci zile, o săptămână cel mult, dar nu te las să pleci până nu citești tot și-ți spui părerea sincer, așa cum judeci tu. Accept orice verdict, dar după ce citești. Am încredere în tine ca în Dumnezeu literaturii; ce spui tu aia va fi sentința definitivă pentru mine și nu fac recurs la nicio instanță. Încă năucit de schimbarea de scenariu, am rămas în picioare mirat cum podeaua prinsese să se clatine ca sub tangajul unei punți de corabie. De departe, ca un vuiet de valuri în fierbere, o bolboroseală iritată ne anunța că filtrul își făcuse treaba.

Cu două cești de cafea aduse pe tavă, Dorde mă privește mulțumit din ușa bucătăriei. Proaspăt, ca revenit din boală, zâmbește și, mi se pare, văd în el copilul fericit că își făcuse singur încă o jucărie:

– De ce eu? De ce ar trebui să dau eu un verdict, când nu asta-i treaba mea și când aș putea greși. Să ispășesc eu vina altora? De ce să fie ghinionul meu?

– Mă răzbun și eu pe cine pot; mi-ai ieșit tu în față, s-a întâmplat să-mi ieși în cale, să fii pe-aproape și nu mai da vina pe mine pentru ghinionul tău! Crezi că, răpindu-te, ai avut ghinion? Atunci suportă-ți ghinionul așa cum l-am suportat și eu.

Dorde își turuie argumentele ca un descântec de imblânzire a oaspetelui adus cu forța.

– Ia și citește, o să-ți ascult părerea, nu te teme că greșești, știi prea bine, toate instanțele, toți criticii greșesc, când în bine, când în rău, nimeni nu are măsura exactă și nici nu există vreuna. Îi ascult judecata abruptă, implacabilă, ca turnată în beton armat și, fără să-l privesc, îmi scap gândul cu voce tare:

– Da, e logic ce spune omul ăsta. N-am de ce să fiu prea supărat, îmi spun și, cât sorb cafeaua, deschid caietul de deasupra. Mă surprinde titlul: *Elefantul de la etajul trei*. Brusc, simt aburul fierbinte, o fi cafeaua, suflarea autorului, o fi respirația ființei străine desprinse din filele scrise, toate-s atât de aproape de mine încât le simt arșița și, așezat

pe canapea, privesc în sus la ființa neștiută până atunci și a cărui oaspete am ajuns fără să vreau.

– Bănuiesc că e vorba de un jurnal, ceva din viața ta, tu fiind elefantul de la etaj. Tu, animalul de nesuportat în apropiere, strivitor prin prezență, mai mult decât încapă într-o privire.

– În lumea comună, știu, elefantul e monstrul respingător prin duhori, aburi, dogoare... Zdrobitor de-a dreptul prin statură, respingător și exotic până și prin haloul indicibil de junglă sălbatică. Orbi ca noi, dacă ar fi să credem parabolei, de aproape nu-i putem ști decât un colț de fildeș, o ureche fără contur, pielea – scoarță ca de câmpie în secetă, orbul din noi luând fragmentul și aruncând întregul.

Iar eu mă aflam la distanță de o respirație, la un braț distanță de coșmar.

– E un monstru, dar există, îmi confirmă Dorde.

În învălmășeala din capul meu spațiul și timpul se răstoarnă pentru că, dacă tot râd de cei căzuți în dambla ezoterismului, eu știu elefantul ca regele tuturor ființelor tocmai prin superlativul calităților invizibile, prin intuiție și instinct, cu abilități uimitoare de a se umili și de a răbda, umiliința și răbdarea – puteri de neînchipuit pentru omul supus patimilor de rând.

– Și atunci, decât să ne speriem de el până la adorație, decât să-l recunoaștem ca realitate de fiecare zi, mai bine îl negăm pe tăcute; cădem de acord că nu există și, inteligenți, cum suntem, vom găsi argumente. Cum, adică, să ajungă un *elefant* la etajul trei? Nici macaraua nu ridică o ființă vie, de cinci, șase tone, cu fildeșii ei imenși, s-o strecoare într-o cameră ce abia ajunge la doi metri și ceva înălțime? Vezi, e împotriva oricărei logici, n-are cum să fie aici, acum, un elefant. Și apoi, elefantul ăsta n-ar putea rămâne la etaj, ar trebui să iasă, să se plimbe, să facă mișcare, să umble pe străzi, printre noi, ca prin jungla plină de sălbăticiuni. Ții în casă un câțel, un cotoi – și tot trebuie să-l scoți afară, că turbă. Își poate închipui cineva un elefant turbat la etajul trei? Și cum să-l scoți la plimbare? Ar trebui să urce scările alături de noi, va trebui să-l știm de vecin și să trăim lângă el. Nu, e absurd, n-are cum să fie adevărat.

– A, vrei să spui că în ciuda oricărei logici, a oricărui verdict dat de autorități, ce să-i faci, elefantul nu ține cont de nimic, nici măcar de bun simț și el trăiește în mijlocul nostru, într-un apartament de bloc? Nu poate fi adevărat, am hotărât! Nu-l vedem și, dacă nu-l vedem, asta-i și cea mai bună dovadă că nu există.

– Da, recunosc eu în sfârșit, titlul ține cu tot dinadinsul să șocheze; cred că voi citi să văd până unde te duci cu fantasma ta. Numai că, asta-i, la elefanți mă pricep și mai puțin decât la literatură.

– Hei, nu te alinta în șabloane. Vezi, începi să pricepi câte ceva, deși, dacă vroiam să spun asta, exact asta scriam, dar tu îți vei permite să crezi ce vrei și nu te contrazic. Când crezi că soarele se rotește în jurul pământului, ce rost are să-ți mai arate cineva dovezele?

– Bine, cad la înțelegere cu el, iau caietul acasă și-l citesc în liniște. Uite, asta pot să-ți promit: o părere, nimic mai

mult! Și, să nu te mint, te previn: părerea de azi e posibil ca mâine să mi-o schimb. Atât pot să-ți promit – o părere. Spuneam asta și gândeam deja altceva, în sinea mea fiind împotrivă: a-l sili pe cineva să facă un lucru împotriva voinței, să-l deturnez de la cursul lui obișnuit, de la grijile sale, și asta-i tot o răpire, o sechestrare nu a persoanei ca întreg, dar a timpului ei, cu siguranță. Și ce-i timpul unui om altceva decât viața lui chiar. Așa că eu și plecând de acolo, ținându-mi promisiunea, voi rămâne sechestrat la domiciliu pentru a mă supune voinței lui! Dar, iată, tot nu-i mulțumit:

– A, nu merge așa, n-ai înțeles că-i vorba de o răpire? Adică eu risc câteva delictе criminale și mă aleg doar cu o promisiune vagă din partea victimei? Râzi de mine! Nu pleci până nu citești tot!

– Ești nebun, cum îți închipui că am să stau închis aici să citesc, când am și eu treburile mele?

– Gata, n-ai nicio treabă; am eu grijă de toate ca pentru un musafir; am provizii destule iar dacă nu faci pe nebunul, cer prin *catering* tot ce dorești. Am și așternut de schimb, pijamale, cosmetice. Îți zici și tu că stai câteva zile în hotel, că tot îți este plecată soția cu băiatul în Ardeal, la părinții ei, tu ai spus-o, așa că n-ai nicio treabă. Ai facturi urgente de plătit? Ți le plătesc eu, numai să fii tu liniștit.

Încep să-l bănuiesc și pe el de-o viață dublă, ca pe mulți dintre noi: una pare el în stradă, altceva e acasă, în intimitate. Când s-o fi schimbat așa? După '89, după ce a terminat facultatea, după ce a aflat de averea lăsată de unchiul său? De unde să știu, că doar n-o să-l întreb. Oricum, acasă îl descopăr ca pe o altă persoană, imposibil de suprapus peste cel știut. Sunt, evident, în încurcătură. Nu vreau să izbucnesc în insulte, nu vreau să mă cert, să ridicăm vocea și, să câștig timp, deschid caietul citind la întâmplare. Dorde își reia argumentele de la *Troaca*, de pe când încă beam vinul fără să bănuiesc capcana:

– Să ai răbdare și o să-ți înțelegi că literatura e altceva decât convenția admisă de toți, o bălăcăreală în metafore splendide, o zbenguială pe tărâmul magic al lui *ca și cum* când aluneci din fâgașul realului spre altceva. N-am *cu ce* și n-am *de ce* să te păcălesc, să te iau din viața ta să te duc în alta, când viața ta e singurul adevăr trăit de tine; aici, în viața ta, ai toate minunile universului, în toate dimensiunile lui fără limite, cu totul altul decât universul meu.

– Și ce are de-a face asta cu elefantul din titlu?

– *Elefantul!* Da, acum vezi metafora cultivată de mine: ființa din altă specie sare în ochi oricui și intrigă specia dominantă. Altfel, câți au curajul să crească un elefant de mic în casă, la sânul lor, fără să-i știe viitorul, ce va face elefantul când el, scriitorul, nu va mai fi? Oricât de frumos aș încerca să scriu povestea asta, n-o va crede nimeni. Și de ce s-o mai scriu când povestea e rotundă și perfectă în capul meu? Soluția: țin elefantul aici și mă bucur singur de el.

O spusese cu un ton hotărât și mă luă de braț ca într-o plimbare de gazdă dornică să se laude cu minunile domeniului, a grădinilor. Să-l încurajez, îl întreb ca un copil:

– Tu chiar ai un elefant aici, la etaj ?

– De vreme ce mi l-am imaginat și trăiesc cu el clipă de clipă în casa asta, să-l am în carne și oase ar însemna să nu cred în el, aş arăta că nu mă pot bizui pe puterile mele nici pentru a vedea evidența ce-ți sare în ochi, când alții pot trăi și numai închipuindu-și electronul, orbitele atomice sau pot trăi crezând în lumi dovedite numai pe hârtie.

Cât îmi dă replica, deschide holul dinspre alte camere și tot ce mai putea cuprinde un apartament de bloc. Îmi arată balconul, debaralele, cele două băi – gresie, faianță, termopan, feronerie scumpă, stoleria interioară din lemn masiv, îmi arată totul cu intenția vădită să mă familiarizez cu spațiul unde voi rămâne câteva zile, să mă asigur că apartamentul său este, neîndoios, confortabil. Arunc o privire severă de client dornic să cumpere dar rezervat în așteptare ca proprietarul să mai lase din preț. Încă îl mai refuz, hotărât să plec și simt că iritarea îmi crește fără să-mi bănuiesc norocul.

Cât ne certam așa, mai zâmbind, mai scrișnind, tocmindu-ne cine mai dă, cine mai lasă, aud cheia în yală și în ușa apare mai întâi o fetiță ca din vitrina de jucării iar în urma ei o femeie mai în vârstă, o fi mama, în mâini cu două plase încărcate de cumpărături. Pe femeie parcă o mai văzusem prin oraș, parcă o vedeam prima dată, nu știam unde s-o așez între cunoștințele mele și, ce revelație, am înțeles că apariția ei mi-a adus salvarea. Dorde nu se pierde cu firea :

– Să vă fac cunoștință, fiica mea cea mare... Ea tocmai îmi întinsese mâna, și am auzit un nume silabisit ca un tramvai în mișcare: Chiva Maican. Sigur o știu de la piață, o să-mi amintesc dacă are magazinul ei de citrice ori e case-rița de la supermarket. Mă grăbesc să-i strâng mâna cât o rândunică, mătasoasă și ușoară, plutind pe un surâs adânc. Cât îi strâng mâna, ca în pas de dans, trec înspre holul de la intrare hotărât să ies cât pot de repede. Doamna Chiva Maican, *Chivuța*, iată, deja vorbesc despre ea ca despre o cunoștință intimă, se arată surprinsă și supărată că plec chiar în momentul sosirii ei. Dorde insistă cu atât mai mult iar eu mă bâlbâi în cele mai bizare formule și explic stângaci că urcasem cât să beau o cafea și am întârziat, trebuia să fi plecat deja, mii de scuze, plec. Las manuscrisele cu *Jurnalul elefantului* pe canapea și, cu ușa deschisă, vorbind din prag, cu mâna pe clanță, de unde eram sigur că nu mă mai întorc, îi spun că mi-a făcut plăcere și ne vom revedea, cum aş spune oricui la despărțire. Cobor voinicește scările și îmi dau seama că răpirea mea, dacă a fost răpire, sigur a fost la plesneală, că i-a venit lui bine, fără premeditare, sub o clipă de inspirație neagră și probabil uitase că îi va strica jocul fiica și nepoțica revenite acasă pe neașteptate, de unde să știu eu ce s-o fi întâmplat între ei? Așadar, Chiva nu e soția. Să-l mai întreb de ce fiica nu-i poartă numele? Firește, e numele soțului, cum e normal iar eu, în halucinațiile mele, habar n-am cum trăiesc amicii mei în familie. Și de ce m-ar interesa când, știu, ziua asta am pierdut-o deja.

*

Și elefantul? Cum o fi ajuns Dorde la ideea asta? Să mă-ntreb despre grațiosul elefant a cărui masivitate vie nu

demolează, ci dă conținut și echilibru? Respirația sa fierbinte de zeu ce ne ține în spate mă asigură: cât sunt elefanți, se mai poate trăi pe pământ! Ce-o fi fost oare cu elefantul lui Dorde!? Ce elefant? Asta-i altă halucinație; cum să ai un elefant la etajul trei când animalul ăsta, cât de mărunțel ar fi, tot ar cântări câteva tone, ar depăși plafonul apartamentului și, apoi, de-ar fi să te gândești la chintalele de nutreț, la cisternele cu apă, la murdăria evacuată zilnic. E imposibil. Nici Saramago n-ar fi putut să plimbe elefantul la pas prin Europa dacă Subhro, îngrijitorul lui, nu i-ar fi șoptit la ureche că, de fapt, ei călătoresc spre casă, în India. N-are cum omul ăsta, *Etcetera*, indiferent cine s-o fi crezând el, n-are cum să fie proprietarul pachidermului, să trăiască zi de zi, alături de coșmarul său viu, n-o poate face nici în imaginație.

Mă depărtez respirând adânc și, inhalând aerul orașului cu arome de gunoaie domestice, pătruns de transpirația țevilor de eșapament, de hidoșenia chipurilor fără identitate dar atât de familiare că mi se par chiar frumoase, inspirând acest aer, parfum de tei, ce mai, redevin și eu mișelul din stradă, cel topit, fum de țigară, în atmosfera târgului, revin pe tărâmul unde, ca din două vorbe de descântec, babele vrăjitoare sunt în stare să transforme până și un elefant într-o broască râioasă.

Îmi reamintesc visul de astă-noapte, un vis de nepovestit pentru că nu are un fir, e doar atmosferă și cine să știe cum se pierde fumul de țigară fumată în vis. Dorde trăiește la etajul trei, cu elefantul lui, să nu rămână pietonul rătăcit în mărunțimea săracă a orașului, insul risipit prin crâșme ieftine, *La Troaca*, *La Droaga*, să halucineze în vorbe. Brusc, am înțeles, *Elefantul* e tot un basm, așa cum e și cu *Cenușăreasa*. Cine să creadă că Prințul își trimite slujitorii ori umblă chiar el prin împărăția sa cu pantoful în mână să-și găsească femeia potrivită, cum ar umbla *luzărul* ăsta de Dorde să-și găsească cititorii?

Traversez și, de pe celălalt trotuar, privesc în sus, acolo unde ar fi apartamentul lui Dorde. Văd pentru prima dată că pe zidul orb, pe calcan, plutește un elefant albastru, imens, mai mare decât ar încăpea în orice casă, e atât de mare încât pachidermul continuă să fie ignorat până și de gravitație, de legile ei atât de severe cu muritorii de rând, cum îl ignoră și autoritățile, somitățile academice. Mai degrabă îl ignoră decât să-i admită existența, să-și bată capul, să-i gestioneze tonele. Imponderabil, deasupra capetelor noastre, elefantul, scăpat de orice grijă plutește ca într-un ocean cosmic. O fi apa oceanului, o fi azurul stratosferei, al Cosmosului dar, privindu-l, totul pare să fie mai ușor de suportat pe pământ, toate grijile m-au uitat, și asta pentru că, desprins dintre zidurile părăsite de ființele vii, uite, elefantul ăsta încăpățânat rămâne și e chiar în fața mea. Cotesc să ajung în stația de taxi și mă liniștesc: copiii mai cred, doar ei mai cred în basmele răstălmăcite de vise, așa cum pare un elefant viețuind la etajul trei.

Botoșani, aprilie 2018



Dumitru UNGUREANU

Alfab(icicl)etizare

A avea o bicicletă era necesitate pentru orice bărbat din Cacova, care voia să se *arănească* în anii 1960, după ce se luaseră pământurile *la colectiv*. Să umble cu ea însemna și o performanță pentru oricare dintre ei, la fel ca pentru un copil de 7-15 ani. Plugari până mai ieri, sătenii foloseau căruța pentru distanțe lungi; prin sat, și la câmp uneori, mergeau pe jos, târându-și picioarele goale prin țărână, vara; lunecând cu opincile prin șleauri și zăpezi, toamna, iarna și primăvara. Nu mai țin bine minte „școlarizarea” vreunuia dintre consăteni la învățitul pedalelor; nici căzăturile mele n-au rămas toate prin celulele hard-disk-ului gelatinos ce mi se clatină în tărtăcuța purtată pe umeri; îmi amintesc doar de acrobațiile lui Tatonită, fratele lui tata.

Era un om înalt, de aproape 1,90 metri, voinic, lent, aplicat pe treabă, dar fără scânteierea de minte a fratelui, a lui nea Gogu sau a vreunuia dintre cei tineri, de la nea Aurică al lui Zamă și până la Nenea, Nicu, vărul Ment sau chiar Florică al lui Firică. Doar vărul Filip, zis Pomană, îi putea face concurență la încetineală. Altfel săcâitor și greu de cap la băutură, avea obstinția bovinelor când își propunea să scoată la liman oareșce, fie vreo lucrare gospodărească, fie tainele unei meserii complet necunoscute, cum a fost aceea de frezor industrial (de mulți confundată cu cea de frizer), însușită după ce împlinise 45 de ani. În 1962, când a cumpărat bicicleta și a învățat să meargă pe ea, lui Tatonită îi lipsea aerul sumbru și dugos, pe care l-a căpătat după moartea primei soții, neuitata și draga Florica, mamă de rezervă pentru mine, care fugeam la ea una-două, simțindu-mă mult mai iubit de mătușă decât de propria mea genitoare. De unde și numele de *Mama Fica*, atribuit în perioada când nu puteam articula cuvintele, nume dus în mormânt într-o primăvară noroioasă, ce-mi stârnește lacrimi uscate. Privesc uneori o fotografie

de familie, făcută în 1961, la tradiționalul bâlci de Sf. Ilie, patronul orașului Găești. Dinaintea perdelei-decor, zugrăvită cu un peisaj european, stau așezați pe scaune tata și Tatonită; eu între ei, în picioare, cu o bască subțire ca o farfurie, ce-mi aluneca întruna de pe cap, și pantaloni verzi, cu bretele, ținându-mi bărbia mult ridicată, la indicația de regie a fotografului. În spate, tot în picioare, mama, cu frunte înaltă și față surâzătoare ca astrul zilei; alături o figură plată, rotundă, lustruită de nenoroc, Dada, sora lui tata și a lui Tatonită, cam bondoacă pe vremea aia, după ce divorțase și locuia singură în casa ei; și Mama Fica, parcă mulțumită că o ține în brațe pe soră-mea, parcă obosită după cine știe ce muncă la grădina de legume din Valea Gligorului, unde lucra toată vara. Tustrele femeile poartă basmale ori batice de culoare deschisă, legate peste cap, la spate, în felul acela care trăda cochetărie de tinere măritate, elegante și sobre totodată. Tata are părul îngrijit, pieptănat cu cărare pe stânga, Tatonită este tuns zero. Căpățâna lui denotă un aer straniu, de pictură gothică, din cele ce umplu azi iconografia albumelor rock sau a filmelor *horror*. Cu toate astea, Tatonită surăde nepăsător și detașat, fără nicio intenție ascunsă ori pornire asasină. Îmi aduc bine aminte că în dimineața aceea, înainte să ajungem pe tăpșanul bâlciului, fuseserăm la frizeria din centru, unde pe mine mă tunseseră numărul 1 (unu), acțiune ce-mi stârnise justificate manifestări de protest și plâns *crăonit* (citește: exagerat), în pofida promisiunii că voi căpăta suplimentar ciubuc, turtă dulce și înghețată, delicatele la care accesul era posibil doar în cele două zile de sărbătoare și mers la oraș: Sântilie și Sântămărie. Părând convins de sinceritatea smiorcăielilor mele și dorind să le înlăture, Tatonită hotărâse brusc să se tundă și el numărul zero, ca să fie mai tuns ca mine! Evident că, pus în fața oglinzii ce reflecta

căderea părului pe învelitoarea de mușama albă, n-am fost capabil să mai plâng. În frizeria cât o cutiuță, silueta înaltă, masivă și cheală a unchiului se profila protector pe geamul argintat, iar discuția lui cu frizerul – care clămpănea din foarfece pe lângă urechile-mi cam blegi – viza orice altă chestiune, în afară de crima comisă asupra podoabei mele capilare. Am reținut aceste detalii – și multe altele, cărora nu le găsesc vreun rost estetic aici – mai mult din cauză că în restul anilor de copilărie, Tatoniță era frizerul nostru, al băbaților din familia Ungureanu. Avea însă o dexteritate boantă, ca să zic așa, și folosea niște instrumente dacă nu inadecvate, cel puțin prost întreținute. Niciodată – dar niciodată! – nu s-a întâmplat ca foarfeca sau mașina de tuns să funcționeze fără probleme! Prima unealtă, ascuțită prin trecere peste gura cuțitelor a unui ac mare, din cele de cusut piei de oaie, îndoaia șuvița de păr și aproape o smulgea, încercând să o reteze. Rezultatul garantat era o durere cruntă la rădăcină, pe scalp. Mașina de tuns, acționată manual, avea două cuțite-grătar, cu funcționalitate scăzută, dat fiind că ascuțirea acestora necesita o pricere peste a lui nea Gogu, zis Edison, cel care putea să rezolve orice problemă de natură fiero-metalică – firește, înainte ca Nenea, Nicu și vărul Ment, băieții lui, să-i facă o neloială concurență. Ferească Ăl-de-Sus ca dinții mașinii să fi rămas încheștați în părul cuiva! Atunci, unica soluție de înlăturat pacostea din frizură era decuparea părului, în jur și pe dedesubt, cu briceagul sau custura. Vai și aoleu, jale și lacrimi, înjurături și scrâșnete neputincioase – toate în zadar, ca votarea la un referendum nevalidat din lipsă de cvorum...

Fotografia – îmi dau seama acum –, chiar lipsită de prezența bunicilor din partea tatălui, immortaliza probabil momentul cel mai fericit al familiei, înainte de vijelia anilor '60. Iarna următoare, 1961-1962, „s-a desăvârșit colectivizarea agriculturii”, cum suna sloganul epocii. Pierzând pogoanele de la câmp, unde puteau cultiva grâu și porumb, ai mei au fost nevoiți să defrișeze pământul din spatele casei, aproximativ 4000 mp de teren. Acolo creșteau feluri de arbori și pomi fructiferi, cam de-a valma, fiindcă nu interesa pe nimeni să pună rânduială în semi-sălbăticia veche de când se știa satul sat. Predominau salcâmi, mai bătrâni de-o sută de ani; dar și zarzări erau destui, și câțiva pruni, și-un păr pădureț, ale cărui poame se colorau toamna târziu în galben-ruginos și aveau gust de miere cu zobitură de fagure. Și mai era un nuc uriaș, asaltat de toți copiii jumătății vestice a satului, de cum începeau fructele să prindă miez și până la vremea cojilor crăpate. A fost nevoie de strădania tuturor băbaților familiei ca să-l elimine din peisaj, în toamna lui 1962. Evenimentul – pentru că eveniment a fost pentru colțul nostru de lume – echivala cu mult-reușitul, literar vorbind, episod al tăierii salcâmului moromețian, din romanul lui Marin Preda. Poate că aș putea să-i găsesc altă semnificație decât cea validată critic, dacă m-aș încumeta să-l ficționalizez. Nu vreau să par un epigon oarecare al încă prețuitului teleormănean, cu atât mai mult cu cât distanța dintre satele noastre de baștină

e de nici 40 km. Memoria păstrează momentul, nu atât de clar ca fotografia sus-pomenită, dar suficient de dureros ca să-mi dea coșmaruri din când în când, la vreme de restriște și pustiu sufletesc.

Am reținut bine acel an 1962, fiindcă pentru noi atunci toate s-au răsturnat, vorba unui romancier rus. Pământul luat la C.A.P., caii și căruța, la fel; cu ce să te deplasezi prin sat, la Găești ori unde aveai nevoie și treabă? Tata se transferase deja electrician în Balastiera Ionești, unde mergea pe bicicletă. Taica și-a făurit o cărucioară cu două roți și hulube fixe, între care a înjugat vaca. Parcă să le facă în necaz deșteptănacilor care lăsaseră fără rost o lume, se plimba cu atelajul ăsta prin comună, cu mine alături, ca o garanție că viitorul e asigurat. N-a fost să fie, vorba lui Noica. L-au amendat pe inventivul meu bunic, dar l-au și filmat (apare într-un documentar de Eugen Mandric, difuzat cândva și la TVR). Mare brânză personală n-a obținut prin gestul său; nici nu îl interesa. Tot ce voia, era să arate că se poate descurca și așa, în condiții vitrege și cu opreliști nătânge. Iar cei care au luat exemplul de la el chiar s-au descurcat bine, unii cumpărându-și cai și căruțe, când regimul a slăbit șurubul. Ca să lucrezi pământul, în felul impus de *Colectiv*, nu erai nevoit să pleci din sat, nici să umbli pe două roți. Ca să ai serviciu la oraș ori în altă parte, unde era musai să ajungi zilnic la oră fixă, bicicleta ieșea din categoria „lux”. Tatoniță, rămas la C.A.P., brigadier și șef al grădinii de legume, fala comunei Morteni într-o perioadă, se putea descurca fără velociped, mai ales că șareta de-un cal îi stătea la dispoziție, cu birjar cu tot. N-a vrut să profite, ori a ținut să fie independent, habar n-am; din agoniseala lui subțire, a dat cine știe câți lei pe o bicicletă de fabricație românească, dotată cu frână de mână, dar nu cu far și dinam. Și a învățat să meargă pe ea în curtea noastră cea largă, în care pietrișul – cărat cu căruța ani la rând de Taica, de la malul roșcat ce-i purta porecla: Râpa lui Băsică – se bătătorise în cele peste trei decenii de când turnase cu ciment temelii casei, încât noroiul nu-și afla loc, dar nici vegetația.

Era o după-amiază de vară, probabil o zi de sărbătoare dacă nu duminică, fiindcă nimeni nu muncea prin jur. Soarele lumina pieziș pe deasupra salcâmlor de lângă puț, vreo doi-trei în curtea noastră, alții în curtea vecinului, Nicu Stoica, zis și Găzoiu, și – prin anii '70-'80 – Meserie. Pe atunci, puțul avea cumpănă și, legată cu lanț, ciutură din lemn de salcâm, „fabricată” de nea Costică Voinea; ulterior, tata și Meserie au tăiat cumpăna și-au pus scripete, cu două găleți galvanizate și capac de brad, să nu cadă vreun copil pe gura largă de un metru. Tatoniță încălecaseră velocipedul și-l mișca proptind pe pământ talpa piciorului stâng, complet nepotrivit pentru ce voia să obțină. Tata, nea Gogu, Taica și alți vreo doi-trei vecini asistau pe margine, îndemnându-l sau sfătuindu-l, serios ori în băscălie. Unchiul meu purta sandale împletite pe piciorul gol, pantalonii lungi cu manșeta prinsă în ace de siguranță – să nu se agățe de lanț sau de pedale –, o cămașă de pânză cadri-lată și nelipsita lui pălărie neagră, cu bor lat și calota în

trei muchii. După mai multe încercări, a reușit să-și mențină echilibrul cât timp eu și vărul Ment îl împingeam din spate, fiecare cu câte o mână pe rama portbagajului din tablă ambutisată. Strategia pusă în aplicare de noi toți era următoarea: Tatoniță urma să deprindă învârtitul pedalelor, având asigurată propulsia. Fiindcă trebușoara nu se dovedea lesnicioasă, ajutorul nostru, al împingătorilor, câștiga vădită importanță. Și noi îndeplineam misiunea cu entuziasmul vârstei, al lucrului senzațional, al faptei numite de ceilalți *drăcovenie*, chestie de care, iubitori amândoi, vărul meu și cu mine, uzam în exces.

Nu s-a întâmplat ca unchiul să cadă cu bicicleta în timpul școlirii. (Am compensat eu și vărul Ment din plin, când am izbutit să înhățăm vehicolul.) De fiecare dată când picioarele lui refuzau să se achite de sarcină, Tatoniță le depunea pe sol în felul berzelor la aterizare, șaua fiind reglată la înălțimea convenabilă gestului salvator. Așa încât, vara aceea, cât și-a perfecționat abilitatea velocipedă, îl vedeam pe falnicul bărbat ridicându-se intempestiv pe catarige și extrăgând sastisit dintre ele cadrul de fier ce-i provoca iritare. Când mergea, însă, nu forța ritmul, nici nu mărea viteza, preferând plimbarea de promenadă în detrimentul sprintului nădușit. După câteva săptămâni de exercițiu, o ducea și pe Mama Fica la grădină, așezată pe portbagaj, cu o mână ținând pe genunchi coșul cu demâncare, cu cealaltă strângând mijlocul soțului. N-am auzit să fi căzut vreodată, cum păteau alte cupluri dedate la asemenea distracție...

Mi-a rămas întipărită în memorie acea după-amiază de sărbătoare, când Tatoniță a buchisit *alfabicykletul*, fiindcă „mașina” lui a devenit mijlocul meu predilect de locomoție, câțiva ani mai târziu, după ce învățasem șmecheria să dau din cotoanoage, învârtind pedalele, și să privesc înainte, pe drum, ca să nu cad în nas, cum păteam la început, și de multe ori. Îmi lipsește, recunosc, talentul de șofer, dar de când am abslovit *bicicletișcoala*, nici că-i simt nevoia. N-o să pretind acum, nici altă dată, că sunt sau că am fost vreun as al acestui – până la urmă – sport, pentru că nu e cazul. Ba, dacă îmi aduc bine aminte, am trecut examenul de mers pe bicicletă ceva mai târziu decât majoritatea leatului meu. Totuși, mă pot lăuda că n-am băgat niciodată piciorul lateral, prin cadru, să pedalez chinuit, dar vitejește; nici n-am pus buclile pe țeava de sus, într-o poziție ce-l înțepenea pe curajos; nici n-am excelat la sprijinirea cu mâinile pe coarne și tălpile desculțe pe rama pedalelor, așa-numita postură „de-a-mpicioarele”. Eu am ajuns din șa direct la angrenaj, datorită înălțimii cu care m-a înzestrat Cel-de-Sus. Și am căzut din prea multă grijă să nu cad, nu fiindcă aș fi fost adeptul vitezei. Și dacă n-am călcat cu bicicleta locuri visate, a fost din lene, nu din neîncredere în forțele proprii. Atunci când am vrut, am bifat reușita.

Poate s-ar cuveni să amintesc și cea mai frumoasă plimbare pe două roți. Consider a fi fost una din august 1969, când am plecat cu Nenea și Nicu să vedem în Găești filmul *Beckett* (ambele serii, cum scria pe afiș). Probabil că mă înșel. Va trebui să mai caut în memorie, ceva-ceva se arată în depărtarea amintirilor...





Horia DULVAC

Muzeul avortonilor*

Personaje:

Paznicul de muzeu (îmbrăcat într-un echipament cvasi-sovietic)

Actul I

Scena I (*Ghereta unui portar, o laviță. Pe biroul uzat, vechiul telefon negru, cu disc. În penumbră- rafturi pe care sunt așezate borcane cu avortoni. Nișele în care sunt așezate au iluminare specială. Din când în când, expodatele se scutură și sunt animate de mișcări stroboscopice. O fereastră adevărată. Uși false, în dosul cărora nu știi de ce dai.*)

Paznicul (*ridicându-se de pe laviță*): – Ah, dacă stai prea mult pe spate, începi să prinzi rădăcini. (*Se întinde*) Rădăcini care încep să viseze.

(*Se scarpină*) Tuberculi mici, ca niște infecții dentare (*pune degetul pe limbă*) Mici și probabil foarte amari. Cine a stat să îi guste? (*Tainic*) Dar în niciun caz să vi-i faceți prieteni. (*Către public*) Acești noduli sunt adevărați Iago. Nu știi când trădează și provoacă boala cea mai îngrozitoare a secolului. Cum care? Cănelul? Nu, depresia.

(*Își dă jos casceta de portar, bluza cu epoleți metalici, paramilitară și maieul regulamentar. Le așează pe laviță și începe să le despirece*).

Așa, care va să zică, rizomii ăștia mici încep să te mănânce. (*Pune un deget pe limbă și dă să prindă un purece*) Na, că mi-a scăpat! (*Scutură cămașa și o pune pe scaun*) Nenorocii ăștia mici sunt viețile nou născute care apar,

fără niciun aviz. Nimeni nu le-a dat permisiunea: pur și simplu își imaginează că pot da astfel buzna peste noi. Nu știi cum naiba circulă ăștia, probabil prin capilaritate. Lumea zice că ei sar, dar de fapt se mișcă din aproape în aproape, în timp ce tu ai toată responsabilitatea.

(*Se așează din nou pe marginea laviței*) Cum spuneam, încep să te mănânce. Nu poți să te scarpini sub limbă. Se plimbă în gură. Ptiu drace, le spui, dar ei nu și nu. Cum care ei? Drăcușorii din cuvinte. Mugurii ăștia care apar. Vor să crească alți noi în loc.

(*Sună telefonul de pe biroul din colț. Tânărul se ridică plictisit*)

Alo? (*Cu aer profesionist*) Muzeul avortonilor din Embri-onstrasse. Portarul, ăă ofițerul de serviciu, sunt. (*Tare – se scarpină ca ardeleanul după caciulă*) Chiar el în persoană. (*Se uită la receptor, îl bate cu unghia, îl pune la ureche*).

(*Își așează casceta pe cap*) Permiteți-mi să raportez. Am intrat în tură la ora obișnuită. La postul meu nu s-a semnalat nimic deosebit.

Zgomotul de împușcături? (*Abia acum se aud niște împușcături de la o fereastră ce se luminează spre stradă*). Ce zgomot? Aici nu se aude nimic. Exponatele? (*Ia un aer delăsător*) Păi exponatele, ce să facă? Dorm și ele. Da, știu că reprezintă niște embrioni de o importanță deosebită pentru umanitate. Însuși secretarul de stat e interesat de celule stem de bună calitate. Dacă ar apuca să crească, ar fi mândri să servească drept piese de schimb pentru trupurile unor politicieni de așa mare importanță!

(*Ia poziție de drepti*) Da, dacă doriți puteți să faceți o verificare neprogramată (*flutură degetul, îl bagă în gură cu un gest obscen*)

Premiul I la Concursul Național de Creație a Piese de Teatru într-un Act „Mihail Sorbul“, ediția a XIII-a, 9-11 noiembrie 2018

Am înțeles. Voi face și eu turul întregii galerii și voi verifica integritatea exponatelor, după care am să vă raportez. *(Închide telefonul cel negru)*.

Uite na! Pentru salariul ăsta vor să fac minuni. Păi la valoarea mea să zică mersi că au un asemenea angajat. *(Se aruncă înapoi pe laviță, scoate de la caschetă un chiștoc)*

Săraca Mama – crede că sunt angajat ca specialist la institutul de biologie moleculară. Dacă ar fi știut că am ajuns ca Tata, portar. Dar nu puteam să o dezamăgesc, pentru nimic în lume nu puteam să o mai privesc cum spăla treptele cvartalului de blocuri la Asociația de locatari numărul 14 Brazda lui Novac din orașelul acela – nici nu vreau să îi pronunț numele, în care locuiam.

Știi, mi-a spus odată prietenul meu care era instalator la aceeași Asociație. „De câte ori intru în tură, simt o bucurie necurată, aproape ca pe o erecție, când știu că după amiază mama va spăla treptele tot aici.” Era pe vremea comunismului gri, când circula zicala rusească: „Copii șefilor noștri vor fi șefii copiilor noștri.”

(Se ridică, își aranjează ținuta, își pune ochelari și mănuși negre)

Păi să facem inspecția de tură, că doar de-asta suntem plătiți. *(Cadru de până acum trece în penumbră, lumina face vizibili pereții pe care sunt așezate borcane cu avortoni, tot felul de organe conservate. Paznicul își ia bastonul de polițist și începe să examineze rafturile)*

Așa, care va să zică, inspectăm *(lovește din glezne, milităros)*! Îmi fac treaba de slujbaș, adun morții cu morții, vii cu văduvele.

(Deschide brusc o ușă falsă în zid) În tura de noapte mai prind câte un mort răătăcit, holbat, nimerit nu știu cum în lumea de dincoace. *(Mimează că prinde o fantomă de gât)* Îi dau vreo două labe peste bot. Țuști, își scuipă dantura. Care mama naibii mai bântuiți pe-aici? *(Cazon)* Nimeni nu părăsește incinta.

(Deschide brusc o altă ușă falsă prin care se vede o scară)

Controlez scara de serviciu a speciei. Aha, o îngeroaică pitită, cu pizda tufiș, făcea pipi *(Închide brusc ușa, teatral)* Fiecare cu trebușoara lui. *(Își pune mâna la testicule)* Câteodată îmi fierb un oușor. Al altei viețuitoare, nu al meu. Mănânc noaptea aia ochioasă cât luna *(imită un vampir)* – cu suc de roșii ca sângele la mijloc. *(Își potrivește centura, se bate pe burtă)* Mă-ndes în celule. Simt cum cresc.

(Arată spre scaunul de paznic) Am un scaun numai al meu. *(Tainic)* De fapt, întreaga clădire îmi aparține. Numai socialiștii au înțeles asta – dacă stai mai mult cu bunul altuia, devine, ca femeile, al tău. *(Se așează pe scaun)* Lumea zice că sunt exponat. *(Șăgalnic)* Ca bunicul acela al meu cu trei coaie. O legendă. Doarme și acum în spirt, la muzeul județean.

Eu, nu! Am uniformă stas și cozoroc. *(Tainic)* Ieri mi s-a părut că o văd pe Maria cumpărându-și bilet. Cred că a simțit ceva, căci a început să caște și asta nu trebuia. Nu trebuia să-i văd gura cea nudă. Asta mă face priapic și nu știu niciodată dacă rezist fără să reglez ceva

toată tura de noapte. *(Tainic)* Fără o furișă labă. Așa suntem noi, risipitori. Avem de unde.

Diminețile, mergeam la cimitir – era cea mai rapidă metodă să îmi eliberez libidoul. De cele mai multe ori ejaculam. Cineva săpa groapa în iarbă. O priveam în ochi – era un vagin. Ras, săpat, rănit. Ce mai – lucrurile erau deja înfăptuite. Nici eu nu mai puteam da înapoi. Nu mai era loc de-ntors. „Fiecare moare pe cuvintele lui”, îmi spuneam.

„Dar să nu aud după aia că vă plângeți”, mă avertiza Tata. Fără rost, de altfel. Din cer *(murise)* – era tot o vorbă fără trup.

„Cât mai sunteți acolo, mai puteți face ceva. Aici ne hrănim cu faptele voastre.” „Mai lasă-mă-n pace”, îi spuneam în gând, încă n-aveam curaj să îi răspund în față. Trebuia să alerg

după tramvai, altminteri riscam să mai aștept o jumă’ de oră și întârziam la serviciu.

După ce îmi trăgeam sufletul pe scară, îmi spuneam: „Ce bună rânduială, tramvaiele astea sovietice, ca niște femei sovietice, cu umeri lați, arieni.”

„Bună dimineța, domnule paznic de muzeu”, îmi spunea controlorul de bilete.

„Bună dimineța, suspicioase și lipsite de mijloace suflete moarte”, spuneam și eu, intrând în muzeu.

Cine spune că politețea nu e contagioasă?

Scena a II-a

Paznicul- în fața rafturilor cu exponate. Rafturile sunt iluminate gradat, pe măsura inspecției.

Să ne continuăm inspecția. Ce avem noi aici?

Ia te uită, borcanele cu avortonii mei dragi! *(Examinează cu atenție unul)* Țăsta e de pe vremea când îngropam în vise greoiul pământ. *(Unele borcane cu exponate încep să tremure, să vibreze, să emită lumini stroboscopice).*

Trupuri îmbălsămate, ca profilul Nefertiti. *(Scoate ochelarii ca pe un monoclu)* Ochiul Domnișoarei Pogany – ca o jumătate de sămânță testicul.

(Brusc, vede ceva familiar. Își pune bastonul la subsuoară)

Uite și la ăsta micu’ – ce groștei! Mânca-l-ar tata, cum stă cu degetul în gură ca un pețiol! Sugând cât mai poate și el din seva zilei.

(Se îndreaptă, își încheie nasturii metalici ai vestonului. Aparte.) Parcă aș fi călugărul Mendel- strânsesem zilele în păstaie. De ce naiba le țineam acolo aranjate, nu știu. Dar îmi plăcea când îmi loveam dinții mei de dinții Mariei – scoteau un sunet „Cling”.

Așa erau dinții iubitei mele Maria, ca un catafalc de marmură rece, ca diminețile funerare când ne îmbrățișam. Doar noi doi, în dormitorul acela din blocul care se legăna ca un acordeon. Nu degeaba primise el bulina roșie la testul de seismicitate!

Iubita mea Maria semăna cu Mama – o minunată femeie sovietică, cu picioare sovietice și mult, mult păr pubian. Unul cald, ca blana maimuței mamei noastre păroase, ca pieptul plin de păr al mamei noastre păroase, pe care

îl sugream când eram mic, zgâriind-o ușor cu gheruțele mele flămânde. *Nani- nani*, spunea ea, maimuța-mama mea, în timp ce eu sugream ziua de deget, sugream orice urmă de înțelegere a lumii din afară. (*Confidențial, către public*) Ce mult și-a dorit să ajungă vatman de tramvai! Dar nu a putut fi decât femeie de serviciu.

(*Se aliniază în fața rafturilor cu exponate. Își reia ținuta militară*) Buna dimineața, soldați! (*Pune mâna la ureche*) Acum ar fi trebuit să aud în cor „Să trăiți tovarășe comandant” (*Aparte*) Dar nu, ele sunt neajutate. (*Își drege glasul, mai tare*) Bună dimineața, suspicioase și lipsite de mijloace suflete moarte! (*Ascultă îndelung. Tăcere*)

Niciun răspuns. Dorm acolo, ca niște tolomaci. Oricare dintre ei ar fi putut fi ceva în viață.

(*Se apropie de rafturi*) Iată de pildă: ăsta ar fi fost avocat. Parcă îl văd – ce s-ar mai fi fâțâit în roba lui ca o sutană, prefăcut ca un popă și luându-le oamenilor banii (*face un gest cu mâna a furtișag*), uite-așa. He, he, când am fost la cimitir, pe o cruce scria: „Aici zace un avocat celebru, mare filantrop și tată iubitor.” La care țiganul care îngrijea florile: „Hait să plecăm de aici, că ăștia au îngropat trei rumâni într-un loc.”

(*Merge mai departe*) Sau ăsta, somnorosul, care se ține de cordonul ombilical ca un cosmonaut. Bine că nu a apucat moașa să-i taie buricul. Vai de mama lui – toată viața și-ar fi dorit să aibă și el o casă – dar n-a avut parte. A muncit ca boul prin străinătate, și-a cumpărat teren, și când să se întoarcă în țară, a avut un accident de automobil. Bine că nu s-a născut!

Lasă că mai bine stau ei aici, mânca- i-ar tata! Aici sunt feriți de orice decepții. Păi ce credeau ei, că odată năcuți va mai exista cale de întoarcere?

(*Tainic*) Unul singur era mai dezghețat – la el țineam cel mai mult. Uite-l, ăla din colț – dădea să se codească la ieșire, nu voia deloc. Deștept foc, avea un căpșor drăguț, că îi strălucea lumina deasupra creștetului, ca un cerc de butoi, ca o bască săltărească.

Dădea să iasă ca soarele cu postrungă după norișor, dar se ascundea.

„Ce ai taică”? l-am întrebat. „De ce nu ieși?”

„Aș ieși, că sunt curios din cale-afară, dar mi-e frică că mor.”

„Păi așa o să fie, taică”, i-am spus, că eu nu eram ca ăia care mint copiii, promițându-le tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. Îi mint să iasă afară, și apoi îi lasă într-o lume a suferinței. Degeaba le dau ei neveste frumoase, copii, bogății. Copii rămân supărați și nu degeaba își ucid părinții pentru că le-au ticluit o asemenea înșelătorie.

Așa că mi s-a făcut milă de el și l-am iertat. Prea era sfios și delicat, mi s-a înmuiat inima! Am programat-o pe Maria la clinica de ginecologie într-o zi de joi – una din blestematelor zile de joi, când pare că avem tot timpul din lume, de fapt când suntem seduși de slăbiciuni și facem toate greșelile. Când doctorul și-a înfipț racleta și îl curăța din uterul frumoasei mele Maria, micuțul

dădea să spună ceva, dar se îneca. Se îneca în sânge ca porcul ăla pe care ni l-a tăiat de Crăciun unchiul Vasile din Oltenia – îi făcuse o incizie cu cuțitul în gât și pe acolo țâșnea sângele ca printr-o falsă gură. (*Doct*) O gură care de altminteri, vă dați seama, nici nu putea să vorbească. Păi unde am ajunge dacă s-ar vorbi prin tot felul de guri neautorizate?

„De ce, de ce?” părea că ar vrea să întrebe micuțul, mai degrabă nedumerit decât îndurerat, dar Doctorul îi închidea gura. La un moment dat, i-a șters fața cu rașcheta aia medicală, așa cum apicultorii curăță ceara de pe fagurele de miere – gura i s-a strâmbat.

„Gata”, a spus Doctorul Mariei. „Odihniți-vă zece minute pe fotoliul din cabinetul medical și lăsați banii la casierie. De acum sunteți din nou femeie”

Zece minute, nu mai mult.

Micuțul – chiar așa, cu gura puțin strâmbă, zdrobită de cuțitul doctorului, de inox, a mai zăbovit o vreme strigând: „Tati, tati” striga, dar se îndepărta ca o planetă care la rândul ei se rotește în jurul altei planete pe o orbită eliptică din ce în ce mai îndepărtată, și a dispărut. Ori-cum, nu a dispărut de tot, căci și acum îmi apare pe orbite din ce în ce mai eliptice: „Tati, tati” striga el, dar eu îmi puneam perna în cap să nu îi mai aud.

(*Un moment îngândurat de tăcere. Apoi, brusc fals-vesel.*)

Dar uite partea cea mai atractivă a muzeului. Acolo în spate, sunt cei nevinovați – unii abia înmuguriți. Nici măcar nu au gândit că poate exista și altă lume în afara somnului lor printre planete. Niște muguri, foarte fragili. (*Toarnă un lichid în borcănașe*) Lor trebuie să le schimb lichidul amniotic cel puțin o dată pe săptămână – altminteri se înnegurează la chip și una două, se duc. Se duc, ca niște zâmbete rânite.

Piesele astea sunt cele mai valoroase expozițional dar și cele mai căutate pe piață. Celulele lor sunt excelente pentru aproape orice organ – una două se adaptează, nu sunt pretențioase și cresc cu voieșie, ca un chiuit.

(*Se îndreaptă spre o aripă a muzeului*) Iar aici, aici se află cele mai prețioase exponate – ele sunt exemplarele neclasate, experții muzeografi încă nu le-au făcut fișele analiticele de inventariere. Neprivite de ochi de expert, ele pot fi orice (*mercantil*) – de aici pot apărea cele mai mari surprize de piață – ehe, asta e filiera unor contrabande odioase la care nici nu vreau să mă gândesc.

(*Schimbare de ton*) Eu le iubesc pentru desăvârșita lor inocență. Aproape că nici nu mai seamănă cu ce suntem noi obișnuiți. Niște alcătuiți minunate care pot fi orice, numai să îți producă ție bucurie – dacă întinzi mâna, poți alege. (*Pune degetul pe recipient*) Borcănașul unu, sau doi, sau trei. Un păcat sonor, ca într-o corabie cosmică, lumi digitale.

Apăsate, scot sunete distincte, culori. (*Câteva borcănașe încep să lumineze stroboscopic*)

Avortonii ăștia sunt viitoarele organe de schimb dedicate personajelor cele mai importante: Administrația Protocolului de Stat are rezervate pentru Președinte,

- Guvern, membrii Consiliului Suprem de Apărare al Țării, ai Curții Constituționale. Păi ce credeți, boșorogii ăia rămân tineri așa, de capul lor? Guvernul întreține secret această industrie.
- (*Se întoarce pe scaunul de paznic*) De-aia săraca Mama a suferit toată viața, că nu am făcut o facultate. Spera să ajung și eu printre cei privilegiați: dacă nu abonat la organele de schimb ale Guvernului republican, măcar aproape de privilegii. Ehei, nici titlurile nobiliare nu se câștigau așa cu una cu două, ele se transmiteau din tată în fiu.
- Dar e bine și paznic la Muzeul avortonilor. Numai că uneori, nopțile, cam pe la jumătatea turei, mi se trezește gândul. Atunci încep să gândesc de parcă mi-ar scrâșni creierii. Trebuie să fiu atent să am suficient ulei, altminteri mecanismele se pot cala.
- Bun, spuneam. Totul e să nu știe Mama. În niciun caz ea nu trebuia să afle. Asta i-ar putea provoca o cădere în amintiri atât de dureroase, încât ar putea rămâne blocată acolo. Câți dintre prietenii mei nu au mamele bătrâne, bolnave de Alzheimer?
- (*Își scoate cascheta, se scarpină pe cap.*) Unde rămăsesem? A, da. Începeam să gândesc cu metodă. N-aveam nevoie de aia, n-aveam nevoie de aia. Era un francez care derulase un asemenea raționament simplu, prea mult caz s-a făcut de așa ceva. Ce mai rămânea? Doar faptul că gândesc. Deci existam.
- Dar și gândul era răzgâiat. Îl luam în poală ca pe un copilăș. „Nani-nani“, îi spuneam. Trebuia să îl adorm, altfel înnebuneam. Și el (gândul) îmi povestea cu sughițuri cum se rătăcise, cum se trezise, puiul meu, în locuri înspăimântătoare, fără nume de adânci.
- (*Se ridică brusc*) Nu vreau să vorbesc despre asta!
- (*Se uită la cer*) Iarna, cerul e rusesc sau de gheață albastră. Ca votca aia studentească pe care o beam când făceam dragoste cu Maria. Ca spirtul ăsta din borcanele în care dorm copii mei (*se apropie încet de un borcan, dă să îi soarbă conținutul*).
- Dar nu, asta ar fi prea de tot. Asta ar fi ultima treaptă de decădere- să beau spirtul în care dorm proprii mei copii- refuzați. În definitiv, a fost un program guvernamental cât se poate de convenabil: avortonii noștri aveau un viitor civilizat. (*Aparte*) Nici Mama, nici Maria nu au știu însă că Muzeul îmi solicita periodic să donez băncii lor de spermă, periodic, material seminal.
- (*Se răzgândește să bea*) Mai bine nu, cine știe dacă probele mele nu ar fi depozitate chiar aici!
- (*Retic*) În definitiv ce atâta pudoare să îți omori copiii? Nu facem noi asta când ne ascundem gândurile, sau când vorbim? Păi dreptate e asta? Ia să ne gândim câte cuvinte am tăcut.
- „De ce nu ne-ați dat șansa să fim și noi în lume, ca altele“, ar putea ele să spună? „Cu ce drept ne-ați condamnat să rămânem acolo, niște avortoni?“
- „Ca niște planete rotindu-se prin somn, ca niște inutile celule stem?“
- (*Doct*) Partea proastă cu industria asta de țesuturi- piese –de-schimb e că sunt extrem de perisabile. Degeaba se plâng comercianții de alimente! Marile companii au găsit mijloace perfide să le crească durata de viață: injectează puii de găină cu un ser care îi ține comestibili câțiva ani. Bananele sunt păstrate într-o baie de eter, astfel încât pot să pară proaspete luni bune. Armata americană a pus la punct un *sandwich* cu carne pe care l-a mâncat generalul Colin Powell după trei zeci de ani.
- Pe când ăstora, amărăților, ce să le faci? Dacă nu folosești țesutul în patruzeci și opt de ore, piesa de schimb s-a dus. Trebuie aruncat – cu embrion cu tot. Asta e – nimeni nu socotește câte ar fi avut și el săracul, avortorul de spus. Cine stă să îl înțeleagă pe cel ratat? Toată lumea sărbătorește victorii.
- Ah, cât mi-aș fi dorit, în după amiezele de la sala de sport, când îmi scoteam ciorapii murdari din teniși și mă îmbrăcam în hainele mele fără să mai fac baie, să fiu chemat înapoi în sală. Iar arbitrul acela iluminat să îmi spună: „Tu esti alesul. Chiar dacă nu ai câștigat acest sângeros meci, te-am înțeles. În loc să îl întreci pe aproapele tău, te-ai prefăcut mai slab, l-ai iubit, chiar dacă a trebuit ca lumea să te disprețuiască pentru asta.“ Iar fanfara să deruleze imnul de laudă pentru cel aflat pe ultimul loc.

Scena a III-a

(*Paznicul, la masa pe care a desfăcut pachetul cu sandwich-uri. Curăță două ouă moi, pune cojile într-un ziar.*)

Ce oușoare frumoase, mânca-le-ar tata. (*Ia un ou, îl privește în lumină*) Sper că nu am nimerit vreunul din ăla, cum se spune, cu sămânță.

Brr!(*se scutură*) N-aș suporta așa ceva. Păi ce suntem noi, păgâni? Să mâncăm puișorii bietelor păsări?

(*Își amintește*) Bunica creștea găini în fiecare an. Tata îi cumpăra de la Avicola niște puișori mici, abia ieșiți din găoace. Nici să clipească nu știau. Credeau că bunica e mama lor.

Pui- pui, striga ea, și puii i se cățarau pe spate, piuiau, mai mare dragul.

Dar și ea îi iubea. Îi știa pe fiecare după nărav – chiar îmi povestea despre aventurile și apucăturile lor. „Ăsta e lăcomel. Celălalt sare gardul – trebuie să-i reținem penele.“

Într-o zi, m-a chemat la gardul cotețului. „Azi o să tăiem puiul ăsta, că e cam trist“, mi-a zis. Era unul care stătea cam cocoșat și ațipea una două, cu un fel de mucișori la cioc.

Era simplu. Trebuia să îl răstignesc ca pe o cruce pe pământ, de aripi și picioare.

Când l-am călcat, picioarele fragede, au trosnit. Cred că l-a durut puțin. Dar ce importanță are puțină durere în lume? Ce, la mine s-a gândit vreodată cineva, când plângeam în camera mea?

(Indică prin gesturi) Așadar, l-am luat pe pui de aripi și de picioare, l-am răstignit pe obrazul pământului. Apoi, cu o mână i-am întins capul – asta a făcut să îmi amintesc că, în definitiv păsările astea provin din dinozaurii care erau inamicii *hominidelor* în *mezozoic* – iar cu cealaltă mână, în care țineam cuțitul, i-am retezat gâtul lung de adolescent.

Dar nenorocire – cuțitul buncii era cam bont, nu mai trecuseră tocilari de multă vreme pe uliță. Așa că nu i-am tăiat gâtul de tot. Un fir alb ca un tub cilindric – era măduva spinării – a rămas netăiat ca o ață. Asta părea că dă un soi de comunicare cu capul care refuza să nu mai înțeleagă. Puiul de găină a rămas așa, cu capul pe pământ, privindu-mă fix în ochi.

(Se îndreaptă spre scenă, reflectoarele îi fac ochii roșii) Clipea, dar mă privea fix și, când am dat să mă furieșez într-o parte, a mutat capul după mine.

(Sare cu o mișcare fermă) Văzând asta, bunica a băgat de seamă și iute s-a repezit la pasăre. Cu o mișcare fermă i-a smuls capul de pe gât, aruncându-l cât colo. Imediat m-a scuturat și m-a trezit din amorțeală. „Gata, gata“, mi-a spus.

Apoi s-a răsucit și a desenat cu cuțitul pe pământ un cerc în jurul cadavrului. În mod cu totul straniu, pasărea a început să se zbată, udându-și penele cu sânge. Capul a pornit brusc să clipească din ochii fără pleoape, ca un clovn recunoscător. „Ușor, ușor!“, a spus bunica către pasărea năucă. „Unde vrei să te duci acum așa, în lume, fără cap?“

Scena a IV-a

(Tot la birou. Paznicul mănâncă pantagruelic dintr-o caserolă, o pulpă de pui ușor supradimensionată, caricaturală și o așează pe un platou. Bea dintr-o carafă. Râgâie. Ia un ou. Îl privește spre soare).

Mama m-a învățat cum se caută oul de sămânță. Dacă are sămânță, nu-l mănânc.

(Îl privește spre soare, bate oul ușor cu degetul) Ia te uită, unul s-a prins.

Măi băiete, ce cauți tu acolo? Ai vrut să ieși la lumină? Pezevenghiule – lăcomel, o să te numesc. Ce e fiule, ți-a fost foame? Te-a amăgit lumina și tiptil-tiptil te-ai apropiat de ea?

Mare greșeală ai făcut, fiule! De fapt, ai făcut singura greșeală pe care o puteai face. Să vrei. Adică să te naști. Tot dracul ăla e.

Păi ce ne facem noi acum cu tine, băiatule? Nici nefăcut nu ești, căci ai apucat în sămânță, nici puișor să alergi ca prostul pe iarba verde din grădină, nu ai ajuns. Mai bine dormi acolo neîncolțit cât mai poți și iartă-mi tulburarea!

(Pune oul într-un borcan de exponate – toarnă dintr-altul ceva alcool peste el) Așa, să îl punem mai bine la păstrare. (Ezită, mai toarnă puțin dintr-un vas în altul, se răzgândește, trage o dușcă de alcool, se șterge satisfăcut pe gură) Brr, bună votca asta cu aromă de avortoni.

Mulți spun că ar fi nemaipomenită țuica în pară. Întotdeauna m-am întrebat. Cum or fi pus ăștia para în sticlă? Până când am aflat că o băgau acolo când era mică – ea creștea acolo și turnau peste ea țuică de Bihor.

(Mai trage o dușcă) Deh, sud-americanii au mai inventat chestia aia – cap de viperă în *tequila*. Bună, nu zic nu! Dar nu se compară cu palinca noastră strămoșească în care au stat bunii noștri avortoni – în definitiv suntem un popor blând și primitiv și nu ne plac blestemățiile astea de vipere cu corn și alte spurcăciuni în horincă. Noi ne punem acolo copiii uitați sau făcuți bucăți, ca pâinica aia – cum se numea, prescură – să ne bucurăm de gustul lor când ne îmbătăm, să fie și ei pomeniți.

(Se întoarce la masa de portar. Toarnă lichid într-un pahar de votcă gigantic, în care se află un ochi).

Prosit. (Îl dă pe gât.)

Numai că avortonii nu cresc ca para, în alcool.

(Își scoate cascheta, sparge oul de cap, pune cascheta la loc. Decojind:)

Acu' de ce n-am mânca ou încolțit? Ce, dacă are pui, nu e bun? Păi la urma urmei noi mănâcăm chiar puiul, găina bătrână și plină de păcate, cocoșul nărauit la încălecat găini. De ce la o adică nu ar fi bun oul care a prins sămânță? Păi când mănâcăm germenii de grâu, ne e rușine de spic? Semințele, pâinea, nu sunt tot niște muguri? (Glumeț) E, știu eu ce vrea lumea. Vorba aia: fiecare bucată de pâine poartă cu sine povestea tristă a malțului care ar fi devenit bere.

(Desface un borcan de muștar, unge oul, mușcă din el cu poftă. Înfulecă, clefăie.)

Am dat în poftă iama. De-aia carnea mea a devenit spongioasă, de fiecare zi. (Se pipăie) Ce naiba, m-am îngrașat ca un porc. Chiar azi m-am urcat pe cântarul de la baie și, fuck, iar am depășit nouăzeci și opt. „Nu mai rânji, măi chip din oglindă“, i-am spus chipului din oglindă. „Lucrurile merge mai departe și fără tine“. (Joacă, schimbă rolurile) „S-o crezi tu“, mi-a răspuns el. „Cine crezi că ai putea fi, în absența gândului meu prăpăstios?“ „Hai mai lasă-mă în pace“, i-am zis. Iar cântarul din baie a sunat: bing-bang. „Asta e de vină, e un fel de feng șui!“ „Ba tu ești șui!“ „Rușine de ți-ar fi, măcar te-ai înmuia la suflet, piatra inimii ar lăcrima“. (Scoate o oglinjoară, se adresează chipului, schimbând registrele) Ba tu! Ba tu! Ba tu, ba tu!

(Mai scoate un ou supradimensionat pe care îl așează într-un suport supradimensionat. Îl privește prin ochelari, ca printr-un monoclu supradimensionat.)

Oare o fi acasă? (Ciocănește. Lipește urechea) A spus ceva? (Cu voce de megafon) Alo, alo! Stați liniștiți la locurile dumneavoastră. Nu dați cu gaze în protestatari!

Sigur e acolo. Doarme. Nu se sinchisește de noi. E deștept. Nu degeaba i-am cântat eu când era mic: „Nani, nani, puiul meu.“ „Ou -ou, ce-ai făcut/ din somn cum te-ai desfăcut?/ Trebuia să dormi ca ieri/ surd la cânt și îmbieri/ Să tragi alt oblon de var/ între trup și ce-i afară“

(*Scoate un marker și trage dungii albe pe ou*) Așa, să îl protejeze tati, că e foarte sensibil copilașul. (*Tainic*) Dacă simte lumina, una două începe să se frământă și nu știi cum încolțește dorința să înmugurească și el cu trompița lui năstrușnică, să iasă afară. Căci așa e natura, democratică. Cum dă un pic de lărgime, gata și ăștia din urmă cu speranța, cu puțica lor sfioasă. Încep să emită pretenții, ba chiar vor să ne ia și locul.

Dar în afară de asta, ce rost ar avea ei pe afară? Să îi ia ceilalți la trei-păzește?

(*Schimbă vocile*) „Ce faci băi, te născuși și tu? Unde crezi că stai, nu vezi că toate locurile sunt ocupate?” „Ocupat, ocupat!” „Încă unul care o să se umple de sânge.” „Măi băiete, păi tu ai venit să ne înveți pe noi? Învață oul pe găină?” „Puneți-l la rând să aștepte, să învețe să ne respecte” „Ba mai bine lăsați-l repetent. Așa este, din an în an tinerii vin tot mai slab pregătiți de pe băncile liceului și noi ne străduim să menținem un standard universitar.” „Asta s-a spus, s-a spus deja. Stai prost cu bibliografia.”

Mai bine înăuntru, la somnic. (*Continuă să traseze dungii albe*) Că mie nu mi-e foame.

(*Pauză. Din nou pauză.*)

Nu mi-e foame. Dă-o încolo de foame, rezistăm noi. Suntem obișnuiți, cu mațele goale. Dar nu pot sta așa, degeaba. Cine poate să stea așa, fără să facă nimic? Măcar gândește și tot face ceva.

(*Pauză. Privește oul cu ochelarii, ca un monoclu*) Dacă totuși aş arunca o privire – nu ar fi mare păcat.

(*O vreme îl privește cu bărbia așezată în palme*): Ia te uită la el! Stă cu gălbenușul în așteptare. (Îl ocolește, *examinează*) Crede că scapă.

Dar i-a venit rândul. Când l-am fiert cu zeamă, parcă a gemut. I-am sterilizat posibilul, care plutea în gălbenușul fluid. A înțeles că nu va mai avea copii.

(Îl privește în paharul de sticlă) I se mai vede lichidul amniotic. Parcă mi-a zâmbit. Mi-a făcut cu ochiul. Vorbește? (*Pune mâna la ureche- către public*) „Na că n-ai avut de lucru”, mi-a spus. | „Acum te-ai prins în hora faptelor și nu vei mai putea niciodată să scapi de consecințele lor.

(*După un timp îndelungat*) Așteptam să mai spună ceva înțelept. Dar tace.

S-a înveșmântat în albuș ca un călugăr budist în pelerină. Are dreptate. Era un copil. Cred că era unul din acei copii care spera să devină urmaș al lui Dalai Lama.

(*Către scenă, dezvinovățindu-se*) „Nu e nimic personal”, i-am spus. I-am spus-o în față, sper că nu s-a supărat. Și l-am înghițit, gogâlt- gogâlt. Apoi m-am șters de fapta mea – de fapt m-am șters de toată după amiaza aia pe gură, cu un șervețel. A rămas o pată galbenă. Era un fel de urmă de măcel galben. Până și soarele și-a ascuns parcă obrazul.

„Tati, Tati, “ strigau copii mei cei dragi, din borcanele cu formol. Asta când nu îmi apăreau în somn – din când în când, când se roteau ei pe orbita eliptică și erau mai

aproape de mine, iar eu dormeam pe canapeaua aia din colț. Îmi strigau. „Tati, Tati, de ce ne prigonești?”

(*Brusc sună telefonul, se scutură ca o mașinărie cu lumini stroboscopice. Tânărul se ridică stresat*)

Alo? (*Cu aer profesionist*) Muzeul avortonilor din Embri-onstrasse. (*Își așează cascheta pe cap*) Permiteți-mi să raportez. La postul meu nu s-a semnalat nimic deosebit.

(*Lumina se stinge încet. Paznicul vorbește la telefon în semi-întuneric.*) Exponatele? Chiar acum am făcut un tur. Dorm. N-au nicio bănuială. Nu sunt anxioase, defel. Permite-ți-mi să raportez: sunt fericite. Parcă nici nu s-ar fi născut. Se învelesc noaptea în albuș. Dar stau prost cu bibliografia. Așa e, din an în an, generațiile vin tot mai nepregătite. Nici imunitate nu prea mai au. Dacă sunt inocente? O, da. Din ce în ce. Ele nu vor afla niciodată ce a fost înaintea lor. N-au cum. Știu, da, timpul s-ar da peste cap. Și nici despre viitor nu au nicio idee: cred că opțiunea le aparține.

(*Monologul devine murmur ininteligibil. Din când în când se aprind lumini stroboscopice. În ele se văd pe rând cadre: Paznicul inspectând rafturile, cu bastonul ridicat cinematic. Borcanele cu avortoni luminate și care parcă au chip. Paznicul bând lichidul din borcane. Paznicul la telefon.*)

Cortina.

Aplauze.

Din dosul cortinei, apare Paznicul rostind replici.

– Liniște, acolo stau cei nevinovați. Lor trebuie să le schimb lichidul amniotic cel puțin o dată pe săptămână.

(*Dispare în dosul cortinei, apare bând din borcanul cu avortoni*)

Imm, ce bun e rachiul ăsta.

(*Din nou, cu oul în brațe ca un copil*)

Așa, să îl protejeze tati, că e foarte sensibil copilașul. Dacă simte lumina, una două începe să se frământă și încolțește în el dorința să înmugurească cu trompița lui năstrușnică, să iasă afară. Căci așa e natura, democratică. Cum dă un pic de lărgime, gata și ăștia cu speranța, cu puțica lor sfioasă.

(*Aplauze. Din spatele scenei se aud vocile*)

„Ce faci băi, te născuși și tu? Unde crezi că stai, nu vezi că toate locurile sunt ocupate?” „Încă unul care o să se umple de sânge.” „Măi băiete, păi tu ai venit să ne înveți pe noi? Învață oul pe găină?” „Puneți-l la rând să aștepte, să învețe să ne respecte” „Ba mai bine lăsați-l repetent. Așa este, din an în an tinerii vin tot mai slab pregătiți de pe băncile liceului și noi ne străduim să menținem un standard universitar.” „Asta s-a spus, s-a spus deja. Stai prost cu bibliografia.” |

(*Un avorton străbate spațiul din fața cortinei, iluminat stroboscopic*)

Tati, tati, de ce ne prigonești?

Sfârșit



Constantin ARCU

Pagini japoneze

File nedatate

Călătoria în Japonia mi-a apărut dintr-odată ca o punte de salvare. Ne aflam la începutul lunii martie, vremea era capricioasă, iar eu nu reușeam să-mi găsesc ritmul. În noiembrie apăruse romanul *Măștile exilului* și așteptam să apară cronici prin revistele literare, stăpînit de sentimente opuse de entuziasm și descurajare. Apăruseră două-trei recenzii strecurate la coada unor reviste de provincie, câteva aprecieri răzlețe, inclusiv una măgulitoare postată pe Facebook de Liviu Antonesei (el citise în urmă cu vreun an o versiune electronică a romanului, însă aprecia că varianta finală, cea tipărită, este „excelentă”).

Asta însemna puțin pentru setea mea de confirmare. (Sunt slab de înger și tare păcătos din acest punct de vedere.) Nu aveam certitudini în privința receptării cărții și treceam ușor de la exaltare la o cumplită deziluzie. Nici o reacție viguroasă din partea criticilor, după ce muncisem trei ani la roman. Începusem să mă întreb dacă are vreun rost să scrii literatură într-o vreme cînd tot mai puțini citesc. Iar prin librării, o spun ca unul care am observat fenomenul, se cumpără mai ales cărți de doi bani. O spun cu tristețe. E posibil ca unii cititori să aibă altă părere, însă nu-mi mai retrag cuvintele.

Cîțiva literați anunțaseră că vor scrie despre carte, dîndu-mi de înțeles că o vor face la modul pozitiv, însă entuziasmul inițial părea să se fi împotmolit. Nu înțelegeam ce se întîmplă. Uneori bănuielele mă duceau spre ideea unei conspirații. Reușeam să mă scutur de gîndul unor mașinațiuni, spunîndu-mi că sunt la un pas de ridicol. Încercam totuși să-mi păstrez speranțele, amintindu-mi că la Clubul de Proză, cu prilejul lecturii publice din 28 ianuarie, Emil Lungeanu, un critic onorabil, afirmase că romanul este bun și merită să fie „promovat”. Așteptam să apară de undeva un semn divin, care să înscrie destinul romanului pe o orbită strălucitoare. Se spune că, la fel ca și oamenii, cărțile își au destinul lor. Unde se afla criticul providențial ce avea menirea să impună în conștiința contemporanilor acest roman? Începusem să mă gîndesc tot mai des la îngerul meu

păzitor – Gabriel. Pe lîngă atîtea altele, mi se părea firesc să se ocupe și de promovarea cărții. Pretențiile mele pot să pară excesive, dar nu aveam de ales. Presupuneam că știe el unele tertipuri care să-i pună la treabă pe criticii literari. Pe Gabriel mă pot baza oricînd și cine a citit *Măștile...* înțelege ce spun. E un înger păzitor descurcăreț.

Dar să revin la chestiune. Vreau să spun că nu mă aflam în cea mai bună stare de spirit. Din cauza asta nu mă simțeam în stare să mă apuc de altceva. Mă gîndeam la un nou roman, făcusem note și schițe, numai că nu aveam în minte ansamblul. Simțeam că încă nu venise momentul să mă apuc de lucru. Erau primele zile din martie, babele își scuturau cojoacele, iar peste oraș se abăteau vînturi, ploi și zloată. Vremea proastă părea să nu se mai sfîrșească și mă bîntuia o tristețe fără remediu.

Parcă era un făcut, toate mergeau aiurea. Încă de la începutul anului am fost nevoit să întrerup consumul de alcool din cauza unei lucrări dentare și, absolut surprinzător pentru mine, mi-am dat seama că devenisem abstinent. Prietenii erau la fel de uimiți, însă nu păreau îngrijorați. Minunile astea nu țîn mai mult de trei zile, se consolau ei, zîmbind pe sub mustață. Lucrarea stomatologică fusese dusă la bun sfîrșit și nu mai existau motive să mă abțin de la una mică, numai că nu mai suportam să pun alcool în gură. O situație tare nenorocită. Serile vesele de altădată de la Boema sau 33, cum îi spun scriitorii unei locante mizerabile din Piața Romană, deveniseră amintire. Beam apă plată și mă simțeam deprimat, percepînd lumea în alb și negru. Mai mult în negru. Începusem să-mi pun la îndoială pînă și talentul, un tabu la care nici în cele mai urîte coșmaruri nu îndrăznisem să atentez pînă atunci.

Treceam deci prin momente jalnice, cînd mi-am amintit că se apropie plecarea în Japonia. Mai erau vreo trei săptămîni. Existența mea părea să capete un sens. Venise timpul să **mă ocup de pregătiri**. Și într-o zi de vineri, cu lapoviță și vînt, am cumpărat de la bancă o sută de mii de yen. Socoteam că îmi ajung pentru un sejur de douăsprezece zile, oricît ar fi fost de

scumpă viață în Japonia (masa și cazarea îmi erau asigurate). Voiam totuși să-mi cumpăr o micuță japoneză, ca amintire. Glumesc, aș fi vrut să-mi iau două.

Repet, e doar o glumă, sper să nu mă ia careva în serios. În fine, eram asigurat pe plan material, venise timpul să mă preocup și de aspectele spirituale. Pentru a mă iniția în istoria și cultura japonezilor, mi-am procurat un ghid – *Japonia* (colecția National Geographic Traveler), de Nicholas Bornoff, un domn englez cu soție japoneză. Am început să mă documentez ca de obicei, fără să scap vreun prilej să mă laud cu noua destinație pe care o aveam în proiect. Călătorisem prin lume, însă Țara Soarelui Răsare mi se profila în imaginație ca un ținut spectaculos. Îi venise rîndul și nu ezitam să stîrnesc invidie în jur.

Cînd a aflat despre proiectul meu de călătorie, o prietenă s-a arătat dispusă să-mi împrumute un mic dicționar româno-japonez. Ea învăța limba japoneză pe cont propriu de cîteva ani, sperînd în secret să i se lungească ochii. Am glumit, ca de obicei, pentru că nu știu ce impuls admirabil te poate determina într-o bună zi să te apuci de studiul limbii japoneze. Iar Elena are ochi frumoși, nu există motive să-i vrea alungiți. Însă auzind-o vorbind japoneza, mi-am dat seama că fusesem într-o gravă eroare: problema ei era pasiune.

Redau cîteva cuvinte, făcînd precizarea că japoneza e o limbă sprintăre:

Bună dimineața – *Ohayo* (accent pe ultima vocală).

Bună ziua – *Konnichi wa*.

Bună seara – *Konban wa*.

Noapte bună – *Oyasuminasai*.

La revedere – *Sayonara* (accent pe o).

Cu plăcere – *Yorokonde*.

Ce mai faceți? *Gokigen yo?* (accent pe ultimul o).

Da – *Hai*.

Vă rog – *Dozo* (accent pe primul o).

Mulțumesc – *Arigato* (accent pe litera o).

Mulțumesc foarte mult – *Domo arigato* (accente pe primul și ultimul o).

Nu – *Iie*.

Scuzați-mă – *Gomennasai*.

Eu sunt... (*Watashi wa...*)

Scriitor – *Sakka*.

Sună frumos, nu? Dacă nu aveți drum în curînd prin Japonia, puteți încerca acasă, nu vă faceți probleme. Ascultați cum se spune: *O-ha-yo!* Accent pe ultimul o și pronunțați cuvîntul cu bucurie în glas, cîntat, să se audă ca un ecou. *O-ha-yo!*

Învăț cîteva cuvinte din politețe, pentru că localnicilor le face plăcere să audă cum străinul încearcă să pronunțe vocabule în limba lor. Mă întreb dacă e nevoie să iau cu mine micul dicționar. Există riscul să se piardă sau să-l deteriorez cumva, iar asta ar însemna o mare pagubă pentru distinsa admiratoare a culturii nipone. De altfel, e puțin probabil să apelez la japoneză. La nevoie ies la înaintare cu engleza mea de autodidact. Limba asta te scoate din încurcătură peste tot în lume.

Renunț să mai fac exerciții de dicție în japoneză după calculator și mă întorc la ghidul *Japonia*. După cîteva zeci de pagini îmi dau seama că m-am înșelat. Inițial (o percepție de moment) am crezut că voi da peste clișee despre armonizarea tradiției cu înalta tehnologie, despre legendara etică a muncii în Japonia, referiri la dominația vizibilă a bărbaților în societate etc.,

însă rapid mi-am dat seama că autorul relatează lucruri interesante și într-un stil atrăgător.

Deocamdată mă rezum să consemnez cîteva generalități despre Țara Soarelui Răsare. Japonia are o suprafață de 377 835 kmp., întinzîndu-se ca un arc de-a lungul coastelor Rusiei și Peninsulei Coreea, separat de restul continentului asiatic prin Marea Japoniei. Este un arhipelag format din peste 3500 de insule; cele mai mari, de la nord la sud, sunt: Hokkaido, Honshu, Shikoku și Kyushu. Are o populație de peste 127 mil. de locuitori.

25, 26.03.2015, în zbor spre Țara Soarelui Răsare

Avionul a decolat din Otopeni la ora 22 și cîteva minute, pe data de 25.03.2015, pentru un zbor de o oră și ceva pînă la Istanbul. Abia au avut timp stewardesele să servească toți călătorii cu mîncare (cîte un sandvici rece, o aiureală), că au și început să strîngă resturile, pregătindu-se pentru aterizare. Zborul fusese un preludiu, o simplă încălzire pentru celălalt zbor.

Găsesc rapid poarta 209, de unde urmează să mă îmbarc pentru Tokyo. Mă așez lîngă o priză ca să-mi încarc laptopul, însă priza nu funcționează. Suntem tot la porțile Orientului, de ce să ne mirăm? În fața mea, un evreu cu barbă și *kipa* (tichiuța evreiască) își scoate un sandvici din geamantan. Observ că are acolo o rezervă serioasă de sandviciuri, deși nu arată a gurmand. Poate vrea să facă ocolul lumii, hrînindu-se exclusiv cu mîncare *kosher*. Deschide o carte cu coperte negre, din care citește preocupat, rozîndu-și o unghie. E un pericunat, ca să reiau expresia unor preoți ortodocși cu care am fost în Israel cu ani în urmă. Răsfoiește concentrat cartea, cască și-și mîngîie barba neagră. E Tora probabil, scriptura evreiască. De mult timp eu nu mai găsesc pricină celor de altă religie. Fiecare cu legea lui.

Plecăm spre Tokyo la ora 1:15 cu un avion mult mai mare decît cel de la București la Istanbul. Mă așez la fereastră. Locul de la margine îl ocupă o tipă înaltă, cu figură de nordică, englezoaică sau olandeză. Lîngă mine, în mijloc, se așază o micuță asiatică. Este femeia la care visez de mult timp. Iată că îngerul păzitor mi-a ghicit gîndul și a aranjat lucrurile în așa fel, încît să călătoresc alături de una timp de peste unsprezece ore. Nu exclud posibilitatea unui sex nebun în toaleta avionului. Chestia asta n-am încercat-o încă.

Fără să bănuiască fericirea ce-o aștepta, tipa și-a scos încălțările, cum se procedează în zborurile pe distanțe lungi. Dintr-o dată, în jur, s-a ridicat un miros închis, terifiant, nu mirosul dulceag și neplăcut de transpirație obișnuită. O bombă olfactivă. Atunci am crezut că leșin. Fără să-și pună papucii oferiți de compania aviatică, și-a ridicat un picior sprijinindu-l de spătarul scaunului din față, pentru ca efectul distructiv să fie maxim. Apoi a luat un capăt al centurii mele de siguranță și s-a încins, pregătindu-se de drum lung. I-am spus *sorry, that's my belt*, însă tipa era concentrată să vadă un filmuleț pe telefon. Am reușit în cele din urmă să-mi recuperez centura de siguranță, iar asiatica și-a ridicat geanta de la picioare și a scoariorit pînă a dat de o batistă cît un prosop și și-a suflat îndelung nasul. Am privit-o cu atenție, fără să reușesc să-i aproximez vîrsta. Avea, cred, vreo treizeci și cinci de ani. Dar îmi trecuse cheful de a mai face sex în avion cu japoneze micuțe.

În sfîrșit, ne pregătim de decolare și aerul condiționat devine mai puternic. Încep să-mi revin. E ora 1:35 la Istanbul

și București, însă la Tokyo e deja 8:35. Diferența de fus orar e de șapte ore, calculînd după ora noastră de iarnă. Vom ajunge la destinație, conform orei înscrise pe biletul de avion, la 19:48 (ora locală). Un drum de peste unsprezece ore. Am mai făcut un asemenea drum, în urmă cu vreo trei ani, de la Los Angeles pînă la Londra. Atunci m-a salvat o sticlă cu whisky, însă acum ce mă fac?

Dar, cum se spune, nenorocirile nu vin singure. Pe ecranul din față este afișat traseul pînă la Tokyo. Se pare că vom zbura peste Ucraina. Rostov pe Don e înscris pe culoarul nostru de zbor. (La întoarcere în țară aveam să constat că Rostov pe Don e în Rusia, dar cine poate spune precis azi unde este granița dintre Rusia și Ucraina?) Cum se poate una ca asta? Ăștia au doborât nu demult un avion cu peste patru sute de pasageri, ce căutăm pe acolo? După ce distrug atîtea vieți, barbarii abia dau un comunicat, transmițînd lumii cum că nimeni nu are voie să le violeze cerul, mama lor de nemernici! Potrivit culoarului de zbor afișat acum pe ecran, traseul continuă peste Mongolia și China, presupunînd că mai ajungi acolo.

Începem să ne înălțăm. Sînt peste 9000 de km pînă la destinație. Jos se văd șiragurile de lumini colorate ale Istanbulului. Malurile cu lumini decupează apele întunecate din Strîmtoarea Bosfor. Încet-încet avionul își croiește drum peste Marea Neagră. Se spune că Marea Neagră nu i-a dușmănit niciodată pe români, n-avem de ce ne teme. Treptat, inima îmi vine la loc. Avionul nu respectă traseul în curbă peste Rusia, cum fusese înscris inițial pe ecran. Constat că o ia direct peste Batumi, printre Tbilisi și Baku, deci au fost evitați ucrainenii și rușii.

Leo BUTNARU

Vectori transpruteni (III)

PAGINI DE JURNAL

18.X.1991

Ieri, intru la librăria „Eminescu”, să procur albumul „Margareta Sterian”. (Coborăsem de la editură, unde semnasem contractul pentru volumul de versuri tradus în limba rusă „S subboti na voskresenie” – „Sâmbătă spre duminică”.) În librărie mă văd solicitat: „Domnule Butnaru, ne bucurăm că *Umbra ca martor* e întebată”. Apoi: „Doamnă, iată și autorul cărții pe care ați procurat-o”. În față, o doamnă la... X ani, în mâini cu un teanc de cărți, printre ele și „Umbra ca martor”. „Ce surpriză... Sunt foarte bucuroasă... Sunt doamna Badiu din București... V-aș ruga să-mi acordați un autograf...”

De, scenă din filmele cu politețuri... Nu prea suntem noi obișnuiți cu atîta atenție... Dar, la urma urmelor, mi se întîmplă cam ceea ce i se întîmplase lui Ion Vatanu, acum mulți ani, când l-am identificat, după poza de pe coperta unei cărți, în librăria de vizavi de monumentul lui Ștefan cel Mare. Eram student pe la cursul 1 sau 2, îi apăruse volumul de versuri „La mijlocul ierbii” și eu l-am... năucit, solicitându-i un autograf. Adică, se mai întîmplă...

Îl întîlnesc pe Ion Moșnoi, la reverul hainei are o panglică de doliu. „Mi-a murit verișorul... L-a înjunghiat soată-sa...” Poveste cutremurătoare și dezarmantă prin cruzimea ei aproape

Asta e partea bună a lucrurilor. Partea proastă e că asiatica de alături doarme dusă de cîțva timp, deși eu aș vrea să merg la toaletă. Sunt tot mai puțin entuziasmat de micuțele japoneze. Regret că am preferat locul de la fereastră, cînd mi-am făcut *check-in online*. Zburasem ore în șir, cred că dormisem cîteva ore după ce ni s-a servit masa (cina, probabil, mic dejun nu putea fi în nici un caz) și era vremea pentru pipi, dar nu reușeam s-o trezesc pe individa de alături. Englezoaica de la margine fusese la toaletă și începuse să se aranjeze. Ridic storul de la fereastră și observ prin ceață, la orizont, un brîu roșu, semn că se apropia seara. Curată nebunie. Pe aripa avionului se prelinge o lumină roșcată. E bizar să constați că ai plecat din Istanbul la 1 noaptea și, după numai cîteva ore, pînă să ajungi în Coreea, s-a făcut deja seara.

Nu-i o iluzie optică, puțin mai tîrziu zburăm peste Marea Japoniei și ni se servește deja (din nou!) cina. La friptura de vită iau o sticlă cu vin negru, Cabernet franțuzesc. Ne apropiem de Tokyo, scăzînd treptat din înălțime. Mai sînt vreo cincisprezece minute pînă la destinație, iar afară e întuneric.

Aproape de orele 21, aterizăm pe aeroportul Narita. Sîntem la o distanță de aprox. o oră de mers cu autocarul pe autostradă de Tokyo. Telefonul a trecut automat pe ora locală, nu-i nevoie să fac modificări. E deștept noul meu aparat telefonic. (Pe celălalt mi l-au furat țișanii în tramvai, pe cînd mă întorceam din Piața Obor.) La 21:20 urcăm deja în autocar și însoțitoarea japoneză ne cere să ne punem centurile. Obligația este valabilă pe autostradă pentru toate locurile din autocar. Am intrat deja în altă lume. Cazare la hotel Akasaka Excelsior, 4*. Pe scurt, cazare foarte bună.



inexplicabilă. Cică, soția îl amenințase de multă vreme că o să-l linșeze. S-au dus la o nuntă în raionul Drochia. Consumând ce se consumă cu aceste ocazii, surata

Evei luă un cuțit de bucătărie și încercă să-și atace soțul. Nuntașii au reușit să o dezarmeze. Peste anumit timp, parcă o împăcaseră. La un moment dat, a împăcăciune, ea se apropie de soț, cerându-i iertare, și, ca semn că i-a trecut răutatea, năvălește să-l sărute, însă, perfidă, scoate un alt cuțit pe care-l tănuise în mîneca hainei: două lovituri mortale! (Ce nuntă, ce stigmat pe destinul mirilor! Să-ți amintești mereu că la nunta ta a fost asasinat un om!...) Apoi țata asasină iese la poartă, își ridică poalele și anunță cinic că stă la dispoziția tuturor bărbaților, dacă aceștia au nevoie să-și satisfacă poftele animalice. Urcă într-o limuzină care o aștepta și – dusă a fost.

Zice Moșnoi că, telefonându-se la Chișinău ca să fie arestată făptașa (locuiește undeva la Ciocana), un maior de poliție, căruia îi revenise misiunea de a pune cătușele, se lasă atras în pat de pofcioasa asasină. Cică, și la înmormîntare, seducătoarea curviștină se înfățișase cu un amant de ocazie gradat...

Cine știe, poate că de la un moment încolo, fantezia rudelor a prins a ticlui posibila derulare grotescă de subiect, dar ceea ce s-a întâmplat la nuntă e groaznic și de dincolo de rațiune.

La editură, Teo Chiriac îmi arată câteva volume colective de versuri dedicate marelui conducător Lenin (toate calificativele astea trebuiau scrise cu majusculă). „Să văd, nu ești prezent și tu la sindrofia logoreică?“, zice colegul, pe care-l asigur că nicidecum nu pot fi găsit în neghioabele selecții de ineptii lozincarde. „Dar să știi că până și Lari este...“ Nu știu ce a putut scrie Leonida la o atare temă.

Dar, odată ce veni vorba de controversata colegă, în „Glasul națiunii“ ea a inserat o recenzie foarte elogioasă la volumul meu de proză „De ce tocmai mâine-poimâine?“. Confuză situație...

Printre altele, acolo, Vasile Nastasiu spune: „Scrise într-un limbaj plastic și viu, însoțite de subtilitate, afecțiune și o ironie inteligentă, nuvelele sale, axate și pe un suport autobiografic, descoperă și o interesantă, aproape o nebanuită lume a satului moldovenesc de azi... Leo Butnaru scrie o proză «țărănească» de bună calitate care, de cele mai multe ori, are în cazul ei niște originale caractere intelectualizate. Și aceasta în ciuda mediului rural din care provin. Și chiar în pofida faptului că prozatorul își alege modelele din evenimentele cotidianului. (...) ... nuvele țesute armonios cu metafore, imagini și comparații de un inedit apartență“.

I-am făcut o vizită lui Mitică Popovici, ministru adjunct la comerț. Nu mă poate ajuta, în mare. Doar câte ceva, și nu tocmai cele necesare astăzi, când totul e deficitar, când suntem tot mai departe de ritmul unei existențe civilizate. Bișnița face ravagii.

19.X.1991

O sintagmă a lui Umberto Eco din „Pendulul lui Foucault“ – „Lucrând cu furie, ca un intoxicat“ – mi-e înțeleasă până în nuanțe: a fost și realitatea mea, pe când scriam la „Șlefuitorul de lentile“. Poate din teama de atare intensitate și obsesie, care m-au ținut încheștat zeci de zile, încă nu pot reveni asupra manuscrisului, pentru a-l definitiva. Dar, încetul cu încetul, în locul ei reappare apetitul de a relua în forță subiectele celor peste 250 de pagini de manuscris.

Reproduceam cazul cu soția care și-a înjunghiat soțul, căruia este nimerit să i-l alătur pe cel care a avut loc pe palierul nostru: vecinul M. Cord. a luat și el un cuțit în... fesă! Nevastă-sa, cam zurlie la ale ei, l-a înțepat cât ai zice pește. Dar s-au împăcat...

După multe săptămâni de scânteieri răzlețe, poezia s-a organizat în fascicule coerente. Astăzi am definitivat câteva lucrări concepute mai demult: „Nefiresc?“, „Roentgen serafic“, „După spectacolul *Ulysses*“, „Seară de poezie“, „Titlu tremurător“, „Antieseu“...

Mă pregătesc să merg la spectacolul „Cântăreața cheală“ de la teatrul „Eugen Ionesco“.

Într-o revistă a presei din „Tribuna“ clujeană, nr. 39, inclusiv următoarele aprecieri: „În alt număr (31 august 1991) *Tineretul Moldovei* ne mijlocește o plăcută întâlnire cu poetul Leo Butnaru în calitate de prozator. Cele trei subiecte din grupajul «Caractere» se citesc cu interes, sunt scrise cu concizie și rafinament, cu o subtil disimulată ironie și cu un gust vizibil pentru parabolă și sugestie subtextuală“.

Romanul lui Umberto Eco este prima lucrare de acest gen procurată la Chișinău cu un preț foarte mare: 25 de ruble. Dar, ca substanță, el depășește sumele oricât de fabuloase ale rublei

„date peste cap“, devalorizate, pare-se, până la prețul hârtiei din care este fabricată.

Am citit câteva capitole ce-mi procură o delectare ca în cazul lecturii lui Borges. Mare noroc să studiezi o atare operă eseistică, enciclopedică, de o inventivitate nu că spectaculoasă, ci intern-complexă (zic, negăsind un termen mai potrivit).

Îmi amintesc că, încă în studenție, am schimbat nu știu ce carte cu mult mai puțin valoroasă pe „Opera deschisă“ a lui Umberto Eco. Partenerul de schimb a fost Costică Macari care era relativ puțin inițiat în estetica de valoare. „Opera apertă“ trebuie recită.

Dă-mi, Doamne, înțelepciunea de a putea folosi gospodărește timpul vieții de după borna 40 a destinului...

23.X.1991

Îmi doream o masă de scris mai încăpătoare: la cea pe care o am, manuscrisele, fișele, cărțile, dicționarele, mașina de dactilografiat uneori... „îi dau peste margini“... Deci, merg la piață, la consignația de mobilă. Văd o masă care nu mi-ar displace. Lemn galben spre brun cu ceva aplicații decorative simple. Dar prețul... dar prețul: 4 mii de ruble! Nici mai mult, nici mai puțin, onorariul pentru o carte de versuri de 3 coli, care carte – cine nu știe? – nu se scrie într-un an, doi. Nu cunosc vreun coleg care ar fi gata să-și slăbească portmoneul până la distrofie...

Iar în luciul de lac al mesei mele nu prea mari se oglindesc păsări în zbor, când trec prin dreptul ferestrei cu deschidere spre Râșcani. Câte-o aripă de porumbel sau gaiță „se lovește“ de vreo zgârietură rămasă pe poleiala mesei, însă zborul nu se frânge...

Ce mai! E o prăpastie financiară între cele 75 de ruble, cât m-a costat masa de scris pe care o am, și cele 4 mii de ruble solicitate pentru cea de la consignație. Oricum, regretele nu mă răpun, inspirația nu-mi dispare.

26.X.1991

Fobia față de cultură, inteligență, subtilitate estetică și tendința de a deveni exeget în disocierea artistică nu e caracteristică doar cine știe cui, ci – să vezi! – chiar și unora din cei ce pretind că ar fi scriitori buni. Iat-o pe clonțoasa Lidia I. făcând aluzii contra celor care știu mai multă carte decât necioplită de ea. Zice într-un interviu cu o altă sibilă foc de subțire la minte, N. J. care, ca inteligență, ar trebui să se numească... *subjopescu*: „...când nu mai poți scrie literatură artistică, de ce să nu scrii filosofie sau critică literară? Unii confrăți de ai noștri, (virgula lor, L.B.) grozav mai pretind la un nivel aparte de cultură și atât de largă deschidere spre tezaurul gândirii umane, încât cuprinși de certitudine că pot face la sigur filosofie de geniu“. (Nu e nicio greșală din partea mea: exact așa e fraza în „Glasul Națiunii“ – L. B.) Vai de capul nostru: dacă, după secole de aleasă cultură universală, mai suspectăm omul că vrea să fie în rând cu lumea, când e vorba de un nivel superior al conștiinței ca forță de cugetare și subtilitate, înseamnă că e încă mult, foarte mult până la împlinirea de ideal, oricare, inclusiv ideal național. Cei care nu au ochi buni pentru confratele lor care tinde spre carte aleasă nu vor nici unire, nici bună cunoaștere a limbii, literaturii și istoriei române, nici intrare în Europa, nici... nici...

Parcă pentru guraliva și hrăpăreața doamnă poate servi de model și contraargument un Baudelaire care afirma că, mai devreme sau mai târziu, „toți marii poeți, în mod fatal, devin critici“, compătîmindu-i pe acei creatori „nedesăvârșiți, incompleți“,

care se conduc doar de instinct, aidoma clonțoasei de ea, ce va rămâne pe vecie departe de estetică. Parcă ar fi avut rost ca Juan Ramón Jiménez să-i spună uneia de tipul tipesei sus-amintitei: „Pentru mine nu există alte rațiuni în viață – și nici în moarte – decât rațiunile estetice“, apoi – ca autodefinire: „Cântăreț liric și metafizic; prozator descriptiv și psiholog, aforist, filosof și critic“ („Secolul 20“, 3-1969).

Despre alde d-na tovarășă în cauză am scris în „Oglanda și lampa“, atacând tocmai lipsa de cultură, de discernământ estetic... Însă ai noștri se vor perfecți prin... imperfecțiuni. Vor ei sau ba, însă, încetul cu încetul, timpul li se duce...

30.X.1991

Regină pe șatră... Abia acum aflu că poezia „Țiganca“, ce deveni textul celebrei romane cântată de Ioana Radu, a fost scrisă de Artur Enășescu în octombrie 1919, în gara Sărulești. Această perlă de inimă albastră pare și mai apropiată de noi și dintr-un alt motiv, tragic: muzica îi aparține învățătorului și aviatorului Ionel Fernic, căzut în munții Carpați, nu departe de Cernăuți.

În baza unei înțelegeri mai vechi, lui Mihail Nicoreanu (alias Mihail Ion Ciubotaru; nu știu dacă a făcut bine trecând la un pseudonim filat din numele satului din care se trage, Nicoreni) îi pregătesc un chestionar pentru un dialog. El vine la US, stăm în birou și ne descoasem reciproc și, pare-se, de asemenea reciproc prinzând a ne dezamăgi unul de celălalt. Nu mă pripesc să dau pe față bănuielele pe care le am: să vedem cum iese dialogul și, poate, nu am dreptate, bănuielele se spulberă. Ar fi bine să nu am.

Iar ieri mă telefonează, șovăitor, dându-mi de înțeles că ar dori să-i adresez și altfel de întrebări... Predispoziția mea de a mă menține în sfera esteticului și eticului subtil pare a nu cadra cu ceea ce ar putea să-mi ofere interlocutorul. Nu e bai, renunțăm.

Am văzut macheta cărții de versuri „Șoimul de aur“, ce trebuie să apară la Colegiu în colecția „Poezii de duminică“. Ar fi, adică, fix-precis, a zecea mea carte. Nu e un eveniment, nici prilej de satisfacție: ajuns la 42 de ani, alții au duzini de titluri... Alta e că „Șoimul...“ ar putea să le trezească animozități și invdie feroce unor confrăți „generoși“ și „Eu“-iști...

Îmi completez/ ordonez colecția revistei „Secolul 20“. Cu asentimentul lui I. Mânăscuță, fac schimb de numerele-dublet cu unele lipsă, dar pe care le deține Colegiul (pentru traduceri). Se zice că încă Ion Gheorghită le procurase cu bani grei de la Ion Podoleanu. Biblioteca spune că s-ar fi oferit câte 60 de ruble pe exemplar...

Tot mai multe semne că ne aflăm în plină campanie electorală... Pretendenții la președinția republicii țin cont și de poziția (ori posibilă poziție a) scriitorilor... Mircea Snegur se încumetă să-i telefoneze, acasă, lui Gheorghe Vodă. Așa, ca printre altele... Să-i spună că l-a auzit într-o emisiune radio, că a vorbit gospodărește, cetățenește... Și nu care cumva să creadă Vodă că numai de data aceasta a fost auzit. Ci că, pur și simplu, președintele republicii se interesează, urmărește ce fac scriitorii: „V-am auzit când ați vorbit de un roman foarte bun... Al cui?... Ei, am uitat al cui, dar mi-a plăcut ce-ați spus și aș vrea să citesc și eu romanul acela, cu toate că nu prea am timp...“ Vodă îl pune la curent pe președinte că se referise la romanul lui Lucian Blaga „Luntrea lui Caron“. Eu îi zic colegului: „Dacă i-ați spus lui Snegur că ați împrumutat «Luntrea...» de la mine, să știți că-mi telefonează și mie...“ Vodă, șmecherește, zâmbește

pe sub mustăți, zicând, de parcă acesta ar fi adevărul: „Da, i-am spus că romanul e al prietenului meu Leo Butnaru“. De, glume. Pentru că în timpul „foarte responsabilei“ campanii electorale se mai și glumește, nu? În genere, se poate dovedi că înseși alegerile au fost o glumă. Dacă nu chiar farsă...

4.XI.1991

Ieri, Ziua Poeziei. Mai întâi, în așa-zisul sat „Trei iezi“ de lângă circ, Iu. Filip le prezintă picilor planul general al viitoarei localități a basmelor. Îl întreb de unde va lua bani. Cică, sponsorizează niște firme. Să fie într-un ceas bun, să nu rămână o iluzie, satul... Citim și „în sat“, și pe scările circului. Romanciuc, Filip, Nedelescu, Nicula, vorbește și Cimpoi... E pentru prima oară în tradiția noastră literară, când sărbătorim, aparte, Ziua poeziei pentru copii. Însă ar trebui să alegem un timp mai propice: în noiembrie e deja destul de frig.

Apoi venim pe Alea clasicilor. Televiziunea așteaptă poezii, dar și cititorii. Dinspre Piață vine o gloată agresivă: cică, pentru aceeași oră, la Teatrul Verde a fost fixat mitingul Frontului. Ce stupiditate. Țipălăii ăștia vor să ne învețe politică. Pe Cimpoi, pe Matcovschi, pe alții îi fac trădători, apoi, mai scremându-se a rosti fraze cât de cât inteligibile, pleacă, pe când unul lasă peste umăr: „Nu ne trebuie poezie!“ De, nici poezia nu are nevoie de analfabeți, de abrutizați de haosul și agresivitatea de gloată.

Iar poezii rămân cu cei care au nevoie de poezie și care nu sunt deloc puțini. Se apropie o doamnă care îi spune unuia din cei trei copii ai săi să-mi solicite un autograf, mai precizând: „Nenea Leo mi-a predat literatura“. Aha! Din mizera mea experiență de practicant în pedagogie – o lună de zile la fosta școală internat nr. 1 de pe strada Doina, s-a ales și un suflet care să-și amintească de domn' profesor Butnaru. Zice că, elevă, se numea Grecu Tamara, acum e Bucătaru. A absolvit fizica-matematica, pe care le și predă la Ungheni.

Am fost prea solicitat de reporteri. Ar fi trebuit să mai refuz, pentru că cei cu invidia la pândă nu vor scăpa ocazia să mă eticheteze în fel și chip.

Azi după-amiază trebuie să merg la radio, să vorbesc despre Vasile Levițchi. Împlinește 70 de ani. De altfel, ieri, împreună cu Arc. Suceveanu, M. Cimpoi și I. Vieru, am fost pe la generosul bucovinean care de fiecare dată ne tratează cu tot ce are mai bun.

5.XI.1991

La Ziua poeziei se apropiase un bărbat în vârstă, își cere permisiunea de a se prezenta: „Radu Ion din Galați“. De fapt, e originar din Ismail, însă istoria noastră cu originile... Roagă, în eventualitatea că mai ajung pe la Galați, să-i telefonez. „Numărul e foarte ușor de reținut. Anul are 12 luni și 365 de zile. Acesta e și numărul meu de telefon“. Ingenioasă formulă (sau: reformulare). Le-ar fi plăcut și copiilor care se aflau pe Alea clasicilor.

Și o alta, de asemenea despre telefon. Mai acum câteva zile, după „Alo!“-ul meu trimis în receptor, – eram solicitat, adică, – o voce de tânăra unde face: „Nene Serafime, la...“ Era firesc să nu-i fie complicat a greși: numărul nostru și cel al familiei Saka au diferență de o singură cifră. Al lor – 43.92.61, al nostru – 33.92.61. Cred că nu e la mijloc vreun pretext de a căuta semnificații, sub-semnificații, fiind vorba de o coincidență oarecare.

Bursa comercială „Moldova“, în ochii lumii întregi, la televizor, dăruiește societății culturale „Eminescu“ din Cernăuți două automobile. Cel care primește și mulțumește e, bineînțeles,

Zvârluga de Vasile Tărățeanu. Gheorghe Vodă zice că, atunci când luă cheia pentru unul din automobile, Vasilică se dovedi a fi „exact de mărimea ei“. Ei, ei, nenea Gicu o face pe reprezentantul uriașilor, în realitate fiind „deliu“ alde Vasilică.

7.XI.1991

Grete Tartler pune în scară de vers o excelentă parabolă: în Noua Guinee, regele e numit de către-nțelepți: cel mai mic de-nălțime.

Oare voiau să apere țara de tirania unuia prea înalt și puternic?

Însă azi, în nădejdea domniei, cu toții își împiedică fiii să crească.

Economia de piață e, de fapt, una „de peste gard“, zic, pentru a vorbi despre doi tipografi de la editura „Știința“, de peste gard de Casa scriitorilor: au venit să propună stocuri și topuri de hârtie de scris – 2 mii de file pentru 25 de ruble. Ce credeți, foarte repede s-au găsit și cumpărătorii. Să nu intre în necinstita afacere? Cum de nu, dacă de aproape un an de zile la Fondul literar nu se mai aduce hârtie pentru scriitori? O cumpăram la kilogram, am și uitat la ce preț, dar unul – floare la ureche... Iar Al. Dobrescu de la Iași îmi spunea că dincolo, peste Prut, o simplă foaie pentru dactilografiat costă... 1,5 lei.

În genere, articolele pentru munca scriitorului se vând la prețuri barosane. Cumnatul Vasile îmi aduce de la... Kamceatka un stilou chinezesc pe care a dat peste 100 de ruble. Mai acum câteva luni, o atare unealtă o luai cu 15-20-25 de ruble.

O mașină de scris face, cred, în jur de 2 mii de ruble, preț *săltat* cam de 8-9 ori în raport cu precedentul.

La bursa din Moscova rubla a înregistrat cea mai deplorabilă cădere: 1 dolărași = 102 rublișoare... ușoare!

10.XI.1991

Joia trecută, ne-a vizitat Constantin Donea, șef la Inspectoratul Cultură din Bacău. Ne-a adus invitațiile pentru Festivalul de Poezie „Bacovia“ care se va ține la 5-6 decembrie. Mi-a dăruit „Epistolarul“ îngrijit de Gabriel Liiceanu.

O agapă la barul scriitorilor. Ne reținem ceva mai mult, pentru ca, dimpreună cu Cimpoi, să ne convingem pe propria-ne piele și grabă ce înseamnă criza energetică: după ora 24, nu mai circulă transportul în comun, iar taxiuri, particulari – rar de tot, fiind suprasolicitați și, deci, supraîncărcați. Cu chiu cu vai, găsim un creștin.

Evenimentul sufletesc din ultimele zile – lectura numărului de „Ateneu“ dedicat ultimelor zile ale lui Marin Preda. La Bacău, am avut să-l cunosc pe fratele prozatorului, Alexandru, zis și Sae, care mi-a dăruit două romane ale fiului său Sorin Preda.

12.XI.1991

Vestea că am fost primiți în PEN-Clubul Internațional ne parvine din Armenia, de la Ghevorg Emin, care ne expediază o telegramă. Probabil, prietenul nostru de lângă Ararat a participat la ședința din noiembrie a acestei prestigioase organizații și s-a grăbit să ne bucure.

De la Galați, sosesc Ion Chiric și Radu Mihăiescu. Al. Condeescu l-a recomandat pe Vasile Vasilache ca autor ce ar putea să-și publice proza la editura dunăreană „Porto-Franco“. Seara, cu sus-numiții și cu M. Cimpoi, suntem invitați la o agapă

de către „pretendent“, acasă. Aici bătrânul o face pe umilul, mărturisindu-ne că a vândut automobilul „cerșit“, zice, de la USM, lucru de care noi știam demult. Păcat că spiritul tânguierilor/ tânguierilor de tot soiul s-a abătut și asupra celor care ar trebui să se preocupe doar de înțelepciune... Timpurile, grelele?...

14.XI.1991

Lectură curentă – „Epistolarul“ îngrijit de Gabriel Liiceanu, de unde extrag următoarele (câci mai sus vorbeam de înțelepciune): „Nu uita că deceniul de aur al creatorului în cultura umanistă se desfășoară între 60 și 70 de ani“, zicea Constantin Noica, generalizând un optimist... pesimist, cred.

Andrei Pleșu: „Cultura e mai curând un mod onorabil de a suporta absența iubirii sau crizele ei“.

Ceea ce ne lipsește multora dintre cei care s-ar dori nobili, fără a se trage din viața respectivă Andrei Pleșu vede la Alexandru Paleologu: „...într-o lume sufocată de o lipsă de educație, în cel mai bun caz pitorească, conu' Alecu repune în drepturi cultul ceremoniei: ne învață cum se prețuiește un amic și cum se salută un potrivnic, cum se aruncă mănusa și cum se ridică mănusa, cum se înjură cu amenitate, cum se tace, cum se riscă fără bravadă, cum se ține o făgăduință, cum se obține galanteria fără vulgaritate, cum se zâmbește interlocutorului când e idiot, cum se primește o înfrângere, cum se trece sub tăcere o victorie, cum se stă la masă, cum se suportă canicula fără transpirație, cum se păstrează – în praful verii – albul cămășii și câte și mai câte asemenea delicatase anexe, dar esențiale, care, fără a ține loc de conținut, pot da omului și unei epoci întregi măcar aparența, dacă nu substanța însăși a stilului“.

Portret excepțional, bravo Pleșu.

Cam cu ora 8 în cap, îmi telefonează V. Vasilache, anunțându-mă că (prin feciorul dumisale Victor) i-a parvenit chestionarul pentru dialog. „Îți mulțumesc pentru inteligență“, zice. Adică, îi priesc întrebările, să vedem rodul final. Se interesează de gălățeni, cu care ar dori să mai trateze proiectul eventualului său volum de proză de la „Porto-Franco“.

Numai că, ceva mai târziu... Primește-ți colegul gălățean cu brațele deschise, pentru ca el să te toarne într-un hal ceaușist! Tot azi, Matcovschi găsește momentul de a-mi spune că: „Ieri, au fost pe la mine doi din Galați... Eu nu-i știu, dar unul dintre ei mi-a spus că tu ai alcătuit o antologie de poezie, din care lipsesc și eu și Grigore!...!“ Ce perfidie! Dintr-o selecție de 5-6 autori de aici și tot atâția de dincolo, lucru convenit cu Vremuleț și Vicol, păcătoșelul de Chiric face „antologie“ și motiv de intrigă! De fapt, nu am rămas surprins: presupuneam în el un mărunțel, un fitecine, colaboraționist cu vechiul regim. Însă nu atrăgeam atenția la ceea ce se spuneau alți gălățeni despre așa-zisul redactor-șef la „Porto-Franco“. Păi, tipul se vede și după nume: Chiric... Mai nimic...

Însă Matcovschi schimbă tema, deschizând o „Viața Basarabiei“ de prin 1938, citindu-mi un articol de-al lui Nic. Costenco: problematica reintegrării naționale, greutăți, etc. – foarte actual și astăzi. Îmi citește și traducerea „Albatrosului“ lui Baudelaire, efectuată la un nivel bun de același Nic. Costenco. Apoi versuri de Meniuc, Luțcan...

Cu toate astea, Dumitru este artistul unui registru îngust, populist, ceea ce se răsfrânge și asupra revistei „Basarabia“, în care nu pătrunde și literatura modernă. **(Va urma)**



Vasile SPIRIDON

Deschideri vizuale

Un discurs critic încheșat despre fenomenul multiplu și contradictoriu al mișcării de avangardă, cu tot cu moștenirea sa experimentalistă, trebuie să aibă în vedere jocul complex al influențelor și al aspectelor novatoare între cadrele unei anumite literaturi. Doar plasate în context istoric și teoretic, semnificațiile faptelor literare cu pondere decisivă apar fără stridența disproporțiilor. Numai astfel se poate pune în valoare un act funcțional de istorie literară necesar pentru înțelegerea evoluției formelor de expresie literară având ca suport libertatea de spirit cristalizatoare a avangardei autentice. Este ceea ce își propune să întreprindă și Daniela Nagy în studiul *Literatura vizuală. Avangardă și experiment* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2017; prefață de Ion Bogdan Lefter). Obiectivul principal urmărit este de a analiza ansamblul verbo-iconic prezent în literatura noastră, ca expresie a posibilităților de depășire a clivajului analogic-digital în creația literară. Totodată, prin intermediul acestui demers, se are în intenție studierea potențialităților ansamblului verbo-iconic în literatura română de avangardă și experiment.

Daniela Nagy cercetează rolul avut de ansamblul verbo-iconic în literatura noastră și este atentă la obligațiile clarificări terminologice și teoretice cu privire la literatura vizuală și la literatura de avangardă/experimentală. Dacă primul ansamblu, referitor la literatura datorată verbo-iconicului, este ușor de încadrat între anumite limite de semnificare, distincția avangardă – experiment presupune deschiderea unor multiple niveluri și registre interpretative. Analiza

vizualului în literatură (de la efectul senzorial emis de textul literar, trecând prin perspectiva videologică tributară lui Ion Manolescu, văzută drept structură auto-productivă a imaginii, și încheind cu perspectiva verbo-iconică a literaturii vizuale contemporane) furnizează un prim și important indicator al abordării unui domeniu dinamic prin excelență. Tot dinamic este și celălalt nucleu al tematicii: literatura de avangardă/experimentală. Avangarda și experimentul presupun o depășire a normelor canonice anterioare, cu nuanța ideologică inclusă sau nu. Având așadar în intenție analiza a două nuclee conceptuale dinamice, Daniela Nagy nu poate reduce abordarea la structuri și condiționări schematice care să conducă la modele procesuale dominante sau la metode analitice univoce.

La începutul studiului, Daniela Nagy operează distincția teoretică dintre avangardă și experiment și, în subsidiar, identifică principalele surse de confuzii între cei doi termeni. Pentru aceasta, ea recurge la două taxonomii clasice: a lui Peter Bürger și a lui Angelo Guglielmi, încercând, pe de o parte, să definească termenii – în ciuda opoziției evidente a avangardei de a se lăsa surprinsă într-o formulă canonică –, pe de altă parte, să identifice sursele de confuzie la nivel terminologic, apelându-se și la repere critice românești. În ceea ce privește avangarda istorică, se insistă asupra principalelor trei mișcări avangardiste europene, dar nu neapărat cele care au produs mutațiile de profunzime la nivelul literaturii române. Privitor la noua avangardă sau experimentalism, cercetătoarea alege să-și



concentreze atenția asupra diferențelor de percepție în spații culturale diferite și asupra confuziilor create de necunoașterea temeinică a respectivelor cadre.

Acestor delimitări le urmează identificarea rolului și a locului avangardei românești în raport cu avangarda europeană, precum și a modului în care anumite curente europene îmbracă forme particulare de manifestare la noi. În acest sens, este radiografiată literatura critică românească privitoare la avangardă și la experiment și se realizează o hartă conceptuală având în centru modelul propus de Ion Pop și apoi acelea ale lui Nicolae Manolescu, Marin Mincu și Paul Cernat. Totodată, se apelează la o lectură diacronică a celor trei valuri de manifestare a literaturii românești de avangardă și a reverberațiilor experimentale ulterioare.

În a doua jumătate a studiului, Daniela Nagy urmărește ipostazele verbo-iconicului specifice avangardei istorice, experimentalismului modernist al deceniilor 7–9 ale secolului trecut, optzecismului și mișcărilor postoptzeciste. Cercetarea, axată pe cele mai ilustrative texte din literatura de avangardă și experimentală care se caracterizează prin deschidere vizuală, explorează fundamentele de ordin semiotic ale literaturii verbo-iconice și raporturile de sincronicitate dintre creația noastră literară și aceea europeană și americană. Tot aici sunt analizate cauzele care au condus la reforma vizuală, dintre care cea mai importantă este dată de necesitatea, fundamentată constructivist, de eliberare a limbajului de convenție.

Punctul nodal al constructului verbo-ionic avangardist este considerat – cum este de așteptat – a fi „pictopoezia” lui Ilarie Voronca și Victor Brauner, dar sunt analizate, în afara acesteia, și creații cu pronunțat caracter vizual, realizate de Ilarie Voronca, Ion Vinea, Virgil Teodorescu, Al. Tudor-Miu, Geo Bogza, Mihail Cosma, Max Blecher, Gherasim Luca, Gellu Naum ș.a. Nu este uitat nici lettrismul, care, chiar dacă nu s-a manifestat distinct în România (dar îi este îndatorat unui român), a modelat ulterior numeroase creații verbo-iconice prin deconstrucția practică și prin procedeele meta/hipergrafice propuse. În cadrul literaturii experimentale sunt aduse în dezbatere creațiile verbo-iconice fundamentate pe raporturile dintre geometria ritmului și geometria simbolică, în privința lui Ion Barbu, respectiv pe neputința semiotică totală a cuvântului, în cazul lui Nichita Stănescu, dar se acordă atenție și la ceea ce se numesc „embleme” și „ilustratori” în experimentele târzii ale lui Șerban Foartă.

Pe lângă toate acestea, sunt analizate manifestările sporadice ale concretismului și ale postconcretismului în spațiul literar românesc, indiferent de generația de apartenență, dar și reverberațiile concretiste târzii (optzeciste și postoptzeciste). Literatura vizuală optzecistă este discutată atât din perspectiva angajării, cât și din aceea a raporturilor semnificat-semnificant: poemele tipografice, manifestările verbo-iconice paradoxiste, caligramele și anti-caligramele unor autori precum Mircea Cărtărescu, Romulus Bucur, Daniel Pișcu, Florin Iaru, Emilian Galaicu-Păun ș.a. Literatura română vizuală postoptzecistă este extrem de

eterogenă: în cadrul subcapitolului dedicat acestei perioade, s-a analizat încercarea de fundamentare vizuală a poeziei neoavangardiste de la Aisberg, proiectele multiart coordonate de Dan-Mircea Cipariu, video-poezia Evei Pervolovici și literatura vizuală de la Infinitesimal.

O asemenea deschidere către formele de manifestare multiart necesită în egală măsură și abordări dinspre celelalte câmpuri artistice, care să ofere alte perspective asupra unui fenomen din în ce mai frecvent întâlnit, văzut ca o sinteză a artelor. Cercetarea răspunde unei necesități firești de cartografiere a principalelor zone de creație verbo-ionică din literatura română de avangardă și experiment care include vizualul. Se urmărește abandonul expresiei verbale clasice, lineare, respectiv principalele forme de manifestare a raporturilor semiotice în cadrul unor creații particulare, avangardiste sau experimentale.

Demersul investigativ este realizat în prelungirea abordărilor teoretice generale și a celor specifice, prezentate sumar în prima jumătate a cărții, constând în reluarea unor scheme/cadre de configurare a istoriei literaturii românești a ultimului secol și aplicarea lor în contexte particulare ale creației, mai exact în cadrul creației verbo-iconice. Răspunzând întrebărilor cercetării și subliniind faptul că există predispoziție creativă în zona de interrelaționare a literaturii cu artele vizuale (manifestată în multe cazuri prin intermediul autorilor români care s-au exprimat în afara cadrului literaturii naționale: Tristan Tzara, Isidore Isou, Daniel Spoerri ș.a.), reliefând raporturile de ordin semiotic în cadrul creațiilor literare românești de avangardă și experimentale și analizând raporturile de sincronicitate din punctul de vedere al tendințelor verbo-iconice exprimate în literaturile europene occidentale și latino-americane, cartea *Literatura vizuală. Avangardă și experiment* relevă necesitatea unei angajări critice susținute pe teritoriul literaturii vizuale românești.

O primă concluzie importantă a prezentei abordări este aceea că avangarda conține experimentalismul în datele ei fundamentale, dar că nu se limitează la el, întrucât acesta dă un sens cu totul aparte ideii agresive de nou. Avangarda radicalizează inovația, oferindu-i un potențial autodistructiv și întorcând-o împotriva ei înseși, pe măsură ce amenință să se transforme în normă. Este și motivul pentru care teoreticienii italieni ai experimentalismului accentuează latura integrării recuperatoare, pentru a stabili o distincție între cele două concepte. În fond, se utilizează concomitent noțiunea de experimentalism în două accepții: una extensivă, similară noțiunii de postmodernism, și alta limitativă, suprapusă textualismului. În acest fel, experimentalismul devine moment succesiv al avangardei, dar și alternativă a ei, reușita Danielei Nagy constând în privirea cu spirit conciliator a opozițiilor considerate îndobște ireductibile. Cu atât mai mult, cu cât fronda experimentală a căpătat la noi un aspect bine temperat, fiind obligată să se situeze între un tradiționalism intratabil și un modernism tolerant.

O a doua concluzie rezidă în faptul că experimentul a avut întotdeauna un statut extravagant, marginal, iar o rediscutare a sa nu trebuie să țină seama neapărat de criteriul axiologic. Replierea literaturii asupra ei înseși, hipertrofierea *poesis*-ului devin simptome ale unei crize a practicii mimeticului și întrețin formele de manifestare antirepresentative. Pentru mulți istorici ai literaturii sau ai artelor, experimentul este echivalent doar cu manifestarea avangardei înseși. Încercare de înnoire a viziunii și a expresiei, experimentul reprezintă un act de creație ostentativ ce implică provizoriul unei forme șocante pentru înțelegerea obișnuită a receptorului. Termenul va implica, potrivit unui cercetător al literaturii moderne, W. Strolz, „nesiguranța că «încercarea» îi va reuși”. Este adevărat că experimentul a fost practicat de avangarda din secolul al XX-lea, însă nu numai de ea, fiind semnul unei preocupări constante de a descoperi noi forme de expresie. Calul lui de bătaie l-a constituit, în toate artele, riguroasa clasificare a genurilor; de multe ori, scopul lui declarat a fost ștergerea barierelor dintre arte (ceea ce a condus la poezie vizuală, sonoră sau concretă, la happening și la toate manifestările ce au decurs din ramificarea formelor lui).

Textele selectate spre aplicație ilustrează fidel discursul teoretizant ales, ajutând-o pe cercetătoare să-și fructifice rezultatele cercetării. Este de atras atenția asupra necesității de a se fi consultat și alte surse bibliografice: Germain Bazin, *Istoria avangardei în pictură* (trad. rom., 1973); Marcel Brion, *Homo pictor* (trad. rom., 1977); Jean Cassou, *Panorama artelor plastice contemporane* (trad. rom., 1971); Thierry de Duve, *Kant după Duchamp* (trad. rom., 2003); Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor* (2003); Emil Nicolae, *Victor Brauner – la izvoarele operei* (2004) și *Patimile după Victor Brauner* (2006); *Dicționarul general*

al literaturii române (I, A/B, 2004); „Euresis. Cahiers roumains d'études littéraires”, nr. 1–2/1994).

Cea mai importantă limită a prezentului studiu – recunoscută de însăși autoarea, iar în această încercare de depășire a ei constă și noutatea abordării – este aceea rezultată în urma intrării într-un teritoriu analitic necartografiat. În lipsa unui corpus clar definit, identificarea și continua sa extindere au constituit principala provocare în a-l sistematiza. În ceea ce privește deschiderile cercetării, Daniela Nagy consideră necesară continuarea acesteia în sensul extinderii corpusului printr-o activitate de cercetare de amploare, respectiv în sensul proiectării unei analize comparatiste, în raport cu principalele literaturi furnizoare de opere verbo-iconice.

Analizând întregul peisaj al creațiilor verbo-iconice din literatura română, al tendințelor manifeste din exterior, mediate de scriitori români (dadaști, lettriști sau concrețiști), dar mai ales insistând pe necesitatea apariției acestei forme de expresie literară în marginalul interferenței cu artele vizuale, a fundamentelor și a limitelor de manifestare a fenomenului, a caracteristicilor acestuia și a raporturilor semiotice instituite în funcție de curentul dominant sau de impuneri de ordin generaționist, *Literatura vizuală. Avangardă și experiment* se înscrie pe linia fundamentării unei perspective distincte asupra literaturii române din ultimul secol. Constatând și argumentând faptul că literatura vizuală se naște din dezvoltări firești, că literaturile altor țări acordă spații importante acestor forme de manifestare literară și artistică, Daniela Nagy afirmă că studiul său este rodul unei nevoi firești de cartografiere a unui fenomen întrucâtva neglijat în peisajul criticii noastre literare. Rezultatele la care s-a ajuns după finalizarea demersului se pot constitui într-o platformă a unei posibile (viitoare) istorii a literaturii verbo-iconice românești.

Adrian LESENCIUC

Când durerea ridică vălul de pe ochi...

Poezia lui Florin Caragiu a dizolvat angoasa morții cu friabile mărunte, cotidiene, gravitând ca o centură de asteroizi în jurul ei; le-a topit pe toate într-o liniște a contemplării, a împăcării cu sine, eliberând prin cuvânt autorul de leștul realului – realitatea brută, nu și cea poetică, pe care o prezintă Nicolae Steinhardt ca analoagă câmpului gravitațional. Același sentiment al liniștii, pe care numai comunitatea o poate da, este cel pe care-l remarcă și îl subliniază Dumitru Crudu pe coperta volumului de versuri *Este* (2018)¹:

În tot timpul lecturi poeziei lui Florin Caragiu din cel mai nou volum al său m-a însoțit un sentiment de liniște – un sentiment de siguranță în fața unei realități aspre – așa

cum îl mai trăisem doar în preajma celor mai apropiați și mai scumpi oameni ai mei. În poezia sa, suferința a devenit bucurie și angoasa, speranță.

O poezie cu adevărat răscolitoare (v. și p.137).

Așadar, *Este*. Un prezent continuu, ținând locul „ființei intrării în ființă”, lui „este să fie”, una dintre modulațiile ființei adulmecate de Noica în aventura limbii române între *a fi* și *a nu fi* – un alt fel de a spune, la prezentul ființei de carne (care se poate săvârși oricând) în raport cu prea consacratul angajament ortodox pentru vecie: *asa să fie* sau *amin*.

Este, în plus, e afirmația, certitudinea celui care nu caută corpul Dumnezeuirii pentru a crede, nu caută rana spre a



¹ Florin Caragiu. (2018). *Este*. Însoțit de referințe critice semnate de Dumitru Crudu și Ovidiu Nimigean. București: Platytera. 144p.

se convinge. *Este*, adică afirmația despre sine – despre un autor care se sustrage, în măsura puținței, din sine, care se leapădă pe sine pentru a se reda sieși mai încărcat de duh – ca nefiind dintre cei care își însoțesc întrebările despre existența lui Dumnezeu cu marele chin al îndoielii. Așadar, departe de duhul apostatului Arghezi din *Psalmi*, Florin Caragiu se relevă ca autor care a văzut, căruia i s-a ridicat vâlul (*re-velum*) orbirii cotidiene. Dezvăluirea, cea dincolo de cunoașterea înșelătoare a simțurilor – dincolo de vulgarul simț tactil care caută corpul Dumnezeirii spre pipăire – înseamnă cunoașterea prin rațiune și, mai ales, prin revelare, iar instrumentul prin care redarea indicibilului devine posibilă este poezia însăși:

cel mai greu e să-i spui lui Dumnezeu/ Te iubesc/ când te întorci cu fața spre El/ îmbrăcat în cămașa morții,/ viața sprijinindu-te să nu cazi./ cuvintele nu ies cu tine cu tot,/ înaintezi șchiopătând,/ simțurile ca un braț de vreascuri se-ncing,/ scânteiază, // nu ceri nimic (*poem*, p.111).

Dar poezia este alunecoasă. Poezia este greu de stăpânit. „Poezia este un strigăt în pustiu” (*jump*, p.72) uneori. Poezia trebuie împlânzită, trebuie căutată starea de cumpătare în ciuda momentelor de neliniște, de criză, a tensiunii care de regulă îi dă naștere. Poeticul – pentru a păstra dimensiunea deschisă de Steinhardt – înseamnă salt energetic, ruptură, înseamnă angajarea în altă stare a faptelor, chiar dacă realul, în integritatea lui, rămâne același. Pătrunderea în poezia lui Florin Caragiu e prin criza fizică (a se înțelege a ființei umane în puținătatea ei fizică, aflată în cumplita suferință a prefacerii):

te-ntorci la cea mai veche-ndeletnicire a ta – suferința./ aștepti să se curme, descurcând gândul./ nodurile lui bine strânse dispar sub degetele răzbătătoare/ ale rugăciunii – dezlegată-i risipa:/ fiecare-nțelege ce vrea – o parte din corp,/ o mână ruptă, de pildă, își mută bun-simțul din a face-n a fi./ trage spre sine dorința, ca o aproximare prin lipsă/ a trezei absențe, ce, prinsă-n cârlig, scutură teama./ într-o clipită, care mereu îți scapă, te pierzi și te vindec (*chenoză*, p.24).

Suferința ține captive cuvintele, îngreșește rugăciunea; gândul bun dezleagă, prin numele și chipurile celor din preajmă, baierile luminii: „nu știi să mă rog./ spun doar numele celor pe care i-am cunoscut,/ rememorez chipuri/ cum aprinde un lămpăș noaptea luminile străzii” (*rondul de noapte*, p.64). Și în interiorul puținătății de carne, sângele care colorează trupul se lasă a curge dimpreună cu rugăciunea neterminată în voia Domnului pe traseele dinăuntrul ființei:

sunt o carte de colorat pentru sângele meu/ clipele în care n-am făcut bine/ închid în jurul meu cercul, / creând iluzia unui zid infinit./ noaptea tușește în somn,/ adoarme în săculețul cald de sare pe piept./ toată ziua s-a vorbit despre morți violente./ rugăciunea și-a uitat cuvintele, a rămas/ un simplu gest de lăsare în voia lui Dumnezeu (*știri*, p.36).

Cuvintele sunt retezate, suprimate: „ni se taie curentul – nu s-au salvat cuvintele!” (*poem*, p.78), sunt scoase din lichidul lor amniotic și lăsate să sfârșească în uscăciune. Nici rugăciunea nu se încheagă, nu curge, cum, de altfel și sângele se împotrivesc să coloreze cartea de carne pe care stau scrise numele autorului și cel al suferinței. Licărul de lumină,

îndumnezeirea ființei, vin prin fluidul poeziei. Și aici, cu experiența sa poetică, Florin Caragiu se dă un pas în spate pentru a admira frumusețea lumii, așa cum a zugrăvit-o Dumnezeu:

tot ce vezi cu ochii/ e al tău,/ Dumnezeu nu dă cu măsură/ darul (*mediteraneene*, p.15), sau te dai înapoi să poți cuprinde mai mult/ cu vederea. o armată de bărci leagănă/ marea. Masa e plină. Orice lucru/ în privirea ce te dezleagă de tine/ e o strună vibrând între noapte și zi.// guști încet, să nu tulburi viața./ un pește înoată-n văzduh. Coadă-i/ lovește aerul părăsit/ spațiul se lasă/ în palma ta, peste a mea odihnită (*mediteraneene*, p.9), sau liniștea e glasul Duhului Sfânt/ în care toate îți apar distinct// îți ascuți respirația/ și auzi în ea suflarea lui Dumnezeu/ în care te pierzi// [...] în pustie/ cuvintele sunt năvoade pline de oameni (*suzana*, p.128).

Așadar, atunci când cuvintele sunt insuficiente, când nu există puțință să le așezi în chemarea Domnului, Sfântul Duh se roagă cu cuvinte nerostite, cum zice o binecunoscută rugăciune, care iau, în redare, în contemplare, chipul poeziei. Întregul volum e, în fapt, o contemplare după lepădarea de sine. Dar e o contemplare într-un drum invers, spre răsărit, dinspre dumnezeieștile priveliști ale Mediteranei din apus către cele care opresc deopotrivă respirația înspre Egeea. E, așadar, o călătorie grăbită spre răsărit, o călătorie care scurtează ziua, „clipa cea repede/ ce ni s-a dat”, cum spunea Mihai Eminescu. Dar acest drum asumat este drumul liniștii, căci spre răsărit, contra luminii, întunericul e alungat din vene: „e în sfârșit primăvară! sângele răscolește-n vene lumina” (*zefir*, p.108). Drumul e scurt. Puținătatea lui e măsurată prin clipe, iar clipele în contemplarea poeziei, în rugăciunea Sfântului Duh cu nerostite cuvinte, iau chip nesfârșit: „vom mai sta două zile, ca două clipe culcate, ușor alipite,/ în chipul unui infinit” (*stavros*, p.119).

Poezia lui Florin Caragiu e dureroasă și liniștitoare prin însăși stăruința suferinței. Lumea întreagă, dezbrăcată de materie, decorporalizată, se întrupează în vastele peisaje ale continuii treceri, dar totodată neschimbătoare fețe a realului poetic. Peisajele mediteraneene, dinspre apus către răsărit privind, includ corporalitatea sângelui în căutarea luminii, includ căutarea interioară, zbaterea ființei care renunță mai întâi la simțuri, apoi la concepte. Lumea, în integritatea ei, în frumusețea ei nedată ochiului celui ce crede în simțuri, se relevă ca parcurs și stare deopotrivă, ca trecere prin vârste și împăcare cu vârstele, ca acțiune și contemplare în același timp. Ca revelație. Bucurie, izbăvire, luminare, smerenie – izul acesta se simte până în vârful ultimului cuvânt din poezia lui Florin Caragiu. Un om care a continuat parcursul dinspre matematici prin filosofie spre poezie, întovărit de rugăciunea mereu repetată de Sfântul Duh, în cuvinte neauzite de oricine. Nu întâmplător, parcursul său se zugrăvește pe harta teritoriilor de explorat. Cel ce a urmat stagii ale cunoașterii la Frăsinei redă lumii bucuria aflării. Iar aflarea, în poeme de o frumusețe nepământeană, e drum și destinație deopotrivă, e asumare și tulburătoare împăcare: „târziu găsim mormântul poetului/ în cimitirul marin. abia i se vede înscris/ pe piatră numele. pe lângă el/ de multe ori am trecut/ fără să ne dăm seama. cum zi de zi/ îți ating oameni vederea și nu știi câte ascund” (*mediteraneene*, p.15).

Între casanovism și experimentul literar

O incitantă controversă a avut loc de-a lungul vremurilor asupra termenului de *experiment*, care a fost și este întrebuit de criticii și istoricii literari și de artă, destul de neclar, însemnând un „anumit tip de înnoire a modalităților de expresie”, într-o direcție care nu a existat înainte. Istoriicii literari vorbesc, de exemplu, despre romantismul european ca despre „cel dintâi moment” în care se poate semnala încercarea de a determina o relație, un raport între experiment și opera de artă și literară, deși se trece, poate în mod intenționat, peste noutatea epatant-frapantă nu numai în perioada respectivă, dar și după, a romanului lui Laurence Sterne, *Viața și opiniile lui Tristram Shandy, gentleman*, scris pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, dar recenzat negativ, atunci, de faimosul critic, poet și eseist britanic Samuel Johnson. Există unii istorici ai artelor care includ printre „experimentalisti”, atât artiști plastici, cât și scriitori, mai precis pe toți cei care, în special în secolul al XIX-lea, „au modificat radical” perspectivele artelor; de la Blake la Van Gogh, Gauguin și Cézanne, de la Baudelaire la Corbière, Lautréamont, Rimbaud, Mallarmé și Jarry, termenul experiment, sau mai degrabă proto-experiment, aș adăuga, fiind legat de opera lor. Experimentul practicat de avangarda veacului al XX-lea, de pildă, era reperul, jalonul unui interes deosebit de a descoperi în literatură, „noi forme de expresie”, iar unele mișcări artistice și literare vor combate în sensul metamorfozării faptului de viață în literatură și cititorului-frate în „co-producător” al operei. Astfel, proza și-a manifestat suspiciunile față de „realitatea realității”, constatând nu doar cât de complexă era și este, ci și cât de astuțioasă e imaginea lumii pe care, narațiunea era strigată să o oglindească, să o reprezinte. La rândul lui, romanul a devenit „labirintic”, vorba lui Alain Robbe-Grillet (*Noul Roman francez*), va fi previzionând „transformarea noțiunii înseși de roman”: va fi un „laborator”, locul unei căutări, diligența autorului fiind tentativă, intervenția unei scriituri care, pe măsură ce se constituie, își atinge semnificațiile și își stabilește precis propria condiție, devenind un „roman al tropismelor”, „al privirii”, „stereoscopic”, care vrea să cuprindă vorace și „spontananeu” toată realitatea.

În literatura română, experimentul a fost prezent încă din perioada interbelică, poetul-filozof Lucian Blaga identificând experimentul artistic și opunându-l celui științific, în concepția scriitorului din Lancrăm experimentul având rolul de „catalizator al mutației, legătura dintre înnoire și experiment”. În aceeași perioadă, au fost „experimentalisti” Mircea Eliade și Camil Petrescu. O formă de literatură experimentală a fost, desigur, mișcarea de avangardă românească interbelică, prin autori ca Tristan Tzara, Ilarie

Voronca, Benjamin Fundoianu ș.a., care a realizat o falie totală, un mare canion de tradiție și promovarea unor noi modalități estetice. În anii 1960, s-a ivit un nou experiment literar, neomodernismul sau „Generația 60”, prin autori ca Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, Ana Blandiana ș.a., care reînnoia cu tradiția poetică din perioada interbelică, aceea numită modernistă, spune criticul Nicolae Manolescu, dar și o reacție la realismul socialist al anilor 1950. Vizavi de acesta din urmă, Ion Bogdan Lefter e de părere că prin literatura proletcultistă, am avea de-a face cu un experiment negativ, de o literatură în regres. O nouă formă de literatură a constituit-o „Generația 80”, reprezentativă postmodernismului românesc, influențat de cel american al anilor 1960, teoreticianul optzecist Gheorghe Crăciun observând că „îndrăzneala *experimentului* (s.m.) a refuzat subiectele mari, cărțile groase, plictiseala discursurilor interminabile din romanele obsedantului deceniu; autorii de texte *experimentale* și-au luat vocația în serios, au exclus ideea alinierii la ceea ce era permis, au dat dovadă de consecvență cu propriile lor căutări”.

Făcând o sinteză, experimentul literar s-ar defini deci prin refuzul mecanismelor narațiunii sau al formelor poetice clasice-tradiționaliste, prin spiritul ludic, libertatea expresiei și un fel de excepționalism, ieșirea din canonul literar, „operă deschisă”, deschidere culturală etc., dar și o formă de „explorare a realității” unei epoci, a unei lumi.

Noul volum de poeme prozastice sau proze poetice al scriitorului clujean Cezar Pârlog, *Ce mult te-am iubit!*, tipărit în condiții grafice excepționale la „Libris Editorial”-Brașov, 2018, grafică: Irinel Merlușcă, copertă și ilustrații: Lucia Ghegu (și după debutul fulminant cu *Flori, fete, fițe sau băieți*, 2014, continuat de cărți ca: *Life stuff sau Învăță-turi pentru Andreea*, 2016 și *Electric puzzle*, 2017), poate fi considerat ca un fel de experiment literar, înzestrat cu spirit ironic, ludic, sarcastic, pe alocuri și care demitizează, în principal, mitul iubirii. Cartea conține o listă sau poate un pomelnic de femei pe care eul poetic și narator le-a întâlnit și le-a iubit, mai mult sau mai puțin profund ori interesat, o catagrafie de la A la Z, după prenumele femeilor sau fetelor iubite, cu inserarea numărului lor de telefon, mobil în general, o noutate în acest sens. Autorul calchiază sau parodiază titlul unui film italian celebru, *Ce mult ne-am iubit* de Ettore Scola, nuanța, diferența fiind înlocuirea pluralului cu singularul, eul poetic accentuând faptul că el singur a iubit mai mult femeile decât invers, numite doar cu prenumele. Volumul cuprinde, de asemenea, după motto-ul, nu lipsit de semnificații pentru cartea sa, dintr-un roman al singurului autor român laureat al premiului literar francez „Goncourt”, Vintilă

Horia, *O femeie pentru Apocalips*: „Nu ne desparte decât viața. Dar asta trece repede”, o microintroducere în care poetul sau prozatorul menționează că iubita sa, una dintre numeroasele iubite, prietene, amante etc., de fapt, a intrat în depresie și i-a făcut vânt acesteia, el posedând o agendă cu numere de telefon, dezvăluind de fapt niște micropovești trecute dar neterminate cu „persoane ținute aproape”, cu vorbe frumoase etc. Urmează un fel de rezumat al lumii prezentate, al femeilor „agățate”, fiind amintite unele dintre ele ce vor fi chiar mini-eroinele cărții. Introducerea este urmată și de o Agendă în care sunt prezentate femeile protagoniste, de la A la Z, după cum spuneam, începând cu „Ade munte” și terminând cu Zoia și chiar dincolo de sfârșitul alfabetului în care este trecut doar semnul întrebării sau/și numărul de telefon al persoanei iubite, aceasta fiind substituită cu obiectul comunicării, nelipsit în această eră post-postmodernă și postindustrială.

Încă din incipitul primului poem în proză, „Ade munte 0722.984.0...”, Cezar Pârlog uzează de acea ironie postmodernă dusă până la cinism, care amintește de avangardist-experimentalistii Daniil Harms și Urmuz, și nu numai, în care personajul feminin Ade iubea mai mult muntele decât pe eul povestitor, pericolozitatea, riscul, în general, dar care moare alunecând nu pe panta unui munte sau vârf, ci pe... faianța umedă de la baie, după un paras-tas. Vorba lui Vintilă Horia, viața „trece repede”! Unele texte pârlogiene fac referire și la realitatea cotidiană, uneori sordidă, alteori angoasantă, și chiar politică, astfel, în „Alina pisi 0770.150.8...”, prietena alter ego-ului vocii auctoriale, care avea în dotare și o mătă îi cere acestuia bani pentru serviciile sexuale prestate, cu gândul la viitor, sistemul de pensii fiind „la pământ”, iar Dragnea (poreclit de mulți interna-uți și jurnaliști, și nu numai de către aceștia, „Draknea” sau „Daddy”), „fură”. În acest context cvasi-politic, mai sunt pomeniți, citați și criticați doi primari ai Bucureștilor, Sorin Opreșcu și Gabriela Firea Pandele, primul pentru că nu a prelungit programul metroului bucureștean, iar Firea pentru kitsch-ul sufrageriei căsoaiei sale palat, sau că va „băga autobuze cu aer”. O altă femeie „pentru Apocalips” sau Apocalipsă, mai corect, din inventarul-insectar feminin cezarpârlogian este „Anca 0723.6470.9...” care era „urâtă, nimfomană și se visa Nina Cassian”, aluzie la unele „defecte” ale faimoasei poete româno-americană; o alta care ține mai mult sau mai puțin de S.F., „Anca SF 0723.302.3...” era nemulțumită de prestația erotică a eului narator, deși acesta îi repară frigiderul, „Anda Metr. 021.649.83...” pleacă departe, în Africa, aluzie la scriitoarea daneză Karen Blixen și la filmul-ecranizare după aceasta, *Depart de Africa* de Sydney Pollack, pentru a studia acel trib dotat cu cel mai lung ștromeleag (vorba lui Henry Miller, în traducerea Antoanetei Ralian!) din lume; „Ange cântă 0722.226.8...” era folkistă și cânta pentru „toți pletosi”, dar considera că Adrian Păunescu „nu a fost cine știe ce”, deși eul povestitor-poematizant avea altă părere, fiind prezent și la „înmormântarea omului”, nu știm dacă este adevărat sau e o ironie postmodernă a autorelui. În fine, „Aurelia 0723.300.3...” era yoghină, poetul-narator învățând suficient poziții noi pe care le-a exersat împreună cu femeia

iubită, temporar. Ca o continuare a cinismului și pe alături a misoginismului, alte femei sunt taxate drept inculte, ca de pildă, „Miha 3 0723.157.1” (sunt mai multe femei numite Miha!) și chiar proaste, care pronunță „Haralambie” Zincă în loc de Haralamb, (deși în timpul comunismului am auzit și varianta Haralamb Cupru!), „ghivetă”, în loc de chiuvetă, sau „clanson”, în loc de claxon, și care fac cadou cărți cu titlu imaginar precum „Corurile bărbătești din sudul Moldovei sub lupa științei”. Tot yoghină este și „Sori yoga 0723.701.9...” care făcea meditații înțepenind goală câte trei ore, eul povestitor fiind nevoit, de dragul iubirii, să practice și el Yoga, probabil varianta tantra, pentru a nu fi părăsit de iubită, și chiar *Kama Sutra*, aceasta cu siguranță mai plăcută.

Există un grandios mit al adulterului european susținut de Denis de Rougemont în cartea sa „*Iubirea și occidentul*”, nominalizând romanul lui Tristan și al Isoldei, iar dacă secretul crizei căsătoriei, de exemplu, este doar atracția spre ceea ce e oprit, de unde ni se trage această „sete de nefericire”, se întreabă același autor elvețian. El considera că acel cult al „iubirii-pasiune” s-a democratizat în așa hal încât și-a pierdut virtuțile estetice și valoarea de „tragedie spirituală”, rămânând doar o „suferință confuză și difuză”, ceva necurat și trist, care nu va suferi dacă îi vor fi profanate cauzele socotite sacre... Venind înspre zilele noastre, în haosul obiceiurilor și vremurilor postdecembriste, în confuzia eticii din perioada de tranziție și a lipsei oricărui tip de morală, există clar o demitizare a iubirii, nu numai occidentale, în prozopoeemele cezarpârlogiene, ci universal-valabilă. Dincolo de colcăiala, fornicărea, relațiile pasagere și adulterele european-românești prezente la tot pasul, cartea *Ce mult te-am iubit!*, cu toate prozopoeemele petrecute, întâplate la timpul trecut, perfectul compus, exprimă ineluctabil un declin evident al relațiilor interumane, între femei și bărbați, de iubire, în general, totul ducând la relativismul vieții, derizoriu, nefericire profundă, lipsa profunzimii, ca un fel de *pattern* primitiv al durerilor umane ce va fi îndreptat destul de rapid spre aneantizare. Și ceea ce este mai grav ar fi că nu există mântuire și implicare a lui Dumnezeu în salvarea sufletelor noastre și nici autorul nu își asumă condiția de Dumnezeu sau să fie însuși Dumnezeu: „*Adevărul e că n-am vrut niciodată să fiu un Dumnezeu*”.

Abia în postfața programatorie a volumului, autorul ne dezvăluie o direcție a cărții, dar și o *ars poetica*, în care ni se destăinuie că va fi răs cu un ochi și va plânge cu celălalt (pe lângă teatrul antic greco-roman, *commedia dell'arte* și basme și povești, aici există și o parodie, pastişă la Nichita Stănescu și zicerea sa „A plânge nu înseamnă a avea ochi, ci a plânge nu înseamnă decât a fi”), după care se va dezbrăca de personaj ca de o coajă, sau va decoji ceapa ca Günter Grass, căutând și tehnici narative sau literare, fiind realist-naturalist de-a dreptul. Deși femeile prezentate în restul cărții mai mult în beznă sau penumbră decât în lumină pozitivă, l-au făcut pe autor personaj negativ, macho man, Don Juan, Casanova postmodern etc., el va un coautor al operei narativo-lirice și va fi scris și literatură. Una de calitate.

Luciditate & forță lirică

Un excelent poet este Cătălin Stanciu. Un poet dublat de un psiholog experimentat și meticulos. Noua sa carte de poezii, *Deliruri*¹, ne tulbură și încântă deopotrivă, ne scoate din inertiile zilnice, conducându-ne pașii către propriul subconștient, și, ceea ce consider că este de departe mult mai important, ne conduce și spre (propriul) supraconștient. Acel privilegiat spațiu de joncțiune cu nemanifestatul, cu straturile conștiinței care ne-a edificat și care ne susține evanescența formă trupească.

Nu mai puțin incitantă este abordarea designului de pe copertă, o măduvă a spinării stilizată, cu filamente nervoase, și cu alambicările nervilor aferenți. Un design eclatant pe cât de simplu (în aparență) încapsulând în sine, însuși miracolul vieții și al gândirii.

O distanțare de providență, dar și un *egotism* revendicator al providențialului, transpare din versuri grafiatate cu un rafinament aparte. Poetul Cătălin Stanciu, edifică printr-o hermeneutică de o mare finețe, un lirism confesiv alert și interesant: *Vreau ca Dumnezeu|să fie doar al meu|să nu se mai risipească|pentru oameni care nu au nevoie|de El.||Dar|Dumnezeu a început|să nu-mi mai înțeleagă limba,|iar eu|să nu-i mai recunosc vocea,|așa-i vorbesc în gând,|ca unei iubiri trecute||* (4. Vreau ca Dumnezeu să fie doar al meu, p. 16)

Dinamismul eroticii personale, reminiscentele unor amintiri dureroase, ies la suprafață cu o nebanuită violență, atingându-ne intempestiv în punctele vulnerabile, deoalând remușcări superflue, reactivând obsesii care încă ne (mai) erodează pe dinăuntru: *Atunci când facem sex |scoțocim în creierul celui|alt|în istoria sa personală, |deschidem cutia Pandorei| și ne răzbunăm pe toate femeile|pe care nu le-am putut iubi| până la capăt;* (Atunci când facem sex, p. 17)

O radiografiere a comportamentului oamenilor prozaici întâlnește pretutindeni este nu doar necesară, cât și inevitabilă. Cătălin Stanciu dând dovadă de luciditate & forță lirică și descriptivă, scriind când cu îndârjire, când cu delicatețe, când cu resorturile gândirii la vedere, când cu ele oculte elegant de stilistica impecabilă.

Determinarea eului liric este una neobișnuită. Provine din credința într-un ideal, acela al omului redimensionat de aura intuitei sale ivulnerabilități la nivel de spirit; de aceea, poetul poate afirma cu grație și dezinvoltură, aproape cu cinism, că: *Își va arde mâna cu care scrie;* (p. 18)

fibra acestor puternice emisii lirice este străbătută de incandescența unui spirit stenic, care-și caută și își află în permanență, noi posibilități de abordare poetică.

Cătălin Stanciu scrie despre sine, despre ceilalți, despre golul existenței fiecăruia dintre noi, despre imposibilitatea de a transmite cu precizie alterității, ceea ce ne frământă cu adevărat în forul nostru interior, despre surda angoasă care

ne roade implacabil, și care se instalează cu perfidie între noi și persoana iubită, despre condiția umană, atât de precară, despre reclusiunea în propriile trupuri (în care, după o vreme, ajungem să ne încurcăm) despre tot ceea ce ne separă mai mult decât despre ceea ce ne unește cu adevărat, pentru că: *Pumnii (...) mici lovesc* (frecvent n.m.) *pereți* (din ce în ce mai n.m.) *surzi* (p.22)

Delirurile lui Cătălin Stanciu sunt dibaci controlate, descoperim, bunăoară, poezii-panseu de tipul: „*Privim temători spre trecut| în oglinzile retrovizoare|ale conștiinței,| uitând că| viața| e un drum cu sens unic*” (p. 29)

Este interesant de remarcat cum poetul trece în revistă câteva tipologii feminine frecvent întâlnite astăzi în societate, și, mai cu seamă, în *social media*, acolo unde majoritatea persoanelor au fost și sunt tentate deseori să-și fabrice identități fictive, unele care să aibă darul (evident!) de a le avantaja întotdeauna.

Avem, așadar, tipologia femeii *botoxate*, apoi cea a femeii-misandră, *photoshopată și divorțată*, femeia care are frustrarea de a fi mamă, iar nu *manager într-o multinațională*, femeia-social media, V.I.P., bloggerița hedonistă, *fără uter doar cu vagin și clitoris*, adică lipsită de responsabilitate care ar rezulta normal, la un moment dat, în urma acuplării erotice heterosexuale, aceea a procreării. (p. 33)

Este de asemenea interesant pandantul acestor tipologii feminine, cel care-și găsește cea mai fecundă expresie în poezia de la pagina 44: *Bărbatul ce-și lasă barbă lungă până la piept, bărbatul tinichea, (...) urmașul vânătorilor de urși, bărbatul șaman, singuratic și tainic ca un lup*, mixat inoportun cu tipologia bărbatului metrosexual care *își epilează gambele|își subțiază sprâncenele|își tatuează totemuri |pe brațele steroizi|mănâncă ținând furculița cu vârful degetelor|și face* (stupoare! n.m.) *atacuri de panică|atunci când|își rupe o unghie în pulovărul de la Zara. (...)|*

Cătălin Stanciu observă detașat, uneori cu cinism, alteori cu fină ironie, și, de cele mai multe ori cu gravitate, spectacolul deseori grotesc, al lumii de care este, *volens-nolens*, înconjurat. Lume lipsită în majoritatea cazurilor de repere spirituale, intelectuale, și morale certe, lipsită de simțul ridicolului, de o cultură sumară, nu de puține ori de prezență de spirit.

Cătălin Stanciu știe cu certitudine că beția simțurilor și cea generată de alcool, nu poate lua niciodată locul beției dezirabile, dar atât de rar întâlnită în această dimensiune, plină de piedici de orice fel, *acea beție a conștiinței*, care este *Dragostea* (p.49)

Mesajul cărții este unul înnoitor și plin de optimism, psihologul poate pierde din vedere încă multe aspecte existențiale importante, în vreme ce poetul știe (și mai ales simte) cu precizie că: *Există totuși viață|acolo unde irealul|și-a așternut osânda|.*

¹ Cătălin Stanciu, *Deliruri*, Editura Eikon, București, 2017.

Solia privirii sau impresionismul orfic...

Sub zodia unei modernități târzii, Ion Oprișor se distinge, în volumul recent apărut (*Ultimul solstițiu*, Editura Eubeea, Tim.2018) prin osmoza între o anumită fațetă a orfismului și puterea de a dezvolta semnificații inedite, a artelor plastice. Viața interioară rămâne astfel ascunsă, dar grafismul imaginii se hrănește din ea, într-o carte adusă la zi, importantă pentru destinul său poetic discret.

Mai întâi însă, orfismul poetului se reliefează prin starea curată (am spune- clasică), a unui limbaj- instrumental, muzical- prin care lucrurile sunt împlânzite, ocrotite, într-o solitară chemare: *în vis/ erai o mare a sunetelor de fluier* (- id.- *Sunt așternuturi din sunet de flaut* (p. 51)- Conexiunea orfică, în planurile lumii, duce spre o dizolvare a notei personale, spre spații mai largi și oarecum atemporale, la limita înstrăinării de propriul destin, stare orfică modernă, pe care însă poetul nu o analizează, nu-i revelează psihismul, menținându-se la suprafața unei stranii și alunecoase beatitudini (*nu sunt aici/ sunt acele plecări spre niciunde/ .../ ați ascultat vreodată un tunic/ însuși rătăcit în lumine plăpânde* (p. 53).

Totuși, această mare temă a literaturii, *spaima de a nu (se) comunica*, înstrăinarea- este enunțată, la pag 21, drept poem confesiv și un fel de *ars-poetica*, pentru acest volum- un fel de penitență. Spre sintagma din titlu (*ultimul solstițiu*)- poetul nu ajunge de la început, e

nevoie de o transpoziție temporală (vezi și orologiul), de o lăuntrică lectură a unui simbol, cum este *solstițiul de iarnă* (timp al nașterii zeilor, ritual dyonisiac etc). Și cum poetul își economisește mijloacele și își drămuiește izvoarele, acesta pare de departe textul cel mai „ermetizant” al cărții sale: *am crezut că nu pot destăinui nimic/ .../ mult mai târziu/ am scris despre toate acestea/ revendicând într-un fel/ timpul foștilor zei*.

Dar în curând e copleșit de *semnele orfice*, care se reîntorc în structura poemelor, din *Ultimul solstițiu*: *păsările (ca o încrucișare de aripi zvonind deasupra umbrelor/ .../ văd lumea de dincolo/ uneori te visez/ deschizi ferestrele și în loc de aer/ intră păsări cu gheare mari scurmându-mi ochii/ uneori se apropie de tine/ cu firimiturile mâinilor mele în gheare...*

Pentru semnificațiile ulterioare ale orficului, se știe- moartea și simbolul sângelui- reprezintă sensuri ale sfâșierii de sine. E un ritual, prin care trece și poetul *Ultimului solstițiu* (*mă nasc și mor în același timp// respirându-mi pătimaș sângele*)- însă, datorită febrilității mâinii care desenează imaginar, datorită spontaneității grafismului, întrevădem altceva, o anumită schițare a unui *adevăr fulgurant*, clipa aceea- care ne scapă fără încetare, pe care conturul plastic dorește să o plieze pe vis, în încredințarea poetului, că a surprins o imagine



interioară, înainte de a fi „amprentată de trecere” (expresia îi aparține) *e mâna ta de departe împletind nălucirea ființei/ cu liniștea diafană a cerului* (p. 42). În culoare, poetul vede cu ochiul mărit, o himeră vie, în mișcare, înaintând în sumbră liniște, amurgul, simbolizat printr-o corabie: *vedeam pulsul sângeriului amurgului/ desprins ca o corabie de mal*.

În jocul de linii și înnegreli, motivele orifice (iubita pierdută, iarna, umbra, cealaltă lume, erosul, absența, moartea etc) fuzionează cu stări existențiale, întregind arsenalul băntuirii (năzărirea) și- după metamorfozele privirii impresioniste, atunci când strălucirea de suprafață, inefabilă, a clipei surprinse, se șterge- ceea ce e dedesubt își arată, chiar fugitiv, filonul sumbru. Înainte de toate însă, poetul intuiește că, prin golurile de lumină ale unui peisaj/ portret-poem- pot să iasă la iveală, din colțul cel mai singular al sufletului, emoțiile reîntâlnirii cu ceea ce, mult iubit cândva, *sosește acum dintr-un loc necunoscut*.

Astfel este benefică și creatoare de stil, apropierea dintre arta plastică și cuvântul scris. Acest aspect îi dăruiește o anumită formă de cunoaștere (și, cum scria Gabriel Marcel: *nu există taină decât în cunoaștere*): *– printre zidurile nopții o simt în aer plutind/ știam că nu va întârzia/ e ora când ferestrele lumii se deschid/.../și o văd prin ciobul de sticlă ca pe o fantasmă subțire*; id. În râul ei/ simt eu cel mai bine iarna. Picturale, hieratice, *Inimi negre și roșii* se desenează pe pânza iluziilor- „nisipuri mișcătoare”, efect al unui curent subteran. Pregnantă îndeosebi este imaginea îngropării în mișcare a formei: *zborul lor sălbatec îți trece până deasupra de umeri/ apoi și tu te prefaci în pasăre zburând*.

Nu este un poet al dramatismului, ci al tramei. Zbuciumul existenței pare o suprafață înnegrită cu un cărbune, hașurată, cântec al penumbrei interioare, cumva exilat din vizibil: *noaptea în care trebuie să intru; ochiul orb; corbii flămânzi; o otravă mai tare decât viața; un sinucis întors să-și strângă lucrurile; un cerșetor în fața unei catedrale; o mie de aripi au rămas atârinate de geamuri*.

Ruptura existențială- spirituală, a sufletului modern, se produce în acele străfulgerări, aruncate aparent la voia hazardului, prin majoritatea poemelor, însoțind, fără preget, chiar sentimentul iubirii. În centrul lor stă *dangătul de bronz/ al zilei pe care / nimeni nu o chemase* (p. 20)- Cu o anumită luciditate, poetul își asumă, ca timp uman, cunoașterea interioară, ochiul artei, între dicibil și interdicție: *va rămâne totuși/ jocul fascinant al luminii/ în chenarul oglinzii/ ca un moștenitor al lui* (p. 20)- Timpul poemului este numit, în consecință, timpul târziu al mărturisirii, al destăinuirii; totuși, contactul cu aceste teme e abia numit, un fel de oglindă a unei alte vieți, prin care trec instantaneu și demonii resemnării (- spre ex. răului i se cedează o altă parte din realitate, ca să lase din gheare victima, procedeau magic).

Țărâna se strecoară amețitor în visele poetului (îngeri cu aripi de țărână; nu mai locuiește nimeni; regina trecea prin camera goală; *stea căzută stins/ în brațele pământului*). Chemat să celebreze noaptea sfâșiată a lupilor, ultimul solștițiu, noaptea erosului, cumpăna sângelui, așteaptă

îndelung la marginea unui timp mitic, oarecum refuzat (o mare/ în care trebuie să fii nebun/ să te încumeți să înoți -p. 18), Ulise fără ape învolburate, resimțind catargul putrezit la margine de timp (ultimul solștițiu), *rece precum pielea de șarpe*, zeu de bronz în surpare, din care se aude doar dangătul celebrării, și se aud clopotele- scrie poetul-, ruginite în carne; și se văd- cenușa, nisipul, scrumul, boaba de nisip, iluzia: *zeul însuși e o pată. Și tot fulgurent, cu una din tristețile calme ale unui alt Ulise fără plecări* (L. Blaga) – poetul ascultă preludiul morții și al frumuseții.

Spectacolul e dat de aripile unei păsări, care nu vrea să mai zboare. Înclinarea spre mit păărăsește natura, pentru a se mărturisi pe baza realității (irealității) cotidiene, înregistrând filmul mut al existenței, printr-un corp interior (*nu mai vezi cu ochii/ și pipăi cu pieptul întunericul; pe străzile acestui burg; mâinile mele obosite; mășor timpul trecut prin mijlocul încăperii/ nu știe cine sunt*).

Cumva – arghezianul *dangăt de bronz*, care se întreabă *pentru cine să mai anunțe celebrarea* (poate timpul zeului de lut, al zeului tatuat cu vinovăție), este *compensat*, de către Ion Oprișor, în acest nou volum de poeme, *prin liniștită privire spre un dincolo de ferestre*, ceea ce susține, dinlăuntru, pregnanța unui principiu expresiv-și a unei inedite, fulgerătoare, luminoase viziuni, a zeului necunoscut: *și zeul însuși va săgeta văzduhul / împărțindu-mă în două jumătăți*. Rămânând în domeniul artei, se spune că pentru Giacometti bronzurile sarde au avut importanță, când își concepea statuile sale, printre care, deșirata *Pasăre a Serii*. Nu te uimește anxietatea (cei o mie de ochi, *care stau atârnați ca scoicile pe țărm*), așadar, fără de care nu mai putem trăi (*mă aleargă pe străzi umbre și/ fără nicio vină mi se ntunecă drumul*), ci așteptarea, în care nu mai poți fi inocent, decât dacă îți asumi tăcut toate păcatele lumii (-p. 39). În lumea astfel reconstituită, din acest volum, prea puține sunt ecourile furioase, care ar răzbate din afară: *trebuie să ții lumina numai în fața ta*, e strigătul lui mut, căci orice poet, chiar dacă visul lui e tăcerea- „trece strigând”.

Umbrele, pe care ochiul pare să le protejeze, sunt o trezire prematură, într-o limpezime care a avut deja loc-sau va fi cândva, și uneori (sau mereu) totul nu e decât o *privire printr-o apă stranie*, asemănătoare sticlei, pe care nu ar înțelege-o nici fluturii- îngeri; ceața din fața ochilor interiori, când se estompează orice arătare de viață, și se presimte, nu forma, ci doar atingerea surdă a esenței- sau nimic: *aici vin îngerii să plângă apoi/ coboară într-o rostogolire surdă/ fără să li se distingă trupul* (p. 38.) Cheile inconștientului, zaruri rostogolite, *scormonind miresme*, de fapt, par să nu existe. Nu se poate preface că nu presimte și fuga „blesemată și mută”, lăsată de treceri demonice, urmele lor cel puțin, care transformă *imaculatele zăpezi*, în guri flămânde, *legănându-se ca un clopot de bronz* (p. 17).

Poate cel mai straniu motiv al cărții sale este *nălucirea-căutare*, fantasmatica locuire într-un spațiu ce nu-i mai aparține, decât ca *bântuire*, reîntoarcere a umbrei (într-o zi vei spune că am fost aici/ căutând foile albe- p. 52)- umbră altfel suspendată, într-un zbor, pe care

nu-l mai poate defini, decât printr-un eufemism: *eu aștept la capătul mâinilor Tale/o otravă mai tare decât viața*.

Am lăsat la urmă un alt aspect, acela al relaționării poetului cu *timpul magico-mitic*, nostalgia inițierii tradiționale (Sânzienele, timp al iubirilor mute și al logodnelor; blestemul, umbrele, daemonologia morții, tămâierea, exorcizarea, crucile de lemn, pasărea suflet, seria femininelor: viața, mama, iubita, luna, moartea, țărâna- ș.a.), un arsenal relevant, extrem de concentrat, expus între ramele de sidef ale lui Octavio Campo și imaginea unei nopți, aprinse de fulgere (semănând unor *amintiri totemice*, mai degrabă). Poetul nu cedează unui folclorism ieftin, ci se menține în planul substituției magice. Astfel, *himerele* sale se apropie cu o tristete camuflată, de fruct interzis, care poate să transpună și coșmarul deziluziilor (o parte și a mitologiei eline, era de *factură impresionistă*, de *aparență romantică -himerele*)-dar și daemonologia morții: *vor veni probabil și demoni urlând/cu ghearele prin cenușă să-mi scurme* (p. 48) Cf Paul Anghel, transpusă în timpul magic,

suferința este aruncată precum o piele de șarpe- interpretare pe care o înțelegem mai bine, azi, prin cultură: *în noaptea de sânziene/mi-e frig/ sunt rece ca o piele de șarpe* (p 41). La fel, *pasărea, fereastra*, cea din urmă deschisă fiind și în amfora funerară, plină cu cenușă (-transpunere a ochiului). Din eresuri nu-l frământă povestea, ci mai mult imaginea.

Poetul își pune de probă masca *Ultimului solștițiu*, și a unui romantic, dar nu-și poate ascunde chinuitoarea voluptate, chiar fulgurantă, a emoțiilor, cuprinse într-un suflet din modernitatea târzie (râsul înfrățit cu alcooluri, zăpezile sufocante, deșirate, agresive; efebul care își bea vina; „și-au otrăvit ochii”; ferestre cu ochii scoși, bîntuirea prin acea odaie secretă, unde se întoarce precum Dorian Gray, să vadă surparea liniilor de pe chip etc). Totuși poemele sale cresc dintr-o generozitate orfică (*lăsându-mă pradă zvonului fiecărei aripi*) și cea mai mare spaimă a sa (după cealaltă, cea a plecării) este aceea de a nu mai surprinde imagini, ca în acest fantasmatic, schițat abia, portret al artistului: *mă așez și încerc să văd/ ce se petrece dincolo de ferestre*.

Victor TEIȘANU

Un voiaj al regăsirii de sine

Se știe că în literatură putem vorbi de o tot mai accentuată relativitate a formelor care, prin suverana voință auctorială, pătrund unele în altele, amestecându-se și făcând granițele dintre ele din ce în ce mai anemice. Această concluzie pare a oferi singura perspectivă corectă pentru comentarii recente cărți semnate de Constantin Arcu (**Prin lumea largă. Însemnare a călătoriei mele în America de Sud** – Ed. Limes: Cluj-Napoca, 2018). Dacă avem în vedere titlul și reperele geografice declarate, ea trebuie clasificată între jurnalele de călătorie. Pentru că cititorul străbate, într-adevăr, țări și ținuturi concrete, cu specificul lor istoric și turistic. Însă lucrurile nu stau într-un totuș. Deoarece autorul, spre deosebire de companionii săi, nu este doar călătorul împătimit, ahtiat după orizonturi insolite și căutând pretutindeni senzații spectaculoase. În cazul nostru, autorul însemnărilor caracteristice unui memorial, este copios dominat de fantezia debordantă a prozatorului Constantin Arcu, omniprezent pe parcursul călătoriei și preocupat până la obsesie să pompeze substanță literară ori de câte ori expediția riscă să capete doar valențe turistice. Așa încât plasarea cărții doar în raftul cu jurnale de călătorie este departe de a reflecta adevărul. În fapt, avem de-a face cu o carte de proză veritabilă, slalomul printre meridiane geografice devenind aproape un pretext. Este și motivul pentru care însuși autorul, nu fără subliminală ironie, arată căciă mustări de conștiință pentru abaterile sale de la definiția clasică a memorialului: „Un jurnal de călătorie ar trebui să însemne o dare de seamă exactă despre locuri și obiective vizitate” (p.77).

Dar plăcerea ignorării acestei definiții este la Constantin Arcu o recidivă. În 1999, călătorind în Olanda, alcătuiți alături de alți doi autori, o carte cu însemnări din „țara lalelelor”, iscălită cu pseudonimul Bel Cozar. Se numea **Noiembrie la Drenthe** (Suceava, Ed. Cuvântul nostru). Contribuția sa, intitulată *Peisaj cu olandezi*, releva aceleași flagrante „încălcări” ale percepției tradiționale despre asemenea jurnale. Prin lejeritatea imaginativă și abilitățile de constructor epic, Constantin Arcu anunța deja maniera deontologică în care va aborda și pe viitor ipostaza sa ca autor de memoriale. Firește, cititorul poate savura îndelung numeroasele descrieri care exhibă pitorescul sau unicitatea unor perle turistice. Fiind vorba de exotismul Americii de Sud, atât de evident pentru un european, chiar și simpla pronunțare a acestor repere ar putea ispiți necurmata noastră sete de senzational. Aici se cuvine să remarcăm însă spiritul selectiv extrem de sever al autorului când trebuie să livreze informații. Spre lauda sa, pare a disprețui cantitatea acestora, oprindu-se mereu doar asupra esenței. Pe care de asemenea o tratează „din mers”, cu parcimonie, ca și cum ar fi fost obligat să se achite, volens nolens, de un angajament. Căci nu e bagatelă să străbați 5 țări din America de Sud (Peru, Bolivia, Chile, Argentina și Brazilia), cu ținuturile și orașele lor legendare, pline de monumente celebre. Să respiri urmele civilizației inca, la Lima, Cuzco și Machu Picchu, să urci spre Titicaca, cel mai înalt lac din lume, să poposești în La Paz, Santiago de Chile și Valparaíso, Buenos Aires ori Rio de Janeiro, metropola străjuită de statuia Mântuitorului, operă a francezului Paul

Landowski din echipa căruia făcea parte și românul Gheorghe Leonida. Și câte altele! Țări și orașe cu străzi înțesate de uriașe amintiri culturale, care sporesc, prin mesajul lor tulburător, miracolul umanității. Și ne referim aici la nume precum Mario Vargas Llosa, Pablo Neruda, Gabriela Mistral, Jorge Louis Borges, Victoria Ocampo, Julio Cortazar sau Ernesto Sabato. De reținut: aceste valori universale nu pot induce vizitatorului decât atitudini pioase, dar cititorul înțelege repede și cu tacită satisfacție că pulsul acțiunii vine din altă parte. Și anume din eșafodajul epic al cărții, având în centru resursele sale ficționale, adică ceva care aparține integral autorului. De aceea, părăsind terenul turistic, pare întotdeauna grăbit să intre în zona literaturii, acolo unde încă din primele pagini schițează efigiile câtorva personaje, feminine și masculine, care vor deveni, alături de autorul voiajor, protagoniștii unei excelente narațiuni, unde ficțiunea și ironia, sugestivitatea portretului și forajul psihologiilor individuale, nuanțarea graduală a tensiunii și ritmul alert nu fac decât să amplifice nota de autenticitate. În fond, despre intrigile amoroase în care sunt angrenați eroii cărții, aparent sau de-a binelea, se poate afirma, fără mari riscuri, că acestea amintesc sau continuă, structural, pe cele mult mai complexe din romanele și povestirile lui Constantin Arcu. Aici însă totul se consumă pe tărâmul închipuirii, eroul (recte autorul) construind neconținut premisele aventurilor sale erotice, care vor rămâne fixate exclusiv în chenarul propriului imaginar.

Există totuși un numitor comun între impulsul erotic, evidențiat analitic în această carte, și epicul pe aceeași temă din romane și povestiri. Și anume vulnerabilitatea personajelor oneste, cele veșnic vânaând iluzia fericirii, dar trebuind să suporte blocajul propriilor complexe și inhibiții. Parcă o povară psihologică frânează permanent dorința

de acțiune a protagonistului. Acest lucru este însă cu totul benefic pentru discursul narativ, metamorfozându-se în pagini de maximă savoare epică. Și cum naratorul se confundă cu personajul central, Costi capătă contururi care trimit la eroii romanelor. Aceeași vocație autoanalitică, același elan al revoltei împotriva oricărui tip de îngrădiri. Chiar și ubicuitatea vinului în toate momentele de răgaz ale eroului pare tot o moștenire din romane, dacă ar fi să ne amintim doar de **Faima de dincolo**. Scriitorul Constantin Arcu n-a făcut, practic, nicio concesie eventualului autor de memoriale clasice. Mai credem că, dincolo de umor și descriere, de fast istoric și geografic, o undă de reflecție melancolică se insinuează după lectură. Pare că ființa umană n-are șanse să cunoască fericirea, că Răul va plana implacabil peste viețile celor mai mulți dintre muritori. Prin urmare, din peisaj nu lipsesc observațiile care delimitează tablouri sociale sumbre. „Omul sărac și maidanezul nu pot fi separați”, constată autorul hălăduind undeva prin Peru. Spre La Paz, în El Alto, vede că burgul e „sufocat de praf și mizerie”, iar în capitala administrației boliviene „un aer de pauperizare se simte peste tot”. Dar și în Argentina „sărăcia este evidentă”. Glumind, însuși Năzdrăvanul, simbolul falic devenit personaj, prezent pe spații variabile în toate cele 13 capitole datate ale cărții, pare lipsit de bucurii specifice, într-o lume a dogmelor și restricțiilor.

Prin lumea largă... este o carte cu putere fascinatoare, depășind net condiția sa aparentă de memorial. Aici secvențele dedicate scopului turistic se lasă cu voluptate cotopte de elanuri narative, constituindu-se într-o poveste a luminii și umbrei, cu suflete învăluite în mister și pornite, parcă fără speranță, în căutarea echilibrului. Și poate că de fapt însuși autorul s-a aflat într-un voiaj al regăsirii de sine.



Varujan Vosganian – *Statuia comandorului*

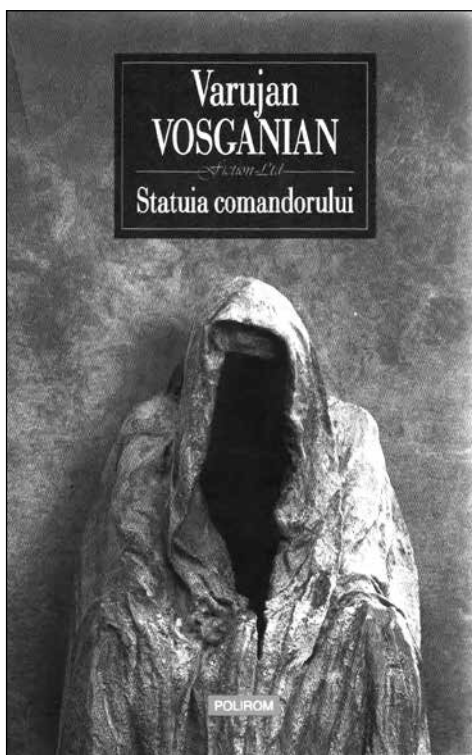
Pînă în 1989 de Varujan Vosganian știau doar cîțiva scriitori bucureșteni și în special Mircea Ciobanu, redactor la Editura Cartea Românească, și în timpul lui Marin Preda, dar și în cel al lui George Bălăiță. Din cele spuse de el părea a fi un june ce gravita în jurul editurii Uniunii Scriitorilor din România, de bine ce Mircea Ciobanu avea să scrie despre primele lui proze care alcătuiesc cartea pe care o voi prezenta aici: „... proze din ce în ce mai batjocoritoare cu prostia omenească, scrise parcă într-adins pentru a nu fi publicate – astfel de pagini îmi treceau tot mai numeroase prin fața ochilor. Cineva se împotriva evidențelor, cineva stăruia să creadă că nu zadarnic se așază la masa de scris, deși perspectivele cununiei cu litera de tipar piereau într-un unghi tot mai strîmt și mai neguros. Varujan Vosganian avea toate datele unui artist care își face religie din refuzul faptului împlinit.” Chiar el, Varujan Vosganian, spune că între 1986 și 1988, cînd a scris prozele din cartea din această a doua deja ediție, era „un tînar de nici treizeci de ani. Cu părul negru și barba în inele, precum arcașii de pe frizele de la Persepolis”. Nu arăta deloc rău și se poate observa asta și din fotografia de pe clapa copertei 1 a actualei ediții a cărții *Statuia comandorului*, Editura Polirom, 2018. Absolvise facultatea, era economist, dar ținea evidențele pentru țevi, rulmenți și curele trapezoidale pentru fabricile de bere, asta în timpul zilei, că seara scria proză, după ce închidea bine ferestrele să nu se audă clănțănitul mașinii de scris, pe care nu o înregistrase la miliție, așa cum cereau regulile acelui timp. Acele proze le-a prezentat prietenului său, scriitorul Mircea Ciobanu, cu intenția de a fi publicate. Din motive lesne de înțeles acum, prozele acelea nu au putut fi publicate atunci, iar redactorul Mircea Ciobanu n-a vrut să le ajusteze conform cenzurii impuse de ideologia ceaușistă, oferindu-i autorului scuzele pe care le prezenta și altor scriitori incomozi. Prin urmare Varujan Vosganian s-a născut ca scriitor incomod, de sertar, debutînd editorial abia în 1994 cu o carte de poezie, *Șamanul albastru*, dar și cu o carte de proză, chiar aceasta care se află acum la a doua ediție și pe care o prezint aici, *Statuia comandorului*.

Cred că am citit prima ediție a cărții, însă recitind-o acum, la cea de a doua ediție, mi-am dat seama că reținusem doar atmosfera morometiană din *Surâsul Jocondei*, una din cele patru nuvele ale cărții, denumită și „poem”, așa cum romancierul Nicolae Breban în 1984 își subintitula romanul *Drumul la zid*, „poem epic”. Mărturisirile lui Varujan Vosganian din

Cuvîntul înainte sunt lămuritoare și fixează cartea în ordinea cronologică a scrierilor sale, nu multe, dar dense și importante, conturînd o operă de scriitor desăvîrșit. Dacă ar fi să mă refer la începutul acestei prezentări la cealaltă carte de proze, nuvele, *Jocul celor o sută de frunze și alte povestiri*, publicată în 2013, aș putea remarca ușoara diferență de stil, de redare a realităților

din care prozatorul își extrage subiectele. Dacă în cea de a doua carte de povestiri, autorul evadează din realitate într-o ficțiune eseistică, de idei, în prima sa carte scrisă și publicată, reeditată acum la Editura Polirom, căreia Varujan Vosganian i-a devenit autor de portofoliu, realitatea este cea în care povestitorul se așază spre a le reda în diverse medii, din care-l putem extrage chiar cu unele date biografice recognoscibile, cum ar fi în *Statuia comandorului*, unde vedem un adolescent la tejgheaua unui magazin de diverse obiecte utilitare, așa cum a fost absolventul Vosganian angajat la magazia acelei fabrici de bere, cam mofluz, antipatic, dar atent la ceea ce se petrecea în jur. Dispariția unei statui din fața aceluia magazin, una pe care nu o băgase în seamă pînă atunci, că nici nu știa ce reprezenta, fiind de fapt, aflăm de la povestitor, a poetului Traian Demetrescu, cunoscut ca Tradem, îl face să fie atent la prietenul său, Matias, care-l roagă să-l ajute să care un sac în care avea

ceva foarte greu. Matias, desprins dintr-o realitate cruntă a acelei vremi, cînd statuile vechi erau înlocuite cu altceva (un exemplu concludent este bustul lui I.L. Caragiale, cea care s-a aflat în curtea Editurii Cartea Românească, de pe Berthelot, al cărei cap era montat pe un bust al unei foste lucrări dedicate lui Stalin!), și transpus într-o ficțiune de un ușor fantastic terestru, era cel care l-a dus la acel cimitir al statuiilor luate de pe soclurile lor, fără nicio explicație, dar cu o evidentă sugestie a cenzurii nou-lui timp pe care tinerii îl trăiau și receptau în felul lor. Tot soiul de statui se aflau clădite acolo una peste alta, ca un fel de mau-soleu al valorilor care trebuiau uitate, înlăturate de ochiul omului nou. Și de lucrul acesta se ocupa Matias. Dar cum nimic nu rămîne nepedepsit, unele statui se răzbună pe chilerii lor. Și nu orice fel de statuie este aleasă de autor să o facă, ci cea a lui Stalin, statuie care-l prinde pe Matias sub ea, găsindu-și acolo sfîrșitul, sub ochii junelui povestitor, gestionar de magazin, coleg al ciudatului coleg, un fel de gînditor. Mirarea acestuia este surprinsă astfel de autor: „Ridică spre mine niște ochi albi, sticloși. – Pleacă, băiete... – Nu, Matias, nu te las! – Ba da, trebuie. Noi, și arată spre statuia care îl strivea, mai avem să ne spunem ceva... – Să



nu mori, Matias! Zîmbi iar și încuviință. – Eu și Iosif Vissarionovici mai avem de vorbit...“ (Imaginea aceasta a statuii lui Stalin peste un muritor oarecare mi-a adus aminte de o fotografie a statuii lui Lenin, cea din fața Casei Șcînteii, care, după ce a fost depozitată undeva, a fost călărită, așa cum arăta o fotografie a vremii, de actrița Maia Morgenstern.) Miza unei astfel de povestiri, la acea vreme, era una subversivă, cu o evidentă trimitere la ceea ce se întîmpla pe vremea petrecerii acțiunii cu oamenii incomozi, cărora li se pierdea urma, ascunși, fără a mai fi descoperiți vreodată. Cine e de fapt comandorul? Autorul ne lasă să ghicim singuri.

În cea de a doua povestire, la fel de scurtă, tema pare a fi aceeași, însă plasată în alt loc, în altfel de lume, tot a spațiului concentraționar, cum era România anilor glorioși ai comunismului, în care munca silnică părea o obișnuință și chiar căutată de unii tineri, cum este personajul central, un flăcău pe nume Gheorghe, care s-a prezentat într-un astfel de loc în care doar cei pedepsiți ajungeau să lucreze. Dar și așa, în acel loc, în care se depozita sterilul de la o mare fabrică, adunat în munți de zgură rezultată în urma topirii metalelor, invidia și răzbunarea era la ordinea zilei. Tipologiile create de autor în acest spațiu restrîns, într-un mediu ce părea a fi al unui gulag sortit exterminării, sunt atît de pregnant așezate în pagină, încît realismul transfigurat în scene de literatură atinge limite maxime. Acei munți de zgură cer, pe lîngă eforturi incredibile din partea celor care muncesc pe nimic acolo, victime. Un meșter celebru al echipei zace sub acei munți, fără a fi scos la iveală și înmormîntat creștinește; cel actual dă lecții dure de sfidare unui subaltern invidios, recalcitrant pentru că nu a fost lăsat, în fața noului venit, să lucreze la fadromă, un agregat fără de care nu se putea mișca nimic acolo. Atmosfera creată, tensiunea de acolo și modul de adaptare a noului venit, oarecum necăjit că tatăl lui, fîntînar recunoscut, s-a pierdut, lăsîndu-l pe drumuri, colectivul format din oameni disperăți, dar subordonați, cu neveste și copii acasă, care așteaptă la sfîrșitul zilei laptele dat legal pentru condițiile toxice de muncă, pentru a fi dus cu rigurozitate copiilor și nevestelor însărcinate, toate la un loc fac din această povestire, intitulată *Cercul de aramă*, o bijuterie tipologică a reflectării unei realități sumbre din cîmpia muncii comuniste.

Surîsul Jocondei, de care am amintit mai sus, este o veritabilă nuvelă, cu tema plasată de data aceasta în mediul rural. Pare a fi desprinsă din tema tăierii salcîmului din *Moromeții* lui Marin Preda. Acolo, de nevoie, după cum bine știți, Moromete taie salcîmul, locul de joacă și bucurii de peste an al lui Nicolae, fiul cel mic. Și asta pentru a mai ostoi din nevoi. Aici, în nuvela lui Varujan Vosganian, cea sacrificată este vaca Joconda, singura sursă de trai a familiei lui Bârligea, din cauză că un funcționar al primăriei, cumătru de altfel, dar drastic ca orice funcționar comunist, îi tot cerea cota de lapte, care se adunase în timp mai mult decît ar fi putut da gospodarul, care avea de ținut o casă, de hrănit copiii, de mulțumit muierea. Dar pînă a ajunge la această decizie, bine ticluită, cu un suspans demn de marile romane ale realismului literar românesc, Bârligea, un soi de Moromete și el în tot ce făcea, de la întîlnirile de la cîrciuma din sat, un fel de Toloacă a lui Iocan, pînă la felul cum amîna datoriile și păcălea funcționarii statului, ticluiește un scenariu în care adună pe cei mai guralivi oameni ai satului, cărora le dă de băut o noapte întregă, creîndu-și un alibi de necontestat, în mintea

lui, în timp ce a angajat doi măcelari, cu gurile legate, care au tăiat vaca, pentru care Bârligea avea o dragoste pur omenească – scena în care se duce în grajd și-și privește vaca în ochi, cum o mîngîie, cum îi vorbește, gîndind că aceea e ultima lui întîlnire cu ea, am putut-o citi numai în romanul lui Mo Yan, *Oboșit de viață, oboșit de moarte*. Și asta, sacrificarea vacii și bătutul ușii în cuie în privirile întrebătoare ale funcționarului de la primărie, doar pentru a nu da nimic din cotele stabilite de statul comunist, făcînd astfel vaca pierdută. Și pentru a fi credibil, dă chiar un anunț în ziar, în care oferă recompensă celor care o vor găsi pe Joconda, care pare-se s-a pierdut așa dintr-odată fără urmă. De la aluzia la titlul celebrei lucrări a lui Leonardo da Vinci – *Gioconda* – cu al ei surîs la fel de celebru, denumit chiar și în medicină ca sindrom al colesterolului mărit, pînă la crearea unei tipologii relevante pentru o lume a tristei perioade prin care a trecut satul român, personajele lui Varujan Vosganian sunt extrem de vii, cu identități bine conturate, cu nume extrem de bine alese, încadrate într-un destin limitat de grila spațiului concentraționar al României comuniste, pe care autorul îl analizează cu talent, fără a folosi, așa cum spune, cuvinte cum ar fi „comunism“, „comunist“, „partid“ etc.

Nuvela care se desprinde oarecum de lumea de jos, de rînd a spațiului concentraționar care a fost România comunistă, este *Cercurile lui Arhimede*. Aici degradarea intelectualului, la începutul carierei sale, deși remarcabil din capul locului, ca șef de promoție, pe bune, într-un domeniu cum este matematica, pus să facă naveta într-un sat de pe lîngă București, într-un colectiv supus orbește ideologiei comuniste, cu inși infecți, deși unii dintre ei profesori, această degradare este foarte bine redată de Varujan Vosganian. Dedesubturile acestei proze sunt mult mai bine structurate, mesajul este mult mai transparent, cu imagini ale unei lumi degradate și fără scăpare. Umilința pare a fi cea mai decisivă dintre metodele practicate. Orice personalitate aparte devenea incomodă și, deci, de neintegrat trebuia eliminată. Barba pe care profesorul de matematică o purta, la aluziile celor care l-au angajat, dintr-o revoltă a acestuia, a fost rasă la o ședință cu părinții, în fața colegilor profesori, a directorului, a primarului. Ceea ce a atîrnat decisiv în scoaterea acestuia din învățămînt. Situațiile prin care trece, iubirea pentru o balerină, care este și ea obligată să mintă din disperare, cînd acesta, profesorul, un veritabil cercetător în ale matematicii, ajunge în ultimul hal al degradării sale, pur și simplu la nebulie, sunt extrem de bine așezate în masa literară a cărții. Lectura acestei nuvele este cu adevărat una care, pe lîngă gustul amar pe care ți-l lasă după ce o termini, pune într-o oglindă ce redă amplificat și corect trista perioadă a unor etape de neuitat a comunismului devastator.

Așa că, în cartea sa, la ediția a doua, Varujan Vosganian analizează cu sagacitatea caracteristică, avută la acei ani de tinerețe, păstrată și acum cu mai mult rafinament stilistic, cele trei clase ale lumii comuniste, sufocate de carcerele în care erau obligate să conviețuiască – țărani, muncitorii și intelectualii –, dar și tinerii revoltați ca Matias din povestirea care dă titlul cărții. Și dacă atunci, înainte de 1989, scriitorul Varujan Vosganian nu era vizibil printre tinerii poeți și scriitori optzeciști, acum este unul din vîrfurile scriitorii românești. Dovedind cu aceste povestiri că sertarul lui a avut ceva important și valoros de spus.



Nicolae OPREA

Originalitate și reiterație poetică

Peste numai un an, Octavian Doclin va împlini patru decenii de prezență editorială intensă, marcată prin vreo patruzeci de culegeri poetice, originale sau antologii și traduceri. A debutat în 1979 – cum se vede, înaintea anului de bornă al generației sale, '80 – cu volumul *Neliniștea purpurei*, în care Gheorghe Grigurcu distinge „o aspirație spre esență”, „fervora (e) asociată cu incantația verbului”, „o sensibilitate proaspăt elegiacă, o lucidă uimire în fața lumii”, „atmosferă trakliană”; și conchide: „Idealul ce-l animă timpuriu e condensarea, lacrimă a formei.” (După informația autorului, textul criticii datând din 1972, reprodus integral ca introducere a volumului *Sălaşe în iarnă* din 2010, trebuia să prefățeze volumul de debut). Ciudată mi se pare absența poetului din Reșița din primul dicționar al generației optzeciste alcătuit de Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80 – '90*, din 2000-2001 (în fond, trei volume cu realizare colectivă, bazate pe C.V.-urile autorilor incluși). Spicuesc câteva titluri semnificative care jalonează evoluția prolificului poet, neegalat de niciunul dintre congeneri în acest sens: *Curat și nebiruit* (1986), *Metafore gândite-n stil pentru când voi fi copil* (1991), *În apărarea poemului scurt* (1993), *Agresiunea literei pe hârtie* (1995), *47 Poeme despre Viață, Dragoste și Moarte* (1998), *Între pereți de plută sau Moartea după Doclin* (1999), *Nisip, ape de odihnă* (2002), *Pirga (I, II, III)* (2007), *Aquarius* (2009), *Docliniană* (2010), *Sînge de vișin* (2014), *Baletul de noapte* (2015), *Sărbătorile* (2016) și *Răsaduri* (2017).

Volumul din urmă, *Răsaduri, Poeme* (Ed. Gordian, Timișoara, 2017), dotat cu o prefață semnată de alt pătrunzător critic de poezie, Ion Pop (ca și Grigurcu, poet valoros în acțiune paralelă) prilejuiește un moment de sinteză a câtorva motive particulare (poemul scurt, subterana, cortul poemei, pârga, invocația „docliniană”, obsesia morții ș.a.), dar instituie, în primul rând alt blazon liric original al creației sale. În pofida aparenței ființiale de boem incurabil – dedat „drogului preferat pentru plecarea în Subterană” (cum rostește) care-i nutrește

„iluminările” –, Octavian Doclin se vedește un abil constructor de universuri poetice concentrate în jurul unor motive de sinteză. Aproape în fiecare volum de grupaje unitare, el brevetează aievea concepte sui-generis care devin, prin repetate aproximări, mărci distinctive ale liricii sale. În volumul anterior, *Sărbătorile*, substanța poemelor valorifică sensurile *subteranei* (de rezonanță dostoevskiană), pornind de la evenimente biografice transfigurate cu bună-știință. (Remarcabilă, analiza motivului în cronica lui Alexandru Ruja, reprodusă fragmentar pe coperta a IV-a). Iar în volumul de față, poetul configurează motivul conceptual al *răsadului*, întrucâtva asemănător cu *rodul* lui Cezar Ivănescu din ciclul *Rod, I-IV*.

Atent la detaliile compoziționale cu turnură alegorică, autorul *Răsaduri*-lor distribuie materia poetică în două cicluri complementare, *răsăditele* și *nerăsăditele*, adăugând, în spiritul destinderii, trei *poeme libere*: *Geamgiul și olarul*, *Mama*, *Amantul*; ultimul amplificând imaginea subteranei auctoriale: „Ați fost vreodată/ prin subteranele docliniene/ ca să călăriți moartea moarte/ adică moartea virgină/ nu n-ați fost pentru că/ sigur v-aș fi văzut/ atunci de ce plângeți de frica ei/ eu nu plâng eu rîd împreună cu ea/ de aceea la chemarea ei/ cobor măcar o dată pe lună/ în subteranele mele”. Înclinând formal și problematic către meta-poetică, Octavian Doclin disecă firul vieții contopit cu al creației pe fundalul alegoric al nașterii primordiale proiectată peste imaginea regenerării la nivelul gândirii poetice. Iar reperul „răsădirii” creatoare devine, obsesiv, moartea: „ce scrii tu poetule/ la amiaza nopții/ l-a întrebat doar o singură/ dată moartea/ mă scriu pe mine/ ră-sădindu-mă/ i-a răspuns doar o singură dată/ acesta și s-a ascuns în tăcere/ așteptând clipa re-învierii/ în nimic”. Evenimentul existențial declanșator este evocat liric în secvența *moartea temporară* (cu titlul marcat în paranteza finală): „a trăit o moarte temporară/ numită lypotimie/ a revenit în lume/ ținînd în mînă/ răsadul subteranei cum o făclie/ l-a ră-sădit pe furiș noaptea/ în grădină într-un loc anume/ nimeni să nu-l poată descoperi/

cum nu poți defini nimicul/ cu care începe și sfârșește/ o altă memorie mereu alta/ la căderea și ieșirea din subterană/ mai slab și mai puternic în același timp/ a înțeles destul de târziu/ acest adevăr: cuvântul este tăcere“.

Operând până la limita saturației cu această imagine-concept, creatorul *răsadului*, din ambele cicluri tematice, aproximează un spațiu poetic inconfundabil, asigurându-și „actul de proprietate“ asupra acestuia, cum enunță în *Retragerea*: „Un mănunchi de răsaduri/ ca un blazon/ un pergament în geografia grădinii/ adăstând sigiliul regal/ pe actul de proprietate/ al moșiei și diplomei de înnobilitare/ pe timpul singurului Stăpân/ al Marelui Răsad/ când încolțirea poemului/ înăbușită/ era de somnul cenușii/ cum sângele galben de apă/ al nerăsadului retrăgându-se în răsad.“ În prefața volumului, Ion Pop remarca pe bună dreptate, referindu-se la evoluția poeziei lui Doclin („docliniană“, în fond): „Elementele reiterate în topografia acestui univers se țin minte și individualizează oarecum geografia lirică a lui Octavian Doclin, cu discursul său articulat pe pragul dintre sugestia metaforic-simbolică și o „poezie a poeziei“ ce se autocomentează, între impulsurile sentimentale și mica cenzură autoironică, relativizantă, explorând mereu disponibilități multiple de expresie, desfășurate alternativ și cu concretizări inevitabil inegale ca valoare.“

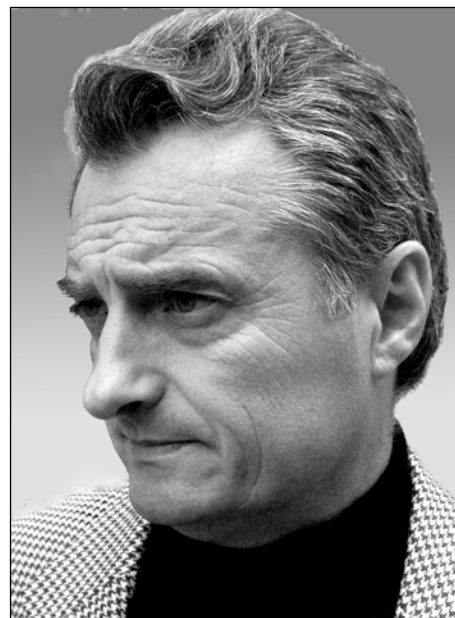
Dintre motivele reiterate, preluate din grupajele anterioare, mai consistent, îmbogățit cu imagini sugestive, este motivul *subteranei*, perceput ca reprezentare a pendulării între polii existențiali ai ființei efemere, între „realitatea reală“ (cum spunea altădată Mircea Ivănescu, împresurat de realul livresc) și „realitatea i-reală“: „Subterana – mormânt gol/ în care re-învii/ pentru revenirea în realitatea reală/ ori de unde sunt răpit/ pentru a fi ascuns/ în pajiștile verzi/ ale i-realității reale/ sau ale realității i-reale“. Conceptul subiectiv apare transparent și în alte poeme din *răsaduri*, încheind cu o definiție metaforică: „Subterana -/ împăcat ca într-un mormânt// Răsadurile – lacrimile înflorite ale copiilor nenăscuți.“ Dar este dezvoltat pe îndelete în ciclul *nerăsăditele*: în *Noua memorie* („În Subterană/ nu există rod-rodire/ viața e stearpă/ rătăcește de unul singur prin pășunile verzi/ printre ape/ adulmecând viziunile / care îl vor sfârteca“), în *Ruina* („ne-răsadul / nu este ruina/ răsadului neroditor/ cum viața în subterană a poetului/ nu este ruina/ poemului neprihănit“) și, mai cu seamă, în *Țara aceea*, cu accent apăsător pe condiția poetului damnat: „a știut să se stăpânească/ renunțând mai ales la căderile în subterană/ timp în care a învățat/ să ia decizii mai înțelepte/ să se bucure și mai mult/ de rugăciunea dinaintea/ scrierii poemului/ în cuvinte sub formă de versete/ vii și puternice/ care doar ele pot vorbi/ despre țara aceea bună/ cu grădini unde nerăsadurile/ să nu fie/ să nu pară a fi/ principala cauză a suferinței/ într-o moarte presupus/ conștientă.“

Ideea condensării imaginarului poetic, în concepția *poemului scurt* ca atare, este revalorificată într-un poem omonim din al doilea ciclu, de această dată în termeni polemici, după copia limbajului cotidian: „Dar mai lasă-le dracului/ de poeme lungi/ îmi zise/ ele sun ca niște copaci înalți/ în care stau păsările/ și fac căcăreze/ după ce le-au mâncat poamele/ la care tu nu poți ajunge/ din când în când/ mai scapă din ciocul lor tocit/ din vârful stufos/ vreun sămbure/ și astfel se face/ că din el răsare/ cu tulpina scurtă/ dar puternică/ precum a vișinului meu din oborul casei/ poemul scurt.“ (*Poemul*

scurt) Mai expresiv mi se pare, comparativ, *Poemul scurt* care deschide antologia *Sălașe în iarnă* alcătuită de Lucian Alexiu în 2010, selectat din volumul *Aquarius* (2009), asociat aici cu motivul Cortul Poemei: „Nu aluatul/ și plămădeala veche a credinței/ ci azima adevărului/ cu ea să te hrănești/ ca semn de apartenență/ la poporul din cortul poemei -/ porunci poetul îngândurat/ întâiului născut dintre cuvinte/ tot mai îngândurat tot mai însingurat/ într-un totului tot“. Poetul captat de procesul nașterii poemului, în ipostază demiurgică, ajunge la motivul înrudit al *rugului aprins* din „casa poemului“: „Își amintea imaginea aceea/ când umbla desculț/ și cu capul descoperit/ căutând înadins cortul/ care adăpostea rugul aprins/ răsădit anume în el/ pentru dezlegarea enigmei/ secretul nașterii poemei/ doar o singură dată/ voi călca pe el/ își zise/ cu ambele tălpi/ în timp ce voi spune/ rugăciunea în gând/ îmi place aici/ își mai spuse/ atât timp numai/ cât se poate ușor întrezări/ casa de sus a poemului/ în care cu siguranță va trăi și el“ (*răsad* (8))

Un autoportret al poetului cu viziunea marcată de „halucinații“, ușor irizat de ironie, este hașurat în *Răsad* (7): „răsaduri de viziuni/ de halucinații/ au fost partea nevăzută/ secretă a vieții lui/ nu s-a plîns decât în sine-și/ a răbdător gelozia/ îndrăgosti toată viața/ doar de femei curve/ una se pare că i-a salvat/ dar și suportat cămașa de forță/ a cuvântului scris în șoaptă/ însă niciodată rostit/ cum răsadul din grădina mamei/ ră-sădit (*viziuni halucinații*). Dincolo de tema ordonatoare a extincției, expresivitatea discursului este nutrită și din alternanța dintre viziunea impersonală și confesiunea directă. În *clopot cântând*, de pildă, poetul se vede aieva pe sine în oglinda poemului: „din când în când/ îi pare că aude un clopot cântând/ a dragoste de moarte a tristețe de viață/ și numai atunci când/ coboară în grădină dimineața/ să topească roua de gheață/ de pe răsadurile avute/ în grija poemului/ cu aburii sărutului/ țâșniți din gura caldă/ a morții“. Altădată, însă, se autodefiniște proiectiv într-un registru folcloric asimilat ludic: „doclina-m-aș și n-am cui/ doclina-m-aș verbului/ și în veci răsadului/ vai și-amar de mâna mea/ când n-a răsădit din ea/ doclina-m-aș doclina/ vai și-amar de moartea mea/ când m-o răsădi în ea“ (*răsad* (20)). Jocul proiectării în oglindă este întreținut și la nivel compozițional prin titlurile afișate în paranteză la sfârșitul poemelor din ciclul *răsăditele*, numerotate de la 1 la 40 în titlul generic.

Răsaduri este un volum în care tensiunea lirică atinge punctul de incandescență prin balansul între Viață și Moarte, între nașterea Poemului sau eșuarea în creație sterilă. Pregația universului conturat cu insistență, uzând de elemente tradiționale, derivă din acuitatea trăirilor contrase dintr-o biografie mascată sub înveliș simbolic. Remarcabilă este nota de rigoare ce caracterizează alcătuirea volumelor, învederând grija poetului față de destinul său. Octavian Doclin își blindează mai toate cărțile cu informații bio-bibliografice și referințe critice, cu rol de promovare a imaginii. Astfel, *Răsaduri*-le beneficiază de prefața lui Ion Pop (*Note despre poezia lui O.D.*) și se încheie cu o bibliografie completă a operei sale. Pe coperta a IV-a este reprodus în extenso un citat din comentariul lui Alexandru Ruja despre volumul anterior, iar pe clăpetele cărții sunt transcrise opiniile comprehensive semnate de Marian Barbu și Adrian Dinu Rachieru.



Radu VOINESCU

Modelul francez în cultura română – ignorări, respingeri, nuanțări

Înainte de Franța, Europa

Poate că desprinderea culturii noastre de modelul francez a început o dată cu inspirația lui Mircea Cărtărescu din poemele lui Frank O'Hara și cu transcrierea adesea incriminată, din motive ce nu țin de tema de față, a unui pasaj din Tristram Shandy, de Lawrence Sterne. După cum întreaga generație așa-numită optzecistă avea să se revendice, cam tot pe atunci, de la ideile postmodernismului, expuse în principal în articole și studii publicate de Ihab Hassan în diverse perioade din Statele Unite în anii '70-'80 (un număr din revista „Caiete critice” pe anul 1986 fiind dedicat curentului respectiv, prea puțin influent în Franța; alături de contribuțiile criticilor și scriitorilor români de toate vârstele și de orientări nu neapărat favorabile, texte din tocmai pomenitul Ihab Hassan, John Barth, Jean-François Lyotard și Guy Scarpetta).

Până atunci, vreme de multe decenii, cam de pe vremea simboliștilor noștri, în privința poeziei, și încă mai demult în privința prozei, de pe când autori de tipul lui Alexandru Pelimon, George Baronzii, I.M. Bujoreanu sau Costache Boerescu începuseră să publice romanele de mistere, după tiparul instituit de Eugène Sue, literatura noastră (și, cu ea, o bună parte dintre domeniile culturii) s-a situat, într-o viziune larg înșușită, nu numai la noi, dar și în țările vecine ori mai îndepărtate, într-o zonă satelitară celei franceze.

Cam tot prin anii '80 se manifestau ultimele mari influențe din partea structuralismului. În critica românească teoretică, acesta dăduse, pe lângă discuții și contribuții situate mai mult la nivelul publicisticii în diverse reviste de literatură și cultură, faimoasa carte a lui Sorin Alexandrescu *William Faulkner*, din 1969, care, deși consacrată operei unui autor american, era dependentă de un model teoretic inițiat de formalismul rus, dezvoltat, rafinat și intrat la noi pe filieră franceză. În mediul universitar, cursurile de gramatică structurală, cu modelele generativ-transformaționale deveneau din ce în ce mai neinteresante (nu s-a înțeles la timp, deși au fost și voci care au atras atenția asupra acestor riscuri, că modelul transformațional (chiar dacă pus la punct în America de Noam Chomsky, era de inspirație ruso-franceză îndeosebi; altminteri, acest tip de gramatică se studia preponderent în universitatea bucureșteană, îndeosebi la secția de franceză) ținea de structuralismul lingvistic, așadar, de filosofia limbajului. Încercarea de contrapune un astfel de model gramaticii de școală, în descendență tradițională, s-a dovedit, de aceea, un eșec, nemaivorbind că aici metoda persista încă, după ce în Occident orientarea aceasta fusese abandonată.

Este posibil ca eseuul lui Florin Manolescu *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, apărut în 1983, să fie punctul de cotitură, în materie de viziuni critice, către ceea ce propunea spațiul anglo-saxon în privința literaturii, teoria jocurilor, urmată de aplicarea ei în studiul societății,

al războiului, în particular, și al altor fenomene, fiind lansată, cum este cunoscut, de matematicianul american John Nash. *Ambasadorii sau Despre realismul psihologic*, cartea din 1976 a Danei Dumitriu, era mai mult expresia interesului pentru un autor decât pentru o metodă critică, pentru un tipar presupus funcțional în critică și în literatură, în spațiul românesc.

Până la acea vreme, însă, modelul francez a fost dominant, văzut dintr-o perspectivă de ansamblu, în asemenea măsură încât, atunci când un personaj al lui Ion Vinea din *Lunaticii* citește *Sparkenbroke*, de Charles Morgan, proaspăt apărută, în original, într-o epocă în care intelectualitatea și lumea bună în general se țineau la zi cu ceea ce apărea în editurile pariziene, faptul apare ca excentric, cel puțin.

Cu toată această recunoscută dominație, câteva dintre marile momente și opere de greutate din cultura română nu sânt îndatorate modelului francez: Școala Ardeleană, primele publicații, momentul „Junimea”, opera critică a lui T. Maiorescu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, marele dicționar al lui Hasdeu, momentul Mihai Eminescu, literatura lui Ioan Slavici, opera lui A.D. Xenopol, V. Pârvan, Sextil Pușcariu, Simion Mehedinți, C. Rădulescu-Motru, mai târziu, G. Coșbuc, Blaga, Rebreanu și încă multe altele au mai ales surse germane ori austriece, dacă nu rusești,

Când G. Călinescu, în *Istoria sa* (pe care nu o putem înscrie în descendența vreunui model, european sau de alt fel), vorbește despre „Descoperirea Occidentului”, nu se referă numai la Franța, desigur. Au fost, iată, și alte culturi, vestice sau mai de aproape, care i-au influențat pe scriitorii și pe savanții români. Din acest punct de vedere, se poate spune că, în ceea ce ne privește, am preferat asimilarea modelelor mai curând decât copierea lor, ceea ce ar fi însemnat, adică, adoptarea *in integrum*. Modelul francez n-a fost, cum spunem, singurul care să fi acționat asupra cărturarilor, savanților, scriitorilor, societății românești în general, pentru că asemenea tipare se răsfrâng și asupra societății în ansamblu. Atunci când se discută de o asemenea influență, trebuie avute în vedere nu numai literatura și celelalte arte (arhitectura jucând un rol foarte pregnant, și e de studiat cât datorăm Franței în privința modelelor arhitectonice și cât altor țări), ci și dreptul, administrația, instituțiile și organizarea lor, învățământul, sistemul de sănătate și celelalte, pentru toate funcționează într-un complex interrelaționat. Dacă, de pildă, până la momentul 1859, Unirea Principatelor, modelul în administrație, după începutul domniilor fanariote din prima jumătate a secolului al XVII-lea, era unul care, pe structura vechilor ranguri și dregătorii din Muntenia și Moldova adoptase elemente otomane (ca orice imperiu durabil, cel turcesc dispunea de o administrație solidă, bine pusă la punct, cu legi și acte juridice, cu funcționari consemnând cu scrupulozitate evenimentele și afacerile), din spre cel rusesc (altă administrație imperială, cu șabloanele și cutumele ei), în Transilvania, urme ale tiparului habsburgic rămânând până azi, se întâmplă că după întoarcerea de la studii a tinerilor trimiși în Franța, cu deosebire recunoscută până în momentul de față pentru centralismul și stricta

ordonare a instituțiilor de stat, multe dintre modalitățile de organizare și de derulare a relațiilor instituționale sau între cetățean (supus, la vremea respectivă) și administrație au fost împrumutate de acolo și le regăsim copios în mărturiile de epocă, în Caragiale, mai ales, care mai mult le persiflează.

Putem distinge, după cum se vede, în discuția noastră despre relația cu modelul francez în cultura română, între influența generală, exercitată mai mult sau mai puțin evident, mai mult sau mai puțin difuz, la nivelul mentalităților instituțiilor, moravurilor, curentelor artistice și literare – cazul simbolismului fiind, poate, cel mai elocvent –, și influența precis reperabilă asupra unor scriitori, oameni de cultură, care, la rândul lor, au făcut ca modelele asimilate, imitate, adaptate de ei să dea o rezultantă. A existat, cum spuneam, și o relație de ignorare, negativă, în termeni statistici, fie că a fost deliberată, fie derivată din circumstanțe anumite.

Înainte de generația pașoptistă nu se poate spune că modelele occidentale, în general, și cele franceze în particular, ar fi fost pe de-a-ntregul necunoscute.¹ Dar, ori nu a existat nici o intenție de a le importa și a le răspândi, ori, în ciuda anumitor eforturi, acest lucru nu s-a putut realiza. Petru Cercel, fiu al lui Pătrașcu-vodă numit și Cel Bun, a petrecut doi ani la Paris, între 1579 și 1581, la curtea lui Henric al III-lea. A venit în Țara Românească având obiceiul de a purta un cercel în ureche, după cum văzuse la curtea Franței, a mutat capitala la Târgoviște și a încercat, după unii istorici, să introducă o palidă Renaștere aici, la gurile Dunării. A domnit doar doi ani (1583-1585), iar proiectele lui, sub Mihnea Turcitul, care i-a urmat, s-au uitat de îndată.

Tot doi ani rezistase, mai înainte, între 1561 și 1563, Iacob Eraclide, zis Despot Vodă. Acesta petrecuse o vreme la studii la Montpellier, și astăzi un reputat centru al școlii de medicină europene, îl cunoscuse pe marele botanist Charles de l'Écluse (sau Carolus Clusius), a ajuns pe lângă Henric al II-lea de Valois, trecând apoi în tabăra lui Carol Quintul, care i-a acordat rangul de cavaler și de conte palatin, inclusiv dreptul de a numi notari, doctori și de a atribui titlul de poet laureat. Obținând domnia Moldovei, înființează o *Schola Latina* la Cotnari. Cade, după doi ani, sub buzduganul lui Ștefan Tomșa, iar profesorii străini aduși în țară pentru aceasta și elevii lor se risipesc.

Lingua franca în Europa din acea vreme era latina. În latină a scris Iacob Eraclide, pe când se afla pe lângă Carol Quintul, un tratat de artă militară. Cât despre Petru Cercel, unul dintre oamenii cultivați ai epocii sale (cititor al lui Ronsard, 1524-1585, printre alții), însușire apreciată prin toate locurile pe unde a ajuns, în societatea genoveză, la curtea Franței, pe lângă Sfântul Scaun sau la Istanbul, i se

¹ Notez, nu chiar în treacăt, că, de fapt, modelul francez a fost introdus în Țările Române de ofițerii lui Pavel Kiseleff, care erau francofoni, franceza fiind limba vorbită în saloanele aristocrației ruse, iar interesul pentru aceasta și pentru moda franțuzească a fost cel care a determinat orientarea tinerilor români care aveau să constituie generația de la 1848 spre a se școli la Paris.

cunoaște un poem religios scris în italiană și este sigur că a mai scris și alte versuri, care, din nefericire, nu s-au păstrat.

Franța nu era încă o putere culturală, în sensul de mai târziu. Iar poezia trubadurilor și a truverilor, ca și moravurile rafinate ale curții de la Poitiers unde Eleanor de Aquitania statuase reguli dragostei și dirijase vocația războinicilor spre preamărirea doamnelor rămăseseră undeva, în trecutul epocii cavaleresti.

Învățătura apuseană nu se știe cât va fi atârnat în întocmirea legilor și a administrației din Țările Române, cert este, că, de exemplu, între 1667-1668, tânărul Constantin Cantacuzino, viitorul stolnic, unchiul și principalul sfetnic al lui Constantin Brâncoveanu, face școala la Padova, după ce învățase carte la Istanbul. Era considerat un învățat și de către boierii munteni și de către puținii străini care vizitau țara, și e de presupus că școala, cunoștințele dobândite în străinătate i-au deschis mult orizontul, însă cât și cum s-a reflectat aceasta în anumite măsuri luate pentru buna gospodărire a statului și pentru mai buna cărmuire nu se poate stabili cu exactitate. De altfel, mulți boieri aveau o educație aleasă, de tip occidental, deși eclectică, asimilată pe lângă modelul grecesc și otoman, prin intermediul dascălilor și școlilor de la Constantinopol, însă, ca în cazul lui Costache Conachi (1777-1849), de pildă, un secol și ceva mai târziu, care uimește un vizitator din străinătate, ale cărui însemnări s-au păstrat, prin comportamentul lui și educația de bună inspirație apuseană, în contrast cu straiile orientale cu care era îmbrăcat și cu ordinea tradițională de la moșia lui, reflexele în cărmuirea treburilor în cele două voievodate nu s-au prea simțit. În principal, pentru că se aflau sub apăsătoare influență otomană și fanariotă.

Este, cumva, și situația lui Costache Negruzzi (1808-1868), autorul unor nuvele rămase model în literatura noastră. Era inițiat în câteva limbi europene, dar modelul cultural european nu și-l însușise propriu-zis. Mai înainte, în celălalt secol, al XVII-lea, Ianachi (Ienăchiță) Văcărescu (1740-1797) uimea societatea din saloanele vieneze cu educația și cu manierele sale, cu faptul că se dovedea un admirabil poliglot, inspirația lui poetică ținea, încă, oricâte speculații s-ar face,² de influențele din spre literatura greacă.

Gheorghe Asachi, cel care inițiază, la 1829, prima publicație din Moldova, „Albina românească”, era școlit la Lvov, Viena și la Roma, unde fusese un fel de cavaler însoțitor al unei tinere emancipate, Bianca Milesi, care îi disprețuia (manifesta „un misogalism dârț”, zice Călinescu în *Istoria...* lui) pe francezi (doar erau ocupanți, după campania victorioasă a lui Napoleon), iar creația lui poetică, atâta câtă este, e tributară poeziei italiene, Asachi compunând, de altminteri, și în această limbă. Nu este important, aici, că fiica lui, Hermiona, se va mărita cu Edgar Quinet, cunoscutul om politic și scriitor francez (cunoscut de aceasta la Paris, în

casa Biancăi Milesi, căsătorită, între timp, cu... un medic francez, pe care îl urmase în patria acestuia).

Cultura franceză abia după Renaștere – pătrunsă dinspre Italia – începuse să se contureze marcant în rândul culturilor europene. Pe vremea când viitorul stolnic Constantin Cantacuzino (1639-1716) studia la Padova, în Franța se jucau tragediile lui Corneille (1606-1684) și Racine (1639-1699), comediile lui Molière (1622-1673), dar ecoul lor avea să întârzie mult până să răzbată până la noi. Ori, cum, coagularea marii culturi franceze nu se desăvârșise, aceasta aflându-se ea însăși într-o epocă de asimilări și redistilări. În timpul Caterinei de Medici (1519-1589), la curtea regală se adopta baletul, la 1581, „importat” de la italieni, iar Paul Scarron (1610-1660) compila, în *Le Roman comique*, nuvele spaniole.

De acum abia se poate vorbi de o ignorare a modelului cultural francez. Ignorare care a fost cauzată de lipsa de contacte sistematice, cele sporadice, nesemnificative, realizate indirect, prin diverse intermediari, nu se puteau impune în fața contaminării de la modele mai apropiate. Miron Costin (1633-1691) învățase în Polonia, la Bar, Nicolae Milescu (1636-1708), vestit pentru câte limbi „știe”, cum zice Neculce, se apropie de curtea Rusiei, ajungând să cunoască, după binecunoscuta călătorie în China, care l-a făcut faimos, Orientul îndepărtat și, prin aceasta, fiind prețuit de învățații suedezi, cu care leagă prietenie, ca și de englezi și olandezi. Dimitrie Cantemir (1673-1723), atât de învățatul principe moldav, se face primit la Academia din Berlin, apoi ajunge la curtea lui Petru I, continuându-și opera științifică și literară și sfârșindu-și zilele ca mare proprietar peste moșii și sate în regiunea Harkovului.

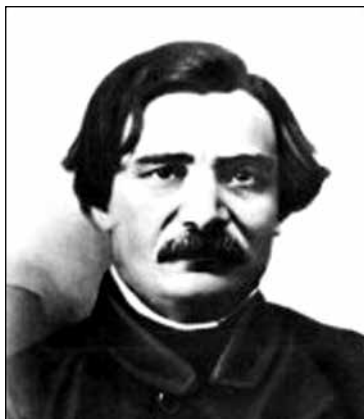
Alte modele. Sau prin noi înșine

Ion Heliade Rădulescu (1802-1872) este poate cel dintâi care cunoaște cu adevărat, dar nu ia în seamă în chip deliberat modelul francez. Nu făcuse studii în străinătate, învățase la Sfântul Sava, cu Gheorghe Lazăr, însă era un autodidact cu rezultate remarcabile în multe privințe. Literatura franceză îi era relativ familiară, călătorise în Franța (pe lângă Austria, Germania, Elveția, Anglia, Italia), scria bine în această limbă, tradusese din Molière, Voltaire, Rousseau, Lamartine, Guizot, Georges Sand, Alexandre Dumas și încă mulți alții, sfârșind însă prin a căuta să impună un curent italianizant în modernizarea limbii culte, în contra majorității intelectualilor și a celor din clasa de sus, care se îndreptau hotărât către folosirea francezei și către împrumuturile din această limbă. Re-latinizarea românei, prin adoptarea unor neologisme în contrapondere a cuvintelor slave, turcești și grecești s-a realizat preponderent sub influența acestei direcții. Dacă ne gândim bine, astăzi, când vedem cât de ușor învață italiana românii, inclusiv cei fără prea multă carte, plecați să muncească în Peninsula și cât de repede se asimilează acolo, parcă ideea lui

² A fost apropiat de Goethe în legătura cu poezia „Într-o grădină”, dar influența fie va fi venit indirect, printr-un anume folclor cult, ca să zicem așa, referindu-ne la ceea ce se cheamă circulația motivelor, dinspre zona germanică, ori se va fi contaminat la un contact cu câte ceva din opera autorului lui *Faust*.

Heliade-Rădulescu nu mai pare atât de extravagantă, însă, încă de atunci el a fost acoperit de ridicol din cauza acestui refuz al soluției „franțuzești”, dominantă în epocă și după aceea, ca și pentru încercările lui în materie de împrumuturi lexicale din limba italiană.

Heliade respingea nu numai franceza, ca rezervor de împrumuturi pentru română. Însăși societatea franceză îi apărea ca un model de neurmat. În *Echilibru între antiteze* – și este evident că a cunoscut situația la fața locului – descrie în tablouri de neuitat, deși creionate doar în câteva tușe, viața lumpen-proletariatului și



Ion Heliade Radulescu

a țărânimii franceze, făcând comparație cu cea a țăranului român – iar imaginea aproape idilică a societății românești contravine tuturor cunoștințelor noastre despre epoca fanariotă și urmările acesteia –, care avea gospodăria asigurată cu de toate, trăind o viață sănătoasă, în aer liber, curat, în vreme ce populația occidentală a începutului epocii industriale se ofilea în fabrici și ateliere, exploatată crunt, în lipsa unui venit sigur și îndestulător ducându-și traiul în condiții mizere. Lumea franceză văzută prin ochii lui Heliade va fi și cea a lui Zola, ulterior, din *L'Assommoir*, *Le ventre de Paris*, *Germinal*, *Travail* și așa mai departe.

Unul dintre primii tineri români ajunși să studieze în Franța a fost Mihail Kogălniceanu (1817-1891). Între 1834-1835 s-a aflat la Lunéville. Într-o conferință rostită la Radio România prin anii '30, Nicolae Cartojan descrie în linii mari, dar foarte pătrunzător, această ședere într-un învățătură pe lângă abatele Lhommé, octogenar care îi fusese profesor la Iași domnitorului Mihail Sturdza și care ținea o școală acolo.³ Kogălniceanu a fost primul, ca prim-ministru, care a introdus hotărât normele de tip occidental și cu deosebire de inspirație franceză, în Principatele Unite sub Cuza Vodă, pentru că la el, atent la tot ce se petrecea în Franța, abonat fiind la principalele publicații ale vremii în timpul studiilor, citind marile lucrări ale Iluminiștilor, dar și altele, mai moderne, în descendența acestora, ideea libertăților pe care le remarcase acolo se va fi impus într-o manieră pe care a dorit-o aplicată și în țara sa. Corespondența pe care a purtat-o cu familia, asigură Cartojan, este limpede în privința felului în care tânărul moldovean a înțeles și a asimilat ce înseamnă o bună organizare a societății și a economiei și, mai presus de toate, ce valoare efectivă au drepturile și libertățile cetățeanului, laolaltă cu libertatea

³ V. Nicolae Cartojan, *Din tainele literaturii românești, conferințe radiofonice și alte cuvântări, 1930-1944*, Ediție îngrijită și documentar audio de Nicolae Florescu, Societatea Română de Radiodifuziune, București, 2004.

presei.⁴ În plan literar, însă, poziția lui a fost contrară, luptând cu toată tăria împotriva traducerilor și imitațiilor – între care cele franceze primau pe atunci –, militând pentru creația originală, inspirată din trecutul, dar și din realitățile românești. Programul de la 1840 al „Daciei literare”, redactat de el, este mai mult decât elocvent.



Duiliu Zamfirescu

Alți învățați, dar și scriitori, au fost școliți prin alte părți, fără ca aportul lor la progresul culturii și al ideilor în România să fie mai puțin important. B.P. Hasdeu fusese student la Harkov, în Rusia, și făcuse studii temeinice, din perspectiva cărora cultura occidentală îi era bine cunoscută. Mai înainte, Alecu Donici, fabulistul astăzi desconsiderat, neglijându-se că în epocă importanța lui a fost destul de semnificativă, îi era dator rusului Ivan Andreevici Krilov.

Călinescu⁵ susține despre Alexandru Odobescu (1834-1895) că ar fi fost filo-rus, pe baza mai mult a faptului că era căsătorit cu Sașa Prejbeanu, aproape cert fiică nelegitimă a lui Pavel Kiseleff, ceea ce nu se verifică în opera sa.

Italia a fost sursa, mediul de inspirație și pentru Nicolae Filimon (1819-1865), în principal în privința educației muzicale, critica sa – este primul nostru cronicar muzical și dramatic adevărat, cu o activitate prodigioasă în acest domeniu – fiind una ce datora cam totul lecției italiene, ca și în ceea ce privește primele nuvele. Cât despre balzacianismul *Ciocoilor vechi și noi*, se prea poate să fi fost o oarecare influență, venită pe seama traducerilor, dar mediul și multe detalii sunt, cum se știe, prea puțin asemănătoare cu vreun presupus model social și cultural francez.

Duiliu Zamfirescu (1858-1922) s-a aflat și el sub influența Italiei – unde a petrecut mai mulți ani cu însărcinări diplomatice –, mai ales în ceea ce privește cultura artistică și literară, cu toate că nu-i era cătuși de puțin străină literatura franceză. Romanele sale nu sunt tributare literaturii italiene

⁴ Kogălniceanu a petrecut numai un an la Lunéville – Franța, însă, avea să o mai viziteze ulterior, cunoscând-o mai bine –, după aceea mutându-se la Berlin (unde va rămâne aproape doi ani), o dată cu ceilalți tineri, în primul rând, cu beizadelele, la mijloc fiind rațiuni de ordin politic. A cunoscut, printr-un prieten german, reformele din această țară, dar atașamentul lui față de ceea ce am numi astăzi „valorile franceze” – exprimat limpede în scrisorile trimise acasă –, rămâne, iar turnura actelor sale politice și administrative este, cu certitudine, una care se inspira din organizarea și din viața socială, politică și economică a Franței.

⁵ Cea mai mare parte a detaliilor de rodin istoric din acest text provin din G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982, Al. Piru, *Literatura română veche*, Ediția a II-a, Editura pentru literatură, București, 1962, N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Postfață și bibliografii finale de Dan Simonescu, Prefață de Dan Zamfirescu, Editura Minerva, București, 1980.

(ceea ce nu e cazul poeziei, unde se simt ceva ecouri), conțin multe date originale, estetica pe care a promovat-o fiind destul de avangardistă și, în intenția sa, răspicat exprimată, opusă celei a scriitorilor francezi ai timpului. În practică, însă, rezonând cu Zola mai mult decât și-ar fi dorit, el, care respingea, în teorie, naturalismul și psihologismul literaturii franceze.⁶

În contemporaneitatea noastră, criticul și scriitorul Marin Mincu (1944-2009) a fost cel care a manifestat o obstinată înclinație în susținerea valorilor literaturii, esteticii și teoriei literare italiene.

Întâiul nostru critic adevărat, T. Maiorescu (1840-1917), învățase la Viena și la Berlin, apoi la Paris, unde nădăjduia la un al doilea doctorat. Maiorescu și „Junimea” trec drept promotori ai unui curent filo-german. Celebra farsă a lui Hasdeu, poezia în acrostih „La noi...” (unde mesajul ascuns suna: „La noi, la *Conforbiri*, e putred mărul”), de care numai Carp râdea sănătos și destins, la adresa acestui filo-germanism fiind elocventă pentru impresia pe care o lăsa grupul respectiv. Călinescu atrage atenția, într-un pasaj, că Th. Rosetti, era „doctor în drept de la Berlin, V. Pogor, doctor în drept de la Paris, P.P. Carp, doctor în drept de la Bonn, Iacob Negruzzi, doctor în drept de la Bonn”. Maiorescu și „Junimea”, promovau, de fapt, nu asimilarea tiparelor străine, nici măcar a celui german, ci o dezvoltare a societății românești în afara modelelor, prin organicitate.

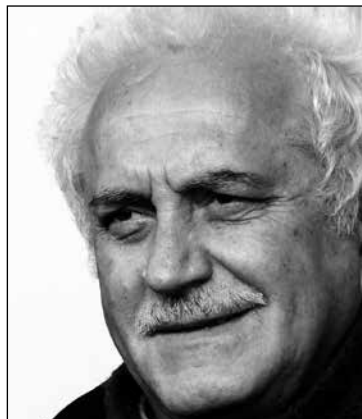
Critica lui Maiorescu are bazele în filosofia germană, în filosofia artei cu deosebire. dar discursul lui, partea „tare” a manifestării ca personalitate și ca om de cultură de direcție se află în altă zonă. Așa cum am demonstrat – sper, convingător – într-un studiu publicat recent, Maiorescu își sprijinea atât oratoria în parlament sau la catedră, cât și abordările critice în metoda carteziană, pe care el însuși, într-un text de tinerețe, menționa că o aprecia enorm, socotind-o fundamentală. Pentru unii, ar fi vorba de o bine însușită lecție din retorica lui Quintilian, manifestările sale discursive își au izvorul în această doctrină care convenea, desigur, și naturii sale.

Mihai Eminescu (1850-1889) se școlise la Viena și Berlin, influența limbii, a literaturii, a filosofiei germane fiind capitală în opera sa. Eminescu este încă un caz de ignorare a Franței ca model. Unii vorbesc chiar despre o anumită

adversitate sau neîncredere – cel puțin, a gânditorului și ziaristului Eminescu – în ceea ce privește cultura franceză, lucru neadevărat. Fie și din perspectiva amănuntului că în articolele acestuia, o bună parte din terminologia economică este de origine franceză. Și, de asemenea, folosește în nenumărate rânduri expresii franțuzești. Eminescu scrisese „Ai noștri tineri la Paris învață/ La gât cravatei cum se leagă nodul,/ Și-apoi ni vin de fericesc norodul/ Cu chipul lor isteț de oaie creață... etc., etc. („Ai noștri tineri”) și, în „Scrisoarea III”: „La Paris, în lupanare de cinismu și de lene,/ Cu femeile-i pierdute și-n orgiile-i obscene,/ Acolo



Paul Zarifopol



Marin Mincu

v-ați pus averea, tinerețele la stos.../ Ce a scos din voi Apusul, când nimic nu e de scos?// Ne-ați venit apoi, drept minte o sticlă de pomadă,/ Cu monoclu-n ochi, drept armă bețișor de promenadă,/ Vestejiți fără de vreme, dar cu creieri de copil,/ Drept științ-având în minte vre un vals de Bal-Mabil,/ Iar în schimb cu-averea toată vrun papuc de curtezană.../ O, te-admir, progenitură de origine romană!”, dar trebuie să vedem aici respingerea acestui model marginal (astăzi, sociologii s-ar referi la aceasta în termeni de subcultură), partea „întunecată” a marelui model francez, pe care și el îl prețuia. În versurile citate, cu mare răsunet, și nu e de neglijat forța literaturii, vorbește poetul, dar atitudinea reală a lui Eminescu în publicistică trebuie căutată.

Vasile Alecsandri (1821-1890) este un caz mai aparte. Pașoptist, aparținând așa-numitei generații „bonjuriste”, generație respinsă în bloc de boierii conservatori ai mijlocului secolului al XIX-lea, acest aristocrat care călătorește mult, cunoscând, în primul rând bine Istanbulul, ca și Bolintineanu, Ion Ghica și ceilalți, își însușise perfect manierele franțuzești, petrecând mult în saloanele pariziene ale timpului. Și totuși, comediile din seria „Cucoana Chiriță” (Alecsandri nu a fost valorizat încă, în mod inexplicabil, din perspectiva ideii de a crea un personaj pe care să îl poarte printr-o serie de opere, figurând chiar în titlurile acestora) nu sunt numai un exemplu de satiră la adresa exceselor parveniților care țin să adopte limba și manierele franțuzești, maimuțărindu-le, dar, în subsidiar, devin și modalități de a ironiza artificialul acestor maniere, pe care el le cunoștea la sursă, cum se spune azi. Nimic mai ușor decât a lua peste picior formalismul de limbaj și comportamental al francezilor – atunci, ca și în zilele noastre, când eticheta nu mai este atât de fastuoasă, de complicată –, în ultimă instanță comice prin lipsa de naturalețe ce trimite la definiția lui Bergson: „*de la mécanique plaquée...*”.

I.L. Caragiale (1852-1912), la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea, este un critic al felului în care moravurile și instituțiile franțuzești (cele introduse,

⁶ Iată ce îi scrie – conform unui fragment reprodus de G. Călinescu – într-o epistolă, lui Titu Maiorescu: „Flaubert, ca scriitor stilist, este superior lui Shakespeare, lui Goethe în proză, lui Tolstoi, lui Edgar Poe, lui Bret Harte etc... Și cu toate acestea, pentru mine și pentru o mulțime de oameni care au curajul să fie sinceri în impresiuni, Madame Bauvay [sic] ca și *Rouge et Noir* al patronului său Stendhal, sunt lucruri lipsite de interes, uscate, o deșirătură de ciorap între degetele unei babe osoase, care caută nodurile firului”.

cum spuneam, prin eforturile generației de la 1848, concretizate masiv în reformele lui Kogălniceanu) au fost importate, nedevenind parte integrantă a unei psihologii care să le valorifice temeinic și a unui comportament social concordant cu aceasta. Aici se întâlnește cu ideea formelor fără fond, profesată, uneori la modul absurd, de Maiorescu. Spuma de franțuzeală este calul de bătaie al multora dintre schițele autorului „Mofturilor 1900“, Când scrie „serios“, Caragiale nu mai are nimic de-a face cu aceste formule irigate de un spirit francez pe care el, admirator al lui Fénelon, cu o operă rezonantă cu a lui Georges Courteline, le dezavua implicit prin șarjele lui.



Florin Manolescu

S-a observat, mai în ultima vreme, că și Cucoana Chirița, a lui Alecsandri, și Zița lui Caragiale, atât de caricaturale, par a nu se justifica din punctul de vedere al unei realități sociale aflate în plin progres (iar progresul acelei ultime jumătăți a secolului al XIX-lea încă nu a fost evaluat și prețuit la justa proporție), din moment ce tocmai tipurile pe care personajele acestea asupra cărora se revarsă disprețul și batjocura generațiilor de critici, profesori de literatură și cititori le ilustrau au contribuit, cu păcatele lor, la occidentalizarea României, așa cum s-a putut. E de avut în vedere, însă, că ele întruchipau și ceea ce apare ca bizar, ridicol, la lumea franceză prin ochii unor scriitori din Balcani atașați, oricât de cosmopoliți, unui tip de realism social și psihologic, unei înțelepciuni specific acestei zone și, mai larg, lumii orientale. Și Chirița, și Zița devin personaje intens caricaturale tocmai pentru că moravurile franțuzești uneori se pretează la caricatură.

Nuanțări

În unele cazuri, cum se poate vedea din exemplele de până aici, modelul francez a fost ignorat, alteori a fost respins. Câteodată, respingerea fiind explicită, ca la Heliade Rădulescu, câteodată, implicită. Dar realitatea rar se prezintă atât de dihotomic. T. Maiorescu, atașat de cultura și de școala germană și căruia i se atribuie un anume exclusivism al vederilor în această privință, nu ezita, ca ministru al Instrucțiunii Publice, să trimită un grup de tineri în Franța, la studii, pe cheltuiala statului. Spiritul lui pragmatic alesese astfel pentru că acolo se aflau cele mai bune școli de ingineri la vremea respectivă, iar România avea stringentă nevoie de oameni bine școliți într-ale tehnicii. Eminescu scria versuri vitriolante la adresa laturii ușurative a spiritului francez, care „strică“ tineretul României, dar îi cunoștea, cel puțin într-o oarecare măsură, literatura și

împrumuta când avea nevoie, cuvinte și expresii, pe care le folosea firesc, fără afectare, la nivelul omului cultivat.

Paul Zarifopol (1874-1934) este un critic nu numai neîncrezător, dar un adversar al clasicismului francez (și german; al literaturii clasice în general, pe care o disprețuia cu fervoare). Îi plăceau profund tiradele din teatrul lui Corneille, notațiile psihologizante ale Doamnei de la Fayette, găsea ridicolă onomastica infestată de sonorități grecești a lui Molière și La Bruyère, iar mai încoace, pe Maupassant îl socotea sentimental. Nu blamează în bloc literatura franceză. Îi admira pe Flaubert și pe Anatol France și se pasiona de Marcel Proust. Or, privind dinspre Proust – și Zarifopol nu era un critic al amplitudinilor culturale, ci unul de gust –, retorica teatrului clasic francez și moralismul autorilor de maxime și reflecții bineînțelese că apar ridicole și plictisitoare.

George Coșbuc, Liviu Rebreanu, Lucian Blaga, al căror atașament față de alte culturi și modele nu mai are nevoie să fie amintit, ca să nu mai vorbim despre cei care s-au hrănit din filonul autohton ori au revoluționat într-o măsură mai mare sau mai mică literele românești, precum Arghezi, V. Voiculescu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, nu fac decât să probeze că, în ciuda forței lui, manifestate mai cu seamă la nivel cultural general, modelul francez, în literatură, nu a exercitat o influență atât de radicală, de totală.

În ultima perioadă, respingerile au fost mai puține – în afara contestării unor laturi sau concepte din operele câtorva dintre personalitățile supralicite la noi ale criticii franceze a ultimei jumătăți de secol: Jacques Lacan, Pierre Bourdieu, Jacques Derrida –, manifestate mai ales în câteva dintre textele semnate de autorul acestor rânduri. Dar și supralicitețea aceasta nu era decât, poate, semnul că asistăm la ultimul mare zvâcnut al unei culturi ce își încetează iradierea, ca o stea care, până se stinge, își sporește pentru scurt timp, dintr-o dată, orbitor, lumina.

*

Locul limbii și al culturii franceze a fost luat, accelerat în ultimii treizeci de ani, în ceea ce privește, de limba engleză și de cultura anglo-americană. Cauzele sunt mai multe – între acestea, industria computerelor și a software, filmul, divertismentul, condițiile și posibilitățile de cercetare în institutele și universitățile americane etc. – și nu este locul să le analizăm aici. Poate este de amintit doar faptul că, de la o vreme, factorii de decizie la nivel politic și cultural nu s-au ridicat, din păcate, la înălțimea marii tradiții ai cărei legatari au devenit prin forța împrejurărilor. Dacă înainte vreme a fi publicat la Paris era culmea succesului literar și științific, astăzi succesul și acceptarea internațională se măsoară în aparițiile în revistele de știință din spațiul anglo-saxon sau în editurile new-yorkeze.

Comunicare prezentată la Colocviul Național al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România, cu tema „Modelul francez în cultura română: asimilări / disimilări“, București, 16-17 iulie 2018.



Mircea A. DIACONU

Lecturi de context. I.L. Caragiale și conștiința dublei apartenențe (II)

Enigma față în față cu Le mauvais Démiurge, nenea Anghelache și Criticul literar

La Caragiale, lumea este intermediată de un narator care nu are darul omniscienței și care, consemnând fapte, înregistrându-le parcă vizual și fonologic, pune un semn de îndoială în legătură cu coerența, legitimitatea și sensul lor. Nu putem ști cu precizie ce grad de coerență (și de realitate) au faptele. Coerența, sensul rămân în sarcina cititorului. De aici și senzația că lumea nu există în sine, fiind mai degrabă întruparea virtuală a unei ipoteze de existență, că realitatea este mutată din planul lumii reale în planul ipotetic al cuvintelor. În plus, nu o dată, ca în *O conferință*, Caragiale rezumă, face descrieri de context, interpretează, și nu povestește, amânând povestirea până când ea se dovedește inutilă din perspectiva mizei textului. De altfel, opinia lui este că poveștile nu pot fi decât reluarea unor limitate structuri. Ceea ce contează

cu adevărat este gradul de „literaritate” care este dat de „execuție”. Un singur exemplu:

„Un autor ne povestește istoria a doi prieteni, frați de cruce [...]. // E o veche poveste; nu face nimica însă: dacă povestitorul va fi un artist, o vom asculta încă o dată cu plăcere, precum ascultăm totdeauna un cântec din copilarie, numai să fie bine executat – lucrurile frumoase nu se-nvechesc niciodată” (*Câteva păreri*) (Caragiale III 2001: 49).

Finalmente, nu ne rămâne decât să argumentăm ce importanță acordă Caragiale cititorului și cum poate duce acest fapt la o re-interpretare a operei sale. În câteva situații, el mărturisește că scrie cu dificultate, că scrie greu; este și unul dintre motivele pentru care preferă să se numească meșteșugar, căci lucrează la un mecanism care trebuie să funcționeze. A funcționa echivalează cu a face din cititor un prizonier. Prin urmare, nu e un inspirat (și refuză să joace rolul inspiratului) și nici nu e în posesia unor adevăruri absolute pe care s-ar simți obligat să



le transmite celorlalți. Simplu spus, Caragiale s-a debarasat de *erezia didacticismului și rupe gâtul retoricii* formale, așa cum răsuțește gâtul Adevărului. Traducător din Poe, el chiar face din cititor un vânător de indicii, un detectiv care caută semne. De fapt, căutarea de semne (și căutarea, în sine) este una dintre temele recurente ale operei lui Caragiale. Multe dintre personajele lui caută adevărul – odată cu ele, cititorul însuși; or, adevărul rămâne în veci necunoscut. Și nu o dată, deși este la îndemână și e accesibil cunoașterii empirice, el nu e recunoscut ca atare. Tocmai pentru că textul este, asemenea demiurgului, crud (s-a vorbit despre cinismul lui Caragiale – eroare fatală, din moment ce mută personalitatea lui Caragiale din terenul convențiilor literare pe terenul vieții pur și simplu) și pentru că în centru se află tema, oedipiană, a orbirii. Cititorul de semne din text sau din afara lui este în miezul poeziei lui Caragiale. Dar poetica lui e înainte de toate o poietică. Tocmai de aceea, prioritar e meșteșugul.

Aici trebuie aduse în discuție câteva dintre opiniile lui Caragiale despre teatru, căci în centrul viziunii sale asupra acestei probleme se află spectatorul, publicul, singurul care poate determina mutații la nivelul repertoriului, jocului actorilor, regiei etc. Este convingerea care stă la baza opiniei – formulată de câteva ori după ce el își încetase cariera teatrală – că teatrul nu ar trebui subvenționat financiar de stat. Caragiale dezaprobă pur și simplu momentul în care „s-a înscris în bugetul statului subvenția” (Caragiale II 2000: 933), născocind „protecția și monopolul Statului”. Căci, crede el, acest fapt a atras după sine degradarea repertoriului, a distribuției de roluri, a punerii în scenă. În locul publicului real, unul care vine din obligație ori doar pentru a profita de gratuități (Caragiale, II, 2000, 847). În fond, subvenția alterează relația dintre spectacol și spectator chiar și prin opțiunea pentru un anumit repertoriu, neinovativ, conformist, aparținând *establishment*-ului. În viziunea lui, arta ar trebui să existe prin ea însăși

(„Teatrul românesc numai prin inițiativă privată se mai poate pune pe calea adevăratului progres literar și artistic. [...] arta, dacă nu se poate ține prin propria ei vitalitate, n-are să scape de decădere și de pierzare prin accese de patriotism și naționalism” – (Caragiale II 2000: 813).

O consecință a acestui fapt este că, pornind de la convingerea că important în teatru nu este „ce se joacă”, ci „cum se joacă” (Caragiale, II, 2000, 799), Caragiale respinge așa-zisa literatură înaltă și ideea conform căreia „dramaturgul e un fel de literat sau poet (Caragiale II 2000: 831), militând pentru o artă care trebuie să atragă publicul; așa-zisului teatru înalt el îi preferă farsele populare (Caragiale II 2000: 873).

Cui ar trebui să i se adresează acest teatru?! Unui spectator care caută „câteva momente binefăcătoare de distracție intelectuală”, adică „amuzamentul”, și care nu dorește „să asculte conferințe științifice dialogate și să răspundă la problema atavismului, ori a mediului social, ori a pauperismului”, „O bună și caldă melodramă, o farsă

nebună” și nu „o insipidă producție modernă”. Or, publicul unui teatru subvenționat nu mai are nici o legătură cu nevoia intrinsecă a spectatorului, pe care o găsim însă la publicul pe care Caragiale îl vizează. Astfel,

„Omul, obosit de munca și ocupațiunile lui, vine să caute la teatru un moment de emoțiune artistică, și-l osândești să-și spargă mintea sănătoasă a descâlci problemele sociologice ce și le pun capetele sucite ale decadenților. Militarul de la șmotru, inginerul de pe linie, arendașul de la pătul, negustorul de la tarabă, medicul de la bolnavi și câți alții, fiecare de la sarcina lui grea, trândavul bogat de la sarcina și mai grea a vieții lui trândave – vin toți să ceară de la artă câteva momente binefăcătoare de distracție intelectuală” (Caragiale II 2000: 874).

Or, acest public nu numai că „nu trebuie obosit nicio dată” (Caragiale II 2000: 825), dar el trebuie prins în țesătura intrigii ca într-o pânză de păianjen. Iar pentru acesta este nevoie de ceea ce Caragiale numește „truc artistic” (Caragiale II 2000: 887), concept care are în vedere jocul actorilor, dar care poate fi extins și la arta scriitorului. Deși se referă la lumea operei și nu la spectatori, nu întâmplător va fi reținut Caragiale cuvintele unuia dintre actorii din vremea adolescenței sale:

„«A! iubirii mei! A! naivă pereche de turturele! mă credeți învins?... N-aveți grije! nu-mi veți scăpa! Am să vă înfășur în urzeala mea ca un păianjen infam pe două musculițe amozate!... Da, da! sunt infam! Sunt un păianjen infam!». Apoi râde sardonice, și-aruncă mantaua peste umăr și pleacă cu pași largi și apăsați” (Caragiale II 2000: 732).

Este aici imaginea autorului însuși.

În tot cazul, fascinat de Eleonore Duse și de Mounet-Sully, actori europeni de referință care trecuseră cu o trupă de teatru prin București, pe care îi numește „executanți divini și instrumente divine”, Caragiale explică ceva din tehnica lor dramatică invocând tocmai „trucul” artistic, „cu care să pătrună până în adânc sufletul spectatorului” (Caragiale II 2000: 889). Pornind de la Diderot, el invocă ideea sincerității în artă (Caragiale II 2000: 887), pentru a conchide:

„Duse și Mounet pot mișca o sală până-n fundul sufletului, stând pe loc, întorși cu spatele la public, cu ochii nchiși, fără a pronunța o silabă, fără a face să se auză un suspin: o simplă respirație, imperceptibilă ca mișcare materială, poate fi, pentru acești binecuvântați copii ai muzelor inspiratoare, de ajuns ca să se ridice ușor greutatea celei mai groaznice situații dramatice: *trucul* cu care să pătrună până în adânc sufletul spectatorului” (Caragiale II 2000: 889).

La câteva zile distanță (textul anterior fusese publicat în 17 octombrie 1899, cel care urmează este în 19 noiembrie 1899), Caragiale afirmă:

„În toată lumea, se merge la teatru și pentru piesă, dar mai ales pentru joc; la noi, se merge cu mult mai mult pentru piesă, și foarte puțin, adesea aproape deloc, pentru jocul artiștilor”,

pentru ca, ulterior, să revină la jocul actorilor și la public:

„Dar un teatru, ca să placă, trebuie să fie fierbinte, să dogorească până-n fundul galeriei. // Actorul, actrii, când ies pe scenă, trebui să fie niște posedăți, să aibă pe dracu-n ei: prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe dracul acela și să-l arunce asupra publicului. // O clipă să nu-l ierte pe public a-și veni în fire și a-și da seama de ce vor cu el: să-l ia repede, să-l zguduie, să-l amețească, să-l farmece, să-l aiurească, să-l smintească – mai știu eu cum să zic! // Când or ieși din teatru, nici doi ochi să nu fie uscați și siguri: toți să fie împăienjenți de emoțiune, umezi de plâns ori de râs. // Așa teatru, da. La așa teatru dă năvala publicul ca la o binefacere; căci în adevăr că nu sunt multe frumuseți pe lumea noastră mai mari decât un bun teatru. // Dar cu scalâmbăieli distilate, cu maniere macaronice, cu îngâmeli mălăiețe de parcă ar mesteca mucava, fără umbră de căldură și de convingere, și toate făcute în silă, de dragul paragrafului respectiv din bugetul cultelor, firește că ai să umpli greu teatrul, chiar împărțind bilete gratis cu pachetul” (Caragiale II 2000: 893-894).

Peste ani (în 1909), Începem!, un monolog dramatic („instantaneu într-un act”), funcționează ca un adevărat program teoretic exact în același sens. Bizara Doamnă, personajul central al scenei, mărturisește:

„Al Teatrul!... Dar un teatru ca să-mi placă mie.... (cu mult avânt și elevație crescândă) trebuie să fie viu, cald, fierbinte! Să dogorească viața de aci până colo sus în fundul galeriei; actrii... când ies pe scenă, să fie niște posedăți; să aibă un demon în ei; prin ochi, prin sprâncene, prin gură, prin vârful degetelor, prin toți porii, să scoată pe demonul acela și să-l sufle asupra mea. O clipă să nu-l ierte pe spectator a-și veni în fire, a-și da seama de ce vor cu el; să-l ia repede, să-l zguduie, să-l amețească, să-l farmece, să-l vrăjească, mai știu eu cum să zic? Când or ieși din teatru, nici doi ochi să nu fie uscați și siguri: toți să fie împăienjeniți de emoție, umezi de plâns ori de râs” (Caragiale II: 480-481).

Chiar dacă formulată după ce își încheiase de mult opera, și nu numai cea dramatică, o astfel de înțelegere a spectatorului/receptorului funcționează și în cazul operei epice. Iar strategiile de aducere a cititorului în text (de magnetizare a lui, cum spusesese Hasdeu) sunt dintre cele mai diferite. Un prim nivel, cel mai vizibil și mai consistent – dintr-un anumit punct de vedere, și cel mai înșelător –, este cel care se realizează prin prezența în operă a unui personaj care interpretează semne și provoacă realitatea să ia formă, cel care, în termenii lui Eco, face plimbări inferențiale. Cititor al faptelor care se petrec în preajma lui, el devine cel mai adesea un hermeneut care investește aceste fapte cu semnificații generate de propria enciclopedie, de propriile așteptări sau prejudecăți; în felul acesta, lumea – virtuală, ipotetică, posibilă – ia forma minții sale. Întotdeauna, însă, interpretarea este eronată, și tocmai prin acest mecanism personajul-hermeneut devine un ridicol. În aceste situații, hermeneutul extratextual are acces la ambele interpretări și, complice al unui autor care

se joacă cu personajele sale asemenea, cu cuvintele lui Cioran, unui *mauvais démiurge*, se amuză. Este tehnica folosită mai ales în perioada comediilor (1878-1885) și a dramei *Năpasta* (1889), iar receptorului, spectatorului naiv, i se creează iluzia superiorității sale. O superioritate dată de un plus de cunoaștere, căci autorul îl face părtaș la mecanismele de salt în aparență, în iluzie, în bănuială. Eroi fac o anumită presupunere, întotdeauna greșită, pornesc în presupunerea lor de la anumite semne pe care le interpretează eronat, și dau naștere astfel unor lumi ipotetice. Baloane de săpun care se sparg, finalmente, fără ca personajele să știe acest fapt, lucru ce face posibilă repetarea ipotetică a intrigii. Așa încât, adevărul nu va fi niciodată cunoscut, iar personajele vor continua să-l caute privind și interpretând fapte, declanșând astfel lumi posibile.

În aceste situații, personajele devin victime – ale nevoii lui Caragiale de a-și asocia în actul cunoașterii spectatoriilor. Iar cunoașterea face apel exact la enciclopedie, adică la moravuri politice, mondene, familiale, publice arhiconoscute, Caragiale oferind spectatorilor exact ceea ce aceștia așteaptă ori bănuiesc. Dar, dincolo de anecdotică de suprafață – infidelități, „traduceri”, vanități, șantaj, „o lume în care totul nu e decât batjocură, josnicie” (Ionesco 2003: 184) –, piesele de teatru par exerciții de hermeneutică ratate¹: călătoriile personajelor prin propriile povești inventate, prin ceea ce s-ar putea numi ipoteze de existență, situații virtuale activate doar de bănuielile personajelor, amână și împiedică accesul la adevăr. Un adevăr pe care spectatorul îl cunoaște. În tot cazul, Caragiale pune niște spectatori extra-textuali în situația de a se amuza pe seama spectatorilor textuali. Și unii, și alții foarte implicați în interpretare. În această etapă, diferența dintre cei doi este uriașă, căci spectatorul extra-textual nu este înșelat în așteptările sale. Bănuielile lui nu sunt negate, ci confirmate de autor și de dezvoltarea acțiunii. Tocmai de aceea deznodământul e iluzoriu, echilibrul e de suprafață și confuziile pot fi oricând declanșate din nou. Relevante finalurile din *O noapte furtunoasă*, *Conu Leonida față cu reacțiunea* și *D'ale carnavalului*.

Și, totuși, finalul din *D'ale carnavalului*, un final care dă dreptate intuițiilor spectatorului (triumful conjugal nu e destrămat la finalul comediei, ci fundamentat), e precedat de două secvențe, cu atât mai importante cu cât sunt periferice acțiunii centrale, derutante. Spectatorul va bănuși că nu e o simplă întâmplare faptul că Ipistatul (subcomisarul de poliție) a câștigat, ca de fiecare dată anterior, biletul câștigător la o loterie pe care el o organizase. Nota autorului din didascalie care precizează că Ipistatul vorbește „cu multă naivitate” e înțeleasă ca o antifrază: naivitatea ori e jucată, ori e semnul ticăloșiei. Totuși, nimic în afara enciclopediei nu îndreaptă spectatorul spre o asemenea descifrare, chiar dacă piesa este plină de trișori. În *Două loturi*, text tocmai pe tema

¹ O excepție, poate doar aparentă, *O scrisoare pierdută*, căci aici autorul mizează finalmente pe lumea primă; faptele supuse exercițiului hermeneutic înșelător sunt pasagere, deși foarte vizibile.

loteriei și norocului, personajul pare să fie tocmai victima jocului „unui transcendent capricios”, dar exact în sens invers. Cele două numere ale biletelor de loterie cumpărate de Lefter sunt extrase, dar fiecare de la ceaaltă loterie. Doar că, după „corecțiile” făcute de Florin Manolescu (Manolescu 2002) și de Mihai Iovănel (Iovănel 2015) (acesta din urmă într-o analiză detaliată), lozurile sunt chiar câștigătoare. O nouă capcană întinsă cititorului, chiar și celui considerat complice, devenit la rândul-i, pentru mai bine de o sută de ani, o victimă. Ipoteza lansată „cuminte” de Caragiale, că lozurile au fost inversate de o abisalitate transcendentă, a generat pentru o sută de ani interpretări dintre cele mai sofisticate. În tot cazul, ce ne împiedică să invocăm „transcendentul capricios” și pentru situația în care se află Ipistatul?! Dar nu cumva e și aici o convenție jucată?!

Cealaltă situație la care dorim să ne referim mută însă întreaga explicație pe un alt plan – și ea se petrece în chiar ultimele replici ale comediei. Cum e posibil ca durea de măsele a Catindatului² să dispară imediat după ce lordache mimează scoaterea ei, amenințând măselele cu o pereche de foarfeci mari?³. Și se întâmplă acest fapt după ce, într-o secvență anterioară, lordache pledase pentru cunoașterea empirică, pentru cauzalitățile logice:

„Bine, d-ta nu vezi cum e naturelul la toate, că trebuie să aibă o bază, măcar cât de mică, dar să fie bază. Ce nu are bază cum poate să fie naturel? ori să-mi spui d-ta că Matei ăla al d-tale – că eu nu-l cunosc – te-a învățat adică să mergi prin ploaie fără umbrelă și să zici, numai așa la un capriț, că e soare... și să nu te ude... Auzi d-ta mof-turi italienești!”

Or, în scena finală, convertit la „mofturile italienești”, lordache face o demonstrație de virtuozitate proiectând lumea în iluzoriu. Surprizei pe care o trăiește spectatorul, el îi răspunde cu o proiectare în ipotetic, în neverosimil, de fapt, în asumarea convenției. Dacă spectatorul nu este, de fapt, surprins, acest fapt se petrece pentru că, într-o piesă în care confuziile sunt multiple și carnavalul e generalizat, conștiința artificiei e foarte puternică. A artificiei sau a convenției care nu mai permit confuzia cu realitatea. Or, dacă cineva se joacă cu personajele, acela nu mai este transcendentul, ci autorul. Iar el o face tocmai cu scopul proiectării spectatorului în convenție. Motivul, simplu spus, este acela de a uimi. În tot cazul, fără să mai aibă explicații logice, spectatorul devine el însuși aici o victimă, căci enigma nu poate primi un răspuns rațional. Și nici unul din zona ontologiei abisale.

² „Pfu! Pfu! Pfu! Iar m-a apucat; dar rău, rău de tot! (cătră Iordache, hotărât.) Știi s-o scoți? Scoate-o”.

³ „– Iordache: Lasă că-i știu eu leacul ei; eu i sunt popa... de la Matei citire... (se repede la masa din fund, ia o pereche de foarfeci mari și vine cu ele încrunțat, clănțănindu-le ca la tuns; Catindatului.) Șezi! (Catindatul șade; Iordache cu foarfecele clănțănind îl amenință să i le bage pe gît.).

– Catindatul (ridicându-se înșeninat): Mersi, neică, mi-a trecut! (toți pornesc veseli și râzând spre dreapta).“

Tocmai de aceea, dorinței de a contracara interpretarea mimetic-realistă cu una pe care am putea-o numi simplu ontologic-metafizică nu e decât o *intentio lectoris*, un abuz hermeneutic. Interpretarea mimetic-realistă a creat, fără îndoială, destule anomalii – mai ales în perioada realismului socialist și a dogmatismului din primele decenii comuniste⁴. Cu atât mai puțin se justifică, însă, revanșa ontologic-metafizică, pe care o încearcă, de exemplu, Al. Paleologu, într-o conferință numită *Abisalul Caragiale* (Paleologu, 1997, 116-131), ori, într-o demonstrație amplă, reluată în diferite prefețe și în volume distincte, Ion Vartic (aici Vartic, 2002). Deși vorbește despre hazardul care este un pseudo-hazard, despre faptul că I.L. Caragiale „camuflează” în anumite texte o artă poetică ori poetica devenită poietică, concluzia lui Ion Vartic e următoarea:

„Iată că, în trinomul Eminescu-Creangă-Caragiale, ultimul este cel ce revelă, de fapt, fiorul religios cel mai profund și înfiorat. Căci, prin intermediul lui Lefter ori Anghelache, Caragiale ne dezvăluie un transcendent capricios, ce se joacă, amuzat, cu omul, strivindu-l, numai pentru a înscena o ingenioasă comedie metafizică” (Vartic 2002: 274).

În viziunea lui, cauza bizarelor întâmplări este destinul; el ar pune la cale coincidențe, confuzii etc. Or, transcendentul, capricios ori cinic, farseur și amuzat, nu-i altceva decât o întrupare a autorului, semnul existenței lui. Ce este, în acest caz, un autor? Un creator de capcane pentru un cititor inocent. Ce-i drept, există la Caragiale grade diferite de inocență. Dar o bună parte din opera sa se construiește tocmai pe această temă a explorării inocenței cititorului. Nu există nici un fundament transcendent în faptul că telegramele din schița *Urgent* au numere de

⁴ De precizat că situarea acestei interpretări în descendența lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, părintele doctrinei de stânga din România, nu se justifică, sau nu se justifică întru totul. La antipodul rafinamentului estet Zarifopol, care vorbea despre meridionalul Caragiale, Gherea, creatorul criticii literare românești (sau, alături de Maiorescu, unul dintre ei), prieten la rândul lui cu Caragiale, face o analiză corectă, cu bune intuiții, a comediilor lui Caragiale. Singura problemă este evaluarea. Ceea ce este valoros îi provoacă lui Gherea reproșuri. În fond, Gherea îi reproșează lui Caragiale că e un *ironist*: „Caragiale ne dă un fragment din viața reală. Această viață îl face să râdă, și la rândul lui, prin talentul său, ne face să râdem împreună cu el. O dată ce această viață conține anomalii grave, căutând, le vom descoperi atât pe dănsese, cât și dureroasa lor însemnătate. // Dar autorul nostru nu dă anomaliiilor acea însemnătate ce le-o dăm noi. El râde și râde cu poftă, nu se simte nici amărăciunea, nici revolta în râsul lui, și de aceea râsul lui nu poate să aibă acea adâncă seriozitate, acea mare însemnătate socială pe care ar putea să o aibă, dacă autorul nostru ar râde cu același talent, dar pătruns de un ideal social înalt. [...] Idealul social călăuzește satira artistului, îndreptându-i râsul, făcând ca acest râs să fie mai serios, mai amar, făcând să ardă mai tare, să ardă acolo unde să fie ars. D-l Caragiale e indiferent în materie de politică socială; el n-are acest înalt ideal trebuincios, ceea ce scade în parte însemnătatea satirei sale”. Cu atât mai interesant că, drept model de ideal social în satiră e invocat Voltaire, un iluminist. Veacul al optprezecelea ar fi fost numit *veacul lui Voltaire* tocmai datorită idealului înalt din opera sa. Or, Caragiale e, din acest punct de vedere, un anti-iluminist. În locul oricărui fel de militantism, plăcerea, relativizarea, ironia (Gherea, 1967, 278).

înregistrare care ar putea suscita hermeneutica numerozilor⁵. Dacă s-ar putea vorbi de o transcendență, aceasta ar fi cel mult una goală. Dar transcendența aceasta goală înseamnă pur și simplu meșteșug.

Asemenea personajelor din comedii, obligate la excurși inferențiale, victime ale propriilor închipuiri declanșate de pre-judecăți, de experiențe sociale, cititorul e obligat încă din primele schițe să umple spații goale. Să scrie, de fapt, propriile povești. *Temă și variațiuni* este din 1885. Or, în *Temă și variațiuni* nu se întâmplă absolut nimic. Povestea este o non-poveste, căci textul e construit dintr-o succesiune de articole de ziar (inventate, firește, dar Caragiale pune în scenă ideea transcrierii lor) care au ca subiect un incendiu. Dacă ar fi fost un autor care se respectă și vrea să fie respectat (cuvintele îi aparțin lui Caragiale și se referă la scriitorul care folosește convențiile literaturii de consum), atunci ar fi putut apela la diferite soluții narrative. Or, chiar și în absența lor, cititorul consideră că tema schiței vizează moravurile presei și eventual ale politicianilor. Caragiale nu face, însă, altceva decât să ofere simple construcții parodice, simulări de decupaje din realitatea propriu-zisă și dintr-o realitate deja textuală. Dacă ar trebui cu adevărat să umplem spațiile goale și să ne imaginăm o narațiune, atunci personajul ei central ar fi un autor care se amuză inventând articole de ziar și parodiind limbajele lor mondene ori angajate politic și bănuind că cititorul va fi el însuși o victimă a acestor ipoteze de interpretare. O lume construită tocmai pe lipsa de transcendență și care nu trimite, fie și prin sugestie negativă, la tema transcendenței, ci la aceea a creației. Și a non-transcendenței lumii.

Elocventă pentru felul în care tratează Caragiale tema cititorului devenit hermeneut este *C.F.R.*, o scenetă pe tema păcălitorului păcălit. Bănuind un adulter, doi amici de berărie se simt trădați și înșelați când află că noul venit la masa lor, în restaurantul gării, își trimisese soția cu vagonul de dormit nu cu un ins oarecare, ipoteticul amant, ci cu propriul ei frate. Nu interesează acum atât inferența înșelată a celor doi, ci faptul că posibilul amant, jucând rolul încornoratului ingenuu, întinde o capcană celor ce se amuză făcând supoziții pe baza enciclopediei. *Tren de plăcere* sau *Diplomație* sunt texte în care adulterul, sugerat, nu e contrazis de nimic, dar nici nu depășește nivelul sugestiei. E plăcerea cititorului să umple spațiile goale și să se amuze pe seama propriei lumi inventate. De altfel, schițele lui Caragiale sunt pline de farseuri, de farse, de capcane pe care personajele le întind unele altora. O lume care se amuză. Există, în întreaga sa operă,

o singură situație în care farsa pe care o pun la cale personajele sfârșește tragic și lumea construită ipotetic se răzbună pe farseur, luând locul realității. Nu întâmplător ea se numește *1 aprilie*, și sfârșește chiar cu uciderea farseurului, *Mitică*, figură centrală a lumii caragialeene. Dar, în termeni caragialeeni, excepția nu face decât să confirme regula. Or, regula spune că în spatele lumii se află un farseur, un dirijor, un regizor, un mic demiurg, eventual un meșteșugar. Adică autorul. Și că lumea are un grad mare de virtualitate, fiind doar o ipoteză de existență. Numeam altădată acest fapt „fatalitate ironică”, adică „acea conștiință lucidă a inconsistenței care capătă formă și sens prin text” (Diaconu, 2012, 7). Elocvent în totul basmul oriental *Abu Hassan*. Căci ce altceva este acest text decât o deconspirare a mecanismelor prin care lumea capătă în operă existență? Ceea ce se întâmplă cu eroul central al basmului este consecința înscenărilor puse la cale de calif, care se amuză, dincolo de bine și de rău, de viața sărmanei marionete Abu Hassan pusă la mari cumpene existențiale. În spatele ei, un regizor care înscenează fapte, un farseur hedonist care privește totul printr-o gaură în tavan, expresie a convingerii că lumea, lumea propriu-zisă, e situabilă în planul convențiilor. La drept vorbind, dacă ar fi fost scris la persoana I și dacă naratorul ar fi fost chiar personajul central, căruia i se întâmplă faptele puse la cale de autorul din text, atunci am fi avut de-a face cu unul dintre textele cele mai enigmatice ale lui Caragiale. Pentru care, firește, am fi fost invitați (implicit) să propunem sensuri, interpretări, explicații.

Or, aici intră o ultimă categorie de texte care ne interesează, și anume acelea construite în jurul unei enigme. Interpretarea care pune în centrul operei lui Caragiale abisul ontologic ori comedia metafizică se bazează tocmai pe aceste texte. În *Cănuță*, *om sucit*, în *Două loturi*, în *Inspecțiune*, sentimentul că un demiurg rău se joacă – ori joacă farse – pe seama oamenilor este de la sine înțeles. Li se adaugă acestor texte, intersectându-se uneori cu ele, nuvelele pe tema nebuniei – și ea, o constantă, care se explică prin preocuparea lui Caragiale pentru o problemă care depășește prezența autorului în text – și, deci, și prezența cititorului. E funcțională aici explicația, „motorilor animați”, de care vorbește Caragiale cu alte prilejuri. Nici o enigmă, deci, ci o sondare a fragilității umane. Alte scrieri, *Căldură mare* ori *La Paști*, ies cu totul din zona verosimilului și al reprezentării. Primul dintre texte ar anunța literatura absurdului (chiar și așa, participarea cititorului e declanșată de cauza neputinței celor două personaje de a se înțelege); în cel de-al doilea (nepublicat în volum poate tocmai din cauza inovațiilor prea puternice, dincolo de orice enciclopedie), un cuplu de amici, înregistrat parcă cu o cameră ascunsă, funcționează asemenea unui mecanism dincolo de orice explicații. Întrebările asupra cauzelor acestor fapte lipsesc din text, dar ele sunt implicate. Or, cel puțin în ultimul dintre texte, cauzele nu pot fi nici măcar bănuite. Să fie de vină faptul că întâmplările se petrec în noaptea de Paști și că I.L. Caragiale relevă „un

⁵ Numerele de înregistrare ale telegramelor sunt 654, 683, 4599, adică, adunând cifrele care formează aceste numere, 15, 17, 27 (de asemenea, adunând primele două cifre din ultimul număr, 999), dar și 13 sau 103. Un ordin la care se face trimitere are numărul 10 001, o telegramă are numărul 20 002, ultima, 3 712 (adică, însumând, 13). Este cert că I.L. Caragiale se joacă aici cu cifrele, fără a implica vreun sens transcendent, care rămâne în seama criticilor literari. Nici un sens transcendent, căci, apelând noi înșine la enciclopedie, întâmplările sunt foarte terestre, relevând lipsa de responsabilitate a autorităților.

fior religios” „profund și înfiorat”? O explicație departe de hedonismul lui Caragiale, de meridionalitatea lui.

În *Două loturi*, unde parodic (chiar auto-parodic) autorul construiește ipoteza înnebunirii personajului central, naratorul spune că pur și simplu nu știe ce s-a întâmplat cu personajele sale. Pentru cititorul comod, însă, oferă o variantă de deznodământ, una care corespunde așteptărilor propuse de Caragiale însuși în nuvelele pe tema înnebunirii. Deznodământul în sine, însă, nici nu interesează – Caragiale persiflând tocmai curiozitățile cititorilor de fapte-diverse. Mai mult decât atât, spunând că nu știe ce s-a întâmplat cu eroii săi, Caragiale creează sentimentul că până acum ar fi știut; or, el nu făcuse decât să consemneze fapte. O consemnare care dădea un puternic sentiment de intervenție ironică a unei forțe destinale. Este explicația cea mai simplă și cea mai la îndemână. O explicație pentru care Caragiale ne pregătește toate detaliile: personajul se numește Lefter Popescu (numele acesta, predestinat, semnificând cel fără bani, e numirea familiară a grecescului Eleutheriu, care înseamnă libertate); apoi, ciudata coincidență: numerele lozurilor lui sunt câștigătoare, dar, așa cum se dovedește după găsirea lor, fiecare de la cealaltă casă de loterie (capcană, mai ales aceasta, pentru cititorul indus în eroare). Întreaga goană a căutării biletelor pierdute e declanșată, deci, de o iluzie, de nimic. Dacă ar fi fost un autor „care se respectă și vrea să fie respectat”, Caragiale ar fi spus pur și simplu ce s-a întâmplat cu personajele sale. Dar lucrul acesta nu mai are de fapt nici o relevanță, nici o semnificație. Suficient că existența eroului, cu toate detaliile puse la îndemână, indicii pentru o biografie încărcată metafizic, asupra căreia acționează o forță ironică, e proiectată în zona verosimilului, urmând să fie evaluată cu tot felul de instrumente, sociologice, psihologice, filosofice etc. Este chiar efectul dorit.

Din aceeași categorie de texte, *Cănuță, om sucit*, text pe care Caragiale l-a inclus, alături de *Două loturi*, în volumul *Momente* din 1901. Schița biografică a unui ins ciudat, greu de înțeles, cu reacții inexplicabile, contradictoriu în multe din faptele sale. O enigmă. Doar că, dincolo de orice posibilă explicație, inclusiv din zona abisalității ori a transcendenței crude, întâmplarea ultimă care depășește logica oricărei rațiuni: dezgropat la șapte ani, pentru parastas, se constată că în sicriu mortul se întorsese cu fața în jos. Că n-ar fi fost poate mort în momentul îngropării, cum crede preotul, ori că pur și simplu Cănuță dovedește încă o dată că fusese sucit, cum spune soția lui, sunt explicații care probează verosimilul. De remarcat că textul nu conține acele întrebări grele de sugestii la care cititorul să fie provocat să răspundă. Dar „cazul” e o punere în pagină tocmai a ideii că explicațiile sunt irelevante.

Oricum, nu transcendența e crudă, ci, cum spunea Eco, textul. Ori autorul textului. Iar lucrul acesta e foarte vizibil în *Inspekțiune*, text în legătură cu care se poate vorbi despre o adevărată „industrie a interpretării” (Iser 2006: 52). Cum în miezul schiței se află o sinucidere, cum

textul sfârșește chiar cu întrebarea, „– De ce? ... de ce, nene Anghelache? [...]” și cu comentariul provocator al naratorului („Dar, nenea Anghelache, cuminte, n-a vrut să răspundă”), criticii literare nu i-a rămas decât să formuleze ipoteze de răspuns și să propună călătorii inferențiale. Pe scurt, ce se întâmplă? Anghelache, un simplu casier, află seara, la berărie, unde se află cu amicii, că un coleg, considerat funcționar model, părăsise țara dovedindu-se delapidator. Aprins, înflăcărat, Anghelache își părăsește prietenii pentru a fi găsit dimineață spânzurat. Cauza? Caragiale introduce el însuși în text, mai ales prin cuvintele lui Anghelache, prin alte câteva informații, anumite sugestii. Iar critica literară n-a încetat să le exploateze⁶. Firește, s-a ajuns și la „comicul metafizic”. Ion Vartic îl invocă pe Hartmann, care în *Estetica* sa îl amintește pe St. Schultz pentru care comicul constituie „un joc pe care natura îl face cu omul, în timp ce el crede că acționează liber” (*Apud* Vartic 2002: 24). Este, într-adevăr, ceea ce se întâmplă cu multe din personajele lui Caragiale. Singura problemă este că I.L. Caragiale simulează metafizicul, iar jocul nu-l face natura, ci autorul. Tocmai de aceea fatalitatea e ironică, presupunând prezența conștiinței artistului. Așa încât, orice explicație, nu numai cea metafizică, e un abuz. Și orice explicație pornește de la ideea, contrazisă, în fond, de Caragiale de multe ori, dar nu cu forța lui Alphonse Allais, că textul prezintă fapte coerente. De unde certitudinea că motivul trebuie căutat în discuția cu prietenii la berărie?! Cauza ar trebui căutată de procurori, nu de critici literari. Dar procurorii nu sunt prezenți în opera lui Caragiale, în vreme ce cititorul, inclusiv acela care e critic literar, da. De altfel, Paul Zarifopol mărturisește:

„Lui Caragiale îi plăcea să imagineze cazuri unde hazardul seamănă a voință răutăcioasă, când fatalitatea capătă fizionomie perfidă, cum se vede în povestirea rezumată mai sus (e vorba de *În vreme de război*, n.n.), în acestea de care vorbim acum (*Două loturi*, n.n.), în *Păcat*, în acumularea motivelor de groază, în același ceas, pe capul lui Leiba Zibal. E clar că anume dispunerea fatalității, în tragic și în comic (vedeți coincidențele de soartă ale băieților de prăvălie Mache și Lache în schița *De Paști*, sau cazul excesiv schematic al lui Ghiță și Niță la concursul de caligrafie, ori mai ales «fatalitatea» din *tren de plăcere*, aici în armonie deosebit de intimă cu psihologia personajelor), poate favoriza acumularea de culminări dramatice” (Zarifopol 1998: 365).

Același Zarifopol povestește că pe Caragiale

„Îl amuza fără încetare enigma pe care a lăsat-o în sinuciderea casierului Anghelache: «De ce s-o fi omorât Anghelache? Nici eu nu știu»” (Zarifopol 1931: XVIII).

⁶ În *Lumea, repovestită* (2000), Roxana Sorescu face o prezentare detaliată a bățăliilor interpretative care pornesc de la întrebarea *De ce, nene Anghelache?* Același lucru, detaliat, la Ion Vartic (2002), care propune la rândul-i o interpretare din orizontul metafizicii.

Faptul că întrebarea continuă să primească răspunsuri⁷ e chiar dovada că *mecanismul* pe care l-a gândit Caragiale ca literatură funcționează. Să ne amintim, totuși, ce spune Eco:

„nu vă amestecați în lumea privată a unei povestiri, este un univers absurd în care s-ar putea să nu vă simțiți în largul vostru” (Eco 1991: 276).

Greu de susținut, prin urmare, că I.L. Caragiale ar fi un metafizician. În termenii lui Richard Rorty (1989), el e mai degrabă un ironist. Iar disocierea aceasta e cuprinzătoare tocmai pentru raportul dintre Eminescu și Caragiale. În vreme ce Eminescu crede într-o realitate ascunsă, esențială (și prin urmare în misiunea transcendentă a neamului său), Caragiale, un ironist, vede totul sub semnul relativității. Faptele obligă la interpretare, adevărul e contextual, sensul aparține perspectivei. De aici pledoaria lui pentru autenticitate. Un autor ar trebui pur și simplu să înregistreze ceea ce vede. Sau să ficționalizeze după această rețetă, provocând cititorul să interpreteze, să intre în text, să reconfirme în felul acesta că literatura e asociată plăcerii. Nu întâmplător, afirmându-și în fond meridionalismul, mărturisea într-o scrisoare către Al. Vlahuță, din 1911: „Eu nu sunt un erou, eu sunt un burghez” (Caragiale IV: 2002, 569)⁸. Iar un burghez, unul meridional, se amuză inclusiv pe seama cititorului. Una dintre schițe sfârșește cu constatarea, „Fie! frumos ne-ncălțași, unchiule!”. Dacă ar avea destul umor și n-ar pretinde să i se recunoască poziția metafizicianului, criticul literar, el însuși om, ar repeta cuvintele amicei lui nenea Iancu, citate mai devreme. Dovadă a faptului că autorul ne înșeală încă o dată, căci, conform enciclopediei chiar de el create, Caragiale ar fi un misogin. Iar artei, sau artei lui Caragiale măcar, criticul i-ar recunoaște și accepta atributele propuse de el însuși:

⁷ Florin Iaru (Iaru 2018) propune o ipoteză paluzibilă și ea. Pentru el, Anghelache este homosexual. Cităm: „Să procedăm prin excludere. Am văzut că nu are nici o nevroză contabilă. Societatea „capitalistă” îl lasă rece. Sentimentul „românesc al ființei” îi e străin. Nu e un neputincios. Nu îi plac femeile. Nu face nici o aluzie la absurdul existenței. Singura rezolvare simplă și coerentă care ne rămâne e să presupunem că nenea Anghelache e homosexual”. Și în continuare precizează: „Dintr-o dată, mediul în care se învâрте Anghelache devine transparent. Preferă compania bărbaților. Se face plăcut celor tineri. E flăcău bătrân. Își pierde nopțile cu discreție. Toată lumea îl respectă și ai putea bănuși că, după felul în care îi vorbesc, camarazii lui știu unde să-l caute. Nu e nici o clipă la vreo femeie. Nu e imposibil ca și Mitică cel extatic să știe. Toată lumea știe. Doar Anghelache nu știe că ceilalți știu. Pentru grup, homosexualitatea lui Anghelache e cunoscută și acceptată. E extravaganța unui tip de o perfectă urbanitate. Ceea ce nu știu amicii (și textul o dovedește) e legătura cu celălalt casier. Acolo e partea ascunsă despre care el nu poate să vorbească, dar pe care încearcă s-o explice folosind termenii comuni ai meseriei. În spatele fiecărui cuvânt stă o dublă semnificație. Doar așa abandonul urbanismului și al politeții capătă sens. Anghelache a rămas singur. E amantul părăsit, deși viața lui de noapte implică, fără îndoială, alte și felurite tentative și aventuri (un mod de viață cunoscut în mediile homosexuale)” (Iaru, 2018)

⁸ Ideea apăruse anterior (1909) chiar într-o scrisoare către Paul Zarifopol, cu care plănuiește „[...] o convenire în toată regula, pe-ndelete, ca niște burghezi lași ce suntem, convinși că noi nu suntem, ca alții, chemați a reforma societatea și a ne amări existența cu grijile veacului viitor și cu ura veacului nostru” (Caragiale IV 2002, 772).

„... Arta este, cum am putea zice mai bine? este încercarea spiritului omenesc de a satisface o mare nevoie a spiritului omenesc... care are nevoie, pentru a fi satisfăcut, de o satisfacere din partea unui spirit, care și acela... în fine... da, în fine...” (Caragiale I 2000: 625).

BIBLIOGRAFIE:

I. OPERA

Caragiale I 2000: I.L. Caragiale, *Opere. I. Proză literară*, Ediție îngrijită de: Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.

Caragiale II 2000: I.L. Caragiale, *Opere. II. Teatru. Scrieri despre teatru, Versuri*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Nicolae Bârna, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2000.

Caragiale III 2001: I.L. Caragiale, *Opere. III. Publicistică*, Ediție îngrijită și cronologie de Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, București, Univers Enciclopedic, 2001.

Caragiale IV 2002: I.L. Caragiale, *Opere. IV. Corespondență*, Ediție îngrijită de: Stancu Ilin, Constantin Hârlav, Prefață de Eugen Simion, Univers Enciclopedic, București.

II. EXEGEZĂ

Cornea 1990: Paul Cornea, *B.P. Hasdeu și creația de ficțiune*, în *Aproapele și departele*, București, Cartea Românească.

Diaconu 2012: Mircea A. Diaconu, *Fatalitatea ironică*, București, Editura Cartea Românească.

Dobrogeanu-Gherea 1967: Constantin Dobrogeanu-Gherea, *I.L. Caragiale, în Studii critice*, București, Editura pentru Literatură.

Drăgan 1972: Mihai Drăgan, *B.P. Hasdeu*, Iași, Editura Junimea.

Eco 1991: Umberto Eco, *Lector in fabula. Cooperarea interpretativă în textele narative*, în românește de Marina Spalas, prefață de Cornel Mihai Ionescu, București, Editura Univers.

Hasdeu 2005: B.P. Hasdeu, *Opere, VI*, Ediție critică de Stancu Ilin, București, Editura Floarea Darurilor.

Iaru Florin 2018: Florin Iaru, „Caragiale n-a vrut să răspundă – dezvăluirea secretului lui nenea Anghelache”, în „Dilema veche”, nr. 743, 17-23 mai 2018

Ionesco 2003: Eugène Ionesco, *Portretul lui Caragiale*, în *Note și contranote*, Traducere din franceză și cuvânt introductiv de Ion Pop, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas.

Iovănel 2015: Miahî Iovănel, *Roman polițist*, București, Editura Tact.

Iser 2006: Wolfgang Iser, *Actul lecturii. O teorie a efectului estetic*, Traducere din limba germană, note și prefață de Romanița Constantinescu. Traducerea fragmentelor din limba engleză de Irina Cristescu, Pitești, Editura Paralela 45.

Jauss 1983: Hans Robert Jauss, *Experiență estetică și hermeneutică literară*, Traducere și prefață de Andrei Corbea, București, Editura Univers.

Manolescu 2002: Florin Manolescu, *Caragiale și caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Ediția a II-a, București, Editura Humanitas.

Paleologu 1997: Al. Paleologu, *Abisul Caragiale*, în *Despre lucrurile cu adevărat esențiale*, Iași, Polirom, 1997.

Petroșel 2006: Daniela Petroșel, *Retorica parodiei*, București, Editura Ideea Europeană.

Rorty 1989: Richard Rorty, *Contingency, irony and solidarity*, Cambridge University Press.

Sorescu 2000: Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, Editura Eminescu.

Vartic 2002: Ion Vartic, *Clanul Caragiale*, Cluj-Napoca, Biblioteca Apostrof.

Zarifopol 1998: Paul Zarifopol, Încercări de precizie literară, Studiu introductiv de Al. Paleologu, Ediție îngrijită de Al. Săndulescu, Timișoara, Editura Amarcord.

Zarifopol 1931: Paul Zarifopol, *Prefață*, vol. I.L. Caragiale, *Opere II*, Ediție îngrijită de Paul Zarifopol, Editura Cultura Națională, 1931



Theodor CODREANU

De la malpraxis la patologia informațională

Scriam în numărul trecut al revistei „Hyperion” despre avalanșa, greu de potolit, a cărților despre bolile și moartea lui Eminescu, oprindu-mă la lucrarea chirurgului timișorean Virgil Ene, *Mihai Eminescu între geniu și nebunie. O patografie adevărată* (Editura Brumar, Timișoara, 2018). Firește, fiecare comentator al chestiunii este convins că deține *adevărul* și o spune indiferent dacă respectă sau nu alfabetul cercetării științifice, indiferent sau nu dacă s-a asigurat privitor la gramatica și stilistica limbii române, cu atât mai mult cu cât puține edituri din patria noastră mai au specialiști în filologie cu funcție de „cap limpede” etc. N-am să încetez să spun că prima condiție ca o carte să fie credibilă științific (în formă și fond)

este respectul pentru limba română, o limbă atât de complexă și de expresivă cum puține sunt pe mapamond, dar agresată și terfelită astăzi ca niciodată în toate mediile de comunicare în masă, ca oglindă a stării în care se zbate România în aceste ceasuri de confuzie și de discordie națională. Firește, domnul chirurg Virgil Ene, pe care îl prețuiesc

pentru pasiunea cu care se apleacă asupra destinului eminescian, s-a supărat rău în fața observațiilor mele, mai ales că am aruncat și o urmă de îndoială asupra convingerii sale categorice că deține *adevărul*, cum ne spune încă din titlul cărții sale. Dar poate că adevărul începe de la acceptarea paradoxului nietzschean că *nu există fapte, ci doar interpretări*, că bietul adevăr abia se pitește hegelian/holistic (zicem noi, astăzi) în *totalitatea* acestor interpretări care, buclucașă dramă, se dovedesc a fi interminabile.

Cu ani în urmă, aflându-mă în fața complexității geniului eminescian, am „inventat”, *ad usum Delphini*, ca să zic așa, metoda dublului referențial, cu posibilă

extensie multireferențială, cum o descopăr acum, în aceeași chestiune mult abordată a bolilor și morții lui Eminescu, la Dan Toma Dulciu, în proaspăta carte *Mihai Eminescu. Nevropatii atipice. Aspecte de patologie informațională* (Viena, 2018). O semnalez celor interesați de Eminescu, cu atât mai mult, cu cât este vorba despre o ediție bibliofilă, tipărită



în numai 26 de exemplare, *horce comerce*, destinate simpozionului Eminescu prilejuit de inaugurarea centrului Cultural-Spiritual Văratec, la 28 iulie 2018. Reamintim că la Văratec, spune tradiția locurilor, a locuit, o vreme, Eminescu, într-o casă mărginașă, lângă cimitir, acum în ruină de mulți ani, care, în ciuda încercărilor unor eminescologi și ale unor iubitori ai poetului, nu pare că va avea vreo șansă ca să fie reclădită. Se invocă lipsa unor documente sigure care să ateste faptele. Și tot la Văratec se află mormântul Veronicăi Micle, și ea cu o moarte mult controversată în concertul bolilor și stingerii lui Eminescu, în anul când a mai plecat la cele veșnice și Ion Creangă, apoi în 1890, Harieta Eminovici, atât de legată de suferințele lui Mihai.

Potrivelile acestea ciudate, impenetrabile, par să reverbereze și în alte contexte, ca în anul Centenarului Marii Uniri, când au apărut nu mai puțin de trei cărți (încă nu-i târziu și pentru altele!) despre bolile și moartea poetului, primele două deja amintite, semnate de Virgil Ene și Dan Toma Dulciu, și încă una la Chișinău, datorată unui eminent medic legist, Gheorghe Baciuc: *Mihai Eminescu: Realități și Erori* (Chișinău, 2018, cu o prefață a lui Mihai Cimpoi). Interesant că se profilează trei referențiale total diferite. Două dintre ele pretind *adevărul* de la antipozi: Virgil Ene este adeptul intransigent al vechiului diagnostic de *sifilis*, cu „demonstrații riguroase”, singura schimbare fiind că renunță la etiologia luesului congenital matern, în favoarea unuia dobândit prin relațiile sexuale cu femei ușoare în vremea studiilor de la Berlin. Mai mult, reia teoria veche a relației dintre geniu și nebunie, convins că există boli norocoase, direct responsabile de geniul poetului nostru, între care sifilisul, maladia bipolară (psihoza maniaco-depresivă) și epilepsia. Al doilea aduce probe la fel de *riguroase*, întemeiate, de astă dată, pe o îndelungată practică de medic legist, care înclină în favoarea cercetărilor medicilor Ion Nica, Ovidiu Vuia, Valeriu Lupu, Gavril Cornuțiu și ale specialiștilor din sânul Academiei Române ale căror studii au fost incluse în volumul colectiv *Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor* (Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015). Gheorghe Baciuc este autorul multor lucrări de medicină legală, de istoria acesteia, dar și de istorie asupra unor situații și personalități basarabene și nu numai. Cartea dedicată bolii lui Eminescu a fost precedată de o alta, cu titlul *Viziuni asupra vieții și morții poetilor martiri: Eminescu, Mateevici, Vieru* (2014), capitolul dedicat atunci lui Eminescu fiind reluat și amplificat în lucrarea din acest an. Autorul pleacă de la premisa că informațiile privitoare la boala/bolile și moartea poetului trebuie utilizate „doar în baza specificului și competenței profesionale” (p. 15), principiu cu care nu poți să nu fii de acord. Pentru împlinirea obiectivității depline, întrucât „autopsia” de care a avut parte Eminescu a fost *mimată*, cum zice autorul, deci *ratată* din

pricini obscure, consideră că deplina lămurire a lucrurilor nu e posibilă decât acceptându-se „examinarea rămășițelor pământești ale lui Mihai Eminescu, realizată de către o echipă internațională de profesioniști recunoscuți în domeniile lor, cu folosirea unor metode contemporane de investigații aplicative: toxico-narcologice, medico-criminalistice, macro-microscopice și un complex de cercetări molecular-genetice” (*ibidem*). În sprijin, îl citează și pe profesorul universitar Gheorghe Scripcaru, „cunoscutul medic legist român”, care s-a ocupat și el de patologia eminesciană: „Numai proba medico-legală este susceptibilă de o evaluare științifică”. În lipsa unui asemenea demers, vor continua controversele ireconciliabile, suspiciunile asupra unor „fapte sau acțiuni nelegitime”, cu „demascarea organizatorilor (complicilor), pe care la acel timp se baza politica regimurilor imperiale străine; fie de frica lichidării fizice a unor persoane influente în societate la acel timp, dintre care nu poate fi exclus și numele lui Mihai Eminescu!” (p. 15-16). Este vorba de „teoria conspirației”, vehiculată de unii autori cu apetit pentru senzational. Gheorghe Baciuc însuși nu o poate ignora în noianul de informații contradictorii.

Autorul începe cu o radiografiere a tarelor ereditare din familie, constatând că nu predispoziția către boli psihice era dominantă în sânul familiei Eminoviciilor, cum s-a vehiculat începând cu Maiorescu, ci o boală mult mai răspândită mai ales în arealul românesc (dar și în cel european) al vremii, *tuberculoza*, incurabilă până la găsirea antidotului la bacilul Koch, identificat în 1882, dar cu soluții de tratament abia la începutul secolului al XX-lea¹. Deși a susținut diagnosticul de sifilis, G. Călinescu a admis, pe urmele constatării Harietei, că boala care a făcut ravagii în familie, a fost *ftizia* (boala de piept, cum a numit-o sora poetului, în corespondența cu Cornelia Emilian). Anterior, atrage atenția Gheorghe Baciuc, medicul Ecaterina Arbore, după îndelungi cercetări, ajunsese la concluzia că „Raluca Eminovici suferea de tuberculoză, de la care s-au îmbolnăvit mai toți copiii săi” (p. 98). Majoritatea membrilor familiei Eminovici, așadar, au murit din atare pricină, chiar și în cazul sinuciderii lui Iorgu (21 septembrie 1873) sau a lui Nicolae, la 9 martie 1884 (p. 23-36). Slăbiciunea ereditară în fața tuberculozei, se poate susține, a venit pe linie maternă, nefiind vorba de pretinsul lues congenital, pentru care Gheorghe Baciuc nu găsește nicăieri „elementare informații atât de ordin medical, cât și din anamneză, care puteau servi drept probe pentru justificarea acestui diagnostic. Prin ce date se confirmă «goma» sifilitică cerebrală la poet? Doar mai multe boli au evoluări clinice asemănătoare! Cu atât mai mult, la acel timp cunoștințele medicale erau reduse în toate disciplinele medicale,

¹ Un studiu edificator privind răspândirea tuberculozei în România, pe o perioadă de treizeci de ani (1875-1904), studiu citat de Gheorghe Baciuc, a realizat medicul C.I. Bercuș: *Pagini din trecutul medicinei românești*, București, Editura Medicală, 1981.

iar metodele de laborator și cercetările instrumentale erau rudimentare” (p. 77). (Interesant că investigațiile lui Dan Toma Dulciu pornesc de la aceeași premisă a sărăciei cunoștințelor publice în materie de boli psihice din anii îmbolnăvirii lui Eminescu!). Pe acest fond, Gheorghe Baciuc susține concluziile medicului Gavril Cornuțiu din lucrarea *Tragedia și suferințele omului Mihai Eminescu. Ultimii șase ani din viață* (București, 2016), invocând și aprecierea lui I. Oprea: „E meritul domnului Cornuțiu că demonstrează acum, fără drept la replică, din perspectiva unui medic și profesor specialist de larg orizont, bazat și pe cercetările anterioare, că Eminescu a fost, fiziologic, *până în ultima clipă, un om normal*, așa încât, dacă presupusele boli ar fi fost tratate la timp și cu bună credință, Eminescu indubitabil ar fi putut trăi încă mulți ani spre a-și definitiva măcar o parte din vastele sale proiecte”. În consecință, intră în discuție teza provenienței *iatrogenice* a stărilor malade prin care a trecut poetul, urmări ale *malpraxisului* medical care culminează cu tratamentul bazat pe chimioterapia mercurică, dar și cu morfină, arsenic etc. Teza malpraxisului duce, inevitabil, fie la ideea slăbimii cunoștințe medicale din epocă, fie la ceea ce s-a numit „moartea civilă” (N. Georgescu) din rațiuni politice conjuncturale, încât Dimitrie Vatamaniuc (apoi Laurian Stănescu ș.a.) au putut ajunge la concluzia că internarea în „cămeșoiul de forță” de la 28 iunie 1883 seamănă cu o *arestare*, de vreme ce s-a produs nu respectându-se legea, ci prin implicarea poliției.

Ignoranța privitoare la consecințele medicației a funcționat, amintește Dan Toma Dulciu, și-n cazul celor doi mari regi ai României, Carol I și Ferdinand, ambii tratați în ultimii ani ai vieții lor de un același dr. Ion Mamulea: „documente de arhivă de dată recentă sau mai veche converg spre ipoteza că decesele suveranilor Carol I și Ferdinand sunt extrem de suspecte, având stranii similitudini cu moartea lui Eminescu./ Prin urmare, în baza acestor dezvăluiri documentare se poate afirma că regele Carol I a suferit un proces de otrăvire lentă, metodică, cu o substanță folosită în mod curent în tratamentul unor maladii (mici doze de morfină, n.n.), procedura care i-a cauzat în cele din urmă decesul, fenomen probabil similar aceluiași proces fatal, căruia i-a căzut victimă și Eminescu” (Dan Toma Dulciu, *op. cit.*, p. 9). Morfina, mercurul, arsenicul au fost, desigur, cu mult mai brutale în cazul Eminescu! Asemenea, Ivan cel Groaznic, atrage atenția Gheorghe Baciuc, a fost intoxicat cu mercur prin folosirea unsorilor mercuriene pentru potolirea durerilor articulațiilor de la picioare, cauză și a comportamentului agresiv al celebrului țar (*op. cit.*, p. 116).

Dacă majoritatea covârșitoare a medicilor a subliniat rolul nefast al mercurului, în cazul Eminescu, ca probă de malpraxis, la antipod se postează dr. Virgil Ene, care decide că nefolosirea la timp a tratamentului cu mercur a însemnat dovadă de malpraxis, cu atât mai mult,

cu cât mercurul, pe fond luetic, ar avea și rost de stimulare a „dinamiei funcționale” pentru geniu, nefiind atât de toxic, pe cât se pretinde. Astfel, dr. Wilhelm Kremnitz este învinuit de malpraxis fiindcă la internarea din ianuarie 1883, la Spitalul Brâncovenesc, n-a aplicat tratamentul cu mercur, pe când Fr. Iszac de la Botoșani, este elogiât, fiindcă, în 1887, n-a ezitat s-o facă! Reducție tipică a interpretării la un singur referențial.

Ca și în cazul lui Virgil Ene, din păcate, stilistica și neglijențele de multe feluri umbresc argumentația și cele douăzeci și patru de concluzii ale cărții doctorului Gheorghe Baciuc, în majoritatea lor validabile. Se cunoaște că lucrarea nu a trecut prin filiera unor profesioniști ai editării. Medicul basarabean mai are și dezavantajul contaminării structurilor lingvistice din spațiul basarabean cu calchieri rusești. În vederea unei eventuale ediții revizuite, semnez autorului mai multe erori de îndreptat: Octav Onicescu, nu Onisescu (p. 47); Ilina Gregori, nu Grigori (p. 60); Samurcaș, nu Samuraș (p. 69); Al. Ciurcu, nu Ciuru (p. 81); Mărcuța, nu Mărăcuța (p. 83); Leon Onicescu, nu Onisescu (p. 89, 90); Cristina Crăciun, nu Creciun (p. 96); Panait Zosin, nu Zosim (p. 106); V. Vineș, nu Veniș, nici Veneș (p. 120, 122); Călin Giurcăneanu, nu Ciurcăneanu (p. 124). Adesea citatele sunt reproduse neglijent (p. 56, 70, 76 ș.a.), prin lucrări intermediare, fără obligatoria prepoziție latinească *apud*. De aici, rezultă destule erori. Neatenția duce la identificarea Băilor Mitrașewski (unde poetul avea abonament) ca având ca patron pe... Macedonski (p. 61). În altă parte, mi se atribuie cuvintele lui Ion Filipciuc, pe care îl citez (p. 64). Avertismentul lui Petre P. Carp, devenit celebru, *Și mai potoliți-l pe Eminescu*, nu a fost rostit în Parlament, ci provine dintr-o telegramă trimisă de la Viena în cursul tratativelor secrete cu Puterile Centrale (p. 64). Autorul atribuie lui Maiorescu intenția de „a dăruia” mitul Eminescu, pe când, în realitate, criticul i-a pus piatra de temelie (*Eminescu și poeziile lui*, 1889), fapt care i-a nemulțumit pe mulți comentatori, începând cu blăjeanul canonic Al. Grama și sfârșind cu istoricul Lucian Boia (p. 65). În 1885, n-a apărut un al doilea volum de *Poesii eminesciene*, ci ediția a doua realizată de Titu Maiorescu (p. 74). Fritjof Capra (cunoscutul savant austriaco-american) n-a scris despre Eminescu. Citatele utilizate de mine ilustrează noile orientări în abordarea bolilor psihice (p. 85, 111). De la acest punct, împărțită, altminteri, și de dr. Gheorghe Baciuc, putem continua cu noile contribuții ale lui Dan Toma Dulciu.

Autorul este familiarizat cu eminescologia, nefiind la prima cercetare despre poet². *Mihai Eminescu. Nevropatii atipice. Aspecte de patologie informațională* se înscrie în spiritul transdisciplinar al tendințelor metodologice

² Dintre contribuțiile sale, amintesc: Dan Toma Dulciu, *Câteva considerații cu privire la „Ediția princeps” a poeziilor lui Eminescu*, în „Studii eminescologice”, nr. 11, Clusium, 2009, pp. 120-138; *Eminescu în culisele justiției* (2016); *Documente inedite. Contribuții la biografia lui Eminescu* (2016).

ale noului secol, ceea ce în anii '80 ai veacului trecut numeam metoda dublului referențial. Așa încât poate fi considerată ca o balanță între cei doi poli contradicției oglindiți de medicii Virgil Ene și Gheorghe Baci. Evident, abordarea nu e lipsită de ambiguități și riscuri, șansa rămânând a echilibrării punctelor de vedere tradiționale în lumina celor mai recente achiziții în materie de psihiatrie/psihometrie. În studiul „*Simptomuri*” carteziene în „*nebunia*” lui Eminescu (prima variantă datând din 2011), am utilizat noile cercetări ale lui Michel Foucault, Fritjof Capra, Thomas S. Szasz, Constantin Gorgos și colaboratorii, Ryke Hamer (*Dyrk Hamer Syndrome*, după numele fiului său), R.D. Laing, Gregory Bateson, Russel Targ, Arthur Young, Anthony Sutich și Abraham Maslow, în sensul reconsiderării suferințelor îndurate de Eminescu în ultimii șase ani de viață, respingând mistica raționalismului de factură carteziană dominantă în secolele XIX-XX. Gheorghe Baci, la rândul său, a apelat la cercetări rusești recente, care i-au stat la îndemână: K.R. Astvațaturov, O.K. Loseva, I.K. Skripinik, A.N. Rodionov ș.a., dar și la savantul german Carl Emmert. Dan Toma Dulciu propune revizuirea de tip *holistic* a bolilor lui Eminescu dinspre câteva sindroame necunoscute în secolul al XIX-lea, ținând de patologia informațională: *sindromul „stimulilor în exces”, sindromul „redundanței în exces al știrilor negative”, sindromul „rain man”, sindromul „burnout”, sindromul dr. von Economu*. Aceste sindroame, inaccesibile medicilor care l-au diagnosticat și tratat pe Eminescu, în contextul cunoștințelor medicale de-atunci, au înlesnit reducerea la simptomatologia bolilor aflate la modă. În consecință, nu mai există un suport serios pentru construirea de scenarii ale teoriei conspirației. Pare că intrăm, totuși, într-o nouă boală a ambiguității care focalizează totul pe o formulă de *docta ignorantia* în stare să legitimizeze întreaga tragedie trăită de Eminescu.

Dan Toma Dulciu pornește de la modelul *cutiei negre* (*Black Box*) creat de teoria informațională. Între *input* și *output* (intrare și ieșire a informației în creier), intervine o relație cauzală menită să explice *circuitele* prelucrătoare de informație în măsură să lumineze asupra comportamentelor și fenomenelor vitale la nivelul sistemului nervos. Când relația suferă un dezechilibru între *input* și *output*, programul informațional se „virusează”, producând reacții de felul celor constatate la Eminescu în și după 1883 (gesturi necugetate, triviale etc.), toate interpretate de cei din jur ca *nebunie*: „Blocajul de ordin funcțional al creierului acestuia, afectând facultățile cognitive (conștiința, percepția, gândirea, judecata, limba și memoria), a nimicit uriașa sa capacitate de reflecție, potențialul creator ajuns la cote maxime îndeosebi în septenalul 1876-1883.” (p. 19). Așadar, nu sifilisul, nu zestrea ereditară de tip maniaco-depresiv, bipolar, nu alte boli (epilepsia psihică, schizofrenia, alcoolismul) au cauzat îmbolnăvirea lui Eminescu, ci o dereglare

informațională pricinuită de un imens surmenaj și de traume succesive (internarea în cămașa de forță, tratamente inadecvate etc.) au dus la distrugerea acestei minți geniale. Dan Toma Dulciu propune, în consecință, o *etiologie informațională*, în cazul Eminescu. E de mirare că n-a găsit primul sprijin al demersului său chiar în textele eminesciene. Dacă evaluatorii săi contemporani, fie pe linie strict medicală, fie intelectual-culturală nu s-au ridicat nici o clipă deasupra nivelului scăzut al științei medicale de atunci, intuițiile geniale eminesciene ar fi putut să le dea de gândit, dar faptul nu s-a întâmplat nicicum. Modelul informațional al *cutiei negre* exista deja în scrierile lui Eminescu, cu atât mai mult, cu cât, la poetul nostru, conceptul ontologic de *arheu* înseamnă, înainte de toate, *informație* primordială, *singura realitate pe lume*. Cu decenii în urmă, Mihai Drăgănescu era uimit să descopere afinitățile profunde dintre *arheu* și conceptul de *informație*. Mai mult de atât, mecanismul psihic complex, fundat pe *input* și *output*, este formulat aproape în termenii teoriei informaționale, cu trimitere la creativitatea umană. „Cutia neagră” este înlocuită de Eminescu, cu una mai mare: o „sală întunecată” cu pereți de oglinzi (miliarde de infinitezimale oglinzi, care sunt neuronii). După intuiția poetului nostru, există o deosebire fundamentală între *input*-ul și *output*-ul informațional la oamenii obișnuți și la cei creativi. Cutia neagră devine una *iluminată* la oamenii cu talent: „Oamenii învățați, dar fără talent propriu, adică purtătorii științei moarte mi-i închipuiesc ca o sală întunecată cu o ușă de intrare și cu una de ieșire. Ideile străine intră printr-o ușă, trec prin întunericul sălii și ies pe cealaltă, indiferente, singure și reci. Capul unui om de talent e ca o sală iluminată cu pereți de oglinzi. De-afară vin ideile într-adevăr reci și indiferente – dar ce societate, ce petrecere găsesc. În lumina cea vie ele își găsesc pe cele ce s-aseamăn, pe cele ce le contrariază, dispută – concesii și ideile cele mari, chintesența vieții sale sufletești, se uită la ele dacă și cum s-ar potrivi toate fără să se contrazică. Și cum ies ele din această sală iluminată? Multe, întâi inamice ies înfrățite, toate cunoscându-se, toate știind clar în ce relațiune stau sau pot sta – și astfel se comunică și auditoriului și el se simte în fața unei lumi armonice care-l atrage.”³

Ce forfotă informațională se găsește în această „cutie” a geniului! Capacitatea de armonizare a invaziei de informații/idei, în „șiruri clare”, trimițând la *zona de maximă transparență* a ființei, prezintă atât în teologia Părintelui Stăniloae, cât și la gânditorii transdisciplinari de astăzi, are darul să ne uimească și să ne cutremure, în același timp, pentru gândul *dezechilibrului* dintre *input* și *output* decriptat de teoria informațională, în cazul Eminescu! Dar ce să ne mai mirăm, de vreme ce poetul însuși prevede nenorocirea, punând-o în vers (*Scrisoarea IV*):

³ Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981, p. 544.

Altfel şuieră și strigă, scapără și rupt răsună,
Se împing tumultuoase și sălbatice pe strună,
Și în gându-mi trece vântul, capul arde pustiit,
Aspru, rece sună cântul cel etern neisprăvit...
Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah! organele-s sfărmate și maestrul⁴ e nebun!

Dan Toma Dulciu identifică în catastrofa eminesciană sindromul *stimulilor în exces* cărora mintea poetului nu le-a mai făcut față, distrugându-i „mecanismul de autoapărare, făcându-l vulnerabil” în fața muncii istovitoare. Interesant că în același an cu publicarea *Scrisorii IV* (1881), profesorul german Karl Fürstner (citată de Dan Toma Dulciu), de la Universitatea din Heidelberg, vorbea despre „boli psihice fără cauză organică”. Oare nu despre o asemenea situație vorbește și poetul? Domnul Dulciu însă nu exclude, în cazul Eminescu, și vreun substrat biologic patogen, fără a-l putea preciza (p. 20, 21).

În logica dinamică a contradictoriului, a lui Ștefan Lupașcu, unul dintre fundamentele gândirii transdisciplinare, dezechilibrul dintre două niveluri antitetice de Realitate este soluționabil prin implicarea *terțului inclus*, în ceea ce filosoful numește *semiactualizare și semipotențializare*, iar în gândirea eminesciană *antiteze împăcate*, armonizate, în sala cu pereți de oglinzi a creierului. Actualizarea excesivă a *input*-ului duce la blocajul *output*-lui. Refacerea echilibrului cere semiactualizarea acestuia din urmă. Ori de câte ori poetul a fost frustrat pe versanta creativității, a simțit nevoia revenirii la normal, cerând restituirea lăzii cu cărți și cu manuscrise, ceea ce i s-a refuzat. Traducerea gramaticii sanscrite este un exemplu grăitor. Cu alte cuvinte, revenirile la creativitate arată că psihicul poetului avea încă putere de *autoreglare*, în pofida intoxicației prin tratamente inadecvate, intoxicare precedată informațional de „*redundanța în exces a știrilor negative*” menită să accentueze ceea ce a fost numit abuziv *pesimismul eminescian*, pe când, în realitate, crede autorul, societatea românească trecea, ca și astăzi, printr-o *patologie socială informațională* manifestată ca „un proces de *alienare* treptată, ireversibilă”, „ca urmare a excesului de știri, scenarii, relatând partea întunecată a vieții – crime, accidente, corupție, scandaluri politice” (p. 25).

Sindromul *rain man*, numire preluată din filmul cu același nume (avându-l ca protagonist pe actorul Dustin Hoffman, în rolul unui savant), s-ar fi manifestat la Eminescu prin memoria lui fenomenală, devenită, la un moment dat, împovărată prin incapacitatea de a elimina reziduurile uriașe de retenție, care, în planul creației ar fi dus la mulțimea neobișnuită de variante, în care „cuvinte sau sintagme dispartate, repetate redundant, aproape obsesiv, mecanic, unele puse pe seama

dorinței de perfecțiune a poetului, altele pe seama tulburărilor psihice” (p. 26). Și la Eminescu, precum în cazul savantului din film, s-ar fi constatat dezvoltarea exagerată a celor două emisfere ale creierului, ajunse, din atare pricină, să fie lipsite de legături neuronale intense: „Aceste conexiuni erau înlocuite de alte trasee neuronale, dar care făceau imposibil fenomenul de resetare a memoriei. Aceeași configurație cu totul specială a creierului au observat și medicii legiști care au făcut autopsia lui Mihai Eminescu” (p. 28). În realitate, cum a constatat medicul legist Gheorghe Baci, autopsia creierului a fost un eșec lamentabil, descalificant, dacă nu cumva s-a făcut astfel premeditat, după bănuiala doctorului basarabean, dar și a altora, altfel nu se explică grăbirea lucrurilor, încât nici măcar nu s-a respectat tradiția creștin-ortodoxă a privegherii și înmormântării după trei zile, ci, practic, după o singură zi! De ce oare? Pe de altă parte, variantele poemelor eminesciene nu sunt semne malade, ci o bogăție inestimabilă, de o vădită modernitate, prezentă la mari poeți din secolul al XX-lea, precum Fernando Pessoa. Despre ceea ce înțelegea Eminescu prin *forme perfecte* nu e cazul să vorbim aici, fenomenul fiind de o complexitate ne mai atinsă de vreun poet modern.

Cât despre sindromul *burnout*, în fața căruia contemporanii poetului s-au dovedit la fel de neputincioși, constă într-o „stare de epuizare progresivă, atacând palierul psihic și fizic al celui extenuat de muncă intensă”, ceea ce, altminteri, Eminescu, lucid și dramatic, reclamă în scrisorile către Veronica și către unii prieteni. Faptul a fost recunoscut și de dr. Șuțu, într-un Raport care i se atribuie: „Adevărata cauză a malatiei lui Mihai Eminescu pare a fi surmenajul cerebral, oboseala precoce și intensă a facultăților sale intelectuale”. O asemenea constatare, neurmată de „tratament” adecvat, poate fi interpretat ca un autodenunț al eminentului psihiatru care a recurs la chimioterapia fatală, iar nu la soluția găsită de medicii germani în cazul lui Hölderlin, cel trimis în paradisul natural de la Tübingen, ocrotindu-i-se geniul creator pentru încă două decenii. Asta o spune și Dan Toma Dulciu, adăugând la surmenaj *stresul de ordin emoțional* în relațiile cu Veronica, precum și porunci de felul faimoasei *Și mai potoliți-l pe Eminescu* (p. 29). Intuind sindromul *burnout* (intrat în literatura de specialitate abia în anii '70 ai secolului trecut), medicii vienezi Heinrich Obersteiner și Maximilian Leidesdorf au sistat chimioterapia antisifilitică, începută chiar de la prima internare la Șuțu (informația vine din cunoscuta, de-acum, scrisoare a medicului Dimitrie Boghean către Petre Th. Missir, situație confirmată și de C. Popazu), Leidesdorf recomandând pentru ilustrul pacient o călătorie în Italia.

Atenția cea mai mare o acordă Dan Toma Dulciu *sindromului dr. von Economo*, numit și *encephalis lethargica*. Baronul Constantin von Economu (1876-1931), brăilean de origine, a devenit un cunoscut psihiatru neurolog

⁴ Lecțiune corectă, în ediția N. Georgescu, *maestro*, care conservă metafora muzicală din text (Mihail Eminescu, *Poesii*, București, Editura Academiei Române, 2012, ediție critică, studiu introductiv, comentarii filologice și scenariul probabil al *ediției princeps*, de N. Georgescu. p. 644).

în Austria, ucenic al celebrului savant Carl Wilhelm Hermann Nothangel (1841-1905), care l-a văzut și tratat pe Eminescu la Bad Hall (Austria), nu la Halle (Germania), cum încă se mai vehiculează (p. 158). A descoperit și descris encefalita letargică în timpul Primului Război Mondial, la soldații grav răniți la cap. Iată sindromul în descrierea lui Dan Toma Dulciu: „În formele acute, maladia se manifestă sub forma unei prostații patologice (*tembelism*): lipsă totală de energie (*apatie*), de mișcare, de apetit, de dorințe sau de inițiative. // Deși sunt conștienți de ceea ce se petrece în jurul lor, bolnavii privesc totul cu indiferență totală. Par fantome lipsite de viață, un fel de *zombi* pasivi.” (p. 34). Multe dintre simptomele acestei boli seamănă cu ale *paraliziei generale progresive* din faza terțiară a luesului. Clara Maioreescu l-ar fi văzut într-o asemenea stare în momentul plecării la Viena, în toamna anului 1883: „Unghiurile ochilor s-au lăsat în jos, ceea ce-i dă o înfățișare de chinez. Expresia este de om obosit, nu mai e nimic din fixitatea ce o avea în ziua internării lui...” Livia, în schimb, însoțindu-și tatăl în Gara de Nord, l-a văzut agitat, scuișând în toate părțile, dând replici ciudate, în care criticul este identificat cu neîndurătorul paznic mitic Argus, cel cu o mie de ochi. Tot scuișând apare poetul și în descrierea lui Maioreescu la întoarcerea din concediu, în iulie, salivația puternică, după dr. Ion Nica, fiind semn al intoxicației cu mercur. Tânărul Ion Popescu, prieten al poetului, viitor întemeietor al revistei „Fântâna Blanduziei”, își amintește că l-a văzut pe poet atât pe 27 iunie, în deplinătatea facultăților mintale, cât și imediat după internare. Reproduc, mai departe, un fragment privitor la vizitele lui Ion Popescu, din cartea mea *Eminescu în captivitatea „nebuniei”*: „De îndată ce l-a zărit, Eminescu a reacționat pozitiv, bucuros de a vedea un cunoscut: «Ajungând lângă mine, mă luă în brațe și mă ridică în sus, sărutându-mă. Mărturisesc că mi-a fost frică în acel moment;»⁵. Poetul a sesizat imediat starea prin care trece tânărul și, cu o fină observație psihologică, i-a spus: «ești emoționat fiindcă te afli într-o casă de nebuni». Iată ce scrie mai departe: «Mai întâi cu jenă din partea mea, apoi fără rezervă, vorbirăm aproape două ceasuri despre multe și multe. Era în toată firea *meșterul*, așa cum îl cunoscusem. Doar că fuma mult. N-am putut să observ nici cea mai mică incoerență în vorba lui. / În vremea cât vorbeam, veneau mereu bolnavi, care se uitau la noi sau chiar se amestecau în vorbă. / Puteam să fac comparații și am făcut; rezultatul a fost convingerea deplină că *meșterul* era sănătos și n-avea ce căuta în strada Plantelor»⁶. Așteptând decizia celor care-l «internaseră», poetul i-a mărturisit că se plictisește acolo și că singurul lucru pe care-l poate face e să studieze «ticurile *colegilor* (și apăsă asupra cuvântului)

de aici». Îi solicită cătanei ceva de citit și acesta îi promite gazete și corespondența lui Jules de Goncourt, pe care i le-a adus a doua zi, găsimdu-l tot sănătos la minte, deși «ceva mai plictisit». A zăbovit iarăși în compania lui, citindu-i una din scrisorile autorului francez, pe care, apoi, poetul a citit-o el însuși, plăcându-i mult. Ion Popescu spune că a venit de mai multe ori și l-a găsit în aceeași stare: «Nu, orice s-ar spune, rămân încredințat că *meșterul* era – cât putea el să fie – sănătos, atunci și în zilele următoare cât l-am mai văzut. / Rămân încredințat că «catastrofa» n-a fost înainte de ducerea lui în strada Plantelor, ci s-a produs în vremea când se afla acolo. Mediul, groaznicul mediu în care era condamnat să trăiască și care ar zdruncina p-un om cu totul sănătos – cu condiția să n-aibă nervi ca odgoanele de la vapoare – acest mediu a provocat catastrofa. Să-l fi dus cineva pe Eminescu la țară, în liniște, în singurătate; să fi umblat pe poteci de cotituri; să fi ascultat el glasul vechilor păduri și șoapta pâraielor; să mai fi admirat luna oglindindu-se în ape, în loc să fi fost ținut între *morți-vii* în casa din strada Plantelor. *Meșterul* ar fi fost și astăzi între noi, *Meșterul* cu paltonul cel larg, cu galoșii enormi, cu fața senină, care te muia cu zâmbetul și cu versul lui cel nesfârșit de dulce»⁷.

Pe fondul fenomenului *iatrogenic* ce a urmat, intuit și de Ion Popescu, puteau să apară și simptomele caracteristice sindromului Economu, asimilat de contemporani, dar și de urmași, sifilisului terțiar, cu semne de „meningită”, de maladie bipolară, de epilepsie psihică, de schizofrenie etc., simptome asupra cărora zăbovește și Dan Toma Dulciu din perspectiva sindroamelor radiografiate. Ne amintim că dr. Economu a depistat encefalita letargică la soldații traumatizați pe front. Internarea în forță, tratamentul, conștiința „morții civile” din care nu se va mai putea întoarce etc. au constituit, holistic vorbind, *trauma supremă* din care poetul nu va mai ieși decât prin moartea fizică. Al. Vlahuță a salvat un ultim catren creat de Eminescu, versuri care închid, testamentar, toată tragedia celei mai luminate minți a timpului său:

Atâta foc, atâta cer,
Atâtea lucruri sfinte
Peste 'ntunericul vieții
Ai revărsat, părinte!

Acesta este sfârșitul *Rugăciunii unui dac* din care a rășărit Emil Cioran, cel mai straniu filosof al secolului al XX-lea. Rugăciune pentru *iertarea tuturor*, încât poetul însuși ne îndeamnă să nu mai găsim vinovății, conspirații și toate ingredientele unor polemici interminabile, desprinse din *deșertăciunea deșertăciunilor* Ecclesiastului, acel vast *Memento mori* pe care ni l-a dăruit geniul lui Eminescu.

⁵ Ion Popescu, *Peste groapă*, în „Fântâna Blanduziei”, 10 decembrie 1889; reproduș în *Amintiri despre Eminescu*, ed. cit., p. 73.

⁶ *Ibidem*, p. 74.

⁷ *Ibidem*, p. 75.



Daniel CORBU

Eminescu și misiunea christică pentru poporul român

Trebuie să spunem de la început că un spirit precum Mihai Eminescu nu putea să rămână în cultura română doar prin simple afirmații encomiastice de genul: „*spirit tutelar*”, „*cel mai mare poet*”, „*personalitate monumentală*”, „*geniu național*” etc. De fiecare dată trebuie făcută o coborâre în epocă, în timpul său, pentru a urmări structurile culturale existente la apariția sa, realizate de înaintașii venerați în *Epigonii*, trebuie urmărită anvergura operei eminesciene și influența ei pe o distanță de peste o sută de ani. Prin urmare, Eminescu trebuie discutat prin „*Eminescu înainte de Eminescu*” și „*Eminescu de după Eminescu*”.

Dar cine își poate imagina astăzi spiritualitatea românească fără de Eminescu?

Eminescu își făcea apariția în momentul în care apăreau fiorii conștiinței de sine la români. Mulți au vorbit de influențele unor Hugo, Goethe, Byron, Schiller sau Hölderlin asupra textelor lui Eminescu. Sunt firești. Sunt întâlnirile marilor spirite într-un mare spirit. Dar ce interpret autentic al operei eminesciene, nu respectă o anume independență a geniului poetului încă din primele poeme: *Epigonii*, *Mortua est* și *Venere și Madonă*? Junimiștii de la Iași și intelectualii de la București aveau funcții în stat, administrau moșii, jucau stos și canastă, țineau prelecțiuni, respectau convenții, își etalau cultura asimilată în occident sau spoiala. Ei erau contemporanii unui mare neliniștit, ai unui blestemat, ai unui căutător de adevăr și ideal. **Ultimul mare poet romantic al Europei**, cum îl numea Georges Bernard Show, era conștient de geniul său și de autentică sa vocație profetică.

Eminescu a modificat total sensibilitatea națională, i-a oferit o metafizică ce-l personalizează. El a adăugat

structurii folclorice românești (pe care-o cunoștea ca nimeni altul, dovadă stau sutele de pagini culese din teren) rafinamentul unei înalte culturi. Și nu greșea Vladimir Streinu când spunea, pe la jumătatea secolului trecut, că opera lui Eminescu este „**actul de identitate universală al neamului nostru**”. De aceea, așezarea sa în Panteonul marilor spirite care reprezintă spiritual popoare, Dante, Goethe, Schelley, Poe, nu e întâmplătoare. Eminescu vine să aducă spiritul românesc la înălțimea celui european prin învățământ, cultură, moralitate, rigoare a ideilor. Ilustrăm și adâncim totodată afirmațiile noastre de pînă acum cu cîteva aserțiuni semnate de doi mari exponenți ai culturii române, nevoiți la traiul în exil. Mai întîi readucem în memorie ideea lui Mircea Eliade din prefața la volumul **Mihai Eminescu – Poezii**, care apărea la Freiburg, în 1950: „*Tot ce s-a creat după el, de la Nicolae Iorga și Tudor Arghezi, până la Vasile Pârvan, Nae Ionescu și Lucian Blaga poartă pecetea geniului, cugetului, sau măcar a limbii eminesciene. Rareori un neam întreg s-a regăsit într-un poet cu atîta spontaneitate și atîta fervoare cu care neamul românesc s-a regăsit în opera lui Mihai Eminescu.*” A doua afirmație, mai mult o mirare extatică este cea a lui Cioran, după care Eminescu e marele dar oferit de Dumnezeu poporului român. Spune Emil Cioran: „*Ce a căutat pe aici acel pe care și un Buda ar putea fi gelos? Fără Eminescu, am fi știut că nu putem fi decît esențial mediocri, că nu este ieșire din noi înșine și ne-am fi adaptat perfect condiției noastre minore. Suntem prea obligați față de geniul lui și față de turburarea ce ne-a vărsat-o în suflet.*” (Schimbarea la față a României)

Prin urmare, Eminescu i-a fost dat poporului român și nu se poate vorbi despre modernizarea României fără

a vorbi de Eminescu. Este vorba chiar de misiunea cristică a lui Eminescu pentru poporul român. Și iată cu cine lupta Eminescu (cităm dintr-un articol din „*Timpul*”, nr. 142, 3 iul. 1881. Pag. 1):

„Dar sunteți voi români? Dar cunoașteți voi poporul? Sunteți în stare a pricepe geniul și înclinările lui? Știți voi românește măcar? Păsăreasca d-lui C.A. Rosetti e limbă? Obiceiurile de cocote și de picpocheti sunt datine strămoșești? Cărțile ce le scrieți, legile ce le croiți, gândirea și inima voastră, complexiunea voastră fizică și morală, răsărit-au din sămăburii de stejar ce împodobesc mormântul lui Ștefan cel Sfânt? De la Sena, din Bizanțiu, din Iupanare și din spelunci v-ați cules apucăturile politice și morale; nu din istoria și din natura poporului nostru [...]

Ne e rușine că ați uzurpat numele de român, rușine că strămoșii sunt condamnați a purta același nume cu care vă drapați corupția și mizeria de caracter.”

Articolul de față se referă la un mănunchi de articole de interes istoriografic din câmpul vast al publicisticii eminesciene și anume articolele referitoare la soarta Basarabiei cea dezlipită, lipită și iar dezlipită din trupul țării. Trebuie să menționăm că după proiectul de editare integrală al operei lui Eminescu, inițiat de Perpessicius și continuat de alți cercetători, au apărut o serie de antologii tematice, care ne-au demonstrat amploarea preocupărilor și gândirea proteică a lui Mihai Eminescu, pe care, așa cum am mai afirmat, îl considerăm a doua mare personalitate iscată din aceste pământuri după Zamolxe. „Eminescu – Scrieri pedagogice”, „Eminescu și economia națională”, „Eminescu despre cultură și artă”, sunt câteva dintre acestea.

Eminescu și Basarabia. Aceste articole scrise dintr-un profund și curat patriotism, impun viziunea marelui poet asupra duratei naționale și universale, asupra timpului și a devenirii istorice. A fost Eminescu patriot? Întrebarea rămâne pur retorică. „*Dumnezeul geniului* – spune el – *m-a smuls din popor cum smulge un nor de aur din marea de amar.*” Și: „*Iubirea de țară e pururi și pretutindeni iubirea trecutului; patria vine de la cuvântul pater și numai oamenii care țin la instituțiile părinților lor, la petecul de pământ sfințit de sângele părinților pot fi patrioți.*”

Cele douăzeci de articole despre Basarabia au fost publicate în ziarul conservator, „*Timpul*”, unde poetul era redactor șef, în intervalul februarie-octombrie 1878. Ce le-a provocat? Pe scurt: în urma războiului ruso-turc din 1877, unde România a avut o contribuție esențială, se hotărâște prin **Tratatul de la Berlin** retrocedarea Basarabiei „*cu supoziția tacită că ar fi o parte a Rusiei,*” dându-se României în schimb Dobrogea. Rândurile scrise de Eminescu în această perioadă în ziarul pe care-l conducea merg de la constatarea rațională și demonstrația simplă până la diatriba împotriva oamenilor politici români pe care această retrocedare nu-i cutremură. Astfel, în articolul „*Cestiunea retrocedării*”, din 10 februarie, Eminescu spune: „**Cestiunea retrocedării Basarabiei cu încetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român. Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să câștige cu orice preț stăpânirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești. Înțelegem pe deplin**

această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă în putință: Rusia este o împărăție mare și puternică, iar noi suntem o țară mică și slabă; dar dacă țarul Alexandru II este hotărât a lua Basarabia în stăpânirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.”

Bucovinean ultranaționalist și autentic, învederat patriot, tânărul Eminescu (avea atunci douăzeci și opt de ani) duce o luptă deschisă, de redută, cu toate forțele oficiale care acceptă senin, din supunere oarbă față de marile puteri europene, această schilodire a țării. Astfel, la 25 august, atacă ziarul „*Românul*”, oficios al partidului liberal, atunci la putere: „*Românul*”, **de câte ori se înfundă cu sofisme față de niște adevăruri limpezi ca lumina soarelui, aleargă numaidecât la mijlocul cel mai ieftin și totodată cel mai puțin onest de a discuta, la citate din autori străini. [...] Constituția noastră e o lege pozitivă internă, care n-are a face nimic nici cu dreptul ginților, nici cu tractatele dintre puteri, așadar nici cu Tratatul de la Berlin. Dar precum Constituțiunea exclude o cesiune de teritoriu, tot așa ea exclude o anexiune și mai cu seamă o anexiune complicată, care cere pentru Dobrogea o organizațiune specială. Dar cine e în drept de a legifera principiul unei organizări speciale pentru o parte a țării? Cine e în drept de a dispune ca locuitorii cutărei părți să fie supuși cutărui sistem, iar ceilalți altui sistem? Camera ordinară? Prevede oare Constituția ca o Cameră aleasă în împrejurări normale să decidă asemenea cestiuni?**”

Până la urmă, inevitabilul a avut loc. Eminescu provoacă însă continuu în ziarul „*Timpul*” discuții asupra soartei basarabenilor trăitori acolo unde „**se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit**”. Într-un articol din 6 octombrie 1878, poetul reclamă o încălcare a democrației de către cei care se preocupau în acele momente de „*cesiunea Afganistanului și a Africei centrale*”, nu de Basarabia, înfierând pe politicienii români, „*stâlpi de cafenele care pun la cale țara și soarta nației*”:

„Cu toate că o străinătate neagră și neîndurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviință de a consulta poporul. La ce trebuie să știe poporul sub ce soi de stăpâni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpâni e amenințat de a cădea întreg?”

Problema Basarabiei a fost pentru poet una permanentă, iar textele polemice sau de doctrină alese de noi sunt cele ce demonstrează cu evidență că Eminescu era un acerb apărător al ideii de românism și naționalism neîntinat.

Să menționăm că textele citate, purtând data la care au apărut, sunt reproduse, cu minime actualizări de limbaj, după ediția Academiei Române îngrijită de prof. I. Crețu, *Opera politică* (vol. I – 1870-1879).

În articolele politice, ca în tot ceea ce a scris, Eminescu și-a etalat esențele tari ale gândirii și ale sensibilității, lucrând în tarele unei moralități pe care în România, atunci ca și astăzi, puțini le respectau.

Marginalii eminesciene

(Vermische Bemerkungen)

I

„Vreme trece, vreme vine,
Toate-s vechi și nouă toate;
Ce e rău și ce e bine
Tu te-ntreabă și socoate;
Nu spera și nu ai teamă,
Ce e val ca valul trece;
De te-ndeamnă, de te cheamă,
Tu rămâi la toate rece”.

Poezia „Glossă” este una în formă fixă, face parte dintre antume și a fost creată și publicată în 1883.

Ne rezumăm la a face câteva referiri la versul nr.6, vers care sintetizează trecerea inexorabilă a timpului (timpul subiectiv sau biologic al nostru și cel infinit al universului), precum și la efemeritatea tuturor lucrurilor și ființelor (nimic nu se pierde, ci totul se transformă, reluându-se perpetuu ciclitatea lumilor și plurilumilor).

Versul menționat (cu aspect aforistic sau de sentență), prezintă o structură onomatopeică, bazată pe vibrațiile și sugestiile sonore ale substantivului „val”, precum și a consoanelor „v” și „l”, prefigurând **vacarmul și acalmia, zbaterea și clipocirea, curgerea, fluxul și refluxul, înaintarea și retragerea, pozitivul și negativul, viața și neantul**. Pe alt palier al semnificațiilor incifrate putem sugera că și consoana „v” sintetizează „furtunile vieții”, iar consoana „l”, momentele de pace și fericire ale existenței umane. De asemenea, există aici un inteligent și savant joc poetic de cuvinte vibrând de idei ample, intime sau filozofice sau ezoterice, subiective sau obiective, respectiv: **val, cav, cavă, caval** și, prin extrapolare,

c(h)eval (Eminescu cunoștea limba franceză după cum rezultă din corespondența purtată cu Veronica Micle.)

În continuare, vom proceda la descifrarea (zicem noi) a mesajelor incifrate implementate de poetul nostru național în urzeala versului, după cum urmează:

Valul este elementul esențial și caracteristic al mediului acvatic, ce alimentează mările și oceanele cu plancton și nutrimente, bază a existenței viețuitoarelor marine și nu numai. Se metamorfozează brizantă, talaze, hulă, jerbe sau pereți amețitori de ape. Valurile au o muzică a lor ce rezonază cu cea a sferelor. Zbaterea valurilor violentă sau molcomă simbolizează sufletul poetului aspirând spre absolut.

Cuvântul **cav** (convex-concav) ne duce cu gândul la poalele valurilor, la spațiul dintre ele, adâncitura-hău dintre două valori, ca pe o cale spre abisul albastru. Dar poetul inspirat de Platon, face apel și la sensul de **cavernă** sau **peșteră** ca spațiul subteran al lumii (**Innenraum**), da și pătrunderea în peșteră este intrarea în domeniul mistic al sufletului. Umbrele flăcărilor din peștera platoniană simbolizează prezentul și trecutul, realitatea și aparența, realul și ficțiunea.

Cuvântul **cavă** (amintește de venele cave) întruchipează șuvoaiele de ape prin care suieră vânturile, alizele și uraganele ca printre niște tuburi de orgă, căile de circulație ale spiritului vital.

Instrumentul muzical **caval** sugerează tendința apelor marine și oceanice, biciuite de vânturi, de a „îngâna” parcă o muzică stranie, molcomă și șoptită, ca cea a brizantilor sau una stridentă cu nuanțe de zbatere a valurilor uriașe. Această armonie contrastantă este asemănătoare cu performanțele cavalului, instrument străvechi al omenirii alături de fluier și nai, transpunând evenimentele

vieții în curgerea timpului prin bocet, doină, dureri ancestrale vaier sau strigăte de bucurie și extaz.

Conotația cuvântului **c(h)eval** decurge dintr-un simbol romantic, îmbrăcând forma „**cailor mării**” (valurile ce parcă tropotă), animale fantastice care nu se opresc niciodată din trapul sau alergarea lor, așa cum spune Eminescu și în poezia „O călărire în zori”.

II.

„Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră -
Floare-albastră! floare albastră!...
Totuși este trist în lume!”

Eminescu a preluat creativ motivul sau simbolul „florii albastre” de la romanticii germani și austrieci din secolele XVIII și XIX, în special Novalis.

În legende populare turinge se vorbește despre muntele Kyffhaeuser și despre **floarea albastră** din noaptea Sf. Ioan, care s-a transmis poetului Novalis prin tradiția orală natală. Pe care le-a transpus apoi în trena epică a romanului „Heinrich von Ofterdingen”, unde se vorbește de păstoriță Cyane, cunoscută ca Kornblume (albăstrea), derivat din latinescul „cyaneus”. Poetul german apelează la concepția despre **o preexistență a sufletului și la teoria vieții repetate. Floarea este o expresie a armoniei inconștiente, imagine a aceleia care domnea în epoca de aur, și a iubirii, care stau la baza naturii. Florile reprezintă copilăria terestră, iar norii manifestări ale celei de a doua copilărie, aceia prin care începe viața spirituală. Floarea albastră ar simboliza albastrul himeric al idealului transcendental.**

S-a creditat faptul că la Eminescu simbolul respectiv reprezintă **ceva desăvârșit special** dincolo de Novalis și de orice înțeles metaforic, **floarea albastră fiind o fată frumoasă, nebună, iubitoare.**

De fapt, floarea albastră din poezia lui Eminescu nu e nici un moment iubita, ci **simbolul romantic al aspirației nostalgice după un ideal necunoscut a cărei cucerire compensează dezamăgirea din lumea sub toate formele ei.** În manuscrisul păstrat, „floarea albastră” e consemnată de Eminescu cu liniuță de unire între cele două cuvinte, formând un cuvânt compus, de sine stătător. Când s-a referit la iubita sa cu ochi albaștri, poetul a utilizat versul „albastra-mi dulce floare”, unde epitetul dulce dă concretețe și anulează alăturarea simbolică „floare-albastră”, sugerând o răsturnare a simbolului, un contrast cu el. Eminescu și-a găsit refugiul, dincolo de iubirea pământescă, în cultul ideii, al poeziei, simbolizat de „floare-albastră”, intangibilul ideal, idealul abstract, un simbol transcendental care este strigat ca un consolator.

Unii critici au sesizat o funcție minoră, ornamentală a florii albastre în „Călin Nebunul”, „Călin-file de poveste”, „Miron și frumoasa fără corp” și în „Sărmanul Dionis”.

La Novalis iubita se identifică cu infinitul, iar la Eminescu se instituie un contrast: iubirea a trecut,

neîmplinită, eroul liric a rămas singur în fața lumii, cu nostalgia după infinitul incert spre care zboară gândirea sa. Romanul lui Novalis viza la capăt o beatitudine nemaicunoscută prin transfigurarea sufletului și situarea în planul mistico-fantastic al aventurii eroului, căutător al florii albastre, pe când eroul liric eminescian rămâne cu veșnica tristețe, cu aspirația sa nelămurită și necesară, ca evadare dintr-o lume în care nu mai are ce spera. Se poate admite existența la Eminescu a „florii albastre”, ca simbol poetic făurindu-și un simbol propriu al florii albastre pe filieră folclorică. În scrierile sale poetul român nu-l amintește pe Novalis. Între cei doi creatori apropierea par de ordinul structurii, funcția simbolului este la amândoi cea de mediator al cunoașterii.

Abia în „Mortua est”, albastrul pătrunde pentru prima oară în lirica antumă, devenind o prezență constantă și tulburătoare. A existat o consecvență de la **florile de crin, floare albă de cireș, la imaginea florilor de tei, apoi la florile albastre.** Albastrul este un atribut gingaș al ochilor în același spațiu poetic nostalgic; este un epitet ce sugerează când materialitatea, când imaterialitatea. Adâncimile sufletești sunt lumi ale închipuirii și reveriei, asociate cu acele „spații albastre” eterate (stele albastre, albastrul ceresc, boltirea cea albastră, ca un clopot clar albastru, porți albastre, câmpii albastre, unde-albastre, valu-albastru vagabond, albastrul tăriei, albastră-i adâncime etc.).

Determinativul **albastru** apare în poezia erotică, cosmică și fantastic-mitică, capabilă să sensibilizeze trăirile, să însoțească fluxul emotiv sau să plasticizeze metafora spațiilor și astrelor. Albastrul se adecvează atmosferei erotice, mitologice și naturiste a poeziei lui Eminescu.

III.

Apelativul – metaforă „floare albă de cireș” (simbol adonic și apolinnic: fragilitate, puritate și gingășie, atributele „dulcei fete”,/ femeii tinere; „mireasa sufletului meu”; primenirea și renașterea prin iubire și extaz; echilibrul precar dintre iubire și tragedie, dintre datul existent și extincție) are ca adresant cinci personaje reale feminine: **Cassandra** („îngerul bălai”, inocența, diafanitatea și frumusețea proaspătă, iubirea dintâi juvenilă și neprihănită), **Carmen Silva** (strălucirea majestuasă regală, tublurătorul talent nativ de poetă), **Mite Kremnitz** (frumusețea clasică prusacă, inteligența strălucitoare și prudența, simbolul amicitiei dezinteresate), **Cleopatra Poenaru** („îngerul albastru”, iubirea frugală și efemeră, visul-fantoză erotic, versalitatea femeii-actor/ jucător), **Veronica Micle** (superbia romantică și tragică, expresia visului etern de împlinire și desăvârșire prin dragoste, ființa permanent căutată, chemată-respinsă, dorită-urâtă, partea lipsă a sufletului poetului; toate aceste fațete sufletești și comportamentale întrunite ipotetic armonios ar fi întregit/ împlinit portetul ideal al femeii perfecte dorite cu ardoare, în viața sa și în creația poetică, de către ființa amarnică

încercată și zburciunată a poetului nepereche, a nefericitului perpetuu **Mihai Eminescu**.

IV.

În final, o mică mențiune de istorie literară: eticheta de „Luceafăr al poeziei” românești legată de numele lui Eminescu a fost lansată de obscurul gazetar C.B.Stamatin, într-un necrolog din ziarul „Adevărul”, din 18 iunie 1889. Eticheta a fost preluată și folosită exhaustiv după 1945, apoi după revoluția din 1989 să fie abandonată treptat ca și cea de poet național, ultima fără o temeinică justificare. Această ultimă apreciere a fost împărtășită, din păcate, și de renumitul critic literar Nicolae Manolescu, care a constatat în: Eminescu nu este un Victor Hugo care s-ar fi putut afla pe baricadele unei revoluții și deci ar fi putut fi considerat poet național; considera că Vasile Alecsandri a fost mai aproape de statutul ideal de poet

național, considerându-l și cel mai mare pastelist european, uitând probabil de poezii lakiști britanici. A eludat faptul că Eminescu și-a sacrificat iremediabil sănătatea și opera în detrimentul muncii titanice la redacția ziarului „Timpul” și alte publicații contemporane lui pe care le scria integral.

BIBLIOGRAFIE

- M. Eminescu: „Opere” (antume și postume)
Eberhard Hauge: „Die Aufhebung der Zeit in Novalis. Heinrich von Ofterdingen”, 1957
Arthur Schopenhauer: „Die Welt als Wille und Vorstellung”, 1960
Northrop Frye: „Il mito romantico (Il Romanticismo)”, 1968
„Nuvela romantică germană”, antologie, 1968, Biblioteca pentru toți, nr.430.

Radu CERNĂTESCU

Recitind *Luceafărul*

Foreza hermeneuticii va găsi mereu un teren fertil în opera eminesciană, descoperind aici, între stratul estetic și cel filosofic, între universul lui Orfeu și cel al lui Odin noi și ispititoare izvoare conotative care ne arată cum centrul de greutate al scriiturii trebuie să fie în afara textului, voit polisemic și obișnuit să releve „În petice de vreme... înțelepciune”, cum o spune poetul „arătând un cran(iu)”, în *Confesiune* (1874). Această seducție a abisului o vom exemplifica aici cu șase versuri din *Luceafărul* și cu fundalul lor conotativ, cel care relevă uitate „petice de vreme”, dar mai ales o subversivă filosofie din care s-a născut „furtuna și avântul” romanticilor.

„O, ești frumos cum numa-n vis/ Un demon se arată”

Adâncind motivul demonic dincolo de reducția *daimonică* operată de Tudor Vianu¹, dăm în opera eminesciană de biografia romantică a rebelului perpetuu, a demonului frumos ca un arhanghel și martir ca Prometeu, singurul care s-a ridicat împotriva tiraniei unui Dumnezeu nedrept și uzurpator. De la *Paradise lost* al lui Milton și până la V. Hugo, cu al său *La Fin de Satan*, figura *demonului nobil* a concentrat universul omului romantic, devenind aici simbolul unei lumi de *furtună și avânt* care nu a putut uita că Patristica vorbise deja, prin gura lui Lactantius, cel din *Divinae institutiones* (III, 5), despre consubstanțialitatea demonului Lucifer cu Isus, al cărui frate mai mic, îngerul căzut ar fi fost în Paradis. Prin Goethe, *das Dämonische* va deveni un brand romantic și o invitație la sondarea feței nevăzute,

irațională a lumii². Atracția autorilor pentru „demonul nobil”, blasfemic și bizar, a fost una din reușitele artei romantice, uitându-se mereu că arta a fost aici dublată mereu de o filosofie ce a făcut din Biblie o problemă de interpretare, iar din Lucifer un substitut al lui Christos, model al tuturor revoluțiilor, un erou curățat de demonismul Apocalipsei. Oferta acestei filosofii a fost inițial, la nivel individual, o *imitatio luciferi*, care se poate reduce la experimentarea dimensiunii demiurgice a ființei umane. Sau, cum sintetic o spune Eminescu în *Demonism*: „Este un ce măreț în firea noastră,/ Dar acel ceva nu din noi răsare,/ O moștenim de la Titanul mort,/ De la pământ, în care ne nutrim./ În moartea lui e ceva sfânt și mare,/ E o gândire-adâncă și ndrăzneală/ Pentru ce el fu condamnat la moarte”. Despre asumata comuniune de destin cu acest „duh al sfintei neliniști” vorbește și varianta de început din *Înger și Demon*, scrisă, nu întâmplător, la persoana întâi: „Ca un demon eu veghez”.

Perpessicius a semnalat cel dintâi intenția lui Eminescu de a realiza un amplu poem ce l-ar fi avut ca erou pe acest blasfemic „Dumnezeu (Lucifer)”. Planul, rămas în „carnetele lui vieneză”³, s-ar fi materializat totuși prin câteva fragmente, precum *Demonism* și *Miradoniz*. Unitare ca formă și tematică, textele acestea prezintă într-un scenariu maniheist doi eroi opozitivi: pe „titanul” bun și drept (*aka* Lucifer/Ahriman), „Contra lui Ormuz”, cel care „a fost rău și fiindcă răul/ Puterea are de-a învinge...-nvinse”.

¹ T. Vianu, *Demonul lui Eminescu*, în „Viața românească” nr. 4-5/1964, p.180-184.

² v. J. P. Eckermann, *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens*, în ed. Leipzig, 1885, vol. II, p. 201.

³ Perpessicius în M. Eminescu, *Opere* I, p. 339.

Prezent în opera lui Eminescu ca „Bătrânul zeu cu barba de ninsoare”, sau „bătrân-duiosul tată”, Ormuz funcționează pentru hermeneut ca un *nomen atque omen*, semnalându-i sursa întregului demonism eminescian. Despre Ormuz și despre raportul lui opozitiv cu Ahriman, zei din care Călinescu nu a putut vedea decât o „concepție oarecum bogomilică, deși de bogomilism nu-i propriu-zis vorba [sic!]”⁴, vorbise deja Leibniz în *Théodicée* (1710), germanul încercând să găsească în mitul maniheist sursa poveștii creștine despre demonul rebel și conflictul lui cu Dumnezeu, dar mai ales un răspuns filosofic la întrebarea: „Nu cumva Dumnezeu este chiar sursa răului în lume?”. Izvorul acestei întrebări era, paradoxal, teologia. Mai exact, pasajul paulinic despre „nedreptul” Dumnezeu: „Nu cumva Dumnezeu este nedrept când Își dezlănțuie mânia?” (Rom., 3, 5). Întrebarea apostolică va fi dezvoltată de Herder în ultimul capitol din *Briefe zur Beförderung der Humanität* (1797), unde *Stürmer*-ul fundamentează un ciudat teism luciferic ce face din Ormuz zeul suprem, în antiteză cu demiurgul Ahriman și într-o ciudată inversare de roluri față de mitul original, cel din *Ahura Mazda*.

Reinterpretând teologia, Herder susține că tot răul din lume ar fi opera acestui reinventat Ormuz, care nu ar fi altcineva decât Dumnezeul Vechiului Testament, un tiran îmbătat de putere și conștient de dezastrul făcut pe pământ: „Eu aduc bunăstarea și tot eu creez dezastrul, Eu, Domnul, fac toate aceste lucruri!” (*Isaia*, 45, 7). Acestui zeu i se opune în antiteologismul lui Herder un „demon bun”, cu aptitudini prometeice, un frate al lui Isus pe nume Lucifer.

Fie că apare ca eon, demon, Hyperion sau, pur și simplu, ca Lucifer (cum îndeobște se traduce *Luceafărul* în varianta engleză), un principiu opozitiv trece prin toată opera eminesciană deghizat în „străveziul demon” înaripat, ca în *Melancolie*. El este romanticul „demon nobil” din care Herder a făcut forța demiurgică și izvorul genialității pe pământ. Din cosmologia romantică, demonul trece în universul eminescian cu tot cu atributele lui demiurgice pentru a deveni aici „impulsul prim/ La orice gând, la orișice voință”, dar mai ales, principiul opozitiv al „marelui egoist”, al „eternului nedrept”, cum apare Adonai (Dumnezeu) în *Demonism*, respectiv, în *Andrei Mureșanu*. Asumat până la nivel individual, acest teism luciferic explică și simplifică o afirmație a poetului, făcută tot în perioada lui vieneză: „Eu nu cred nici în Iehova,/ Nici în Buddha-Sakya-Muni/.../ Eu rămân ce-am fost, romantic”. Din perspectiva *Scrisorilor pentru progresul umanității* (1797), romantic însemna participare la rebeliunea antiteologică pornită în umbra acestui „demon bun”, răsărit ca „Un mândru chip” „din a chaosului văi” (*Luceafărul*). El este „geniul mândru”, „demonul rățacit din soare” din *Fata-n grădina de aur*,

demonul din care Herder⁵ a făcut port-drapelul avântului romantic.

Nu înțeleg de ce nimeni nu s-a ocupat până acum de apropierea dintre *Scrisorile* herderiene și *Demonism*-ul eminescian, un poem din care Călinescu nu a putut vedea decât „o curioasă suprapunere de motive cosmo-teogonice și de filozofie antiraționalistă spre a explica viața ‘...întemeiată/ Pe rău și pe nedrept și pe minciună’”⁶.

„Ci eu în lumea mea mă simt/ Nemuritor și rece”

Trecând din domeniul filosofiei în cel al psihologiei romantice, demonul bun și nobil este, în viziunea ace-luiași Herder, și un răspuns la întrebarea „Ce este spiritul?”, pusă de Kant în paragraful 49 din *Critica facultății de judecată* ca o participare la discuția iscată de *Sturm und Drang* despre originea artelor frumoase. Bazându-se pe etimologia lexemelor *Genie* (geniu) și *Geist* (spirit, demon), geniul nu ar fi, în interpretarea lui Herder, decât un demon/spirit care sălășluiește în om și îi ghidează gustul și alegerea în artă. Iată de ce, un „geniu nobil este – in Herder dictum – ca o stea în întuneric. Lumină ruptă din lumină, soare din soare (*edles Genie ist wie ein Stern im Dunkeln. Licht strait nur licht ab, Sonne nur Sonne*)”⁷. Metafora herderiană fiind aici o sugestivă trimitere la pasajul biblic ce l-a adus pe Lucifer în teologie (2 *Petru*, 1, 19), acolo unde se vorbește de „lumina ce strălucește într-un loc întunecos, până se va crăpa de ziuă și va răsări luceafărul de dimineață (lat., *lucifer*) în inimile voastre”. La acest biblem trimit și atributele luceafărului eminescian, care este când „demon”, când „fiu al cerului”, când „al nopții domn”. Contextul mitologic, care dublează tot teismul luciferic herderian, este completat polisemic de versul „Cobori în jos, luceafăr blând”, care, dincolo de trimiterea la herderianul „demon bun”, amintește de palierul noetic al mitului, din care Herder a făcut o chemare la interioara iluminare luciferică. Altfel spus, cu cuvintele lui Eminescu: „Pătrunde-n casă și în gând [*subl. n.*]/ Și viața-mi luminează”.

Mitul luciferic a influențat și concepția estetică a lui Herder, arta și imaginația fiind mediate de un demon al genialității care sălășluiește în om și îl înobilează prin intermediul gustului. Conceptul de gust (*Geschmack*) este un împrumut kantian, fără gust neexistând, cum spunea autorul *Criticii facultății de judecată*, niciun produs al artelor frumoase, domeniu în care „doar gustul este necesar (*wird bloss Geschmack erfordert*)”⁸. Gustul este cel care diferențiază, adaugă Herder⁸, oamenii din punct de vedere spiritual, împărțindu-i în cei cu multă cunoaștere, și în cei de o suficiență ridicolă. Antiteza din

⁵ v. J. G. Herder, *Briefe zur Beförderung der Humanität*, X, 123.

⁶ G. Călinescu, *idem*.

⁷ J. G. Herder, *Ursachen des gesunkenen Geschmacks*..., Berlin, 1775, p. 139.

⁸ I. Kant, *Kritik der Urteilskraft*, §48.

⁴ G. Călinescu, *Opera lui M. Eminescu*, I, 1969, p. 11.

cer este astfel continuată pe pământ. Pe acest model antitetic au fost creionați Luceafărul și Cătălin...

Întorcându-ne la filosofia lui Herder și la problematica luciferică, să mai amintim doar că demonul genialității este pentru Herder, dincolo de un superlativ al condiției umane, o continuă măsurare a omului cu statura demiurgică a „demonului nobil”, comparația menținându-l pe om în tensiunea absolutului ca un continuu îndemn la formare și devenire (*Ausbildung und Entwicklung*). Îndemn care arată că filosofia romantică nu era un sistem închis, ci unul în continuă formare și emancipare de sub tirania amintirilor paradisiace, care obstrucționează cu principii morale senzațiile furnizate de trup. Căci, în opinia filosofului german, omul este o creatură mixtă (*ein vermischtes Wesen*)⁹, alcătuit din spirit și trup, din cer și pământ, din rațional și irațional. El are nevoie de vitalitatea trupului pentru a culege fructe din Pomul Cunoașterii și are nevoie de senzații pentru a înțelege filosofia vieții. În termenii poemei eminesciene, spiritul, simbolizat de un Luceafăr care este în mod explicit „gând purtat de dor”, are nevoie de Cătălin (simbolizând aici trupul ce trăiește o „noapte de patimi”) pentru *a se forma și a deveni* „Nemuritor și rece”.

„Și ține-n mână un toiag/ Încununat cu trestii”

Teoria romantică despre spiritul care are nevoie pentru a se perfecționa de trăire și emoție, Herder ne plasează în plină filosofie ocultă. În capitolul *De anima humana* din *De occulta philosophia*, (III, 37), Agrippa preia prin lecturi ficiniene (îndeosebi, *Theologia Platonica. De immortalitate animorum*) doctrina platonicească despre suflet și trup, transformând-o într-o tensiune a îndumnezeirii. La Platon (*Kratylos*, 400b), trupul (*sóma*) nu ar fi decât mormântul (*sêma*) sufletului, un mediu din care, adaugă Ficino, sufletul (ca cel ce cunoaște, *intelligit*) este adus să renască, atras fiind de amintirea luminii de dinainte de Cădere. Din cauza acestei anamneze, starea obișnuită a omului ar fi neliniștea și melancolia, semnele genialității lui funciare.

Platon atenționase deja că teoria despre suflet și trup a ajuns la el pe filieră orfică, ca parte dintr-o tradiție de mistere. Comentând pasajul platonice, Ficino colacionează dintr-o sursă neprecizată o ciudată cosmologie misterică în care apare și un „*Trietericus Bacchus*”¹⁰. Acesta ar guverna orbita soarelui împreună cu muza Melpomene, asocierea (*Trietericus & Melpomene*) cerându-se înțeleasă aici în sens simbolic, ca necesara finalizare artistică a oricărei desăvârșiri individuale. Arta ca înălțare dincolo de entuziasmul dionisiac, care nu e decât apologia răscolitoarelor instincte, ilustrează ajungerea la clarviziune și profeție, atribuțiile ficiniene ale geniului. Echivalentul agrippian pentru

acest „*Trietericus Bacchus*” este legendarul Hermes Trismegistos, cel care îndeamnă sufletul, în capitolul *Despre răpire și extază*¹¹, să părăsească trupul și „să urce dincolo de ceruri și de corurile [îngerilor], până unde demoni nu mai sunt (*Ascendere te oportebit supra coelos, chorisque, daemonum lingue abesse*)”. Este locul plin de lumină unde sufletul atinge „cel mai înalt grad al perfecțiunii contemplative (*supremus gradus contemplatiuae perfectionis*)”¹².

La tradiția ocultă a Occidentului trimit și versurile eminesciene, altfel greu de înțeles, despre Luceafărul care „alunecă-n odaie” ținând în mână „un toiag/ Încununat cu trestii”. Dacă privim mai atent, recunoaștem în toiagul demonului caduceul hermetic, simbolul cunoașterii luciferice, o filosofie profund ancorată în universul omului romantic. Citit prin prisma acestei grile decodoare, întreg *Luceafărul* eminescian se cere reinterpretat. Poema nu mai este o simplă ilustrare a unei „antiteze morale”, ca în reducția călinesciană, ci o veritabilă alegorie filosofică despre „demonul bun” care a iluminat cândva cerul omului romantic. Doar în lumina acestei aurore, dualismul spirit-trup se evidențiază ca o mecanică a genialității, iar ipostasul demonului rebel, ca ultima amintire a Edenului pierdut. Un Eden în care, adevăratul fruct din Pomul Cunoașterii a fost genialitatea, oferta dezinteresată a acestui demon înrudit și etimologic cu spiritul uman.

Din tot acest demonism romantic, Eminescu a făcut o parabolă filosofică despre spirit și trup. În poema eminesciană, Cătălina (mintea umană) are de ales între demonul genialității și mediocritatea unei existențe limitată la simțuri. Ca în cazul inteliecției ficiniene, mintea umană se află nehotărâtă la jumătatea distanței dintre divinitate și trup, ca un nod ce leagă cu sens lumea întreagă (*vultus omnium nodusque et copula mundi*)¹³. Ea are de ales (*legit*) între spirit și materie. O alegere greu de făcut, spune Ficino, fiindcă „spiritul, care încă e divin (sau luciferic, în transcripție romantică!), și corpul sunt entități opozitive prin însăși natura lor (*Intelligit & corpora: ad quae declinat etiam per naturam*)”¹⁴. Cea mai la îndemână este alegerea Cătălinei, care este și alegerea făcută cândva de Eva în Paradis. De data aceasta, urmarea este mai mult decât pierderea Paradisului, ea implică abandonul destinului demiurgic al omului. Un destin hărăzit omului romantic, care știa că *Sturm und Drang* îl traduce pe gr. *enthousiasmós*, antica inspirație divină mijlocită de muze ce îl putea conduce pe om, în *interpretatio Platonica*, la creație. Ficino i-a spus *furor poeticus*. Este starea de geniu prin care omul devine egalul unui divin Creator...

⁹ cf. J. G. Herder, *Ursachen...*, p. 132.

¹⁰ J. G. Herder, *Briefe...*, I, 139.

¹¹ M. Ficino, *Theologia Platonica...*, IV, 2, în ed. Parisiis, 1559, f. 55r.

¹² H. C. Agrippa, *De occulta philosophia*, III, 50, în ed. Coloniae, 1533, p. 317.

¹³ *ibidem*.

¹⁴ M. Ficino, *op. cit.*, III, 2, f. 45r.

Copilăria unui poet^{*}

Lumea îl consideră pe scriitorul Mihai Ursachi un poet mare. Eu îl cunosc de mic... de când avea două luni, când mamă-sa a venit cu el pentru prima oară la buniicii din Ipotești, de Paști, în anul 1941.

S-a născut la 20 februarie 1941, ora 12, scrie în certificatul de naștere de la primăria comunei Strunga, județul Iași, tatăl copilului fiind Mihai Ursachi, în vârstă de 33 de ani, plutonier, iar mama Virginia, născută Lozneanu, în vârstă de 19 ani casnică.

Părinții copilului se aflau în Strunga cu unitatea militară din care făcea parte tatăl viitorului poet, Regimentul 37 Infanterie Botoșani, aflat la acea dată în zona respectivă.

Tatăl copilului, Mihai Ursachi, fiul lui Gheorghe Ursache, din satul Hândrești, comuna Oțeleni, județul Iași, a fost militar de profesie. Născut în anul 1907, din părinți țărani, a rămas de mic orfan de mamă, situație ce l-a determinat să plece în lume spre a-și face un rost în viață.

Lupta cu greutățile vieții nu l-a îngenucheat, ci, dimpotrivă, l-a călit și înălțat. A învățat carte, ajungând chiar, lucru foarte greu pe atunci, elev la Liceul Militar „Mihai Viteazul” din Târgoviște. Nu l-a terminat însă, deoarece, îmbrățișând cariera militară, a făcut parte din corpul subofițerilor.

Era un bărbat blond, înalt, bine legat, având o ținută prestantă, distinsă. Bine dotat intelectualmente, deși a avut o copilărie și adolescență grea, și-a format deprinderea de a citi mult și temeinic. Când l-am cunoscut, în anul 1939, avea o bibliotecă bogată, cu câteva sute de volume, de o mare varietate tematică: de la lucrări cu specialitate militară, la beletristică și pedagogie. Avea un scris frumos, desena frumos, la pensie a început chiar să picteze. Cânta la chitară, avea patefon și radio, lucru rar pe atunci, juca șah și table, îi plăceau chefurile și femeile, fiind, după câte îmi amintesc, destul de sobru.

Cotrobăindu-i biblioteca, am dat peste un caiet cu poezii proprii, ceea ce înseamnă că în tinerețe avea

și preocupări literare. Erau, pare-mi-se, niște elegii. Citindu-le, m-a impresionat perfecțiunea formei și profunzimea sentimentului de tristețe ce-l conțineau.

În anul 1945 a ieșit din armată, stabilindu-se în orașul Roman, iar în anul următor, 1946, s-a dus împreună cu familia în satul natal, în Hândrești, unde avea un teren de circa două hectare, cu livadă și vie, făcându-și acolo casă și ocupându-se cu agricultura.

În anul 1950 a lichidat gospodăria din Hândrești, revenind în Botoșani, unde a intrat funcționar la uzina electrică. După câțiva ani a trecut la Întreprinderea de Transporturi Auto, iar după alți câțiva ani, la CFR Botoșani.

Mutându-se la Iași, în anul 1965, pare-mi-se, a lucrat tot la CFR de unde a și ieșit la pensie.

A murit în anul 1976, în vârstă de 69 de ani, bolnav de cancer la stomac, fiind înmormântat la Cimitirul Eternitatea din Iași. A fost un soț și un părinte bun, iar cu copiii mai curând blând decât sever.

Pe poet, care îi seamănă atât fizic, cât și psihic, fiindcă era și primul născut, l-a iubit mult. Fiind însă o fire închisă, nu-și exterioriza senti-

mente. Uneori, cu toată profesia dură, găsea și timpul, și condiția sufletească spre a se juca cu micuțul și dragălașul fiu, Mihăică.

Mama poetului, Virginia Ursache, fiica lui Gheorghe și a Haretei Lozneanu, s-a născut în anul 1922, în Ipotești, Botoșani.

De statură mijlocie, blondă, cu ochii albaștri, plâpândă la prima vedere, dar rezistentă la solicitările luptei cu viața, a trăit de mică prin străini, cum se zice, fiind dată de părinți, la vârsta de 9 ani, la școală la oraș, fiindcă nu avea, credeau ei, condiția fizică a unei viitoare agricultoare.

A urmat școala primară și secundară la Botoșani, absolvind Gimnaziul Industrial de Fete în anul 1938. A fost o școlăriță bună, bucurându-se de prețuirea profesoarelor și colegelor de școală.

În anul 1939, l-a cunoscut pe viitorul soț care a stat la Ipotești cu unitatea militară din care făcea parte, cu ocazia unor manevre. În anul 1940 s-a căsătorit, nunta serbându-li-se la Ipotești.



^{*} Manuscris din fondul documentar al Memorialului Ipotești, Donația Mihai și Gheorghe Ursachi

După nuntă și-a urmat soțul în deplasările acestuia cu unitatea militară, ajungând în iarna 1941 la Strunga, unde l-a adus pe lume pe viitorul poet.

În timpul războiului, familia Ursache a trăit în orașul Botoșani, soțul plecând mereu pe front. În această situație în familie a stat și sora mai mică a Virginiei, Olguța, care avea grijă de copil și fratele Ioan, elev la Liceul Comercial.

În luna martie 1944, împreună cu copilul și Olguța, Virginia Ursache a plecat în refugiu, fiind cartiruită împreună cu familiile celorlalți camarazi ai soțului în com. Brastavăț, sat. Crușov, jud. Olt.

La Crușov, familia Ursache a fost găzduită cu ospitalitate de familia Milena și Costică Voiculescu. În vară, a venit la Crușov și fratele, iar în toamnă și soțul de pe front. La sfârșitul anului 1944, familia pleacă spre Moldova, la începutul anului 1945 stabilindu-se în orașul Bacău.

După câteva luni de ședere în Bacău familia Ursache se mută în orașul Roman, unde locuiește până în anul 1946, de unde pleacă la Hândrești, satul natal al tatălui familiei.

La Hândrești familia Ursache intenționează să se stabilească definitiv, întocmindu-și o gospodărie agricolă, dar locuiește acolo numai până în anul 1950. În Hândrești, Virginia intră în învățământ ca învățătoare suplinitoare.

În anul 1950, familia Ursache revine în Botoșani, Virginia intrând în serviciu, ca educatoare, la o grădiniță de copii.

În anul 1965, întreaga familie se mută în orașul Iași, Virginia transferându-se cu serviciul la o grădiniță de copii din Iași, de unde a ieșit la pensie în anul 1979.

Fire ambițioasă, soție bună și mamă duioasă, în stare de a face sacrificii pentru binele familiei, Virginia Ursache a dus o luptă dărză cu viața pentru a asigura familiei sale condiții cât mai bune de existență și progres. În tinerețe cânta frumos, se îmbrăca cu gust, fiind chiar elegantă. Lupta cu viața în condiții dificile, i-a înălsprît sensibilitatea sufletească, dar este tot atât de iubitoare și dornică de mai bine, atât pentru familia sa, cât și pentru ceilalți semeni, acționând în acest scop și azi cu perseverență. Este credincioasă, urmând ca bun creștin tradiția învățată de la părinți, respectând cu grijă obiceiurile religioase.

La Crușov-Olt s-a născut cel de-al doilea copil al fam Ursache, în aprilie 1944, Gheorghe, care a fost cel mai apropiat tovarăș al copilăriei poetului.

Fiind mai mic și mai maleabil, Gheorghică a fost dominat de Mihai, dar fiind mai echilibrat, mai reținut în manifestări, l-a influențat în bine. Frații s-au ajutat reciproc și-n copilărie și în restul vieții, fiindu-si, cred, cei mai buni prieteni. A studiat chimia lucrând, la absolvirea facultății, ca inginer chimist la CFR.

După câțiva ani, a abandonat funcția dedicându-se teologiei. Ceea ce demonstrează că echilibrul, liniștea lui Gheorghică erau aparente, el trăind, în fond, o viață sufletească tumultuoasă, bântuită de furtunile existenței. Actualmente este preot ortodox de rit bizantin în Elveția.

Un loc deosebit în copilăria poetului Ursache l-a avut „tanti Olga”, sora mai mică a mamei lui, care în anii 1942-1945 i-a supraviețuit creșterea. Ea însăși o copilăndră blondă, emotivă și blândă, l-a învățat să vorbească, să se joace, să spună poezii, fiindu-i profund atașată sufletește pe toată viața.

Venit pe lume în condiții vitrege, anii tulburi din preajma și din timpul războiului, și-au pus amprenta și pe viața familiei Ursache, poetul Mihai Ursachi a simțit de copil rigorile vieții. Spre exemplu, născut și crescut prin case străine, el nu s-a bucurat ca toți copiii de leagăn, crescând, cum spunea maică-sa, nelegănat. În compensație, avea să fie legănat de muze la maturitate.

Dar Mihăică era un copil bun, drăgălaș și sociabil, fiind ca urmare, îndrăgostit de toată lumea. Uneori era însă mofturos de nu-i putea nimeni intra în voie. Așa spre exemplu, într-o seară din iarna anului 1942, a plâns atâta, cerând laptele cu care era el obișnuit, încât eu, locuind atunci cu ei, am fost nevoit să mă duc la Tulbureni, la lăptăreasă, riscându-mi viața la vreme de iarnă, spre a-i aduce laptele dorit.

Și mai drăgălaș a devenit copilul când a început să vorbească, stălcind cuvintele în mod nostim. Spre exemplu, în loc de „mămică” zicea „mămcă”. Îmi amintesc și o poezioară pe care o recita el cam așa:

Un' te duci tu, răcușor?

Mă duc, broască, să mă-nsor.

Răcușor, ia-mă pe mine,

Că tare ți-a mai fi bine.

Eu, broscuță, te-aș lua,

Popa nu ne-ar cununa.

Tu n-ai cap de legătoare

Nu ai trup de-ncingătoare,

N-ai piciorul de papuc,

La ce dracu să mă-ncurc?

La anii de școală Mihăică a trăit împreună cu familia în mediul rural, la început, la Hândrești. Casa părintească se afla la o margine de sat, având vie, livadă, fântână, pârau și heleșteu. Și așa cum povestește marele său înaintaș de la Ipotești, se va fi războit și el, ca toți copiii, la vârsta lui, cu găștele și broaștele, va fi avut tovarăși de joacă vreun dulău, iar cal de călărie vreun berbec.

Sigur este că la vârsta de șase ani și jumătate, mamă-sa fiind învățătoare în sat, l-a luat și pe el la școală, în toamna anului 1947. Era, povestea mama lui, printre cei mai tăcuți copii din clasă; nu vorbea niciodată neîntrebat, deși fiind copilul ei și-ar fi putut permite aceasta. A fost un școlar bun, printre frunțașii clasei, fără să fi făcut pentru aceasta eforturi deosebite.

La școala primară din Hândrești, Mihai a învățat primele trei clase, clasa a IV-a făcând-o la Liceul „Laurian” din Botoșani, întrucât în anul 1950, familia Ursache s-a mutat în orașul Botoșani. Clasa a IV-a făcut-o cu învățătoarea Perușcă, o excelentă pedagogă, căreia poetul îi păstrează o frumoasă amintire.

Tot la „Laurian” a făcut școlarul Ursachi Mihai și gimnaziul, în perioada 1951-1954, precum și liceul. Și la gimnaziu Mihai a fost un elev fruntaș, distingându-se de pe acum la disciplinele de profil umanist.

Dar Mihăică era nu numai drăgălaș, ci și poznaș. Așa spre exemplu, în dimineața anului nou 1946, aflându-mă la familia Ursache, care locuia atunci în orașul Roman, l-am dus pe copil, care nu avea încă 5 ani, în oraș să vadă „mascații” (capre, căiuți, urși) de anul nou. Și era ce vedea: o adevărată procesiune străbătea centrul orașului, hăulind, atrăgând mulțime de privitori, în special copii și tineri. Desigur că am fost și noi plăcut impresionați. Buna dispoziție, care a făcut ca la un moment dat, să-mi pierd grija față de copil, mi s-a transformat întâi în panică, apoi în groază, când am constatat că Mihăică a dispărut. Unde să-l caut? Să mă duc acasă fără el, nici vorbă! Profund tulburat, am continuat să umblu prin centrul orașului fără țintă. După vreo oră, când strada era aproape goală, de pe o străduță laterală apare Mihăică, luându-mă de mână, de parcă atunci m-ar fi lăsat. A fost pentru mine cea mai mare bucurie a anului, pe care nu o voi uita toată viața.

În municipiul Botoșani, poetul Mihai Ursachi și-a petrecut o parte din copilărie și adolescență, această localitate ocupând, ca mediu de viață, locul principal în copilăria lui. Aici, viitorul poet a locuit împreună cu familia în mai multe locuri după cum urmează:

- pe str. Ion Creangă nr. 65 în anul 1941;
- pe bd. Mihai Eminescu nr. 103, în anul 1942;
- pe str. Bucovina nr. 47 în anul 1942;
- pe str. Maior Ignat nr. 5 în anul 1943;
- pe str. Miron Costin nr. 13 în anul 1944;
- pe str. 7 noiembrie nr. 23 în anul 1950;
- pe str. Lascăr Catargiu nr. 26 în anul 1951;
- pe str. Cuza Vodă nr. 24 în anii 1952-1954.

În str. Cuza Vodă, Mihăică a avut ca vecini, colegi de școală și tovarăși de joacă pe frații Dan și Ducu Simionovici, fiii avocatului Vasile Simionovici, cu care se întrecea în năzbâtii, căci, pe măsură ce creștea, Mihăică devenea tot mai năzbătios. Doar un exemplu edificator: jucându-se cu praștia, treabă de băieți, a spart, probabil din greșeală, geamul la o casă vecină. Păgubitul l-a prins pe făptaș și i-a cerut să-l ducă la el acasă, întrucât nu-l cunoștea, spre a arăta părinților isprava fiului lor. Mihai l-a dus însă pe o altă stradă, apoi pe alta și încă pe alta, îndepărtându-l pe om cu totul de casa părintească. Până la urmă acesta s-a lăsat păgubaș, iar șmecherul făptaș a scăpat de chelfăneala binemeritată. (Întâmplarea mi-a fost relatată de poetul însuși.)

Dar cea mai spectaculoasă ispravă a lui Mihăică din copilăria sa a fost, mi se pare, următoarea: Era la sfârșitul anului școlar 1953-1954, nu-mi amintesc exact. Deși promovase clasa, fiind un elev mai mult decât bun la învățătură, el a fugit de acasă împreună cu un grup de colegi, care în urma rezultatelor la învățătură, corijență și repetenție, au găsit cu cale să fugă de acasă.

Eroul nostru s-a pus în fruntea grupului de vreo șapte-opt băiețandri, autoînzestrat cu mâncare și îmbrăcăminte corespunzătoare, conducându-i în pădurea Ursachi (asemănarea de nume este întâmplătoare) din marginea de nord-vest a Ipoteștilor, la vreo 12-13 km depărtare de Botoșani, pădure pe care el o cunoștea din peregrinările pe la ogoarele bunicilor de la Ipotești, ogoare care dădeau cu capetele în pădurea respectivă.

Ajuns în pădure, grupul de fugari a fost instalat de ghidul, poate chiar șeful său, într-o văgăună din Gârla Pădurii, cum îi ziceau localnicii unei gârle care își avea calea prin preajma casei bunicilor. După o bucată de vreme, Mihăică s-a dus în vizită la bunici. După ce i-au dat de mâncare, ai casei l-au dus pe băiat să se culce pe prispa casei, căci li s-a părut cam obosit și necăjit.

Gospodarii casei lucrau în grădină, la prășit. „Băetu’ ista nu-i în apele lui; îl văd cam supărat și uns de humă”, constată bunicul și își văzură de lucru mai departe. Peste câțva timp, apare o motocicletă cu doi polițiști din Botoșani, spunând că ei sunt în căutarea nepotului gospodarului, știind că Mihăică este conducătorul unui grup de băieți, fugari din Botoșani. Dar Mihăică dispăruse de pe prispa la timp. Degeaba l-au căutat toți peste tot; n-a putut fi găsit nicăieri.

După consumarea proviziilor, fugarii s-au întors la Botoșani, fără să li se fi întâmplat vreun rău, iar Mihăică își va fi luat plata cuvenită pentru fapta lui de la părinți, faptă care depășea limita obișnuitelor ștrenării copilărești.

Acea veritabilă aventură demonstra faptul că Mihăică trecea spre perioada de vârstă următoare, ea încununându-i și încheindu-i totodată copilăria. Din cele relatate rezultă că poetul Mihai Ursachi nu a fost un copil minune. Drăgălaș, mofturos și poznaș este firesc să fie orice copil.

Unii copii au uimit lumea prin manifestarea precoce a talentului lor. Pușkin, spre exemplu, la vârsta copilăriei și-a făcut un minunat autoportret în versuri. Nimic din astfel de manifestări la Mihai Ursachi. Totuși este poet; iar unii spun că este poet mare, fără ca să fi făcut ceva deosebit pentru aceasta. Ba da! A făcut un miracol: a făcut miracolul de a se naște! Și născându-se român, s-a născut poet.

ÎNCHEIERE

Prezenta schiță biografică a copilăriei poetului Mihai Ursachi se dorește un omagiu adus lui de autor, cu ocazia împlinirii vârstei de cincizeci de ani, precum și pentru faptul că, în momente de tulburare sufletească, folosește din opera sa poetică drept „tranchilizant” următoarele versuri:

„Când totul își urmează statornica orbită
și electroni și astre ca niște valuri sună,
în malul existenței, au pentru ce, iubite,
Am scrie o silabă, fie ea rea ori bună?

...Dar ce chemare clară urmează-această roză,

din nopțile amorfe ale țărinei oare
ce forță limpezită, fantastică nevroză
Și pentru ce sublimă, eternă sărbătoare?

Nu'mi spune că lumina se mântuie degrabă,
că osebite soiuri de vermi deja'n viscere
așteaptă'n mii de germeni; că nu'i nicio silabă
să steie'n necuprinsa monadelor tăcere.

Nu'mi spune că-i egală cu sine suferința...
e un incendiu sacru ce mistuie, și arde
ca o făclie-jertfă pe un altar Ființa
de-a pururi dătătoare de viață și de moarte.

...La fel bat electronii în praful de pe stradă
Ca și'n petala pură; planetele întruna

se'nvârt ca o morișcă. Ci'n noaptea de zăpadă
Lumina sfântă varsă luceafărul și luna."

Poezia se numește „*Rosa cogitans*”¹, ceea ce pe limba noastră înseamnă, cred, trandafir gânditor. Compararea omului cu trandafirul reprezintă o elevată formă de creație, de inspirație poetică, pe care i-o dorim poetului tot mai bogată, spre folosul și propășirea literaturii românești și universale.

Botoșani, 1991

Text îngrijit de Monica Simion,

Memorialul Ipotești – Centrul Național de Studii
Mihai Eminescu

¹ Poemul *Rosa cogitans* este reprodus aici după: Mihai Ursachi, *Marea înfățișare*. Postfață de Mircea A. Diaconu, Pitești, Paralela 45, 2010, p. 107.

Valy CELA

Vis eminescian

Să vedem dintru început, alături de Emil Cioran, *демиург verbală* ca manifestare supremă a binelui existențial, de vreme ce *expresia* realității îți dă iluzia *asumării*, sub toate chipurile ei, a *realității*: „Dac-aș fi întrebat pe care ființă o pizmuiesc mai mult, aș răspunde fără să șovăi: pe aceea care, găsindu-și odihna în mijlocul cuvintelor, trăiește acolo cu naivitate, printr-un acord reflex, fără să le pună în discuție și fără să le asimileze unor semne, ca și cum ar fi realitatea însăși, absolutul răspândit în cotidian.”¹ În această ordine de gândire, Basarab Nicolescu observă: „Gândirea obișnuită este foarte vorbăreată: ea ne spune fără încetare ce este adevărat și ce este fals și fabrică permanent imagini adaptate la scara noastră macrofizică”². Ca atare, e necesară „dobândirea *liniștii* (s.m.) interioare: reducerea la tăcere a gândirii obișnuite, bazată pe percepția la scară macrofizică.”³ În termeni asemănători, Martin Heidegger îndeamnă la tăcere și locuirea în preajma acesteia: „obiectul gândirii nu este atins atunci când sporovăiești despre «adevărul ființei» și despre «istoria ființei». Important este numai faptul ca adevărul ființei să ajungă la limbă și ca gândirea să pătrundă în această limbă. Poate că atunci, mult mai puțin decât o exprimare pripită, limba reclamă, dimpotrivă, convenita tăcere. Totuși cine dintre noi, cei de astăzi, ar putea să-și închipuie că eforturile sale de a gândi se situează într-adevăr pe această potecă a tăcerii?”⁴ La Eminescu, ideea este articulată convergent: „Nu esplanările ce se dau faptelor, ci faptele înșile sunt adevărul.

Doctrinile pozitive, fie religioase, filozofice, de drept ori de stat nu sunt decât tot atâtea pleduării ingenioase ale minții, al acestui *advocatus diaboli* care e silit de voință ca să argumenteze toate celea. Acest mizerabil avocat e silit să puie toate într-o lumină strălucită și, fiindcă existența este în sine mizerabilă, el e nevoit să împodobească cu flori și c-o aparență de profundă înțelepciune mizeria existenței” (*Cezara*)⁵.

Nu mai surprinde atunci că tocmai realitatea de dincolo de real e de o frapantă consistență, în sensul cunoașterii integratoare a lumii, întrucât numai cine sesizează cea mai înaltă irealitate poate să dea formă celei mai înalte realități, e încredințat Hugo von Hofmannstahl. „Căci toate ce se văd și par / Sunt un vis într-alt vis doar” răsună, conștient gândirii eminesciene, și un crâmpiei de poem al lucidului romantic Edgar Allan Poe. Dacă, așa cum ne spune și Calderón de la Barca, viața e vis, atunci visul e adevărata realitate. Eminescu așază pretutindeni în opera sa ecuația viață = vis:

*La nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură –
În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură,
Căci gândirile-s fantome, când viața este vis.
(Memento mori)*

Sau, e.g.:
*’nvățatul zice
Că-n lume nu-i ferice,
Că viața este vis?
(Stam în fereastra susă).*

Într-un text cardinal pentru edificarea universului ontologic și gnoseologic eminescian, *Archaeus*, găsim descrierea momentului în care se întrupează identitatea,

¹ Emil Cioran, *Ispita de a exista*. În românește de Emanoil Marcu, București, Humanitas, 1992, p. 166.

² Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*. Traducere de Horia Mihail Vasilescu, Polirom, 1999, p. 82.

³ Idem, *ibidem*.

⁴ Martin Heidegger, *Scrisoare despre „umanism”*, în *Repere pe drumul gândirii*. Traducere și note introductive Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, București, Editura Politică, 1988, p. 324.

⁵ Citatele din opera eminesciană au la bază ediția Mihai Eminescu, *Poezii. Proză literară. Vol. I-II*. Ediție de Petru Creția, București, Cartea Românească, 1978

consacrată, viață-vis: „Lumea-n sine rămâne un problem înlăuntrul căruia se rătăcește câte-o rază slabă, câte-o fulgerătură pe care cugetătorul adânc o-ncremenește pe hârtie, pe care, citind-o, se naște în păreții capului tău acea rezonanță lungă care face să vezi într-adevăr că lume și viață sunt un vis”. Visul nu înlocuiește realitatea, ci se fixează pe un plan preeminent acesteia, ca o suprarealitate integratoare; acolo trăiește lumea poetului: „Lumea-n sine rămâne un problem înlăuntrul căruia se rătăcește câte-o rază slabă, câte-o fulgerătură pe care cugetătorul adânc o-ncremenește pe hârtie, pe care, citind-o, se naște în păreții capului tău acea rezonanță lungă care face să vezi într-adevăr că lume și viață sunt un vis” (*Archaeus*). Ori, în *Geniu pustiu*: „O, atunci îmi place să trec prin lume cu ochii închiși și să trăiesc sau în trecut sau în viitor. Visez ca copilul ce vorbește pin somn, zâmbind, cu Maica Domnului, mă transport în ceri, pun aripi umerilor mei și părăsesc pământul, pentru ca să mă dau cu totul acelor umbre divine – visuri care mă poartă din lume 'n lume și mă izbesc din gândire în gândire. Mor pentru pământ, ca să trăiesc în ceri.” Depășind stereotipiile gândirii, Eminescu ni se învederează, asemenea afinilor săi Novalis sau Edgar Allan Poe, un visător cerebral, capabil, în pofida aparențelor, să viseze atâta vreme cât vede: „Din jurul lui dispăruse lumea cea semiobscură a tinereții lui; el privea la viitor cum ai privi din fundul unui lac liniștit și limpede ca lacrima. El singur nu-și putea explica această limpezime a minții își închise ochii. Deodată simți cumcă pe marginea patului său ședea cineva... îi ședea pe picioare. Apoi simți o mână dulce și mică pe frunte. El deschise ochii pe jumătate” (*Sărmanul Dionis*).

Eludând meandrele semantice și interpretative ale visului (profetic, inițiativ, vizionar etc.), precum și glosarea lui canonică – potrivit căreia orice vis este o realizare ireală, dar care aspiră la realizarea practică –, să ajungem la ceea ce, socot, ne învederează cea mai complexă dimensiune a conceptului, aparținând, paradoxal, tocmai romanticilor; luciditate extremă, „ne bună” revendică pentru aceștia visul. Iată de ce, înfruntând percepția comună, un asemenea vis se săvârșește, nu o dată, cu „ochii larg deschiși” (Emil Botta), fiindcă – e încredințat și Nichita Stănescu – oamenii

numai în vis,
trăiau cu tot trupul deodată. [...]

Nimenea și
nici unul nu voia să se trezească,
pentru că numai astfel
forma lor le aparținea
în întregime și toată
deodată.
(*Către Hypnos*⁶)

⁶ În *Ordinea cuvintelor. Versuri (1957-1983)*, vol. I. Cuvânt înainte de Nichita Stănescu. Prefață, cronologie și ediție îngrijită de Alexandru Condeescu cu acordul autorului, Editura Cartea Românească, 1985, p. 247-248.

Refugiarea în vis nu înseamnă abandonarea într-un spațiu protegitor, în care ai libertatea construirii lumii tale ideale, ci e în primul rând mijlocul de a ne cunoaște și de a înainta apoi către cunoașterea noimelor, rațiunilor existenței noastre⁷: „În inima visului sunt singur. Rămas fără nici o garanție, despuat de artificiile limbajului, de protecțiile sociale, de ideologiile liniștitoare, mă regăsesc în izolarea totală a fapturii în fața lumii. [...] Descopăr uluit că eu sunt această viață nesfârșită: o ființă ale cărei origini sunt dincolo de tot ceea ce pot cunoaște, a cărei soartă depășește orizonturile unde îmi ajunge privirea. Nu mai știu în jurul căror biete rațiuni am organizat mica existență a individului care eram. Știu numai că acum mi se arată rațiunile adevăratei mele vieți: ele rămân fără nume, și totuși prezente; ele sunt ceea ce simt eu, imensitatea întinderii mele reale. [...] Lucrurile, pentru această faptură anonimă care am devenit, au pe neașteptate o realitate ciudată. [...] acum le aud vorbindu-mi, le înțeleg limbajul și cântecul.”⁸ *Mutatis mutandis*, avem sub ochi un crâmpel de conștiință de pură extracție augustiniană.

În studiul clasic despre *Eminescu și mutațiile poeziei românești*⁹, Ioana Em. Petrescu dezvoltă ideea prezenței în poezia eminesciană a unui nou concept de poeticitate, constituind, în evoluția liricii românești, momentul în care viziunea se instalează în locul vederii. Motivul ochilor, recurent în poezie și în proză, vine să mijlocească, dar și să evidențieze, să potențeze, ba chiar, nu arareori, să definească această unitate indivizibilă. Încă George Călinescu observa și analiza motivul ochilor drept „graniță” – să spun, în virtutea celor expuse, nu „graniță”, ci „poartă” – între vis și realitate. Privirea dibuie și înregistrează realitatea, dar tot ea este și mediu de propagare către sferele superioare de analiză. Recurgând la jocul ochilor (și al privirii), izbutim să descifrăm nu doar luptele eroului acestuia, ci luptele omului, de vreme ce, mărturisește înțeleptul Euthanasius din Cezara, „ochii [...] reflectează lumea-n care trăiesc”. Ochii larg deschiși răspică (precum, mai târziu, la Emil Botta, Alexandru Philippide, Nichita Stănescu) autenticitatea lumii din visare și, pe de altă parte, himerica lume din zi. Iată în *Sărmanul Dionis* relația ochi-vedere, întemeiată pe relativitatea vederii, a felului în care realitatea este „văzută”: „și tot astfel, dacă închid un ochi văd mâna mea mai mică decât cu amândoi. De aș avea trei ochi aș vedea-o și mai mare, și cu cât mai mulți ochi aș avea cu atâta lucrurile toate dimprejurul meu ar părea mai mari. Cu toate astea, născut cu mii de ochi, în

⁷ Pagini dense, la Augustin (*Confessiones*, X, VI, 8-10). Pentru o cultură și pentru o perioadă istorică este revelator, constată Jacques Le Goff (*Pentru un alt Ev Mediu. Valori umaniste în cultura și civilizația Evului Mediu. I, II*. Studiu introductiv, note și traducere de Maria Carпов, București, Editura Meridiane, 1986), să fie examinate prin prisma viselor acestora, și, de asemenea, a obsesiilor care le cutreieră-cutremură. De asemenea, în viziunea lui Albert Béguin (*Sufletul romantic și visul. Eseu despre romantismul german*. Traducere de Dumitru Țepeneag. Postfață de Mircea Martin, București, Editura Univers, 1998) – al cărui studiu despre vis a devenit curând clasic – orice epocă s-ar putea defini, deopotrivă, prin relațiile stabilite între vis și starea de veghe.

⁸ Albert Béguin, *ibidem*, p. 62.

⁹ Cluj, Editura Dacia, 1989.

mijlocul unor arătări colosale, ele toate în raport cu mine, păstrându-și proporțiunea, nu mi-ar părea nici mai mari, nici mai mici de cum îmi par azi. Să ne 'nchipuim lumea redusă la dimensiunile unui glonte, și toate celea din ea scăzute în analogie, locuitorii acestei lumi, presupunându-i dotați cu organele noastre, ar pricepe toate celea absolut în felul și în proporțiunile în care le pricepem noi. Să ne-o închipuim, caeteris paribus, *înmiit* de mare – acelaș lucru. Cu proporțiuni neschimbate – o lume înmiit de mare și alta înmiit de mică ar fi pentru noi tot atât de mare. Și obiectele ce le văd, privite c-un ochi, sunt mai mici; cu amândoi – mai mari; cât de mari sunt ele absolut? Cine știe dacă nu trăim într-o lume microscopică și numai făptura ochilor noștri ne face s-o vedem în mărirea în care o vedem?”

O realitate dureroasă, greu de îndurat, e uneori visul: aventura dramatică a identității la care se ajunge prin dedublare, prin alteritate. Dincolo de acestea, sporind reverberațiile dramatice ale visării, identitatea se remodelează constant; doar trăsătura ei esențială – constanta raportare la un plan vertical sau, în termenii unui interpret al operei eminesciene, demersul ascensional – străbate, unificându-le, diversele-i chipuri: „Toma sta visând pe patul lui și fumând în lungi sorbituri din un ciubuc lung, și focul din lulea ardea pin întunericul odaiei ca un ochi de foc roșu ce-ar sclipi pin noapte. Eu stam lângă fereastră deschisă, și priveam visând în fața cea palidă a lunei. În fața locuinței lui Toma era un mândru palat a unuia din... așa[-zișii] aristocrați. Întredeschisei ochii și văzui prin fereastra arcată și deschisă, în mijlocul unui salon strălucit, o jună fată muiată 'ntr-o haină albă, înfiorând cu degetele ei subțiri, lungi, albe, clapele unui piano sonor și acompaniind țipetele ușoare a unor note dumnezeiești cu glas[ul] ei dulce, moale și încet. Părea că geniul divinului brit Shakespeare espirase asupra pământului un nou înger lunatic, o nouă Ophelia. Am închis iar ochii, astfel încât, recăzută iar în pustiul cel lung, palatul cel alb se confunda cu nourul de argint, iar juna fată albă cu îngerul în genunchi. Apoi, strângând [ochii] silit și tare, am învăscut visul meu în întuneric, n-am mai văzut nimica, ci auzeam dispărând ca o suveniră întunecată: rugăciunea unei vergine.

Muzica încetase de mult și, cu totul în prada impresiei ei, țineam încă ochii strâns închiși. Când mă deșteptai din reveria mea, fereastra susă a palatului era închisă, în salon întuneric, și sticlele ferestrei străluceau ca argintul în alba lumină a lunei.”

O „confirmare”, dar și o nuanțare a relației statornicite între vis, ochi și cunoaștere ni se dezvăluie în *Sărmanul Dionis*. Dan și Maria dorm în lună și visează unul și același vis, ceruri cu oglinzi de argint, portale cu stâlpi înalți de aur, o poartă închisă pe care n-o pot trece niciodată. Cititorii lui Eminescu își amintesc: un triumfi cu un ochi de foc, alături de un proverb în caractere arabe, se află deasupra ușii: „El adormea în genunchi. Visau amândoi acelaș vis. Ceruri de oglinzi, [îngerii] plutind cu înălțate aripi albe și cu brâie de curcubeu, portale nalte, galerii de-o marmură

ca ceara, straturi de stele albastre pe plafonduri argintose – toate pline de un aer răcoare și mirositor. Numai o poartă închisă n-au putut-o trece niciodată. Deasupra ei, în triumfi, era un ochi de foc, deasupra ochiului un proverb cu literele strâmbe ale întunecatei Arabii. Era doma lui Dumnezeu. Proverbul, o enigmă chiar pentru îngerii.” Simbolistica vede ochiul de foc drept cunoaștere absolută, spre care jinduiește eroul eminescian. Dar descifrările nu conțin nicidecum aici; ochiul de foc desemnează însăși taina artei, de vreme ce originea acesteia își găsește dezlegarea în mitul lui Prometeu, care prin foc dăruiește oamenilor implicit capacitatea de a crea, interpretează Platon. Lărgind, în sens platonician, perspectiva, chiar atributul *de foc* duce la o atare idee, focul reconciliind în unitate două contrarii de ordin aparent: umanul și divinul¹⁰. Arta e realizarea divinului din noi, iată o constantă a gândirii de esență platoniciană¹¹.

Dacă, așa cum arătam, asociem printr-un clișeu romanticismul cu starea de reverie, visare deșartă, atunci ar trebui să re-considerăm lumea romanticilor, constatând că fiecare dintre aceste vise se constituie în crâmpie de lucidități extreme, „bolnave” și „îmbolnăvitoare”, prin care ni se dezvăluie realitatea. Este unul dintre motivele pentru care Emil Botta își strigă deznădejdea: „O, visule, visule, / rău te mai porți!”. Nu visare-vânare (adesea) de himere, ci, dimpotrivă, luciditate extremă, „nebună” revendică visul. Într-o atare ipostază, nu nivel de realitate este acest vis, ci în el reverberează cea mai complexă realitate: „El se scutură oarecum din somn. Soarele se înălța ca un glob de aur arzător pe un cer adânc albastru; grădina de desubtul ferestrei în care adormise Dionis era de un verde umed și răcorit după noaptea cu ploaie, florile înprospătate ridicau în soare cochetele capete copilăroase și ochii lor plini de reci și zadarnice lacrimi. În casa de peste drum perdelele albe erau încă lăsate, prin aleile grădinei ei vișinii și cireșii înfloriți, salcâmi cu miros dulce tănuiau cărările risipite într-o viorie și melancolică umbră. Fusesse vis visul lui cel atât de aievea sau fusesse realitate de soiul vizionar a toată realitatea omenească?” (*Sărmanul Dionis*). Sau, altundeva, în cuprinsul aceleiași nuvele: „Fost-au vis sau nu, asta-i întrebarea. Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regisor a cărui existență n-o putem explica? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranți cari, voind a reprezenta o armată mare, trec pe scenă, încunjură fondalul și reapar iarăși? Nu este oare omenirea istoriei asemenea unei

¹⁰ O perspectivă de adâncime, la Gaston Bachelard, *Psihanaliza focului*. În românește de Lucia Ruxandra Munteanu. Prefață: Romul Munteanu, București, Editura Univers, 1989, p. 100-103.

¹¹ În istoria literaturii antice greco-romane, e.g., scriitorii au multă vreme conștiința harului lor divin, care-i înalță mai presus de lumea de obște. Ei sunt *quasi deorum*, proclamă și Cicero (*Pro Archia poeta*, 18: „poetam [...] quasi divino quodam spiritu inflari. Qua re suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quod quasi deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse videantur” – „[că] poetul este inspirat ca de un fel de duh divin. Ca atare, pe bună dreptate mărețul nostru Ennius îi numește pe poeții sfinți, întrucât pare că ne-au fost încredințați ca un soi de dar divin”). Însă, dimensiunile de profunzime ale acestei conștiințe sunt decelabile pentru întâia dată la Hesiod, în *Teogonia* (v. 22-57).

astfel de armate ce dispare într-o companie veche spre a reapărea în una nouă, armată mare pentru individul constituit în spectator, dar același număr mărginit pentru regisor. Nu sunt aceiași actori, deși piesele sunt altele? E drept că după fondal nu suntem în stare a vedea. – Și nu s-ar putea ca cineva, trăind, să aibă momente de-o luciditate retrospectivă cari să ni se pară ca reminiscențele unui om ce demult nu mai este? Totodată, aflăm aici un punct de plecare fundamental înspre revalorizarea visului și depășirea clișeului ce asociază visul doar cu imaginația, fabulația, inautenticitatea, ne-viața.

Ruperea de realitate se săvârșește, în schimb, prin somn. Euthanasius, ca să mă limitez la o singură exemplificare, descrie viața ce se scurge cu monotoniile, cu tabu-urile ei, cu avalanșa de doctrine de tot felul. În existența aceasta, ce te acaparează și te supune, „Și poate că din când în când îți vin momente de luciditate în care privești ca trezit din somn și vezi deodată cu mirare c-ai trăit într-o ordine de lucruri strict organizată, fără ca s-o știi sau s-o vrei aceasta. Și această minte, care în turburea și pustia împingere și luptă a istoriei oamenilor, a istoriei unui ce elementar, are din când în când câte o fulgurațiune de luciditate, această lecuță de nonsens să vorbească și ea? Să aibă vo influență, să însemneze ceva, să incifreze ceva în natură, ea care nu-i decât o încifrațiune a aceleiași naturi? Nici vorbă măcar (*Cezara*)”. Cu o îndelungată tradiție artistică și culturală, toposul somnului are infime puncte de coeziune cu visul. Unul te transportă într-o lume contrafăcută, bună ori rea, și te abandonează toropeli letargice. Celălalt te coboară în subteranele conștiinței ca să te înalțe în cerul supraconștiinței; căci nu există sus fără jos și nici ascensiune fără coborâre. Unul îți întemnițează conștiința, celălalt îți proiectează urzeala realității.

Tocmai de aceea și iubirea eminesciană își găsește dincolo de real, în realitatea Ideii, înfăptuirea deplină și fără fisură. „iubitorul, ostenit, adoarme în tăcere și, în orbul nopții, sufletul îi pleacă la drum pe urmele știute, iar în visul său se face zi, din lumina chipului iubit, tainic și pur [...]”¹². Astfel, latura concretă este întotdeauna contrabalansată de o estompată sau, dimpotrivă, de o puternică dimensiune metafizică. Precum observa Liviu Rusu, „dacă după Goethe, iubirea femeii ne ridică spre sferele înalte, după Eminescu, inima clocotitoare a femeii are atâta preț, încât însăși veșnicia este dispusă să coboare de dragul ei pe pământ, acceptând condiția vieții omenești”¹³. Prin iubire, ființa eminesciană se întregeste, accede la cunoașterea absolută și câștigă desăvârșirea în plan spiritual, relevându-se concepția asupra iubirii ca principiu ontologic deoarece „viața este ființa actualizată, și iubirea este forța creatoare care acționează în viață”¹⁴. Urmărind sentimentele pe care poetul le are în fața femeii

iubite și nuanțele liricii erotice eminesciene (plecând de la candidale descrieri ale îngerului și până la satira eminesciană), constatăm că „abolind timpul, visul va face ca iubita pierdută să fie prezentă, și încă de o prezentă cu totul trupească [...]”¹⁵. Avem a face, din nou, cu o închidere în sine, o profundă interiorizare, o amortire a simțurilor, în timp ce sufletul „un drumeț se face” sau, altfel spus, acum energia spirituală primează. Analizând sonetul *Când însuși glasul*, Dan C. Mihăilescu remarcă faptul că „treapta supremă a auzului eminescian este ceea ce am numit «auzul dinlăuntru»”¹⁶, „calea către iubire” eliberând de „carcera trupească”. Citit dintr-o atare perspectivă, sonetul *Sătul de lucru* devine una dintre reprezentările erosului eminescian spiritualizat, vădindu-se totodată distanțarea față de „modelul shakespearian” – sau „eminescianizarea”, potrivit lui Petru Creția. *Sonetele* propun „încălcarea” limitelor temporale pentru o (re) chemare la viață a femeii-muză, ea condiționând creația artistică; astfel, „aici, iubirea nu mai are o valoare sentimentală, ci și una existențială: ea sporește ființa și-i conferă sens”¹⁷, iar „conștiința visului ca unică realitate”¹⁸ nu este atributul unui singur poem, ci se constituie drept plan integrator al întregii creații.

Aspectele dihotomice ale cunoașterii, ce însumează adâncimile cele mai nebănuite, tainice, involburate ale ființei, cu înălțimile pure, greu de atins ale ideilor, constituie condiția *sine qua non* a oricărei deveniri. Intuiția uluitoare, genială a romanticilor se metamorfozează dintr-un paradox într-un truism: marea poezie, dar și marea cunoaștere se săvârșesc și, în consecință, sunt câștigul visului¹⁹. Cunoașterea nu poate fi, prin urmare, decât rodul acestei logodne dintre realitatea vizibilă și cea invizibilă²⁰. Astfel glosate, visele²¹ ne duc spre marile noastre adevăruri și, mai apoi, spre marile adevăruri ale lumii. Visele lui Toma Nour sunt, s-a spus, fantezmele paradisiace ale unui spirit obsedat de totalitate și de absolut. Eroul din *Geniu pustiu* e nevoit să închidă ochii spre a-și alunga toate visurile care îl cuprind și îl acaparează până la asfixie, imagine menită să exteriorizeze starea vizionară extremă. Expresia absolută a realității, a vieții adevărate, se regăsește în vis. În această viziune ontologică, tocmai curgerea noastră cotidiană, frapant de concretă, devine, în cele din urmă, deșertăciune, iluzie a trăirii. Visul, prin compensație, receptează adevărul vieții; acolo trăiește lumea poetului.

¹⁵ Alain Guillerrou, *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu*, traducere de Gh. Bulgar și Gabriel Pârvan, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 276.

¹⁶ Dan C. Mihăilescu, *Perspective eminesciene*, București, Editura Cartea Românească, 1989, p. 67.

¹⁷ Liviu Rusu, *op. cit.*, p. 177.

¹⁸ Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1996, p. 61.

¹⁹ Am evitat în mod constant și conștient în aceste pagini disocierea tranșantă vis-visare-reverie-revelație.

²⁰ Vezi, de pildă, și studiul lui Corneliu Mircea, *Ființa – ca logos și revelație extatică*, în *** *Dialoguri despre ființă*, ed. cit., p. 144-157.

²¹ În gândirea greacă, visul, cu variatele sale concretizări semnificaționale se regăsește *mantikē, óneiros, prôlēpsis, prônoia*.

¹² Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, Editura Humanitas, [1998], p. 14.

¹³ Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga*, [București], Editura Cartea Românească, 1981, p. 68.

¹⁴ Paul Tillich, *O ontologie a iubirii*, în „Viața Românească”, anul LXXXV (noiembrie 1990), nr. 11, p. 87.

Jurnalul cu Eminescu (2)

15 APRILIE. Mi s-a aprobat lucrarea! Cu titlul puțin schimbat: **Dialogul cu moartea**. Poate *confruntarea* era mai bine, dar ce importanță mai are acum?

Sturzu va conduce lucrarea, Ciopraga a semnat. O să mă apuc de scris. După Paște.

Mai întâi să trimit, prin Ioanid, planul detaliat al lucrării către dl. Sturzu. Am citit aproape tot ce mă interesează și totul mă convinge, toți autorii îmi spun că am dreptul să ajung aici... Mulțumescu-ți Doamne, că m-ai învrednicit cu o asemenea idee!

Am adunat o seamă de cărți (mai e încă nevoie de multe), dar nu cred că ar mai fi vreuna care să-mi schimbe părerea. Nu cred că mai pot și alții afară de Maiorescu, Gherea, Vianu, Pompiliu Constantinescu, Mihail Dragomirescu, Călinescu, Streinu, Caracostea, D. Popovici, Murărașu, Perpessicius, Matei Călinescu, Ion Negoitescu să aducă propoziții noi, esențiale, ci doar să-mi întregească demonstrația.

Am fost la Iași, am umblat cu Ioanid din birou în birou să obțin acceptarea temei mele de licență. Abia Corneliu Sturzu a zis că i se pare interesant, a și a scris pe cerere că va conduce el lucrarea.

Ce să fac? Maestrul Husar e în America de Sud; dumnealui ar fi îmbrățișat o asemenea temă cu dragă inimă. Ciopraga a mormăit doar „bine, mai vedem”. Dar m-am înscris! Acum la muncă! Mai am atâtea de făcut.

Pe la Voinești n-am trecut, de fapt nici n-am avut vreme colindând lașul și literații săi universitari.

Acasă, dimineața plecare cu Ioana la Iași. Doamne, oare... nu, n-are rost să pronunț nici o vorbă, poate lua trup. Am mai pățit-o eu. Când cu venirea Caterinei în '68. N-am chef să...

Prostii, gândește-te la Eminescu și-ți trece.

Taie lemne ca să-ți treacă, Cadelcule (Da așa cu cacofonia neevitată ca să fie și mai adevărat îndemnul). La muncă, putoare. Fă fișe, dacă altceva nu ești în stare.

Ce spun eminescologii despre ideea morții? Primul capitol după **expunerea de motive**. Să-i luăm la rând pe contemporani: Maiorescu, Gherea, pe cei care l-au mai putut vedea: Ibrăileanu, Raicu Rion, pe cei de dinainte de război, din generația liberă, de după apariția postumelor: Călinescu, Vianu, P. Constantinescu, Vl. Streinu, D. Popovici și mai ales Murărașu și pe cei tineri, G. Munteanu, G.C. Nicolescu, I. Negoitescu, M. Călinescu, E. Simion, I. Rotaru, Edgar Papu.

În toți vom găsi zvonuri dar nici unul nu va rosti obrăznicia care o zic eu făcând din Eminescu un poet al morții.

Cum, măi tovarășe, să spui așa o tâmpenie? Eminescu e optimist, e revoluționar, e „Sfărmași orânduială!” Îndeamnă la luptă, critică burghezia, liberalii și alte partide istorice, e marxist, sau oricum e aproape, e...

Aveți dreptate, când îl citiți pe Eminescu doar în ediții **Adussum delphine** e normal să gândiți așa.

Și să nu uit poezii: Arghezi, Blaga, Phillippide...

Valea îmi spune despre un studiu scris de-o profesoară din Italia, Rosa del Conte.

E oare cea căreia îi dedică AEB o poezie?

Chiar am s-o caut.

Da, dar cum să găsesc cartea dnei Rosa? Poate să-i scriu lui Lorenzo, dar mai am adresa lui de la Padova? S-o caut și să.

Dar uite că am uitat și cum îl mai cheamă.

Și totuși Valea spune că ar fi auzit, n-a citit nici el studiul doamnei del Conte, că ar fi cam mistic.

Or să accepte marxiștii mei de la Iași asemenea idei?

N-ai văzut cum a mârâit ciopraga? Na, că l-am scris cu literă mică.

La fel ca-n înjurătura mea de „Tu-i ciopraga mă-si”.

La culcare, s-a făcut ziuă!

Ioana plânge, mă duc s-o schimb și...

Ce frumos ridica ea picioarele când îmi simțea palma sub fund și acum...

Doamne, de ce ne pedepsești, Doamne?

Am greșit atunci la Vorona?

Nu pot nici să rostesc.

Gata, gata, vine tata! *Vine tata, schimbă fata și îi cântă nata, nata.*

Transcriu din începutul motivației: am pus motto **Universul cât de mare e în degetul lui mic** și am început, să scriu.

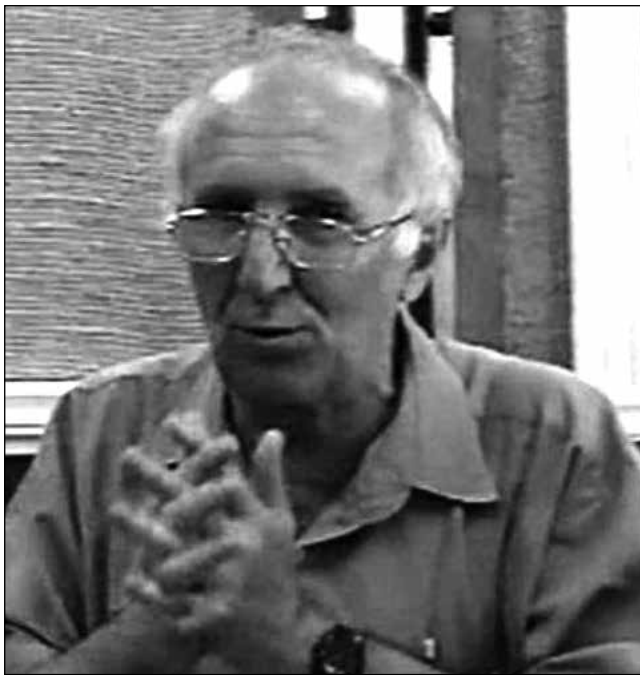
De la cine, de la ce izvoare s-a pătruns el de ideea morții. Și de ce?

Și după două puncte: **Folclorul** (trebuie să caut, are oare părintele Bardieru cărțile lui Simion Florea Marian? Dar T. Pamfilie? Deăștia îmi zicea Mircea că ar trebui să țin seama, acolo găsesc tot ce-mi trebuie) Texte esențiale, pe care Eminescu a avut de unde să le știe.

Și **creștinism** (aici să fiu atent, am să vorbesc mai ales de un fel de creștinism popular. Sigur Eminescu este un poet care știe creștinismul dar ia numai ce-i trebuie din doctrina creștină!). **Biblia**, mai ales **Ecleziastul**!

Să vedem ce au poezii din „Lepturariu” și cei tipăriți până la el.

Istoria lumii? Da, ca în **Memento mori**.



Experiența proprie. Acel an de lacrimi, moartea fratelui Ilie, moartea fetei de la Ipotești, de care dnul Marin susține că știe și că o chema, Catrina.

Poezia germană – aici va fi mai greu. Dar mai am câțiva din poezii care i-ar fi putut citi, în afară de Goethe și Schiller.

Cultura indiană – aici n-am decât să amintesc, de unde să iau eu texte care le-ar fi putut citi Eminescu traduse de nemți?

Schopenhauer, după Liviu Rusu. Acesta ar putea fi intitulat, învățând *despre moarte* sau *Aflând ce e moartea*, ba nu, învățând *de la alții ce-i moartea*.

Apoi, **Ipoteze, trepte ale ideii morții**.

O treaptă contemplativă, cognitivă cam ca în „Viața lumii” de Miron Costin, cu *Memento mori*, cu *Moarte*, cu *Mureșanu*, cu *Eu nu cred nici în Iehova*.

Apoi un capitol despre reacția de revoltă împotriva morții.

O, Satan geniu mândru, etern al disperării, cu eroi ca *Toma Nour* și *Ioan*, ca cei din *Împărat și proletar*, *Înger și demon*, *Mureșanu*, o lume ca cea din *Demonism*, din *Feciorul de împărat*...

Dacă vrei d-ta domnule Matei Călinescu e și asta o revoltă, dar revolta= moarte explică teza mea, o fi o inversare la mine? O să-mi ziceți hegelian, idealist? Să vedem, să vedem!

Acea primă parte s-ar putea numi / intitula **Contemplând moartea și cugetând asupra ei**. Aici poetul e aproape la fel ca toată generația sa, ba chiar asemănător cu profeții biblice.

Trebuie să văd unde începe a fi Eminescu, de pildă în **Misterele nopții**.

Și vine o **treaptă a inițierii**, *visul, somnia, moartea*? **Feciorul de împărat fără stea** este chiar îndemnat să facă așa dacă vrea să aibă știri din acea lume.

Strigoii, cu încercarea de-a împiedica moartea, de-a reade pe cei morți între vii.

Avataarii faraonului Tla, Sărmanul Dionis, Moș Iosif, Mureșanu din 1876 (e de fapt înainte de **Dionis**).

Dar ce caută o femeie aici? O întâlnesc și *călugărul* din **Feciorul de împărat** și poetul însuși care-și tot întâlnește îngerii, care ar trebui să se întoarcă în cerul de unde au plecat și să stingă steaua.

O inițiere prin Amor, egalitate între **Eros** și **Mors** și la **Dionis**? Cel care se răzvrătește când pricepe că /sau îl bântuie gândul că ar putea fi Dum...

Erezie? Păcat de moarte? S-ar putea intitula aceasta **Inițiindu-se în Marele Mister al Morții** sau cu motto: **Iar somnul, vameș vieții...**

Și o treaptă **secundară** (auxiliară?). dar de ce nu?, mai ales la Eminescu, adică unde Eminescu devine el însuși, e în inițierea prin iubire, iubirea-moarte. (*O, mamă, dulce mamă. Adormi-vom, troieni-va, Hai și noi la craiul, dragă și toate, câte altele, acelea pe care le numesc jocuri de amor și de moarte*). Moartea relevată prin iubire fiind de fapt o inițiere, nu? **Troienirea** aduce revelația, iubirea e o mare uitare de sine, o intrare în veșnicie, în moarte, deci... de la uitarea de sine la alienare, la mortificare, la moarte vie, când viața pare încet, repovestită de o străină gură, când ți se pare că optzeci de ani ai trăit pe lume, la **Glossă**, cu sfaturi pentru îndepărtare ca în **De vorbiți** mă fac că n-aud și ruga din **Odă**. Acel **Vino iar în sân, nepăsare tristă**.

Așadar prin iubire am aflat că moartea e și uitare, să uit deci și să nu particip, să mă fac mai întâi că nu simt, să mă retrag treptat-treptat în moarte.

Asta mi se pare mie că a făcut Poetul după ce s-a însă-nătoșit, s-a ascuns în boală, săturându-se să mai fie poet, săturându-se să mai fie Eminescu. E o speculație, știu, am curajul s-o scriu doar aici, numai cu Valea aș mai putea vorbi despre asta sau cu Nicu!

Și în fine **Moartea-moarte mioritică**, moartea știută prin simțuri, moartea de obște, ca fapt oarecare al vieții, ca petrecere. Avem aici de vorbit despre vestirea sfârșitului, despre pregătirile pentru a primi/ întâmpina senin sfârșitul, chemarea sfârșitului, ruga, implorarea sfârșitului. Și despre spectacolul sublim și grav al morții, „Să mă lăsați să mor” între ai mei și întru ale mele”.

Și finalul, concluziile: învață să mori sau **Ars moriendi** imperativul verbului nu impune o înțelegere didactică, el nu face doar o pedagogie a morții, ci învață el însuși să moară pentru a învinge moartea (repetă experiența lui Iisus, cea pământeană. Dar de asta nu pot scrie!).

Aș vrea să pun aici mottoul **Cu moartea pre moarte căl-când** dar... În atitudine, în final și în expresii este folcloric, are genuinitatea țărânului român care spune morții, „drăguța de ea”.

Temele nu sunt dezvoltate pe parcurs, descoperite de poet în timp, ci anunțate din începuturi, de la acea strofă din **Misterele**.

Moartea e frumoasă numai acasă, între sau **cu ai tăi**.

Poetul vrea să moară între ale sale (sau întru ale sale): marea, codrul, luceferii, luna, teiul sfânt, iubita.

Eminescu nu se inspiră din folclor, ci simte, ori mai corect petrece folcloric și de-aici identitatea de atitudine dintre **Mai am un singur dor și Miorița**. *Nu credeam să-nvăț a muri vre-odată*, nu înseamnă nicidecum că nu s-a gândit vreodată că trebuie să învețe a muri, ci că nu credea că va ajunge vreodată să învețe lecția sublimă a morții, s-o stăpânească, nu numai cunoscând, ci și iubind-o.

Atitudine contemplativă?

Împăcare?

Nicidecum!

Aceasta înseamnă stăpânirea morții cu cea mai bărbătească atitudine în fața morții din câte a cunoscut poezia universală și gândirea umană în același timp.

Poetului nu i s-a prescris un destin ca lui Iisus, n-a fost dat spre moarte ca Blândul Nazarinean, ci el s-a oferit să poarte acest destin, el și-a asumat moartea.

Nu clamând: *eu nu mă tem de moarte*, ceea ce ar fi fost egal cu spaima copilului care spune: *Lupule, nu mă tem de tine!* Sau cu ateul care zice: *Doamne, vezi că nu mai cred în tine?*

Poetul spune altfel: **Da, moarte, ești cumplită, asta ești, nu mă pot împotrivi ție, dar nu ești dincolo de uman, ci deopotrivă cu mine, cum sunt deopotrivă cu mine soarele, luna, marea, codrul**.

Tema aceasta se dezvoltă cicilic. Mai întâi așa cum spuneam: contemplare și trăire a durerii după cei depărtați, apoi cugtare asupra nimicniciei vieții și trăirea nimicniciei vieții, apoi o inițiere, încă din anii foarte tineri, în tainele morții, prin vis, mental și senzorial, prin iubire. După care e firească desprinderea de viață prin retragerea și intrarea în moartea de obște.

Înainte de asta e vorbirea despre, după ce o trăim nu mai spunem decât „vino după mine sau cu mine și vei vedea”.

Cei mai mulți dintre oameni, poeți, filosofi, preoți, pedagogi ai morții, vorbesc după. El a vorbit înainte, pentru că tot ce va

simți să fie știut dinainte, experimentat. De-aici o speculație: *este oare Eminescu un trăirist un existențialist avant la lettre?!*

Scrie, Cadelcule, scrie, că numai așa scapi de cele ce ți se pregătesc, numai așa ți se va părea mai ușoară năpasta care te paște și tu te faci că nu va fi. Și cum o nenorocire nu vine niciodată singură, cum tu o tot aștepti de-o vreme, aștepti noianul de nenorociri, atâta ți-a rămas să scrii, că măcar așa ai să fii cu mintea trează, dacă sufletul ți-e atât de...

Scrie, lasă filosofia, lasă lamentațiile, scrie mă!

Scriu!

Eminescu nu este nici izvor nici deltă, este locul unde acest mare fluviu Demiurg, al spiritualității românești s-a adâncit și și-a mărit albia, dar mai cu seamă și-a limpezit (strălîmpezit) esențele.

Conceptia sa, viziunea sa asupra lumii este nu sceptică, nu pesimistă, ci gravă, bărbătească, cea a confruntării cu moartea. Confruntarea este atitudine, nu idee! Momentul acestui demers (al acestei aventuri ar fi mai bine?) Eminescu este o clipă unică și de intensă strălucire în timpul frământat al neamului meu.

Eminescu este al acelei epoci de mărire a neamului românesc, pe care Călinescu o numește în Istorie *epoca domnitorului Carol*.

Atunci când au trăit și Eminescu și Maiorescu și Creangă și Caragiale și alții, mai puțin străluciți, poate, dar la fel de importanți pentru făurirea, nu doar a unui stat românesc, ci mai ales/mai cu seamă al celui strat de cultură la gurile Dunării, cum spune poetul undeva.

Clipă dar și prag! Pentru că nu e o oglindă în / de care ideea se fixează, ci e și atitudinea și geniul

Plânge loana...

E deja mai.

Și ne promisesem de 2 mai să ne iubim pe deșălate; asta era cadoul ce ni-l făceam noi la trei ani de când... Dar nu s-a mai întâmplat nimic.

Am plecat cu loana la Iași, am internat-o la Spitalul de copii, pentru investigații: un prim diagnostic o coxartroză, provocată probabil la naștere. De aia a venit sărăcuța cu picioarele înaintea. Doamne de n-ar...

Oprește-ți gândul, Cadelcule, oprește-ți-l!

Destule amenințări vin din partea serviciului, alungă de la tine măcar gândul acesta.

O, Doamne, de-aș putea măcar să mă rog... dar nu cred că mai știu, nu mai am evlavie din copilărie. Nu m-am rugat în zilele Crăciunului din 68 să vină Ea?

Dar cine să audă asemenea rugăciuni dintr-o gură care nu mai știe să se roage, de la un suflet care doar mimează rugăciunea?

Ferește-ne, Doamne, de mânia Ta!

Ele au plecat de trei zile sau de trei nopți.

Sunt singur nu am în față decât cărțoiul lui Murărașu și cărțoaiele de la Nicu, cele patru, ale ediției Perspessicius.

Și nu le mai deschid, murmur pe lângă ele.

8 mai.

Ar trebui să fiu vesel într-o zi ca asta sau poate mai corect, bine dispus.

Pentru că eu mai cred sincer în ideile celui cu care am vorbit azi și cred că așa e bine.

Ce nu știu, și asta mă roade, e dacă noi avem dreptate sau, de fapt ei, cei mulți, cei proști, analfabeți, calicii, au dreptate. Cei care conduc destinele acestui partid și implicit ale acestei țări.

El crede că vor cădea intermediarii, băgători de seamă, activiști și activistuleții, eu încep să mă cam îndoiesc.

Poate că sufletul meu e ostenit sau numai vestejit de cele ce mă apasă, boala loanei, ciondăneala cu Caterina, ciondăneala care ne duce acum mult mai repede la vorbe aspre, la imprecășii și imputații... la tensiuni ce nu le-am cunoscut în relațiile dintre noi.

Aseară eram cumplit de trist, aproape îmi venea să plâng. Stam în club, ei,ăștia de m-au invitat, nu mai începeau concursul, știam că nu am bani să plec la Iași, să le văd, nu știam în ce măsură cei de-acolo ne vor ajuta, mai ales în privința loanei.

Mă îndoiam atât de mult în sine-mi încât nu vedeam decât răul în față. Boala loanei și soarta noastră nefericită. În cazul în care nu ar putea fi salvată. Nu știu ce m-a oprit să nu plâng.

Pe de-altă parte n-am scris mai nimic la teză, iar dl. Sturzu n-a ajuns încă în posesia planului lucrării și nu văd când o să i-l duc.

Ca să împrumut de la cineva o mie de lei, nu știu de la cine, poate de la București, dar ca să ajung, la București.

Și numai de plimbare nu-mi arde mie acum. Dacă aș ști că îl pot vedea măcar pe Baconsky. Dar o fi în țară?

Nu știu ce se va alege din asta.

Mama are și ea necazuri.

Cei de la Comitet ne-au mai făcut și o imputație pentru niște costume populare.

N-am plătit CAR-ul, n-am plătit încălzirea.

Și nu mă pot lua după Titi că-mi face el rost de bani. De unde? De la „B.D. în acțiune”?

Cineva însă îmi spune că și loana va fi sănătoasă, că și Caterina își va schimba locul de muncă, apoi că și eu voi lua licența. Că voi face și spectacolul cu piesa mea.

Am început niște repetiții... Poate voi publica, zice Ioanid, niște proze.

Poate că, poate că, poate că... poate că...

Toate sunt cu **poate**, cine îmi poate garanta acum că voi atinge limita de dincolo de poate?

Doar Cel de Sus, dacă va mai avea vreme și de un nevrednic cum sunt eu.

Sunt slab dacă pot crede în asta?

Eu zic că asta nu e semn de slăbiciune, e doar un semn că, matur fiind, nu poți să nu gândești astfel, că himerele sunt himere, iar ajutorul îți vine de acolo de la Ceva, de la Cel în care crezi și că asta însemna și încrederea în tine, când crezi în Dumnezeu crezi și în tine, în puterile pe care ți le dă El. Deci, Doamne ajută!

Vor trece toate astea, vor trece!

Când?

Nu știu. Dar sigur vor trece!

Ne va ierta Cel mare și Bun de tot ce am greșit.

Plătim acum, cinstit și dur, dar trebuie să plătim, aproape că ar trebui să-l mulțumesc Celui de Sus pentru durerile de acum...

Să scriu planul lucrării.

Dacă oi fi în stare.

Dacă scriu voi avea vești bune de la Iași.



Alex. ȘTEFĂNESCU

NOAPTEA...*

Eminescu este, printre altele, și un exeget al somnului, pe care îl descrie cu competență de practicant și voluptate. Pentru el contează mai ales *adormirea*, ca moment de eliberare de realitate sau de trecere în altă realitate. Spre deosebire de Proust, care în romanul *În căutarea timpului pierdut* va descrie pe larg camerele, paturile și așternuturile ideale pentru dormit, din locuințele lumii bune, Eminescu preferă ca dormitor pădurea („Adormind de armonia/ Codrului bătut de gânduri,/ Flori de tei deasupra noastră/ Or să cadă rânduri-rânduri.”).

Dar nici adormirea în spațiul intim al locuinței nu-i este străină. În acest spațiu, jocul monoton al flăcărilor în cămin reprezintă elementul hipnogen:

„Noaptea potolit și vânt arde focul în cămin;/ Dintr-un colț pe-o sofa roșă eu în fața lui privesc,/ Pân’ ce mintea îmi adoarme, pân’ ce genele-mi clipesc;/ Lumânarea-i stinsă-n casă... somnu-i cald, molatic, lin.”

Așa începe poemul *Noaptea*. Nu se poate să nu admirăm, și aici, modul inspirat în care Eminescu găsește cuvintele cele mai potrivite pentru a descrie o situație și a ne face să ne-o imaginăm. Focul arde în cămin *potolit și vânt*. Aceste două adverbe sunt suficiente pentru a evoca domesticitatea flăcărilor dintr-un cămin la o oră târzie de noapte.

Este momentul în care apare ea. Nu se știe dacă apare cu adevărat, în timp ce poetul adoarme, sau dacă îi apare în vis:

„Atunci tu prin întuneric te apropii surâzândă,/ Albă ca zăpada iernei, dulce ca o zi de vară;/ Pe genunchi îmi șezi, iubito, brațele-ți îmi înconjoară/ Gâtul... iar tu cu iubire privești fața mea pălindă.”

Am putea dezlega misterul, luând în considerare penultima strofă a poemului:

„Netezești încet și leneș fruntea mea cea liniștită/ Și gândind că dorm, șireato, apeși gura ta de foc/ Pe-ai mei

ochi închiși ca somnul și pe frunte-mi în mijloc,/ Și surâzi, cum râde visul într-o inimă-ndrăgită.”

Cu alte cuvinte, femeia devine îndrăzneată crezând că bărbatul doarme, când, în realitate, el doar ține ochii închiși și îi urmărește atent fiecare mișcare. Rezultă că femeia este reală. Și totuși, faptul că ea își face apariția abia *după* alunecarea lui în somn te face să crezi că este un personaj într-un vis.

Nu vom ști niciodată adevărul!

Reală sau himerică, iubita poetului este capabilă de o tandrețe ritualizată al cărei *know-how* nu mai este cunoscut în lumea de azi:

„Cu-ale tale brațe albe, moi, rotunde, parfumate,/ Tu grumazul mi-l înlănțui, pe-al meu piept capul ți-l culci;/ Și-apoi ca din vis trezită, cu mânuțe albe, dulci/ De pe fruntea mea cea tristă tu dai vițele-ntr-o parte.”

Nu identificăm combinații surprinzătoare de cuvinte, ca în alte poeme eminesciene, dar ne atrage atenția limbajul gesturilor atribuit personajului feminin. Are efect artistic și faptul că, în tot acest dans erotic, bărbatul rămâne imobil, cu ochi închiși, în timp ce femeia îl înfășoară în mângâieri și sărutări.

Ultima strofă a poemului, prea explicită și bătrânesc-moralizatoare pentru un cititor de azi, ne rămâne totuși în minte printr-un dramatic *sentiment al timpului*, trăit de poet chiar și în situații în care alți oameni, instalați într-un prezent etern, uită că sunt muritori:

„O! dezmiardă, pân’ ce fruntea-mi este netedă și lină,/ O! dezmiardă, pân’ ești jună ca lumina cea din soare,/ Pân’ ești clară ca o rouă, pân’ ești dulce ca o floare,/ Pân’ nu-i fața mea zbârcită, pân’ nu-i inima bătrână.”

Eminescu trăiește totul, simultan, și ca un om, și ca un spectator al comediei umane.

* Din volumul *Eminescu, poem cu poem*, în pregătire



Leo BUTNARU

Poezia ca nouă realitate estetică

Iosif Brodski este poetul rus de anvergură universală care a tins să se desprindă de tiparele formale, dar, mai întâi de toate, poate, de cele ale esențelor ideatice, specifice prozodiei tradiționale, reușind să o facă în măsura în care o astfel de detașare i-ar fi oferit libertatea de a se exprima cu sensibilitatea acut conectată la contemporaneitate atât sub aspectul paradigmei artistice, cât și a psihologiei de creație și a celei sociale, inerente în alternanța epocilor. (În discursul rostit cu ocazia primirii Premiului Nobel, Brodski opina: „Disponând de o genealogie, dinamică, logică și de un viitor personale, arta nu este sinonimă istoriei, ci, în cel mai bun caz, este paralelă acesteia, iar modul ei de existență e de a crea de fiecare dată o nouă realitate estetică“.)

Poezia sa e una a sintezelor Antichitate – Renaștere – Secolul XX, cu „abaterile“, devierile, „încălcările“ de reguli și canoane ale ritmului, modului de a rima, figurilor de stil etc., noutatea discursului venind din dezinvoltura nu doar de a alterna, iregular, ritmurile, ci și din a le... altera, ușor... sălbăticiindu-le, dez-înnobilându-le, de-estetizându-le, s-ar mai putea spune, pentru a se ajunge la expresia potrivită, firească, savuroasă, „pe gustul“ cititorului select din timpurile dinspre răscrucea de secole. De la un moment încolo, renunță la prozodia silabotonică, trecând, inventiv, la polimetrie și poliritmie, duse, mai apoi, în orizonturile ademenitoare ale verslibrismului, ceea ce i-a permis să-și lărgască, în nuanțe și posibilități, atât gama, cât și paleta. Sintetismul și sincretismul au la baza lor un metaforism și lirism distincte de cele ale majorității confrăților poetului leningrădean, apoi new-yorkez, manifestându-se pregnant prin metafore ce emană o multitudine, o diversitate impresionantă de sensuri, directe și implicite, pe care le concentrează nucleic, catalizator, astfel modificările ținând nu doar de formă, ci și de structură, în concordanță, am putea spune, cu crezul exprimat de tânărul Brodski (în 1960, avea 20 de ani) în poemul „Verbele“: „Pământul hiperbolelor e sub noi,/ iar cerul metaforelor plutește deasupra noastră!“ În același

discurs, avea să facă oarecât lumină referitor la unii din posibilitățile săi magiștri, numindu-i pe Osip Mandelștam, Marina Țvetaeva, Robert Frost, Anna Ahmatova, Winston Oden, umbrele cărora „mă intimidă mereu, ca și astăzi... În cele mai frumoase clipe eu îmi par mie însumi o sumă a lor, dar totdeauna mai mică, decât fiecare din ele luate aparte“.

În opera lui Iosif Brodski apar motive-cheie din istoria (dar și... gloria ori... mizeria!), filosofia lumii, care plasează autorul în categoria *poeta doctus*. Prin urmare, cum să nu te gândești și să te uimești că Brodski nu terminase nici măcar școala medie, oprindu-se pe undeva la începutul clasei a 8-a?! Pe de altă parte, ce dovadă incontestabilă că un *Self-Made Men*, un autoedificator de sine poate atinge culmile inteligenței puse în serviciul creator al spiritului sensibil! A fost un modelator de sine în libertatea opțiunilor, evitând conștient rigiditățile, constrângerile de orice natură, care i-ar fi „deranjat“ fireasca manifestare a înzestrării artistice, referindu-se, implicit, la acest aspect și în discursul Nobel: „Omul ce are o profesie ca a mea, rar poate pretinde de-a se conduce de o gândire sistematică; în cel mai bun caz, el poate pretinde un sistem. Însă, de regulă, asta e ceva de împrumut, de la orânduirea socială, studiile de filosofie la o vârstă fragedă. Nimic altceva nu convinge artistul în aleatoriul mijloacelor folosite în atingerea unui sau altui scop, fie acesta și constant, decât însuși procesul de creație, procesul izvodirii“.

Deloc puține exemple duc la ideea concludivă că unele poeme ale lui Brodski apar în rezultatul cunoașterii, inclusiv a celei științifice, implicând teze, detalii din diverse practici cognitive. Cu toate acestea, însă, nu se poate spune că autorul a ajuns la... poezia științifică (să ne amintim că printre curențele poeziei avangardismului rus era și cel „științific“ al *biocosmismului*), dar nici la știința poeziei, grație (și) acestui fapt putându-și păstra libertatea creației, neconstrânse de reguli și canoane, ci venind din subliminal, intuiție, har, organizate, bineînțelese, de ceea ce se numește travaliu literar, măiestrie,

ce presupun discernere și opțiune. Însă Brodski ține cont de implicitele legături poezie–știință ce-l privesc, când „acționează”/ interacționează clasicele legități fizice, geometrice, ale atracției, accelerației, legea lui Arhimede, unele din economia politică, demografie și darwinismul social, focalizate sintetic (dar și... alchimic) în metafore-concept, unele din ele având ca elemente de bază noțiuni matematice, euclidiene etc. Tocmai astfel de realități (și... irealități) îl plasează pe Brodski în categoria *poeta doctus*, iar particularitățile conform cărora își construiește modelul poetic al lumii și își potrivește mijloacele de expresie artistică au atingere cu cele ale scriitorilor și filosofilor existențialiști.

Întru ilustrarea unora din aceste aserțiuni, pentru început să ne întrebăm ce a ținut poetul să spună, să sugereze spre finalul poemului „În hotelul *Continental*” prin metafora – „Iar dacă vine vorba de azteci,/ glorie pieilor roșii, pentru onestitatea lor din calendar/ să extragi zilele lunii ce ni s-a dat când/ se spune «nu putea» în peștera platoniană,/ în care pe cap de frățane revine/ o bucățică de Pi er pătrat”?

Peștera platoniană e o parabolă complexă, în care filosoful antic, printr-o rețea de inițieri și sugestii, gândea să explice modul în care omul ar cunoaște lumea înconjurătoare, prin a se găsi asemănări în ce privește educația și lipsa acesteia. În fond, alegoria este o știință despre idei. Acestui subiect din „Republica” platoniană, ca și calendarului aztecilor, fascinant prin modul de a fi fost conceput și utilizat, li s-au dedicat tratate științifice. După Jean-François Mattéi, peștera respectivă „reprezintă oglinda mișcătoare și sonoră a lumii și a cunoașterii care produce în mod continuu jocuri de reflexii ale limbajului și, în mod paradoxal, reflectarea peșterii înseși în discursul lui Socrate”. Prin alegoria ei, apar forme sensibile, imagini, simboluri pe care se „altoiesc” configurații deslușite întru izvodire de sensuri noi sau, cum menționa cineva, aici este vorba de o „țesătură matricială în care orice lucru sensibil capătă o altă imagine care va reveni mai târziu”. În fine, cu toate aceste subtexte, peștera, prezentă și în alte poeme brodskiene, sugerează spațiul închis, opresiv al unui regim totalitar, care era chiar țara care i-a retras lui Brodski cetățenia, forțându-l să emigreze: URSS. De altfel, ca și labirintul în două poeme scrise la distanță de cinci ani, primul – în 1967: „Asemeni lui Tezeu, părăsesc și eu orașul –/ Labirintul meu, lăsând Minotaurul să miroase/ a putreziciune”, al doilea, intitulat „Anul 1972”, an în care Brodski părăsește lagărul socialist: „Asemeni lui Tezeu din peștera lui Minos,/ ieșind la aer pe umăr cu pielea taurului,/ eu nu văd orizontul – ci semnul minus/ al vieții de până acum...” (Pielea ar fi aluzia la ceea ce zice proverbul: a-ți salva pielea, – nu?) Cum s-ar spune, pentru un poet ca Brodski atare pilduri, atare ideai sunt ca și rupte din rai, propice metaforizării.

Apoi să ne amintim că *poeta doctus*, emigrant, însușise limba engleză la nivelul care deja îi permitea să scrie în ea, ba mai mult, prin această a doua limbă maternă a... lumii (azi, mai că se poate spune astfel, nu?), să fie profesor invitat la universități din SUA, Canada, Anglia, Irlanda, Franța, Suedia, Italia, unde a predat istoria literaturii ruse, poezia rusă și universală, teoria versificației. A ținut prelegeri și conferințe în multe biblioteci și instituții de cultură din lume. Ex-cetățeanul sovietic Brodski a scris cărți de eseuri la temelia cărora stau serioase suporturi științifice, filosofice, estetice, sociologice. În studiile despre

Brodski se spune că el a reușit să recreeze sau doar să reactualizeze unele *filosofeme* și *geometreme*, contextualizându-le pe nou, în epistemologia și arta timpurilor noastre într-un spirit mai general – rațional-pozitivist, iluminist, în contrapondere patosului romantico-apoteotic. Aceste și alte elemente într-un discurs poetic sincretic, al liberului arbitru în alegerea sistemelor și pildurilor din istoria și filosofia civilizațiilor; a libertății de a interpreta mituri și idei, în baza cărora să tragă concluzii personale, nu de puține ori – ușor didactice, moralizatoare. Pornind de la acest *ad libitum*, s-ar mai putea spune că poetului nu i se potrivește să viseze sisteme, să le jinduiască. Nu i-o permite însăși poezia care, prin eterica ei natură, este a-sistemică. Însă din posibile sisteme, verificate în gnoseologie sau doar imparate, *poeta doctus* poate extrage poezia, metafora. Inclusiv, parafraze conceptuale – acestea, pe cât de relativ frecvente în poezia noastră, pe atât de nepopulare în cea rusă, cu excepția celei a lui Velimir Hlebnikov, virtuos în metaforizări. (Iată una dintre cvasi-ghicitori-parafraze: „În orașelul, din care moartea s-a răspândit pe harta școlară” / München). Prin procesul de creație, dar și de studii, de concomitență și inter-relaționare eficientă a acestora, autorul parcă ar elucida și și-ar explica, prin poezie, revelații memorabile despre sine însuși ca artist și măsura în care reușești să raportezi *cele aflate* la conștiința existenței sale ca ceva implicat în frământatul act uman de izvodire a valorilor spirituale (cărora le-aș spune și puncte de legătură mai speciale între naturile umane care tind spre elevație, creație). E atitudinea și poate chiar crezul celui care nu agreează banalul, cotidianul (prea) familiar, dezgolit, imundul, mizeria a-spirituală, antiartistică.

Poezia lui Brodski e una a tezelor și antitezelor, dualităților pe versanții *bine – rău*. Din multiple exemple posibile, să ne oprim la poemul, primele versuri ale căruia sunt un îndemn de a jubila: „Să slăvim primăvara!”, „să ieșim doar în cămașă, desculț în pridvor,/ și în ochi ne va năvăli prosperitatea, din spre orizont!/. Din viitor! Viitorul totdeauna umple pământul cu roade”, aduce bucurie și „zile de mâine ce date îți vor fi de avuție”. Bine și frumos, ba chiar generos, până la categorica modificare de direcție a stării psihologie a eroului liric, după care primăvara, natura întreagă, „de la șopărlă la cerbul încornorat,/ se reped în aceeași direcție, în care duc urmele/ tuturor marilor crime de stat”. Laconic, măiestrit, subiectul e trecut de la jubilația vieții, de la bucuria existenței la *crime de stat* care, în Rusia, oricând, în orice regim au fost comise din abundență. Aici, și în multe alte poeme, Iosif Brodski urmează ceea ce s-a numit *linia lermontoviană* în raportul poetului cu statul, în tonalități dure, dar și sceptic-ironice până la epatare. Comunică oarecât între ele versurile lui Lermontov „Adio, Rusie nespălată,/ Tărâm de domni, țară a robilor” cu cele ale lui Brodski: „Când îmi vine în cap gândul la patrie,/ eu îi recunosc fața, cu atât mai mult goală:/ ea are chipul ei, care mie nu-mi place”. Sau: „Imperiul e-o țară pentru proști./ Circulația e sistată cu ocazia/ sosirii Împăratului”. Sau: „eu sunt urmașul unei țări sălbatice/ care și-a zdrobit mutra”. Este furiosul motiv dublu potențat al disperării-negării de către cel urgisit, condamnat, deportat, exilat; al însinguratului căruia țara de origine 12 ani la rând nu i-a permis să-și revadă părinții, aceștia stingându-se, fără a-și revedea la rândul lor feciorul. Czesław Miłosz concluzionează: „în substraturile poeziei se află experiența terorii politice, a umilirii omului și a creșterii

imperiului totalitar“. Bineînțeles, o experiență personală, autobiografică a celui care, în discursul rostit cu ocazia primirii Premiului Nobel, spuse: „mai bine e să fii ultimul nenorocit în democrație, decât martir sau lider de opinie într-un despotism“, iar referindu-se la raportul dintre poet și stat opina: „Limba și, cred, literatura, sunt lucruri mult mai vechi, inevitabile, perene, decât orice formă de organizare socială. Revolta, ironia sau indiferența, exprimate de literatură față de stat, sunt, de fapt, reacția permanenței, mai bine spus – a infinitului, în raport cu provizoratul, limitatul. Cel puțin, atâta timp cât statul își permite să se amestece în treburile literaturii, literatura are dreptul să se amestece în treburile statului“. Literatura care are și menirea de a învăța omul „să evite tautologia, adică destinul, altfel cunoscut cu titlul onorific de «jertfă a istoriei»“, își continua ideea Iosif Brodski care, ca și Viktor Krivulin, alți câțiva colegi-opozanți, se considera un cântăreț al imperiului în destrămare.

Acest crez este „insinuat“, implicit, și în poezia lui Brodski, una (menționez mai sus) contrastantă în idee, cu treceri bruște, spectaculoase, uneori, de la preceptele aspre ale filosofiei existenței la lucruri mai puțin plăcute, să zicem, însă delicat, măiestrit, memorabil nu doar formulate, cât, îți vine să spui, – și rezolvate: „*mâinilor, care de obicei, cu încordate sprâncene/ prind musca vieții în cătările armelor ucigătoare/ încredințate tinerilor, ce cunosc sângele din auzite/ sau din rupea himenului la deflorare*“.

De la moarte – la himen, deflorare... Tot la o continuare a vieții, nu?

Sau de la urgisitele probleme ale societății sovietice – din nou la moarte: „*Mai multe cartușe, decât amintiri,/ iar în gură – gust greșit de la urletul „ura!“./ Glorie femeilor care, cu priviri plecate, străine,/ mergeau spăsite la avort, în anii șaptezeci,/ astfel salvând țara de o mare rușine!*“

Poezia lui Brodski e memorabilă într-o bună parte a sa, mai accentuat – în finaluri imprevizibile de un metaforism sui generis: „*E timpul să vă dezlănțuiți, când/ zilele seamănă-ntre ele ca Ivanii-gemeni pe ruscă pământ,/ iar sânii sunt frământați tot mai avid de obraznica-nfrigurare a/ degetelor. Cu cât mai multe degete, cu atât mai puțin veșmânt*“.

Sau: „*Tot mai multe lucruri în vitrine, în neonul bâzâitor;/ iar dacă o fi totuși să-ți ieși din minți, ar fi bine/ s-o faci nu dincolo de sticlă, nu în interiorul lor*“.

Brodski este nu doar un virtuos al registrelor, formelor și compozițiilor prozodice clasice, în care și-a orchestrat cea mai mare parte a operei, ci e considerat unul din maeștrii verslibrismului, formă poetică ce mai e în plină discuție de diverse nivele, de la elogiul, încântare, până la categorică negare, contestare. Astfel, poemul său „Vertumnus“, în 16 capitole/ părți stilistic-arhitecturale, de amplă și larg respiratoare regie, e considerat cel mai frumos în verslibrismul rusesc și, implicit, o replică fără drept de apel dată celor care mai consideră că prozodia rusă ar fi una... paralelă poeziei lumii. Iar adepții verslibrismului au în persoana și creația lui Brodski repere serioase în a crea și a combate.

Deviind de la linia „autohtonă“, cu multă râvnă, până la agresivitate, apărută de ideologii realismului socialist, orientându-se spre suflul prozodic general european, Brodski e dintre autorii ruși șaizeciști care, declarat (de altfel, lucru deloc ușor de făcut în underground-ul culturii ruse/ sovietice din acea epocă)

sau implicit, se aliniau opiniilor simboलिष्टilor francezi, care au promovat necondiționat verslibrismul; opinii esențializate în convingerea lui Gustave Kahn că: „numai versul liber (în afara de punerea în valoare a unor armonii inedite) îi oferă fiecărui adevărat poet posibilitățile de a crea versul sau strofa sa originală și de a-și transcrie ritmul individual, în loc de a-și trage pe corp o formă cazonă confecționată din timp, ceea ce-i permite autorului respectiv de-a înceta să mai fie un simplu ucenic al celebrilor înaintași“. Dar și în cadrul acestui model prozodic autorul caută, experimentează, găsește elemente noi, le propune cititorilor, exegeților creației sale, de unde și concluzia lui I. Șaitanov, conform căreia Iosif Brodski, dacă nu e un arhaic (și... anarhic, așa adăuga. – L.B.), e un clasicist-novator. Experimentele sale testează disponibilitățile limbajului tradițional de a se adapta contemporaneității, modernității poeziei lumii, noilor ei forme de expresie.

O altă particularitate importantă a poeziei lui Brodski este atmosfera lor metafizică, afină ideilor directe anunțate și urmate de filosofii și filosofi-literați existențialiști – Kierkegaard, Jaspers, Heidegger, Sartre, Camus, dintre ruși – Berdiaev, Șustov, în care predomină înstrăinarea, însingurarea ca atribute inerente existenței omului care, spre deosebire de alte forme de existență, este una auto-conștientizată, mereu punându-și întrebarea despre sensul ei, a existenței în două aspecte ale sale: existența în lume și existența în sine. Ecourile existențialismului, ideea lui în parafraze, metaforizări la Brodski apar frecvent: „Singurătatea înseamnă omul la pătrat“, „Geamul înfloarește-n ornamente complicate: rama/ este esența junglilor de cristal ale mărarului,/ pătrunjelului, a tot ce avu a cultiva, a crește/ singurătatea“, Când omul e singur,/ el se află în viitor, deoarece acesta, la rândul său,/ poate să se descurce/ și fără obiectele supersonice/ de forme aerodinamice ale tiranului detronat/ ca o statuie doborâtă“, „Fii singur ca singurătatea degetelor!“, „nu există singurătate mai mare, decât amintirea/ unei minuni de cândva/ sau a unui minunat vis ce nu s-a împlinit“, „De la o vreme/ tot ce este singur simbolizează alte timpuri“, „Sus, norul,/ e ca – aparte, singuratic – un creier“. Un creier, bineînțeles, gânditor. Inclusiv într-o poezie cum este cea a lui Iosif Brodski, autor care a oferit și oferă exemple pregnante că fiece scriitor/ poet important receptează, dar și modelează lumea, arta prin prismele propriei sale vocații și, nu este exclus, prin filtrele codului său genetic, modificat, evolutiv-modelat-remodelat de achiziții culturale, epistemologice, filosofice, pornite ca impulsuri și linii de subiect din fondul spiritual universal comun tuturor popoarelor și, deci, tuturor indivizilor/ cititorilor (dacă aceștia se interesează de așa ceva). O poezie care ține de reacțiile specifice, în mare parte intuitive, ale spiritului uman față de univers, în special față de „nedezvăluirile“ enigmatice ale lumii, în tentative artistice, metaforice de a pătrunde dincolo de aparențe sau probe obținute pe cale științifică, empirică; dorința de a trece dincolo de spațiul circumstanțelor, a ceea ce e vizibil și curent înțeles în lumea omului și de a înainta cât de cât spre esențe și în esențe dăinuitoare în tainele universale, ale Absolutului ca referențialitate supremă pentru existență în general. Iar dacă și noi am fi în stare să privim la fel de plastic situațiile în care ne aflăm, așa cum vede poetul, viața ne-ar apărea tot atât de bogată, diversă și plină de valoare ca și în creația lui. În cazul nostru, a lui Iosif Brodski.

Iosif Brodski (1940–1996)

Născut în Leningrad. În anul 1958, ziarul „Vecernii Leningrad” („Leningradul de Seară”), publică foiletonul „Un trântor de la periferia literaturii”, după care începe o perioadă de urmărire a poetului. În februarie 1964, Iosif Brodski este arestat. În urma unui proces aranjat, este trimis la o expertiză medicală, apoi internat la psihiatrie. În iunie 1964, este condamnat „pentru parazitism social”, deportat temporar în regiunea Arhanghelsk. În 1972 emigrează în Austria, în același an stabilindu-se în SUA. A predat la universități americane și britanice. În anul 1977 i se acordă cetățenie americană. În anul următor este operat pe cord deschis.

În 1987 a fost distins cu Premiul Nobel, iar în 1991 i s-a acordat titlul de poet laureat al SUA.

Inițial, este înmormântat în cimitirul de pe lângă biserica Sfânta Treime din New York, pe malul Hudsonului, apoi, în iunie 1997, reînhumat la cimitirul San Michele din Veneția.

În traducerea lui **Leo Butnaru**

Iosif BRODSKI

Post aetatem nostram¹

Lui A. Ia. Sergheev

I

„Imperiul e-o țară pentru proști”.
Circulația e sistată cu ocazia
sosirii Împăratului. Plebea
înghesuie legionarii, răsună cântec, strigăt;
însă palanchinul e închis. Obiectul adulării
nu vrea să fie și obiectul curiozității.

În cafeneaua pustie din spatele palatului
un grec rătăcitor joacă domino cu
un invalid nebărbierit. Fețele de masă
sunt dungate cu rămășițele luminii zilei,
iar ecoul jubilarilor din străzi învolbură pașnic
jaluzelele. Grecul ce tot pierde
numără drahme; învingătorul își comandă
un ou fiert – să fie tare – și sare.

În dormitorul ferit și larg un vechi arendaș
îi povestește unei tinere hetaire
cum i-a fost dat să vadă Împăratul. Femeia
nu-l crede și râde în hohote. Țasta ar fi
preludiul jocurilor amoroase.

II. Palatul

Un satir și o nimfă sculptați în marmoră
privesc în apa adâncă din bazin, netezișul căreia
i-acoperit cu petale de trandafiri.

Guvernatorul, desculț, chiar cu mâna sa
îi însângerează mutra regișorului local
din cauza a patru porumbei, pârliți în aluat
(în momentul secționării bucatelor, ei reușiră
să-și ia zborul, însă neamănată căzura pe masă).
S-a dus naibii sărbătoarea, poate chiar și cariera.
Regișorul se zvârcolește mut pe podeaua udă
sub genunchiul greu, mușchiulos al
guvernatorului. Aromele de trandafiri
încețoșează pereții. Slugile, ca niște statui,
privesc indifferente undeva în față.
Iar piatra lucioasă nimica nu reflectă.

În deformata lumină a lunii nordice,

ce se-nfășură în jurul hornului de bucătărie,
grecul rătăcitor, îmbrățișat c-o pisică, privește
cum doi sclavi scot pe ușă cadavrul regișorului-bucătar,
înfășurat într-o rogojină și cu care agale
coboară panta spre râu.
Scrâșnește pietrișul.
Pe-acoperiș, un îns se străduie să închidă
gura colțoasă-a unui cotoi.

III

Abandonat de adolescentul drag, bărbierul
se examinează-atent în oglindă – se vede,
tânjind după el, motiv din care a uitat cu totul
de mutra mușterii acoperită cu spumă.
„Probabil, băiatul nu va mai reveni”.
Între timp mușterii moțâie liniștit
și vede vise pur grecești: cu zei,
cu cafarzi, cu lupte în gimnazii, unde
acru miros de sudoare
irită nările.
Zburând de pe tavan,
o muscă barosană, dând un cerc prin aer,
se-așază pe obrazul înălbit de spumă
a celui ce-adormi și, afundată-n clăbuci de spumă,
ca bieții infanteriști-peltaști ai lui Xenofon
prin zăpezile armene, peste prăvălișuri,
înălțimi, defileuri gâza se târăște încet
spre culmi, iar după ce-nconjoară gura deschisă,
năvălește să urce pe vârful nasului.

Grecul deschide strașnicul său ochi negru,
și musca, bâzâind strident de spaimă, zboară aiurea.

IV

O noapte seacă, uscată de după sărbătoare.
În gang – un steag ce seamănă cu
botul unui cal, ce rumegă-ntre buze văzduhul.
Labirintul ulicioarelor pustii e inundat
de lumina lunii: probabil, dihania
e adâncită în somn greu.

Cu cât mai departe de palat, cu-atât
sunt mai puține statui și băltoace. Pe fațade
nu se mai văd ornamentele de ghips. Iar dacă-o ușă
dă spre balcon, ea este închisă. Pe-aici, se vede,
tihna nopții o garantează doar pereții.
Sunetul propriilor tăi pași e destul de-nfricoșător
și, în același timp, numaidecât, văzduhul deja
e îmbibat de mirosul de pește: casele

¹ După era noastră (lat.).

își termină șirul.
Însă calea în bătaia lunii
duce mai departe. O felucă neagră o traversează
precum o pisică, după care
dispare-n întineric, parcă dând semn că, mai departe,
nu are rost să mergi.

V

În încheiatul pe panouri, în stradă,
„Demers către putere“, bine cunoscutul
prin părțile astea interpret kitarist,
fierbând de nedumerire, adresează curajos
concețâșenilor chemarea ca ei să dea jos
de pe monede chipul Împăratului.

Plebea gesticulează agitată. Tineri,
bătrâni cărunți, bărbați în toată firea
și din hetaire cele de carte știutoare
cu toții susțin în unanimitate
că „așa ceva, cândva, nu se mai pomenea“,
în același timp fără a concretiza
ce să se înțeleagă prin „așa ceva“:
bărbație sau slugărnice.

E de presupus că poezia apare
când orice constrângere dispare.

Un orizont deosebit de-albastru.
Plescăitul mării. Întins precum
șopârle-n martie pe o piatră caldă,
un ins gol decojește migdalele furate. Mai departe,
doi sclavi legați unul de altul,
gătindu-se de scăldătoare,
râzând în hohote, se-ajută reciproc
să dezbrace boarfele de pe ei.
E arșiță cumplită. Grecul coboară
de pe piatră, holbându-și ochii
ce-s parcă două drahme de argint, pe ele
cu imaginea noilor Dioscuri.

VI

Minunată acustică! Nu în zadar zidarul
a hrănit păduchii șaptesprezece ani
pe insula Lemnos. Acustica-i perfectă.

Și ziua-i excelentă. Plebea,
ce-a umplut conturul stadionului,
cu suflare întreruptă, absoarbe avid

înjurăturile, pe care doi luptători
și le tot împart, țipând pe arenă,
până, întărâtându-se-foc, își scot săbiile,
să hotărască ele ce și cum.

Scopul întrecerii nu este de a ucide,
dar de-a ajunge la o moarte dreaptă și logică.
Legitățile dramei din teatru trec în sport.

Acustica e minunată. În tribune –
doar bărbați. Soarele aurește
coamele leilor din loja imperială.
Întregul stadion e-o ureche uriașă.

„Ești un hoit!“ – „Ba tu ești hoit!“ – „Lepădătură ești
și hoit!“ Și-n acest moment Guvernatorul,
fața căruia-i asemeni unui uger puroiat,

izbucnește-n râs.

VII. Turnul

Amiază răcoroasă.

Pierdută undeva în nori,
săgeata de fier a turnului municipal
are și menire de paratrăsnet și de far,
dar e și loc unde se ridică drapelul. Iar
în interiorul său – e simplu: închisoarea.

A fost calculat reieșind din considerentul că,
de regulă, pe timpul faraonilor, prin satrapii,
sau la musulmani, pe timpul creștinismului –
ocnașii sau execuții alcătuiau șase procente
din populație. Din acest motiv,
cu o sută de ani mai înainte
bunicul cezarului de azi a pus la cale
reforma judiciară. Abolind
amoralul obicei al pedepsei capitale,
cu ajutorul unei legi speciale
cele șase procente el le-a redus la două,
a celor obligați să facă închisoare,
bineînțeleș, pe viață. Nu conta
de-ai fi fost vinovat sau nevinovat;
de fapt, o lege e ca un fel de impozit.
Atunci a și fost construit turnul municipal.

Luciul orbitor al oțelului cromat.
La etajul trei, scoțându-și capul
prin ambrazura circulară, un biet păstor
își trimite zâmbetul spre-acei de jos,
ce veniseră dulăul să i-l vadă.

VIII

Fântâna arteziană în formă de delfin
în larg de mare e absolut uscată.
E de-nțeles: oricare pește de piatră
se descurcă și fără apă, precum, la rândul ei,
și apa e bine-mersi fără peștele din piatră.
Acesta e verdictul judecării arbitrilor,
decizia cărora de obicei e seacă.

Sub colonada albă a palatului
pe treptele de marmoră – mai multe
căpetenii de triburi smolite, înveșmântate
în burnuzuri pestrițe și boțite
așteaptă apariția regelui,
ca un buchet aruncat pe-o cuvertură,
scos dintr-o vază de sticlă plină cu apă.

Regele apare. Căpeteniile se ridică
și bat, zângănit, sulile de trepte. Urmează
zâmbete, îmbrățișări, săruturi. Regele
se-arată oarecât jenat; dar, iată, privilegiul
tenului smolit, pe el nu se văd echimozele.

Grecul rătăcitor cheamă la el un băietan.
„Despre ce trăncănesc ei?“ – „Cine, ăștia?“
„Îh!“ – „Îi mulțumesc mai marelui.“ – „Pentru ce?“
Copilandrul își ridică văzul limpede:
„Pentru noile legi contra săracilor“.

IX. Menajeria

Grilajul care separă tigrlul
de vizitatori, în varianta lui de fontă
reproduce încălcelile din junglă.

Licheni. Stropi de rouă metalică.
O liană împletită-n jurul tulpinii de lotus.

Natura imită cu atare dragoste,
de care e în stare numai omul
căruia nu-i este indiferent
unde să se rătăcească: în codru
sau în pustiu.

X. Împăratul

Un legionar-atlet în zale lucitoare
de strajă lângă ușa albă,
de după care se aude clipocit de apă,
privește prin geam femeile ce trec.
Lui, celui care stârcește aici cam de-o oră,
deja prinde să i se părea că, acolo,
jos, nu trec frumoase diferite,
ci e doar una și-aceeași.

O mare literă de aur, M,
care împodobește ușa nu e de fapt
decât buche mică în comparație cu
fața uriașă și congestionată de încordare,
dincolo de ușă aplecată peste apa
curgătoare, ca să-și vadă în amănunțime
chipul reflectat în ea.

La urma urmelor, apa curgătoare
nu e cu nimic mai rea decât sculptorii care
au inundat întreaga împărăție
cu-astfel de modelări umane
sau de animale.

Limpede șuvoi, murmurător.
Un uriaș Vezuviu răsturnat,
atârând asupra ei, își amână erupția.

În genere cam toate acum merg scârțâind.
Imperiul seamănă cu o triremă plutind pe canalele care
pentru trireme de fapt sunt prea înguste.
Lopătarii bat cu vâslele pe uscat,
iar pietrele zgârie adânc bordul.
Nu, nu s-ar putea spune că noi
ne-am fi împotmolit de tot!
Mișcarea e mișcare, mișcarea are loc.
Oricum, plutim, plutim. Și n-ar fi cineva
care ne-ar depăși. Dar, vai, cât de puțin
seamănă asta cu viteza de cândva!
Și cum să nu suspini după vremuri în care
totul mergea destul de bine.
Destul de bine.

XI

Felinarul se stinge și fitilul lui deja
fumegă în întuneric. Șuviță subțire
se-nalță spre tavan, albeața căruia
în bezna ce se lasă în prima clipă
e de acord cu orișicare formă de lumină.
Fie ea și-a fumului suriu.
Dincolo de geam
noaptea întreagă în grădina din preajmă
se-aude șiroitoare ploaie asiatică, grea.
Dar mintea, mintea – e uscată,
atât de uscată, încât nimerind în recea
și palida îmbrățișare a flăcării,

se reaprinde mai repede decât
o filă de hârtie sau vreascul din adăpost.

Însă tavanul nu observă această înflăcărare.

În urma sa nelăsând funingine sau scrum,
omul iese în bezna umedă, dibuitor
luând-o spre poartă. Însă argintiul glas
al păsării zisă mulgătorul-caprei
îl face să se întoarcă.
Ud leoarcă,
spăsit, el intră iar în bucătărie și,
scoțându-și chimirul, pe masa galbenă
răstoarnă toate drahmele ce i-au rămas,
apoi iese în ploaie.
Pasărea nu mai țipă.

XII

Punându-și gând să treacă hotarul,
greul găsi un sac mare, apoi
pe undeva pe-aproape de bazar captură
o duzină de pisici (cât mai negre) și cu-această
zgârietoare și mieunătoare povară
spre noapte ajunse în pădurea de la frontieră.

Luna lumina, cum totdeauna o face
în iulie. Dulăi la pândă cu lătratul lor
umpleau întregul defileu: pisicile din sac
încetară să se mai revolte, aproape amuțiră.
Și greul spuse-n șoaptă: „Fie într-un ceas bun.

Atena, nu mă părăsi. Ia-o înaintea mea“,
iar în gândul său adăugă. „De astă parte a graniței
eu las șase pisici. Atât, nimic mai mult“.
Dulăii nu se vor cățăra-n copaci, să le-nhațe.
În ce privește soldații, ei sunt superstițioși.

Și totul ieși cum nu se putea mai bine. Luna,
câinii, pisicile, superstițioșii, pinii – întregul
mecanism funcționează. Iar greul ajunse
la trecătoare. Însă în clipa în care
cu un picior era deja în cealaltă țară,
el văzu ceea ce îi scăpase:

întorcând privirea, văzu marea
care se așternea departe, jos.

Spre deosebire de animale, omul e-n stare
să plece de la ceea ce iubește (doar
spre a se deosebi de animale!).
Dar, precum câinele-i trădat de salivarea sa,
pe om îl trădează animalicele sale lacrimi:

„O, Talassa!...“

Însă în lumea asta parșivă
nu se cade să rămâi prea mult la vedere,
la trecătoare, în bătaia lunii, dacă nu ai chef
să devii o țintă sigură. Astfel că,
aruncându-și povara din spate,
el începu să coboare atent
în adâncul continentului;
și-i ieșea în cale

o creastă de brazi în loc de orizont.
1970

BEI TA

Bei Ta, pe numele adevărat XU Weifeng, poet, cărturar și traducător. Născut în localitatea Wujiang din municipiul Suzhou, cercetător principal la Muzeul Literaturii Moderne Chineze patronat de Uniunea Scriitorilor din China și la Academia Chineză de Științe Sociale, este în același timp și secretar general adjunct al Congresului Mondial al Poeților (World Congresses of Poets), membru al Comitetului Director precum și șeful Agenției acestuia în China, secretar general al Filialei pentru Studii și Cercetări Shakespeareane a Societății Chineze de Studii și Cercetări pentru Literaturi Străine. A fost invitat să ia parte la manifestări literare și cele academice în peste 20 de țări, inclusiv SUA, Olanda, Mongolia ș.a., a mai condus delegația de poeți chinezi în vizită și la festivaluri de poezie în mai bine de 10 țări, Mexic, Ungaria, Israel ș.a. Editorial, a publicat vreo 30 de titluri, dintre care cele reprezentative sunt volumul de poezie *Piatra rostogolitoare prinde mușchi*, monografia *Documentare și cercetare de la un poet – despre literatura contemporană chineză*, culegerea de lucrări *Iluminându-și prăpastia – Studii de poetică ale lui Bei Ta*, traducerea în chineză a romanului *Elizabeth Costello: Opt lecții* aparținând scriitorului sud-african John Maxwell Coetzee, laureat al premiului Nobel în 2003. A primit mai multe premii în țară și străinătate, fiind tradus în engleză, germană și alte vreo zece limbi străine.



*

Toate acele ariciului au fost smulse
Au rămas găuri și mulțime de puncte pe trupul lui

Mantaua invizibilă a fost înlăturată
Nu trebuia să fie ascunsă în strălucitoarea lumină a zilei
Șoarecii îi sapă găuri în cap
Șerpilor îi dorm în mâneci

Din cauza ulcerărilor de pe intestine și stomac
Multe conspirații i-au putrezit în burtă
Rapoarte urgente de la frontiere
nu-i mai ajung în fața ochilor

Ordinele pentru incursiuni militare nu mai pot fi trimise

Chiar dinastia apărută de el
A devenit deja un peisaj pe malul Dunării
Ceea ce ei încearcă să acopere
Nu e doar istoria invadatorilor invadați
Ceea ce se lasă descoperit
Nu e doar umilința care nu se mai poate
schimba din motive de onoare
(Scrisă în timpul Congresului Mondial al Poeților care a avut loc în Ungaria, în 2009)

MEI ER

Mei Er, pe numele ei real Gao Shangmei, s-a născut în 1968 în Orașul Huaian, provincia Jiangsu. Locuiește în Beijing și lucrează în diverse domenii cum ar fi cultură, educație, turism și media etc. A început să scrie și să publice poezie în 1980, a publicat mai multe volume de poezie: *Greutatea Buretelui*, *Tu și eu*, etc.

Baudelaire

Ai supt țâțele tuturor târfelor și le-ai
stors precum portocalele

Le-ai frânt brațele ca să se usuce
Ai văzut o grămadă de viermi
Târându-se pe un copac mare și viguros
Noi cântam ramurilor cât ne ținea gura
Vocea ta răsună în tot secolul al XIX-lea

Bunătatea ți s-a risipit precum banii
Florile acelea bolnave și delicate de pe străzile Parisului
Au înjunghiat și rănit ochii apologetilor

Îți mângâi nuiua
Cu care începi să-ți descarci mânia
asupra trupurilor de femei

Așa te târai
Târându-te spre o frumoasă felină
Pentru care aveai o tandrețe nemărginită
Baudelaire
În cele din urmă a trebuit să cazi în brațele mamei
Începutul să devină capăt
Iar capătul să devină început



CHEN TAIJIU

Chen Taijiu este membru al Asociației Scriitorilor din China, director al Societății de Poezie Confucius, secretar general adjunct al biroului Chinei în cadrul Congresului Mondial al Poeților,



vicepreședinte al Comisiei de Creație în Proză al Asociației Scriitorilor din provincia Heilongjiang și președintele Asociației Scriitorilor din Zhaodong. Lucrările lui literare au fost publicate în ziare și reviste precum *People's Daily* (cotidian), *People's Literature* (literatură), *Scriitorii Chinei* etc. Peste cincizeci din poeziile sale au fost încadrate ca fiind „Poezia anului” de peste douăzeci de edituri cum ar fi *People's Literature Publishing House*, *Writers Publishing House*, *Presa Uniunii Literare a Chinei* și *Literatura populară și presa artistică*. Colecțiile sale de poezie publicată sunt: *Trăind ca un hoinar în căutarea iubirii adevărate*, *Savurând fericirea*, și *Ascultând cu atenție avalanșa de gânduri*. Chen a fost cândva responsabil pentru editarea și publicarea unei colecții imense de poezie numită *Rendez-vous în primăvară*. Această colecție a fost găzduită de Muzeul Literaturii Moderne a Chinei și de Biblioteca Provincială din Heilongjiang. Poetul a fost invitat la festivaluri renumite de poezie cum ar fi: Festivalul Internațional de Poezie de la Lacul Qinghai, Congresul Mondial al Poeților, ediția a 31-a din America și ediția a 36-a din Cehia. Unele din lucrările sale au fost publicate și peste mări.

Prima iubire

O floare de la tropice
Mă așteaptă, ofilită,
Chiar acolo, în același loc
Dar eu am ratat anotimpul înfloririi
Fructele ei nu-mi aparțin

Florile ei nu-mă ncântă
Dar mă bucură o anume simțire îmi frânge inima
În ziua în care te-am răsădit
Am crezut că o să te las singură
Dar ai crescut precum un obiect de mare frumusețe
Și ne vedem o dată pe an, în fiecare an

YANG BEICHENG

Yang Beicheng, aparținând populației hakka, s-a născut și a copilărit în provincia Heilongjiang. Acum trăiește în Beijing și Nachang. A început scrierea creativă în anii '80. Multe din eseurile sale, poeziile și proza scurtă sunt selectate de diverse jurnale literare și reviste. Cele două volume de poezie, numite *Drumul către transformare* și *Flacăra secretă*, au fost publicate în 2001 și 2010. Este unul dintre editorii pentru volumul *O selecție de Poezie din Jiangxi, din secolul 21*.

Toamna lasă tristețea să-mi treacă

Când ai plecat, apusul a torturat ploaia ce venea de la apus
Cufundându-se în septembrie inima nu mai putea să cuprindă muntele din depărtare
Frunzele delicate de floarea soarelui au căzut la pământ înainte de ploaie
Inima cătând spre soarele care îmbătrânește repede
Toamna lasă tristețea să-mi treacă
Deodată tu dai drumul plăcerii de pește și de râu

A fost întotdeauna mut precum peștele sub rodie
Acele de pin pătrunzând amurgul când o fiară mărunță a dat să intre fără să lase urme
– E mai bine să pleci înaintea omului care va pleca și el mai devreme sau mai târziu
Ce fără de griji e să te întâlnești doar o singură dată în viață
După ce ai plecat, tristețea lasă să-mi treacă toamna
(*La Lacul Yao*, 5 septembrie 2017)



Cel care a făcut ca sarea să se topească în mare

WANG GUILIN

Wang Guilin, al cărui pseudonim este Du Heng, și-a început cariera literară în anii 1980. Este inițiatorul și coordonatorul grupului „Tribul poezilor gurii Râului Galben”. A publicat numeroase poezii în diferite publicații periodice și destul de multe cărți de poezie cum ar fi *Marea pe frunze și iarbă*, *Râul schimbător*, *Introspecție și omitere*, *În calea unui pin căzut*, *Unul înseamnă Doi: Personaje Chinezești precum Cryptolalias și Tăcerea* etc. În prezent este membru al Asociației Scriitorilor din China. Trăiește în prezent în orașul Dongying, provincia Shandong.

Intrând din nou în Ierusalim

Oare ce mă face să vin iar aici
Fără să vreau să plec pentru mult timp
Șterg lacrimile de pe Zidul Plângerii cu propriile mele lacrimi
Un cuțit e adânc înfipt în inima mea

Se prăbușește și se sparge...

Sug totul cu lăcomie, iau piatra
De pe Muntele Măslinilor în brațe
Iar și iar, îmi ridic umilul meu cap
Cruci dese lucesc pe vârful

Dureri fără motiv mi-au coborât în trup
Când m-am regăsit pe drumul pelerinilor
Deodată crucea din inima mea

Murmur: iubesc
Deși niciodată n-o să mai vin

Versiunea românească de **Mihaela Mudure**



Emad Fouad



Născut într-un sat din Delta Nilului în 1974, Emad Fouad, lucrează ca jurnalist independent din 1996 pentru reviste și ziare arabe din întreaga lume: Liban, Oman, Statele Unite, Mexic, Suedia, Iordania, Egipt, Anglia, Palestina, etc. Locuiește la Anvers (Belgia) din 2004.

Apărută în 1998, prima sa carte de poezie *Fantome rănite de lumină* este urmată de volumele *Bătrânul Don Juan la pensie* (Editura Dar Sharqiat, Cairo, 2002), *With a Blue Bruise from the Bite of Remorse* (Cairo, 2002, premiat cu Tanja Poetry Award), *Mătăsurii* (Beirut, 2007, premiul întâi de poezie arabă oferit de El Hizra Literatuurprijs), *Zece feluri de a mutila un cadavru* (Beirut, 2010), *Status zero* (Cairo, 2015). Poezia sa a fost tradusă în mai multe limbi.

Este și autor a două antologii și a numeroase traduceri.

Poeemele de mai jos fac parte din volumul *Foșnete*, Editura Al Manar, 2018, tradus din arabă în franceză de Antoine Jockey și publicat cu susținerea Festivalului de poezie Voix vives (Voci vii) de la Sète. (Traducere din limba franceză: **Denisa Crăciun**)

ZBATEREA

Mai emoționant decât pescuitul unui pește
Este să-i simți zbaterea când îl scoți din
apă, strălucind în lumina soarelui
Zbatere ce mă face să țin cu fermitate
undea ca el să-mi parvină cu totul
Nimic să nu lipsească
Zbatere ce m-a învățat ce înseamnă să fii pescar
Obligat să fii
Zbatere ce m-a urmărit întreaga viață
Încă din copilărie de când plecam cu unchiul meu pe
malurile râului ca să aducem prânzul unei familii întregi
De infometați

TEATRU

Comedie :
Un bărbat adoarme și visează că o femeie vine înlăcrimată spre el. Se ceartă și ea amenință că se sinucide.
Umor negru :
Bărbatul se chinuie să nu mai adoarmă, de teamă să nu-l regăsească femeia, să nu-l amenințe că se sinucide.
Tragedie :
Femeia își duce la îndeplinire amenințarea și se sinucide.
Teatrul Absurdului :
Bărbatul o plânge.

PUNCTUAȚIE

Îndrăgostitul scrie numele iubitei
Urmărit de o virgulă
Îndrăgostita scrie numele iubitului
Urmărit de un punct final.
Iată-ne deci
Denunțați de propriile scrisori

SOMN

Întorcându-te acasă

Bagă de seamă să nu faci zgomot cu tocurile tale
Într-un colț al casei dorm fluturii
În așteptarea lumânărilor nopții
Și vocile noastre de ieri dormitează
Pe așternuturile albastre ale patului nostru.

ÎNȚEPĂTURA

Nu te dușmănea
Albina ce ne-a surprins
Înțepându-ți sânul stâng
Trebuie să o ierți
Credea că sânul tău e o floare
Ce se pregătea să se ascundă
Sub bumbacul bluzei albe.

FOȘNET

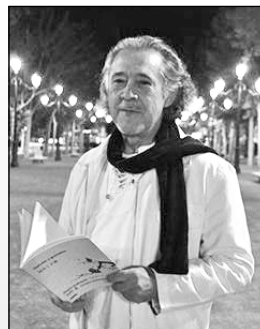
La trezire
Nu deschid ochii spre vuietul străzii
Doar ciulesc urechea la foșnetul rochiei tale
Ce de-abia a trecut
Peste covorul camerei

ÎN FIECARE NOAPTE

Deschid ușa
Și te zăresc
Adormită pe spate
Cu părul răvășit pe pernă
Blond și ondulat
Strălucind în întuneric
Văd că pătura nu-ți ascunde sânul drept
Când vreau să te acopăr
Și întind mâna să apuc colțul păturii
Îmi dau seama că nu sunt decât fantoma
Care te vizitează
În fiecare noapte

PEDRO ENRÍQUEZ

Pedro Enríquez (Granada, Spania). Poet, narator și editor spaniol, academician cu distincția Z în cadrul Academiei de Litere din Granada. Din opera sa s-au publicat 21 de titluri, poemele sale au fost traduse în franceză, ebraică, arabă, engleză, italiană, portugheză, turcă, rusă, quechua, catalană, greacă, croată și japoneză. Ultimul său volum este numit: *Poesía para desafinados* (Ediciones Puerto, Puerto Rico 2017). Director și organizator al unor multiple acte culturale. Consilier cultural al Centrului de Cultură UNESCO din Andalucia (Spania). Președinte al Filialei spaniole a Consiliului American **Consejo de Todas las Sangres** (Lima, Peru). Președinte al Asociației culturale **Granada 13artes**. Decorat cu ordinul Jose Maria Arguedes cu gradul de Maestru de către Consiliul Național și Internațional **Todas las Sangres**, în Cusco, Peru. Marele premiu internațional în cadrul Târgului internațional de carte din Puerto Rico, pentru importanta sa contribuție la lumea literară prin opera sa poetică. Premiul internațional de poezie Dama de Baza, 2017. În curs de apariție *En el hueco de su mano* (Mirto Academia, Ed. Alhulua, Granada). (**Corina Tulbure**)



Călătoria

Soarele se ascunde.
Sunt pregătit.
Mesajele sunt focul.
Noaptea încă rezistă.
Îngerul este secretul
Culorile sparg albastrul
Păsările anunță trecerea vântului.
Poezia se orientează până în mister.
Călătoria este drumul.
Scriu Machado și răsare.

Obiceiul așteptării

Așa este obiceiul așteptării:
golește-ți spatele
în timp ce ploaia
trage violete
pe obrajii tăi.

Apa ridică
atunci
cuvântul
înaintea originii sale.

Geneza

Am pus nume dimineții
când umbrele încă invadează
de melancolie streșinile,
o manta de mister
înfășurând roza vânturilor.
Am pus nume originii răsăritului
când un lac primordial
traversează codrii infiniți,
un ocean adormit de lumină
deschizând rânile de nisip.
Am pus nume la toate lucrurile

ca un copil care crește
și întinde mâinile goale
dincolo de limita privirii,
întâia inocență a apropiării.
Am numit cuvinte ce niciodată
buzele mele nu le-au pronunțat
și am învățat limbajul distanței:
pasăre, râu, vânt...
și am aflat că totul era bine.
A fost atunci secunda instabilă,
un vis nocturn fără tăcere,
am spus numele tău,
dragoste,
și s-au creat râsul și lacrimile,
viața și moartea,
bucuria și uitarea,
raiul și infernul.

Cianura poemul

Străzi furate
imagini singuratice.
Nu este viața
dar este viața.
Amurg
lumină necucerită melancolia.
Cere o dorință.
Se moare doar de două ori.
Cianura poemul.

Sub ceața barurilor
ambuscada
interminabilă
poate va descoperi o linie a mâinii fără viitor
sau nedefinitul joc prevăzut
de străzile marcate.
Ca un semnal de supraviețuire
cabinele se urmăresc

uimite de timp fără dialog.
Mă întorc la portal
umeda transparență
și uit că orașul
este o scrisoare anonimată
unde niciodată un este istorie
semnătura apei peste trotuare.

În afara petrecerii

Am venit cu cuvinte în mâini
Ca un copil care este alăptat
Ca o fetiță care primește prima sa dezmierdare

Nimeni nu m-a chemat,
Nici numele meu nu apărea în lista de invitați
O scurta amintire, un intim gând,
Poate un gest al unuia dintre asistenți
A fost destul pentru această prezență
Ceea ce reprezintă un inconvenient.

Toți vorbesc în șoaptă și mă observă,
Doritori ca eu să dispar.

Sunt străin între cei cu care am râs
Și am băut împreună,
Poate te complici în aceeași aventură
– ce cuvinte atât de sfârâncioase

Azi am ajuns ca un suspin,
ca o suflare,
ca și același sânge mereu prezent,
atât de dureros când alunecă pe pielea deschisă a răni.

Și aici sunt, indiferent,
la fel ca un firmament ocupând
întregul spațiu al atenției,
micii zei observându-mă.
Nu, nu este muzica, paharele, promisiunile,
falsele vestimentații, ceea ce m-a atras.
Doar un gând: fără speranță viața doare,
roata continuă fără oboseală.
Îmi aduc un vis și cineva mă așteaptă,
privind cerul,
din afara petrecerii.

Traducere de **Enrique Noguera**
și **Adelina Mihaela Manea**

Geo VASILE

Rescrierea unei drame în chip de labirint

La patru sute de ani de la moartea lui Shakespeare, istorica Editură Hogarth Press, fondată de Leonard și Virginia Woolf, care azi face parte din Grupul Penguin Random House, lansează o colecție de opere shakespeariene rescrise de faimoși autori contemporani. Noi ne vom referi la Jeannette Winterson care prin cartea sa *O paranteză în timp* (Humanitas Fiction, 2016, 240 p.) reimaginează celebra „Poveste de iarnă”. „Am rescris această dramă de Shakespeare fiindcă de mai bine de 30 de ani o simt în chip intim că-mi aparține”, ne previne Winterson în epilogul romanului. Un roman seducător ca edificiu epic în chip de labirint, impecabil tradus de Vali Florescu. Acțiunea marelui dramaturg este transferată în insule-fantezie cum ar fi Sicilia, sau în țări precum Boemia, un topos născocit a fi în sudul Statelor Unite, populat de negri și mexicani. Londra însăși găzduiește o parte din poveste.

Autoarea nu are nicio rețineră în a introduce realități actuale și personaje, exponente ale lumii finanțelor sau video-jocurilor. Anacronisme ce nu deranjează, căci nu există

autor mai universal decât autorul lui „Hamlet”, iar naratorul se adaptează la toate epocile, la toate teatrele. În special datorită regiei fabuloase a unei mari scriitoare britanice contemporane (n. 1959 la Manchester, stabilită la Londra după o viață tip *self made man* și absolvirea unor cursuri de literatură engleză la Harvard, inaugurează o

prodigioasă parabolă de prozatoare multi-premiată; după debutul din 1985, cu „Portocalele nu sunt singurele fructe”, urmează „Pasiunea”, „Sexul cireșilor”, „Scris pe trup”, romanul ce a făcut-o celebră, etc.).

Poate fiindcă conceptul însuși de contemporaneitate e ambiguu în literatură: toți autorii mari sunt antici, toți anticii sunt contemporani. Iluminant din acest punct de vedere este sinteza concludivă a „Poveștii de iarnă” la care ajunge Winterson: ea nu ar fi nici mai mult nici mai puțin decât un „Otello post-freudian”.

Povestea pierde astfel orice semnificație. Singurul lucru care contează este timpul, ceea ce e cu totul altceva. Nu e prima oară când Jeannette Winterson revizitează



un clasic, căci mai mereu a reinterpretat mituri și basme, inclusiv episoade biblice. Creativitatea sa este extrem de originală, am zice devastatoare, reușind să anuleze fruntariile dintre literatură și scriitură. Vocile trecutului se aud simultan cu fluxul verbal prezent al romancierii. Ele revin impunătoare în paginile sale, metamorfozate.

Așadar, să urmărim povestea rescrisă de autoarea britanică în cheia actualității. Dacă în „Poveste de iarnă” regele Leonte își acuză pe nedrept nevasta, pe Ermione, de infidelitate, și-i înstrăinează copila abia născută, Perdita, considerată bastardă, în acest roman un pianist negru, Shep, găsește o fetiță nou-născută, într-o nișă pentru copii abandonati a unui spital din Boemia, și o valjoară. Decide să le păstreze. Timp în care de partea cealaltă a lumii, la Londra, afaceristul fără scrupule Leo Kaiser, crezând că soția lui îl înșală cu cel mai bun prieten, face apel la grădinarul său mexican să-l descotorosească, contra unei imense sume de bani, de pruncul abia venit pe lume. Grădinarul va fi urmărit de niște briganzi spre a-l jefui. Nu vor reuși decât să-l ucidă, nu înainte ca acesta să fi pus pruncul în locul salvator amintit. Shep va fi spectatorul acestei scene și preia fetița, alias Perdita. O relaborare totală ce garantează interesul cititorului și al romanului. Lăsând deoparte nume, locuri sau întâmplări izolate, am putea recunoaște totul sau nimic, dacă nu am cunoaște originalul. Regăsim gelozia, redempțiunea, natura îndurătoare și eliberatoare a timpului.

Dar în prim-plan se află Perdita, copila abandonată, de la care totul pleacă și revine, chiar dacă sub altă formă. Timpul poate fi recuperat. Ceea ce a fost pierdut poate fi regăsit... Premiera piesei „Poveste de iarnă” a avut loc în 1611. A trebuit să treacă 300 de ani pentru ca știința psihanalizei să ne facă să înțelegem că trecutul ipotechează viitorul și că poate fi răscumpărat.

Bazându-se pe precedentele reușite epice ale rescrierii textelor shakespeariene, de către Tracy Chevalier (Otello), Jo Nesbo (Macbeth), Margaret Atwood a rescris „Furtuna”, Anne Tyler „Scorpia îmblânzită” etc., Winterson rescrie „Poveste de iarnă”. Interquel, reebot, remake... Oare ce se întâmplă cu literatura, de unde această obsesie a jocurilor cu ceea ce deja există? Să ne suspectăm că am pierdut capacitatea de a inventa sau chiar am început să credem că e deplasat să creăm ceva din nimic. Că e mult mai elegant și mai cool să omagiem, să cităm, să compunem variațiuni pe o aceeași temă. Nimic din toate acestea!!!. Narațiunea s-a bazat dintotdeauna pe cărțile care au precedat-o. Jane Austen, Dante, Pinocchio, Don Quijote... marile povești ale lumii au dintotdeauna fii, nepoți, părinți. Unii mai depărtați, alții chiar tangibili, declarați în unele cazuri. Ca de pildă Foe, romanul lui Coetzee. Cui îi mai pasă de unde provine o anume poveste, dacă e bine scrisă? Realitate, imaginație, narațiuni deja scrise constituie un material la fel de funcțional și demn. *O paranteză în timp*, de pildă, cu excepția câtorva ițe supranumerice lăsate în densa rețesătura, e un roman mai mult decât onorabil. Credibil, alert, și de ce nu, pasionant. În lumina geniului profetic al marelui Will, Winterson bate monedă pe inconștient, pe refulare, pe trauma psihică. Dar ceea ce contează, nu sunt premisele, ci cartea și acea „iertare” finală ce a marcat cele din urmă piese ale autorului „Furtunii”. Ce sosește pe neașteptate și iute, precum o îndrăgostire. Familii ce se reunesc, trădări ce se vindecă, abandonuri ce generează noi iubiri. Obișnuitele sarabande shakespeariene, lovături de scenă, destăinuiri. Eroi ce-și întâlnesc fiii fără să-i recunoască, bărbați ca Leo, atât de vulnerabili, încât sunt capabili să dea crezare unor crize dementiale, deși nefondate, de gelozie, ce le vor ruina viața etc. Winterson stăpânește cu brio tot acest univers compozit în dramatismul său, de vreme ce e de ajuns o clipă să schimbe o viață și e nevoie de o viață pentru a percepe acea schimbare.





Luca CIPOLLA

Desenul

Un duș rece
al elementelor mă pătrunde
și cât de murdar sunt
acum până ce focul
va șterge acele stigmatе,
un nebun care umblă
haihui – se clatină
și bea lapte de iapă;
la unu noaptea focurile se liniștiră
și eu acceptai principiul,
luminat de Deneb depărtată,
aici doar smoala mă reținea
și de pământ eram substanță,
lustruindu-mi pantofii
și decăzând...
obosit și bolnav
în fața voastră,
afară mai întâi banii
și apoi bomboanele,
apăr vise de trăsuri
ca să-mi iau zborul
și s-o fac în liniște,
tu ești grafitul și eu laurul..

Stela Ruinolui

Pe foi pocite și îngălbenite,
asupra cărora nor nu lasă umbră,

aruncă-te acolo
unde nici un maidanez nu locuiește,
se pare că
lăcusta divină le da un ospăț
Hesperidelor absorbite
pe cer la stela Ruinolui
soarele le istovește
ca vița culeasă
în verzile ei bile
asupra curbелor expuse,
pe ce memoria,
o amforă aș spune,
le înlocuiește cu
tăieturi din Moldova.

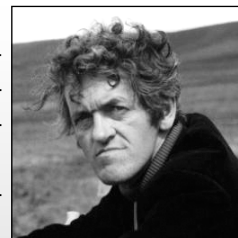
Fragment

Țară a nimănui
surprinsă
capturând benzi colorate –
iată-le
pene care se destramă
în aerul veșnic
susceptibil,
numai este o eterică instanță
și fragment
lăsat
printre pietricelele
spațiu-timpului..
și evident că de acolo
transmit leacul.

Emily (lui Emily Dickinson)

Ca și ochi triști, severi
observa rodia
nimic în schimbul a ceea ce era
un fir de curent
prin nisip
ridicându-mă din nori
echivoci..
când va veni
și
cum să mă apăr,
oare praf de stele
dintr-o gratie astrală
și imaginându-mi fugar
din această casă ce nu-i a mea.

George Mackay Brown (1921-1996) a fost poet, romancier, dramaturg scoțian, din insulele Orkney. A fost un scriitor care a abordat, într-o manieră extrem de specifică culturii și tradiției insulelor, teme mari precum impactul vikingilor, reformarea bisericii, natura și viața insulelor scoțiene. O mare temă este chiar credința – pe care o redă, liric, într-o formă de creștinism celtic, în care miturile vechilor celți se îmbracă în haina creștinismului. Poezia lui a fost perfect integrată în geografia spațiului în care s-a născut și care l-a definit. Astăzi este considerat unul dintre cei mai mari poeți britanici. (Traducere de Emilia Ivancu)



Lux Perpetua

O stea pentru leagăn
Soarele pentru plug și năvod
Un foc pentru poveștile vechi
O lumânare pentru cei plecați

*

Lux perpetua
Printre asemenea scânteieri, pe tine te căutăm.

Călătoria

Spiritul cheamă galaxiile
Din haos
Și soarele luna stelele
Apoi un copac cu un măr și o pasăre,
Un râu cu un pește,
O pajiște pentru lei și gazele

În cele din urmă, un bărbat, o femeie, un fiu și o fiică
Toate dansau împreună –
Planetele, munții, pădurile, apele, insulele, fiarele și oamenii

Dumnezeu a zis:
– Toate le las în grija ta, omule,
Pentru slavă și bucurie
Dar să nu contenești vreodată să dansezi!

În cele din urmă, omul a lăsat muzica deoparte.
A studiat cifrele.
A făurit o cheie cu care să deschidă ușa de aur a soarelui

Acum copiii lui să croiască o cărare
De la casa lui năruită, pe sub măr,
Pe sub manuscrisul distrus al stelelor

Să pornească, fata să meargă înaintea lui, ca să-i îndrume pașii
(El a rămas orb de când a iscodit Soarele)
Mâna lui – o frunză veștejită

– De cealaltă parte a dealului
Un băiat va veni cu o lampă
Ne va duce la han, tată!...
A fost întinsă o masă, cu pâine, vin și o lumânare
El a dansat acolo, un bătrân, cu picioarele arse de soare.

Îndemn pentru poeți

A ciopli pe zilele zădărniciilor noastre

Un soare
O corabie
O stea

De asemenea câteva semne
Dintr-un vechi timp uitat
În care un copil ar putea citi
Că, nu departe de piatră,
Un izvor
S-ar putea deschide în drumul unui călător

Iată un îndemn pentru poeți –
Ciopliți runele,
Apoi bucurați-vă de tăcere!

Calendarul Magilor

Au îndurat un anotimp
de lebede de-argint și gheață.

Caii, blând,
Pășteau printre ghiociei.

Ei cumpărau pește, vântul
Cădea peste apele încrestate

Dormeau printre stropii de rouă
O ciocârlie le-a rupt visul

Pentru ei, de solstițiu,
S-a revărsat potirul soarelui

Steaua lor era pierdută.
Mergeau călare printre dealuri luminoase

O vioară-ntr-un târg
Stârnea picioarele secerătorilor.

O licărire pe drumul lor în amurg
Steaua! Era steaua lor.

Într-un sat de pe malul mării,
Copiii aduceau mere cailor.

Aprindeau focurile
Lângă pietrele cioplite ale celor plecați.

Un han din mijloc de iarnă
Acolo ei își descarcă bogățiile.



Constantin LUPEANU

Cassian Maria Spiridon – Marele premiu al Festivalului de poezie Li Bai – Du Fu

Pe 28 august, în orașul cu 3,5 milioane locuitori, Tianshui, a început Festivalul de poezie Li Bai – Du Fu, cea de-a treia ediție. Înscrierea participanților este impresionantă. Au aplicat 122 de poeți din China, Europa, America, Australia, fiind acceptați jumătate dintre aceștia. Festivalul a oferit cinci premii poezilor chinezi și, începând cu această ediție, a instituit un premiu internațional.

Marele premiu al Festivalului de poezie Li Bai – Du Fu a fost câștigat de Cassian Maria Spiridon, poet de renume, membru al UR, președintele Asociației scriitorilor – filiala Iași.

Iată expunerea de motive:

„Declarația prezentată privind Premiul internațional de poezie Li Bai și Du Fu pe anul 2018.

„Cassian Maria Spiridon este un poet remarcabil, care și-a creat propriul său stil poetic, un stil unic. În ceea ce-l privește, poezia poate fi o floare care înflorește sub cer. Divinitatea, conștiința, spiritul de libertate și atitudinea de explorare reprezintă nu numai forța motrice în interiorul poeziei sale, dar și temele poetice permanente ale poeziei sale. Poemele sale sunt concise, sincere, ferme, pline de tensiune interioară, cu dialoguri profunde între suflet și trup, între om și lumea cu care rezonază.

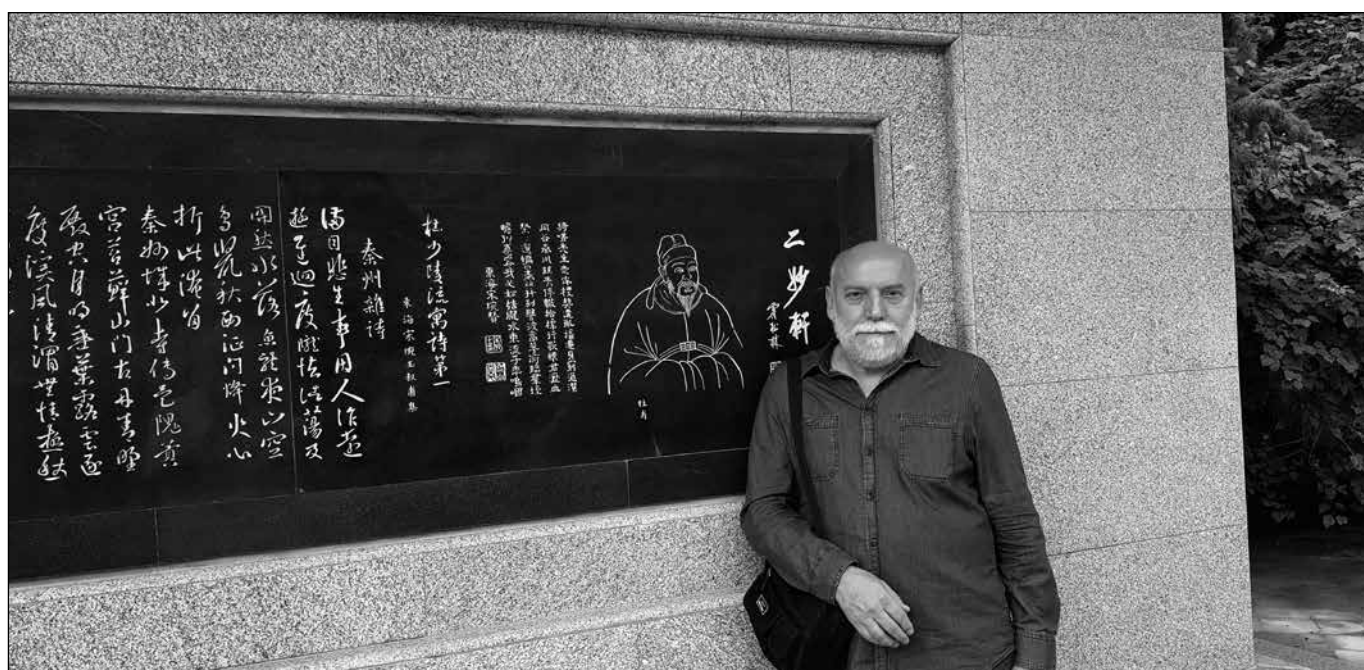
Având în vedere contribuția remarcabilă a poetului Cassian Maria Spiridon la poezia contemporană, îi conferim Premiul internațional de poezie Li Bai și Du Fu pe anul 2018.

Comitetul de acordare a Premiului de poezie Li Bai și Du Fu, 1 Septembrie 2018.“

Festivitatea, însoțită de recitaluri ale laureaților, s-a ținut pe 2 Septembrie 2018, seara, pe un stadion modern cu deschiderea către un lac, în centrul orașului, în prezența a 3 000 de spectatori și a autorităților locale, în frunte cu primarul orașului, prof. univ. Wang Rui, cu primarul de sector etc. A plouat continuu, o curgere ușoară a apei din Ceruri, poate pentru a ne demonstra, nouă, străinilor prezenți, că numele orașului n-a fost ales la întâmplare: Tianshui înseamnă Ape Cerești.

În localitatea aceasta din centrul Chinei, pe ploaie, limba română recitată de Cassian Maria Spiridon a răsunat spiritualizată, poleită într-o armură antică.

Dar să ne întoarcem la Festivalul de poezie Li Bai – Du Fu. Este o minune că pe aceste locuri de legendă au trăit o vreme cei doi titani ai poeziei Chinei, Li Bai sau Li Tai-pe, cum a fost cunoscut la noi în traducerea lui Eusebiu Camilar, 701 – 762, și Du Fu, 712 – 770, prieteni buni. Temele poeziei chineze de totdeauna sunt adesea exemplificate prin opera lor, socotindu-se a cuprinde totul: Li Bai, spirit romantic, foarte personal, ton sincer, limbaj simplu, cu un puternic sentiment al naturii și universului; Du Fu, mai echilibrat, a scris poezie socială, oglindă a societății timpului său. De aici numele festivalului, care promovează poezia de valoare.





Al. CISTELECAN

O fumătoare

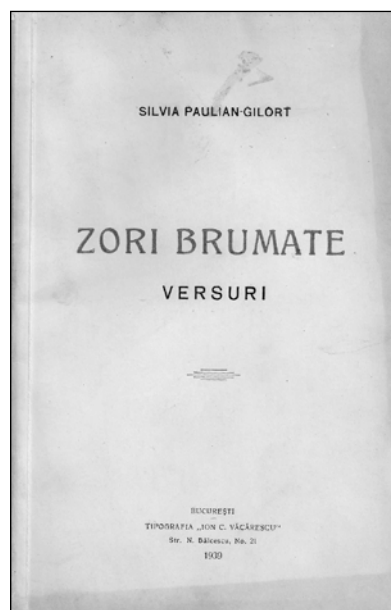
(SILVIA PAULIAN-GILORT)

Deși fumătoarele nu-s (sau, în orice caz, n-au fost) caz rar printre poetele noastre, niciuna nu s-a gândit să dedice un imn – cât de cât cuvenit – țigării. Niciuna în afară de Silvia Paulian-Gilort, ale cărei voluptăți de fumătoare se transformă într-o adevărată reverie narcotică: „Te-aprinde și arzi iar fermecată țigare,/ Cu plutinde arome-nmuiate-n descîntec,/ Să simt tot, mîngîierea ta-n vrajă și cîntec,/ Cînd voiu bea pătimaș ființa ta în dogoare.//...// Te-aprinde și arzi cu nesecată beție,/ Și plimbă lin efluvii de vis pe ce este,/ Vreau o clipă măcar să trăiesc o poveste,/ Din cele cuprinse-n ființa ta ce mă-mbie.“ (Țigare). Nu știu ce fuma Silvia, dar par țigări speciale, deschizătoare de visuri și extaze. Altminteri, cu toate că m-am străduit (dar se vede treaba că nu destul), înafara faptului că era fumătoare dedicată n-am aflat nimic despre Silvia, decît că a publicat două volume de versuri: primul – *Făclii în ceață*, închinat „Domnului Profesor Universitar Gh. Murnu“ – a apărut în 1933 (probabil) la Tiparnița din București și e semnat S. Gilort; al doilea – *Zori brumate* –, semnat Silvia Paulian-Gilort, a apărut în 1939, la Tipografia „Ion C. Văcărescu“ din București. Nu-s chiar la fel, căci în al doilea Silvia operează

cu versificație grea, elaborată cu trudă, în versuri mai lungi decît ale lui Emilian Galaicu-Păun, deși de obicei se mișcă ușor printre toate soiurile de versificație (de la cea populară la cea frîntă, după regulamentul simbolist – de care se ține o vreme –, ori la cea riguros bătută) pe care le aplică, meseriaș, la orice temă îi vine la îndemînă. Și-i vin cam toate, fără discriminări, de la momentele zilei la obiecte, peisaje, stări, într-un fel de devălmășie agreabilă.

Făcliile... se deschid cu o rugăciune, probabil în locul clasicei invocații către muză, dar mai apoi Silvia nu mai face paradă de religioase și evlavii (ba din contră, cel puțin uneori!): „Cu suflet frînt și fruntea-ndurerată,/ Cu ochii-ntorși spre Tine-n adorare,/ Îngenunchiez plin de credință, Tată!“ etc. (*Rugă*). Al. Iacobescu zice că poemele de-aici ar fi „răsfrîngeri

de suflet îngîndurat.“¹ Îngîndurat ca îngîndurat, dar mai ales îndurerat absolut și îndoliat definitiv după visul de iubire spulberat: „Cînd cu visarea-mi singur m-ai lăsat,/ Crunt, prin furtuni ce-au sgu-duit pămîntul,/ Eu tănuitele-amintiri am adunat/ Și-n chinuitu-mi suflet le-am săpat/ Mormîntul“ etc. (*De-atunci*). Silviei îi place să patetizeze



¹ Al. I. (Al. Iacobescu), *Cele trei Crișuri*, nr. 5-6/1933.

și să se patetizeze, lansându-se mereu în furtuni, ba sufl-tești, ba meteorologice (care, firește, rezultă la urmă tot sufl-tești): „Talazuri spumate ridică în urlet demonic furtuna!/
Prin nori tot sporesc fulgerări și trăsnetul scapără-ntruna!/
Mugind, clocotește oceanul, s-aruncă, se sbate în humă.“ etc. (*Uraganul*). În orice caz, devine o desperată eminent din pricina dezamăgirilor de iubire: „De când s-au stins visă-rile ce-adînc mă-nfioră/ Odinioară,/ Atît s-a-nstrăinat de mine cu-nvrăjbire,/ Întreaga Fire,/ C-a încetat frunzișul triste-le-mi suspine,/ Să mai aline./.../ Nici moartea ce-mi cuprinde ființa arzătoare,/ Distrugătoare,/ Căci tot îndure-rat, străbat – nefericitul –/ Nemărginitul“ (*De când s-au stins visă-rile*). Ba ajunge atît de desperată încît e convinsă că numai mormîntul o iubește: „Și azi mă-ntreb și-n suflet mă cobor,/ Acelaș gînd asupra-mi s-abātu,/ Imens Pămînt! Din cei ce mă-ncon-jor,/ Tu mă iubești, doar tu!//...// Dar într-o zi mai crud ca un călău/ Mă vei cuprinde și mă vei sdrobi,/ Mă vei alătura de trupul tău/ Și pulbere voiu fi!“ (*Tu mă iubești!*). Cu traumă grea a început Silvia, cu acut travaliu de doliu.

Lucrurile se mai schimbă însă pînă la *Zori brumate*, iar uneori se schimbă chiar radical. Și asta în primul rînd pen-tru că Silvia se năpustește total în iubire, ca într-o vîlvă-taie de extaze: „M-auzi tu iubire? Glasu-mi sue-n slava-ți de lumină?/ Svîrle iară în suflarea-mi licărirea ta divină!/
Bezna-ngrămădită-n ființa-mi ardă-n limbi incendiare,/ Și drept știre amorțitei lumi în puncte cardinale,/ S-aprind vraf înalt de torțe sub îndemnurile tale!“ etc. (*Imn*). Silvia vrea acum clocot vital, „galop“ de senzații, ba chiar „frenezii de galop“: „Învîrte biciușca, Timp! Caleașca-mi să sboare!/
Dă chiot prelung zilei prinsă în ham să mă-mbete,/ Vreau fre-nezii de galop, alergări triumfale./ Treceți sub anii arcade întinse în cale,/ Și decor de-anotimp proptit în bolta cerească!“ etc. (*Galop*). După doliul din prima carte, vrea acum să-și răscumpere tot și să benchetuiască în voie: „Viață! Prinde ghirlande la uși, la ferestre,/ Și să-nceapă cîntări minunate orchestre,/ Să treacă superbe Clipe-n dansuri ușoare,/ Și să-mi toarne Visarea nectaru-n pahare!“ etc. (*Banchet*). Se și dedică iubirii fără nici o condiție și rezervă, gata să îndure fericită și recunoscătoare orice, fie și bătaia ori moartea: „Cîn-tecul inimii mele luat de-adieri, ți-l spun privighetori,/ Ești stăpînul grădinii din sufletul meu, năpădită de flori.//...// Parfum de roze plutește domol pe ape în unduire,/ Tu de m-ei bate, mîna ta săruta-voi cu-adîncă iubire.// Iar umbra-ți sfielnic ating cînd în ramuri descîntec s-anină,/ De sînger

sub lovituri și mor, tu rămii închis în grădină!“ etc. (*Cîntec de iubire*). Mai rară asemenea predispoziție spre martiriul fericit al iubirii (chiar dacă feministele i-ar face azi mare morală)! Dar acest sacrilegiu feminist încă nu e nimic față de peisajul pasional mai mult decît grotesc și sinistru din *Cîntec păgîn*, unde Silvia se întrece și pe sine în religia devo-țiunii: „Cu glas de tunet, la mormînt, ți-am spus iubirea mea păgînă./ Am strîns la piept și-am sărutat frenetic bulgări de țărînă,/ Iar fruntea-am coborît în pulberi, cucernic, delirînd dement.//...// Tu de mi-ai glăsui prin viermi, i-aș ține-n mîna mea crispată!/ Și de-aș ști că numai astfel te aud, rob vrerei tale,/ I-aș mîngîia, i-aș încălzi cu drag, în cînt și osa-nale!“ E cam prea de tot, e drept, dar numai Silvia îndrăz-nește asemenea peripeții groțesti și repulsive (de nu mai mult de atît). E în poeziile sale un curs pasional care dă din exces în exces, cînd de malul funebru, cînd de malul extatic.

Altminteri, cînd lasă registrul de patimi, Silvia e poetă de bun-simț, cu visări numaidecît romanțioase: „Aș vrea ca drumul meu să ducă într-o pădure fermecată,/ Cu arbori de sidef și rîuri în unduire miresmată,/ Flori multe de corai să aibă, aprinse-n ierburi ca lanterne,/ Iar stoluri mii să tae-n cînturi splendoarea zilelor eterne!“ etc. (*Aș vrea*). Face și poe-zie de observație cotidiană, deși totdeauna cam moralizantă și punînd majuscule expresioniste (de nu doar după vechea cutumă a alegoriilor): „Crișma e-n fum de tutun și e plină de lume./ Crima servește-n pahare otrava în spume./ Iar Patima cîntă-n ungher pe-o veche chitară./ Ceață se lasă-n priviri, iar dorințele-s pară,/ Și nu se știe...“ etc. (*Aspect*). După cum face și poezie de suflet patriotic, încîntat paradisiac: „.../ Sunt acolo semeții Carpați, plaiuri și brazi, și cînt de caval,/ Iar izvorul cristal./ Sunt farmece-ascunse-n ram de stejar, prin crîng e concert de greieri,/ Și parfum-adieri“ etc. (*Țara noastră*). În peisajele de stări nu se rabdă să nu aducă un alai de mari emfaze (e o predispoziție pe care nu și-o poate stăpîni): „Ard lumînări alături de Visul meu omorît./ Singurătatea a venit să-mi țină de urît,/ Și să-l bocească cu mine,/ Iar Tăcerea încearcă durerea-mi să aline,/ Pe cînd Plînsu-n genunchi, geme,/ De moarte“ etc. (*Interior trist*). În repertoriul tematic, Silvia se cam împrăstie și ia de bun orice pretext de poetizare – sau reflecție –, dar centrală rămîne conduita pasională (excesivă, dar și rezolvată în emfaze... chiar și ele excesive). Dar dacă așa-i pasionalitatea, exce-sivă, ce era să facă?!





Ioan HOLBAN

Poezia lui Mircea Ivănescu

Anul 1968, când Mircea Ivănescu debutează cu volumul **Versuri**, era unul al excelenței pentru poezia noastră contemporană, ca, de altfel, și pentru proza de azi; Nichita Stănescu se afla în toată gloria, anexându-și teritorii lirice importante din scrisul congenerilor, astfel încât aproape fiecare carte nouă era poziționată, într-un efort nu al poezilor înșiși, ci, mai degrabă, al criticii de întâmpinare, față de acest „model” în mare vogă: apăreau atunci, în 1968, **Monada** lui Cezar Baltag, **Rod** de Cezar Ivănescu, **Până la dispariție** de Vintilă Ivănceanu, **7 poeme** de Leonid Dimov, **Ipostaze** de Ștefan Aug. Doinaș, **Cartea nunților** de Sorin Mărculescu, **Athanor** de Gellu Naum, înainte cu un an, în 1967, Dumitru Țepeneag publicase **Frig**, iar la câteva luni numai după debutul lui Mircea Ivănescu, se tipăreau **A treia taină** de Ana Blandiana, **Vămile pustiei** de Ioan Alexandru sau **Versuri** de Emil Brumaru. Analizând în fine disocieri acest context, dar și lăuntru liricii lui Mircea Ivănescu, Al. Cistelean extrage ideile prețioase ale *marginalității* poetului („Atâta vreme cât fascinația stănesciană a fost imperativă, Mircea Ivănescu a rămas un poet marginal, oricât de emerit în ochii criticii”), *eșecul* său („Poezia lui e epopeea unui eșec, un interminabil exercițiu de exorcizare și devoțiune”), fixând valoarea „genei ivănesciene” în constituirea optzecismului și, mai departe, a „minimalismului” de după acesta, într-o poetică de o frapantă originalitate: „Doar încropită, dezlănată, destrămându-se întruna și abia prinzând viață, poezia lui Mircea Ivănescu ascunde un scenariu de patimi într-o ceremonialitate de tacla. Toate trucurile sintactice și constructive (de-constructive) sunt folosite pentru a masca nucleul tare al unei agonii existențiale care s-a desfășurat – poetic – într-o agonie a inconsistenței. Poezia lui Mircea Ivănescu e, toată, o tentativă de a

umple golul, de a transforma în ritual evocativ și invocativ agonia vidului existențial”.

Toată poezia lui Mircea Ivănescu crește, în adevăr, din acest efort de a umple un vid existențial, într-un scenariu scris chiar din primul volum; cu **Versuri** începe un *spectacol de marionete*, unic în poezia noastră contemporană, care se va juca cu, așa cum se spune, „casa închisă”, într-un mare succes mai ales în „ochii criticii”: Mircea Ivănescu este autorul scenariului, al „textului de spectacol” și al „afișului” neschimbat mai bine de două decenii – aici e, poate, și explicația titlurilor mereu aceleași: **Versuri** (1968), **Poeme** și **Poesii** (1970), **Alte versuri** (1972), **Alte poeme**, **Poem** și **Amintiri** (1975), **Alte poezii** (1976), **Poesii nouă** (1982), **Poeme nouă** (1984), **Alte poeme nouă** (1986), **Versuri vechi, nouă** (1988), **Poeme vechi, nouă** (1989), **Aceleași versuri** (2002), **Versuri poeme poezii altele aceleași vechi nouă** (2003), **Versuri alese** (2010) – și tot el este sculptorul marionetelor, scenograful, pictorul, actorul mânuitor, maestrul de sunet și de lumini, tâmplarul, mecanicul, butaforul, mașinistul, regizorul tehnic de scenă, sufleurul. Vidul, ne sugerează un poem precum **Dar sunt și amintiri adevărate**, se umple cu ceea ce e viu nefiind, în fapt, cu amintiri care, iată, pot fi strânse în mâini și se pot rostogoli, pierzându-se, dar sculptorul de marionete are o magazie întreagă, le poate înlocui oricând, luând mereu altele dintr-un univers mecanic plin de obiecte sufletești, cum le numește mai târziu, în poezia **Mai multe obiecte sufletești încap pe același loc** din 1970: „Și eu am umblat odată cu o amintire/ în mâini, strângând-o atent, să nu-mi scape./ (Îmi alunecase o dată – și se rostogolise de-a dura/ pe jos. Am șters-o frumos, cu mâneca hainei,/ nu mi-a fost frică. Amintirile mele sunt mingi –/ nu se sparg niciodată. Numai dacă-mi scapă,/ din mâini, se pot rostogoli foarte

departe –/ și mi-e lene să mai alerg după ele, sau chiar/ să mă întind la marginea mea, să-mi las mâna/ din ce în ce mai lungă în jos, să fugăresc amintirea./ Îmi iau mai bine o alta. Și asta poate fi falsă./ Și eu am umblat, deci, odată cu o amintire/ în brațe – (și mă gândeam, cu un rânjel/ rău, că într-o carte celebră, nu mai știu cine/ umbla cu propriul său cap prin infern, luminându-și/ drumul). Și parcă nu e tot una?“

Sculptorul creează, lângă închipuiri încremenite în jilțuri cu speteze înalte, o față „cu încheieturi subțiri și voce fărâmicioasă“, realul din irealitate, păpușa de cârpă care prinde viață a lui Gabriel Garcia Marquez; ea are mâinile reci și un trup înghețat, face „mișcări liniștite“, sentimentele îi sunt „globuri de sticlă alunecând spre marginea mesei“, sculptorul se rotește în jurul marionetei cu „fața nemișcată“, pe care o îmbracă într-o „rochie violetă“, cu un guler întunecat urcând spre gât, ea e *gândită*, de-construită astfel: „Era într-o rochie întunecată, copilăroasă,/ (și ne-am închipuit, fără să o mai privim,/ ca nu cumva să vedem că nu e adevărat,/ ne-am închipuit că avea un guler înalt,/ strângându-i bărbia – și, desigur, adâncindu-i dureros/ cearcănele sub ochi), și ciorapi negri,/ semăna cu școlărița dintr-un roman englezesc/ îndrăgostită de un bărbat mult mai în vârstă,/ și trecând printr-o pânză de mare singurătate,/ și simțind ce înseamnă inutilitatea... dacă noi/ i-am fi atins atunci încheietura firavă,/ ea și-ar fi întors ochii spre noi, – și atunci/ ne-am fi răsturnat, prăbușindu-ne cu gesturi strâmbe/ în ochii ei, și nu s-ar mai fi știut nimic despre noi“ (**O vizită, seara**). Câteodată, fata cu încheieturi subțiri și glezne pe care cresc ierburi, înfășurându-le, primește, în **Versuri**, și nume „de scenă“ (Suzana, Elena, o umbră, o fotografie), revenind, apoi, în volumele următoare, cu înfățișări *fictive*, pictate cu „schimbătoare vopseli“, e o făptură care *se face*, cum precizează poetul în **Poeme vechi, nouă**, o ființă printre alte obiecte, „sculpturi mărunte, bibelouri“, rotindu-se pe o scenă turnantă – „tipsia rotundă a câte unui disc“ –, primind lumea din afară pentru a o răsfrânge „mai adevărată în timpul nostru“, cu nuanțe și accente noi când maestrul de lumini coboară reflectorul cu „lumină scăzută“ pe fața ei „dureroasă“: materialul din care sculptorul face marioneta e cuvântul: „mereu ți-ai spus că din cuvintele astea ale tale tu poți să faci chipuri“, scrie Mircea Ivănescu în poemul **intrarea în clișeu din Poeme vechi, nouă**.

Cu volumele din 1970, **Poeme, Poesii**, apar protagoniștii spectacolului, după ce Suzana și Elena făcuseră figurație în **Versuri**; personajul principal e Mopete căruia îi dau replici, într-o „piesă foarte frumoasă“, V Înnopteanu, îmbrăcat „în marele său jersey verde“, umblând „cu pisicănele lui – „pe nume benone“ sau însoțit „de o delicată bufniță blondă“, prietenul tatălui lui Vasilescu, „marele prieten“, pictorul Vasile, domnișoara Malvida, „tânărul tăcut“, „bruna Rowena“, I. Negoescu, tânăra Nefa, El Midoff, „ca un tigru arzând“, Dr. Cabalu, zeița „după-amiezii“, făcând gesturi de „idol anamit“. *Scena* pe care evoluează marionetele lui Mircea Ivănescu e o podea de scânduri sau un

„podium străbătut de lumină de lună“, o masă oarecare sau chiar masa de lucru a lui V Înnopteanu cu „un cerc luminos“, o tainică încăpere „subteranee“, e *spațiul dintre ceilalți și mine*, despărțind lumile și timpii lor; „Ceilalți stau în jurul mesei – vorbesc/ rar – ei sunt într-un alt timp“, scrie Mircea Ivănescu în **Ploaie zdrențuită** din volumul **Poem**. În fața scenei e *cortina*, un „perete greoi“ dincolo de care începe *timpul celălalt*, din afara jocului, unde orice se poate întâmpla. *Decorul* spectacolului din universul mecanic al obiectelor sufletești e foarte divers, punând în valoare *scenariul de patimi*, cum îl numea Al. Cistelean; o imagine colorată dintr-o „revistă lucioasă“, o gravură în linii foarte subțiri, o frescă ale cărei personaje sunt „în maniera figurinelor bizantine“ în **Versuri**, un „hall cu panouri de lemn“ sau un desen cu linii numai în plan – un decor gândit, cum se vede, în detalii tehnice de un scenograf profesionist – în **Poeme** și **Poesii**, o tapiserie, eventual, „cu scene de vânătoare“ pe care, odată așezate, marionetele nu mai sunt reale, *nu mai sunt* decât „în mișcările noastre“, o pânză „murdară“ peste care „alunecă umbrele gesturilor“ sau o cameră cu ferestre ninse în **Alte versuri**; „în fond, dacă nu ne-ar fi atâta de lene,/ am putea încerca să ieșim – fie chiar și pe furiș,/ din camera aceasta cu vreme bolnavă, și semne/ de foc și zăpadă pe tăblia ferestrelor, și/ să ne plimbăm cu mâinile în buzunare prin casă/ – plictisiți, adică – printr-un foarte străin/ crepuscul între mobile arse, și draperiile care-și lasă/ câte o umbră mortuară alungându-se prin/ tăcerea pe care o suflă înăuntru ninsoarea,/ strivindu-și ochi mărunți, nesfârșiți,/ de geam, și ne caută, (și te găesc, și-ți/ aruncă ființa întreagă înapoi, ne spuneam, cu marea/ nesinceritate a gesturilor numai închipuite)./ numai că ne e lene – stăm în odaia asta cu însingurări mocnite“ (**după-amiază indolentă**).

Poetul e *maestrul de sunet și de lumini*; aflat la orga cu reflectoare, el face „proiecții cu globuri“, așază, cu atenție, luminile și folosește, adesea, o „lumină zodiacală aureolată“. Trecând la orga de sunet, face *coloana sonoră* a spectacolului, diversă și complicată; începe cu o melopee unde se cântă „amintiri disonante“ în **Versuri**, continuă cu fragmente „din Chopin“ și cu „Sonata în Do Minor“ pentru a marca „ampla, melodica muzică a trecerii“ prin scenă a protagoniștilor din **Mopeteiana** și **Alte poesii**, lipește o polifonie „cu dens înțeles“, cântul cu tulburări disonante al orgii și un coral „despre iubire și gelozie“ în **Poem**: „Să ne prefacem deci într-o orgă, cu tuburi/ foarte înalte –/ să cântăm înmiit/ o palidonie, cu multe disonanțe, și tuburi/ pentru absența ei – (aceasta fiind/ scholiile adăugate pe marginea filei/ pe când citim acolo cum scrie că ea/ în timp ce ei erau pe verandă, nu mai era/ deloc) – deci, în amiaza aceea, silei/ noastre de gesturi să-i facem acum silnicie,/ și să înscriem o polifonie cu dens/ înțeles – ca un coral despre iubire și gelozie;/ absența ei să se boltească încet, și imens/ să ne fie țișatul – neauzit și fără urmare/ mai încolo de pagina scrisă cu minciuna aceasta mare“ (**Coral**). Chiar și liniștea e „disonantă“ pe coloana sonoră unde se mai regăsesc un madrigal „sau cu alte cuvinte, un

vals/ ca în opera cu trandafiri desfoliați“ în **Poesii nouă**, linii melodice simple, „adevărate“, dublate de o polifonie „cu zvâcnirile mereu răbufnind“ în **Poeme nouă**, cântecul „de aur“ și murmurul orgii în **Poeme vechi, nouă**: luminile, coloana sonoră, decorul, scena și cortina, magazia cu marionetele-amintiri reprezintă „ingredientele“ spectacolului închipuit cândva, la început, printr-o *lectură la masă*, când autorul textului va fi lăsat locul regizorului și când textul poetic va fi devenit *text de spectacol*; „decât că asta nu ne împiedică acuma să stăm/ la o masă, și exact asta să facem, să îmbinăm/ vorbe“, se spune în **stăm o vreme – pe urmă ne ducem din Versuri vechi, nouă**.

În logica internă a reprezentațiilor succesive cu spectacolul conceput încă din **Versuri**, poeziile își asumă un *model dramatic* în care vorbele „trebuie alese cu grijă“, apar replicile și didascalile, jocurile de cuvinte „hieratice“, ca și cu „piesele într-un joc oriental“, conversațiile „mondene“, scene „de tip franțuzesc“ și indicații precise de regie: „Și ea, alături, îl întreabă deodată: «La ce te gândești?» – și el îi răspunde automat: «La nimic». (afară s-a făcut aproape întuneric,/ deși e încă înainte de amiază – însă nu trebuie/ explicat la ce se gândește el – nici nu trebuie spus/ dacă într-adevăr se gândea la ceva.) Și ea îl întreabă atunci: «Dar de ce ai suspinat?». El răspunde uscat/ (el întotdeauna trebuie să vorbească reținut, altfel/ decât ea – ca și cum ar merge greoi/ prin nisip, singur, la marginea mării,/ și valurile, la stânga lui, și cerul, o, cerul/ cenușiu și ploaia lent spulberată –/ cerul sub care celălalt, demult, aștepta/ îngerii, și scria elegii) – el îi răspunde uscat: «Nu suspin – respir». Ea îi spune numaidecât: «Bine, respiră».“ (**La stânga lui**). Textul poetic e casant, se sparge în scene („Scena aceasta, care din când în când se face o amintire/ reală despre copilăria mea – nu ar putea fi/ un preludiv la fața ei aplecându-se și încet/ risipindu-se, ca și cum nici nu ar fi fost adevărat?“, se întreabă, retoric, poetul în **Folosirea timpului**), în *jocuri de-a* (privirile pe fereastră, de-a tăcerea), jocuri seara, de șah sau de imagini, într-un *timp al uimirilor*, al irealului, conturând raportul de forță al sculptorului cu propria-i creație; nu relația lui Pygmalion cu statuia sa e proprie viziunii din **Versuri**, ci „fructul“ acesteia, *pathos*-ul: „Totul e altfel pentru că ea însăși e altfel,/ și înțelesul ei, așa cum îl știm noi,/ e acesta, și se face o întâmplare, și o lumină scăzută,/ și o amintire fără ecou – pe care o putem povesti/ crezând că mereu altfel, cum am făcut cu încheiere înțeleaptă/ aici, și cum mai putem face, și ea să nu știe/ niciodată cât e de adevărat totul, și de adânc, în fond“ (**O vizită, seara**). Textul se divide în scene care fac, apoi, scenari; „să facem o poveste de iarnă“ sau „un basm cu multe întâmplări“, un film, se spune, adesea, în **Versuri**. Încă mai apăsător, în volumele anului 1970, **Mopeteiana** e în scene explicite, protagonistul face replici pe care „le repetă în secret“, merge la teatru cu o fată: **mopete în atmosfera lăuntrică, mopete se desține, mopete și ficțiunile, mopete și jocul de-a vitraliile, mopete l-a citit pe thomas mann** – acestea sunt segmente din scenariul intitulat **Mopeteiana**, căruia i se adaugă o

paradă a personajelor: **bufetul termita – adevărata prezentare, prezentarea tinerei nefa, prezentarea prietenului tatălui lui vasilescu, prezentarea lui v înnopteanu, prezentarea bufniței blonde și delicate, prezentarea lui el midoff** etc. Textul e făcut din scene pentru că viața însăși e astfel, cum scrie Mircea Ivănescu în **Alte versuri**: „o vreme, scenele în care-mi aranjam și eu prezența,/ printre alte ființe, au fost cu totul fără urmă –/ ardeau, ca niște reflexe, iscate, să spunem,/ când îți ridici paharul, și pe fața de masă alunecă/ o răsfrângere – și îți golești paharul, și apoi/ îl lași pe masă, și nu mai este nici o răsfrângere./ e doar o pânză murdară, peste care alunecă umbrele/ gesturilor, când îți miști mâinile, nu-mi aminteam/ a doua zi nimic, trăiam într-o mulțime de scene,/ și pe urmă nu mai știam chiar nimic – o viață/ doar de răsfrângeri, fără continuare, și fără/ alt timp decât al clipei nemaamintite apoi./ poate, un fel de moarte, mai multe morți, una alături/ de alta. – și fără amintire între ele, muream mereu,/ de fiecare dată la fel, începând mereu din același/ loc suflesc. – și, bineînțeles, acuma, când mi-amintesc/ de scenele de ieri, de acum câte zile vreau, – văd/ că nu era nici o deosebire“ (**pregătiri sufletești**).

În **Poem** se imaginează chiar „o scenă mai mare, la care să participe toate personajele“, iar scenaristul care „stă și *face vorbe*“ adaugă *scholii* pe marginea filelor de manuscris, asumându-și, la decuparea textului în scene, demersul hermeneutic, comentariul asupra poeziei devenite text „de spectacol“: acesta poate fi un monolog, o monodramă ori jocuri de societate „unele chiar puerile“, un „basm în care se termina lumea“ sau un basm ce se înscrie în „liniștea udă“ a unei ploii care nu se sfârșește vreodată în poezia lui Mircea Ivănescu sau un basm „despre vremea încremenită“ sau un basm în care „fecioara îi surăde leproșului“ sau „basmul cu broască“: noi reprezentații ale aceluiași spectacol jucat, ani de-a rândul, cu biletele epuizate: „mopete spune – dar dacă acuma am spune/ că dintr-o zi sau alta a noastră orice moment/ s-ar face o scenă desfășurându-se într-un continuum lent/ de întâmplări – ca-ntr-un roman în care să se adune/ personaje cețoase – bărbați cu ochii posomorâți/ de prea mult alcool, femei cu părul strâns într-un șal/ negru – și în lumina gălbuie, care îți/ aduce aminte de flacăra lumânării, s-ar/ începe deodată discuții întortocheate despre viață/ și moarte, și despre suflet, și despre mai știu/ eu ce – și afară s-ar face noapte târziu/ și umbrele care s-au strâns la geamuri îngheață,/ și, printre ei, când îți mai ridici/ ochii, să-i privești fața îngropată în șal – ea nici nu-i aici?“ (**scenă de interior**). S-a vorbit despre o poetică a repetiției ori despre „ritualitatea de sporovăială“ și „ceremonialitatea de tacla“ a liricii lui Mircea Ivănescu; în fapt, o spune poetul însuși, monotonie sa e una *vicleană*, adunând „ilustrații stereotipe pentru textul acesta, care nu este decât un perpetuum/ dezesperant, sporovăială obositoare, cum sunt cărțile mele groase/ și încete“ (**nu e obligatoriu ca stările și sentimentele să aparțină eului creator**): ilustrațiile sunt ale jocului cu mărgelile de chihlimbar sau ale jocului de cuburi frumos colorate, cum

precizează în **jocuri de seară – sau marilene** din volumul **Poeme vechi, nouă**: cineva, care a luat Nobelul pentru literatură, se juca, în secolul trecut, cu mărgelile de sticlă, alt-cineva, care nu l-a luat, rostogolea, cu aceeași artă, mărgelile de chihlimbar.

S-a (mai) spus despre Mircea Ivănescu că este un poet livresc pentru că, iată, în lirica sa e mereu vorba despre o carte citită sau despre una care va fi scrisă (un roman polițist, adesea, o nuvelă, o povestire): în fond, poezia lui Mircea Ivănescu e un *joc* plin de miez, de intrigi și aventuri nemaivăzute, e *spectacolul* timpului, locului, luminii, conștiinței, ființei care se sparg în „prea multe ființe”, în cuburi sau trunchiuri de timp, în bucăți de lumină, în mai multe locuri deodată și într-o puzderie de conștiințe. Poezia lui Mircea Ivănescu, de la **Versuri la Poeme vechi, nouă** e a unui timp surpat, desfăcut în scene, în *timpi*, monade ale unei ființe mereu în defensivă, stând aproape de intrarea în spațiul securizant al cochiliei (camerei, încăperii „subteranee”, cortului): „numai că un asediu e pentru noi/ puțința de a ne retrage în cort – și acolo să stăm/ să ne gândim că nu mai are rost să încercăm să ajungem la ea,/ și că nici așa ea nu ne aude” (**asediul constantinopolelui**); timpul încremenit, al zăpezilor, răsturnat, vrăjit, destrămat, „care nu mai fusese lăsat” sunt *timpii* unor întrebări esențiale care închid în răspunsul lor previzibil tot vidul de *acum* (când lucrurile au o străvezime mortuară, iar altele au linii urâte) după ce prea plinul de atunci,

din *illo tempore*, se va fi risipit, răsturnând ființa în trecut, spre nemîșcarea celui ce nu are început.

„Eu mă pricep, și încă atâta de bine,/ să joc teatru în singurătatea asta”, mărturisește poetul în **Cum se scrie în și despre singurătate**; e spectacolul unic, tulburător, de revăzut (de recitit) mereu, al unui număr nemăsurat de *timpi*, atât de mulți până când va veni îngerul, va suna trâmbița și ne va anunța că „s-a strâns pumnul veșniciei” și nu mai e *timp*: mecanica acestui spectacol care trebuie să meargă mai departe, universul său repetă mecanica genezei înseși, închisă în formula poemului **Nu se termină nimic niciodată**: „Soarele, așadar, și celelalte stele/ sunt puse-n mișcare – și alunecă-ntr-un timp adâncit/ – ca o coajă de ou uriaș – și rotindu-se acolo, cheamă/ înlăuntrul ovoidului galbenul să se așeze altfel,/ în iarna albușului de toate zilele./ Vin apoi diferite chipuri, și se agață pe crengi/ de aer, ramificate nemaivăzut, în anotimpul absenței/ de urmări în intenții, și gesturi, care este albușul –/ și chipurile acestea, ca niște păsări de iarnă – însă/ decolorate – scrijelează semne despre care credem mereu/ că au să aibă un înțeles. Și ne spunem/ că ele, agățate acolo, în aerul nins, dens – aruncă/ spre coaja de sus o chemare și-mping/ soarele nostru, și cu el celelalte/ stele. Și ne rotim astfel o viață/ cu iubire livrescă – pentru că dragostea – așa scrie,/ nu? – mișcă stelele./ Dar dacă în realitate/ nici nu suntem închiși într-un ou? –/ ci numai spunem așa, căci am citit asta/ în tot felul de cărți. Dacă suntem cu adevărat în afară/ de orice volume, sau forme”.

Simona-Grazia DIMA

Instantanee dintr-o aniversare

În luna mai a anului 2017, PEN România, unul din vechile centre naționale ale marii organizații scriitoricești mondiale – PEN Club, recent redenumit PEN International – a sărbătorit 95 de ani de la înființarea sa. A fost o aniversare gândită ca un cumul de evenimente desfășurate pe parcursul a trei zile de dezbateri, mese rotunde, recitaluri și lecturi publice de poezie, discuții colegiale. Au participat, pe lângă membrii români, și colegi scriitori și publiciști din 15 centre PEN străine. Un moment deosebit, care a reunit numeroși participanți, români și străini, s-a petrecut miercuri, 17 mai, în *Sala de conferințe „Marin Preda”* a Centrului Cultural „Palatele Brâncovenești” din Mogoșoaia, unde, între orele 11 și 13.30, a avut loc **dezbaterea intitulată** *Displaced cultures in a globalized world* (*Culturi dizlocate într-o lume globalizată*), avându-l ca moderator pe Caius Dobrescu, vice-președintele Centrului PEN Român. Conduși cu grație de Magda Cârneci, președinta organizației noastre, în frumosul lăcaș brâncovenesc, au susținut

intervenții invitați din România și din multe țări: Gueorgui Konstantinov (Bulgaria), Nadežda Čaćinović (Croatia), Sylvestre Clancier (Franța), Katica Kulavkova (Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei), Veronika Dintinjana (Slovenia), Haydar Ergülen (Turcia), Mykola Riabchuk (Ucraina), Szöcs Géza (Ungaria), Gil-Won Lee (Coreea), Entela Safeti Kasi (Albania), Olga Walló (Republica Cehă), Ruxandra Cesereanu, Simona-Grazia Dima, Bogdan Ghiu, Alex Goldiș, Angelo Mitchievici, Carmen Mușat, Radu Vancu, Miruna Vlada (România). Au asistat, din partea conducerii PEN International Jarkko Tontti (fost președinte al PEN-Finlanda, trezorierul internațional, membru permanent al *board*-ului PEN International) și Regula Venske (președinta PEN-Germania și membră a *board*-ului PEN International).



Oaspeții au fost fascinați de rafinamentul ansamblului brâncovenesc de la Mogoșoaia, pe care l-am (re)vizitat cu toții în grabă. Restaurările succesive i-au redat ceva din splendoarea de altădată, foița de aur a mozaicurilor scliepa misterios în lumina acidă a soarelui primăvărat, cuhnia discret situată într-o latură a curții sugera nostalgic belșugul meselor de odinioară, cu oaspeți aleși (în chip semnificativ, menționez că, resursele actuale fiind restrânse, înainte de a ne întoarce la București am luat la fața locului niște gustări pe care, români și străini, ni le-am plătit din buzunarul propriu). Îmi amintesc și o scurtă scenă: tapiseriile întinse pe austerii pereți alburii i-au smuls uneia dintre scriitoarele străine exclamația: „din pricina acestor țesături mărunț lucrute, mulți oameni au orbit!” Reacția este ilustrativă pentru mentalul PEN, unde predomină, în mod tipic, aspectul uman, mai presus de admirația pentru măiestria artistică. Arta, de altfel, trece, la ora actuală, în plan secund, în viziunea PEN.

Am avut prilejul să ascult comunicări de indiscutabilă erudiție universitară, ale colegilor Angelo Mitchievici, Ruxandra Cesereanu, Bogdan Ghiu, Miruna Vlăduț sau Alex Goldiș. În ceea ce mă privește, cunoscând specificul PEN de mulți ani, am ales o temă concretă, percutantă, la obiect, ce-și propunea să atragă atenția asupra unei situații geopolitice foarte precise. Cu toată modestia, trebuie să menționez că materialul meu a atras atenția celor doi membri ai conducerii PEN internațional, Jarkko Tontti și Regula Venske, care, fără a se vorbi, mi-au spus la sfârșitul manifestării că au fost captivați și, totodată, intrigati de cele auzite, fiindcă nu au știut până atunci de problemele ridicate de mine și au promis că le vor comunica mai sus – colegilor din conducerea internațională a PEN. La drept vorbind, am fost surprinsă, dar nu am comentat uimirea lor în niciun fel: există totuși un centru PEN în Republica Moldova, îi știm pe scriitorii de acolo, prieteni ai noștri, și sunt sigură că membrii lui au spus, în timp, câte ceva conducerii internaționale – să nu fi fost auziți? Situația românilor este, pesemne, așa de volatilă, iar cunoașterea realităților din RM atât de precară, încât nu mă îndoiesc că ar fi necesară o mult mai profundă și energică inițiere în tot ce ține de cultura ambelor noastre țări, care, deocamdată, pentru mulți, nu înseamnă decât niște state cu limbi slave sau cu limbi și istorii incerte. Deși nu îmi fac iluzii că PEN Internațional ar putea acționa prea semnificativ în această direcție a restabilirii identitare, ca și în apărarea de pericolul rus, remanent în continuare, adevărul trebuie repetat. Este ceea ce am încercat să fac în comunicarea mea, pe care o redau mai jos în limbile română și engleză:

A scoate la lumină identitatea ascunsă de istorie: România și Republica Moldova

Tratez în lucrarea mea aspecte din destinul țării vecine și surori, Republica Moldova, ce ilustrează multiple deplasări (spațiale, mentale etc.) vinovate de veritabilul exil interior al locuitorilor săi. În mod paradoxal, astăzi am putea

vorbi de o anume justiție istorică involuntară: istoria, uneori, prin ea însăși, scoate la lumină adevărul.

În acest caz particular globalizarea a acționat ca un fel de vector istoric care a reușit să evidențieze abuzurile comise de dominația rusească sute de ani la rând (de fapt, exact din 1812) asupra identității românești specifice acestei zone. Rusia țaristă, întâi, urmată de cea sovietică și, în continuare, de entitatea rusă constituită începând cu anul 1991, a urmărit cu tenacitate în Basarabia mereu aceleași obiective politice, dorind: **1.** să transforme majoritatea covârșitoare a populației românești într-o minoritate; **2.** să deznaționalizeze această populație. Colonizarea continuă și sistematică a constituit mijlocul exercitat pentru a deznaționaliza populația, în scopul ștergerii istoriei sale. Cu toate acestea, încă există acolo o luptă activă și perseverentă pentru păstrarea identității.

Mi-am ales acest subiect în cadrul lucrării mele stimulată fiind de întrebările repetate puse de colegi scriitori străini (cel mai adesea, din Marea Britanie). Aceștia nu erau siguri că Basarabia avea un caracter românesc. Credeau toate minciunile proferate de invadatorii ruși.

În ciuda acestor realități, rezistența este vie acolo. Desui colegi scriitori în Republica Moldova se împotrivesc cu eficiență abuzurilor subtile cu ajutorul scrisului, al culturii, al cuvintelor. Unii dintre ei sunt grupați în jurul unei remarcabile reviste literare numite *Contrafort*. Se cuvine să adăugăm că, dintre ei, mulți se întâlnesc sistematic cu elevii și studenții, în școli și facultăți, în scopul de a-i face să îndrăgească literatura contemporană, s-o cunoască și să adopte obiceiul lecturii.

Cărți de autori români, am aflat, au devenit daruri prețioase, așteptate cu ocazia unor festivități, de pildă la serbarea zilelor de naștere. „Merg la o petrecere, te rog să-mi dai una din cărțile tale, cu dedicație” – o astfel de solicitare li s-a adresat de multe ori prietenilor noștri, literații basarabeni.

În timpul orelor de literatură, discuțiile sunt atât de aprinse, încât elevii se declară afiliați unor grupări distincte de fani literari: cea a lui Borges, cea a lui Carlos Fuentes ori a lui Márquez – autori citați cel mai adesea în traduceri românești.

Putem astfel observa că bătaia pentru identitatea românească se extinde de la naționalul pur și simplu la universal și, în cele din urmă, la literatura însăși. Limba română a devenit pentru amicii noștri o limbă de cultură prin intermediul căreia globalizarea funcționează în mod benefic.

Globalizarea a însemnat pentru Basarabia un punct de cotitură, o schimbare mentală decisivă. Dezmembrarea URSS a scos la iveală răul acumulat din cauza dominației rusești, revelând, deopotrivă, dimensiunea reală a perfidului proces de deznaționalizare implementat în zona respectivă.

De pildă, unii dintre prietenii mei din străinătate m-au întrebat dacă limba moldovenească vorbită în Basarabia este totuna cu limba română sau nu, întrucât au auzit cuvinte specifice folosite acolo și au tras concluzia că, în comparație cu româna, moldoveneasca este diferită (pe această bază, de altfel, rușii au afirmat că „moldovenească” este o

limbă distinctă). Le-am spus că nu există o limbă moldovenească, aparte de limba română. Limba moldovenească este româna prezentând câteva trăsături regionale – o românească dialectală, am putea spune, dar cu aceleași dominante lingvistice. Nu trebuie niciodată să uităm că structura unei limbi nu constă în primul rând în vocabularul ei (care, între elementele lingvistice, este cel mai volatil, mai sensibil la schimbările și influențele exercitate de-a lungul istoriei), ci în structura ei gramaticală, în special morfologică, de origine evident latină, în cazul nostru.

În mod normal, cele două țări, cărora li s-a furat istoria comună, ar trebui să se unească; există, cu toate acestea, și posibilitatea ca ele să trăiască separat – precum Germania și Austria, de exemplu. Nu acest țel al unității stă la baza eseului meu, ci simpla observație că schimbarea mentală datorată globalizării, acționând și asupra țării noastre surori, i-ar putea determina pe cetățenii acesteia să refacă adevărul istoric și, în consecință, să-și reconstruiască identitatea pierdută. Procedurile deznaționalizării au fost puse în operă insinuant și viclean, cu evidentă premeditare, vreme de secole. În pofida acestui fapt, atacul sinergetic a fost dezvoltat în toată complexitatea sa abia în epoca noastră – când oamenii au început să circule nestingheriți în toate direcțiile.

Prietenii mei basarabeni mi-au destăinuit și un fapt trist, și anume că, în prezent, are loc în țara lor un mare exod al tineretului. Tinerii cultivați își părăsesc țara cu destinații vest-europene, în special, în timp ce propria lor țară se depopulează încetul cu încetul. Acest fenomen de abandon (întâlnit și în România, poate nu exact la aceeași scară) semnifică totuși o uriașă sete de cultură în țara noastră soră. În plus, am putea să-l considerăm ca pe un factor evolutiv deghizat/mască, deoarece, astfel, cetățenii moldoveni acumulează experiență din toate regiunile lumii. În timp ce numeroși tineri se îndreaptă spre țările vestice, alții vin în România, dar nu lipsesc nici unii care aleg să trăiască și să-și câștige existența în Rusia. Oriunde ar munci, ei câștigă experiență în acele locuri. Niciuna din aceste deplasări radiale nu trebuie disprețuită, deoarece fiecare înseamnă o creștere în complexitate a potențialului uman. Prietenii noștri au descoperit adesea Europa și lumea prin intermediul nostru, frații lor români. Am putea deci afirma că noi, românii, reprezentăm pentru ei un pod spre globalizare. În ziua de astăzi țările vestice sunt pentru ei în egală măsură o destinație aptă să îi deprindă cu globalizarea. Mulți dintre ei se întorc în țara lor înzestrați cu noi și prețioase cunoștințe.

Urmele opririi politice nu au dispărut însă în satele moldovenești (basarabene). Încă există acolo oameni suspicioși și temători față de România și români – în timpul dominației sovietice erau îndoctrinați în sensul respectiv: li se spunea că țara noastră le era dușmanul cel mai de temut. Globalizarea a reușit să anihileze complet această manipulare. Până și experiența rusească poate fi percepută acum ca un depozit de cunoștințe și oportunități de evoluție și de dezvoltare a unor capacități umane (abilități culturale și de muncă etc.).

Prin modificarea ponderii unor chestiuni anume, totul ia o turnură diferită: Rusia și-ar putea face imaginea să evolueze de la aceea a opresorului la cea a amabilului profesor și a gazdei care își primește oaspeții, le oferă învățură și șansa de a munci. De fapt, în acest caz, globalizarea a început să însemne sfârșitul ideologiei și schimbarea fundalului – de la cel emoțional, la unul mai degrabă pragmatic. Desigur, poate că acest status e o simplă proiecție romantică de domeniul imaginarului. Recrudescența stăpânirii sovietice este încă activă. Prin urmare se înregistrează acolo o luptă submersă pentru păstrarea identității: una românească la bază, dar îmbogățită cu trăsături europene și universale. Nu uităm că identitatea este un țel pentru care merită să lupti. Nu semnifică un naționalism ieftin, ci un set de valori și tradiții validate de timp, care formează împreună un profil distinct, un edificiu înălțat de generații nu numai pentru ele, ci și pentru cele care vor veni. Iată de ce merită să fie prezervate.

Să adăugăm că numele Basarabia este unul colonial – băștinașii o denumesc cu numele ei tradițional – Moldova. Marele nostru prozator Mihail Sadoveanu a scris, cu neegalat talent, despre acest teritoriu românesc apărat în chip glorios de domnitorul Ștefan cel Mare. Artistul a fost înzestrat cu harul de a recrea cu plasticitate istoria adevărată, de a reda atmosfera unei Moldove neîntrerupte, fără hiatus (pentru că făcea parte din provincia cu aceeași denumire, existentă și astăzi în țara noastră). Noi nu nutrim obsesia unificării: așa cum am menționat mai sus, România și Moldova ar putea să se dezvolte în continuare ca două țări separate. Cu diferența că adevărul a fost spus și repus în drepturi.

Revealing History-Obscured Identity: Romania and Moldavia

I deal in my paper with our sister neighbour country the Republic of Moldova (Moldavia) and the nowadays consequences of its fate through history as an illustration of multiple displacement (spatial, mental etc.) which has led to a true inner exile of its inhabitants. Under these circumstances we could presently speak of historical justice: fortunately, history sometimes unveils hidden truth. In this particular case globalisation has acted as a kind of historical factor which has managed to bring to light the abuses committed by Russian domination through centuries (since 1812, precisely) on Romanian identity specific in that area. Russia, the Czarist one at first, and the Soviet one in continuation, followed by the Russian entity having come into existence since 1991, pursued the same political objectives in Bessarabia, wishing: **1.** to transform the overwhelming Romanian population majority into a minority; **2.** to denaturalize this population. Continuous and systematic colonization was the means for achieving this denationalization with the aim of erasing history.

However, there still is an active and incessant struggle for the preservation of Romanian identity over there.

I chose this topic for my paper due to the repeated questions put to me by foreign fellow writers (from Great Britain

most often). They were not sure about the basically Romanian character of that country. They believed all the lies perpetrated by the Russian invaders.

However, there is consistent resistance there. We have colleagues in the Republic of Moldavia who efficiently fight these subtle abuses with the help of writing, of culture, of words. Some of them are grouped around a remarkable literary magazine called *Contrafort*. We should add that we also have colleagues there who systematically meet pupils in schools and students in faculties in order to make them fond of reading contemporary literature. Books by Romanian writers have become precious gifts expected at birthday anniversaries: „I go to a party, please give me one of your books with a dedication in your handwriting on it“, this has happened many times with our Moldavian friends. During the literature classes, discussions are so vivid, pupils claim their belonging to several parties: either that of Borges or that of Llosa, either of Carlos Fuentes or that of Márquez – authors read in Romanian translations.

We can thus notice that the battle for Romanian identity extends from the mere national ground to the universal one and to literature itself. Romanian language has become for our friends a language of culture by means of which globalisation is happily acting.

Globalisation meant for Bessarabia a turning point, a decisive mental shift. The fall of the USSR into pieces revealed the evil accumulated because of Russian domination, the size of the perfidious denationalization process implemented there.

For example, some of my foreign friends asked me whether Moldavian language spoken in Bessarabia is Romanian or not, as distinct words are in use there and consequently Moldavian is different in comparison to Romanian (on this basis Russians stated Moldavian to be a distinct language). I told them that there is no Moldavian language, distinct from the Romanian. Moldavian is the Romanian endowed with several regional features; dialectal Romanian, we may say. We should always keep in mind that the structure of a language does not primarily consist in its vocabulary (which, among linguistic elements, is the most sensitive to changes and influences exerted through history), but in its grammar, in its morphology especially, which in this case is of obvious Latin origin.

Normally, the two countries, which have been robbed of their common history, should unite; however, there is also the possibility that they live separately – like Germany and Austria, for example. It is not this aim of unity that underlines my essay but simply the remark that the mental shift due to globalisation, also acting upon our sister country, could determine its citizens to restore the historical truth and thus rebuild lost identity. The denationalization procedures have been carried out perfidiously for centuries. In spite of all, this synergy attack has been unveiled in its entire complexity in our epoch – when people have started to circulate unhindered in all directions.

My Moldavian friends have also told me there is a great exodus of youth from Moldavia. Cultivated young people quit, for Western Europe especially, while the country gets depopulated. This leaving phenomenon nevertheless signifies a huge thirst for culture in our sister country. Moreover, we could consider it as an evolutionary factor in disguise as Moldavians accumulate experience from all parts of the world. While many young people go to the Western countries, others come to Romania and some choose to live and gain their existence in Russia. Wherever they work, they gather experience. None of these radial voyages should be despised as they mean growing human potential. Our friends over there have discovered Europe and the world through us, their Romanian brothers. We could thus say that we, Romanians, represented for them a bridge to globalisation. Nowadays Western countries are equally for them a destination which teaches them globalisation. Some of them come back to their countries endowed with new and precious knowledge.

The traces of political oppression are still alive in Moldavian villages. There are people there still fearing Romania and Romanians – during the Soviet era they were told that our country was their worst enemy. Globalisation has succeeded to dismantle this manipulation completely. Even Russian influence can now be perceived as a deposit of knowledge and opportunities for evolution and for developing human capacities (cultural and work abilities etc.). By changing the weight of certain issues everything becomes different: nowadays Russia could choose to develop its image from that of the oppressor to that of the kind teacher and host who receives people and offer them teaching and working opportunities. In fact, in this case globalisation started to mean the end of ideology and the change of the outlook from the emotional dominance to a more pragmatic perspective.

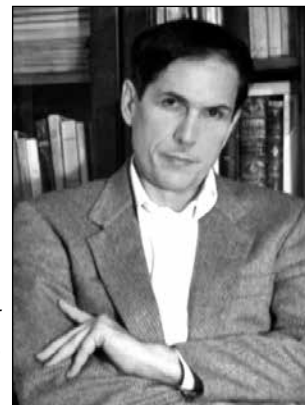
Of course, this status could be a mere Romance imaginary projection. Recrudescence of the Russian bent can still be seen at work. Consequently, there is a submerge fight to preserve identity: basically, a Romanian one but enriched with European and universal features.

We keep in mind that identity is an aim to fight for. It does not mean cheap nationalism, but a set of precious traditions and of values forming an edifice built by and for generations still to come. That is why it is worth being preserved.

Bessarabia is a colonial name – the natives call it Moldavia (Moldova) – the traditional name. Our great novelist Mihail Sadoveanu wrote, with unparalleled talent, about this Romanian territory gloriously ruled and defended by King Stephen the Great. This artist had the gift to vividly recreate true history by rendering the atmosphere of uninterrupted Moldavia (because being part of the province with the same name still existing in our country).

We are not obsessed with political unity: as I mentioned above, Romania and Moldova could develop in continuation as two distinct countries. However, with the difference that the truth has been told and restored.

Romgleza și bastonul Academiei



Deunăzi, am primit pe mess de la cineva (persoană protejată de legea datelor cu caracter personal) un mesaj ciudat: *ia feta de la hyp nou*. Cu *Critica rațiunii pure* în brațe, am început să decriptez mesajul, dar curând mi-am dat seama că nu e vorba aici nici de *noumen*, nici de *Nebularhypothese*, ca la Kant, ci de jargonul unei corporatiste care face *spinning* la sală cu un *trainer* personal și nu mai are timp să ia de la *hypermarket*-ul cel nou brânză *feta* pentru *sandwich*-ul pe care i-l pune copilului la *afterschool*. I-am răspuns în cel mai academic stil cu putință: *I pak dau de știre dumatile, am luat de la Gostat brânză, barză, viezure și brebenei. Plus 1 kil cârnați de Pleșcoi*.

Desigur, Academia nu corespundează pe mess și nici nu face *wellness* cu noi muritorii, ea nu merge la *party* în *weekend*, ci la o flăcăiască în cel mai pur stil neolatin, cu taraf academic, băbească neagră și poale-n brâu. Asta nu o îndrituie (v. dicționarul academic DLR) să dea ochii peste cap fiindcă *ujina* de ieri s-a transformat în *breaklunch*-ul de azi. Mai mult, nu îmi amintesc ca onor Academia să fi avut vreun gest de reprobațiune atunci când *Pohod na Kanall* lăsa urme adânci în limba noastră comună, sau fiindcă Lamartine împrumutase unor alte glosii lexeme precum *libertate*, *egalitate*, *fraternitate*. E drept că, altfel, vorbeam și azi pre limba letopisețelor, spunând precum pișețul: *slobozenie*, *potriveală*, *sororitate*.

Dar oare, mai roșește Academia fiindcă unul din fondatorii ei, Ion Heliade Rădulescu, îndesa cu forța în limba liturgică rumânească neologismul și pedanteria lui etimologizantă, făcând din *Biblia sacra* o lectură doar pentru intelectuali?: „În început creă Dumnezeu cerul și terra. Iar terra era nevezută și informă, și întunerec peste abysu, și spiritul lui Dumnezeu se purta peste ape...”.

Paradoxal, între romgleza de azi și heliadeasca de ieri adie același spirit de libertate. El măsoară cât de vie mai este limba unui popor și cât de aproape ține poporul care o locuiește pasul cu istoria.

Se zvonește că onor Academia va da legi, decrete, OUG 13, pentru a eradica romgleza, luminând mințile tinerei generații după exemplul francez, al celebrei Legi din 1994 care te obliga să spui *ordinateur* și *souris* în loc de *calculator* și *mouse*. În Franța, Legea Toubon, apără limba franceză în fața unui invadator ubicuu, un fel de *secret de Polichinelle*, invadatorul comun fiind, desigur, limba engleză. Din păcate, Legea Toubon a făcut mai mult rău decât bine, transformând franceza într-o limbă închisă și regionalizând tot mai mult marea cultură franceză. Aceasta a fost și concluzia guvernului Sarkozy, care nu a mai alocat fonduri

pentru *l'Organisation Internationale de la Francophonie* (OIF), susținând că franceza trebuie să rămână soclul Francofoniei, dar nu și singura ei rațune de a fi. Altfel spus, nu e suficient să îți aperi „limba și nevoile și neamul”, ci limba trebuie să devină fundația unui model mult mai mare, de prosperitate și democrație, de tehnologie și progres, valori care pot impune admirația popoarelor din jur și să facă din limbă, cum a spus-o succesorul lui Sarkozy, socialistul François Hollande, la Forumul Francofoniei de la Kinsasha, o formă de export a mândriei de a fi francofon.

O întrebare se impune aici, noi ce mândrie să exportăm o dată cu limba română, pedestalul cărei statui să îl înălțăm cu o limbă siluită zilnic de *suptprefecți* și guvernanți agramați?

Reamintesc onor Academiei că intervenționismul lingvistic francez s-a născut dintr-o necesitate istorică și nu dintr-o flatulență academică. El nu a fost niciodată folosit ca o formă fără fond. În vremea când Neacșu din Câmpulung îi scria „cinstiului zupan Hanăș Begner ot Brașov”, umanistul Charles de Bovelles semna în *De differentia vulgarium linguarum et Gallici sermonis varietate* (1533) că sub Francisc I au ajuns să fie „tot atâtea datini și limbi vorbite în Franța, câte popoare, regiuni și orașe sunt (*quot in Gallia populi, quot regiones, quot urbes, tot & tantos experiamur nunc in ea esse hominum mores & sermones*)¹. Exacerbata de perioada imperială, tot acest melanj lingvistic a impus și intervenționismul lingvistic al statului francez. Altul este însă cazul limbii române, a cărei unitate se vede de departe, încă din *Scrisoarea lui Neacșu din Cîmpulung* (1521), inteligibilă și azi.

În Europa, țările care au adoptat după model francez așa numitul intervenționism lingvistic al statului (Lituania, Letonia, Estonia și Polonia) aveau în vedere o „Cortină de fier” în interiorul limbii, care să limiteze expansionismul rus. Dar România? Fără tancurile sovietice, cine mai ascultă azi cântecele stepei ruse fără un frison de gulag? Și totuși, regula academică de a scrie cu „î” din „ă”, născută în 1993 ca o palidă debolșevizare a limbii, încă își mai are detractorii ei. Îmi amintesc de vajnicii soldați ai limbii române de la Antena 3 și de la Jurnalul Național care au decis în 2008 (întâmplător?, la câteva luni după eşuarea referendumului de demitere a președintelui) să, citez din Jurnalul Național: „revină la scrierea cu î din i și [la]

¹ Carol Bouillous Samarobrinus, *Liber de differentia vulgarium linguarum et Gallici sermonis varietate...*, Parisiis, Ex officina R. Stephani, p. 5.

forma de indicativ prezent a verbului *a fi, sînt*, la persoanele I singular și a III-a plural“.

Timida noastră Academie a reacționat după exact 10 ani, dar a reacționat!, propunând anul acesta un proiect de lege, adoptat deja de Senat, care să impună modificarea tuturor numelor localităților ce conțin litera „î“ și înlocuirea definitivă a acestui semn grafic din toponime cu semnul „â“.

Pe lângă frontul de Est, sunt curios când va deschide Academia noastră atacul pe frontul de Vest al limbii și cum va fi contracarată expansiunea franglezei care a sedus tineretul corporatist, făcând din el agentul de influență – plătit de Soros, nu? – al Occidentului decadent.

Dumitru IGNAT

Paragraful Nietzsche

Perspectivism și „eternă reîntoarcere“

În Prefața cărții sale „**Dincolo de Bine și de Rău**“ (Editura Humanitas, București, 1992), Friedrich Nietzsche menționează **perspectivismul** ca pe o „condiție fundamentală a oricărei vieți întregi“, care se opune radical „filozofiei dogmatice“, reprezentată mai cu seamă de „cea mai rea, cea mai tenace, cea mai primejdioasă dintre toate erorile... născocirea lui Platon despre spiritul pur și despre Binele în sine.“

Ideea **perspectivismului** ar fi aceea că Lumea e interpretată de mai multe sisteme de gândire și, în lipsa unui criteriu care să spună cu temei care dintre ele este cel îndreptățit s-o facă, un sistem este la fel de valid ca oricare altul. Diferențele sunt determinate de împrejurările vieții fiecărui autor de sistem, viața fiind realitatea ultimă și, de fapt, singura.

Așa văzut, perspectivismul este o varietate de **relativism**, în sensul că nu există standarde unanim acceptate pentru Drept și Nedrept, pentru Bine și Rău; și nici criterii obiective care să fundamenteze cunoașterea.

În zilele noastre, **postmodernismul** duce ideea pluralismului interpretărilor până la a postula că fiecă interpretare este, la rândul ei, interpretarea unei interpretări! Consecința este pierderea oricărui sens. La urma urmei, oricine poate avansa propria-i interpretare; astfel Lumea devine o povestire care însumează interpretări.

Asemenea construcții, ce par impasuri ori fundături teoretice, sunt defapt trepte pe care coboară Filozofia, la ieșirea din scenă!

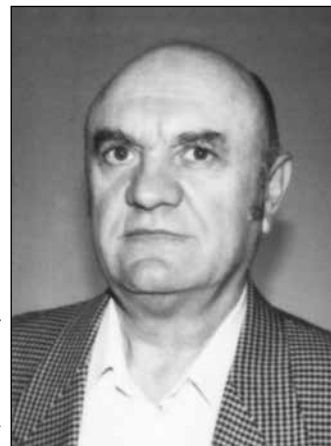
*

Înainte de a lăuda perspectivismul, Nietzsche era preocupat de o teorie a timpului, de **eterna reîntoarcere**.

„Oricare adevăr e curb, iar timpul însuși e un cerc.“ Și mai departe: „Oare n-a trebuit ca însuși arcul acestei clipe să fi fost cândva?“; „oare n-a trebuit ca și noi să fi fost cândva?“; „deci nu va trebui să ne reîntoarcem veșnic?“; „Eu însumi aparțin aceluiași lanț de cauze ale eternei reîntoarceri“; „etern voi reveni pentru această unică și aceeași viață!“

Nu ar fi oare mai bine, părerea mea!, ca înainte de a ridica bastonul, Academia să impună o lege care să pedepsească pecuniar orice stâlcire a limbii române de către oricare funcționar public, de la președintele Republicii până la ultimul referent din primăria de la Cuca Măcăi? Beneficiile ar fi multiple: bani la bugetul de stat, o odihnitoare *silentio stampa*, plus o mai bună răsfoire pe *genunche* a manualului de clasa a V-a.

Abia atunci, când forma va fi desăvârșită, fondul perfect va putea să apară și vom putea vorbi de exemple politice pentru tânara generație, cea care folosește acum frangleza doar ca o declarație de independență față de un prezent prea scund pentru a nu putea fi trecut cu vederea.



(„Așa grăit-a Zarathustra“, Humanitas, 2018)

E, desigur, expunerea unei credințe și nu o înșiruire de argumente, deși Nietzsche se pretinde chiar „învățătorul eternei reîntoarceri“. Când vorbește despre

această „lume dionisiacă“, „cu un flux și un reflux al structurilor“, înțelegem că viziunea i-a fost sugerată de filozofia lui Heraclit și de mitul vechilor greci despre Dionysos.

În „**Istoria credințelor și ideilor religioase**“ (Editura științifică și enciclopedică, 1981) Mircea Eliade precizează că „misterul central, înnoirea periodică a Lumii“ ține de o întâie „**religie cosmică**“, elaborată de „civilizațiile agricole“. „Experiența timpului cosmic, mai ales în cadrul muncilor agricole, sfârșește prin a impune ideea **timpului circular și a ciclului cosmic**.“

Reprezentarea artistică a „eternei reîntoarceri“ e aceea a șarpelui **ouraborus** (la indienii vedici, zeii „erau inițial șerpi“ – M.Eliade): cu coada în gură, el se autodevoră, „renăscând mereu din sine însuși, așa cum lucrurile lumii trec printr-un ciclu etern de distrugere și de recreare“ (Martin Rees, „**Doar șase numere**“, Humanitas, 2000).

Poate că pentru Nietzsche „eterna reîntoarcere“ a fost un mod de a contesta eternitatea morții. Oricum, să spui că „timpul e un cerc“ pe temeiul enunțului că „oricare adevăr e curb“ este ridicol. La fel de ridicolă e afirmația că „Principiul conservării energiei pretinde eterna reîntoarcere“!

Am insistat în chestiunea „eternei reîntoarceri“ deoarece feluriti analiști ai cărților lui Nietzsche au suplimentat teoria cu sensuri și profunzimi de neacceptat.

Astăzi, ipoteza timpului circular prezintă interes doar pentru Istorie. Știm că timpul are un început, același cu nașterea Universului. Înainte de acest început, e lipsit de sens să se vorbească despre timp. Asimetric, timpul „curge“ cu noi și cu tot ce există, din trecut spre viitor. Această **săgeată**

a timpului a fost atestată de descoperirea unor prestigioși fizicieni – Yang C.N. și Lee T.D. – care, pentru acest merit, au fost răsplătiți cu Premiul Nobel (în 1957).

Săgeata timpului implică și consecința că, în viitor, vom ști mai mult și mai multe. Ceea ce nu înseamnă că ne putem permite vreun abuz din faptul că suntem în viitorul lui Nietzsche!

Preveniri

Dacă nu există decât interpretări, evaluarea demersului intelectual al lui Nietzsche, pe care o încerc mai departe, este și ea o interpretare. Care inventariază ceea ce a propus și ceea ce a respins filozoful. În chip firesc, gânditorul ce nu promovează o viziune, o doctrină, este steril, prin urmare ignorabil. Iar acela care nu respinge, argumentat, construcțiile teoretice ce-l contrazic ori sunt prea departe de vederile lui, este lipsit de spirit critic și, în consecință, neinteresant.

Interpretările dau și ele socoteală acelorasi criterii.

Într-o variantă la care am renunțat, pentru a-mi sprijini afirmațiile, adunam o mulțime de citate din cărțile lui Nietzsche. Dar, extinzându-mă, aș fi depășit marginile potrivite unei încercări mai degrabă pretențioase, fără un câștig pe măsură în privința luminării subiectului. Pe de altă parte, nici Nietzsche nu întârzie în argumentări; abia dacă are timp pentru aserțiuni!

Nemulțumirile

Cine-i citește cărțile înțelege de îndată că Friedrich Nietzsche (mai departe folosesc doar inițialele: F.N.) e nemulțumit de mai toate cele din Preajmă. Adesea, un nemulțumit radical.

Întâia nemulțumire este **omul**, care „e doar o funie întinsă între bestie și Supraom”. Omenirea va trebui să se stingă, din multe pricini. Omul n-a priceput nicicum prioritatea Vieții și a corolarului ei, Voința de Putere.

În opoziție cu Viața, Rațiunea „este mizerie și murdărie, și veșnică suficiență”, „cauza pentru care falsificăm mărturia simțurilor”. Se vede că greșim grav dacă presupunem că rațiunea ne explică și ne diferențiază între cele câte există în acest Cosmos nepăsător!

Nemulțumit este F.N. și de faptul că omenirea a creat și a promovat Morala, în felurite ei expresii: „Fenomene morale nu există, ci doar o interpretare morală a fenomenelor”.

Neîmpăcarea lui F.N. e încă mai consistentă în chestiunea Religiei: „nici un fenomen de până acum nu a mai favorizat o asemenea abundență de iraționalitate (?) și de superstiție”. De altfel, „judecata morală are în comun cu cea religioasă credința în realități ce nu există”.

Insatisfacția lui F.N. devine aversiune atunci când e vorba de creștinism și de morala creștină. „**Anticristul**” (Editura Antet, ISBN 973-9936-9-6) nu e doar o „Încercare a unei critici a creștinismului”, ci o recapitulare a opiniilor sale vehemente privitoare la această religie: „Osândesc creștinismul, ridic împotriva Bisericii creștine cea mai groaznică dintre învinuiți pe care nicicând n-a rostit-o

vreun acuzator”. (paragraful 62); „creștinismul, cu disprețul său pentru trup, a fost până acum cea mai mare nenorocire a omenirii!”.

În adaos, creștinismul a făcut din mulțime „o turmă”. Până și „Morală Europei de astăzi e o morală a animalului de turmă”; omul „ce trebuie să dispară” e „un animal de turmă desăvârșit”! Care ar fi morala turmei? Desigur, „mişcarea democratică”, adică „transformarea oamenilor în gânganii cu drepturi și pretenții egale”. Instruirea de orice fel ar acutiza starea de lucruri: „când vrei sclavi, ești un smintit dacă-i educi să fie stăpâni”!

Omenirea e condamnată și condamnată în întregul ei, dar F.N., cu „felul meu de a fi nedrept”, operează distincții între mulțimi, de pildă între mulțimile pe care le clarificăm drept națiuni.

În focarul antipatiei sale se află englezii, „rasă lipsită de calitate filozofice”, „o turmă de bețivi desfrânați”, de o „profundă mediocritate”. Peste toate, „așa numitele idei **moderne**... au fost de origine engleză”. (Dincolo de Bine..., 252 și 253)

F.N. vrea să fie „drept cu germanii”, dar constată că „de aproape o mie de ani încoace” alcoolul și creștinismul „au prostit în mod samavolnic acest popor”. Celor două nefericiri li s-a adăugat, de curând, surpriză: muzica noastră germană constipată și constipantă! Și o spune unul care compusese un motet la zece ani și care a fost, o vreme, unul dintre apropiații lui Richard Wagner!

Ce mai determină declinul culturii germane? Desigur, „democratismul **culturii generale**,... faptul că **educația superioară** nu mai e un privilegiu” („**Amurgul idolilor**”, Humanitas, 2012; capitolul „Ce le lipsește germanilor”, 2 și 5).

În sfârșit, o constatare care pare și premoniție: „Ah! **germanii aștia cât ne-au mai costat!**” („Anticristul”, 61)

Filozofia este, fără îndoială, teritoriul predilect al competențelor lui F.N.. În cărți, ei i se dedică multe capitole distincte. Dar referiri la filozofii și la filozofi se întâlnesc mai peste tot.

Un început ar fi „**Filozofia în epoca tragică a grecilor**” (Humanitas, 2012), care cuprinde și felurite însemnări, precum și planuri de curs universitar. F.N. îi are aici în vedere pe filozofii presocratici, „pe cei care au trăit între Thales și Socrate”. F.N. îi numește „preplatonicieni; ei sunt „tipuri pure”, spre deosebire de „caracterele hibride” ulterioare, Platon fiind „primul mare hibrid” pentru că „în doctrina sa a ideilor se găsesc reunite elemente socractice, pitagoreice și heraclitice”. F.N. îi elogiază pe fiecare dintre presocratici; în urma lor, „marii înțelepți reprezintă tipuri ale declinului”.

Cu cei mai mulți dintre „înțelepți” F.N. e necruțător: Socrate e „un plebeu incult” la care „totul e exagerat, buffo, caricatură”; opera lui Platon e „șarlatanie superioară”; pentru Aristotel, „tragedia e un purgativ”; sfântului Augustin „îi lipsește în mod jignitor orice noblețe”; „Rousseau, această stărpitură pripășită în pragul noii epoci voia și el **o reînnoire la natură**”; „**lucrul în sine**” al lui Kant e „ceva de haz” și Kant însuși este „cel mai diform schilod al noțiunii

de filozofie care a existat vreodată; „orice soi de hegelo-manie“ e „periculoasă“; Hegel „a tărgănat“ „biruința ate-ismului“ și l-a condus pe Wagner „pe căi greșite“; „Hobbes, Hume și Locke“ reprezintă „o înjosire și o depreciere a noți-unii de **filozof** pentru mai mult de un secol“; Sociologia lui Comte „exală un aer catolic“, iar Herbert Spencer „ne inspiră aproape dezgust“. Până și Schopenhauer, marele inspirator al lui F.N. și „ultimul german de luat în consi-derare“, reprezentând „un eveniment european“, ar „trebui negat“ pentru „pesimism pur“.

Nici creatorii de literatură nu sunt iertați: „Eu de poeți sunt obosit, și de cei vechi și de cei noi; îmi par cu toții superficiali, ca niște mări fără adâncime.“; Dante e „hiena făcând **poezie** în morminte“; opera lui Shakespeare este „o împestriteală cumplită“, „talmeș-balmeș de lucruri“ pe care „le savurăm în chip de rafinate artistice“; „să nu-l cunoască încă lumea pe acest Schiller?, „trâmbițașul mora-lei“; Hugo e „farul de la Marea elucubrațiilor“; „lucrurile cele mai rele le izbutesc fraților Goncourt“; Zola evocă „bucuria de a puți“, „femeia-literat“ este, blând spus, „sufi-cient de vanitoasă și de găscă“; în sfârșit, un critic precum Saint-Beuve e „lipsit de criterii, de măsură și de caracter“.

F.N. mărturisește că „eu însumi am părăsit casa savanți-lor, trântind ușa după mine“. Este vorba, cred, de altă cate-gorie de „savanți“ pentru că „acești fizicieni de azi, laolaltă cu acești lucrători din fiziologie, darwiniști și antiteleo-logi, cu principiul lor despre **minimul de energie** care este **maximul de nerozie**“ par să aibă alte preocupări, De altfel, chiar F.N. detaliază: „domnilor mecaniști și fizicieni, câtă eroare, câtă psihologie rudimentară s-a mai păstrat în ato-mul dumneavoastră!“

F.N. știe că „omul de știință“ „trebuie să fie mânuit de unul mai puternic“. El este doar „o unealtă“, „un exemplar de sclav, firește nu unul oarecare!“

F.N. își arată ostilitatea și față de un larg registru de sen-timente (mila, generozitatea, bunăvoința, hărnicia, cumpă-tarea, modestia, compasiunea și altele) care definesc „un suflet inferior, cu o energie vitală scăzută“!

Prefigurări

Precum nemulțumirile, anticipările lui F.N. sunt și ele radicale. El e cel care vede, în chip clar, direcția evoluției: „Cărarea noastră merge în sus, din specie în sus, spre supra-specie“; „Sensul pământului e Supraomul“!

Profetul Supraomului este predicatorul Zarathustra. El „umblă printre oameni ca printre fragmente ale viitorului: un viitor pe care îl vede“. Zarathustra este om, „omul fără Dumnezeu“, însă poate dialoga cu animalele însoțitoare, care-l și vindecă, atunci când se îmbolnăvește.

Știm că „încă nicicând n-a existat vreun Supraom“! Dar e sigur că el nu este zeu, pentru că „zeii, toți sunt doar figuri poetice, tertipuri inventate de poeți“! Așadar, Supra-omul este „dincolo“ de Religie. El e și mai presus de Morală, deci „dincolo de Bine și de Rău“. În adaos, Supraomul nu poate greși, deoarece „Morală și Religia aparțin într-un tot

de psihologia erorii“; „Întregul domeniu al moralei și reli-giei ține de această idee a cauzelor imaginare.“

O bună anticipare a Supraomului ar fi Aristocratul. Aris-tocratul „va trebui să fie întruchiparea voinței de putere“; el „trăiește“, iar „viața **este** tocmai voința de putere“; viața „este în **esență** sustragere, rănire, biruință asupra celui străin și a celui mai slab, oprimare, duritate, impunerea cu forța a formelor proprii“. Aristocratul are „un **instinct al rangu-lui**“ și o „**morală de stăpân**“. Aristocrația acceptă „cu con-știința curată sacrificarea a nenumărați oameni care în inte-resul ei vor trebui oprimați și reduși la o stare de mutilare, de sclavie, de simple unelte“; „într-un sens sau altul, (aris-tocrația) are nevoie de sclavagism“!

De aici, o concluzie neașteptată: omenirea, condamnată „să dispară“, supraviețuiește! Cum nu e de imaginat că un Supraom poate fi stăpânul altor Supraoameni, și ei membri ai „supraspeciei“, la dispoziția viitorilor cărmuitori rămân doar oamenii, grupați în mulțimi de categoria „turmei“ ori „gloatei“! Suntem salvați!

Un exeget german a remarcat că, în „Zarathustra“, „une-ori stilul lui Nietzsche îl parodiază în mod insuportabil pe cel al Bibliei“.

Într-adevăr, Zarathustra cere sfărâmarea „vechilor table“, amintindu-ne de Moise, stă „în așteptarea altuia mai vred-nic“, cum făcea Ioan Botezătorul, are și el „muntele meu cu măslini“, vorbește precum Isus „despre mântuire“, des-pre „moartea de bunăvoie“, despre faptul că „numai acolo unde sunt morminte există învieri“.

Dar trimerile la Biblie sunt puncte de referință doar pentru cel care insistă să le vadă. F.N. îi scrie deslușit unui cunoscut că în „Zarathustra“ „Totul e original, fără com-parație, fără precursori.“ F.N. nu și-a închipuit că ar putea datora cuiva fie și cea mai neînsemnată sugestie; cu atât mai puțin să parodieze. De aici înainte, cartea cărților nu mai e Biblia, ci această „a cincea evanghelie“, „Zarathustra“ lui F.N.!

Cum a involuat până acum ideea Supraomului, adică până la nivelul infantil al benzilor desenate, n-are rost să pomenesc. Dar rămâne întrebarea: ce este filozofie în această hibridă aglomerare de metafore și de simboluri căznite?

Alte umbre

Chestiunea „precursorilor“ nu e una singulară în căr-țile lui F.N. Când așterni pe hârtie cu înfrigurare, cu exal-tare, tot ce-ți sare sub condei, nu te gândești nicicum la cei care te-ar fi putut inspira. Mai ales dacă fac parte dintre cei disprețuiți. Ilustrativ este exemplul unor gânditori englezi de primă importanță, care, după F.N., „au înjosit“ filozo-fia. Comparați:

John Locke: „În intelect nu există nimic care să nu fi fost întâi în simțuri“.

F. N.: „În simțuri își are obârșia întreaga verosimilitate... întreaga evidență a adevărului.“

David Hume: „Spiritul e împins de obișnuință ca, la apariția unui eveniment, să aștepte apariția evenimentului care l-a însoțit de obicei“; „dar noi nu putem observa nici-odată o legătură între ele“.

F.N.: „Amintirea... dă la iveală stări anterioare de aceeași natură, dimpreună cu interpretările cauzale ce s-au contopit cu ele – **nu** cauzalitatea lor“; „trebuie să ne folosim de **cauză** și de **efect**... în chip de ficțiuni convenționale... și **nu** pentru o explicație.“!

Mai e de spus că „Amurgul idolilor“, „războiul“ lui F.N. împotriva „idolilor veșnici“, continuă ofensiva mult mai amplă împotriva prejudecăților, a „idolilor și noțiunilor false“, pornită înainte cu un sfert de mileniu (!) de Francis Bacon, alt mare gânditor englez care, în viziunea lui F.N., ar fi „un atentat la adresa spiritului filozofic“!

*

Aș putea spune că F.N. a scris prea în grabă și despre prea multe, dar abundența de repetări și contradicții din cărțile sale se explică mai bine prin faptul că filozoful a ignorat regulile simple dar imperative ale ideii de sistem. Să respecti principiile de organizare, de structurare, nu înseamnă să fii „dogmatic“.

Notez câteva contradicții, cumva pilduitoare:

– „nu există zei“, **dar** „zeii sunt zeflemești“, iar „zeul Dionysos... e un filozof“;

– „nu există nici un fel de fapte morale“, **dar** „mijloacele... folosite pentru edificarea unei lumi morale **au fost imorale din temelii**“;

– „Creierul este realizarea cea mai înaltă a Naturii.“, **dar** „Cât despre rațiunea ta înșfac-o tu însuși de beregată și sugrum-o, căci e o rațiune a acestei lumi.“;

– „Până și în universități logica privită ca teorie, ca practică, ca **meserie** e pe cale de dispariție“, **dar** (depreciativ): „ce valoare are în general o atare convenție de semne precum este logica.“;

– „Roata timpului n-are decât să se rostogolească încotro vrea, ea nu va putea niciodată fugi de adevăr“, **dar** „ideea că adevărul are o valoare mai mare decât aparența este o simplă prejudecată morală.“;

– „Este mult mai important **cum se numesc lucrurile** decât ceea ce sunt ele de fapt“, **dar** „ar trebui să ne eliberăm, în sfârșit, de ispita cuvintelor“;

– „Revoluția franceză, această farsă sinistă și, privită de aproape, inutilă“, **dar** „Pentru ca Europa să scape de cea mai mare primejdie a sa... ar fi nevoie și de revoluții interne“;

– „Scepticismul este expresia unei anumite structuri denumite în limbajul comun debilitate nervoasă și maladi-vitate“, **dar** „Forța și libertatea provenite din tăria și deplinațtea minții se dovedesc prin scepticism.“ și „În ce-l privește pe Platon sunt un sceptic temeinic“ și „Zarathustra e sceptic“;

– în sfârșit o dublă contradicție: „lupta pentru existență“ e ceva „de neînțeles“, **dar** „lupta sfârșește invers de cum o dorește școala lui Darwin“ adică „în defavoarea celor puternici“, **dar** „Mila împiedică în definitiv legea evoluției, care este cea a selecției.“!

F.N. a trăit o poveste de iubire la 38 de ani, întâlnind, la Roma, o femeie instruită și receptivă la filozofie. Însă manevrele surorii lui au făcut ca idila să sfârșească nefericit și F.N. să rămână celibatar. Nu știu în ce măsură misoginismul lui F.N. a fost influențat de această întâmplare: „Femeia are atâtea temeuri de a se rușina! În ea e atâta pedanterie, superficialitate, sâcâială școlărească, îngâmfare meschină, desfrânare meschină și lipsă de modestie meschină“; ea nu vrea adevărul: ce-i pasă femeii de adevăr!... marea ei artă e minciuna“; „a visa că bărbatul și femeia ar avea vreodată drepturi egale, educație nediferențiată, pretenții și obligații similare – iată un semn tipic de obtuzitate.“ Defapt lucrurile sunt mai simple: „Bărbatul trebuie crescut pentru război, femeia pentru întremarea războinicului; orice altceva e numai sminteală.“ Se mai poate ceva? Firește: „te duci acuma la femei? Vezi să nu uiți biciușca!“

Pentru orice feministă, această viziune este măcar scandalosă. Rămâne de explicat de ce mama sa a îngrijit un F.N. alienat, până la sfârșitul vieții ei. La fel sora, Elisabeth, care s-a ocupat și de publicarea scrierilor lui F.N. după moartea acestuia. Varianta plauzibilă ar fi că apropiatele lui F.N. au făcut distincție între comportamentul său de zi cu zi, pe de-o parte, și ideile promovate în cărți, pe care nu le-au luat în serios!

Dar misoginismul este doar un aspect. F.N. și-a propus „o reconsiderare a tuturor valorilor“! Nu numai a celor metafizice, cum se sugerează uneori cu prea multă bunăvoință. „Reconsiderările lui F.N. sunt contestări. Și până la el, omenirea a cunoscut forme de contestare: **anarhismul** a negat statul, în favoarea individului; **nihilismul** a contestat instituții și rânduieli, morala, cultura, fără să ofere soluții de luat în seamă; și **revoluțiile**, adesea violente.

F.N. optează și el pentru violență. În favoarea „reconsiderărilor“, „orice mijloc e bun“, „mai ales războiul“; împotriva „idolilor veșnici“, „găunoși“, și „o mică scriere e **o mare declarație de război**“!

De fapt, ce-și propune F.N. să reconsidere? În chestiunea creștinismului, e un ateu întârziat; vehement, dar întârziat; în privința locului și rolului aristocrației într-o societate lucidă e un reacționar sadea; în teritoriul științei, este un diletant lipsit de orizont; în anticiparea felului în care va evolua filozofia este, deopotrivă, vag și banal: „trebuie să așteptăm apariția unui soi nou de filozofi, care vor avea gusturi și înclinații deosebite, opuse celor ale predecesorilor“ care (șocant!) „cu siguranță nu vor fi dogmatici“!

La îndemnul lui F.N. ne vom „reconsidera“ moral, abandonând iluziile etice, ca să ne putem situa „dincolo de Bine și de Rău“; apoi vom aștepta, neliniștiți, încordați, ivirea Supraomului.

Privind lucrurile cu seriozitate, ambiția și pretenția de a „reconsidera toate valorile“, valori care s-au înfiripat și s-au consolidat într-o lungă istorie, sună nu doar exagerat, ci chiar ireverențios: o minte împotriva mulțimilor de minți omenești! Astfel, dovezile desprinderii de realitate se tot adună.

De obicei, F.N. se vede deschizător de drum în dezvoltarea unor stări de lucruri altminteri de nedescifrat: „problema (valorii adevărului) nici n-a fost pusă până în prezent; noi suntem cei dintâi care am zărit-o, am privit-o în față, am înfruntat-o”; „a concepe (psihologia) precum o fac eu... iată o idee care nu i-a trecut nimănui prin cap”; „am fost primul care spre a înțelege instinctul elen mai vechi... am luat în serios acel fenomen minunat ce poartă numele de Dionysos”. Iar dacă nu e primul, F.N. e „ultimul discipol al zeului Dionysos”.

Țelul lui F.N. e să creeze „lucruri asupra cărora timpul își încearcă zadarnic colții”, „forme ale veșniciei”: „aforismul, maxima, în care sunt maestru ca cel dintâi dintre germani”; „orgoliul meu constă în a spune în zece propoziții ceea ce oricare altul spune într-o carte”. dar, mai presus de toate, „i-am dăruit omenirii cartea cea mai profundă pe care o posedă, pe **Zarathustra** al meu”!! „Niciodată nu s-a scris un astfel de poem.” Goethe „n-ar fi putut niciodată să respire la aceeași înălțime”, iar „Dante, pe lângă Zarathustra, face o jalnică figură”!

Explicația lui F.N. e revelatoare: „Cu ajutorul cunoașterii mele, cât de minunată și cât de nouă și în același timp de înfrigorantă și de ironică mi se pare poziția mea față de întreaga existență!”

Știm că F.N. a murit nebun. Și că nu e treaba noastră să formulăm diagnostice; ceea ce interesează e opera. Dar, fără îndoială, frazarea exaltată, succesiunea prea grăbită a ideilor, critica abuzivă, difamantă, megalomania și celelalte extravagante, devieri de la interpretarea rezonabilă a realității, toate sunt simptome ale unui dezechilibru progresiv, care s-a sfârșit cum s-a sfârșit.

Merite

Francezul Comte formulase clar ideea că gândirea a depășit nu doar o perioadă **teologică**, ci și una **metafizică**, ajungând în stadiul **pozitiv** al abandonării oricăror speculații, în favoarea observației și experimentului. O predicție nu se poate întemeia decât pe rezultatele științei.

Comte și-a publicat „Cursul de filozofie pozitivă” înainte de nașterea lui F.N..

Și F.N. acceptă că „Filozofia și-a pierdut rațiunea de a fi... omul modern... ar trebui s-o repudieze.” Afirmatia nu țintește doar „filozofia dogmatică”, ci întreaga filozofie, ca formă a gândirii. Este o concluzie lucidă. Prognoza lui, privitoare la filozofii viitorului, de care am vorbit mai devreme, a fost un fel de automatism, o expresie stereotipă a omului obligat să se pronunțe în chestiuni de trecut și de perspectivă ale unui domeniu în care e implicat profesional. Dacă F.N. a crezut cu adevărat în apariția unor noi filozofi, ipoteza expusă mai încolo ar fi lipsită de sens.

Dar eu cred că F.N. a intuit soluția pentru salvarea filozofiei printr-un nou sincretism, printr-o sinteză între filozofie și artă. Destul de devreme, F.N. pomenește despre „Instinctul **artistic** în forma sa de crisalidă – ca filozofie” (!), despre artă ca „soră” a filozofiei, despre evidența

că „ceea ce este versul pentru poet este pentru filozof gândirea dialectică” (**Filozofia în epoca tragică a grecilor**)

După ce s-a desprins ea însăși din sincretismul viziunii primitive, arta s-a compartimentat mereu, dezvoltând forme noi, expresii noi, limbaje specifice. Și acel domeniu al artei care este literatura a continuat procesul de divizare. Poezia, proza, dramaturgia au dezvoltat particularități de gen, dar și specii noi, unele în afirmare, altele în stingere.

Ideea unei sinteze nu era nouă. Simbolismul căutase „corespondențe” între impresiile simțurilor iscate de cuvinte, de muzică și de culoare. Drama wagneriană era un spectacol de muzică, poezie, scenografie, lumini ținând „arta totală”. Dar F.N. propunea o formă de îmbinare între două expresii diferite ale gândirii, între filozofie și artă, cea din urmă reprezentată mai ales de poezie.

În ce mă privește, nu susțin nicidecum sincretismele, ale căror rezultate sunt, mai mereu, forme hibride, neomogenizate. Dar ideea lui F.N. a izbândit. Poezia de meditație naște emoții; împotriva părerii lui Hegel, și conceptul poate fi potențat liric.

Drept urmare, scrisul lui F.N. se păstrează la hotarul fluid dintre filozofie și poezie. Filozofia e susținută de exprimarea sforistică; chiar paragrafele mai lungi poartă această marcă, astfel că, precum în poezie, ele nu cer argumente.

Exteriorizându-se în acest chip, F.N. ar fi pândit de primejdia de a nu fi nici filozof pe de-a-ntregul, nici scriitor veritabil. Acest posibil neajuns este evitat datorită înzestrării sale intelectuale și artistice; ea face ca exprimarea lui F.N. să fie viabilă și credibilă. De aceea, n-ar trebui să ne gândim la F.N. ca la un filozof și, distinct, ca la un poet; înzestrarea sa izbutește o sinteză originală, singulară: Friedrich Nietzsche!

Acest mod particular de expresie este stilul. Stilul îl individualizează pe F.N. și-l propulsează printre cei pe care-i socotim creatori de limbă literară. F.N. însuși se vede într-o astfel de serie, ultrascurtă, precedat doar de Luther și de Goethe. În treacăt fie zis, de Luther îl apropie și comentariul depreciativ la adresa rațiunii (Luther: „Rațiunea e o curbă”), precum și prețuirea la cote superlative a propriei creații: F.N. a dat omenirii „cea mai profundă” scriere; Luther avertiza că „nu dau voie ca doctrina mea să fie judecată de nimeni, nici chiar de îngeri”!

În împrejurări istorice știute, m-am întâlnit cu creația lui F.N. abia prin cartea „**Poezii**”, apărută în 1980 (la Editura Univers). În timpul vieții, F.N. nu și-a reunit producția lirică într-un volum distinct. A fost totuși ușor de înțeles că poezia era complementara unor texte filozofice. Era vădită vibrația lirică a unui poet romantic înzestrat și acid, chiar în versurile ce par ocazionale ori în cele dedicate unor mari creatori.

Cu o intuiție remarcabilă, F.N. a anticipat cum vor evolua lucrurile în mai multe direcții de gândire.

Ca „bătrân (?) psiholog“, a elogiât psihologismul, căruia „i se va îngădui să pretindă... ca psihologia să fie recunoscută ca regină a științelor, pe care celelalte au menirea s-o slujească“. O exagerare, desigur. În schimb, apreciază lucid că „nici **conștiința** nu se opune într-un sens decisiv instinctului“, văzându-le în complementaritatea lor mai nuanțată decât a făcut-o viitoarea psihanaliză. „Totuși instinctelor trebuie să li se dea ascultare.“

F.N. a mers chiar mai departe, socotind că „defapt, conștiința s-a dezvoltat numai sub presiunea nevoii de comunicare“. Dar anticiparea gândirii lui Freud include și „evenimentele trăite în vis“ care „ajung să facă parte din inventarul general al sufletului nostru“; „datorită visului noi devenim mai bogați sau mai săraci, ne împovărăm sau ne eliberăm de câte o trebuință“!

Sunt și alte câteva dezvoltări în privința cărora F.N. vedește o inspirație de zile mari și prin care este, într-adevăr, contemporanul nostru.

Prima e de ordin politic: „căci tocmai am atins **cea mai gravă problemă** a mea, **problema europeană**“; „Adevărata direcție generală... a fost aceea de a deschide drumul ce duce spre o nouă **sinteză** și de a-l întruchipa... pe europeanul viitorului“, deoarece sunt „semne care prevestesc **dorința de unificare a Europei**“. Sigur că „în felul în care înțeleg eu; și anume selecționarea unei caste noi care va trebui să cârmuiască destinele Europei“!

A doua chestiune privește tot politica: „s-a dus vremea politicii mărunte; secolul viitor aduce cu sine lupta pentru dominația mondială, **obligativitatea** mării politici“. Nimic de adăugat!

În sfârșit, o anticipare a modului ipotetico-deductiv în care sunt construite teoriile științifice actuale: „Farmecul unei teorii constă nu în mică măsură în faptul că e contestabilă; ea seduce tocmai prin aceasta spiritele mai subtile.“ F.N., fiind filozof și gândind la scara generalului, a înțeles principiul conceperii teoriilor; dar teoriile însele, de pildă atomismul modern și darwinismul, nu l-au convins.

*

Nu putem încheia capitolul fără să pomenim câteva dintre aforismele memorabile:

Din „**Amurgul idolilor**“ (capitolele „Maxime și săgeți“, 8; „Incursiunile unui inactual“, 24; „Rațiunea în filozofie“, 4);

– „Din școala de război a vieții: Ceea ce nu mă ucide mă întărește!“;

– „**L'art pour l'art** înseamnă: la naiba cu morală!“;

– „Omenirea a luat în serios suferințele cerebrale ale unor fanști bolnavi!“;

Din „Știința voioasă“ (paragrafele 23, 86, 92, 125, 173, 346):

– „Tot ce e **bine spus** e crezut.“;

– „Cel ce găsește în sine însuși destulă tragedie și comedie va prefera să rămână departe de teatru.“;

– „Proza bună se scrie cu poezia pe masă.“;

– „Dumnezeu a murit! Dumnezeu rămâne mort! Și noi l-am ucis!“;

– „Cel ce se știe profund se străduiește să fie limpede“;

– „Câtă neîncredere, atâta filozofie.“;

Din „**Anticristul**“ (57):

– „Pentru cel mediocru, a fi mediocru e o fericire.“;

Din „**Așa grăit-oă Zarathustra**“ („Convalescentul“, 2):

– „La cântec nou se cere liră nouă.“;

Din „**Dincolo de Bine și de Rău**“ („Popoare și patrii“, 251; „Preludii“, 146):

– „În orice frază bine construită se ascunde un grăunte de artă.“;

– „Cel ce se luptă cu monștrii să ia aminte să nu devină el însuși un monstru. Iar de privești lung abisul, află că și abisul îți scrutează adâncul sufletului.“

Și câteva paradoxuri, din „Dincolo de Bine și de Rău“ (capitolele „Spiritul liber“, 24 și 34; „Aforisme și preludii“, 132):

– „Voința de a ști se bazează pe voința de a nu ști“;

– „Falsitatea lumii în care ne închipuim că trăim este lucrul cel mai cert și mai stabil“;

– „Virtuțile noastre sunt cele pentru care suntem cu osebire pedepsiți.“

Posteritatea

Oamenii politici își caută frecvent antecesorii, pe care-i văd și-i folosesc ca pe dovezi de necontrazis ale dreptății lor. Mai ales dacă argumentele la vedere ale ideologiilor lor nu sunt ori nu par convingătoare. Marx a fost revendicat de comuniști, pentru care „învățătura“ lui a fost singurul adevăr cu putință. Dar n-au lipsit nici cei care l-au socotit pe F.N. inspirator al crezului și acțiunilor lor.

Cartea istoricului german Joachim Fest „**Stăpânii celui de-al III-lea Reich**“ (Editura Politică, 1969) lămurește în detaliu raporturile ideologiei naziste și izvoarele ei.

Când a stat în închisoare, Hitler „a căutat să-și îmbogățească cunoștințele, citind opere ale căror idei esențiale nu-i fuseseră cunoscute decât prin intermediul unor relatări de a doua sau a treia sursă. De exemplu **Nietzsche**, Chamberlain... Marx, Bismarck și alți câțiva“.

„Ideile“ promovate de Hitler ne sună familiar: „Ideea centrală din **Mein Kampf** este „lupta nemiloasă împotriva tuturor... victoria celor puternici asupra celor slabi“; „Hitler considera incontestabil dreptul poporului **superior din punct de vedere biologic** să înrobească, să asuprească și să extermine rasele **inferioare**“. Și ce spune Hitler însuși, într-un discurs din 1939: „Ceea ce ne interesează nu e dreptatea, ci victoria... Trebuie să-ți fereci inima față de milă... Dreptul aparține celui mai puternic.“ Pentru că „oamenii nu sunt toți egali; ei se împart în zei și animale.“ Mai spune Fest: „**Ca să trăiești în chip total trebuie să trăiești în chip primejdios** – avea el (Hitler) obiceiul să spună, citându-l pe Nietzsche!“

Nu doar Hitler avansa asemenea păreri: „Mișcarea (nazistă) reluate... unele concepții rasiste, antisemite, biologice și pangermane... în care se amesteca și umbra romanticilor germani ca Wagner, **Nietzsche**“. Și o concluzie: „Aportul original al nazismului nu se afla pe planul ideologic, ci

pe cel al execuției; adică în minuțiozitatea și logica implacabilă care au stat la baza acestor planuri de **renovare** a naturii umane“.

Clișeul este acela că autorii ideilor extremiste n-au nici o vină pentru faptul că viziunile lor au devenit realități abominabile. Numai că, în aceeași logică, nici cei care dau chip monstruoșităților nu trebuie învinovați peste măsură, deoarece ei au găsit „pe piața liberă” ideile care i-au inspirat și cu care s-au identificat. O asemenea stranie situație se petrece și acum: Hitler, Stalin și alții care le seamănă au nostalgicii lor.

*

Ideile lui F.N. au intrat în ceea ce numim **spiritul veacului**. Au contaminat filozofi și scriitori, au influențat curente de gândire. I-au marcat și pe cei care fac politică. Aceștia sunt „oamenii puternici”. Între ei, unii pot fi – și au fost! – „Tipul de criminal, tipul de om puternic aflat în condiții defavorabile”. Doar că acele „condiții defavorabile” se schimbă drastic atunci când se „reconsideră toate valorile”.

Prima parte a secolului al XX-lea a cunoscut din plin reconsiderări de tot felul. A „reconsidera” debuta cu distrugerea valorilor trecutului. „Nu putem distruge decât fiind creatori” postula F.N..

Întâi au atras atenția schimbările ce vizau arta, știința, cultura. Când reconsiderările au fost făcute în numele unei clase sociale, s-a manifestat brutal **proletcultismul**. Dar la fel de violente au fost reconsiderările operate sub pretexte șovine și rasiste, care au osândit arta „decadentă” ori „știința evreiască”.

Marius CHELARU

Pagini despre Dobrogea la început de secol XX

Despre viața și opera lui Mustegep Ulkusal, personalitate a lumii turco-tătare născută în Dobrogea

Una dintre personalitățile de etnie tătară născute în România care au lăsat o moștenire de luat în seamă din mai multe perspective – prin opera sa scrisă, prin faptul că a creat revista „Emel”, care, peste ani, a apărut din nou în Dobrogea, și prin activitatea sa pentru cauza tătarilor crimeeni –, a fost Mustegep Hagi Fazıl (1899-1996).

Müstecip Ülkusal, cum i s-a spus în Turcia (Mustegep Hagi Fazıl/ Ulkusal, în Dobrogea), este, în opinia mai multor intelectuali tătari de aici și din Crimeea, și dacă ne raportăm preponderent la activitățile sale pentru Crimeea, personalitatea cea mai reprezentativă a diasporei

Ceea ce a ignorat F.N. a fost posibilitatea „reconsiderării” propriilor sale idei. Au făcut-o politicienii, și încă într-un punct esențial. F.N. avertizase că „Statul e cel mai rece dintre toți monștri reci.” Oamenii politici ai reconsiderărilor radicale au înțeles însă repede că cel mai bun instrument pentru îndeplinirea „programelor” lor este chiar statul, statul cel înspăimântător de rece, statul totalitar.

Judecata de acum

„Citește ceva ce scriu?” („Poezii”, „Penița mângălește”) Tânguire simulată. Doar F.N. n-a scris mănât de dorința ireprimabilă de a fi citit. Dimpotrivă: „scrișul este pentru mine o nevoie firească”; „nu am găsit până acum un alt mijloc de a **scăpa** de gândurile mele”; „Trebuie!” Mai mult: „adevăratele noastre trăiri nu sunt câtuși de puțin limbute”. „Există o limbuție a scriitorilor”, pe care F.N. o vede manifestă la Luther, Schopenhauer, Kant, Montaigne, Goethe, Carlyle. La alții!

Ceea ce interesează acum e câtă nevoie mai avem de F.N. și de îndemnurile sale. Răspunsul este: mai deloc! Cuprinzătorul capitol „Nietzsche” de altădată a devenit un paragraf laconic din îndelunga istorie a gândirii. Arta a inventat alte forme de expresie, filozofia este o umbră a umbrei. Vehemențele și pronosticurile lui F.N. n-au căutat într-o lume în care rațiunea, știința, democrația sunt valori de necontestat. Poate că F.N. a intuit o atare situație: „Nu mi-aș simți lipsa dacă aș lipsi. Nimeni nu este indispensabil.”!



tătare crimeene¹. S-a bucurat de apreciere în România, în Dobrogea, și în Crimeea, apoi în Turcia, unde s-a stabilit în final. De altfel, în

prefața sa la *Amintiri* scrie: „am trăit mult timp în mijlocul turcilor² crimeeni din Dobrogea, am desfășurat în toți acei ani îndelungați activități panturce și pentru eliberarea Crimeii, după 1941 m-am stabilit în Turcia”. Despre cum a ajuns familia sa în Dobrogea Ulkusal scrie: „Bunicul

¹ După Guner Akmolla (a cărei bunică, Munire, a fost sora mai mică a mamei lui Ulkusal, Șerife) traducătoarea acestuia în română, este, cert, cel mai însemnat tătar crimeean din diasporă.

² G. Akmolla a subliniat în repetate rânduri în cărțile lui Ulkusal că el folosește „termenul generic *turc* pentru *tătar*”.

meu, Abduraman, a plecat din Crimeea prin celebra poartă tătară numită *Or Qapi* în anul 1862 cu căruța mergând prin Basarabia/ Bugeac, traversând Dunărea și ajungând astfel în Dobrogea³.

Ne vom opri la câteva repere din viața/ activitatea sa: a militat ani în șir pentru libertatea Crimeii; a fondat revista „Emel”/ „Ideal”, (în perioada comunistă documentarea fiind obturată/ limitată, a lucrat împreună cu Ali Kemal Gökıray și Ibrahim Otari), pe care G. Akmolla a adus-o – după ce în Turcia, din 1983, își încetase apariția – în România, la Constanța, unde a editat-o până în anul 2018, când, neprimind sprijin de la nici o organizație din etnia sa, și-a încetat din nou apariția. A scris o serie de cărți, între care poate cea mai reprezentativă rămâne *Tătarii – turci – crimeeni (trecutul – prezentul – viitorul)* – în care regăsim, pe alocuri, și din „amintirile” sale.

Iată cum descrie cum a apărut revista „Emel”⁴. „Cadrele didactice din Pazargic, nutriend aceleași sentimente naționale și dureri ascunse precum și oamenii de afaceri din localitate, toți acei oameni de cultură pe care i-am cunoscut îndeaproape, erau preocupați de revigorarea națiunii, de trezirea conștiinței naționale a neamului. În luna noiembrie a lui 1929 am decis că editarea unei publicații a devenit o necesitate.” Căutând titlu pentru „ziar sau revistă”, au cerut părerea lui Mehmet Niyazi. Acesta le-a răspuns să editeze o revistă, lunară/ bilunară, și s-o numească „conform idealului dv. *Emel*”⁵, primul număr apărând pe 1 ianuarie 1930.⁶ Ulkusal a pregătit statutul, prin care revista nu se va „asocia” politic, „se va încadra în lupta pentru ocrotirea valorilor naționale turce; se va orienta doar în interesul națiunii noastre”, se va scrie numai în turcă, „poeziile, poemele, povestirile și anecdotele care s-au scris în limba populară sau în dialectele turce se vor publica așa cum au fost scrise”, „va lansa” „reproduce” știrile „ce interesează lumea turcă și în special pe cele cu referire la Crimeea”, va înștiința pe turci despre deciziile luate, legile aplicate, decretele date de către guvernul român, „fondatorii și redactorii vor munci fără a fi plătiți” ș.a.. „Revista va apare sub îndrumarea și prin responsabilitatea avocatului Mustegap Hagi Fazıl”⁶. Ulkusal adaugă: „Înainte de anul 1878, în spațiul imperiului otoman, după această dată, în Dobrogea aflată sub guvernare română, nu se editase nici o asemenea publicație aparținând turcilor crimeeni, nici turcii din Turcia originari din Crimeea, nu avuseseră parte de asemenea editare.”

În ce privește modul în care a fost înțeleasă de autoritățile române această activitate a lui Ulkusal, edificatoare e evocarea „invitării” la data de 16 februarie 1937

³ Amintește și alte publicații fondate/ cu care a colaborat; ne oprim la „Emel”, care interesează și prin continuarea în România.

⁴ G. Akmolla a explicat că „emel” înseamnă vrere, dorință, speranță, într-o conjunctură largă ideal național.

⁵ În versiunea română a *Amintirilor* G. A scrie: „Noi, reînviind firul, am definit revista *Emel/ Ideal* pentru că trăim și muncim în România, stat cu adevărat democratic, care ne permite renașterea tradițional-patriotică.

⁶ G. Akmolla: „În Turcia s-a numit Ulkusal, sensul fiind acela de a pune bazele patriei”.

la Direcția de Poliție a Constanței, pentru că primise o revistă de la un colaborator din Varșovia. A vorbit despre tătari, țelurile lor, ce fac aceștia/ ce face el în România, editarea revistei „Emel”. I s-a cerut un raport detaliat, apoi a fost lăsat să lucreze „deoarece activitatea noastră nu constituia nici un fel de pericol pentru guvernul României”. Și, scrie Ulkusal: „Prin acest moment evocat, eu doresc să exprim următoarea idee: *timp de 11 ani am editat în România Revista Emel. În tot acest interval, destul de mare, niciun reprezentant al guvernului, nimeni, nu ne-a cerut impozit, nici nu ne-a întrebat nimic. Pentru că s-a înțeles faptul că revista, scopul ei, activitățile desfășurate de ea, nu numai că nu periclitau destinul țării, ci, dimpotrivă, ajutau democrația.*”⁷ Mai există un motiv, Rusia și rusificarea sunt și pentru România un pericol real. Dușmanul dușmanului este prietenul meu.”

Müstecip Ülkusal a scris, în afară de *Amintiri*, și alte volume, între care: *Dobrogea și turcii*, 1940, 1966, *Proverbele și zicătorile turcilor crimeeni din Dobrogea*, 1970, *Amintiri din Berlin, în timpul celui de-al doilea război mondial, 1941-1942*, și *Procesul de eliberare a Crimeii*, 1976. A tradus în turcă cartea lui Manole Neagoe, *Atila, Genghiz Han, Timur*. Aproape toate operele lui au fost traduse în română de Guner Akmolla⁸ (care l-a cunoscut pe autor când acesta avea 83 de ani), dar, până acum, au fost în parte publicate. Astfel, au apărut în limba română *Amintirile*, dar și, poate cea mai cunoscută carte a sa, *Tătarii – turci – crimeeni (trecutul – prezentul – viitorul)* – în care regăsim, pe alocuri, și din amintirile lui Ülkusal.

Din amintirile sale (a început să le scrie în 1970, la 20 octombrie; sunt corecturi sau/ și adăugiri din 1971, dar pe ansamblu nu au fost revizuite) importante și pentru precizarea autorului, pentru datele și documentele (care, altfel, sunt inexistente în alte surse bibliografice) putem vedea traseul aparte pe care l-a avut în viață Ülkusal, eforturile pentru patria sa într-o perioadă complicată, în care războiul și înțelegerile politice ale puterilor vremii au schimbat fața lumii și au decis soarta popoarelor peste capul acestora. Interesante sunt și informațiile despre Dobrogea, societatea română – turcă și tătară de aici, unde a trăit mai bine de jumătate din viața sa. Câteva exemple, pornind cu pagini de la sosirea familiei în Dobrogea: „Pe atunci portul Mangaliei era plin de viață, de aceea ei s-au stabilit în Sarighiol, în apropierea târgului Mangalia. Aici ei au deschis medrese”⁹. El a devenit preotul satului dar și profesorul fondator al școlii. După evocările tatălui meu, bunicul lui, Hasan și străbunicul lui, Hayalî, în satele din

⁷ G. Akmolla: „noi, cei de azi, edităm tot de 11 ani revisat *Emel/ Ideal*, continuarea celei dintâi, evocând istoria, de aici și din Crimeea; texte literare, române, tătare, turce, își află locul aici; rezistența anticomunistă din România, cu referiri la români, tătari, armeni, macedoneni, e prezentă în paginile noastre. **Nimeni nu ne-a creat neajunsuri, nimeni nu ne-a oprit!**”.

⁸ Între cărțile încă netraduse: *Dobrogea și turcii*. În curs de publicare total/ fragmentar: *Proverbele și zicătorile tătarilor crimeeni din Dobrogea*, apărută la Ankara, în 1970.

⁹ Școală superioară de religie islamică. G. Akmolla scrie că la fiecare 3-4 sate ale Dobrogei se întemeia o astfel de școală.

Crimeea aveau aceeași profesie, de cultivator al ogorului și de preot musulman. Erau oameni harnici, curajoși, demni și cu o stare materială de mijloc.“ Și, ulterior, despre tatăl său: „Tatăl meu, Fazıl, în anul 1896 s-a căsătorit cu fiica unui Vefa Celebi din satul Kızıl Murat¹⁰, Șerife (Șeripe); ca ginere venit în casa socrului.“ Despre venirea sa pe lume și cum era în Dobrogea: „Pentru că nu s-a reținut întocmai data nașterii mele, ea s-a stabilit la data de 15 februarie 1899“¹¹. „Mama îmi povestea că anul nașterii mele a fost secetos și sărac. În mod precis, în acel an 1899 aproape că n-a plouat deloc. Pe tarlalele semănate cu grăunțe au răsărit doar tulpini scurte, fără rod. Din această cauză, în rândul populației s-a simțit lipsa pînii și a alimentelor. S-a repetat foarte des acest proverb: *Orzul și bobul erau mîncare, aurul și argintul doar pietre*.“ „Mulți oameni au schimbat bijuteriile de aur și de argint pe grăunțe, salvându-se de moarte.“

Sunt și pagini care descriu, succint, sigur, din perspectiva unui etnic tătar, ce se petrecea în/ cu România în diverse perioade: „În timpul primului război mondial România se afla de partea opusă Germaniei și aliaților ei, apoi, fiind învinsă, teritoriul Dobrogei și Constanța au fost ocupate de soldații germani. Alimentele necesare se împuținaseră dramatic în orașe, trecându-se la bursa neagră. Primele alimente greu de procurat erau: făina, brânza și uleiul, ele se vindeau pe ascuns.“ Sau din preajma celui de-al doilea război mondial: „Amenințările apăsau statele mici, care nu știau cum să se apere. Nu se puteau încrede în garanțiile date de Franța și Anglia. Înceau să se înțeleagă cu Axa în timp ce se înarmau. În ziua de 27 februarie, cu prilejul aniversării unui an de la Constituția abrogată, regele Carol II adunase la Palat guvernul și membrii F.R.N. Cu reprezentantul turc, Selim Abdulhakim, a stat de vorbă timp de 10 minute; i-a spus că se simte neplăcut surprins de faptul că turcii se mută din Dobrogea.“ Ulkusal vorbește despre starea de „nesiguranță“ din toată Europa, în România „declarându-se mobilizarea generală“, urmare căreia și mulți turci și tătari au fost înrolați, au fost interzise adunările. „În decursul lunii aprilie procesul militar și politic a încetinit puțin; o parte din cei luați la oaste au fost demobilizați“.

Interesant este și cum vedea viața socială/ politică a din România. Câteva exemple, pornind cu „evenimentul din 10 Mai 1931“, legat de o „campanie denigratoare contra noastră“, a unui tătar născut în Crimeea, citând ziarul *Universul* din București, care scria despre „turci bogați veniți din Anatolia la Pazargic, angajați în slujba propagării ideologiei comuniste.“ „Erau ani în care comunismul era criticat sever în România, se accentua dușmănia dintre soviete și România pornind de la poziția Basarabiei, ca urmare, știrea a creat o stare de tristețe și

de izolare printre turci.“ „Știrea“ s-a dovedit a fi „minciună“, „ponegrire de joasă speță“, „nedreptate“. Și, deși „exista posibilitatea de a dezice știrea prin ziare“, „câțiva turci fruntași din Pazargic au întunecat memoria celor cu origini crimeene acuzându-i pe toți“, „s-a organizat marș împotriva unei întregi comunități tătare“. În orașul Bazargic au apărut „articole strigătoare la adresa tătarilor“ și, „în urma acestor excitări, cazanul de intrigi a fiert bine, otrava răspândindu-se“, „s-au implicat în intrigările turci din Macedonia, Bulgaria, România“. În 10 Mai 1931 (ziua regaliității) „în piața Șadîrvan Meydanî, în urma militarilor care au defilat, au apărut aproximativ 3.000 de turci din orașe și sate, purtând simbolul de sarmă al comunismului, pancarte cu insulte la adresa tătarilor și fidelitate jurată guvernului român.“ „Tătarii (turcii originari din Crimeea) s-au simțit lezați de asemenea manifestare“. S-a luat „atitudine împotriva marșului, a articolelor“, „am tipărit un articol amplu și l-am difuzat“ prin revista *Emel*. „A avut succes“¹²

Citim și despre partide și alegeri, începând cu anii când, student la București, începuse să „urmărească“ „programele și aplicarea în practică a partidelor politice române“. „Cel mai convenabil pentru turci era Partidul Național Țărănesc [...] care cerea reforma agricolă și cât mai multe drepturi și libertăți pentru minorități.“ „În anul în care a intrat partidul în administrație, deci în 1931, ținutul Kaliakrăi avea 70.000 de bulgari, 60.000 de turci, 20.000 de români și kuțovlahi (aduși din Macedonia și instalați aici). Cea mai mare parte dintre aceștia se înscriseră la Partidul Național Țărănist.“ Și legat de alegeri: „Românii, în calitatea lor de popor suveran, aranjau după cum pofteau strategia politică. Alegerile parlamentare nu se făceau în mod liber, democratic. Partidul care formase guvernul, se opunea, dispunea de putere. Oricât de slabă să fi fost prezența sa, cu armata și cu jandarmeria își salva situația. Delegații partidelor în opoziție, erau îndepărtați de la cabinele de alegeri. În asemenea situație nu puteai caracteriza alegerea ca una liberă și democratică. Din asemenea situații alegerile se încheiau cu ceartă cu bătăi, răniți și morți. Alegerile județene sau ale primăriilor, se desfășurau după același tipic.“

Tot despre viața din regiune/ situația politică: „Ținuturile Kadrilater, Durostor (Silistra) și Kalyakra (Pazargic)

¹⁰ Azi se numește Bordei Verde, după ce o lege din 1918 a cerut schimbarea numelor tuturor satelor dobrogene.

¹¹ „Tatăl meu scrisese data nașterii mele și o așezase în interiorul coperței Coran-ului“ „Dar acest Coran fusese ars de către soldații din primul război mondial, odată cu toate celelalte cărți ale lui, pierzându-se și data nașterii mele.“

¹² S-a scris mult, nu doar în epocă, pe tema „relației“ complicate dintre tătari și bolșevici, a promisiunilor rușilor, reacției tătarilor și ce a urmat. Grégory Dufaud, în *Le pouvoir soviétique et l'indigénisation de la République de Crimée, ou comment soumettre le nationalisme tatar criméen (1880-1922)*, apărut în „Hypothèses“, 2006/1 (9), p. 147-158 scrie despre „proasta/ greșita înțelegere“ a relației echivoce dintre bolșevici și tătari la începuturi, despre promisiunile bolșevicilor, „Republica Socialistă Sovietică Autonomă Crimeea și ce a urmat. Pe de altă parte, mereu tătarii din Crimeea au spus/ scris că rușii au vrut dintotdeauna să-i extermină ca națiune. Și specialiștii din afară au discutat acest subiect. De pildă Alexandre Bennigsen și Chantal Lemercier-Quelquejay, în *Muslim Religious Conservatism and Dissent in the USSR*, în „Studies in Comparative Religion“, vol. 13, nr. 1-2. (Winter-Spring, 1979), scriu: „Muslims do not feel themselves threatened in their national existence (with two notable but minor exceptions, the Crimean Tatars and the Meskhetian Turks)“.

erau conduse de români ca niște teritorii coloniale. Populația din aceste două județe era majoritar bulgară și turcă. Cu o lege a pământului pe care a instituit-o, statul român a luat teritorii aparținând celor două popoare și le-a atribuit românilor și kuțovlahilor (macedoneni) aduși din Macedonia. „Ulusal îi vede pe kuțovlahi „certăreți, bătauși și revoluționari“, oameni care „luau pământurile bulgarilor și ale turcilor cu bani puțini sau deloc, sperându-i. Turcii nu aveau, ca bulgarii, intelectuali de marcă sau bogătași cu vază, nici organizații. De mult ei trăiseră speriați, supuși bulgarilor, acum apăruseră și acești kuțovlahi. În plus, ei îi asupreau spiritual pe turci, obținându-le votul pentru partidul preferat de ei. Ei se opuneau unificării și organizării turcilor.“ „De o asemenea stare răătăcită a turcilor, profitau românii, bulgarii, kuțovlahii. În adunările de partid nu se găsea niciun turc care să știe a vorbi în limba română sau măcar în limba turcă. Neînțelegând cuvântarea sau atitudinea, se uitau în ochii acelui român ori ai acelui bulgar, ori ai acelui kuțovlah, apoi, după semnalul primit, ridicau degetul. Situația celor cinci sau zece turci care făceau politică era demnă de comedie.“ Ulusal își descrie „experiența“ legată de PNT și comportamentul partidului față de tătari/ turci drept amară. „Partidul Național Țărănist când a format guvernul, au primit în sânul lor la filiala Kalyakra turci, dar, condiționându-i-se poziția de cunoașterea limbii române, am rămas doar eu [...] membru al acestui partid de la primul lui congres.“ „Până a ajuns la guvernare, PNT a întreținut relații bune cu mine [...]. Când partidul a venit la putere, situația s-a schimbat“, s-au creat tensiuni între turci și tătari, „se manifesta discordia, perversiunea și egoismul prezent în istoria turcă“. „Între membrii de partid existau lupte nu numai personale, dar și intrigi naționaliste.“ Din asemenea situație am rămas cu un gust amar, suferind și încercând să unesc comunitatea turcă și tătară.“ „Îmi mărturisesc ideile și starea de emoție către Grigore Gafencu, președinte PNT al filialei Kalyakra, cerându-i consemnarea unui deputat turc, în acest sens mă adresam tinerilor intelectuali români și bulgari, afirmând că, în caz contrar, turcii vor vota împotriva PNT.“ PNT i-a lăsat pe turci/ tătari fără deputat. Ulusal a conchis „că politica e cu două fețe, o păcăleală mincinoasă“, și nu a mai făcut politica vreunui partid.

Sunt și elemente biografice, despre cele trei căsătorii ale sale, cei trei copii ș.a.. Unele se referă la educația sa, fie din familie, din partea tatălui, fie școlară. Acestea relevă și mentalitatea din familie, dar și a comunității din care făcea parte. Urmare educației date de tatăl său „n-am mai pus țigară în gură, nu m-am obișnuit cu ea și am simțit ură.“ „Tot sub influența și conduita aleasă de tatăl meu, nici cu băutura n-am avut probleme.“ Și nici cu jocurile de noroc.

Legat de educația școlară și mentalitatea oamenilor din comunitatea sa etnică, felul de a fi al tatălui său: „Pe sora noastră mai mică, Salya, la absolvirea școlii primare din sat, a înscris-o și a trimis-o la Bazargic¹³ pentru a

studia timp de 3 ani la noua școală pedagogică recent deschisă, cu profesori aduși de la Istanbul, în ciuda „rezistenței“ unor rude inculte și fanatice. El s-a străduit ca ea să absolve această școală. Pe mine m-a trimis la studii la Istanbul, apoi, m-a îndreptat către seminarul musulman din Medgidia. După absolvirea liceului, am mers la București să studiez Dreptul la universitate, el nu a opus nici o rezistență, în plus a suportat toate cheltuielile. În timp ce majoritatea se ferea să-și dea copiii la studii în școli și facultăți române de teama de a nu se româniza, tatăl meu li s-a opus și a luptat împotriva.“ Un exemplu despre cum înțelegea tatăl lui Ulusal, poate aidoma altor capi de familie tătari, să ajute. „Acordarea de taxe și de pomeni, așa cum religia propovăduia, ajutorarea celor aflați la nevoie“ erau pentru tatăl său „datorie sfântă.“ G. Akmolla povestește o întâmplare pe care o știe de la mama sa, Mahgiube, care le era „verișoară primară, orfană, crescută ca o soră“: „Într-o zi, când hagiul nu se afla acasă, familia a fost vizitată de o rudă mai îndepărtată, dintr-un sat vecin, care își trimitea fiul la studii în Istanbul și care avea nevoie de câteva mahmudele, până la recoltă; Șeripe nu i-a dat banii, fără să obțină acordul soțului ei. Răspunsul hagiului este demn de orice carte de etică: Numai la gândul că familia a trecut prin supliciul refuzului sau al amânării împrumutului, trebuia să rezolve ruga ei; Allah știe cât s-au chinuit până au ajuns la noi; mâine îi duci monedele.“ Pe tatăl său Ulusal îl descrie ca un drept, bun dar și „foarte nervos“, care își bătea adesea soția și copiii cu bățul. „Mama, eu și frații mei mai mici, aveam o teamă deosebită de el. Pe toți ne bătea, uneori, chiar cu bățul. În copilăria mea, eu am fost martor al multor bătaii suferite de mama, adesea plângând odată cu ea.“ „Exercita o autoritate mare asupra noastră. Ne feream să stăm în preajma lui, fugeam de el. Fiecare vorbă a lui era pentru noi un imn religios sau un ordin. Nu eram obișnuiți să răspundem contra lui, nici nu concepeam așa ceva. Religios exagerat poate, integru, muncitor, disciplinat, responsabil al faptelor sale, așa era tata, așa dorea să fim și noi. N-ar fi rezistat ideii că vom minți și vom face fapte urâte în viață.“

Începuturile lui Ulusal în ale avocaturii, în România de atunci: au fost în „orașul Hagioglu Pazargic“, alături de „fostul prefect al Caliacrăi, av. Voinescu.“ Lunar, primea un salariu, iar pentru clienții turci o altă sumă.“ „Cum eram primul avocat turc în județ și în oraș, clienții creșteau ca număr pe zi ce trecea. 16 români, 13 bulgari erau avocații de acolo, printre ei mă număram și eu, un turc.“ După ce liberalii lui au ajuns la guvernare, Ulusal și-a deschis singur cabinet, „progresând bine“, relaționând „în mod strâns cu populația și cu tineretul din Pazargic. Am urmărit de aproape activitățile asociațiilor *Populația Islamică* și *Uniunea Tinerilor Turci*“, participând la întruniri. „În oraș tânărul Ismail Zandan a editat ziarul *România* în care am publicat multe articole. Am stabilit relații bune cu fruntașii, cu muftiul, cu kadiul și diverși alți intelectuali.“ „Profesorii care au sarcina de a ajuta la ridicarea culturală a poporului turc, conform legislației învățământului român,

¹³ Azi Dobrici, în Bulgaria.

au ca sarcină obligatorie cunoașterea limbii române, prezentarea la un examen, deci, iată motivele ce m-au determinat să dau lecții fără plată de limba română învățătorilor de țară; timp de două luni am susținut aceste cursuri la Pazargic, la școala gimnazială.“

„Amintirile mele se referă la activitatea desfășurată de mine în Dobrogea, Crimeea, Germania și Turcia“, scrie Ulkusal. În fiecare am citit multe note interesante, dar, poate cu precădere în secțiunile *Amintiri din Berlin în timpul celui de al doilea război mondial-1941-1942*, și, a doua, *Procesul Eliberării Crimeii*, cu secvențe apărute în revista „Emel“, la Istanbul, în 1976.

În prefața sa la *Amintiri*, Ulkusal scrie: „Sentimentul național pe care-l port în suflet a prins rădăcini, poveștilor mamei despre poporul meu, despre faptele de vitejie ale neamului meu le datorez faptul că am devenit un turc și un musulman pur și viteaz. Tatălui meu îi datorez personalitatea mea, el a urmat o școală religioasă de profil arab, a practicat profesia de dascăl, a colindat felurite țări ale imperiului otoman, Crimeea, rămânând același om credincios în Islam și naționalist convins. Aceste sentimente mi-au fost întărite apoi de revoluția turcă de eliberare și de constituționalizare a anului 1908, de dramele generate de războaiele balcanice, apoi de operele unor mari personalități“. „Poeziile lui Memet Niyazi, scrise în dialectul turc crimeean, au înflăcărat dragostea mea pentru Crimeea. În timpul revoluției ruse din 1917 renașterea, mișcările și acțiunile revoluționare din Patria mea, Congresul/ Kurultay-ul care s-a înființat în 1918, m-au atras în Crimeea părinților mei. S-a concretizat conștiința mea națională crimeeană. Cu trecerea anilor s-a întărit, s-a dezvoltat lărgindu-se mereu, devenind o iubire ce va dăinui până la ultima mea suflare. Acest ideal s-a tot întărit, mai ales după anul 1930“.

Despre felul în care a lucrat la *Amintirile sale*, Ulkusal scrie: „trebuie să fie scrise cu sinceritate și cu fidelitate“, fără „minciuni, ponegriri sau ură“. „Când se vor evoca persoane cunoscute sau cu care avem colaborări de activitate, este cazul să fim obiectivi.“ „Cel care își scrie memoriile, este obligat mai întâi să se cunoască pe sine, să se judece pe sine însuși – de la perioada copilăriei la ultima sa zi – trecutul trebuie reînviat prin procese de conștiință corecte, gândurile, considerațiile, inteligența, judecățile, de asemenea, ele vor fi scrise așa cum au fost, ele vor fi clare și corecte în interpretarea lor prin prisma concepțiilor autorului.“ „Îmi asum responsabilitatea, voi fi supus acestor condiții, doar așa voi începe să scriu“, iar „ca sursă de inspirație voi avea memoria activă, fapte trecute vor fi reînviat prin scrisori, copii de scrisori, sau, note de bază cu întrebări și răspunsuri. Felurite reviste, ziare, printre ele situându-se și revista *Emel*, deci articole fără de număr vor fi folosite de mine.“

Citim despre multe în aceste amintiri, dincolo de descrierile frumoase ale locurilor și obiceiurilor oamenilor de atunci, din comunitatea lui Ulkusal, de plecarea lui la studii la Istanbul, anii războaielor balcanice și felul cum au

resimțit turcii/ tătarii și din Dobrogea și din alte colțuri ale de acum fostului Imperiu ce se întâmpla. Sunt pagini despre intoleranța românilor, dar și a turcilor/ tătarilor în anumite situații, însă și despre buna lor înțelegere, despre întâmplări din război (masacre, epidemia de tifos, foamete, refugiu, succesiunea armatelor pe teritoriul unui sat sau altul, comportamentul autorităților de o parte și de alta ș.a.), de exemplu din perioada conflictului cu bulgarii: „Soldații bulgari începuseră deja jefuirea satelor. Civili îmbrăcați în veston de soldat bulgar, ținând în mână o armă încărcată, se dedau la jaf. Iar țărani, pentru a-și apăra averea, sufletele și onoarea, adunau arme rămase de la soldați cumpărau chiar gloanțe în acest scop. Ei se sfătuiau și păzeau în ordine satul decuseară până dimineața. În timpul nopților nu se aprindeau lumini și nu vorbeau cu voce tare.“ Citim, de pildă, despre cum a fost cu turcii/ tătarii care dintr-o dată nu mai erau cetățeni otomani, ci români, apoi începuturile perioadei comuniste în ce privește școala și viața socială: „În acei ani turcii erau fanatici (intoleranți) și prea strâns legați de obiceiurile lor. Cei bogați nu-și trimiteau copiii la școlile române de teama creștinării lor. Din această pricină, nu existau ori erau prea puțini cei care cunoșteau româna ori care studiaseră în limba română. Doar la Constanța, fiii unor familii sărace învățau la școlile de ofițeri români, primind bursă. Ei au devenit primii ofițeri români-turci. Abia după primul război mondial au început turcii să meargă la studii universitare ori la școli de nivel liceal, adesea la școli de meserii. Situația aceasta se pare că a devenit rapid o stare de facto sub regimul comunist și s-a desființat studiul limbii turce. În anul 1958 s-au închis toate școlile turce.“ „În anul scrierii acestor amintiri, deci în 1970, în România existau foarte mulți copii, tineri turci/ tătari care studiau în gimnazii, licee, universități române. Ca o urmare a acestei situații putea să fie uitarea limbii materne, pierderea culturii naționale“¹⁴.

Sau, pe alt palier, citim despre ce și cum s-a întâmplat după primirea/ cedarea Cadrilaterului¹⁵, de către România apoi către Bulgaria, emigrarea tinerilor turci/ tătari în Turcia. A fost interesant să privesc „în paralel“ toate acestea cu cele scrise în cărți ale autorilor români¹⁶, multe fiind descrise asemănător, altele mai puțin/ chiar divergent.

¹⁴ Întrebând-o pe G. Akmolla, într-o convorbire publicată în „Poezia“, mi-a repetat: „a avut dreptate; prin anii 2000, tineri și maturi mă opreau pe stradă să-mi ceară să scriu în română, nu pot citi în tătară; de citire în limba turcă nici nu era vorba.“

¹⁵ Controversele pleacă de la denumire, regiunea fiind întâlnită în diverse surse cu nume ca: Dobrogea Nouă, Dobrogea de Sud sau, impropriu, după opinia majorității specialiștilor, Cadrilater, termen „împrumutat“ de la otomani. V. Ciorbea scrie (*Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005, p. 13) că provine din cartografia militară otomană, având inițial „accepțiune strict strategică“, nu de „regiune geografică“, „desemna câmpul militar cuprins între cetățile Silistra – Rusciuk – Caliacra – Varna, având în centru Șumla, întărită de turci, pentru a ține sub control și bloca culoarul dobrogean.“

¹⁶ Între care, semnalate de mine, cu ani în urmă, Cătălin Negoită, *Țara uitată. Cadrilaterul în timpul administrației românești 1913-1940*, Editura Fundației „Scrisul românesc“, Craiova, 2008; Enache Tușa, *Imaginar politic și identități colective în Dobrogea*, Editura Institutului de

De altfel, și G. Akmolla, nu o dată, a scris despre conviețuirea fără probleme¹⁷ a românilor cu tătarii, și situația zonei Dobrogei din perioada în care Cadrilaterul a fost alipit la România¹⁸, apoi cedat Bulgariei¹⁹, atacurile comitațiilor²⁰ pe cont propriu, apoi sprijiniți de Sofia²¹, tensiunea în care trăiau oamenii acelor locuri, atacurile bandelor de tâlhari ș.a.

Dacă înainte de venirea comunismului oficialii români, în viziunea lui Ulkusal, au fost corecți, în general ajutând și lăsând comunitatea turcă/ tătară să-și vadă de viață după regulile lor („în acei ani guvernul României avea față de turci o atitudine tolerantă”), după instaurarea regimului comunist lucrurile au stat cu totul altfel. Citim despre etnici tătarii/ turci care au fost eroi de război în lupte grele, cum a fost pe frontul de la Mărășești, arestați și uciși în beciurile securității după venirea comunismului. Și familia lui Ulkusal a avut mult de suferit. Sora sa, Saliya, arestată, a suportat „anchete”, „torturi de neînchipuit”, cum s-a întâmplat cu toți cei din primul „lot” de arestați din aprilie 1952. A murit de inimă în 1962. Fratele lui (considerat de către tătarii din Dobrogea un erou al neamului lor), Negip, a fost arestat în Constanța, în zilele de Kurban Bayram ale lui 1948. După o săptămână de torturi a fost declarat mort, fără să-i fie anunțată familia. Pe acte scria *sinucidere prin spânzurare*.

Am fost de mai multe ori în satul Tătaru, unde e multă sărăcie. Iată cum descrie Ulkusal acest sat: „Satul meu natal se numește Azaplar. În anul 1935 guvernul României i-a schimbat numele în Tătaru. La acea dată istorică, când românizarea era generalizată în sat, în apă, în munte și în toate cele înconjurătoare, numele celui mai bogat și vestit sat tătar/ turc din Dobrogea, ținându-se cont de populația ei, s-a schimbat în Tătaru. Eu n-am putut afla documentar de cine și când a fost întemeiat acest sat Azaplar. Cu timpul, am aflat că aici era o așezare militară de ieniceri, numindu-se partea Azaplar, la data cuceririi Dobrogei de către otomani, deci în sec. al XIV-lea, se deduce

Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2011, în care autorul ajunge tangențial și la acest subiect, având perspectiva sa.

¹⁷ În dialogul publicat în „Convorbiri literare”: „...acest pământ binecuvântat al Dobrogei a dat o pleiadă de personalități a căror realizare se datorează istoriei române din perioada de avânt economic-social-politic-cultural din anii interbelici. Cetățeni cu drepturi egale ai unei țări cu adevărat democratice, tătarii au cunoscut și ei relansarea economică și culturală”.

¹⁸ De notat că teritoriul preluat de România în 1913 era doar o parte din „Cadrilaterul” propriu-zis.

¹⁹ După semnarea Tratatului de la Craiova, în 7 septembrie 1940. „Cedarea din 1940 s-a făcut sub presiunea Axei, declarațiile lui Hitler pecetluind soarta Dobrogei de Sud” – C. Negoită, *Op. cit.* p. 530.

²⁰ „Problema comitațiilor” a dus la varii interpretări la noi, și ca termenul în sine, de origine turcă, desemna inițial membrii organizațiilor revoluționare care luptau pentru eliberarea Macedoniei de sub otomani. Dar analiza actelor acestora în Cadrilater a dus la opinia că, mult timp, aceste bande nu au fost coordonate politic, aceștia fiind tâlhari, prea puțin interesați de jocurile politice dintre Sofia și București. C. Negoită, *Între stânga și dreapta. Comunism, iredentism și legionarism în Cadrilater (1913 – 1940)*, Cuvânt înainte: Dumitru Șandru, Editura Fundației „Scrisul românesc”, Craiova, 2009.

²¹ Cătălin Negoită, *Între stânga și dreapta...*

întemeierea unei așezări umane datorate azapilor. Azaplar se află în județul Constanța al Dobrogei, ca subjudeț depinzând de Mangalia. Până în anul 1925 acest sat a fost locuit eminamente de turci crimeeni. „[...] Până în anul 1945 satul Azaplar avea trei mahalale mari. Fiecare cartier avea o geamie, lângă geamie era școala primară în limba turcă. Populația satului era între 1.800 și 2.000 de suflete în exclusivitate turci crimeeni. Pământul arabil al satului era de 8.000 de ha. Era un sol bogat și bun. Din acest teritoriu, 5.000 de ha. aparțineau turcilor²². O suprafață de 3.000 ha aparținea statului. Când au desființat comuniștii proprietatea particulară, au confiscat și toate pământurile turcilor, fără a-i despăgubi cu un leu. Ceea ce câștigaseră turcii prin ani de muncă, din aceste pământuri rodnice, au fost ocupate prin forță într-o secundă. Împrejurimile satului Azaplar se întind plat pe o întindere dreaptă, plană, fără de pietre, țărâna fiind neagră. Locuitorii satului Azaplar erau harnici și religioși. Între anii 1923-1926 existau în sat 23 de hagii și 24 de elevi. Era un absolvent de universitate²³, 7 absolvenți de liceu, 12 absolvenți de seminar teologic musulman, 4 elevi la școlile de meserii. [...] Această organizare a durat până în anul 1944. Odată cu stabilirea comunismului, ele au dispărut.”

Ulkusal scrie despre relațiile cu oameni de alte naționalități, refugiați din diverse țări, tătarii crimeeni din România sau din alte locuri, în studenție/ alte etape ale vieții sale, organizații înființate/ cu care a avut contacte, jurnale, activități diverse, întâlniri cu multe personalități – diplomați, militari, oficiali de diverse nații, profesori, publiciști ș.a., evenimente etc.. Multe pagini sunt dedicate activității pentru cauza Crimeii, și înainte dar, poate, mai ales după sosirea unui delegat „special al Congresului Național”, Bekir Sîtkî Odabaș, pentru câteva ore, la Constanța. Acesta „s-a întâlnit cu câțiva fruntași de ai noștri, în special cu poetul și profesorul Memet Niyazi”, „a povestit cele ce s-au întâmplat în Crimeea, subliniind necesitatea și scopul întemeierii noului guvern”. „A spus că este cazul ca tătarii din Dobrogea să revină în Patrie, să muncească acolo; că se simte nevoia acută de intelectuali și de profesori în Crimeea, că el poartă mesajul reunirii neamului.” Efectul asupra lui Ulkusal: „Aflând eu o asemenea veste îmbucurătoare, m-am deplasat îndată la Constanța”. Aici la căutat pe Memet Niyazi, care „a confirmat”, spunând „că cei tineri trebuie să meargă în Crimeea, el însuși hotărându-se la un asemenea drum.” Emoționat, s-a întors acasă, spunând familiei că vrea să plece în Crimeea. „Ardeam de dorul Crimeii.” A căutat, împreună cu alți tineri, o cale, deși, vreme de război, comendurile militare germană și turcă le-au interzis plecarea, au ajuns la „contrabandiști”. Scrie despre drum, ajungerea sa acolo, capturarea, zilele de închisoare, lucrul în Crimeea, întâlnirile, plecarea din

²² G. Akmolla, într-o notă din versiunea română a *Amintirilor*: „a scris cartea în Turcia, folosește termenul generic turc; fratele lui, Negip, scriind în România, folosește termenul de tătar; ca ex. citez la Ulkusal *turcii Rusiei* iar la Negip *tătarii Rusiei*”)

²³ Acesta fiind Ulkusal.

iunie 1920, politica „nefastă” a regimului țarist, chiar și în zilele de pe urmă, față de tătari, promisiunile bolșevicilor, realitatea. Ulkusal credea că, date fiind promisiunile față de „albi” – neonorate niciodată – ale Angliei, Franței etc. bolșevicii nu aveau cum să piardă ș.a.

Describe sosirea în Crimeea, întemnițarea: „Lumina străbătea de peste tot. Vitrinele magazinelor erau pline cu marfă. Clădiri mari, străzile largi, curate, iată un aspect general. Se părea că primul război mondial pe aici nu făcuse victime. Marinarii bolșevici ruși în anul 1917 de aici au atacat forțele naționale tătare crimeene, luptându-se de-a lungul Văii Alma/ Valea Merilor, învingându-ne cavaleria și ocupând orașul Aqmescit. În acest oraș, tot bolșevicii, i-au redat aura eroică lui Celebi Gihan, președinte al Parlamentului nostru național, împușcându-l și azvârlindu-l în mare. Ochii mei căutau simboluri ale poporului turc, geamii, școală, clădiri, magazine, locante, dar nu le vedea. Camionul nostru s-a oprit în fața unei clădiri încercuite cu ziduri mari, cu o poartă de fier, situată pe malul mării, unde am fost coborâți. Eu am crezut că aici este un loc de iernat. Dar, culmea, aceasta era vestita închisoare din Sevastopol/ Aqîyar”. Describe peripețiile pe drumul spre Turcia, aflată în lupta pentru supraviețuirea țării, sărăcia satelor de acolo, sosirea la Eskisehir (unde am întâlnit și eu, recent, urmași ai celor plecați din Dobrogea, cu bunici/ străbunici de la noi/ din Crimeea). Satele de emigranți crimeeni sunt descrise atent, și sosirea la Ankara, unde l-a văzut pe Atatürk: „Pe atunci Ankara nu era un oraș, ci era un târg mic cu străzi prăfuite, vechi și cu case nezugrăvite. Nu avea electricitate. Se afla situată pe un asemenea teren care se cufunda în noroi când ploua, sau în praf când soarele strălucea, încât viața se asemena cu a unui oraș de stepă. În ciuda acestora, ajunsese un oraș cu rădăcini și inimi străvechi, un oraș simbolic al Turciei.” „Cei care veneau erau supuși unui control sever, fiind apoi urmăriți. [...] Două evenimente trăite în perioada aceea de ședere la Ankara eu nu le-am putut uita: unul e figura lui Mustafa Kemal Atatürk, îmbrăcat în haine maron închise, largi, cu o căciulă mare, cu o jachetă având patru buzunare, cu un baston în mână, la dreapta și la stânga sa erau deputații, fotografiindu-se în parcul Marii Adunări Naționale, iar eu, trecând întâmplător pe acolo, l-am văzut...”

După război, Turcia rămăsese profund afectată: „De-a lungul drumului, am rămas de câteva ori să dormim în casele satului. Făcând pe rând de serviciu, sătenii aduceau de mâncare. Tava numită de noi *pazî* era folosită pentru pregătirea unei cocături alături de care se puneau iaurt sau ouă cu ceapă. Pentru dormit, aduceau saltele și plăpumi. Dar acestea erau atât de murdare și urât mirositoare, că nu puteam suporta. Odaia avea pământ pe jos și tot cu pământ fusese acoperită, era mică. O rogojină se găsea jos, cu covoraș peste care erau mindire (mici saltele) subțiri. Pe ele te așezai sau te culcai. În timpul zilei, trecând prin sate, ne săturam cu pâine, iaurt și ceapă. Văzând într-o zi că dintre frunzele verzi de ceapă s-au scuturat mici gândaci albi, m-am mirat tare mult. Nu putusem pricepe cum

s-au format acolo micile vietăți. Ori, casele din pădure erau construite din lemn. Cu cât coborai în Anatolia Centrală pădurea dispărea, pământul se usca fără lemnele de sus, devenind alb. Casele începeau a fi construite din chirpici, grajdurile se acopereau cu pământ; fără zugrăveală și fără lemn. În interior satul era plin de jeturi animale. Prăvălie, măcelărie sau ceva asemănător nu se vedea. Cai, vaci ori boi nu vedeai chiar deloc. Rar puteai să vezi o turmă formată din 40-50 de oi. Nu întâlneai în tot parcursul decât pământ negru cu dealuri roditoare văzute în Dobrogea sau în Crimeea. Parcele de pământ cultivat erau puține. Cu recolta obținută din ele, câți oameni ar fi putut trăi? Sărăcia și mizeria văzute de noi durea răunchii. Între orașe, chiar între sate, nu se vedeau șosele, drumuri, nu era nimic. Mergând ore în șir pe aici, nu oameni, nici păsări nu vedeai. [...] Această țară se salvase distrusă din război, cum se va putea lupta acum cu statele occidentale?”

Vorbește și despre întoarcerea în România, dictatura lui Carol al II-lea, anii de studenție la București, Garda de Fier și Zelea Codreanu: „Erau manifestări antisemite în centre culturale universitare precum București, Iași, Cluj. Acestea erau lupte ale tinerilor religioși și naționaliști. În fruntea lor se afla un student al facultății de drept din Iași, Zelea Codreanu.” „În universitățile române studiau foarte mulți tineri evrei. Comerțul și editurile se aflau în mâinile evreilor. Lor le reveneau pozițiile importante în economia și finanțele țării. În timpul primului război mondial, pentru că au colaborat cu germanii, naționaliștii români i-au considerat pe evrei trădători ai patriei lor. În Transilvania și Bucovina, teritorii care au fost luate imperiului austro-ungar și alipite României, trăiau foarte mulți evrei. Erau grupuri sociale culte, având bani și foarte bine organizați. În parlament aveau reprezentanți, puteau influența partidele. Amanta regelui Carol al II-lea, madam Lupescu, era evreică, juca un rol important, îl manevra pe rege. Antisemiții aveau acest slogan: *Numerus Clauzus*. Aceasta însemna *Locuri după număr*. În timp ce reprezentanța poporului român în universitate și în comerț era de 6%, cel al evreilor, era de 37 %.” „Nu s-a aplicat *Numerus Clauzus*. Înmulțirea luptelor a dus la închiderea periodică a universităților, la absențe în efectuarea lecțiilor. În luptele de stradă de la Iași dintre studenți și poliție, aici fiind prezent Zelea Codreanu, a fost omorât un comisar. După acest eveniment s-au luat măsuri drastice până la interzicerea manifestărilor.” Ulkusal s-a întâlnit cu Zelea Codreanu: „În partea de sud a Constanței se află la țărmul Mării Negre stațiunea numită Carmen Silva, noi oprindu-ne acolo. Aici își stabiliseră un camping uriaș pentru adunare Gărzile de Fier, căpitanul șef general fiind Zelea Codreanu, iar noi aveam o întâlnire cu acest om. Era un vajnic dușman al comunismului, era un fascist, de aceea, ne-am înțeles rapid. Am acceptat că trebuie să colaborăm în lupta noastră cu același dușman. Pe noi ne-a recomandat comisiei de stat major ca „lideri ai independenței tătarilor crimeeni”, „aliații noștri de încredere”. Ne-a declarat că patria noastră, Crimeea, are dreptul să fie independentă și liberă, tătarii crimeeni din Dobrogea

au dreptul de a se întoarce și de a se stabili acolo, dacă vor avea șansă, ei vor recunoaște independența Crimeii. Apoi, împreună cu statul său major ne-a introdus la masa de prânz. În timpul celor două ore petrecute împreună, am purtat discuții ample asupra temelor noastre. Ne-am despărțit ca prieteni și am simțit farmecul cordialității.“ Îl descrie pe Codreanu astfel: „era un om înalt, blond, avea ochi albaștri, emana energie, era copleșit de intenții bune, hotărât în realizarea lor. Era curajos și cordial; îndrăzneț și autoritar.“

Ulkusal a notat atent persoanele cu care a intrat în contact, scopul/ conținutul discuțiilor – majoritatea legate de soarta tătarilor crimeeni/ Crimeea – călătoriile în Polonia, Ungaria ori, mai ales, Germania. Sunt multe aspecte de tot felul de urmărit la aceste discuții, interesante din diverse perspective. Însă ne mai oprim asupra cedării Cadrilaterului și plecării lui Ulkusal în Turcia, definitiv, la 18 noiembrie 1940.

Un fragment despre cedarea Cadrilaterului: „Pe la începutul lunii septembrie a anului 1940 România a început să părăsească județele din sudul Dobrogei, numite Silistra (Durostor) și Bazargic (Kaliakra) pentru a le retroceda Bulgariei. Românii și cuțulii (românii din Macedonia), care părăseau aceste două județe, se stabileau în nordul Dobrogei, în județele Constanța și Tulcea. În același timp, foarte mulți turci se alăturau românilor și fugeau din Bulgaria. În Dobrogea nu mai era libertate și liniște. Bulgarii aflați în nordul Dobrogei se mutau în sud. Era un fel de schimb. Dar, numărului celor 35-40.000 de bulgari care veneau de la nord la sud le corespundeau 80.000 de români și cuțulii care se mutau de la sud la nord. Casele părăsite de bulgari nu acopereau necesarul pentru strămutații români. Cei care erau în plus se stabileau în sate și în case românești sau turcești. Situația aceasta crea un alt fel de nesiguranță. Numărul celor care părăseau Dobrogea de sud ca să se mute în Turcia era de 5.000. Locuințele, pământurile, bagajele acestora erau cumpărate de bulgari la prețuri derizorii.“ Erau probleme cu „Emel“: „Am încărcat toate literele revistei EMEL în lăzi. Pe acestea, precum și mobila, cărțile, le-am lăsat, în cea mai mare parte, fratelui Negip. El a dus literele la Azaplar și le-a îngropat într-o groapă săpată pe un loc uscat, apoi a acoperit cu paie locul, cum l-am sfătuit.“ „După începerea războiului ruso-german, apoi după trecerea firească a Crimeii sub ocupație germană, literele au fost expediate în Crimeea la sediul noului ziar *Azat*.“ După ce rușii au ocupat România, sora lui, Salya, a fost torturată pentru a spune despre Emel și tipografia revistei, despre care însă nu știa nimic.

Încheiem cu *Amintirile* citând un „rezumat“ al lui Ulkusal despre ce și cum vedea el ce realizase/ înțelesese în cele cinci luni la Berlin: „pot rezuma astfel întâlnirile și discuțiile avute: 1. Problemele noastre n-au putut fi rezolvate în cadrul Ministerului Afacerilor Externe. Dorințele prietenului nostru von Hentig fiind personale, nu s-au putut împlini. 2. Teritoriile luate de la Uniunea Sovietică au fost date sau se vor da Ministerului de Orientalistică. În fruntea acestui minister se află Rosenberg, un nazist grosolan

și tenebru. După remarca prof. von Mende, atitudinea față de turci a lui Rosenberg și a celor din preajma sa nu e una clară și nici decisă. 3. Rosenberg a primit pe rând delegații popoarelor din Ucraina, Bielorusia și Smolensk favorizându-i pentru trecutul negru îndurat de aceștia(!) în vreme ce delegații tătarilor crimeeni n-au fost chemați nefiind demni, probabil. Nici noi n-am putut ajunge la o întâlnire cu mai marii lor, la gradul al doilea sau al treilea. Nouă nu ne spun delegați ai tătarilor crimeeni, ci tătari care trăiesc în Turcia, luând numele de turc, în plus, se uită la noi ca *observatori ai luptei naționale*. Nu putem măcar memora numele reprezentanților comitetelor *Luptei naționale din satele și orașele Crimeii*. Dacă am ști numele și adresele lor, le-am scrie scrisori și am înnoda relații. Am exprimat o rugă în acest sens către von Hentig, dar n-am primit niciun răspuns. Ne găsim în Berlin precum într-un blocaj. Noi îl rugasem pe von Hentig să ne facă cunoștință cu oamenii care lucrau în posturi importante, în cadrul ministerului Propagandei, el ne promisese ajutorul; nu și-a respectat promisiunea, se pare că nici nu dorește ca noi să-i cunoaștem. N-au tipărit textele date de noi cu acest scop. Bănuiesc că în ele există ideea turcismului și alte opinii în favoarea Turciei, temându-se de atingerea propriei demnități. Nutreau o puternică bănuială asupra țărilor în care se reînsuflețise lupta națională, în special se temeau de cei care ar fi venit din Turcia pentru Crimeea. 4. Germanii nu acceptau ușor faptul că noi spuneam turci crimeeni în loc de tătari crimeeni. Când se refereau la turcii crimeeni foloseau termenul tătar. 5. Germanii, ca și rușii, nu spuneau țări turce, ci foloseau termenii Crimeea, Azerbaygean, Idil-Ural, Turkistan, separându-le și interzicându-le orice ideal comun, mai ales politic. Ei se foloseau de zicala *dezbină și stăpânește*. 6. Ceea ce nu doreau și nu acceptau germanii era relația noastră cu Turcia. Ei legau ideea turcismului de influența Turciei în lumea turcă. 7. Cum vor acționa germanii în fața unei asemenea opinii și asemenea obiective hrănite de noi? Această despărțire și această separare cum putea porni relația cu ei? Cum ar întâmpina poporul nostru o asemenea situație? 8. Am discutat pe larg toate problemele acestea cu Nuri Pașa. El, indiferent de situație, ținea morțiș ca noi să ne luptăm pentru a intra, oricum, în Crimeea, unde, vreme oarecare de timp trebuia să acționăm. Și noi gândeam la fel, dar, nu era posibil, parcă? Erau multe suspiciuni. Spiritul de sacrificiu arătat de poporul nostru, jertfa neamului, speranța că aceste fapte într-un final îl vor câștiga pe neamț ne hrănea speranța. În ce privește plecarea noastră în Crimeea, credem că relațiile externe, situația externă vor avea o influență mai mare asupra deciziunilor.“

În *Tătarii-turci-crimeeni (trecutul-prezentul-viitorul)*²⁴ Ulkusal, poate și pentru a se folosi, pentru obiectivare, de o sursă străină, citează dintru început pe E. Pittard²⁵ „Tătarii

²⁴ Traducere: Güner Akmolla, apărută la Editura Golden, Constanța, 2006, 304 p.

²⁵ Müstecip Ülkusal citează pe profesorul de sociologie E. Pittard din art. prof. Brozdin, *Noi descoperiri în domeniul civilizației tătare în Crimeea*, din revista „Activități școlare“, Akmesic, Crimeea, 1925-1926.

sunt turci și identici în privința antropologiei.“ [...] Termenul de mongol este foarte complex. Neamul turc denumit de chinezi Ta-ta, adică tătari, a fost confundat de europeni cu mongolii. Tătarii de azi sunt turci, chiar turci tatarizați. O parte din tătari au asemănări de figură, ochi sau piele, cu mongolii; de aceea ei sunt amestecați cu mongolii“.

Și-a conceput cartea ca o lucrare de sinteză de amplitudine, strcutrând-o astfel: Partea I (cu secțiunile: Hunii, Numele de turc, limba turcă, triburile turce, religia, Pecețile vechilor turci, Viața socială la vechii turci, migrațiile și strămutările, Tătarii, Imperiul Oastei de Aur. Viața socială și economică, Destrămarea Oastei de Aur, Hanatul Kasâm, Rușii), Partea a II-a (de la Peninsula Crimeea – relief, climă, popoare care viețuiesc acolo ș.a. –, Întemeierea Hanatului Crimeea, Hagi Ghirai Han, organizarea statală, la minoritățile, personalități, hani, reforme, revolte, războaie, etica tătarilor și politica lor externă a hanilor), Partea a III-a (de la guvernarea rusă în Crimeea, opresiunea religiei, interdicții, strămutări, locurile în care s-au stabilit cei strămutați, revoluția rusă, până la Congresul Musulmanilor din Rusia la Moscova și venirea la conducere a lui Kerenski), Partea a IV-a (de la lupta tătarilor crimeeni pentru eliberare, atacurile bolșevice, primul guvern bolșevic din Crimeea, politica orientală a germanilor, blocada Ucrainei asupra Crimeii, ocuparea Crimeii de către generalul Wranghel), Partea a V-a (de la ocuparea Crimeii a treia oară de către bolșevici și formarea Republicii Socialiste Sovietice Autonome a Crimeii, foametea, stabilirea evreilor în Crimeea, Noua politică economică – NEP, perioada lui Veli Ibrahim, literatura populară, manuale ș.a.), Partea a VI-a (Crimeenii din Dobrogea, Revista Emel și Procesul Crimeii, organizația Prometeu, Turcii Karay, crimeenii refugiați în Europa de Vest, reviste, destrămarea Hanatului Crimeea, politica de eliberare și revenire în patrie), la care se adaugă bibliografia, fotografii.

Este o expunere a istoriei unei lumi, a tătarilor, de la începuturi, scrie autorul, cu douăzeci de secole înaintea erei noastre, din vremea celor numiți de chinezi „barbarii munților“, apoi a marelui Mete, care a fondat prin anul 300 î.e.n. marele imperiu Kun sau Hun dinspre Coreea, China până pe malurile fluviului Itli (sau, cum îi spunem noi, Volga), la primele folosiri ale numelui turc (dată asupra căreia nu există un acord unanim, opiniile mergând de la chinezul „turkiut“ sau „türkit“ la forme ca „tiorkiuz“, în diferite conjuncturi/ perioade ș.a.), limba turcă, triburile turce, credința lor, viața socială etc. Apoi citim despre controversese legate de sorgintea tătarilor – fie ea mongolă sau turcă. Pas cu pas Ülküsâl discută despre toate acestea, expunându-și opinia, cu argumente din cărțile istoricilor/ cercetătorilor în domeniu, nu doar turci/ tătari. Concluzia lui e cea general acceptată, a apartenenței tătarilor la familia popoarelor turce, citând, relativ la primele pomeniri ale denumirii „tătar“ nume ca Ziya Ghiocalp (Gökalp), cu a sa *Istorie a civilizației turce*, Mustafa Ali Mehmet (*Istoria Turcilor*), Abdulkadir Inan (*Istoria vechii limbi turce*), Mahmud Kaşgarli (*Divan-i Lugat it Turk/ Dicționarul literaturii*

turce) ș.a. Apoi, încă dinainte de luptele lui Genghis han cu tătarii, la „Oastea de Aur“, urmărește evoluția politică/ statală și culturală a tătarilor. Trece prin diversele etape semnificative în viața tătarilor, a tătarilor crimeeni (de pildă turcizarea totală a mongolilor stabiliți în Crimeea, secolul al XIV-lea când „s-a acceptat în locul limbii mongole, ca limbă oficială, limba turcă“ și, de atunci, „documentele s-au scris în turcă“, anii în care Berke han – 1256-1266 –, fratele lui Batu han, „a acceptat credința islamică“, anul 1382, când Toktamâș han „și-a redactat documentele imperiale cu particularitățile dialectului căpceag – oguz, din Asia Centrală, devenit formă literară), minoritățile din hanat, Consiliul Hanului, hani, de la Mehmet Ghiray Han (1514-1523 la Șahin Ghiray han (1777-1783), revoltele din vremea aceea, pacea de la Aynal Kavac, reformele ulterioare, războaiele cu rușii, problemele dintre ruși și turci, stăpânirea rusă, absolutismul și revoluția bolșevică, abuzurile contra tătarilor ș.a.

Sunt și referiri la situația politică/ militară a tătarilor față de/ din zona noastră, mai ales Moldova și Basarabia, relativ puține, totuși, care ar fi interesant de privit și în perspectivă comparativă, raportate la datele din istoriografia noastră sau/ și a țărilor din jur. Sau cele privind refugiiul tătarilor în afara granițelor fostei Uniuni Sovietice, inclusiv în România, unde a trăit și autorul acestei cărți, felul în care au luptat și au crezut în revenirea stabilității și libertății în patria lor urmașii acestora. Interesante sunt și paginile privind literatura tătarilor, abordate secvențial de autor. Citim despre felul în care, în viziunea autorului, revoluția bolșevică a zdruncinat din temelii viața musulmanilor din Rusia. În ce privește limba, scrie autorul, până în anul 1929 toți musulmanii din Rusia scriau cu alfabetul arab, apoi, la „recomandarea“ Moscovei, s-a „acceptat“ trecerea la alfabetul latin, dar nu fără rezistență la politica de rusificare a limbii și vocabularului. Rezultatul se știe – să spunem doar că în 1971 se publica un manual de „Cres-tomație literară“, la Taşkent, o carte în dialectul turc crimeean, pentru facultatea de literatură tătară, dar scrisă în alfabet chirilic. Un alfabet socotit impropriu limbii tătare, scrie Müstecip Ülküsâl. Autorul scrie și despre literatura populară a tătarilor, despre faptul că culegătorii de folclor au apărut la tătari abia după 1917, despre proverbe, zicători, șân-uri (manele tătarești) – unele dintre ele sub forma unor dialoguri. Iată, de exemplu, un dialog între o fată și un flăcău: flăcăul – „dintr-o privire te-am iubit pe tine eu,/ De dorul tău, frumoasa mea, am ars din greu“; fata – „Ud perna când mă culc, apoi batista,/ De sănătate să te rogi de-ți vrei ursita“. Sau despre autori din diferite epoci, cu diferite mentalități, ca Aşâk Omer (nume real Abdullahoglu Omer), 1621-1707, Gean Muhammed, trăitor în vremea luptelor lui Bogdan Hmelnițcki cu polonezii, despre care poetul a scris în cartea sa *Sefername/ Cartea războiului*, în 2000 de rânduri, Ismetiy, cel care, viețuind spre sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, a scris despre nedreptățile rușilor în vremea anexării Crimeii, în *Legenda despre Chefe*, Mehmet Nuzhet (1888-1933),

care a scris despre viața tătarilor crimeeni, despre literatura lor populară, și, „se străduia să educe masele criticând credințele vechi și nefolositoare, obiceiurile ce dăunau progresului“, Geafer Gaffar (1898-1938), care a ales calea comunismului, ca și Abdurrahmin Şehzade, fost director al Teatrului Tătar al Crimeii ș.a.

Paginile despre tătarii din România, mai ales din zona Dobrogei, vorbesc despre valurile venite aici, despre cedarea Cadrilaterului către Bulgaria (inclusiv orașul în care locuia autorul, Pazargic (Bazargic)/ Tolbuhin, în care a fondat, în 1930, revista *Emel* împreună cu nouă colegi, despre Procesul Crimeii, operele editate sub egida revistei, surghiunirea tătarilor din Crimeea, perioada comunistă în România (sumar), tătarii din Turcia, memoriile către diverse foruri, comuniste și internaționale etc.

Este o carte care conține un bagaj informațional semnificativ și divers, în care Ūlkusal apelează pentru construcția demersului său la surse variate, expunându-și totodată propriile opinii și concluzii.

La piesele sale de teatru m-au interesat mai ales aspectele care țineau de felul de a fi al personajelor sale, caracteristic mediului din care făcea parte, și tipul de întâmplări pe care le aborda. Atât fragmente din teatrul său cât și proverbele culese de Ulkusal le-am avut în vedere pentru revista „Kadō“, în numere dedicate Crimeii.

Lectura cărților lui Ulkusal a fost interesantă pentru mine din mai multe perspective. Una ține de cunoașterea operei și a vieții sale, de mediul în care a trăit. Apoi am urmărit și cum s-au văzut prin ochii unui etnic tătar (turc, cum spunea Ulkusal) acele vremuri cu evenimentele lor, raportat și la felul în care sunt reflectate în cărțile noastre de istorie sau de cele chiar de beletristică/ memorii ale autorilor români. În multe dintre locurile despre care scrie Ulkusal am ajuns și am discutat cu oamenii de acolo, care m-au ajutat să văd și din perspectiva lor unele aspecte. Nu în ultimul rând, privind la felul în care tătarii din Crimeea, ajunși la noi sau în alte țări de limbi diferite decât turca, își frâng legătura cu limba/ istoria/ cultura/ realitățile cotidiene ale neamului lor se „pierd“ încet dar sigur în „majoritate“, cum, de altfel, se întâmplă cu multe alte comunități lingvistice sau minorități (inclusiv români din afara granițelor statale ale României de azi) în împrejurări cumva asemănătoare, uneori.

Activitatea lui Ulkusal a fost respectată nu doar de tătari. Conducătorul tătarilor crimeeni de atunci, Mustafa Abdulgemil Kırımoglu, Președinte al Mecilisului Tătar, călătorind după 1990 în Turcia l-a vizitat de fiecare dată pe Mustegep Ulkusal, după ce el nu a mai putut să călătorească. Ulkusal a murit la începutul lui 1996. Înmormântat cu onoruri la 10 ianuarie 1996, la Kadıkoy, în Istanbul, i s-a adus pe mormânt pământ din Crimeea.

Galina MARTEA

Centenarul Marii Uniri – unitatea națională a românilor de pretutindeni

Pentru a aborda subiectul în cauză, mai întâi de toate, ar fi necesar să definim expresia de *unitate națională a unui popor*, ulterior, constatând că aceasta este o construcție care expune și se asociază în mod direct cu termenul de identitate națională, conștiință națională, demnitate națională, idee națională – toate reprezentând același sens și conținut prin care se manifestă sentimentul și atitudinea omului față de întreaga diversitate a valorilor naționale. La rândul lor, valorile naționale sunt conținutul propriu ce aparține unui popor, unei națiuni, unui stat. Deci, totul ce are tangență cu îmbinarea de cuvinte *național* este conținutul și centrul de legătură ce ține în corelație identitatea unui popor și, nemijlocit, ține într-o corelație unitară toate domeniile de activitate umană și socială ale acestuia. În consecință, prin această corelație se intersectează și *unitatea națională*, expresie și substanță de valoare în existența unei națiuni. Respectiv, prin intermediul segmentului de *unitate națională* se intersectează și prezența neamului românesc, acesta reprezentând și întrunind poporul român din întreaga lume. Însă pentru a menține în poziție verticală unitatea și identitatea

națiunii, atunci este necesar ca poporul român să mențină constant în poziție verticală și segmentul cu privire la utilitatea și importanța acestora în viața de toate zilele. Prin urmare, pe lângă identitatea și unitatea națională să fie prezent, în mod constant, și sentimentul autentic al poporului, al cetățeanului față de întreaga complexitate a valorilor naționale, deoarece toate aceste fenomene sunt procese identitare ce includ în sine limba de comunicare vorbită, tradițiile și cultura națională, valorile autentice naționale, teritoriul, credința, ideologia etc. Aici este foarte important ca un popor să știe a-și recunoaște originile de neam, de naționalitate, de identitate. De aceea, unitatea și identitatea națională, reprezentând sentimentul autentic al fiecărui om față de propria societate și față de propria origine, este acel pilon care determină în esență respectul omului/concetățeanului față de valorile naționale, față de realitatea istorică, față de sine. În cazul societății noastre românești (unde pe alocuri sunt prezente și unele dificultăți ce se regăsesc prin acțiuni de neechitate



socială și, uneori, prin nerespect față de factorul uman, în mod special, față de omul simplu muritor din societate) s-ar impune necesitatea de a promova cât mai corect latura de coexistență între membrii societății și, respectiv, latura de conștientizare a proceselor identitare ce sunt nespuse de importante în viața și coabitarea socială. Iar pentru ca cetățeanul simplu muritor din societate să înțeleagă corect acțiunile respective, atunci ar urma de valorificat și mai mult sentimentul și credința autentică în valorile spiritualității, acestea fiind parte componentă din procesele afective naționale. Cu referire la acest capitol, este necesar de a trezi în oameni marea credință în valorile naționale, în valorile spirituale ale omenirii și, în mod prioritar, de a înlătura răul și ura, fenomene ce afectează destul de grav omul care este traumatizat zilnic din cauza nedreptăților sociale și condițiilor vulnerabile de existență. Astfel, numai prin credința adevărată, cu aspirații pozitive, s-ar distruge răul și s-ar instaura în societate întregul sistem al binelui. Concomitent, prin această credință autentică față de valorile spirituale, omul ar urma să parcurgă și etapele unei educații adevărate. Deci, în procesul de promovare a unei politici corecte în a orienta omul societății ar fi necesar să ne conducem după cuvintele sacre ale lui Immanuel Kant (filozof german), care spunea: „...omul nu poate deveni om decât numai prin educație”. Iar pentru a crea o imagine și mai transparentă și pentru a influența și mai pozitiv dezvoltarea socială și spirituală a societății românești, ar urma ca sistemul de învățământ național să fie considerat cel mai prioritar domeniu din cadrul țării, domeniu care de fapt este și trebuie să fie principalul promotor al identității și unității naționale, al culturii și al bunăstării sociale (unde, respectiv, sistemului de învățământ să i se acorde o atenție prioritară din partea statului). La acest subiect putem confirma următoarele: *un sistem educațional autentic este acea forță care educă și reeducă orice individ al societății, determină importanța omului în societate, dezvoltă și formează orice domeniu de activitate pentru economia națională, promovează valorile identitare-culturale-intelectuale-spirituale, ca parte componentă a dezvoltării umane și sociale în termeni de cultură civilizată. În contextul dat, scopul principal al sistemului de învățământ ar trebui să fie centrat în totalitate pe formarea unei personalități adevărate, unde responsabilitatea propriei dezvoltări să fie în competiție doar cu sine însăși și nu cu întreaga societate. Prin instruirea și educația corectă, cu accente clare pe valorile naționale, omul poate fi educat și reeducat în limitele celor mai umane caracteristici și responsabilități. Este necesar doar de a remodela sau completa cursul existent al proceselor educaționale, acestea fiind orientate mai mult spre umanitarism, corectitudine și transparență totală.* Numai în așa mod se va produce schimbarea corespunzătoare. Important este de a conștientiza corect conceptul cu privire la educația și instruirea în spiritul național și de conștiință națională. Astfel, se va forma/reforma personalitatea și identitatea omului, cât și dezvoltarea calitativă a tuturor sistemelor și subsistemelor din societate, având la bază omul ca spirit, intelect și valoare socială. Numai în așa mod vor fi puse bazele de formare a unui mediu social

sănătos și dezvoltat, întemeiat pe relații interumane de valoare. Respectiv, prin metodele și educația corespunzătoare se va dezvolta în cetățean sentimentul autentic față de valorile naționale. În caz contrar, prin neglijarea și neconștientizarea corectă a fenomenului de *unitate națională* s-ar putea induce, în mod direct, la multe dezavantaje sociale precum: dezmembrarea societății, ruina tradițiilor naționale (parte componentă din cultura română), încetinirea cursului de dezvoltare benefică prin segmentul identitar ce este corelat cu limba de vorbire, cultura și tradițiile naționale, religia, componente nespuse de importante în existența unui popor. Aici este cazul de menționat că prin sentimentul autentic de apartenență la entitatea națională se va dezvolta și mai puternic fenomenul de conștiință națională, aceasta fiind forma superioară a gândirii prin care omul prin propriul comportament reflectă corect realitatea înconjurătoare. Iar în cazul când conștiința națională va fi lipsită de motivație și, în același timp, va fi dezorientată de factori ce provoacă apariția fenomenelor negative, atunci consecințele pot deveni destul de grave pentru un popor, ulterior, afectându-le atât propria existență, cât și propriul proces identitar național. Deci, pentru a motiva și educa omul și, nemijlocit, pentru a valorifica corect fenomenul de unitate și credință națională ar urma să definim corect și latura precum: cine ar trebui să dețină rolul principal în societate pentru a realiza și promova toate acestea. Mai întâi de toate, trebuie să concretizăm că fenomenul de unitate și credință națională sunt valori inestimabile. Însă pentru a educa omul, o societate, un popor prin sentimentul de unitate și credință națională, atunci rolul principal trebuie să-i revină școlii, cadrului didactic, familiei și, în mod special, societății civile și statului, organe care trebuie să promoveze și să urmeze o politică nespuse de corectă în procesele respective, toate fiind corelate cu fenomenul de identitate națională. În rezultat, toate, la rândul lor, vor forma coloana vertebrală a unei societăți și a unei națiuni în evoluție. Numai în așa mod se va forma relația autentică dintre cetățean și societate, dintre om și valoare, astfel, formând acel mediu social sănătos care va întări și mai mult procesul de dezvoltare identitară a unui neam. Pentru o asemenea dezvoltare, corespunzătoare cerințelor educative umane-contemporane, omul în procesul evoluției (în afară de instruire și educație) mai are nevoie și de relații socio-umane adecvate, bazate pe o comunicare sănătoasă cu mediul social. În acest proces, iarăși, un rol deosebit de important trebuie să-i revină unității de învățământ, cadrului didactic, societății civile, statului, acestea fiind principalii actori în procesul de dezvoltare a omului și în acțiunea obligatorie de a promova identitatea instituției de învățământ, identitatea societății și a națiunii.

Deci, în anul marelui eveniment național, sărbătorind 100 de ani de la Marea Unire (27 martie 1918-27 martie 2018 – unirea Basarabiei cu România; 28 noiembrie 1918-28 noiembrie 2018 – unirea Bucovinei cu România; 1 decembrie 1918-1 decembrie 2018 – unirea Transilvaniei cu România), ar urma să promovăm cu cea mai mare sfințenie verticalitatea națiunii române și verticalitatea celor mai sacre valori naționale românești, luând în considerație relațiile

susmenționate. Firește, pe parcursul a 100 de ani de existență de la Marea Unire societatea românească a traversat diverse perioade istorice, cu multe evenimente care, la rândul lor, au proslăvit, dar care au și diminuat evoluția societății. Știm cu toții, au fost perioade triste, mai puțin triste, dar au fost și sunt vremuri destul de glorioase și cu multe succese în viața poporului român. Unul dintre ele a fost Marea Unire care s-a realizat în 1918, eveniment de o mare importanță vitală pentru poporul român. Astfel, în timp, s-a consolidat și mai puternic sentimentul pentru țara rămânească, pentru valorile naționale românești, aspecte ce trebuiesc onorate cu multă sfințenie și mult devotament de toate generațiile în creștere. În timp, țara românească a evoluat prin dezvoltarea identitară. Printre aceste clasificări, cu accente pe valorile naționale, se regăsesc românii, se regăsește poporul român care, în majoritatea cazurilor, își iubește patria, originile, pământul natal și limba natală. Respectiv, intelectualitatea română este acea parte a poporului care prin valorile spirituale a respectat și respectă cu generozitate sentimentul credincios față de cultura națiunii, încearcă prin orice mijloace de comunicare socială să abordeze importanța tradițiilor naționale, astfel valorificând cultura, limba și unitatea națională. Prin persoana intelectualului român (om de știință, cadru didactic, medic, scriitor etc.) se realizează acele schimbări care, cu adevărat, modifică în mod pozitiv structura și conținutul societății. Deci, prin gradul de dezvoltare și civilizație al unui popor

se manifestă componentele ce sunt corelate pe adevăratele procese identitare și valori istorice ale trecutului și prezentului. Astfel, prin procesele istorice un popor se recunoaște ca identitate națională, în consecință, formând acea parte a valorilor care cuprinde întregul sistem social-uman în evoluție. Precum cultura este totalitatea valorilor materiale și spirituale pentru ființa umană, așa și conținutul de unitate și conștiință națională este coloana vertebrală în existența unui popor, în existența unei societăți. Așadar, clasa intelectuală, parte componentă din cultura națiunii române, trebuie să reprezinte și nucleul din care se formează valorile naționale autentice. În așa mod se formează societatea civilizată, fiind alimentată de cultura și intelectul marilor personalități și domnitori ai neamului românesc care, în timp, au știu să valorifice la cel mai înalt nivel conținutul de unitate națională. Deci, societatea românească este obligată să promoveze în continuare corect valorile naționale, valorile autentice ale umanității, valorile spirituale care sunt esență în dezvoltarea umană și socială. Pentru toate acestea poporul român trebuie să fie foarte conștient în acțiuni și fapte. Fiind în anul Centenarului Unirii, poporul român de pretutindeni trebuie să fie și mai unit și mai devotat intereselor naționale, iar identitatea națiunii române să devină tot mai solidă și mai respectată în universalitate. Sub această menire, să pledăm și pentru Unirea/Reunirea Basarabiei cu România, așa cum a avut loc în 27 martie 1918, cu 100 de ani în urmă.

Magda URSACHE

Un program pro memoria exilului

Mi s-a întâmplat, chiar în anul Centenarului Reîntregirii, să citesc nesăbuite despre identitatea etnică, specific național, românitate, ca fiind concepte care s-au perimat. *Forma mentis* autohtonă e declarată *un -cool*, la fel familia tradițională, la fel religia ortodoxă, iar christofobii se înmulțesc. Prolet-cultiștii și-au dorit „stărpirea din rădăcină” (nu-i mulțumesc lui Ovid S. Crohmălniceanu!), cu rădăcini naționale cu tot, a profesorilor de conștiință. Sami Damian hotărâse că Vințilă Horia, Călinescu, Noica erau „porțile închise” ale literaturii române. Rădăcini în fascism, în nazism, în legionarism găsesc noii rolleri de la Iorga, Blaga, Eliade, Mircea Vulcănescu, la Țuțea, Noica, Ernest Bernea... Semnalul de alarmă al lui Crainic, „români deromânizați”, e negat cu indignare. Nichifor Crainic continuă să rămână pus la Index librorum prohibitorum. Un primar iașiot a dat sancțiune cuiva care afișase, preelectoral pesemne, într-o stație de tramvai, o pancartă cu poemul incendiar *Ridică-te, Gheorghe, ridică-te, Ioane*, pentru care Tribunalul Poporului i-a dat lui Radu Gyr, în 1958, sentința: condamnare la moarte.

Cei care anunțau satisfacți, după acel 23 august, moartea civică a marilor scriitori n-au fost condamnați la moarte morală, dimpotrivă. Au rămas sub scut, pentru a reactualiza lozinca internaționalismului proletar, ca să-i blameze din nou pe cei care pledează pentru păstrarea trăsăturilor identitare. Un eseist vrea să ne convingă cum că s-a consumat prea multă energie degeaba în problema identității, total inactuală, diversitățile naționale fiind pe ducă. Un istoric la modă, care nici istorie nu face, nici patriotismul nu-i place, ne persuadează să scăpăm de obsesia identității, care n-ar fi decât a popoarelor mici și mărunte, vitregite. Dar or fi fost briții popor vitregit? Când și-au simțit identitatea în pericol, englezii au riscat pierderi economice, ieșind din UE. Noi? Părem a fi cuprinși de un aventurism demolant. Lucrăm cu „răzătoarea” contra celor care respectă vocabule ca trecut, tradiție, moștenire, declarând că nu datorăm nimic nimănui, predilect înaintașilor, oamenilor între români, ca să parafralez titlul lui Alexandru Buican, *Un om între români*.



Un filosof și mai la modă opinează că la judecata supremă va fi chemat insul singur- singurel, nu „în turmă”. N-o fi citit în *Apocalipsă*, 11,9 că în ziua judecății vor fi chemate „popoare, seminții, limbi, neamuri”?

Fapte condamnabile, ca trădarea, le socotim eroice, fapte eroice le socotim zadarnice, prostesti. Țăranul apărând hotarele și haturile? Eroare! Istoria popoarelor s-a cam sfârșit, așa că, dacă are chef de luptă contra soldă, individul poate fi *kano-nenfutter* – carne de tun – în vreun deșert. Cât despre țăranul care și-a pus biserica pe roate ca să poată pleca împreună cu ea la vreme de bejenie, el simte din nou sila, disprețul elitei intelectuale, nicidecum dorința de a ajuta /corija/ îndrepta. Cu acest pervers (nu de bordel, ci de bordei), incestuos, leneș, hoț, bețiv, consumator de cânepă și alte droguri populare, nu-i nimica de făcut. Marea masă a țăranilor a susținut Unirea prin preot și prin învățător. Ia-le școala și crucea și ai sfârșit ce-au început proletarii comuniști.

Ce dacă sunt interzise de lege defăimarea țării și a națiunii? Se poartă un tip de intello snob și cinic, indiferent la soarta națiunii sau chiar contribuind la demolarea ei. Și-mi amintesc de un vremelnice primar- chirurg al capitalei, Oprea și Sorin parcă, vorbind de „poporul PSD”. Ce-i altceva decât instigare la bellum intraetnic, la dezbinare? Se pledează contra vinei numite „abuz de memorie” (și de memorii) privind crimele comuniștilor. Cică „n-avem”. N-avem eroi rezistenți, sacrificai de comuniști? Spune Ion Zubașcu, într-un interviu luat de Lucia Negoită pentru „Acolada”, că „în familia noastră, politica s-a scris cu sânge de om”. Ce-i drept, temerarii care au ales calea libertății trebuie căutați în munți sau în exil. Avertizează Vintilă Horia, prin Ovidiu al său: „Libertatea se plătește scump, dar își merită totdeauna prețul.”

În Polonia, s-a înființat Institutul pentru *memoria* națiunii (subl. mea, Magda Ursache) poloneze; au fost judecați procurorii vinovați de mușamalizarea dosarelor criminalilor din perioada stalinistă. La noi, Institutul „Elie Wiesel” s-a constituit într-un soi de Tribunal al Poporului, unde domnul Al. Florian, avocat, procuror și judecător *à la fois*, pledează și dă sentințe contra marilor valori ca Mircea Vulcănescu, Eliade, Țuțea, Gyr, contra rezistenților anticomuniști, contra martirilor închisorilor. Lui Nichifor Crainic îi saltă post-mortem pe stern. A produs Crainic „dezastru țării”, acuza grea a Tribunalul Poporului? Comunismele lui Radu Florian au fost preluate și augmentate de fiu: „Fazcism!”, cum pronunța ultimul de pe listă ajuns primul, Ion Iliescu. Agenții gândirii unice (la fel ca PCR-ul) ai stalinizării, ai marginalizării, ai exterminării nealiniaților la doctrină cer să ne controlăm repulsia față de torționari (cei mai sângeroși din Est). Dar de unde iertare, seninătate, echilibru? Ce om normal la cap n-are fobie față de comunism? Sau este un rău minor, o banalitate a răului că regimul Dej- Pauker –Teohari a acționat *dur, crud, bestial*, în numele luptei de clasă? Amintiți-vă că Lenin telegrafia decise: „Împușcați-i și pe șovăielnici!” (v. *Opere complete*, X). A regretat gen. Pleșiță că l-a bătut pe Paul Goma, mai să-l omoare în închisoare cu aconitină, apoi în Franța prin colete explozive? Să-i cerem lui Goma toleranță mută, ba chiar să-i postfațeze memoriile lui Nicolae Pleșiță, patrioticul patrioticilor securiști?

Putem fi obiectivi, cu înțelegere, când citim despre *Experimentul Pitești* al Dr. Nicu Ioniță, trecut prin el sau despre

patimile după Pitești? Virgil Ierunca n-a putut veni în țară la stingerea mamei lui. Nici n-a aflat că a murit atunci, ci mai târziu, când poșta română i-a returnat un mandat, cu mențiunea *decedată*. Vrem să-l fi iertat Monica Lovinescu pe Francisc Butyca, torționarul mamei sale, Ecaterina Bălăcioiu, mort necondamnat în 1998? Ar însemna să ne autogolim memoria.

Pe Micaela Ghițescu, studentă în '52, au arestat-o numai pentru că i-a scris profesorului său, Marcel Fontaine, expulzat din RPR, odată cu închiderea Liceului Francez de Înalte Studii. Proletcultiștii nu aveau nevoie de înalte studii, de înalți profesori, drept care i-au gonit de la catedre universitare pe cei dăruiti să fie profesori. Lui G. Călinescu i-a luat locul dentistul Vitner. E de noaptea minții și a spiritului!

Norocul lui Neagu Djuvara, că a plecat în delegație, ca diplomat, la Stockholm și a rămas dincolo de Cortina de Fier. Fix la 23 august '44, l-a trimis acolo primul ministru Mihai Antonescu, spre a trata armistițiul cu ambasadoarea URSS Kolontay. A urmat marea sovietizare, mai exact colonizarea economică și culturală, dar și deznaționalizarea. Noroc cu caru' au avut și Iorgu Iordan, membru ARLUS, și George Ivașcu: învățase, la cerere, limba rusă în închisoare. N-a devenit Cartea Rusă (citiți: sovietică) cea mai mare editură, cu farmacistă Ilka Melinescu în frunte? „Iskra” (citiți „Scântea”) se difuza în tiraje uriașe; cei din „câmpul muncii” erau abonați cu toții, obligatoriu, chiar dacă erau soț și soție, iar șantierii citeau ziarul lui Brucan și noaptea, la flăcări de chibrit, cum cântau poeții planificați să scrie propagandistic. Și prosperau! Revistele exilului erau scoase cu eforturi mari, ca „Mele. Scrisoare internațională de poezie” a lui Ștefan Baciuc, în mai puțin de 50 de exemplare. Aveau viață scurtă, ca „Tricolorul” lui Al. Dima-Drăgan sau „Drum”, a lui John Halmaghi, dar „Agora” ori „Origini” erau prestigioase. Constantin Eretescu a trudit mulți ani la varianta americană a publicației „Lupta”. „The Fight”, din 30 noiembrie '83 până în 15 iulie '92. Tiraj 2000 de exemplare, față de cele o mie ale variantei franceze „Lupta”. „Le combat”, bilunarul lui Mihai Korne, apărut la Paris din '83 până în '97 și, după o pauză de un an, din '97 până în 2000. S-au confruntat cu Puterea comunistă, unii în munți, ceilalți în ziarele și la posturile de radio ale exilului. Și mă gândesc mereu la cei care au „mormânt în cer”, fără să fi ajuns în viață la căderea blestematei Cortine, ca Vasile Posteuca (1912- 1972).

Sunt vremi ce trebuie uitate, dacă marii exilați sunt încă publicați *încet și greu, încet și greu*? Îmi aduc aminte că tatăl meu le spunea *cocori* celor care reușiseră să fugă. Iar Mihai Ursachi, 9 ani de autoexil în SUA, le doinea: „lung se tânguie cocorii”. Tocmai de aceea „Antilethe- revistă pentru comemorarea exilului românesc”, unde Mihaela Albu și Dan Anghelescu se străduie să fie reconsiderați exilații din motive politice, ar trebui sponsorizată la nivel guvernamental. Așadar, întreprindere MA și DA. Dacă nu se opune domnul Florian, desigur, arbiter al loviturilor de pedeapsă privind așa –zisul antisemitism al românilor.

Cei care au reușit să treacă granița, fiind supuși desțărării, au fost ajunși de mână lungă a Securității. Mereu acuzați: de spionaj pentru SUA, pentru CIA, pentru NKVD, etichetați ca angajați Secu, ca agenți provocatori de dezbinare ori fugari anticomuniști înrăiți, ca Horia Stamatu.

Scrive Vintilă Horia, într-un interviu pentru „Punto y Coma”: „Exilul implică un spațiu al cunoașterii prin intermediul durerii, suferinței și a tot ce înseamnă despărțire”. A urmat „exilul din exil”: „Am ajuns să mă exilez în propriul meu exil ca să pot continua”. În alte cuvinte, „concentrarea în sâmbure”, pentru a-ți păstra curat sinele. Și sinea. Sau, ca să-ți suporti existența, trebuie s-o prefaci în literatură: *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Incorect politic, religios, cultural, poate și muzical, Dan Anghelescu susține că o bună cuprindere a literaturii noastre nu-i deplină fără exilați. Numărul prim din „Antilethe” e dedicat operei horiene. „Nu m-am schimbat decât la față”, îi scria Vintilă Horia lui Ovid Caledoni, de la Madrid, în 1968. Fața de acasă, din România, o avea și în '90, după 46 de ani de exil. Și în pragul zilei de 4 aprilie, când s-a stins.

Sigur că toți cei care au cedat/profitat în închisoarea ideologică a dejismului și ceaușismului, laudând „realizările” își manifestă ostilitatea față de cei care nu au cedat, care au încercat – știm cu ce preț – să țină calea adevărului. Nuclele toxice proletcultiste au fost reactivate. Iar gazetari cu două stângi, nu cu una singură, găsesc doar beneficii (pentru scriitori) sub comunism. Nu-i pot contrazice. Agitpropii au dus-o excelent: case, medalii, premieri, hrană aleasă de la gospodăria de partid și, postsocialist, indemnizații de merit. Își tipăresc jurnale ca să nege c-ar fi fost comunism, ci dictatură de dezvoltare doar. Ce comunism? Ni s-a părut, n-a fost. Și nici limbă de lemn nu s-a vorbit.

Cea mai oribilă invazie a fost invazia imorală a sovieticilor. Li se spune elevilor la școală asta? Deși Hrușciiov, la al douăzecilea Congres, a dezvăluit crimele lui Stalin, parte dintre prolet-poetii ieșeni au continuat să-i dedice ode tătucăi. Și au rămas continuu în scaune; ei, dar și fiii lor, nepoții, tot familionul. Cum să recunoască faptul că verticalii au ajuns în închisori, când n-au izbutit să plece din țara aflată la răscruce

de drumuri? Petru Ursache n-a mai suportat încă o prăbușire de ierarhie: Maiorescu – criminal de Eminescu, Mircea Eliade, un ratat și ca istoric al religiilor, și ca prozator și ca tot... Zaharia Stancu numise generația lui Eliade „generația în pulbere”. Dar *Pulbere de Aur*, a replicat Petru, în cartea cu acest titlu, care o să apară la Editura Eikon.

„Magnetul” Nae Ionescu, după Arșavir Acterian, dar și Mircea Eliade sunt cei mai denigrați. Spunea Eliade că fiecare exilat trebuie să se identifice cu Ulise. Știți vreun mare exilat care să nu se fi gândit la Ithaca lui, până a intrat pe „poarta lui Dumnezeu”? Ștefan Baciș și-n Honolulu tot sub Tâmpa a stat (v. *Sub Tâmpa în Honolulu*, 1973). A murit în '93, vorbind la telefon cu sora rămasă în București. A revenit măcar așa în *Cetatea lui Bucur*, titlul din 1940, retipărit de Humanitas în 2006, dar greu de găsit în librăriile din ce în ce mai puține. *Memoriile unui fost săgetător* de Vintilă Horia a fost carte de negăsit în Iași. Am obținut-o cu comandă specială. O librăreasă cărturescă era convinsă că Editura Vremea aparținea lui Adrian Păunescu și-mi spunea dezgustată că nu au o relație cu ea. De Silvia Colfescu nu auzise.

Mai mult decât oricare alții, Vintilă Horia, Ștefan Baciș, Horia Stamatu intră în categoria literaturii pământului natal (*Heimatliteratur*), de unde și receptarea săracă. Eseiștii isonari (care țin isonul ideologiei *political correctness*) cer, sistematic și intens, un *écart*, o abatere, o deviere de la tradiție, blamând sufletul etnic românesc, iar „exercițiile de adevăr” privind istoria literaturii române se fac iarăși cu risc. Mihaela Albu și Dan Anghelescu, prin revista „Antilethe”, ajunsă la al treilea număr, se luptă să nu rămână exilați din cultura română exilații, să nu mai fie insuficient analizați și comentați. Le răspunde, ca un ecou, Radu Gyr:

„Ne vom întoarce ca un fum. Ușori, ținându-ne de mâini, / Toți cei de ieri în cei de-acum, / Cum trec fântânile-n fântâni.”

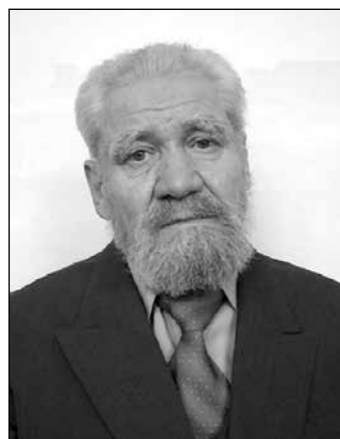
Petru URSACHE

Aventura cărții

„Să știți c-a murit creștin
Brâncoveanu Constantin”

Când Mircea Eliade, în patrie fiind, scria primul articol despre Dimitrie Cantemir (*Romanul lui Dimitrie Cantemir: „Istoria hieroglică”, în „Cuvântul”, 14 martie, 1927, p. 1-2*), tema încă era acaparată, cu autoritate, de istoricii medievști și de filologi. Lumea savantă românească persevera în ideea că principelui moldovean i-a surâs o stea norocoasă care l-a înălțat, în chip miraculos, printre marile lumini ale Apusului. Motive erau. Universitatea berlineză, instituție nouă și în expansiune spre întinsele domenii ale cunoașterii, îl solicita cu încredere, iar imposibilul Voltaire nutrea gânduri confraterne față de contemporanul său mai în vârstă, cum nu obișnuia în alte cazuri; sunt elemente complicitate în fabricarea mitului savantului, în condițiile zvonisticii populare.

Nemții, mai realiști și mai statotnici în gândire, erau interesați de personalitatea lui Cantemir în totalitatea ei, cu prioritate de mediul natural care l-a nutrit, de *grundul* („Das Grund”) fortifiant și de spiritul locului. Tocmai de aceea *Descriptio Moldaviae* reprezenta cartea de vizită care le convenea; englezii, la rândul lor, erau dispuși să-l acrediteze în măsura în care li se dezvăluia, în chipuri de icoane, mecanismul creșterii și descreșterii imperiilor, în vreme ce francezii, mai mobili și mai fanteziști, cochetau cu ideea „ce înseamnă a fi persan” sau, în general, *homo orientalis*. Momentul se dovedea a fi favorabil unui dialog Orient-Occident, via Constantinopolis, mai ales după



cutremurul cauzat de asediul Vienei. Cantemir, în asemenea condiții, apărea înaintea de toate ca unul „de-al lor”, decât ca unul „de-al nostru”, un cărturar de curte imperială, asemenea lui Montaigne, Montesquieu și Voltaire, cum a și sfârșit, de altfel, mai puțin de curte românească, voievodală.

Generația „Criterionului” credea că venise vremea recuperării integrale a personalității cărturarului cu orgolii de prinț ales și de inorog. Criticismul în maniera lui „cum este posibil” se impunea cu necesitate. Era și calea care-i convenea tânărului indianist, abia întors de la Calcutta, cu hotărârea de a nu se lăsa copleșit de modelul cultural european. Drept urmare, nu a aderat preferențial, la nici una dintre cele trei formule amintite, însă le-a valorificat pe toate într-o sinteză unică, pornind aristotelic, „de jos în sus”, și arătând ce se vedea cu ochiul liber: că învățatul Cantemir n-a fost o excepție pe tărâm românesc, nici în epoca feudală, nici mai târziu. Aveau să urmeze la intervale de timp, dar în serie, articole despre Nicolae Milescu („Cuvântul”, 19 ianuarie, 1927), ori despre Hasdeu (cu o ediție ambițioasă, savantă, încă neegalată), despre Eminescu, Iorga, Pârvan, Blaga, Brâncuși, nume de primă mărime și din domenii diverse ale creației, destinate să convingă de năzuința organică a spiritualității românești de afirmare către universalitate, nu de închistare în etnicism minor. Ideea s-a transformat la Eliade în crez. Imediat după cel de al Doilea Război Mondial, a reluat – înnoit studiul autorilor citați, sub semnul „profetismului românesc”, angajându-se cu toate forțele în campania „rezistenței prin cultură”, asociată cu lupta armată a românilor din munți, hăituiți de comuniști, până la ridicarea Cortinei de Fier, la consemnul dintre cele două puteri. Chemarea istoricului religiilor era adresată atât exilaților cât și apusenilor, deopotrivă interesați de destinul culturii românești și nu numai. De reținut, în aceeași ordine a productivității solului spiritual românesc, discursul exilatului de la Chicago rostit, în 1977, în cadrul Academiei belgiene: „Aparțin unei tradiții culturale care nu acceptă incompatibilitatea între investigația științifică și activitatea literară. Numeroși mari savanți români – Cantemir, Hasdeu, Iorga, Pârvan – au fost în aceeași măsură străluciți scriitori; cel mai ilustru poet român, Mihai Eminescu – a fost de asemenea un filozof original și unul dintre marii erudiți printre contemporanii săi. În ce mă privește, consider că există o analogie structurală între munca științifică și imaginația literară”. Vorbitorul se recunoștea în aceeași familie de spirite, după cum reedita ideea mai veche cum că *Istoria ieroglică* este o compoziție românească, o scriere de ficțiune, care completează în mod firesc portretul cărturarului român din totdeauna.

Firește, recunoașterea imaginii lui Cantemir în conștiința românească s-a făcut printr-un efort de lungă durată, resimțit din mai multe direcții și care continuă și astăzi. Printre multe altele, se cuvine reținută o frază a lui Constantin Noica, formulată în același spirit al „Criterionului”: „Toți acești mari cărturari – Stolnicul, sau Croniciarii, sau Spătarul Milescu, sau Udriște Năsturel, scriitor iscusit cum nu am mai avut mulți de atunci, sau Antim Ivireanul, ca și oricare altul – nu au dat, totuși, oricât de mari au fost,

prototipul cărturarului ce avea să fie mai târziu omul de cultură român, când era efectiv om de cultură. Cantemir singur l-a dat; și nu prin exemplul său, de vreme ce cărțile nu erau cunoscute decât târziu, ci prin vocația sa, care s-a dovedit a fi exemplară, firească, inevitabilă chiar pentru spiritul românesc, un spirit iivit «de la răscrucea marilor împărății» vii și moarte, cum s-a spus” (Constantin Noica, *Despre lăutărism*, Humanitas, București, 2007, p. 21). Să-l ascultăm și să-l urmărim pe Noica: scrierilor lui Cantemir le-a fost dată așteptarea pe teren românesc; autorul lor, grație „vocației” și forței modelatoare venită din străfunduri, din *Ur – grund* s-a resimțit totdeauna printre „ai săi”.

Timpul ar putea să mute accentele de interes: după semnalele din publicistică s-ar părea că, astăzi, Cantemir „literatul” a trecut înaintea istoricului. Poate își spune cuvântul și un anume canon al receptării. Istoricii sunt mai fermi în stabilirea dosarului științific al unui autor reputat, consacrandu-i la timp și cu rigoare ediții și studii monografice de strictă referință. Un medievist care se respectă nu introduce în aparatul bibliografic al propriei cărți orice ediție de buzunar. Se operează cu judecăți de valoare, mai întâi bine cântărite și apoi trecute pe hârtie, în așa fel încât ediția de autor să se bucure de un statut privilegiat, făcând inutilă serialitatea. Literații sunt mai generoși în discursuri și mai „lăutăriști”, ar spune Noica. Îndeosebi modernitatea provoacă interesante și chiar spectaculoase derapaje de gândire, cu teoriile despre textul „deschis”, despre intertextualitate ori de-construcționism. În această privință, *Istoria ieroglică* a trecut și ea drept un caz derutant, dictat de natura savantă a compoziției, a frazei prefabricate, a fabulosului animalier și a algoritmului desfășurat pe întinderi cosmice; toate pe gustul forte al omului medieval, acela care-și găsește anturajul de petrecăreți, atât în piața sărbătorească drapată, de chermeză, cât și în sala mare de ospăț a castelului. Nu riscăm nici o penalizare dacă recunoaștem: scrierea lui Cantemir ridică obstacole grele chiar și în fața analiștilor celor mai avizați. Tocmai de aceea bibliografia a înregistrat puține comentarii utile, convingătoare, inteligente și de gust, dar multe intervenții „după ureche”, închipuite. În mod curios, un autor cu multă știință de carte ca Edgar Papu s-a lăsat și el amăgit de „pădurea de imagini”, chiar dacă a făcut-o în răstimpul unui simplu popas îmbietor. Imaginea, indiferent de unde se arată, din basm, din clasicism, din baroc etc. nu trece drept o țară a nimănui, fără vămi, răscruci ori repere.

Pentru că sindromul textualist a mai coborât din temperatura retorismelor șocante, se ivesc semne de normalizare și în ultima vreme, de respect pentru echilibru și măsură. În *Istoria ieroglică*, Dimitrie Cantemir este înaintea de toate istoric așa cum îl recunoaștem din alte opere. Literații au tendința să repete greșeala folcloriștilor pe care ei și-au îngăduit-o în legătură cu Iorga. Studiul cărturarului de la Vălenii de Munte despre baladă a fost supus unor anchete de neînțeles în rostul lor. Iorga nu dorea să fie folclorist în accepțiunea dată a cuvântului, ci să-și explice în ce măsură oralitatea dezvăluie viața de obște în ansamblul ei. În privința lui Cantemir: „Actele prezentate pe baza textelor originale

sunt deformate, devin un fel de răvașe de basme, discursurile sunt menite nu să reproducă adevărate cuvântări ținute, ci să caracterizeze, după imaginea pe care și-o face autorul, pe fiecare“ (P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir. Viața și opera*. Editura Academiei, 1958). Iată o posibilă și credibilă cale de abordare: jocul „deformărilor“ este dependent, are un punct de pornire; numai după constatarea „deschiderii“, a abaterii putem aproxima ponderea alegorizării, a bestiariilor, a războiului între virtuți și vicii în cheie medievală ori luminișă. Dacă ne situăm direct în „deschidere“, putem ajunge oriunde: Istoria ieroglifică ni se pare o operă reductibilă la strictă ficțiune, originală și unică, iar prințul din poveste, frate geamăn cu inorogul. Se poate și așa dacă vrem lăutarism în înțeles minor. În fond, Cantemir a fost „un om viu în mijlocul societății în care a trăit“, fapt ce ne îndeamnă să situăm scrierea sa între „pamflet politic“ și „operă de istorie“ (P.P. Panaitescu). Asta nu-i contrazice pe „criterioniști“. În ficțiune se vrea prinț și inorog, dar faptele de domnie îl apropie când de Vulpe, când de Hamelion, când de Struțocămilă; îl urăște de moarte, din motive politice, lumești, animaliere, pe rivalul său, dar n-a avut tăria lui de caracter, să rămână pentru ai săi „boier vechi și domn creștin“. Sălășul pe care și l-a ales după eșecul aventurii cu Petru, nu este nici de prinț al cărții, nici de inorog.

O lectură bine temperată, dar mereu deschisă și între-bătoare realizează Valeria Manta-Tăicuțu în eseu *Romanul inorogului* (Râmnicu-Sărat, Valman, 2008). Scrierea voievodului moldovean este supusă unui examen analitic de bună calitate, cu răspundere asupra proprietății termenilor litigioși, cu atentă manevrare a corpus-ului de idei etico-estetice, cu rectificări prudente și justificate. Nu este o lucrare polemică și agresivă, cum s-a întâmplat prea adesea, ci o discretă și oportună invitație la dialog civilizat, cerută de corectarea unor linii de portret prea îngroșate ori schițate cu nestăpânită dezinvoltură. Simpla îndoială, în anumite puncte ale discursului, față de unele afirmații anterioare, dă câștig de cauză autoarei. Este un mod propriu de implicare în problemă; se resimte chiar și în capitolele concluzive: „Se poate accepta ideea că, inițial, Cantemir a intenționat să materializeze, cu ajutorul măștilor animaliere, concepte: lăcomia, viclenia, tirania, răul. Derularea acțiunii i-a permis o eliberare a fanteziei, renunțarea la intențiile vindicative, astfel că personajele ajung la un fel de autodeterminare, impusă de logica povestirii. Foarte sigur este faptul că, în ciuda măștilor animaliere, cititorul nu este o clipă convins că are de-a face cu animale ori cu idei materializate, ci, dimpotrivă, că a intrat într-un univers uman cu prea puțini reprezentanți angelici, din păcate“. Capitolul cu problematica cea mai tensionată este intitulat, ilustrativ pentru cursul actual al dezbatelor, *Dimensiuni și semnificații*. El cuprinde mai bine de 20 de pagini și are în vedere prezența elementului „baroc“ în opera discutată. În această privință, autoarea înclină mai curând spre Eugenio D'Ors (chiar dacă nu figurează în bibliografia finală) și P.P. Panaitescu decât spre Dan Horia Mazilu și Manuela Tănăsescu; o face cu anume diplomație stilistică, pentru

ca cititorul să scruteze cu atenție, mai întâi, direcția spre care dorește să pornească. Probabil din această cauză Valeria Manta-Tăicuțu procedează în termeni subtili și aluzivi, dacă nu enigmatici, situându-se între „având în vedere“ și „întrucât“. Așadar: „Este *Istoria ieroglifică* o operă barocă?“ Nimic de zis, o neastâmpărată Circe produce „miraculoase metamorfoze“ (Dan Horia Mazilu) în scrierea respectivă. Dar numai acolo? De aici prudența, ne sugerează autoarea: „Întrucât am pornit însă de la premiza că textul este multi-dimensional și polisemantic, nu ne vom opri la dimensiunea barocă decât pentru a puncta calitățile limbajului artistic folosit de Cantemir“. Răspunsul la problemă figurează în altă parte, la începutul cărții, tot în manieră aluzivă și deductivă: „Primul roman românesc este departe de romanele în care există descrieri de decor, interioare surprinse cinematografic, încăperi care trădează personalitatea eroilor și care participă, prin semnificația lor aparte, la acțiunea propriu-zisă. Cu excepția descrierii vaste în stil baroc a cetății Epithimiei, în *Istoria ieroglifică* descrierile sunt puține, iar cele care există sunt axate pe elemente de peisaj cu valoare simbolică: văi, dealuri, munți, izvoare. Cantemir nu simte nevoia stabilirii de relații între personaje și cadrul în care se desfășoară acțiunea acestora“. Cum barocul excelează în descriere, în fixare de ornamente după canoane rigurose situabile în serie istorică și culturală, concluzia vine de la sine.

N-aș putea spune în ce măsură „Cantemir se dovedește un subtil analist al psihologiei abisale“, cum citim la pagina 81. Spaima, cruzimea, hăhăiala în grup, gălăgia de vorbe, spectacolul maidanez nu reprezintă dereglări propriu-zise de comportament, ci aspecte etologice comune animalelor și oamenilor până la o anumită treaptă de ființare a regnului. Nefirescul rezultă din faptul că oamenii „de jos“ se amestecă în treburi care se află peste măsura lor: este „ca și cum“ animalele s-ar instala, cu apucăturile lor naturale, în divan, ar da legi și ar discuta chestiuni importante. Lui Cantemir nu i-a fost dat să opereze cu categoriile subconștientului. Acestea își găsesc teren de aplicație numai asupra omului aflat în forma de (in)evoluție pe care o numim cu orgoliu și pe proprie răspundere modernitate – post/modernitate. Dar când ni se spune: „cele mai viclene personaje sunt puse să facă elogiul adevărului...“, avem motive să ne cutremurăm, întrucât constatarea este absolut corectă, vreau să spun „de actualitate“. Contemporanul autorului era înclinat să vadă aici doar o mască animalieră; contemporanul nostru, citind cartea și privind și spre realitatea imediată, are tristul prilej să vadă, dincolo de alegorie, că masca s-a mulat pe trup într-un chip monstruos și...abisal. Însăși *Istoria ieroglifică* redevine actuală, intră într-o nouă aventură, de data aceasta supraanimalieră, ca expresie a căderii dramatice a omului mai jos de condiția animalieră. Alegoria s-a înstrăinat de sens, masca a devenit stranie. Lectura propusă de Valeria Manta-Tăicuțu confirmă o nouă și oportună confruntare între text și realitatea concretă, de data aceasta privită în serie istoriată.



Ovidiu Constantin CORNILĂ

Destinul creator la Prometeu și la Meșterul Manole

Între Prometeu și Meșterul Manole, personaje ideatice dramatice, există multe asemănări care pot fi adaptate în ipostaze aproximative și cărora li s-ar putea conferi semnificații contextuale profunde. Pe de o parte, avem de a face cu un mit universal vechi de mai bine de 2500 de ani care a fost abordat, se pare, pentru prima oară de către Eschil, urmând a fi studiat în evul mediu de către Boccaccio, Giordano Bruno, Marsilio Ficino, apoi în Renaștere de Francis Bacon sau Erasmus din Rotterdam, în secolul al 18-lea de către JJ Rousseau, pe urmă preromantici și romantici ca Byron, Shelley, Hugo, Baudelaire șamd. La aceștia adăugăm filozofi, artiști plastici, poeți...

Pe de altă parte, piesa Meșterului Manole, asociată cu sacrificiul suprem pentru artă, printre altele, este o meditație dramatizată pe tema fortuna labilis, temă frecvent întâlnită de-a lungul marii lumi a culturii.

Manole, prin destinul său creator este un erou de tragedie antică. În același timp, este un Prometeu, un erou civilizator fiindcă este nevoit să aleagă între pasiunea devastatoare pentru creație și iubire.

Despre aspectul fizic al lui Prometeu nu se dau prea multe amănunte. Acesta apare în tablouri din Renaștere, spre exemplu *Prometheus* de Nicolas-Sébastien Adam, 1737, lucrare expusă la muzeul Louvre, sau în timpuri mai moderne, Sabin Bălașa cu Prometeu sau Constantin Brâncuși. Se știe că eroul mitic provine din categoria semizeilor, care erau descendenții titanilor de exemplu, fiii lui Iapetus și ai Clymenei: Atlas, Epimeteu și Prometeu.

Cei care și l-au închipuit și l-au pictat au creat o artă a imaginației bazată pe modele arhetipale, un personaj suferind, înălțuit undeva în înălțimile muntelui Caucaz, loc unde vulturul lui Zeus îi sfășie ficatul în fiecare zi.

Dacă ne referim la Meșterul Manole, portretul fizic al acestuia lipsește aproape cu desăvârșire, fiind menționată doar o singură trăsătură de către Mira: „păr negru“.

În ceea ce privește aspectul moral, Meșterul Manole se încadrează în tragicul antic, așa cum afirmam. Aceasta este o trăsătură comună cu Prometeu, ambii trăindu-și profund și neclintit destinul de martiri ai frumosului adus la sublim.

Dacă avem în vedere eroul civilizator, semn al mitului lui Prometeu în formă arhaică, acesta redă atributele unui demiurg posedând în primul rând nesfârșita libertate de creație.

Aplicând acest fapt la drama lui Blaga, în momentul zidirii Mirei, Manole, prin sacrificiul făcut, este eroul civilizator care dăruiește oamenilor o nouă valoare, etern-durabilă, la fel ca și în cazul lui Prometeu, care, tot prin sacrificiu, le dăduse focul.

Nu întâmplător, focul este elementul comun în evoluția celor două personaje. Acesta este o creație fundamentală, cu valoare perenă, un simbol al evoluției sociale și culturale. Este poate motivul pentru care Prometeu, deși conștient de consecințe, îl fură din Olimp, din atelierul meșterului Hefaios, îl ascunde într-o tulpină verde și îl oferă umanității cu scopul de a ilumina, de a echilibra balanța dintre zei și oameni.

Referitor la drama lui Blaga, focul apare ca zbucium interior, gândurile lui Manole reflectând acest conflict prin intermediul monologului interior și al introspecției.

„Cine-mi dărmă zidurile?“ exprimă o stare de nedumire și incertitudine, „Care voință nu s-ar clătina?“, sugerează îndoiala, „Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit?“, (sintagmă sinonimă cu originea în miticul Eli, Eli, lama sabactani), invocă singurătatea tragică a omului părăsit de creatorul său, „Jertfa asta de neînchipuit cine o are?“ arată indignarea, „Mi-e așa de greu, părinte...“, înfățișează starea de neputință și neajutorare, „Ajută-mă, cuvioase!“, unde Manole cere ajutorul disperat.

Figurat vorbind, focul este spiritual, el având valențe nobile precum setea de cunoaștere și desăvârșire prin aceasta, este lumina progresului universal.

Manole este, ca și Prometeu, un creator-ctitor. Numai că, în lucrarea pe care încearcă să o ducă la bun sfârșit, el trebuie să sacrifice pentru ca actul creator să fie complet (legenda îl înfățișează pe Prometeu creând primul om din lut, o femeie, pe Pandora, așadar, poate fi considerat pe bună dreptate un artist divin).

Alt unghi al aspectului în cauză îl reprezintă perspectiva sacrificiului. Sacrificiul este elementul pe care Manole va trebui să îl facă de două ori: sacrificiul de sine, care îl va măcina pe meșter și îl va determina într-un final să se sinucidă și sacrificiul dragostei lumești, întruchipată de Mira.

Construind mănăstirea, Meșterul Manole restaurează universul, dar se și construiește pe sine, devenind în inimă un locaș al Duhului Sfânt. Acest lucru e comun, de altfel, în cazul oricărui ctitor. Este, din punct de vedere al esteticii expresioniste, un drum în interior, iar din punctul de vedere al gândirii ortodoxe, un drum în cunoașterea cu fapta. Meșterul Manole este cel care știe și face. El este căutătorul sfințirii și al desăvârșirii. Știe că, pentru a realiza acest edificiu, acest vis estetic în exterior și, în același timp, acest templu sacru în eul sau, trebuie să se jertfească pe sine. Lumea s-a realizat printr-un sacrificiu și orice se creează urmează aceasta lege. Legea armoniei și echilibrului, ca lege fundamentală a creației, înseamnă cât sacrifici atâta crezi. Iisus Hristos a cunoscut aceasta lege și de aceea pentru a o împlini, s-a sacrificat pe sine și a creat lumea creștină. Meșterul Manole își sacrifică ce-i era mai drag adică soția, care în balada populară poartă numele Ana, ceea ce înseamnă început, iar în piesa lui Lucian Blaga, Mira, sugerând valorile cuvântului slav mir, care înseamnă lume dar și pace. Ea sugerează sacrificarea dragostei lumești a lui Manole pentru a obține iubirea eternă, sacră, a artei pure.

Pentru aceste și nu numai pentru aceste motive, lucrarea Meșterul Manole este o dramă expresionistă, fiindcă eroii sunt arhetipali, în împrejurări arhetipale. Manole reprezintă arhetipul omului, principiul masculin, spiritual, activ, creator. Construirea unei mănăstiri este un act arhetipal, o reconstruire a universului posibilă prin forța învingătoare a creației.

Dacă extrapolăm aceste caracteristici la eroul mitologic, vom descoperi că acesta demonstrează în numeroase

ocazii că este un demiurg al facerii. Aparte de faptul că este un titan înțelept, Prometeu nu ezită să sfideze zeii atunci când concepe prima ființă din lut, sau în momentul când dăruiește oamenilor focul, îi învață diverse meșteșuguri, le oferă evoluție, libertatea. Astfel iese în evidență harul de creator, siguranța cu care acționează, dar și îndârjirea cu care își provoacă superiorii. A concepe este actul suprem al legii totului.

Destinul acceptat de a crea, de a atinge perfecțiunea înfăptuirii implică o dramă interioară acută, este blestemul obsesiei desăvârșirii, act final plătit cu preț capital. Manole este stăpânit de patima artei desăvârșite, patimă care îl mistuie pe zi ce trece. Afirmă meșterul la un moment dat: „pentru biserică zilnic mor“, sau „e foc ce mistuie(...) și e pedeapsă și e blestem“. Pasiunea pentru artă, pentru creație este imensă.

Lutul din care Prometeu a construit primii oameni are acum forma lui Manole, cel ce, la rândul lui, perpetuează lumina creației. O face printr-o jertfă, și ea concepută din lut, o ofrandă primordială în forma femeii. Este, practic, vorba despre un circuit închis, o continuitate perfectă și neîngrădită de nimic, perpetuată doar de cei aleși, unici în felul lor.

Creația devine astfel simbol al idealului, iar creatorii, cei ce și-au ales soarta de a înțelege că orice are un preț, sunt condamnați la trecerea în etern, în *illo tempore*.

În cazul lui Prometeu, sfârșitul constă în înlănțuirea pe muntele Caucaz reprezintă pedeapsa sisifică, semnificația inaccesibilității, una din limitele lumii conștientizate în acele timpuri. Chiar dacă Heracles îl salvează momentan, Prometeu este predestinat să sufere veșnic această osândă a destinului mari. Înlănțuit, el va trebui să suporte capriciile vremii și chinurile pe care i le provoacă în fiecare zi vulturul lui Zeus, consumându-i ficatul. De ce ficatul, se întreabă în poemul *Perpetuum mobile*, Marin Sorescu? Probabil pentru că ficatul este singurul organ uman capabil să se refacă, fapt care întărește ideea suferinței fără sfârșit. (se poate face mențiune și la ipostaza înlănțuirii lui Prometeu ca fiind extrem de asemănătoare cu cea a răstignirii lui Iisus Hristos pe muntele Golgota).

La celălalt capăt al ecuației, moartea capătă proporțiile trecerii, suferința pământească transformându-se într-un soi de finit corona opus, unde „finit“ este echivalentul prețului care trebuie plătit, moartea. Manole, înțelegând că minunea construirii a fost săvârșită, asimilează, de fapt, taina pe care s-a chinuit să o descifreze atâta timp. Dispariția lui Manole „în văzduh“, spre tărâmul „unde lumea e albastră“, spre cerul care, acum, îi pare „jos ca un scut“ (sugestie mortuară, a eroului-războinic purtat pe scut), după ce schelele sunt dărâmate, corespunde raportului metafizic dintre artist și marea operă, raport în care artistul rămâne, cum scrie Heidegger, „un element indiferent, aproape asemenea unui punct de trecere, care se autodistruge în procesul creației, pentru a lăsa opera să treacă în prim plan“ (Op. cit. p. 55).



Ovidiu PETCU

Acceptarea nesiguranței

„Ce este frica? Neacceptarea nesiguranței.

Dacă acceptăm nesiguranța, frica
se transformă în aventură.“

Rumi

Simțindu-mă vizat, întrevedeam și o posibilă explicație, însă am tot amânat formularea ei, căci nu-mi venea în minte niciun plan potrivit de abordare a problemei.

Până azi.

Acceptând nesiguranțe de tot felul (reacția redactorului, a tehnoredactorului, a scriitorilor, a cititorilor, a necititorilor ș.a.m.d.), mă voi lansa cu prezentul demers într-o nouă și temerară aventură tipografică. (Dacă în afara citatelor veți găsi peste optzeci și patru de cuvinte în *italice*, să știți că n-a fost alegerea mea.)

De ce un motto din scrierile persanului Mawlânâ Jalâl ad-Dîn Muhammad Rûmî?

Pentru că, recent, am fost fermecat de modul simplu și pătunzător în care acest gânditor născut cu *exact* 748 de ani înaintea mea a definit frica, furia, ura, invidia, arătând și calea de a le converti în curaj, toleranță, iubire, inspirație... și pentru că, astfel, mi-a oferit cel mai porivit plan de expunere a unor gânduri pe care voiam de mult să vi le împărtășesc.

„Rumi adunase-n creier / Toată cumînția lumii“, spunea Coșbuc. Nu exagerase: cunoscătorii afirmă că acest persan cu nume lung se impusese nu doar ca om al cunoașterii, ci și ca poet.

Nu-i lucru ușor să excelezi în două domenii atât de diferite: creația științifică ține de emisfera stângă și presupune să ai o curiozitate aptă să învingă teama de necunoscut, pe când creația literară ține de emisfera dreaptă și presupune să-ți învingi doar teama de ridicol, în caz că ai așa ceva. Or, potrivit unei opinii extrem de populare, autorilor de literatură SF (*science fiction* – „ficțiune despre știință“, într-o traducere aproximativă) nu prea le e frică de ridicol. Oare de ce?

1. Ce este frica?

„Neacceptarea nesiguranței“, afirmă Rumi.

Am remarcat că neacceptarea nesiguranței determină două comportamente:

a) orice vietate poate refuza *nesiguranța de a ieși din adăpost*, preferând să-și ignore mediul – deși ignoranța nu ține de foame;

b) orice vietate poate refuza *nesiguranța de a rămâne în adăpost*, preferând să-și cunoască mediul – deși curiozitatea a omorât pisica.

Este de presupus că, încă de la apariția lui, omul a manifestat comportamentul „a“ sau „b“ în funcție de nevoi și posibilități; dar, oricând a avut o clipă de tihnă, el s-a dedicat imaginarului. Așa a reușit să inventeze una-alta, printre care magia, religia și arta.

Odată inventată și scrierea, unii oameni au inventat arta literară.

Nu se știe când au inventat **literatura SF** și de ce. Putem bănuși că au făcut-o când au remarcat *frumosul* extraordinarului concret al *cunoașterii*: ce poate fi mai frumos, ne-ar putea întreba un strămoș înfometat, decât să stai tolănit privind o capcană în exercițiul funcțiunii – o capcană cum cei din peștera de-alături n-au mai văzut niciodată! Așa că omul a supralicitat, convertind *frumosul* extraordinarului concret în ceva *și mai frumos*: **insolitul** imaginar și fără zei al „*cunoașterii*“ **ficționale**: ce poate fi mai frumos, ne-ar putea întreba un strămoș ceva mai cultivat, decât să te ia o furtună *cum n-a mai fost*, cu corabie

cu tot, și să te arunce pe Lună în mijlocul unei civilizații cu totul neobișnuite, martor fără voie al unui adevărat „război al stelelor” în urma căruia, temporar, s-a sistat accesul celor de pe Lună la lumina astrului zilei, pedeapsă aplicată de locuitorii Soarelui? Aceast unic episod SF din *Vera Historia* (*O istorie adevărată*) a lui Lucian din Samosata (secolul al II-lea) ne pare azi cam bizar, dar el a făcut deliciul cititorilor din epocă și chiar al celor din veacurile de mai târziu.

Să se fi temut Lucian de ridicol? N-avea motive: scriitura era impecabilă, ca și logica internă a textului scris cu o fantezie debordantă. „Absurdități”? Nicidecum! Pe orice hartă antică a „lumii”, dincolo de hotarele cunoscute sunt figurate tot felul de animale fantastice, bănuite că ar hălădui pe-acolo. Așadar, în raport cu știința epocii sale, autorul nu ne-a livrat absurdități. În plus, asigurându-ne încă din titlu că „istoria” lui este „adevărată”, Lucian pare a ne face cu ochiul pentru a ne da de-nțeleș că, de fapt, ne propune o ficțiune aparte, un joc intelectual din categoria „ce-ar fi dacă...?”, dar care conține și o mulțime de aluzii acide la adresa societății sale – tehnică scriitoarească intrată mai apoi în tradiție. „Anticipație”? Nici atât! Doar un pretext de-al invita pe cititor să privească și dincolo de lungul nasului – tipic pentru „renegatul” sirian, umblat pe la toate școlile lumii sale!

Totuși: optsprezece veacuri mai târziu, savantul Konstantin Eduardovici Țiolkovski, părintele „gravitației” centrifugale („...să dispui inele locuite în jurul Pământului, Lunii și Soarelui...”), afirma că leagănul omenirii este Pământul, dar nu poți trăi toată viața în leagăn. Or, planul evadării din acest „leagăn” deja se înfiripase – așa, dintr-un „joc” literar, veac după veac – și au fost: Sputnik 1, Vostok 1, Apollo 11, Stația Spațială Internațională... *Acceptarea nesiguranței de a ieși din adăpost* – nimic mai mult. V-ați dorit vreodată să vedeți ce frumos arată „leagănul” nostru privit din Spațiu?

Dar „leagănul” ni se cam otrăvește...

2. Ce este otrava?

În formularea lui Rumi, „Orice reprezintă mai mult decât necesitatea noastră este otravă. Poate fi putere, avere, foame, ego, aviditate, lene, iubire, ambiție, ură sau orice altceva.” Chiar și SF, adaug; dar, enumerând nevoile umane cu piramida lui Maslow în față, înțeleg că SF-ul n-ar putea figura printre ele: ce „necesități spirituale” să satisfacă acea cantitate enormă de maculatură care își clamează apartenența la acest gen dificil și otrăvește, efectiv, spațiul cititorului și al criticului?

De ce atâtă maculatură? Pentru că o anume miopie intelectuală îi conferă SF-ului **aparența de facil**, îmbulzind la poarta lui mulțimi de veleitari; de unde și ideea la fel de facilă că „SF-ul suportă orice” – inclusiv critica facilă. Ca atare, va trebui să ne reamintim:

1. identificat în cadrul genurilor literare după criteriul „conținut” (al tematicii abordate), **SF-ul este singurul gen tematic axat pe exploatarea valorilor estetice**

ale cunoașterii și ale impactului ei asupra noastră, oferindu-ne, cum zicem, un **insolită imaginar**, dar fără zei, deci **explicabil pe căi pozitiviste**. De aceea, oricât de talentat ar fi autorul, el trebuie să se documenteze atent, ca Lucian; căci dacă va dovedi că nu știe despre ce scrie, va fi ridicol; pentru că, în realitate, SF-ul nu suportă orice;

2. crearea insolitului explicabil pe căi pozitiviste presupune **obligatoriu** imaginarea unui **element non-uman**, partener „cu normă întreagă” al personajului uman: invenția extraordinară, tehnologia nedescoperită, societatea nemaivăzută, călătoria în alte lumi, călătoria în timp, robotul, clona, extraterestrul, intraterestrul etc. Romulus Bărbulescu, regretatul scriitor care cobora de pe scenă doar ca să se îmbarce în „astronava” insolitului imaginar, obișnuia să spună că *SF-ul este cel mai moral gen tematic*. Într-adevăr: oricât de „negru” ar fi subiectul din anumite opere de science fiction, însăși prezența obligatorului element non-uman determină **cele mai umanitariste mesaje**. Până și sumbrul roman „*O mie nouă sute optzeci și patru*” (George Orwell, 1948) este, de fapt, un protest și un avertisment la adresa regimurilor totalitare. Ce poate fi mai înălțător? Sigur, există și în restul genurilor tematice opere cu mesaj antitotalitar; însă când amenințarea vine *din viitor*, mesajul e mult mai puternic. Și cu toate că judecăm opera, nu scriitorul, este important ca, pe lângă talent literar, autorul de SF să aibă o natură generoasă, ori măcar să-și mascheze cât mai bine lipsa ei. Totodată, el trebuie să se documenteze cu toată seriozitatea. Dacă nu, „umanitarismul” textului său îi va trăda ipocrizia și va fi ridicol, ca și „non-umanul” imaginat de el; căci SF-ul nu suportă orice;

3. **elementul non-uman** îi determină SF-ului nu numai caracterul de *gen tematic*, ci îi asigură și **pluralitatea temelor**, celelalte genuri tematice părănd, în raport cu el, *monotematice* prin definiție: fantastic (ruptură în real), polițist (o crimă, o rezolvare), istoric (evocări romanțate), de dragoste, de călătorie, western etc. Însăși această pluralitate a căilor de a crea un insolită explicabil obligă la o documentare serioasă a autorului, act care, în cazul unui scriitor talentat, creează imagini literare de o frumusețe aparte, născută din însăși complexitatea lor specifică, dar fără a pune în inferioritate un eventual cititor neavizat. Rezultat al documentării, cantitatea de termeni tehnici, fictivi sau nu, trebuie dozată cu precizie și organizată cu grijă – altfel este *otravă*. Cu toate astea, atunci când subiectul o cere, chiar aparența de amalgam a acestor termeni poate fi o bună soluție literară. Dar așa cum doar un muzician adevărat poate cânta frumos de fals, doar un autor talentat și cu simțul ordinii poate crea o dezordine cu efect estetic. Dacă nu, va scrie ridicol; și SF-ul nu suportă orice;

4. SF-ul este **singurul gen tematic în care omul este privit** nu doar ca individ, grup ori societate, ci și **ca specie în raport cu universul**. Este acea perspectivă care conferă genului SF o **sporire de sens** aparte – căci investigarea cu mijloacele imaginarului a destinului umanității și

a locului ei în spațiul sideral (printre eventuale alte specii) devine posibilă doar în cadrul tematicii SF. Dar, pentru a aborda o atare tematică, autorul trebuie să aibă atât talent literar, cât și răbdarea de a se documenta cât mai bine; altminteri va crea texte ridicole, uitând că SF-ul nu suportă orice;

5. cu toate astea, există autori care, din varii motive, ignoră sau mistifică intenționat date științifice cunoscute: știm cu toții că „*Omul invizibil*“ al lui Wells (1897) n-ar fi putut să vadă, astronautii lui Bradbury s-ar fi sufocat instantaneu în „*Cronici marțiene*“ (1950), iar cei ajunși pe „*Luxurianta Venus*“ (o antologie din anii '70, netradusă la noi) ar fi ars ca niște torțe. Dar cine are curajul să arunce prima piatră într-un autor care avea neapărată nevoie de un om invizibil? Sau într-unul care a acordat mai multă atenție stilului și mesajului decât condițiilor de pe Marte, devenind astfel unul dintre cei mai poetici prozatori ai lumii? Ori în scriitorii care au rămas credincioși unei imagini SF tradiționale, sfidând pur și simplu din revoltă ploaia de date pe care le furnizase deja prima navă-robot asolizată pe Venus? Cum, nimeni nu vrea să penalizeze asemenea „încalcări“ ale adevărului științific? Nimeni – nimeni dintre cei care știu că *SF-ul* poate populariza informații științifice, dar *nu este știință popularizată*; pentru că **SF-ul este, în primul rând, BELETRISTICĂ**. Prin urmare, povestea parteneriatului insolit dintre uman și non-uman tebuie să exceleze nu doar prin imaginație, ci și prin scriitură și mesaj, astfel încât să atingă *sublimul*, cum zicea Cornel Robu. Dar de la sublim la ridicol nu e decât un pas – de unde și dificultatea genului.

Toate cele sus-enumerate sunt cunoscute de majoritatea autorilor, editorilor, cititorilor și criticilor literari. De aceea îmi pare surprinzător că, pe de o parte, se „comit“ în continuare mari cantități de maculatură cu pretenții de SF, iar, pe de altă parte, în diverse publicații apar tot felul de „trotli“ care hăcuiesc fără jenă opere SF cel puțin decente.

Cred că Rumi ar explica această situație în trei vorbe: prea mult *otravă*.

3. Ce este invidia?

Conform lui Rumi, invidia este „*Neacceptarea bine-lui din alții. Dacă acceptăm acest bine, invidia se transformă în inspirație.*“ (Aici Freud s-ar fi oferit să susțină o conferință.)

Dincolo de relativitatea termenilor și a percepției fiecăruia dintre noi, pare natural ca „urâții“ să-i antipatizeze pe „frumoși“, cei „răi“ să nu-i suporte pe cei „buni“ ș.a.m.d.

Frumusețea cunoașterii nu face excepție, dar contemplarea ei presupune un anumit nivel de... cunoaștere: la un concert simfonic merg în general persoane cu o cultură muzicală cel puțin medie, spre ciuda uimită a celor care merg doar la stadion; ca să apreciezi frumusețea formulei lui Einstein trebuie să știi puțină algebră, fiindcă doar așa poți observa că proprietăților laconice ecuații relevă nu doar că masa materiei poate „sublima“ în energie, ci și că – uluitor – energia se poate „condensa“ în

masă materială; dar, pentru a formula principiul nedeterminării, lui Heisenberg i-a trebuit o expresie matematică în care înmulțirea să nu poată fi comutativă, așa că „a întors-o avocaștește“, folosind calculul matriceal... și exemplele pot continua.

Într-adevăr, ingeniozitatea umană e *frumuseța* însăși. Manifestată atât în știință, cât și în artă, ea încântă naturile pozitive și le *inspiră*, cum zicea Rumi. Profesorul meu de istorie din liceu, regretatul Virgil Dascălu, obișnuia să spună: „*SF-ul trebuie să uimească.*“ Și chiar uimește – cu condiția să fie prezentat într-o... „sală de concert“. Acceptând inegalitatea, vom putea accepta să învățăm unii de la alții și succesul aproapelui s-ar putea să ne inspire.

Cam atât despre *invidie*.

4. Ce este furia?

Potrivit lui Rumi, furia este „*Neacceptarea lucrurilor pe care nu le putem controla. Dacă le acceptăm, furia se transformă în toleranță.*“

Așadar, este vorba de managementul frustrării.

E știut că există specialiști care dispun de varii metode pentru a-și învăța clienții să își controleze frustrarea. Dar cine s-ar duce la psiholog doar pentru că, din când în când, simte nevoia să arunce o piatră în capul fostului său profesor de geografie, ori măcar să spargă geamurile școlii, când – iată! – „SeFiștii“ăștia s-au înmulțit precum ciupercile și își închipuie că le știu pe toate! Și mai sunt și preocupați de „soarta omenirii“, auzi! Omuleți verzi, paranormal... PROSTII!

Exagerez, desigur.

Ca simplă opoziție surdă, frecvent nepercepută ca atare (precum depresia la copii), putem observa o astfel de furie la persoane altminteri stabile clinic – scriitori, cititori, editori, critici literari... Este agresivitatea pasivă. Tacit, ea poate pune sub semnul lui NU toate aserțiunile de mai sus și cele următoare.

Cum nimeni nu și-a văzut această furie în oglindă, nimeni nu va merge la terapeut să o trateze. Din fericire, practica demonstrează că e tolerabilă și chiar permite o bună funcționare socială – deci poate fi acceptată.

Inclusiv ura.

5. Ce este ura?

După Rumi, ura este „*Neacceptarea unei persoane așa cum este. Dacă acceptăm persoana necondiționat, ura se transformă în iubire.*“

Dificultatea de a ridica simultan la nivel de performanță activitatea celor două emisfere cerebrale face ca unii oameni să aibă succes doar în știință, alții doar în artă. Este firesc. Așa că unii absolvenți de liceu urmează cursurile facultăților de litere și devin scriitori geniali, alții urmează cursurile facultăților de științe exacte și devin savanți geniali. Numai că, după „segregarea“ astfel operată, rătăcirea unora în teritoriul celorlalți e de neconceput – poate chiar datorită adâncirii amintitei asimetriei funcționale a creierului, cine știe?

Fapt e că savanții cu pretenții de scriitori alcătuiesc un segment semnificativ în rândul autorilor de SF, întrucât ei consideră că sunt cei mai competenți în acest gen literar atât de dificil. La rândul lor, cei calificați în litere își revendică domeniul scriitoricesc în totalitate și găsesc întotdeauna căi să ocolească ori să ridiculizeze încercările literaturoide ale acestor venetici, cu „genul” lor „dificil” cu tot. Oare putem presupune că, prin demersurile lor literare, savanții vor să re trăiască vremurile când aprindeau o lumânare pentru o notă de trecere la limba maternă? Sau că respingerea SF-ului de către literați este, de fapt, nu doar o reacție la sus-amintita maculatură, ci și neacceptarea indivizilor care le evocă teroarea tezelor la matematică și la alte discipline lipsite de frumusețea actului artistic?

Iarăși exagerez: de fapt, ne acceptăm unii pe alții într-un mod cu totul aparte. Să fie asta *iubirea* la care se referea bunul Rumi?

Pentru a scăpa cu capul nesparg, mă retrag pe fondul acestei concluzii pline de lirism citând versuri din creația înțeleptului persan, atât de bun cunoscător al sufletului omenesc:

*În noapte, deschid fereastra și îi cer lunii
să vină și să-și apese fața de a mea.
Respiră în mine.*

Cu întreaga mea acceptare necondiționată,
Ovidiu Petcu

Victor TEIȘANU

Un luptător „îmbrăcat în cuvinte”: Grigore Vieru

Transformat de unii comentatori în efigie statuară, pe baza ecoului public al vieții și scrisului său, contestat de alții pentru neaderența sa la reformele poetice contemporane menite să decredibilizeze paradigmele tradiționale de expresie, Grigore Vieru s-a așezat, temeinic, undeva la intersecția celor două tabere, cu seninătate olimpică și mizând, până la capăt, pe comunicarea directă și netrucată, precum și mărturisește: „M-am ferit de vorbele găunoase și fără de rod și am găsit vreme și dragoste să privesc în ochii cuvintelor drepte până când am plâns împreună cu ele – alte secrete poezia mea n-a avut”. Ori și mai tranșant într-un *Epitaf pentru mine însumi*: „Sunt iarbă. Mai simplu nu pot fi” (Iași, 9 aprilie 2008). Deși i-au pecetluit traiectoria ca fiind una de esență tragică, împrejurările istorice au avut, pentru poet, și o consecință pozitivă: l-au menținut constant, prin impactul lor social și mediatic, în centrul atenției, Grigore Vieru fiind mereu racordat la evenimente, cu o voce care nu putea trece neobservată. Dimpotrivă, care acumula, prin consecvența și amplexarea crezului, substanța unui simbol național. El și generația sa (Liviu Damian, Ion Vatamanu, Dumitru Matcovski, Gheorghe Vodă, Anatol Codru, Aureliu Busuioc, Petru Zadnipru, Nicolae Esinescu și alții, continuați atât de strălucit de Nicolae Dabija) au purtat o teribilă luptă pentru salvarea și impunerea limbii române, dar și a ființei noastre etnice în stânga Prutului, într-un context total nefavorabil. Iată de ce n-aveau timp să jongleze cu experimente literare formale, specifice societăților libere și prospere.

Păreau condamnați de circumstanțe să se exprime limpede, în demersuri cât mai accesibile majorității conaționalilor. Se traversau atunci momente de istorie patetică și care impuneau, spre a fi fructificate, mobilizări masive de populație, chemată pentru decizii fundamentale în stradă.

Încât, prin forța lucrurilor, scriitorii deveneau purtători de mesaj, iar Grigore Vieru căpăta, în pofida datelor sale fizice, dimensiunea unui veritabil tribun al cauzei naționale. Dar arma sa principală a rămas, chiar și în mijlocul scenei, verbul limbii române. Cum însuși se exprima într-o compoziție cu pretext erotic: „Tu îmbrăcată mireasă, / Eu îmbrăcat în cuvânt”. La Grigore Vieru existența poetică este una asumată, consubstanțială, pliindu-se pe gesticulația cotidiană, între vis, memorie și stare de veghe, între călătorie și popas fertil, generând armonie și fluentă, cu o simplitate descumpănitoare, pentru că nu exclude adâncimi de hău și trăiri voltaice. Dacă prin absurd ar dispărea imensa operă scrisă de Grigore Vieru și s-ar păstra doar câteva crâmpoale lirice pe care le reproduc mai jos, viitorimea ar avea suficiente motive să recunoască marca unui poet original, capabil, precum Nichita Stănescu, să definească indefinitul și să pătrundă în miezul inexprimabilului: „Ușoară, maică ușoară, / C-ai putea să mergi călcând / Pe semintele ce zboară / Între ceruri și pământ” (*Făptura mamei*). Și încă: „Mare ești moarte, / Dar singură, tu, / Eu am vatră unde iubi, / Tu nu, tu nu // Prin mine un cântec de dor / A trecut chiar acu. / Eu am țară unde să mor /

Tu nu, tu nu“ (*Prin mine un cântec*). Sau: „Când am să mor, / să mă îngropi / în lumina ochilor tăi“ (*Când*). Iar un text precum *Pădure, verde pădure*, străbătut de un răscolitor aer enigmatic, de sorginte baladescă, stratică excelent trimiteri și conotații multiple, de profundă reflecție ontică, amintindu-i pe Ștefan Aug. Doinaș și pe cerchiștii Sibiului de altădată.

Obsesia spațiului rustic, purtând pecetea mamei și a copilăriei, sub zodia sacralității și a duminicilor în „căsuța curată ca un ou“, duce cu gândul, prin consistență imagistică și proiecții vizionare, direct la nostalgicul Esenin. Dar, spre deosebire de rus, cel băntuit de regretele despărțirii de sat și incapabil de adaptări la rigurile orașului betonat, Vieru pare a se confunda, aproape simbiotic, cu elementele constitutive ale spațiului rural: „Îmi sărut fierbinte plaiul, / Mi-l ridic trudit pe mâini, / Ori, adânc, mă-nchin ca paiul / Peste negrele țărâni. // Au rămas pe-arzânda-mi gură / Două fire de pământ, / A ieșit din ele-o frunză / Și-am să prind acuși să cânt“ (*Dor de ploaie*). Coincidența dintre poet și organicitatea satului, clădită pe adâncimi de înțelepciune ancestrală, este atât de firească încât, pe principiul vaselor comunicante, o întreagă spiritualitate de tip folcloric se transferă dinspre istorie spre izvoarele creative ale bardului. Forța acestui proces pare irezistibilă, depășind barierele omenești și manifestându-se prin intermediari miraculoase: „Această Lună lină / De nu va răsări – / În locu-i răsări-va / Lin chipul maică-mi“ (*Această Lună lină*). Pe temeiul tradiției, care înseamnă întâi de toate un cod etic indestructibil, așezând la loc de cinste câștigul spiritual, se edifică și scara sa valorică, una bazată pe supremația și vocația izbăvitoare a cunoașterii: „Sânt fericit / C-aud cum sună-n față, / Prea tainic și integru, / Prăpastia / Pe care zburător / O am trecut; / Că nu aurul eu număr / Ci stelele din cer“ (*Despre fericire*). Criteriul spiritual, tradus prin libertatea de a vedea și înțelege, este mai puternic decât orice agresiune, triumfând chiar și în fața tiraniei, cum ne asigură poetul într-o memorabilă formulare aforistică: „Nu mi-ați spart cerul din fereastră odată cu geamul“ (*Poeme din bătrâni*).

Fără să ocolească temele acute care definesc, până la urmă, condiția umană, Grigore Vieru și-a păstrat, ca pe un atribut sapiențial, privirea senină. Însă o privire doar aparent resemnată, rezultând din excepționala sa capacitate de a-și controla clocotul interior. E viziunea solară a celui îndrăgostit de lumina vieții mai mult decât de tenebrele căderii în sterile abisuri dilematice. În cazul lui Grigore Vieru, cel atât de atașat valorilor etic-naționale dobândite prin luptă jertfelnică, balanța a înclinat adesea, tot din preaplinul iubirii, către *homo ludens*. Așa se explică și consecvența sa în abordarea universului copilăriei, adică vârsta care rimează perfect cu jocul inițierilor de tot felul, mai ușor abordabile dacă le asortezi cu discursul blând-melodios. Grigore Vieru întrunește toate condițiile spre a justifica notorietatea sa de poet

național: s-a implicat ca nimeni altul pe frontul intereselor românești în Basarabia, dar mai cu seamă a promovat, dincolo de scena civică, orizontul aspirațional al neamului său în literatură. Și a făcut-o fără emfază, cutremurat parcă în permanență de măreția firescului și simplității.

Dacă admitem (și realitatea ne obligă la aceasta!) că în prezența valorii nu există formulă de expresie fără drept de cetate, atunci opera poetică viereană va suscita oricând, prin combustia și tensiunea sa emoțională, interesul major al consumatorului de poezie, asigurându-și locul meritat în orice istorie literară românească. Trebuie să admitem de asemenea că nu e de conceput un poet important în afara trăirilor autentice. În această privință, putem afirma că liantul întregii poezii aparținând lui Grigore Vieru îl constituie inepuizabila sa resursă de sensibilitate, cea care l-a propulsat lângă alt mare „hipertensiv“ liric, Nichita Stănescu. De la Nichita a deprins, poate, basarabeanul, voluptatea mlădierilor și contorsiunilor lexicale, precum: „zmeule al mele“, „teie“ (ca feminin de la tei), „Dealule, domn dreptule, / Mare înțeleptule“, „Satule, drag satule, / Mare învățatule!“ și încă multe altele. Printr-un neostoit proces de transfigurare, mama devine sinonimă cu patria. O patrie veșnic tristă din cauza vicisitudinilor de tot felul, împovărată de trudă și nedreptăți.

Tot patrie, și iarăși în maniera lui Nichita, rămâne pentru poet însăși limba română moștenită de la strămoși. De altfel patria și graiul național, alături de ubicua prezență a temei mamei, în asociere cu erosul și familia, alcătuiesc canavaua pe care se derulează întreaga fabulație lirică. O fabulație care include, într-o măsură însemnată, filoane de proveniență și factură folclorică, având origini către palierele insondabile ale memoriei. De aceea, întrebare despre importanța experimentului liric ca factor de înnoire literară, în loc de răspuns poetul a simțit nevoia să elogieze folclorul, pentru „prospețimea și originalitatea metaforei“, ca și pentru „adâncimea ei filosofică“. Naturalitatea poetului își are rădăcina aici. Poate și aceea lejeritate a scriiturii care, devenind excesivă, pune uneori în pericol exigența compozițională. Și mai există peste tot fire nevăzute care duc negreșit către Eminescu.

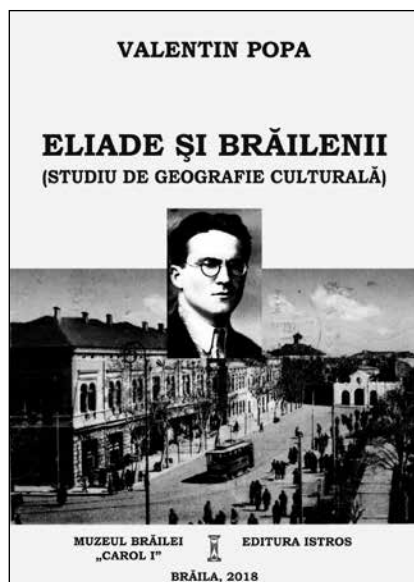
Din ambele izvoare vine inclusiv statutul etic al poetului, conferind și acesta substanță efigiei sale evocată la începutul comentariului nostru. Grigore Vieru este un poet de anvergură, al cărui potențial liric irumpe în deplină libertate, sub semnul sincerității, dar ocolind, cu aceeași determinare, stridențele și artificiiile inutile. Și dacă n-a șocat instanțele critice prin forțarea formulei poetice, de fiecare dată la lectură el „ne imprimă-vărează cu o toamnă de aur“, precum atât de plastic se exprimase cândva Nichita Stănescu.

Mircea Eliade și brăilenii

„Caracterul tragic al personajelor acestei cărți, pe care le socotim reprezentative pentru geografia culturală a Brăilei, conferă, sperăm, un plus de valoare demersului nostru, ce dorește a fi și un omagiu pentru spiritele locului lovite de furia istoriei“
(Valentin Popa)

Mircea Eliade rămâne, indubitabil, una dintre figurile emblematice ale culturii românești din veacul al XX-lea. Trăind între 1907-1986 (13 martie- 22 aprilie), Mircea Eliade a fost contemporanul unor mari evenimente ale secolului său: Marele Război, Revoluția rusă, constituirea României Mari, al Doilea Război Mondial, în fine, ocupația sovietică și regimul comunist care au durat câteva decenii. Din păcate, Eliade nu a apucat sfârșitul acestora, stingându-se la Chicago la 22 aprilie 1986, fiind urmat la puțin timp (4 decembrie 1987) de Constantin Noica. În schimb, colegii de generație Cioran și Eugen Ionescu au depășit anul 1990. Din această existență de 79 de ani, Mircea Eliade a trăit efectiv în România între 1907-1929, apoi a urmat sejurul indian de unde s-a întors la sfârșitul anului 1931 la somația tatălui său, pentru a-și satisface stagiul militar. În acest deceniu petrecut în România (1931-1940), Mircea Eliade este o prezență activă în viața culturală bucureșteană, prestigiul său crescând ca urmare a studiilor indiene, iar romanul **Maitreyi** i-a sporit faima. Târziu, Maitreyi i-a dat o replică în **Dragostea nu moare**, a venit în România unde le-a cunoscut pe mama și sora lui Eliade, iar pe acesta l-a vizitat la Chicago. A se vedea în acest sens **Șocul amintirilor** (1995) de Dorina Al-George. În sfârșit, în 1940, Mircea Eliade pleacă în Anglia ca atașat cultural al Ambasadei române de la Londra. A mai revenit în țară în 1942 (Eliade aflându-se, de astă dată, în Portugalia), ca trimis al dictatorului portughez Salazar către Ion Antonescu. Din 1945 până în 1956, Mircea Eliade a trăit la Paris unde s-a bucurat de aprecierea unor savanți străini: Georges Dumézil, René Grousset, Teilhard de Chardin, R. Pettazzoni, G. Tucci, Stig Wikander, Jean Filliozat. După moartea Ninei Mareș, Eliade vine la Paris cu Giza, fiica Ninei, care peste câțiva ani pleacă la Buenos Aires, de unde s-a întors după 1990. În fine, între 1956-1986, Eliade a fost profesor la Chicago, preluând catedra lui J. Wach. În pofida unei durate scurte de timp petrecute în România, Mircea Eliade s-a impus ca șef al generației sale prin anvergura preocupărilor: romancier, nuvelist, dramaturg și nu în ultimul rând istoric al religiilor. În acest context, Eliade a avut șansa să cunoască și să fie în relații cu mai toți intelectualii epocii sale, între aceștia

aflându-se câțiva originari din Brăila, oraș, care în perioada interbelică a dat la iveală nume sonore ale culturii românești. Din păcate, lipsea un studiu aplicat al acestei chestiuni culturale, carență de care se achită conștiincios dl. Valentin Popa*, prin recentul dumisale volum editat sub auspiciile Muzeului Brăilei Carol I, la ed. Istros din aceeași localitate. Faptul este cu atât mai meritoriu cu cât Mircea Eliade trece actualmente printr-un relativ con de umbră. Sporadic, mai apar cărți și studii despre opera sa. Dacă până în 1989, Eliade ne era oferit cu parcimonie, după 1990 s-a publicat integral, însă ediția de Opere stagnează. În 2016 s-au împlinit 30 de ani de la stingerea sa, iar în 2017 același număr de ani de la moartea lui Noica, fără ca evenimentele să fie marcate prin simpozioane naționale. Așadar, de-a lungul a peste 300 de pagini, Valentin Popa examinează relațiile lui Mircea Eliade cu următorii brăileni: Nae Ionescu, Mihail Sebastian, Vasile Băncilă, Perpessicius, Mihail Polihroniade, Anton Dumitriu, Mihai Vâlsan și Eugen Schileru. În cele ce urmează ne vom referi la câteva dintre cele opt eseuri ale lui Valentin Popa. De la bun început, precizăm că autorul oferă pe cât posibil la fiecare dintre cărțurarii care au intrat în contact cu Eliade câteva repere biografice și asupra operei, informații utile în ansamblul cărții. Evident, dintre acești opt intelectuali de elită, Nae Ionescu l-a marcat cel mai mult pe Eliade în calitate de profesor, ziarist, director de conștiință. Iată, bunăoară, cum îl descrie Mircea Eliade pe Nae Ionescu în **Memorii** (v. ediția 1991, pp.112-113): „Amfiteatrul Titu Maiorescu era arhiplin și am găsit cu greu un loc în fund, tocmai în ultima bancă. A intrat un bărbat brun, palid, cu tâmplele descoperite și cu ochii mari de un albastru sumbru, oțelit, neobișnuit de sclipitori;... Era slab, destul de înalt, îmbrăcat sobru, dar cu o neglijență elegantă... Omul de la catedră ți se adresa direct, îți deschidea probleme și te învăța să le rezolvi, te silea să gândești“. La revenirea din India, Nae Ionescu i-a spus lui Eliade: „Bine că te-am văzut și pe tine acasă“ (vol. cit. p.232). La începutul volumului II, Mircea Eliade mărturisește că Nae Ionescu fusese profesorul său favorit, maestrul, ghidul care să-l conducă în împlinirea destinului său cultural. Grație lui Nae Ionescu, Eliade devine redactor la **Cuvântul**, apoi, după revenirea din India, este asociat la catedră ca asistent, îi editează o antologie de articole, este închis la Miercurea Ciuc alături de Nae Ionescu, în fine, moartea acestuia (15 martie 1940), survine ca o eliberare pentru Eliade, care se hotărăște să plece din țară. Poate, după cum mărturisește, pentru că dorea să scrie pentru un public mai larg. Voia, într-un fel, să continue relațiile intelectuale cu



savanții străini cu care intrase în contact. Alexandru Rosetti îi facilitează prin intermediul lui Constantin C. Giurescu plecarea în Anglia la 10 aprilie 1940, în calitate de atașat cultural în cadrul Ambasadei României de la Londra. Mai târziu, scrie istoricul Giurescu în **Jurnal de călătorie. Impresii din Statele Unite, Paris și Londra**, ed. Cartea Românească, 1971, pp.99-101, aflându-se în SUA în 1968 pentru un șir de conferințe a încercat să-l revadă pe Eliade, dar acesta s-a eschivat pretextând că avea cursuri. România s-a alăturat Axei în desfășurarea războiului, așa că șederea lui Eliade în Anglia devenise dezagreabilă, încât a solicitat mutarea la Lisabona „*încă din septembrie 1940*“, scrie Valentin Popa la pagina 44, completând: „*Evenimentul se va petrece abia pe 10 februarie 1944*“, evident, anul 1944 este, de fapt, 1941. După război, cariera lui Mircea Eliade în străinătate este în continuă ascensiune în pofida dificultăților materiale. Eliade este invitat anual la conferințele **Eranos** de la Ascona (Elveția). Târziu, în 1972, fragmentele din **Jurnalul** lui Sebastian publicate în revista **Toladot** din Israel l-au determinat pe Gerhsom Scholem, să-l someze pe Eliade să-și precizeze poziția. Însă, după opinia noastră, activitatea lui Mircea Eliade din perioada anilor 1935-1937 nu trebuie examinată din perspectiva anilor 2000. Apoi, nu trebuie uitat că în 1934 la 1 noiembrie (v. **România în eternitate**, 1990, ed. Roza Vânturilor, p.31), în „**De ce sunt intelectualii lași?**“ Mircea Eliade scrie: „*Tot așa după cum le-a fost frică tuturor intelectualilor creștini de succesele Gărzii de Fier și au început să o aprobe nu pentru că le convenea programul Gărzii, ci pentru că se temeau să nu fie suspectați și persecutați după o eventuală victorie a ei... O fac pur și simplu din frică, din lașitate*“. Figură legendară a Universității din București, Nae Ionescu a rămas în conștiința posterității prin farmecul și maniera de a-și ține cursurile, într-o epocă când la Universitate activau: Nicolae Iorga, P.P. Negulescu, Constantin Rădulescu-Motru etc., așa încât redacția revistei **Dilema** nr. 129, (30 iunie – 6 iulie) 1995 a socotit necesar să-i consacre lui Nae Ionescu un număr special, la realizarea căruia au colaborat: Gabriel Liiceanu (interviu cu Cioran), Constantin Noica, Mihai Șora, André Scrima, Alexandru George, Z. Ornea, Andrei Manolescu, Bogdan Ghiu (interviu cu Nicolae Tatu), Virgil Ciomoș, Tita Chiper (interviu cu Mariana Șora). La puțin timp după decesul lui Nae Ionescu, Constantin Noica a înființat asociația **Amicii lui Nae Ionescu**. Multă cerneală a curs în jurul prieteniei dintre Mircea Eliade și Mihail Sebastian, asupra eventualului antisemitism al lui Eliade sau dacă acesta a fost simpatizant al Gărzii sau membru activ al ei? Toată chestiunea s-a declanșat poate și din cauza prefetei nefericite a lui Nae Ionescu la volumul lui Sebastian **De două mii de ani**. Despre Legiune și Căpitan, s-au exprimat Mircea Eliade (a se vedea în acest sens **Scrisoarea 40** din 17 ianuarie 1978 a lui Eliade către Culianu în volumul Ioan Petru Culianu **Dialoguri întrerupte. Corespondență Mircea Eliade- Ioan Petru Culianu**, Polirom, 2004), Cioran (în **Convorbiri cu Cioran**, Humanitas, 1993 și **Țara mea**, Humanitas, 1996), C. Noica („*Am intrat în Legiune la asasinarea lui Codreanu și am ieșit din Legiune la uciderea lui*

Iorga“), Vintilă Horia (într-un interviu după 1990 acordat ziarului **Cotidianul**, afirma că în perioada interbelică cine avea simpatii comuniste era discreditat, încât e posibil ca Legiunea cu idealurile ei mistice de reformare morală a societății să fi influențat pe intelectualii români, năuțiți, ca și astăzi, de corupția clasei politice). Moshe Idel, în **Mircea Eliade. De la magie la mit**, Polirom, 2014, p.281, se exprimă astfel: „*Pentru a rezuma: după părerea mea, Eliade a fost indubitabil un membru al Gărzii de Fier și a făcut propagandă legionară în 1937. Însă, cum eu nu văd în Gardă o mișcare fascistă, ci una ortodoxă ultranaționalistă, nu avem motive să-l considerăm pe Eliade fascist, în sensul pur tehnic al acestui termen*“. Într-adevăr, în vara lui 1942, Mircea Eliade revine în țară pentru aproximativ două săptămâni cu un mesaj din partea lui Salazar către Antonescu, în care acesta era sfătuit să-și țină armata în țară, nu în nemărginita Rusie, vizită în timpul căreia Eliade a evitat să-l întâlnească pe Sebastian, fiindcă se știa urmărit de Gestapo și de Siguranță, iar moartea lui Sebastian în 1945 este deplânsă de Eliade. Cu Vasile Băncilă, Perpessicius și Polihroniade, Eliade a avut relații normale, colegiale, colaborând la aceleași publicații. De altă natură a fost relația lui Eliade cu Anton Dumitriu (1905-1992), care fără a efectua un stagiul de pregătire în India, fără cunoștințe profunde de cultură indiană și de limbă sanscrită și-a permis să-l critice violent pe Eliade pentru eseul despre Yoga, unde nu este amintit René Guénon. Acest adept al Tradiției orientale era bine prizat în România interbelică, iar Vasile Lovinescu, Mihai-Marcel Avramescu și Mihai Vâlsan îi împărtășeau gândirea. Ce este remarcabil e faptul că după război, Anton Dumitriu și-a schimbat poziția față de Mircea Eliade, apreciindu-i opera. În ceea ce-l privește pe Mihai Vâlsan (1907-1974) se remarcă de timpuriu ca un adept al gânditorului René Guénon, fiind un executor testamentar al acestuia și conducând un timp revista **Études Traditionnelles** și i-a publicat câteva volume. Nu a apucat să vadă volumul din 1976 al lui Mircea Eliade **Ocultism, vrăjitorie și mode culturale**. Virgil Cândea, într-un interviu din **Dilema**, nr. 173, 3-9 mai, 1996, consemnat de Anca Manolescu, spune următoarele: „*Ce rămâne însă esențial din Guénon și mereu actual în opera lui Guénon este critica lumii moderne, relevarea consecințelor care decurg din abandonul tradiției. Rămâne cheia pe care o dă pentru înțelegerea profundă a atâtor mesaje din Antichitate sau din Evul Mediu, din tradițiile sacre ale Orientului, domenii în care el era pur și simplu imbatabil*“. Ultimul eseu este consacrat lui Eugen Schileru (1916-1968), brăilean care încă din liceu l-a admirat pe Mircea Eliade, rămânându-i fidel toată viața. Un set de fotografii de epocă ar fi completat benefic volumul dlui. Valentin Popa. Din păcate, spațiul nu ne permite a semna numeroasele inadvertențe din cuprinsul cărții. Oricum, **Eliade și brăilenii** este o apariție notabilă și sperăm să nu treacă neobservată.

* VALENTIN POPA – ELIADE ȘI BRĂILENI (STUDIUL DE GEOGRAFIE CULTURALĂ). Muzeul Brăilei Carol I, Editura Istros, Brăila, 2018



Ioana DIACONESCU

D 18/Arhiva CNSAS – Un dosar alcătuit de Consiliul Securității Statului – Scriitorii ce vor fi urmăriți după eliberarea din închisoare

Între 1945 (la 6 martie Stalin impune guvernul Petru Groza, cu dominantă comunistă) și 1960 s-a produs în România prima represiune violentă activată de către noua putere: impunerea regimului concentraționar pentru a arunca în temnițele politice pe toți aceia care, prin statura lor intelectuală, ar fi putut salva România de la dezastrele comuniste.

Începând cu 22 mai 1945 când avusese loc procesul ziariștilor, urmînd înscenarea juridică din mai 1946 prin care au fost învinuiți și condamnați membrii guvernului Antonescu, ambele procese făcînd parte din planul noilor guvernanți de a extermina, în temnițele comuniste, elita politică a României și de a reduce la tăcere presa democratică și culminînd cu procesele „lotului Rugului Aprins” (1958) și al „lotului Noica-Pillat” (1960), procese care au însemnat lovitura de grație în urma căreia au fost scoși din arena luptei cavalierești a spiritului intelectual și teologi de mare anvergură. O „lecție”, o „corecție” aplicată tuturor acelor care nu înțelegeau înlocuirea acestora cu „omul nou” născut și apoi „călit în focul marilor victorii ale socialismului și comunismului”...

Arhiva CNSAS păstrează dovezile neîndoielnice ale punerii la cale și aplicării acestui plan de represiune ce vizase elita intelectuală a României și aruncase în pușcăriile comuniste (țara fusese acoperită de „regimul concentraționar”) personalități de anvergură. Dosarul documentar nr. 18 conține documente „privind arestarea și condamnarea unor indivizi de profesii diferite ca: scriitori, ziariști, profesori, compozitori, pictori, artiști, regizori, în perioada anilor 1945 – 1964” (ultimul an în care fusese eliberat din închisori, în urma unor decrete în serie – *Decretul 767/1963*, apoi *Decretele 176 și 411/1964* – numărul enorm de deținuți politici – n.m.l.d.) și confirmă acțiunile violente ale regimului de la putere care prevăzuse arestarea și condamnarea lor. În anii arestărilor nu se prevedea apariția acestor *Decrete* ale deschiderii închisorilor politice, decrete care aveau să micșoreze, prin grațieri, numărul anilor de pedeapsă, pe cînd condamnările însemnau, cel mai adesea, de la 25 de ani pînă la închisoare pe viață. Cu toate acestea, foștii deținuți politici schimbaseră închisoarea din care abia ieșiseră cu alta de măsura țării natale, puși, încă de la eliberare, sub lupa atentă a securității pînă la sfîrșitul zilelor lor.

Ofer spre publicare revistei *Hyperion*, prin prietenul Gellu Dorian, cîteva dintre aceste „dovezi” ale primei represiuni asupra elitei intelectuale din România (anii 50’ – 60’), din dosarul D (documentar) nr. 18 din Arhiva CNSAS, reprezentate în cazul de față de o seamă de documente despre scriitorii urmăriți de securitate după ieșirea din închisoare.

Fila 43

“ [...] Scriitorii ce vor fi urmăriți după eliberarea din închisoare.

Balotă Nicolae

La 3 ianuarie 1956 a fost arestat pentru redactare și multiplicare de manifeste contrarevoluționare, fapt pentru care Tribunalul Militar București, prin sentința nr. 759 din 05.09.1956, l-a condamnat la 7 ani închisoare corecțională.

În baza deciziei M[inisterul].A[facilor].I[interne]. [...] din 15 decembrie 1952, i s-a fixat domiciliu obligatoriu în comuna Lățești pe timp de 24 de luni.

Negoîtescu Ioan

La data de 25 februarie 1960 a fost arestat pentru uneltire contra ordinii sociale (după 23 August 1944 împreună cu alte elemente a organizat în orașul Cluj așa – zisele „Cercuri literare” (documentul se referă la ședințele „Cercului literar” de la Sibiu) în cadrul cărora au purtat discuții dușmănoase la adresa regimului.

Pentru aceste fapte Tribunalul Militar București prin sentința 393 din 4 decembrie 1961 l-a condamnat la 5 ani închisoare corecțională, hotărîre confirmată de Tribunalul Militar de Regiune Militară București, prin decizia 177 din 7 martie 1962.

A fost eliberat la 8 aprilie 1964, fiind grațiat prin Decretul Lege nr. 176/1964

Carandino Nicolae

La data de 14 iulie 1947 a fost arestat pentru crimă de complot în scop de trădare și uzurpare a ordinii constituționale și încercare de trecere frauduloasă a frontierei de stat, fapt pentru care Tribunalul Militar București, prin sentința 1988 din 22X 1947 l-a condamnat la 6 ani temniță grea.

Cauza fiind rejudecată de către Tribunalul Militar București, prin sentința nr 591 din 31 05 1956 a fost condamnat la 8 ani și 6 luni temniță grea.

La expirarea pedepsei i s-a fixat D[omiciliu].O[bligativ]. timp de 60 de luni, conform deciziei M[inisterului].A[facilor].I[interne]. nr.6400/1356, în comuna Bumbăcari – Răcari, pedeapsă majorată cu încă 36 de luni în baza Deciziei M[inisterului].A[facilor].I[interne]. nr. 16.163.

La 06.06.1964 i s-au ridicat restricțiile domiciliare.

Iordache Nicolae (Vladimir Streinu)

La 12 IX 1959 a fost arestat pentru uneltire contra ordinii sociale (împreună cu alte elemente constituite în grupul condus de Pilat[sic!]) Constantin, au purtat discuții dușmănoase și au preconizat schimbarea regimului democrat popular din România) fapt pentru care Tribunalul Militar al Regiunii Militare București, sentința nr 24/01 03 1963 (data reală este 1 03 1960! – n.m.I.D.), confirmată prin Decizia 77/960 a Tribunalului Suprem al R.S.R., l-a condamnat la 7 ani închisoare corecțională.

Noica Constantin

La 11 XII 1958 a fost arestat pentru uneltire contra ordinii sociale (împreună cu alte elemente constituite în grupul condus de Pilat[sic!]) Constantin au purtat discuții dușmănoase și au preconizat schimbarea regimului nostru) fapt pentru care Tribunalul Militar al Regiunii Militare București prin sentința 77/960 a Tribunalului Suprem l-a condamnat la 25 de ani muncă silnică.

A fost eliberat în 1964 conform Decretului Lege 411/1964.

Voiculescu Vasile

În 1958 a fost trimis în judecată Tribunalului Militar de Regiune Militară București pentru faptul că în perioada celui de-al doilea Război Mondial a elogiât prin scrieri războiul antisovietic iar după 23 august 1944 a scris **poezii cu caracter mistico-dușmănos** (sublinierea mea – I.D.), fapt pentru care, prin sentința [...] din 08 09 1958 a fost condamnat la 5 ani temniță grea și 5 ani degradare civică.

Tonegaru Constantin

A fost arestat la 12 IV 1949 pentru complicitate la uneltire. Prin sentința 1585/1949 a Tribunalului Militar Cluj a fost condamnat la 2 ani închisoare corecțională („vinovat de uneltire contra ordinii sociale și a securității poporului” – n.m.I.D.). Pus în libertate la 11 05 1951 (afirmație falsă deoarece pe coperta Dosarului de penitenciar al poetului, aflat în celebrul Dosar de anchetă nr. 26091 în 9 volume al „Organizației teroriste Garda Albă – Bodiu Leonida și alții” din Arhiva CNSAS este scris „eliberat la 15 februarie 1951 și internat în lagăr”, deci **nu va fi eliberat ci reținut, apoi internat în lagăr pentru încă 6 luni, pînă la 20 noiembrie 1951, data reală a „punerii lui în libertate” fiind luna noiembrie nu luna mai** – sublinierea mea – I.D.).

Cotruș Ovidiu

În 1949 a fost judecat în contumacie de către Tribunalul Militar Cluj pentru uneltire contra ordinii sociale condamnat prin sentința 715/1949 la 7 ani I[nchisoare].C[orecțională]. La 29 XI 1951 a fost arestat și trimis pentru executarea pedepsei de 7 ani la Penitenciarul Aiud. Împotriva sentinței 715 cel în cauză a făcut cerere de revizuire a procesului față de care Tribunalul Militar București prin sentința [...] din 17 XI 1953 menține pedeapsa data de Tribunalul Militar Cluj și îl condamnă în plus cu un an închisoare corecțională pentru fals în acte publice (deoarece cît a stat fugăr a falsificat un buletin de identitate). Împotriva sentinței 1257 a Tribunalului Militar București a făcut recurs, iar Tribunalul Militar pentru Unitatea M[inisterului].A[facilor].I[interne]. prin Decizia [...] din 09 11 1954 a admis recursul, a casat sentința și făcînd aplicațiunea Articolului 4 din Legea 4/1954 a dispus încetarea urmăririi pentru ambele infracțiuni.

Petrovici Ion

La 13 04 1945 a fost arestat pentru crime de război (în perioada 1941 – 23 august 1944 a fost ministru la

Departamentul Culturii Naționale) fapt pentru care Curtea București Secția IV Penală prin Decizia [...] 19 01 1949 l-a condamnat la 10 ani temniță grea. În 1955 conform Decretului 421/1955 fapta a fost amnistiată și ca urmare, prin Ordinul 101/14 10 1955 a Procuraturii Generale a R.P.R. a fost scos de sub urmărire. În anul 1958 în baza Deciziei M.A.I. 15127/958 i s-a fixat D[omiciliu].O[bligativ]. timp de 36 de luni prelungindu-se cu încă 24 de luni conform Deciziei M.A.I[...]. La 17 08 1963 i s-au ridicat restricțiile domiciliare în Baza decretului M.A.I[...].

NOTE:

A se observa că la condamnarea scriitorului **Vladimir Streinu**(lordache Nicolae) „au conlucrat” două tribunale ale R.S.România: Tribunalul Suprem și Tribunalul Militar.

Scriitorul **Vasile Voiculescu** a fost condamnat și încarcerat la 76 de ani iar profesorului **Ion Petrovici** i s-a fixat domiciliu obligativ (arest la domiciliu – n.m.I.D.) la 68 de ani pentru 36 de luni prelungindu-se cu 24 de luni. Profesorul este absolvit de „Restricțiile domiciliare” la 81 de ani...

În cazul poetului **Constant Tonegaru**, decedat la 33 de ani în urma celor **două arestări** și încarcerări **consecutive** (sublinierea mea

– I.D.), sunt mai multe de spus pentru clarificarea documentului ce-l privește din Dosarul D[ocumentar] 18 – Arhiva CNSAS:

– în volumul 2 al Dosarului de anchetă 2601 („Bodiu Leonida și alții”) aflăm Decizia Tribunalului Militar Cluj din 10 noiembrie 1949 de condamnare în contumacie a 66 de persoane (este vorba de una dintre importante grupări de rezistenți în munți împotriva comunismului) printre care și Constant Tonegaru. Fusese găsit „vinovat de uneltire contra ordinii sociale și securității poporului”. În același dosar, Securitatea Poporului Bistrița îi adaugă, în fișa personală pe care o emite, încă o acuzație: „Constant Tonegaru se face vinovat și de complicitate în organizația subversivă *Liga națională creștină*”.

Condamnat la 2 ani închisoare corecțională la Penitenciarul Aiud pentru „favorizarea de infracțiuni” (fusesse un real sprijin rezistenților din munți), la expirarea termenului de pedeapsă, când ar fi trebuit să fie pus în libertate în luna mai 1951, conform adresei din 14 mai 1951 a Penitenciarului Principal Aiud către Biroul Raional de Securitate a Statului, „**în ziua de 11 mai 1951 am scos de la condamnați pe deținutul Tonegaru Constantin, poedeapsa fiindu-l expirată și a fost trecut la categoria reținuților de către Direcția Generală a Securității Statului**” (sublinierea mea – I.D.). Prin urmare, conform notei de pe dosarul de penitenciar, va fi „eliberat la 11 februarie 1951 și **internat în lagăr**” (sublinierea mea – I.D.) de unde va fi eliberat *de facto* abia peste 6 luni, la **20 noiembrie 1951**. Devenise din „deținut” „reținut”. Nu eliberat, ci trecut în altă formă de detenție.

Nicolae SAVA

Cum era „să mă facă” dizident Emil Brumaru (III)

Se cuvine să fac, încă de la început, două-trei precizări: nu am fost niciodată dizident și nici nu am pretins acest lucru nici măcar în glumă; în vremea aceea despre care vorbim, epoca ceaușistă, am făcut destule compromisuri sociale dar am ținut îndeosebi la faptul ca în revistele literare cît și în cărțile pe care le-am publicat să nu fac dedicații regimului, din care cauză am și debutat editorial cu o întîrziere de vreo cinci ani; mi-am înfrînt, pe cît am putut, pornirile antiregim pe care le aveam în suflet, ca tot românul nemulțumit, fiind convins că regimul ceaușit se va prăbuși mult prea tîrziu decît s-a întîmplat. Am fost, cum se spune, un băiat cuminte. Și totuși am avut dosar la Securitate. E, drept, un dosar puțin cam subțirel și cam însăilat cu naivități, făcut, se vede de la o poștă, dintr-un zel nu îndeajuns de justificat al securiștilor. Dar destul de amenințător pentru liniștea mea de atunci și care mi-a provocat multe nopți de coșmar. Pentru că în preajma alegerilor locale de partid din toamna lui 1989 într-o adresă ajunsă la Primăria Tîrgu Neamț era scris negru pe alb că subsemnatul „a avut manifestări necorespunzătoare și este semnalat că a făcut aluzii tendențioase la adresa orînduirii sociale și de stat din R. S. România”. Primărița din acea vreme, doamna Rodica Andone, s-a schimbat la față cînd mi-a citit hîrtia venită de la Securitatea din Neamț. Mai grav nu se putea, astfel că, pînă la evenimentele din decembrie 1989, am stat cu sabia lui Damocles deasupra capului, așteptîndu-mă de la o zi la alta să fiu chemat la Securitate. Din fericire, nu am fost...

Totul a plecat de la o sorcovă trimisă într-o scrisoare către Emil Brumaru în decembrie 1988. Nu îmi amintesc ce îi voi fi scris în acea felicitare de Anul Nou poetului Emil Brumaru, (cu care am avut doar o scurtă perioadă de corespondență), eu nefiind un bun compozitor de urături sau iubitor de sorcove... Poate că aluzii mai mult sau mai puțin tendențioase la adresa regimului de atunci să-mi fi scăpat de sub condei în vreo scrisoare trimisă îngerului meu de atunci, Emil Brumaru, cel care m-a ajutat să trec pragul editorial în acele vremuri impropii tipăririi de carte.

În redarea (parțială) cît mai fidelă a conținutului acestui dosar am păstrat ortografia „originală” a autorilor prezenți în el (semnalizînd-o doar uneori între paranteze cu nota autorului; n.n.), unii dintre ei mai mult sau mai puțin agramați.

Alt „ghiocel” aflat în „buchetul” de informatori ai dosarului, care semnează așa, „G”, scrie și el, la 3 mai 1989, în localul „Plăieșu” din Tîrgu Neamț (un motel binecunoscut de majoritatea poezilor care participau la Colocviile de poezie de la Tîrgu Neamț) cîteva „noutăți” despre persoana mea:

„Vă informez următoarele referitor la numitul SAVA NECULAI, domiciliat în comuna Vinători, jud. Neamț. Știu că lucrează la ITA Tg. Neamț. Este un om foarte retras,



cu același gen de preocupare. Termină serviciul, se urcă în autobuz și merge acasă la Vinători. Nu este căsătorit și nici nu l-am văzut să umble cu femei. De asemenea, nu l-am văzut prin restaurante. Nu cunosc să aibă anturaj, discută uneori cu vecinii, dar foarte rar. Alte probleme despre acesta nu mai cunosc“.

Ofițerul care a „cules“ nota face o adnotare în final: „Sava Neculai se află în verificare informativă. Am instruit sursa să-i urmărească în continuare preocupările extraprofesionale“. Ofițerul superior celui care a cules de la sursă, la care a ajuns nota în final, dă indicații pentru viitor: „Și eventualul anturaj. Trebuie să recrutăm o persoană cu aceleași preocupări care să pătrundă în intimitatea sa. Altfel nu-l putem lucra“.

Continuă culegerea de informații. Alt informator, care semnează „M“, scrie și el:

„Vă informez asupra lui SAVA NECULAI din cadrul Autobazei Tg. Neamț. În cadrul unității este cunoscut ca fiind un element disciplinat, corect din punct de vedere profesional, puțin comunicativ cu ceilalți oameni din cadrul unității. (...) Nu a făcut probleme deosebite unității, respectă legile țării și caută să se pregătească permanent, face parte din clubul literar al Casei de cultură Tg. Neamț. A apărut recent la Iași un volum de versuri și proză (eroare, doar de versuri; n.n.) scris de Sava Neculai din anii 1987, 1988. Este un coleg de muncă și bun prieten cu unii tovarăși din cenaclu și bun prieten cu conducătorul auto Iftimie Aurel, de la transport persoane și merge uneori în vizită la dînsul fără a face probleme deosebite familiei vizitate“.

Dovada că urmăriților li se deschideau scrisorile, la data de 4 iulie 1989 apărea la dosar o notă nesemnată în care se preciza:

„SAVA NICOLAE din comuna Vinători i-a relatat lui GABRIEL RUSU din București, Suplimentul literar-artistic al Scânteii Tineretului, Piața Scânteii, nr. 1, următoarele: „Cartea „PRIVIGHETOAREA“, sub titlul inițial, neacceptat de editură, „PRIVIGHETOAREA ARSĂ“, a trecut prin multe furci caudine. Din 77 de texte au rămas, după cum se vede, doar 40. Dar din cele 40 doar vreo trei-patru sînt întregi, restul au versuri întregi scoase, multe din versuri sînt trunchiate, cuvinte scoase sau înlocuite. Oare de ce nu sînt acceptate toate cuvintele limbii române? Vai, sîntem lăsați la latitudinea unor funcționari fricoși! Bunele noastre intenții sînt răstălmăcite și interpretate cum nu trebuie. Cui folosește? În nici un caz literaturii“.

Ofițerul superior celui care se ocupa de dosar scrie acestuia deasupra Notei: „Tov. Lt. H, solicitați verificare la București“. Evident, probabil că ulterior criticul literar și prozatorul Gabriel Rusu a suportat, nevinovat, consecințele afirmațiilor mele. Nu ne-am întîlnit niciodată, astfel că nu am avut ocazia să-i mulțumesc pentru recenziile entuziaste la cărțile mele din acea vreme și nici să-i relatez de ce a fost și el urmărit de Securitate atunci. Astfel că, la 26 iulie 1989, Inspectoratul de Securitate Neamț trimite o adresă către Securitatea Municipiului București:

„Rugăm a se efectua investigații despre numitul RUSU GABRIEL, redactor la Suplimentul literar-artistic al Scânteii Tineretului, cu sediul în Piața Scânteii, nr. 1, București, în vederea stabilirii poziției sale politice. Cel în cauză se află în relații cu SAVA NECULAI din comuna Vinători-Neamț, poet în cadrul Cenaclului literar „Ion Creangă“ din Tîrgu Neamț, element lucrat de către noi pentru manifestări necorespunzătoare la adresa orînduirii noastre socialiste. Întrucît de curînd, la publicația amintită, a apărut un volum de poezii a lui Sava Nicolae intitulat „Privighetoarea“ și se dețin date că textele trimise de acesta au fost corectate, ar prezenta interes pentru noi să cunoaștem la ce se refereau versurile eliminate dacă aveau ori nu caracter tendențios“. Semnează șeful Securității, col. C.P., șeful Serviciului, mr. P.D.

Următoarea notă informativă, semnată de sursa „B“, care a mai avut vreo două note în dosar, este mult mai bogată în informații decît cele de pînă acum, dar sursa bate și aici cîmpii cu grație:

„Sursa vă informează în legătură cu SAVA NICOLAE din Vinători-Neamț. Face parte din Cenaclul „Ion Creangă“. Cei-lalți componenți Daniel Corbu, Tanase I. (în fond, aceeași persoană; n.n.), Aurel Dumitrașcu, Aluigheorghe Adrian, se întîlnesc la casa de cultură din Tîrgu Neamț. Prieten bun cu Daniel Corbu se pare este conducătorul grupului. Este un tip serios, interiorizat. Practică o poezie care își are rădăcinile în copilărie. Scrie și poezie patriotică meditativă. Are un volum publicat. La întîlnirile cu confrății, mai mult ascultă. Consumă bauturi alcoolice dar nu devine agresiv. Nu este influențabil (aș putea spune că este un încăpățînat). Singurul scop al lui este să-și publice poeziile. Nu pare revoluționar, cel puțin nu dă impresia că-l preocupă politica. Și temele poeziilor sînt clasice – dragostea, natura, condiția umană în general.

Locuiește la Vinători-Neamț în casa părintească și în Tîrgu Neamț. Frecventează o asistentă medicală. Argumentează că i-a tratat părinții care au avut cancer și pe el (o afecțiune pulmonară). Nu este familist, nici nu intenționează în viitor. Nu-i plac copiii.

La locul de muncă își face datoria conștiincios, dar nu cu pasiune. Nu are realități cu alte persoane decît cu cei 5 din grup. Face poezii fiindcă îi place, nu cred că urmărește să schimbe lumea cu aceasta. Este un aerian. Problemele mărunte îl plictisesc. Nu discută, nu obișnuiește să protesteze, dar este de acord cu ceea ce hotărăște grupul. Nu se confesează nici măcar prietenului apropiat Daniel Corbu“.

În subsolul notei se precizează: NL – S.N. este lucrat prin mapă de verificare informativă. Daniel Corbu este lucrat prin D.U.I. de serviciul 1. Observații: Cooperați mai mult cu Serviciul 1. Semnează Mr. P.D. Sursa inventează atît boala părinților cît și a mea. Urmează în dosar o altă notă, sub aceeași semnătură, „B“, care încurcă lucrurile și mai mult, semn că sursa în cauză nu avea nici o „treabă“ cu viața literară:

„Sursa vă informează în legătură cu cenaclul literar „Ion Creangă“ de la Tg. Neamț. Conducătorii lui – Daniel Corbu, Sava Nicolae, Aurel Dumitrașcu, Aluigheorghe Adrian, se

întîlnesc la casa de cultură din Tîrgu Neamţ şi locuinţa familiei Tănase Ion. Discută probleme literare şi şi-au propus să stabilească un program (platformă) după care să creeze. Au relaţii cu secretarul revistei „Luceafărul” din Iaşi (eroare, revista apărea la Bucureşti; n.n.) care-i coordonează, ajută să publice poezie. Nu i-am auzit discutînd probleme politice decît în măsura în care acestea constituie subiecte pentru poezie.

Am informaţii că au proiectat o întîlnire cu Sergiu Adam, poet, la Iaşi (altă eroare, Sergiu Adam trăia la Bacău şi nu la Iaşi, n.n.) aici la Tg. Neamţ la casa de cultură, cînd vor avea loc consfăturile cu cadrele didactice (septembrie, 5, 6, 10, 11) să discute despre acest program şi să propună publicarea unui volum de poezii scrite de Nicolae Sava, poezie a evenimentului, subiectul volumului.“

Ofiţerul care preia nota face următoarele observaţii pe aceasta: NO. SAVA N. Se află în verificare informativă pentru manifestări necorespunzătoare la adresa orînduirii noastre socialiste. Vor fi solicitate verificări la I.J. Iaşi pentru a stabili cum sînt cunoscuţi Sergiu Adam şi secretarul revistei „Luceafărul”; OBS. Conlucrare şi cu Serviciul 1 care are în atenţie unele elemente semnalate în notă. Semnează, col. C.P.

Urmare informaţiilor aiuristice plasate de sursa „B” şi a faptului că cei care lucrau la dosar nu aveau habar de

lumea literară, Securitatea Neamţ trimite la 16 august 1989 o adresă la omoloaga sa din Iaşi:

„Rugăm a ne comunica cum sînt cunoscuţi pe linia organelor noastre secretarul revistei „Luceafărul” din Iaşi şi SERGIU ADAM, poet din aceeaşi localitate, persoane aflate în relaţii apropiate cu SAVA NECULAI, DANIEL CORBU şi AUREL DUMITRAŞCU, poeţi din Tg. Neamţ (cenaclul literar „Ion Creangă”), aflaţi în atenţia organelor de securitate pentru poziţie necorespunzătoare. (nefericită afirmaţie! n.n.) Se deţin date că SERGIU ADAM intenţionează să se deplaseze la Tg. Neamţ la începutul lunii septembrie în ideea de a organiza o consfătuire, în cadrul căreia să propună publicarea unui volum de poezii scrise de Sava Neculai.”

Evident, şi de tot hazul, unei astfel de scrisori plină de aberaţii nici nu i s-a dat un răspuns oficial. Apare în dosar doar o notă scrisă de mînă:

„RETUR 1. Revista „Luceafărul” este editată la Bucureşti de către Uniunea Scriitorilor. 2. SERGIU ADAM lucrează la rev. Ateneu din Bacău”. Semnătura e indescifrabilă.

Urmare acestei note, în dosar re apare adresa trimisă la Iaşi, pe care ofiţerul superior celui care se ocupa de dosar la Neamţ face cîteva sublinieri nervoase (probabil după ce primise răspunsul de la Iaşi) şi ordinul: „Tov. Lt. H.V. La mine” Probabil că a urmat o muştruliuială ca de la şef la subaltern.





CRISTIAN SIMIONESCU

S-a născut pe 21 iulie 1939, în comuna Hlipiceni, județul Botoșani, ca fiu al învățătorilor Ion și Profira Simionescu. După absolvirea școlii primare în comuna natală a urmat cursurile Liceului Național din Iași, cu excepția ultimei clase, pe care a absolvit-o în 1956 la Liceul „Aurel Vlaicu” din București. Tatăl său a participat la Campania din Est (1941 – 1944) și a fost deținut politic (din 1950) la Pitești și Aiud.

Cristian Simionescu a urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității din Iași, pe care a absolvit-o în 1966, când și-a susținut examenul de stat cu lucrarea „Proza lui Mihai Eminescu”. A debutat în 1970 cu volumul „Tabu”, la Editura „Cartea Românească”, apoi, timp de zece ani, a fost interzis de cenzura comunistă. La Cronică ieșeană a colaborat cu cronici de artă plastică, la Oferta cu cronici de cultură la rubrica Forme de relief subiective.

Stabilit în Bârlad din 1967, a fost profesor în învățământul gimnazial (1967 – 1982), apoi la Clubul elevilor „Spiru Haret”, inițiator al Cercului de creație literară și presă (1982 – 2002).

Devine membru al Uniunii Scriitorilor în 1983.

A fost nominalizat de mai multe ori la prestigiosul Premiu Național de Poezie „Mihai Eminescu” de la Botoșani, distincție obținută în anul 2009, primind în același an și Titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Botoșani.

A reprezentat pentru mulți tineri modelul de scriitor venit din timpurile literaturii de aur, din înțelesurile profunde ale cuvântului construit, lucrat până la sânge, cum spunea însuși poetul, până la sacrificiul suprem născător de poem. Poetul își trăia viața în poezie, cu răbdare și eleganță, chiar dacă aceste atribute, alături de o modestie proverbială, l-au ținut deseori departe de confrății scriitori, atunci când a fost timpul recunoașterii valorii sale. Născut în Hlipiceni Botoșanilor, Cristian Simionescu a locuit la Bârlad, acolo unde s-a și stins din viață, pe 13 noiembrie 2018.

A colaborat la revistele *Colloquium*, *Cronica*, *Dacia literară*, *Flacăra Iașului*, *Hyperion* – *caiete botoșănene*, *Litere, arte, idei*, *Luceafărul*, *Poesis*, *România literară*, *Zori noi* ș.a. Din 2007 a fost membru în colegiul de redacție al revistei bârlădene *Baaadul literar*.

Volume publicate: „Tabu” (Editura Cartea Românească, 1970); „Vicenile oceanului” (Editura Cartea Românească 1980); „Maratonul” (Editura Cartea Românească 1985); „Insula” (Editura Cartea Românească, 1988); „Maratonul” (Editura Timpul, Iași 1995); „Poezii” (Editura Vitruviu, București, Colecția de poezie îngrijită de Mircea Ciobanu); „Ținutul bufonilor” (Ed. Junimea, Iași, în seria „Dictatură și scriitură”, colecție inițiată și coordonată de Cezar Ivănescu, 2001, 2002, 2009 și la Ed. Tipo Moldova, 2013); „Ținutul bufonilor” (Pitești, Paralela 45, 2010, în colecția „Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”).

Premii: Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul „Maratonul”, București (1985); Premiul de poezie „Galeriile tomitane”, Constanța (1995); Invitat la Festivalul internațional de poezie, Struga, Macedonia (1995); Premiul „Serile de poezie”, Neamț (2001); Premiul „Opera Omnia” la Festivalul româno-canadian „Ronald Gasparic”, Iași (2002); Medalia „Teiul de aur” pentru literatură, Ipotești (2002); Premiul revistei „Convorbiri literare”, Iași (2003); Premiul Uniunii Scriitorilor din România – Filiala Iași pentru „Opera Omnia” (2007); Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”, Botoșani (2008).

Gellu DORIAN

Cristian Simionescu – Un maratonist în ținutul bufonilor

Încă un Cetățean de Onoare al Botoșanilor, dintre cei douăzeci și șapte de poeți laureați ai Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu”, s-a stins, la capăt de drum lung și anevoios, nu ca Milchiade, ci obosit neanunțînd nicio victorie, așa cum poezii care pleacă dintre noi pleacă învinși, uitați, din ce în ce mai ai nimănui. Născut în județul Botoșani, mereu cu gândul la Hlipiceni natali, unde tot spera să revină, Cristian Simionescu n-a alergat prea mult, ca maratonist, prin țara lui, ci s-a școlit la Iași, apoi s-a stabilit la Bârlad, unde s-a ocupat toată viața de educația celor mici, ca într-un club, unde seniorul deschidea drumuri drepte și curate juniorilor, care sperau că prin poezie vor descoperi frumusețea lumii. Rar trăgea câte o fugă pînă la București, unde îl avea prieten apropiat pe un alt mare poet, Vasile Vlad, și el retras și uitat de lume chiar din timpul vieții. Acolo, la București, a și debutat editorial, cu cartea *Tabu*, la Editura

Cartea Românească, intrată de curînd în mîinile lui Marin Preda, unde echipa de redactori de carte, formată din Florin Mugur, Mircea Ciobanu și Sorin Mărculescu, dădea girul doar celor care meritau pe deplin. Și Cristian a meritat de la început atenția acelei echipe, căreia i-a rămas fidel pînă în 1988, unde își scoate marea parte a operei sale poetice, de la *Tabu*, cum am spus, la *Vicenile Oceanului*, *Insula* și *Maratonul*, cărți de o valoare incontestabilă. Un alt mare coleg, și el dispărut și aproape uitat, Cezar Ivănescu, i-a scos în colecția „Dictatură și Scriitură”, pe care o coordona la Editura Junimea, cartea *Ținutul Bufonilor*. Deși opera sa poetică a primit cei mai înalți lauri, de la Premiul Uniunii Scriitorilor din România la Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu”, în ultima perioadă a vieții, cînd, răpus de o boală necruțătoare, ochii lui au fost din ce în ce mai rar văzuți și, astfel, uitați. Acesta este de fapt marele risc

asumat al poetului talentat atunci cînd decide să-și ducă traiul într-un oraș mic din provincie, într-o lume plină de prejudecăți și ignorantă. Capătul maratonului lui a rămas acolo unde a început drumul. Războiul lui s-a dus acolo, cu sine, cu lumea, cu visul, dovedind că pînă la urmă poezia nu are nevoie de socluri înalte, de vizibilitate imediată, de reflectoare și laudători ale căror cuvinte nu ajută cu nimic, ci de un talent care știe că drumul pînă la capăt, pentru anunțarea victoriei, va fi dus de poezie, numai dacă poetul a crezut în ea cu adevărat. Și Cristian Simionescu a crezut

pînă la capăt în poezie cu adevărat, chiar dacă mintea lui nu mai putea ridica steagul în văzul tuturor. Așa a fost Cristian, un maratonist în Ținutul bufonilor, în preajma cărora a stat și a privit cum aceștia, fără rege, fără țară, dar și fără haz, s-au urcat pe tron și au risipit totul, și viața, și frumusețea, și rîsul...

Un nesfîrșit maraton a început acum Cristian Simionescu. Nu știm ce victorie va anunța acolo, cui, dar cu siguranță cel încheiat aici trebuie să-și facă aflată povestea, povestea unui mare poet!

Nicolae CORLAT

S-a mai dus un poet

Nu-i greu de observat că organizația scriitorilor din România, a cărei siglă a fost luată și politizată fără ca cineva din conducerea breslei să formuleze vreo pretenție, nici n-a observat că un poet important, trăitor acolo unde poezia se naște din sine și nu din promoroaca ideilor vândute pe sub masă, odată cu stipendiile din fondurile publice, a dispărut.

A trăit discret, Poetul, și tot așa a plecat, lăsându-ne nouă lutul să-l conducem spre cimitir, acolo unde el, în viață fiind, nu călca, manifestând o frică ancestrală de moarte.

A intuit ca nimeni altul bufoniada din jurul lui, în acest timp în care „prea multul este egal cu prea puținul“, într-un dialog interior în care personajele par desprinse din oglinda ce nu răsfrînge întotdeauna umbra privitoare, în care imaginea realului se divide, dînd naștere unui Altul ce dialoghează cu cel rămas înafara ei, a lumii văzută în alt timp, populată în prezent de personaje ce vor să hrănească iluzia dînd-o lumii drept hrană spirituală: „Ce puteți voi fura/ unui om atît de sărac, ce puteți vinde celui ce nu-i lipsește/ nimic? Chiar carne de lup dîndu-mi drept hrană, voi/ credeți că eu/ voi deveni lup? Nici o sculă/ nu poate lovi miezul ființei.“ Este strigătul de dincolo de existența facilă a cotidianului în care Cristian a fost doar un trecător.

„Tu să-mi spui pe nume, doar suntem vecini cu moșiile“. Moșiile noastre nu sunt din cele de pe-aici, ar spune astăzi

poetul, pentru că nici eu, nici el nu am fost și nu suntem latifundieri pe lumea aceasta, precum unii poeți de acum, plini de glorie trecătoare.

Este cunoscut că marile spirite trăiesc în aceeași perioadă istorică, existența lor vine să compenseze un rău făcut de oameni, aceluși timp. Iată, în aceeași perioadă, mari poeți au fost aici, printre noi, înaintemergătorii vremurilor acestora. Aș aminti doar trei nume: Cezar Ivănescu, Cristian Simionescu, Vasile Vlad. Primii doi au fost recunoscuți, deși târziu, ca făcînd parte din cununa cu lauri a limbii române, prin poeziile lăsate posterității, atunci când li s-a decernat la Botoșani premiul cel mai important din literatura română: Premiul Mihai Eminescu, în chiar ziua în care este sărbătorită ziua nașterii poetului național. Al treilea hălăduiește prin mănăstiri încă nevăzut de cei care n-ar trebui decât să deschidă ochiul conștiinței, pentru a vedea adevărul.

Cristian Simionescu n-a fost în grațiile criticilor literaturii române, deși despre poezia lui s-au scris zeci de cronici, cum nici bunul lui prieten Vasile Vlad. Au ceva în comun cei doi, primului i-au arestat tatăl, comuniștii, l-au ținut în pușcării; celui de-al doilea i-au ucis părinții. Ambii poeți au fost interziși. Interziși sunt și astăzi, atunci când li se refuză un premiu meritat, o distincție națională.

Cristian a plecat dintre noi așa cum a trăit, cu discreție. Doar câțiva scriitori l-au condus pe ultimul drum, au fost dintre prietenii apropiați, dintre cei care l-au iubit în viață și-l vor iubi și în moarte.

Ancelin ROSETI

Un cântec ce curge invers

Exilat în sinea sa, ca și cum ar fi avut de inaugurat noi și vaste ediții ale tristeții, Cristian Simionescu a învățat pe de rost, repetînd pînă la epuizare, de multe ori chiar și cu o singură aripă, drumul de la inimă la tîmplă – semețul său „Maraton“ de lavaj și distilare prin care au trecut stăruitor evele și adamii lumii, cu toate ale lor.

Insular, dar foarte sociabil, taciturn, dar nu posac, Cristian Simionescu și-a asumat din plin tăcerea, ținînd urechea trunică la cele ale lumii, dînd urlutului ei sfoase contururi.

Adesea, în compania zâmbetului său seniorial puteai surprinde umbrele cuvintelor ce nu doreau (încă!) a fi rostite. Astfel, în chip magistral, tăcerea sa avea să devină un spațiu

cu întindere în timp – timpul ascuns al răbufnirii meditative, lira de dilatație poetică, pîrghia și punctul fix prin care efigia interioară a lumii, cu toată istoria ei complezentă, era urnită din loc spre un alt areal, „ținutul bufonilor“.

Cristian Simionescu, ținînd adîncurile cuvîntului sub auspiciile unui bisturiu vigilent, a știut să asculte atît zeii sangvini ce-i clipoceau în crucea pieptului, cît și pe-acei ce nu vesteau nimic.

Acum, deja e târziu..., tăcerea sa, aidoma unui cântec ce curge invers, s-a ridicat la cer, legilor mele nescrise punînd, iată, pînteni nostalgici. Acum e mult prea târziu... Busolele noastre au intrat în delir..., încolțesc iliadele, scîncesc odiseele, o lume eminamente tristă îmi freamătă pe limbă...

Noapte bună, Cristian...! Rămas bun, Maestre...! Veșnicie ușoară, Prietene drag...!



Cassian Maria Spiridon, Cristian Simionescu, Gellu Dorian



Cristian SIMIONESCU

Acel nebun care-a găsit centrul apei

Acel nebun care-a găsit centrul apei, o soartă de fast nu avu
ci o răsplată de rîs, o bătaie cu pietre
și un loc de mormînt arătîndu-i-se: „Aici vei trona”.
De orgoliu ochii-i zîmbiră, geniul
suferinței vorbindu-i
înt-o limbă de nimeni cunos-
cută: „Atît doar mă pedepsiți?”

Pot suporta mai mult”.
Piatra în falangele sale era o ceară
voindu-se ou.
Acul orologiului, ironic derula orele,
la semnele-acestea, cuparul cu
otravă cade timid pe trepte,
oasele-i cresc, carnea înțepîndu-i-o. Ce miros
are trădarea ființei către ființă,
ce clești de sulf strîng nările măsluitorului,
ce masă de operație se arată huli-
tului, rug, în loc de ospăț;
și vin, acizi în sunete se aud de peste
dealuri, precum o turmă:
un foc hrănindu-se cu foc!
Și adaos: rușinea de-a fi dezbră-
cat cu de-a sila în fața tinerelor
muieri. Și adaos: rîsul copilelor din aspre colegii.
Și adaos: frigul iernii fluturîndu-i
ale sîngelui falduri. Foc
aruncînd pe frigul feței lor, căl-
dura rugului, ce totuși încerca
să-i spele de vini.
Și adaos: nebunii ținutului, aruncîndu-i vopseli
pe trup, măscărîndu-i-l: Cum un del-
fin, gura hulitului șoptea hulitorilor:
„Voi, cavaleri, care mă loviți, paloarea
să v-o mîngîi năzuiesc. Ce dar să dăru-
iesc vouă, ca neputința

să vă devină putință? Eu, ca un mort, nu simt loviturile, arborele cuta fierului n-o simte. Ce puteți voi fura unui om atât de sărac, ce puteți vinde celui ce nu-i lipsește nimic? Chiar carne de lup dându-mi drept hrană, voi credeți că eu voi deveni lup? Nici o sculă nu poate lovi miezul ființei. Precum ați chinui un om care încă nu s-a născut. Locuiți un timp locuit de mine cu secolii în urmă. Voi locui un timp interzis vouă. Loviți o ființă a cărei mamă nu s-a născut. Cum umilitor pentru bărbații ce tînjesc o femeie Ce după moartea lor se va naște.“

Dacă-ai trăi și după moarte

Dacă-ai trăi și după moarte măcar un timp, pînă s-auzi cum timpul te-aduce înapoi timpul supus atunci voinței tale, cînd spovedanii nu-ți mai poate rupe, O clipă după moarte doar, de ochiul s-ar trezi să-i vezi căznirea timpului – pentru a rupe prin momeli îmbrățișarea celor ce s-au îmbrățișat cîndva – o clipă doar imun sortirii sale.

În miezul de noapte

Înainte de a muri, pater m-a trezit într-o noapte, în miezul ei, a adus ceasornicul și mi-a spus: „Să-i blasfemăm! Privește atent, obiectul ăsta caraghios și orgolios ce-și desfată mușchii, cum un cariu se veselește îndopîndu-se cu tihnă. Cum se hrănește cu timpul nostru, ar trebui să-l batem ca pe o virgină care nu-și păzește virginitatea“. Și din orbite-i cădeau clovni. I-am mărturisit: „Nu sunt în stare povața s-o laud și nici să o neg“. Cea-sornicul continuă să batjocorească: „Ar trebui să-ți fie rușine de atîta tinerețe – (– întradevăr rușine îmi era, cum de sfaturi învățacelul se sfiește. Din orgoliu se preling picături de sînge cum din gîtul unui curcan tăiat pentru rit). Veselia te paște, comedă: mă sicîia ceasornicul Mi-a întins mîna pater, în miezul de noapte eram unul față de altul la o distanță enormă... pînă la înviere...

Dac-ar fi

Dacă ar fi ca unul din noi să fie mic precum un șoarece dac-ar fi și-ar fi, cine s-ar oferi?

Dacă ar fi ca unul din noi să plîngă oceane de lacrimi mereu, dac-ar fi și-ar fi care din noi s-ar jerfi?

Dac-ar fi ca doar unul din noi să fie zeu, dac-ar fi și-ar fi cine condiția umană și-ar jerfi?

Dac-ar fi ca doar unul din noi să viețuiască mereu dac-ar fi și-ar fi, cine s-ar oferi? care din noi s-ar jertfi?

Tu, care ai dorit

„Tu, care ai dorit să guști din mijlocul spre înafară, pentru tine apar cărările ce duc în paradis. Perfide Ludwig, scara-i ademenitoare, renunță: ziua de azi va fi antică.“
„Bătrîne, nu renunț, spre poarta mea un candid se aude venind, degetele acum atinge-vor ușor ușa. Orice lucru fără de viață, pentru o clipă se vindecă de moarte și taciturnie, nici firul de pulbere nu renunță la o suflare, la o întemeiere. Presimțirea muzicii este însăși muzică. Orice ființă ce întîrzie să se nască, compensator de două ori se desfată, de două ori viețuind.“
Și gîndul își urmărește calea, lovind simțirile spre voluptatea lor...
Iar mă sună licuriciul cosmic...

Ținutul bufonilor

Atotcuprinzătoare voci îngheață în aer, ochiul meu vede în somn al cosmosului frig precum orga taciturnă simte muzica în ea. Între inimă și minte e o distanță precum între Sparta și Atena. Într-o clipă de neatenție, ele se pot măsui, se pot mitui. De cele mai multe ori inima a învrăjbit, cugetul a fost acela care i-a împăcat pe frați.

Interviul

*Nu ai norocul unei vieți particulare liniștite?
Și zilele cum ți le petreci? Și nopțile
cum ți le duci?*

E noapte. Nu mi se arată capătul
vreunui lucru cît de mărunț. Poți pipăi – capătul
mereu se ascunde. Profunzimea lui sau limita noastră?
Ia, o bucată de ceață sau un val și
spune care-i capătul lor!
Sînt parte și întregul mi-i tăinuit, sînt întreg
și părțile mi se ascund. Chiar privitul este o dramă –
Cînd vezi – de fapt, ce vezi? Năvingul se uită în apă
și vede nădragii. Nerușinată apă vicleană, cu tine spăl
farsele și gioalele răniților.
La baia publică straietele umblă singure, agonizînd.
A trebuit să glumesc ca să-mi
cîștig existența. Ar trebui
să fiu stăpînul unui bufon. Numai că arcul clanței
de la ușa se preface în lup, numai
că șoaptele din casele
vecine nu se prefac în elixir. După
fumul din horn, bănuiesc
cine cu cine-i în pat și dacă frigul i-adună corp lîngă
corp. Sau singuri citesc în cărți bătrîne despre ființe
cu trei creiere, gîndindu-se unul pe altul. Sau
adăpostind o bătrînă, hrănindu-se cu junețea ta,
trăind în compensație o viață împre-
muită de întrebări. E noapte
bufonică.

*N-ai avut norocul unui stil cameral, adică
să-ți ocrotești nervii, adică să-ți pri-
menești zilele nefaste?*

Stau în genunchi murmurînd:
„Swift, ești prin apropiere,
simt vîntul tău prin perdele, te-nveselești
cu stepul unei maimuțe vîrsînd blidele cu acid peste
Linge-Blide. Ia lanterna și lumi-
nează membrele trucajelor!”
Fătații aprind focul cu filele dreptului roman.
Să reușească vociferările să astupe vocile? Șpițurile
se agită: „Spre burțile timizilor!”
Prin elixirul în care mă scald trece vina unui curent
electric. În gura bufonului o vorbă înghite o altă vorbă.
Laba leului pe inima noastră de ino-
cență barbară. Trebuie
să fim fericiți, voi, unicate vanitoase! Stăpînirea
de sine e felia mea de pîine cu unt.
Nu-i milă egală chinului.

Insulă

Atît de fără de griji: orgoliul salivînd
a adormit în sfîrșit. Hrana ta este raza farului
și nici nu știi. Tatăl meu închis într-o rază
pe care o port într-un buzunar și de-atîtea ori
duc mîna să-l deschid și renunț. Trag după mine,
la doi pași în urmă, două ființe trans-
parente, Ion și Profira
suspînînd.
Sînt naufragiatul și le aud înfiorarea:
„Îmi este milă de mine și mai mult de tine”
Un scaun pe care n-a stat nimeni.

Praful din Creta

Încă țipă deasupra Cretei păunul
moartea necunoscînd, pierzania nici atît,
și acum ființe și roci se doresc
Praful din Creta cade pe miini în fine inele, logodindu-i
și pe cei ce nu se iubesc.
Acolo trupului nu-i pasă de șahul vremii și vremelniceii,
chinina nu sapă în oase tunele,
cuparul cu otrăvuri acolo e inocent.
Doar novicele în eternu-i noviciat
se-ndoiește de eternitățile Cretei: cît va dura
inima în această răspîntie? Ea nu-i o balanță
dar neîncetat cîntărește, se lingusește pe sine,
ar vrea să moară pînă la urmă monologînd.
Dar rolul ei nu e scris întru totul: ceea ce novicele,
în eternu-i noviciat, nu cunoaște.

Primele semne de naștere ale pomului

Prin portale taciturne, frigul m-a condus,
un bufon el era, dintr-o stirpe ce pre-
umblă prin măduvă,
cum prin bolgii, prin vestibule.
Vorba lui se auzea cînd se îndepărta,
nu de aproape. Vorbindu-mi ieri, azi îl aud,
vorbele-i se întindeau încet precum o vegetație.
Privesc în ochii celui ce peste secolii s-o naște
(el este mai tînăr ca mine? mai bătrîn este?),
el este un fel de fiu ce nu-și cunoaște tatăl. Rude
ale noastre de atît de departe, doar simțirea și cugetul
pe acel drum vă ajung, ele însele dru-
muri fără de capăt.
Depărtarea lor mă rănește. O, arbore!
încep să te mîngîi, în vis
la rădăcină și la ultima creangă,
la miez și la coajă. Și poemul poate continua
fără să se oprească vreodată...

Theodor Damian – *Vraja Emigrației*

Cine vrea să-l cunoască mai bine pe Theodor Damian și să se integreze într-un alt capitol special de legătură și reprezentare permanentă a două literaturi contemporane și vieți culturale din România și de aici, din Statele Unite ale Americii, trebuie să citească Theodor Damian, *Vraja emigrației, însemnări newyorkeze* (Editura Eikon, București, 2016, 176 pp.).

Scrișă într-un ritm alert, ușor de parcurs, consemnând o activitate deosebit de bogată, desfășurată de-a lungul anului 2014, folosind un stil colocvial pe alocuri, *Vraja emigrației, însemnări newyorkeze* este o carte pe care începi să o citești, dar pe care nu o poți abandona, pentru a continua lectura ei mai târziu.

Acest volum este interesant pentru toți cei care îi cunosc personajele descrise dar, în același timp, el reușește să deschidă o poartă către cei menționați, în sensul în care cititorul (poate uneori neavizat) ajunge să afle

numele unor scriitori sau personalități contemporane, pentru ca apoi să fie dornic de a face cunoștință cu opera acestora. Deci, din acest punct de vedere, *Vraja emigrației, însemnări newyorkeze* are un rol educativ, dar nu neapărat didacticist. Pentru că dacă ar fi fost așa, cu siguranță cititorul, indiferent de categoria din care ar face parte (cunoscut al celor menționați) sau poate chiar el însuși personaj al cărții, sau interesat în a-și face noi cunoștințe, ar abandona-o, încă de la primele pagini; pentru că, trebuie să recunoaștem, deși pare la îndemana oricui, nu este ușor, nici chiar pentru un scriitor de talia lui Theodor Damian, „să cocheteze” în sec al XXI-lea cu acest gen de scriere literară, jurnalul, fie el și newyork-ez, genul acesta nemai-fiind la modă.

Revenind la cei menționați, scriitorul incită și prin sinceritatea lui dezarmantă cu care descrie sau prezintă diverse situații, uneori personale, sau altele, nu chiar din cele mai plăcute. Cu bunătața sufletească

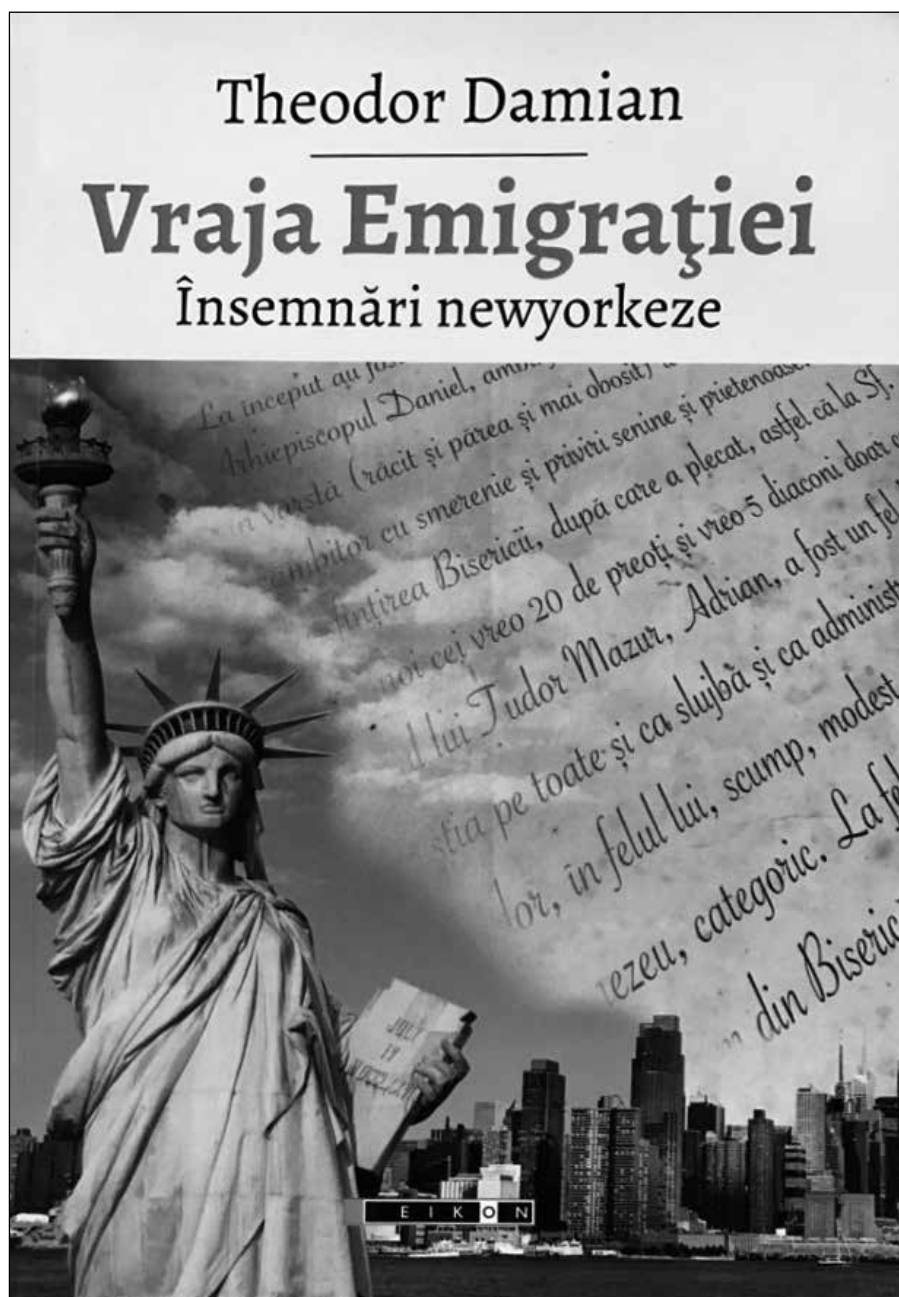
și înțelegerea de care dă dovadă în permanență, Theodor Damian nu dojenește în astfel de pasaje, ci doar prezintă cele întâmplate, așa cum se și cuvine, cu exactitate și imparțialitate, asemenea unui cronicar de pe timpuri. Curiozitatea manifestată în legătură cu cele povestite sau cu personajele cărții se accentuează odată cu lectura ei. Iar de aici, intervin firesc unele întrebări: „oare chiar așa sunt eu în realitate?” „așa am făcut eu?”

Prin *Vraja emigrației, însemnări newyorkeze* Theodor Damian devine oglinda fidelă, nedistorsionată a lui însuși, a vieții lui de familie, a noastră, cei care l-am înconjurat mereu, dar și pe tot parcursul anului 2014, un timp descris în carte, o pagină de istorie a literaturii române contemporane din țară sau de peste ocean, a unei întregi activități deosebit de laborioase și de vaste, a unor amintiri din trecut, oameni, care l-au format și i-au fost dragi (părinți, profesori, tatăl meu, Pr. Prof. Constantin Sârbu sau mama mea, „preoteasa Elena Sârbu, artista, soția fostului meu profesor de muzică de la Seminar; ce legătură minunată, peste ani! Mi-a adus „sfinți” – că e martie – să gust și eu din ce a făcut ea. Înger de femeie!”, p. 57). Mai mult decât atât, autorul și-a dorit, a visat și a ajuns acolo unde profesorul său de muzică și tatăl meu a spus elevilor seminariști de la Mănăstirea Neamț, cine a descoperit gama și diapazonul și unde anume în Italia. Dumnezeu i-a ajutat ca,

într-o bună zi, să pășească acolo împreună cu familia sa, făcând o excursie minunată în această țară deosebită, pe care a descris-o într-un mod cu totul aparte.

Vraja emigrației, însemnări newyorkeze este expresia unui suflet nobil, scrisă de un om ce debordează de sentimentul de prietenie și care a format nenumărate caractere, lansând în artă, literatură și viață noi vârstare. Iar roadele au început să se vadă demult și, cu siguranță, vor mai fi încă multe altele pe măsură, după așteptările sau intuițiile lui și, de ce nu, și ale noastre.

Scrișul lui Theodor Damian îmbrățișează aici un stil plin de vioieșie, umor și mai ales de optimism (chiar și atunci când, pe parcursul cărții, în vreo câteva rânduri, vorbește de propriul lui final, sau de alegerea unui loc de veci). Ideea marii treceri este privită cu detașare și împăcare de sine. Până la urmă toate trebuie săvârșite, așa cum se cuvine. Și sunt multe cazurile de auto-analiză: operații, vizite la medici, probleme de sănătate, sau lucruri banale (curățenie exemplară în casă, examenul de școală de șoferi al lui Andrei, cursuri de dans, fotografie artistică sau cântat la tobe – vezi Claudia –, petreceri la grătare, cântece acompaniate la chitară gen *Car frumos cu patru boi*, „ca și cum ar fi știut cineva că acesta este unul din cântecele mele preferate, p. 58), cenecluri „M. Eminescu”, simpozioane „Zilele Lumină Lină”, discuții contradictorii cu participanți la diverse evenimente culturale, excursii, sărbătorirea ajunului Crăciunului când, după ce colindătorii se retrag pe la casele lor, Theodor Damian împreună cu soția lui, Claudia, stau lângă pom și la icoană,



așteptând Nașterea Mântuitorului. Doar tatăl Claudiei avea voie să citească Evanghelia Nașterii dintr-o cărticică în limba germană: acum, el. Despre toate acestea și încă multe altele, autorul vorbește, incluzându-se și pe el în permanență peste tot, fiind omniprezent, efectiv acel punct de pornire al tuturor lucrurilor relatate.

Vraja emigrației, însemnări newyorkeze este o înșiruire de evenimente și momente pe care le ține clar sub control. Theodor Damian nu a uitat și nici nu uită să menționeze pe nimeni. Și deși nu o spune, din modestie și din noblețe sufletească, știm cu toții că el este un adevărat catalizator al vieții românești atât din diaspora cât și din țară. Acest lucru nu trebuie limitat doar la câteva aspecte: fiind o personalitate polivalentă, Theodor Damian activează și ca Profesor Universitar la Metropolitan College of New York..

Dincolo de ceea ce trăiește, *vraja emigrației* nu este doar rezultatul incantațiilor unor ritualuri, a unui miraj, ci acela al unei munci susținute, acerbe, permanente, plină de abnegație, dusă uneori până la epuizare, dar după care întotdeauna se poate întrezări aurora.

Lui Theodor Damian îi place să spună despre comunitatea românilor de la New York, că ar fi „familia de duminică”; eu aș adăuga, într-un sens mai larg, că „familia de duminică” de la New York, din România și de pretutindeni este cea pe care el o „păstorește” cu drag de peste 30 de ani. Citind această carte, te întrebi, pe bună dreptate, de unde mai are autorul atâta energie și cum de mai poate să se ocupe de atâtea lucruri dintr-o dată, pe toate meridianele și paralele lumii? Unul din răspunsuri ar fi: *Vraja emigrației, însemnări newyorkeze* este dimensiunea unei arderi intense și exprimate la cote maxime într-un an, cât alții trăiesc într-o viață.

Muguraș Maria Vnuck

Orizonturi culturale în an centenar

Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani au găzduit în perioada 24 august – 13 septembrie 2018 expoziția de prezentare a județului Cluj, intitulată **„Artă á la Cluj”**, eveniment organizat de către Școala Populară de Arte Cluj, instituție subordonată Consiliului Județean Cluj sub egida „Centenar România”.

Expoziția a fost una de prezentare a județului Cluj, conținând lucrări în care au fost imortalizate, prin mijloacele artei plastice, de la obiective turistice până la lucrări arhitecturale, statui ale unor personalități ale zonei sau pur și simplu râuri și peisaje din natura județului, toate obiectivele bucurându-se de o binemeritată notorietate, precum: Complexul Muzeal „Octavian Goga” – Ciucea, Casteleul Bánffy de la Bonțida, Biserica de lemn de la Nicula, Complexul arhitectural de la Tăușeni – comuna Bonțida, Cetatea Dăbâca, stufărișurile de la Sic, Crișul Repede, lacul Târnița, cascada „Vălu Miresei” din Răchițele, Catedrala armeană-catolică „Sfânta Treime” din

Fabrica de Cultură Cluj

„Centenar România”

„Artă á la Cluj”
Expoziție de prezentare
a județului Cluj

Cu lucrările realizate de către cursanții Școlii de Arte Cluj
în taberele de creație din perioada 2009-2017

VERNISAJ
24 august 2018, ora 13.00
PERIOADĂ DE EXPUNERE:
24 august - 13 septembrie 2018
Galeriile de Artă „Ștefan Luchian”
Botoșani

Parteneri media:

Școala Populară de Arte „George Enescu” Botoșani
Manager - Liviu ANDRONIC

Școala Populară de Arte „Tudor Jarda” Cluj-Napoca
Manager - Vasile CORPODEAN

Gherla, Barajul Târnița, Cheile Turzii, lacul „Laguna Albastră”, Salina Turda, Mormântul lui Mihai Vitezul, etc.

Așa cum menționa managerul Școlii Populare de Arte „Tudor Jarda”, Vasile Corpodean, prezent la vernisajul din 24 august 2018, ora 13: *„Expozații sunt foști sau actuali cursanți ai noștri [...]”*.

Aceste lucrări, rod al unei munci asidue, care se întinde pe parcursul a opt ani, în cadrul mai multor tabere de arte plastice organizate de către noi, reprezintă o edificatoare dovadă a continuității eforturilor instituției, în planul valorificării cât mai optime a resurselor culturale și turistice ale Clujului, iar lucrările sunt obiectul unei expoziții itinerante în România și Republica Moldova, care a debutat la Reșița, a continuat la Târgu Jiu, Zalău, Suceava și apoi în municipiul Hîncești, Republica Moldova. Iată-ne acum la Botoșani! Este minunat că în Anul Centenarului, prin acțiunea noastră să aducem botoșănenilor gândul bun, al Clujului și al clujenilor - și să realizăm, prin artă, o Unire simbolică a celor două zone, Moldova și

Transilvania! Sperăm ca publicul din Botoșani să savureze aceste lucrări și apoi, pornind de la ele, să vină și să viziteze județul nostru pentru a-i admira frumusețile”.

Între 15 – 30 septembrie Galerile de Artă „Ștefan Luchian” au fost gazda primei expoziții personale de pictură semnată de artistul plastic Lila Lungulescu (Botoșani), intitulată „Orizonturi dispărute”.

Expoziția reunește peste 50 de lucrări, ulei pe pânză și colaj și este un proiect de cercetare având ca temă arta pe drumul mătășii – proiect desfășurat pe parcursul perioadei de doi ani, timp în care artista a urmat cursurile de master – pictură în cadrul **Facultății de arte plastice și design Iași**.

Așa cum însăși artista menționează, <<„picturile configurează viziunea artistică, imaginarul vizual asupra lumii de dincolo de orizonturile pierdute, din perspectiva mea artistică, creații care profilează pe pânză toate trăirile, frământările și zbuciumul meu interior. Lucrările sunt în general expansive și spațiale, dezvăluind tehnici cromatice și conferind

privitorului dialogul direct dintre culoare și figurație.

Atrasă fiind de peisajul deșertic și aspru al spațiilor aride de după orizonturile pierdute, unde călătoreau caravanele încărcate de istorie, artă și religie, dorința mea a fost să redau ținuturile biblice asemenea unui spectacol, dar și ca o construcție severă, spațială.

În preocupările mele artistice, un loc important îl ocupă studiarea figurilor umane care trăiesc și populează aceste artere comerciale denumite atât de frumos „Drumul mătăsii”. >>

Începând din anul 2015, Lila Lungulescu a avut peste 50 de prezențe în diverse expoziții de grup sau colective, în țară, dar și în străinătate (Botoșani, București, Suceava, Iași, Tokyo- Japonia), a participat la tabere de creație și a fost premiată la diferite concursuri de pictură: **Premiul de Excelență (august 2016) – la proiectul-concurs de arta grafică și fotografie „Imagine RO”, Tokyo, eveniment desfășurat, cu sprijinul Ambasadei României în Japonia; Premiul I (decembrie 2015), secțiunea pictură-grafică – Expoziția Internațională de Arte Plastice și Decorative 2015 a **Școlilor Populare de arte, Ediția a XXI-a**; Diploma expoziției „Salonul internațional de vară” Asociația Iart Internațional Artists (România) – septembrie 2016; Diploma aniversară 47 ani, pentru merite deosebite și participări la concursuri de artă naționale și internaționale (ianuarie 2016).**



Lila Lungulescu și Ana-Maria Ovadiuc

În cadrul vernisajului desfășurat duminică, 16 septembrie 2018, ora 11,30, a fost prezentat, de către artistul plastic Ana-Maria Ovadiuc (UAPR – Filiala Iași), și albumul de autor „Orizonturi Disparate” – Lila Lungulescu, apărut la Editura AMO, Suceava, 2018.

În perioada 2 – 20 octombrie 2018 pe simezele Galeriei Botoșanene, iubitorii de artă au putut admira lucrări din patrimoniul Muzeului Galeriei de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani, expoziția tematică „Cromatici autumnale”, cu lucrări aflate în patrimoniul Secției de Artă Plastică și Etnografie a Muzeului Județean Botoșani.

Au fost expuse lucrări de pictură, grafică și sculptură semnate de: Petre Achițenie, Marcel Alexa, Viorel Amariei, Aurelian Antal, Costel Badea, Mihai Bandac, Emanoil

Bardasare, Aurel Băeșu, Adam Bălțatu, Mihai Bejenariu, Marius Bunesco, Ion Carp Fluerici, Cornel Camarovschi, Mihai Chițac, Radu Dărăngă, Corneliu Dumitriu, Constantin Doroftei, Vasile Gorduz, Petru Hârtopeanu, Dem Iordache, Iacob Lăzăr, Ștefan Luchian, Marcel Mănăstireanu, Florica Mereanu, Victor Mihăilescu-Craiu, Ion Murariu, Costin Neamțu, Iulia Oniță, Adonis Papadopoulos, Mihai Pas-tramagiu, Horia Paștină, Gheorghe Petrașcu, Virgil Pleșca, Aurel Pop, Petre Popovici, Rudolf Schweitzer-Cumpăna, Ion Sălișteanu, Neculiță Secrieru, C. D. Stahi, Gheorghe Stanciu, Eustațiu Stoenescu, Liviu Suhar, Liviu Șoptelea, George Șpaiuc, Nicolae Tonitza, Petru Remus Troteanu, Teodor Valenciuc, Paul Vasilescu, Aristotel Vasiliu, Artur Verona și Vasile Ulian.



Vernisajul expoziției a avut loc vineri, 5 octombrie 2018, în contextul evenimentului cultural „Noaptea albă a Galeriei” – ediția a IV-a, desfășurat între orele 16,00 – 24,00. Proiectul denumit „Noaptea albă a Galeriei” a fost inițiat în anul 2007, în București, de către Asociația Ephemair, este un eveniment complex, dedicat artei contemporane

Cei prezenți cu această ocazie în Galerie au auzit lecturi din creațiile proprii ale poezilor botoșaneni: Cristina Prisăcariu-Șoptelea, Dumitru Necșanu, Gabriel Alexe și ale epigrame din creația și în rostirea epigramistului Gheorghe Hreapcă.

Artiștii plastici: Liviu Șoptelea, Silviu Babii, Daniela Caraman, Aurel Azamfirei și Cristian Bârzoieș au creat în prezența publicului lucrări de pictură (ulei pe pânză) și grafică (acuarelă și pastel). Cei interesați au putut vedea cum se realizează tehnic tatuajul cu henna, demonstrație făcută de artista Claudia Babii. Talentele tinere, Anca și Alina Albătoia de la CITO Botoșani au lucrat icoane pe sticlă.

Au mai fost prezenți în Galerie și artiștii: Marcel Mănăstireanu, George Șpaiuc, Victor Foca și Florin Prodan.

Momentele muzicale au fost susținute de către ACCORDO QUARTET Botoșani, muzica aleasă, ca și interpretarea acesteia, fiind răsplătite cu numeroase aplauze.

Intrarea la eveniment a fost, ca și în anii precedenți, gratuită.

O expoziție foto-documentară itinerantă în a doua parte a acestui an în secțiile Muzeului Județean Botoșani a fost cea organizată de Muzeul Județean de Artă „Centrul Artistic Baia-Mare”, intitulată „CENTRUL ARTISTIC BAI-MARE” – ARTIȘTI ȘI TOPOSURI. Expoziția reprezintă un compendiu de istorie culturală în imagini a Școlii Băimărene de Pictură în perioada 1896 – 1989. Apărută în perioada Belle Époque, în 1896, Școala de

la Baia Mare a fost o mișcare artistică care a luat ființă în jurul pictorului Simon Hollósy, consolidându-se ca una dintre cele circa 40 de reputeate „colonii” europene de la cum-păna secolelor XIX-XX. Școala Băimăreană de Pictură este printre puținele școli de artă europene în care viața artistică s-a desfășurat neîntrerupt timp de mai bine de un secol, aici lucrând, vremelnic sau permanent, peste 3.500 de artiști plastici (pictori, sculptori, graficieni, ceramiști, designeri) din țară și din spațiul central și est-european. Expoziția a fost itinerantă la Galeriei de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani – luna iulie, la Muzeul de Științele Naturii Dorohoi – în perioada august-septembrie 2018, iar la Muzeul de Arheologie Săveni între 27 septembrie-27 octombrie 2018.

În ultima parte a anului 2018, cu evenimente expoziționale decalate ca urmare a necesității reabilitării termice a Galeriei de Artă „Ștefan Luchian”, sperăm să putem adapta calendarul activităților în așa manieră încât să se poată realiza toate evenimentele propuse, programate și aprobate pentru anul 2018 – Anul Centenarului.

Foto: Ana-Maria Ovadiuc, Mircea Pușcașu, Ana Coșereanu

Ana-Elisabeta Coșereanu-muzeograf

Rezultatele Concursului Național de Creație a Piese de Teatru într-un Act „Mihail Sorbul”, ediția a XIII-a, Botoșani-Săveni, 11 noiembrie 2018

Juriul celei de a XIII-a ediții a Concursului Național de Creație a Piese de Teatru într-un Act „Mihail Sorbul”, organizat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, în parteneriat cu Primăria Orașului Săveni, format din **Gellu Dorian**, președinte, **Mircea Oprea** și **Florin Aionitoaie**, membri, în urma lecturării celor 11 de piese de teatru sosite în concurs, conform regulamentului, a decis acordarea următoarelor premii:

– Premiul I – **Horia Dulvac**, pentru piesa *Muzeul avortonilor*;

– Premiul II – **Viorica Angela Borisov**, pentru piesa *Ultima dintre sibile*;

– Premiul III – **Dorina Bălan**, pentru piesa *Și-apoi să mergem la război*;

– Premiul Special al juriului – **Mihai Gligan**, pentru piesa *Despre praf și alte specii de pești*.

Organizatorii, de comun acord cu membrii juriului, au decis ca piesele de teatru: *Trecând prin ziduri*, de Edith Negulici, *Realitatea paralelă*, de Lazăr Popescu, *Ziua mondială a scorțișoarei*, de Tincuța Horonceanu Bernescu, *Azi ești, mâine nu ești*, de Daniel Zahiu, *Stafide și brișe sau Unde a dispărut biblioteca*, de Andra Antonia Mihăilescu să fie selectate pentru publicarea în antologia ediției a XIII-a a concursului, precum și în revistele „Hyperion” și „Țara de Sus”.

Memorialul Ipotești - Centrul Național de Studii *Mihai Eminescu*
717253, Localitatea IPOTEȘTI, Comuna Mihai Eminescu, BOTOȘANI, ROMÂNIA
Tel: +04 0371020346; Fax: +04 0372005926; e-mail: m.ipotesti@gmail.com; www.eminescuiipotesti.ro



PROGRAM DE VIZITARE

Memorialul Ipotești

15 MAI - 15 SEPTEMBRIE: 9-17
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

16 SEPTEMBRIE - 14 MAI: 8-16
(MĂRȚI-DUMINICĂ)

TAXĂ DE VIZITARE - CIRCUIT MUZEAL:
COPII, GRUP DE COPII, ELEVI, STUDENȚI,
PENSIONARI, PERSOANE CU DIZABILITĂȚI:
4 LEI/PERSOANĂ

ADULȚI, GRUP DE ADULȚI: 8 LEI/PERSOANĂ
TARIF FOTOGRAFIERE: 5 LEI

TARIF FILMARE: 9 LEI

Ultimul ghidaj cu 30 de minute înainte de închiderea programului
Muzeograf de serviciu: 0728129249

Revistă membră



ISSN: 1453-7354

HYPERION

REDACȚIA
Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8
Telefon: 0722-243633, 0746-760418
E-mail: doriangellu@yahoo.com
cipri.b78@gmail.com
nicu_corlat@yahoo.com

Revista apare cu sprijinul **Consiliului Județean Botoșani**
Președinte: Costică Macaleți
în parteneriat cu
Memorialul Ipotești - Centrul Național
de Studii „Mihai Eminescu”
Director: Ala Sainenco
Editor: Fundația Culturală „Hyperion
- Caiete botoșănene” Botoșani
Președinte: Gellu Dorian

Redactor șef:
Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:
Nicolae Corlat

Secretar de redacție:
Vlad Scutelnicu

Redactori:
Andrei Alecsa, Emilia
Ivancu, Adrian Lesenciuc

Redactori asociați:
Ala Sainenco, Mircea A.
Diaconu, Valentin
Coșereanu, Pompiliu
Crăciunescu, Liliana
Grecu

Colegiul de redacție:
Leo Butnaru,
Al. Cistelecan, Marius
Chelaru, Constantin
Coroiu, Ana Coșereanu-
Florescu, Theodor
Damian, Corneliu
Dumitriu, Radu Florescu,
Liviu Georgescu, Ciprian
Manolache, Emanoil
Marcu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio
Patraș, Petruț Pârvescu,
Andra Rotaru, Doina
Ruști, Nicolae Sava,
Cassian Maria Spiridon,
Vasile Spiridon, Victor
Teișanu, Vasile Tudor,
Dumitru Țiganiuc, Geo
Vasile, Dumitru
Ungureanu, Matei
Vișniec, Radu Voinescu

Documentarist,
culegere/distribuție:
Dora Corlat

Tehnoredactor:
Ciprian Boariu



ÎN ACEST NUMĂR SEMNEAZĂ:

Constantin Arcu
Yang Beicheng
Maria Bologa
Raul Bribete
Iosif Brodski
George Mackay Brown
Leo Butnaru
Iulian Cătălui
Magda Cărneci
Valy Ceia
Radu Cernătescu
Marius Chelaru
Mihai Cimpoi
Luca Cipolla
Al. Cistelecan
Theodor Codreanu
Daniel Corbu
Nicolae Corlat
Ovidiu Constantin Cornilă
Ana-Elisabeta Coșereanu
Nichita Danilov
Ioana Diaconescu
Mircea A. Diaconu
Simona-Grazia Dima

Gellu Dorian
Rodica Drăghinescu
Horia Dulvac
Pedro Enriquez
Mei Er
Corneliu Fotea
Emad Fouad
Silvia Goteanschi
T. Grosu
Wang Guilin
Theo Gușat
Ioan Holban
Dumitru Ignat
Sonia Kalman
Ticu Leontescu
Adrian Lesenciuc
Ioan Lozneanu
Constantin Lupeanu
Galina Martea
Lucian Mănăilescu
Irina Nechit
Dumitru Necșanu
Mircea Oprea
Nicolae Oprea

Petruț Pârvescu
Ovidiu Petcu
Nicolae Sava
Nicolae Sava
Ionel Savătescu
Cristian Simionescu
Elena Anuța Spiridon
Vasile Spiridon
Mediana Stan
Alex. Ștefănescu
Elena Știrbu
Bei Ta
Chen Taijiu
Vasile Tănase
Victor Teișanu
Florentina Toniță
Dumitru Ungureanu
Magda Ursache
Petru Ursache
Mihail Vakulovski
Geo Vasile
Muguraș Maria Vnuck
Radu Voinescu
George Vulturescu

hyp.cloudebs.com

www.eminescuipotesti.ro/calendarcultural.htm

www.eminescuipotesti.ro/docpdf/Hyperion7-8-9_2018.pdf

www.cimec.ro/Biblioteca-Digitala/Biblioteca.html#Varia